

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UC-NRLF

QB 130 588

MAGYAR IRÓK.

ÉLETRAJZ-GYŰJTEMÉNY.

MÁSODIK, AZ ELSŐT KIEGÉSZÍTŐ KÖTET.

GYŰJTÉ

DANIELIK JÓZSEF.

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.

PESTEN, 1858.

NYOMATOTT GYURIAN JÓZSEFNÉL.

PAPNÖVELDE UTCZA 7. SZ.

ELŐSZÓ.

Ezen gyűjtemény első kötetének előszavában kijelentém : „hogy a gyűjtemény nem teljes, minden ráfordított igyekezetem daczára sem voltam képes némelly írók életéhez a legszükségesebb elemi adatokat megszerezni.“

Ezen hiány helyrehozása, illetőleg a gyűjtemény lehetőleges kiegészítése végett a kiadó Szent-István-Társulat által a gyűjtés folytatásával megbizattam. Mi sikere lett ezen újabbi fáradozásomnak, ítéljen a kegyes olvasó jelen második, terjedelemre nézve az elsőhöz majdnem hasonló kötet tartalmából.

Még most sem dicsekedhetem azzal, hogy a két kötetet együttvéve is, hiányok nem fognak fölmerülni. Csupán a mult. századokra nézve gondolom, hogy az utánam kutató — hacsak munkáját szélesebb alapra nem fekteti, — kevés följelölni valót találand. A hiányokat, valamint az itt-ott netán előforduló tévedéseket egyenesen gyarlóságomnak s azon körülménynek kérem tulajdonítani, hogy e téren — Horányi óta — úgy szólván, kezdeményező valék. Hogy tökéletest állítsak elő, rendszeres könyvészeti iratok hiányában, a századbeli összes folyóiratokat kellett volna föl kutatnom; mire nem egy pár év, hanem egy egész ember-élet alig elégséges. Tudtommal hasonló gyűjtéssel mások is, többi közt Rummy György éveken át foglalkozott; fáradozását ohajtott siker nem koronázta, bizonyára azért, mert beleunt a ropant nehézségekkeli küzdésbe. Más részről a kegyes olvasó figyelembe fogja venni, hogy más nemzetbeli irodalmaknál illy munkák kezelésével többnyire teljes és rendszeres könyvtárakkal bíró intézetek könyvtárnokai foglalkoztak; míg én az annyszor fölmerülő kétség esetében sok utánjárás után csupán

IV

egyetemi könyvtárunk szives hivatalnokaitól nyerve némi fölvilágosítást.

Sokan azt fogják mondani: hogy elég lett volna tán csak a jelesebb és befolyásos írók életiratait közzétenni. Részemről teljes igazat adok az irodalomismeret tekintetében első tekintélyünk, Toldy Ferencz e következő nyilatkozatának:

„Az ország nemcsak büszke alpesekből, hanem közép magasságu dombok és síkokból is áll; a város nemcsak tornyok és paloták-, hanem közszerű házak- és kunyhókból is; s annak és ennek ismerete az egészben van.“ (Irod. arczképek előszava.)

Néhány életíratot a kegyes olvasó kitünőleg hosszabbnak fog találni. Csonkitatlanul hagyám meg ezeket, részint az általam felszólított beküldők egyenes részemről méltányolt kívánságára, részint azért, mivel működésök s élettörténetök egy vagy más hazai intézetünk történetével elválaszthatlan kapcsolatban van.

Latin íróink közül ez alkalommal is csupán néhány jelesb történetírók életiratait vettem föl.

Minthogy pedig a kútföket, mellyekből adataimat meritém, csupán ott idéztem, hol az állítást igen kétesnek találtam, kötelességemnek ismerem a használt kútföket e helyen elősorolni. Illyenek:

1) Horányi Elek: „*Memoria hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*“ (Bécs és Pest, 1775—77.); „*Nova memoria hungarorum*“ etc. (Pest, 1792.), és „*Scriptores scholarum piarum*“ (Buda, 1808—9.).

2) Wallaszky Pál: „*Conspectus reipublicae literariae in Hungaria.*“ (Buda, 1808.)

3) Bod Péter: „*Magyar Athenás*“ (1776.); természetesen való értékére szállitva le az e könyvben foglalt részrehajló s vallási különbségből eredő állításokat.

4) Toldy Ferencz : a) Handbuch der ung. Poesie (1828.); b) M. irodalom kézikönyve (2 köt.); c) Irodalmi beszédei (1847.); d) Irodalmi arczképei (1856.).

5) Közhasznú ismeretek tára (1839.) s ujabbban Heckenast által kiadott „Ujabbkori ismeretek tára“-nak összes kötetei, valamint ez utóbbinak folytatólag „Jelenkor“ czim alatt eddig megjelent füzetei.

6) Több történetírónk : Katona István, Fessler, Majláth, Horváth Mihály történeti műveinek irodalmunkat vázoló s íróinkat elősoroló helyeit.

7) Sándor István : „Magyar könyves ház“ (Győr, 1803.). Itt különösen megjegyzem, hogy e munka csupán a magyar nyomtatványokat megjelenési évrend szerint, s végén a magyar írók neveit sorolja elő; de illy szűk körbe szorítva is minden addig megjelent munkáknál — Horanyiét sem véve ki — teljesebb, s a kutatónak legtökéleteseb utmutatóul szolgálván, én is ennek alapján tetém a múlt századokra nézve további kutatásaimat.

8) Catalogus Bibliothecae Hungaricae Francisci Com. Széchenyi. 6. kötet.

9) Néhány régibb és újabb folyóirat. Az újabbak közül leginkább a Vasárnapi Ujság és a Hölgyfutár mellett megjelent kétféle Arczkép-Album.

10) Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu. Tomus primus. A gyűjtő neve nincs kitéve. Megjelent Bécsben, 1855-ben. Igen számos magyar származású jezsuita életíratát és munkáinak sorozatát adja, úgy hogy abban a magyarok a többi nemzetbeliekkel aránylag tulnyomólag vannak képviselve.

11) A sárospataki főtanoda évkönyvei és Szombathy János hátrahagyott iratai nyomán irodalmi egyik tekintélyünk, Erdélyi János, sárospataki tanár, az ottani főtanoda viszontagságos történe-

VI

tére világot derítő, számra 50 igen becses életíratot küldött e gyűjtemény számára; miért neki e helyen hálaköszönetet mondok. A debreczeni főiskolában tanárkodott több írónak életíratát Telegdi Kovács Lajos, ottani könyvárus volt szíves megküldeni. — Ez alkalommal egyszersmind hálás elismerésemet nyilvánítom Beke Kristóf veszprémmegyei nyugdíjas plebános, Talabér János veszprémi tanár, Ipolyi Arnold zohori plebános, Csaplár Benedek kegyesrendi tanár, Kelecsényi József nyitracsaládi közbirtokos, Girk Alajos pécsi püspöki titoknok, most paksi plebános, Hetyei Benedek szombathelyi szentszéki jegyző, Zerpák János győri püsp. irodaigazgató, Kubriczky András taksonyi plebános, Nagy Iván pesti egyetemi könyvtárnok — uraknak, mint kik engem becses közreműködéseikkel nehéz munkámban támogatni szíveskedtek.

Az életrajzok legnagyobb részét azonban főlészólitásom következtében magoktól az íróktól, ezeknek utódai-, rokonai- vagy közel-ismerőseitől nyert adatokból állítám össze. Az illy uton szerzett íratgyűjteményt — bármikori igazolhatás tekintetéből — annak idejében a Szent-István-Társulat levéltárának fogom átszolgáltatni.

Nem mind életrajz, mi e kötetben foglaltatik. Sok helyütt csak a könyv címéből tájékozhattam magamat némileg; innen van, hogy sok írónál csak a név s viselt hivatal följegyzésére kelle szorítkoznom.

Minthogy mindkét kötet toldalékot, s ezen kötet az első kötetbeli életíratokra nézve kiegészítéseket tartalmaz: jónak láttam e kötethez teljes, a b c szerinti névsort mellékelni.

Írák Pesten, Urunk születésének napján, 1857.

Danielik József, s. k.

Abonyi Lajos, igazi néven **Márton Ferencz** (zsoroványi), tehetségdus fiatal regényíró, szül. Abonyban 1833-ban vagyonos és nemes szülöktől. Tanulmányait szép sikerrel Kecskeméten és Pesten végzé. — Az irodalomban már husz éves korában lépett föl, szép reménynyel kecsegtető novel-lákkal, a szépirodalmi lapokban. 1856-ban „Éjszak csillaga“ czim alatt három kötetes regénynyel lepte meg a közönséget, melly regény Pesten jelent meg és tetszést aratott. E folyó évben jelentek meg „Regéi a kandalló mellett“ két kötet-ben, s szerző haladásáról tesznek tanuságot. „Regék a pász-tortüzt mellett“ czimű regénye sajtó alatt van.

Ábrányi, családi néven **Eördögh Emil**, szül. Szabolcs-megyében Eördög-Ábrányban, 1820. aug. 15. Családja Sza-bolcs megye előkelőbb nemzetségei közé tartozik, s atyja azon megyének több ideig nagy tekintélyben álló alispánja volt. A lánglelkű férfit már gyermekkorában igen kitűnő nevelésben részesült, s a megye, atyja fényes állásának örö-kösét szemlélte benne. Azonban az ifjut más felé vonzotta geniusa: irodalmi pályára készült, s egyedül a tudományok-nak és szép művészeteknek szentelte idejét. Lángh Paulina színésznővel házasságra lépven, Pestre tette át lakását. Első nagyobb szerű munkája „Alföldi lapok“ czim alatt 1848-ban, Debreczenben jelent meg. Kitűnő jelességű s szorgal-mu munkatársa volt a K. Hirlapjának 1848-ban, melly év-nek végén maga is alapított egy politikai hirlapot Mészáros

Magyar Irók.

Károly barátjával „Jövő“ czim alatt. A magyar ministeriumnál titoknoki hivatalt viselt. Meghalt 1849-ben.

Adami János, erdélyi székely születésű, két munkát hagyott hátra: „Az igaz jambor és teokelletes Baratságról való Enec. Ad notam historiae Alexandri magni.“ Kolosvár, 1599. Másik: „Az két Musac: Minerva és Pallas egymással veteködnec.“ U. o. 1599.

Ágoston Antal, érmindszenti plebános, „Magyar oskola, mellynek tárgya a magyar nyelvnek anyai természete és a magyar szóknak belső értelme,“ czimű könyvet irt. Megjelent Nagyváradon, 1805.

Ágoston ker. János, nagyváradmegyei áldozár, bölcsészettudor, a pesti egyetem bölcsészeti karának kebelezett tagja, szül. Nagykárolyban Szatmármegyében, 1787. apr. 26-kán. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a bölcsészetet kitűnő szorgalommal a győri akademiában végzé. Az egyházi rendbe lépven, a theológiát mint nagyváradmegyei nevendékpap a pesti egyetemenél tanulta. 1810-ben áldozárrá szenteltetett azután egy évig mint csillagászsegéd és tanár Erdélyben, a nagynévű püspök, gr. Batthyányi Ignác alapította károly-fejérvári csillagvizsgáló intézet mellett működött; azonban szembajai miatt az igen kedvelt hivatalától megválni kényszerült. Azontul egy évig Zilahon és öt évig Gyulán káplánkodék. 1816-ban Békésmegyében Szent-Andrásra neveztetett plebánosnak, hol kizárólag hívei boldogságának és a tudományoknak szentelé idejét; különösen a történelem térmezején szakadatlanul buvárkodék. 1832-ben roncsolt egészsége miatt nyugalomra lépett, s azóta Pesten tartózkodik. — Kéziratban heverő több, kivált történeti munkáit mellőzve, nyomtatásban megjelentek tőle: 1) két magyar óda, egyik Mártonffi József erdélyi püspök, másik Fang István ottani prépost tiszteletére. Szeben, 1811. 2) Magyar óda Csáky László püspöki helyettes tiszteletére. Nagyvárad, 1816. 3) Spiegel Ignác nváradi kanonok életrajza. (Tud. Gyűjt. 1820.) 4) Hellebran János Szarvas városról készített értekezésének bírálata. (U. o. 1822.) 5) „A nagyváradi

püspöki megye ismertetése.“ (U. o. 1823.) 6) Szent-Andrásnak historiai, statistikai és topographiai leírása. (U. o. 1823.) 7) „Lehet-e, van-e egyedül üdöztető ekklesia?“ (Egy pesti predikátor beszédjének recensioja.) Pest, 1822. 8) „Megbővitett magnes, vagy felfejtése azon tisztaságoknak, melyek indokul szolgálhatnak minden keresztény felekezettű magyaroknak arra, hogy az igaz kath. religioba egyesüljenek.“ Pest, 1823. 9) Balassy Pál baranyamegyei főorvos életrajza. (Tud. Gyűjt. 1824.) 10—11) Endrőd és Békés-Csaba hist., stat. és top. leírása. (U. o. 1826.) 12) Három utazási töredékei az 1837-ki „Hasznos Mulatságok“-ban láttak világot. *)

Alaxai József, györmegyei áldozár munkája: „A világ közönséges történeteinek ékességei, melyeket összeszedett és az esztendőnek folyása szerint a világ teremtésétől fogva egész mi üdönkig elrendelt.“ Posony, 1794. 267 l. hosszú előbeszéddel. — Azonkívül fordítá és kiadta sz. Vincze „Az eretnkségek ujtásáról irt emlékeztető könyvé“-t (Posony, 1793. 141 l.); és Montazet „Pásztori oktatásait.“ Posony, 1794.

Almágy István, vágsellyei plebános, szül. 1806-ban Bácsmege Veprovác helységében, szegény sorsu szülőktől. Tanult Pécsen, hol mint seminariumi főszolgáló élőködék. A bölcsészetet és jogtudományokat Pesten hallgatta, magán oktatással keresvén élelmét. Egy ideig joggyakornok volt, később 1834-ben az esztergommegyei nevendékpapok közé

*) Nevendékpap korában Farkas Imre, jelenleg sz. fejérvári püspökkel és Kelemen József, most pécsi préposttal gyakorlat tekintetéből versekben levelezett; közakarattal mindhárman Cesinge vagy Janus Pannonius sirversét lefordították; legjobbnak találtatott Farkas Imre eme fordítása:

„Itt nyugszik Janus, ki legelső Pindus hegyéről

A szép Muzsákat a Dunaparra csalá.

Már csak ezen fölírást hadd meg neki durva irigység!

Nincsenek oszlopaink vetve hatalmad alá.“

Az eredeti így hangzik:

„Hic situs est Janus, patrium qui primus ad Istrum

Duxit laurigeras ex Helicone Deas.

Hunc saltem titulum, livor, permittit sepulto;

Invidiae non est in monumenta locus.“

fölvétetvén, a theológiát Nagyszombatban végzé. — 1834-ben pappá szenteltetett. Három évi káplánkodás után unyi administratorrá, s 1848-ban vágsellyei plebánossá neveztetett ki. — Irodalmi művei közt figyelmet érdemel azon beszéde, melyet egy pesti közgyűlésen a vegyes házasságok ügyében mondott, s mely nyomtatásban 1847. jelent meg. Továbbá tőle van a „Clerus ügyei“ czimű gyakorlati tapasztalattal irt könyvecske, megjelent 1849. 1855-ben bocsátá közre „Negyvennapi Nagyböjt minden vásár- s hétköznapijaira rendelt sz. miséknék evangeliomaik s imádságaik kézikönyvét.“ Végre közrebocsátá „Lelki szentgyakorlatokat, melyeket a jubileumi legteljesb bucsu elnyerése végett hiv népe elébe rendelt C. H. primás Scitovszky János eszterg. érsek“ Pósony, 1852. Kéziratban van még több vegyes házassági jegyzete és mindennapi evangeliomos könyve.

Alvinczi Ferencz, váczmegyei áldozár, szül. Váczon, 1827. dec. 18-án. A gymnasialis osztályokat Váczon végezte, s azután a kegyesrendiek nevendékei közé fölvétetvén, Kecs-keméten két évet töltött. Mint tanító-nevendék tanárkodék Nagykárolyban és M.-Szigeten. Itt találta őt az 1848-iki forradalom. A zavarok miatt a szerzet nevendékei elszéledvén, Alvinczi is a rend tagja lenni megszűnt. Később Egerben és Pesten végezte be a bölcsészeti tanfolyamot, mire a váczmegyei papnevendékek közé vétetett föl s a theológiát a pesti központi papneveldeben hallgatta. 1853-ban áldozárrá szenteltetett, s azóta mint segédlelkész működik. — Eddigi irodalmi termékei: A Szent-István-Társulat által kiadott Ifjusági iratok 1-ső, 2-ik és 4-ike, „Szent Miklós napja“, „Pali és Gyuri“ és „A braminok“ czim alatt, francziából fordítva. Ugyanazon társulatnál letéve s kiadásra elfogadva van: „Stuart Mária története“ nagyobbyszerű regényes történeti vázlat, és „Vad orzók“ czimű szintén francziából fordított ifjusági olvasmány. Ezenfölül vannak közleményei a „Tanodai lapok“- és a „Kath. Néplap“ban. Kéziratban kiadásra vár „Erkölcsei példák“ czimű terjedelmes gyűjteménye, használatul hittanítók és hitelemzők számára.

Ambrosowsky Mihály, hittudor s egri kanonok, szül. Galanthán, Posonymegyében, nemes szülöktől. Papi érdemei s a tudomány mezején kifejtett tevékenysége tekintetéből egymásután Egresi B. Szűz apátjává, egri olvasókanonokká, szabolcsi főesperessé, apostoli jegyzővé nevezetett. Sok ideig az egri tanodák igazgatója volt. Jeles munkákat bocsátott közre latinul. Ilyenek: „Historica Ducum et Hungariae Regum synopsis.“ 1757. E munkáról Pray igen dicsérőleg nyilatkozik. „Series episcoporum agriensium.“ Eger, 1758. „Ilias in nuce, sive Chronologia sacra et profana.“ U. o. 1759. Magyarul: „Az Pázmány Péter Kalauz nevű könyvének summája.“ Eger, 1760. 8-r. 724 l. Meghalt Egerben, 1792. febr. 1-jén.

Ambrus János, kőszegi születésű, közrebocsátott egy értekezést: „A magyar nemzetnek eredetéről.“ Jena, 1659.

Andrád Sámuel, erdélyi ikfalvi székely, szül. 1754. Tanult M.-Vásárhelyen, később Enyeden és Kolosvárott. Orvosi tudományok kedvéért Bécsbe ment, s tanulmányainak végeztével ott telepedék le. Szép eszü, hazafi buzgalmu és tudományos férfiú volt, mint azt nyomtatásban megjelent művei mutatják. Legnevezetesebb munkája: „Elmés és mulatságos anekdoták.“ (Két kötet. Bécs, 1789–90. 8r. I. 280, II. 394 l.). „A magyar Democritus életének délig való része.“ U. o. 1791. — „A magyar írásmódról.“ U. o. 1791. — „Legelső virágos kert.“ U. o. 1793. Van több latin versezete is.

Antalfi János, „Nagy dicsőségű Áron“ czimű könyvet hagyott hátra. Megjelent Kolosvárt, 1721.

Apafi Mihály, Erdély fejedelme, a székelyek kapitánya, Magyarországon több uradalom birtokosa, ősrégi nemzetségből (mellynek eredetét némellyek sz. Istvántól származtatják) született 1632-ben. Atyja György titkos tanácsos, anyja Petki Borbala volt. II. Rákóczy György fejedelem halála után Apafi minden reményen fölül, mintegy gondviseletileg emeltetett a fejedelemségre. Midőn ugyanis az erdélyországi rendek Kemény Jánost, Rákóczy György

főhadvezérét emelnék trónra, a török zultán e miatt fölháborodva, Ali pasa vezérlete alatt hatalmas sereget küldött Erdélybe, hogy Keményt a fejedelmi székről letegye. E végből a táborába küldött erdélyi főurakat is megkérdezé: valljon nem találkozik-e Erdélyben más, előkelő származású férfiú, kire a fejedelmi méltóságot ruházni lehetne. Hosszu habozás után a rendek Apafit jelölték ki fejedelemnek, ki nem rég szabadulván ki a tatárok fogságából, hol sok nyomort kelle szenvednie, a táhort nem követé, hanem otthon Apafalu várában pihenés és fölüdülés végett tartózkodék. A pasa e válasz következtében haladék nélkül néhány erdélyi főur kíséretében csapatokat küldött a nevezett várba, azon parancscsal, hogy Apafi azonnal jelennék meg előtte. Apafi veszélyt gyanított, azonban jónak látta az erőszaknak engedni. De mennyire meg volt lepetve, midőn a török táborba ért s ott fejedelemnek kikiáltatott, egy dísz táborba kísértetett és jancsárok őrizete alá helyezettett. Ennek következtében Erdély rendei is 1661-ben az új fejedelemnek hűséget és engedelmességet esküdtek. Kevés idő múlva, 1662-ben Kemény János hatalmas sereget gyűjtött, és Segesvárt ostrom alá vette, hogy az ott tartózkodott Apafit kézhez kerítse; hanem a törökök által legyőzetett, s a csata közt maga Kemény is életét veszti. Azontul Apafi nyugodtan uralkodék 1690. apr. 15-én bekövetkezett haláláig. — Apafi tudományos férfiú volt; életében sokat foglalkozott a tudományokkal, különösen pedig a hittudósokat kedvelte, s hittani könyveket olvasgatott. Calvin tanait fogadván el, kedvencz könyvét, Vendelin M. theologiáját magyarra fordítá, s hogy azt alattvalói is olvashassák, sok ezer példányban kinyomatá illy czim alatt: „A keresztény isteni tudományról irt két könyv.“ (Kolosvár, 1674.). 4-r., 1012 lapra terjedő munka. Sándor István szerint 1753-ban illy czimű eredeti műve jelent meg: „Az egész keresztény vallásnak fundamentuma.“

Apáti Miklós, szül. Debreczenben jan. 2. 1662-ben, ref. szülőktől. Tanulmányait szülővárosában végezte. Márton-

falvi György, Szilágyi Márton, Lisznyai Pál a kronikás, végre Tóthfalusi Kis Miklós vezetése alatt. Nagyobb előmenetelt teendő, az akkori szokás szerint, Hollandiába indult jun. 8. 1685, s különösen Leydában tölte három évet, mely idő alatt a bölcészeti és theologiai tudományokon kívül az orvosiakat is elvégezte. Távolléte idejére esik Debreczen városának fölégetése, elpusztítása 1686. május havában, mely szerencsétlenség alkalmával elveszté atyját, ki 14 évig volt debreczeni városjegyző, 12 évig bíró, több ízben követ a környező vagy közlő hadak vezéreihez. E romlást Apáti külföldön Sándor-(alexandrin) versekben négyes vagy Zrinyi-féle rimeléssel keseregte meg, illyformán:

Gemit pannonici Sionis filia,
Gemunt velut inter Spineta lilia:
Deus! quanta tibi fundit suspiria;

Tardas tempestiva tamen auxilia. (Vita triumphans, 236 lap.) Hazájába térvén, egyházi hivatalra szentelte magát, s több oldalú műveltsége mellett főleg a bölcészetben tünteté ki magát illy czimű munkájával: „Vita triumphans civilis, sive universa vitae humanae peripheria, ad mentem Renati Des Cartes: ex unico centro deducta.“ Auctore Nicolao Apáti. Amstelodami, 1688. kis 8dr. 346 lap. Megelőzi egy ajánló levél, és Kaposi Sámuel és Tóthfalusi Kis Miklós üdvözlő latin versei, ő hozzá. Apáti egyike volt Cartes legelhatározottabb követőinek. Megmutatta ezt egy kéziratban maradt munkája által is, melynek czime: Utilitas pathematum animorum, és szintén Amsterdamban ment volna sajtó alá, ha meg nem akadályoztatik a hazájába való nem számított visszatérés által. Poiret Péter, híres bölcész ítélete e munka felől igen kedvező. Cartes követői közül egy sem tette azt, mit Apáti, mond ő. — Egyéb munkái: „Epistola consolatoria.“ Claudiopoli, 1716. 8. — Jegyzetek, kéziratban, utazása felől. Számos egyházi beszédei magyarul. Meghalt 1724-ben.

Apor Péter, János fia, Péter unokája, szül. 1676-ban. Tanulmányait Erdélyben: Tordán és Kolosvárott végezvén,

azoknak folytatására Magyarországra jött a nagyszombati egyetembe, honnan tudományos kiképeztetéssel térvén vissza, tudományát és igyekezetét honának javára kívánta ugyan szentelni, mindazáltal e közben Rákóczy Ferencz nyugtalanságai polgári háborura törvén ki, a gyanut ki nem kerülheté s fogságba esett; hanem ártatlansága világosságra jött, s szenvedésének és hűségének jutalmául grófi rangra és kormányzói tanácsosságra emeltetett. Tudományának emléket következő munkákban hagyta fön: „Genealogia familiae Aporianae,” latinul, és „Erdélyország viszontagságairól” irt munkájában magyarul. Mindkettő kéziratban maradt.

Aranka György, erdélyi születésű ref. superintendens, Drelincourt munkáját francziából magyarra fordítá s kiadá illy czim alatt: „A keresztyén léleknek halál félelmei ellen való orvosságai, némelly boldog kimulásra való szükséges készületekkel.” Kolosvár, 1768. Másodszor Pest, 1775.

Aranyosmedgyesi Sámuel, hetényi jegyző, imakönyvet bocsátott közre illy czim alatt: „Igazság áldozatja.” Győr, 1737. Másodszor Bánfi Mária költségen Kolosvár, 1745.

Armbruster Sámuel, jog- és nyelvtudós, szül. Szentgyörgyön, Posonymegyében. Jámhor életet élt, s előbb maga számára irt „Tizenkét elmélkedést a halálról és örökkévalóságról,” melly ajtatos kézi könyvet többek kívánságára Posonyban, 1671-ben kinyomatta; Másodszor u. o. 1703.

Árvay József, szül. dec. 13. 1823. Kistráskán, Felső-Zemplénben, hol édes atyja, András, ref. lelkész volt. Alig serdült a gyermek, azonnal Golopra vitették anyjai részről való rokonokhoz, s itt vevé az első elemi oktatást kedvezőleg mutatkozó sikerrel, annyira, hogy 1831. tavaszán beléphetne a pataki algymnasiumba. Végezvén a középtanodát, július 19. 1839. iratott a felsőbb tudományok hallgatói közé, s mint akadémikus hallgatá a bölcsészeti, jogi és theologiai leczkéket az akkori berendezés szerint hat és fél évig. 1846. magán nevelőnek ment Rákóczra, ugyancsak Felső-Zemplénben, s mint olyan tölte pár évet Boronkay Albert házában. 1848. augusztus havában letévé a segédpapi vizsgát, és

mene káplánnak Megyaszóra, kevés idő múlva Golopra; mignem 1851. febr. 19. az ondi ref. egyház választá meg rendes lelkészének. Azonban a lelkészi állásnál kedveszerintibbnek lelé a tanárit; s elfogadá a sárospataki gymnasiumi tanárságot, mellyre azon év sept. 23. napján választatott meg a miskolczi gyűlésen. Mint ilyen nyéré ki az igazgatóságtól, hogy különösen a mathesis kedvéért néhány hónapot tölthessen Bécsben; 1834. augusztus — november hónapjai e járatban tölték el. Mégis a mathesis iránti hajlamnak tudományyá érlelődését egy polytechnikumi ifjunak köszöni, Sacher Gusztávot — így hitták — a leghálásabban említi életrajzában. — A tiszamelléki hely. hitv. egyházke-reület néptanítók iskoláját (praeparandia) alapítván, az igazgatóság szemei örömmel nyugodtak meg rajta, s őt a Miskolczon 1856. nov. 11—14 napjain tartott gyűlésen, az intézet vezértanárságával bizták meg. Munkái: 1) Szám-tan, önképzők számára. Sárospatak, 1853. 8dr. 2) Vezérkönyv az elemi számtanításban. „Népiskolai könyvtár“ VII. füzet. Sárospatak, 1856. 12dr. XX. és 400 lap.

Aszalay János, magyarra fordítá „Lessing verseit“ három könyvben. Bécs 1793.

Aszalay (szendrői) József, borsodmegyei birtokos, régi nemes család ivadéka (ősei közül János Mohácsnál vérézett el a honért; többen országgyűlési követek voltak; István 1656-ban kincstári tanácsnok; András 1685-ben, Ferencz pedig 1713-ban borsodmegyei alispán, József 1740—1783-ig helytartósági tanácsnok volt), — szül. Pakson Tolnamegyében, 1798. febr. 14-én. Gondos szülői által kitünő nevelésben részesítetvén, már fiatal korában rendes tanulmányain kívül a nyelvek- és szépművészetekben is szép előmenetelt tőn. Iskoláit Kalocsán kezdé, Pesten, Váczon, Posonyban folytatá, Egerben végzé, mindig az első jelesek közt lelvén föl saját nevét. 1817-kén a magy. kir. udvari cancellariánál mint fogalmazó gyakornok kezdvén szolgálni, 1819-ben ugyanott udvari fogalmazóvá nevezteték, s e hivatalát hét évig viselé. Ez idő alatt alkalmá nyílt magyar-

ország topographiai, statistikai, ethnographiai, egyházi nagy térképe készítésére legjobb forrásokból szerezhetni meg magának a szükséges adatokat, és ezen, 12 évi munkát igénylett műve annyira sikerült, miszerint mind belső értékre, mind igen diszes kiállítására nézve, szakértők bírálata szerint, Europa legjeleseb térképei közé soroztaték. E becses mű I. Ferencz császár ő felségének van ajánlva s szerzője sok kitüntetésben részesült. Ugyanis V. Ferdinand király ő felsége által „De litteris merito Josepho Aszalay de Szendrő“ köriratu nagy érdempénzzel, — XII. Leo pápa által szép latin levél-, aranyemlékpénz- és pápai áldással, — a württembergi és porosz királyok által arany érmekkel, Portugallia fejedelmétől Krisztus rendjével, a luccai hercegtől sz. Lajos-érdemkereszttel, végre a párisi statistikai tudós társaság által tagsági oklevéllel tisztelteté meg. — 1826-ban kir. helytartósági titkárnak neveztetvén ki, 8 éven át mint helytartósági előadó a vegyes katonai bizottmányokban, szép latin, magyar és német előadásával tünteté ki magát. E mellett a budai jótévi nőegyletnél mint titkár működött, és czélszerű hangversenyek rendezésével a könyör-intézet jövedelmét tetemesen öregbíté. 1834-ben lemondott hivataláról, s azóta mályi birtokán kizárólag a tudományoknak él, és a kertészet, zene, különösen pedig az élettudomány körüli tapasztalatainak följegyzésével foglalkozik. — Tudományos buvárkodásának eredménye lön bő ismerettel és mély logikával irt munkája: „Szellemi omnibus, kéjutazásra az élet utain.“ (3 nagy kötet Pest, 1855—1857), melly tetésben és méltánylásban részesült, tömérdek anthropologiai s életphilosophiai adatokat tartalmaz; szövegén mindent humoristikus szellem szövődik át, melly azt kedves olvasmányyná teszi; azonfölül e jeles mű, szerzője nagy ember- és világismeretéről tesz tanuságot. — Azóta ismét illy című munkát irt: „Eszmék az életnap fogyatkozásai- és leáldozásáról.“ Miután — mond szerző az előszóban — szellemi omnibuson tevők meg kéjutasásunkat az életutain, megkiértém olly szellemi mozdony készítését, mellyen sötét

alagutakon keresztül, néha meredek szirtok hosszanta vivő élet- és halál-vaspályán félelem nélkül tehetnők meg hosszú utunkat.“ E művet szintén humoristikus szellem teszi kedvessé. — Vannak munkálatai a Közhaznu Ismeretek Tárában, s irt francia nyelven a parisi tudós társaság számára is statisztikai dolgozatokat. — Mint értesülénk jelenleg „Humoristikus és történelmi Album“ czimű munkával foglalkozik, mellynek nagy része már készen van.

Bába Ferencz (marosvásárhelyi), latinból magyarra fordítva kiadott illy czimű könyvet: „Lelki élet, azaz: Az ur Jézus Krisztusban igaz hit által beoltatott és ő benne élő embernek lelki állapotjának leírása.“ Frankfurt, 1722. 8r. 341 l.

Bábai György, párbeszédekbe foglalva fordítá Chriologus Theophil munkáját s kiadta illy czim alatt „Rövid oktatás a gyermek nevelésről, az igaz Isteni félelemre mint vitessenek a kis gyermekek.“ 1711. „Panoplia catholica“, azaz: „Lelki fegyverház.“ 1733.

Babocsai József, orvostudor, a keszthelyi meleg forrásról irt illy czimű füzetkét: „Boldog Zala vármegye! Keszthelyi Hév-vizedről méltán neveztetel így attól, a ki ezen rendeket irta dicséretedre.“ Sopron, 1795.

Bádo János (szentmártoni), magyar költő, szül. 1623. körül. Szép magyar versekbe foglalt párbeszédet hagyott hátra „A mi urunk Jézus Krisztus haláláról és győzelmes föltámadásáról.“ Nyomatott Körösön, 1645. Egy másikat „Historia a tékozló fiuról.“ Kolosvár, 1635.

Bakó Dániel, gávai születés, Szabolcsból. Világot látta jul. 22. 1809. középsorsu nemes atyai házban. — Már az alsóbb iskolákat Sárospatakon járta, s végezvén a gymnasiumi tanfolyamot, jul. 18. 1828. az akadémiai pályára előmozdított. Előkelő házak gyermekei mellett magántanító, a szünidőket utazással tölté s így járta be a hazát, s Alsó-Austriát a birodalmi fővárossal együtt. Még előbb, mint az esküdt diákok közé fölvétetnék, reá bízott a szónoklati osztály tanítása a gymnasiumban; s hiven járván el ügyében

az igazgatóság által az ötödik osztály rendes tanárává nevezetett; azóta mint gymnasiumi tanár működik, s jelenleg a VI. osztály vezére. — Irodalmi munkássága leginkább szótári dolgozatokra terjed ki. Egyik írója és szerkesztője a „Latin-magyar“ szótárnak, mely kijött Sárospatakon, 1845. 8r. Szintén egyik írója a sajtó alatt levő Görögmagyar szótárnak, mely ma holnap megjelenik Sárospatakon.

Balassa Szilárd, nyugalmazott lovas őrnagy, szül. 1792. 1810-ben az akkor gr. Blankenstein, később a württembergi király nevét viselő 6-ik huszárezrednél kadét lett s itt szolgált 1825-ig, fokonként főhadnagyságig emelkedvén. E minőségében ugyancsak 1825-ben az illetők nem csekély meglepetésére első volt, ki a szilaj és makacs lovak erőszak nélküli megvasalása módját föltalálta. Erre nézve első kísérletét az ezrednél Pardubitzban tette; s midőn kísérletei sikerülvén, módszerével tisztában volt, erről hg. Reuss ezredesénél tett jelentést. A fontos ügy hire a legfelsőbb helyig eljutott. I. Ferencz császár parancsából az egész birodalmat beutazta; a lovas ezredeknél és ménésekben a legmakacsabb s legszilajabb lovakon tett kísérletei teljesen sikerültek, elannyira, hogy egy ló sem találkozott, mely szeméi varázsának ellenállt volna. Jutalmul soron kívül a 2. számú dsidás ezredhez századosul neveztetett, s évenként 300 pft. pótlékdíjt nyert. Lóvasalási módszerét rendszeres könyvbe foglalva, német nyelven „Balassische zwangslöse Hufbeschlags Methode“ czim alatt 1826-ban tette közzé, mely munkája magyar nyelven. „Az erőszak nélkül való patkolás, okosságon és a lónak lélektudományán alapodott értekezése“ czim alatt Pesten, 1828-ban jelent meg s azon eredménye lett, hogy azóta Európaszerte a katonaság a lóvasalásnál erőszakot nem használ. Megjegyzendő, hogy e methodusban főtényező az éles nézés. Szerző a munkát 1842-ben ujlag bővitve az orosz czárnak ajánlá, kitől 1000 pft. értékű gyűrűt nyert jutalmul. Az érdemes férfit 1840 óta mint nyugdíjas őrnagy Pesten tartózkodik.

Balás Ágoston, erdélyi székely származásu, sz. ferencz-

rendi szerzetes. Mint hit- és bölcsészettanár különféle helyeken működött, mindenütt hitszónoklatával tüntetvén ki magát. Birunk tőle egy énekes könyvet illy czim alatt: „Régi s új, deák s magyar ajtatos énekek.“ Csik, 1681.

B. Bálintits János, erdélyi származásu, kir. táblai ülnök volt Kolosvárt. Egy szomorujátéka maradt fön „Kódrus“ czim alatt. Bécs, 1784. Horányi szerint e korán elhunyt férfin sokat foglalkozott a költészettel, s többet is írt, de csak főnebbi művét mentette meg az enyészettől Bárózi Sándor.

Ballagi azelőtt **Bloch** Károly, Mórnak testvére, 1823-ban Biharmegye Buj nevű helységében született. Mostoha körülmények közt. növekedvén fel, kevés előkészülettel került bátyja keze alá, ki saját erejéből s munkája után tartotta fön magát; ennek vezérlete alatt azonban csakhamar utánpótolta az elmulasztottakat, annyira, hogy Pápán, mint néhány évvel azelőtt testvére Mór, szintén letette a humanistikumokból a vizsgálatot, a logikusok sorába fölvétetett, és két év alatt a köztisztelőben álló s ismert nevű Tarczy Lajos tanár felügyelete mellett, ki őt különös figyelemmel kísérte, a bölcséleti folyamat sikeresen végezte. Ez idő alatt a héber vallásról a protestans vallásra tért át, s a bölcsészeti pályára végeztével Török Pál pesti ref. lelkész pártfogása mellett Debreczenbe ment tanulmányai folytatása végett. Itt különösen a görög nyelv- és történelemre adván magát, az akkoriban híres hellenista, és történész Péczely József tanár jóakarását s pártfogását nyerte meg, kinek buzdítására később a jogi tanulmányok végeztével a fáradságos ugyan, de szép nevelői pályát választotta. Nevelő működésben először Aradon, később Pesten működött, 1850-ben pedig a pesti evang. iskolában segéd-tanító lett, a mellett a mérnöki tanfolyamot is végezte. Sok oldalu képzettsége figyelmet gerjesztett, s ennek lehet tulajdonítani, hogy 1852-ben a kecskeméti főgymnasiumba a természettani tanszékre hivatott meg, hol azon időben Obernyik Károly-, Losonczy László- s többekkel együtt működött; míg nem a nevezettek egyenkint az azalatt nyil-

ványossá tett nagykörösi főgymnasiumba mentek át, ő pedig a kecskeméti intézet igazgató-tanára lett. De 1856. vége felé szintén Nagy-Körösrre hivatott meg, hol mint a német nyelv és irodalom tanára jelenleg is működik. Ballagi Károly a benne rejlő talentumot nem ásta el, s nem engedte parlagon heverni, úgy is feltűnt mint az irodalom egyik lelkes bajnoka. Több kisebb nyelvészeti munkán kívül egy nagy német nyelvtant irt magyarok számára, mely 1848-ban jelenvén meg, annak most harmadik kiadása forog kézen, mi mindenesetre nagy ajánló levél egy tudományos munka mellett. 1851-ben Batizfalvi Istvánnál együtt „Történeti életrajzok“ czimű ifjúsági folyóiratot indított meg, melyből azonban eddigelé csak egy kötetet birunk. 1856-ban illy czim alatt „Az állatvilág csudái. írta egy kecskeméti tanár“ színezett képekkel díszesített ifjúsági munkát adott ki. Gyakorlati magyar nyelvtana, a német helyesírás és alapszabályai, német olvasó könyve szintén ismereteseek. Egy „Találmányok története“ czimű nagyobb munkájából mutatványokat láttunk a Vasárnapi Ujságban, valamint különféle tartalmu kisebb cikkei nagy számmal jelentek meg a hirlapokban. Sajtó alatt van egy nagyobb szerű „Német magyar olvasó könyve“ iskolák számára. s reméljük, hogy fiatal ereje s szép tehetsége több tudományos munkával fogja gazdagítani irodalmunkat.

Balogh Benjamin, aranyosi predikátor munkája: „Ahitatosságról való Trákta.“ Jurieu P. után fordítva. Komárom, 1806. 8r. 430 lap.

Balog György, a soproni év tanodák igazgatójától magyar fordításban megjelent „Cornelius Neposnak, avagy Aemilius Probusnak híres nevezetes fejedelmeknek életekről és cselekedeteikről irt könyve.“ Sopronban, 1700. Továbbá a tanuló ifjúság számára lefordítá s kiadá: „M. T. Cicero négy könyvét.“ Lőcse, 1694. „A gyermek nevelésről való oktatás“ (Hala, 1711.) szintén tőle van.

Séllyei Balog István, orvostudor s ref. lelkész II. Rákócsy György udvarában, két könyvet bocsátott közre illy

ozimek alatt: „Temető kert.“ Nagy-Várad, 1855. Tartalmaz halotti predikációkat. — „Uti társ.“ U. o. 1857. Tartalmaz alkalmi egyházi szónoklatokat.

Patai Balog János, ref. predikátor, angolból magyarra fordítva kiadá: „Lelkiigazgatás a betegségben, és az halál árnyékában; melly könyvetskében megíratik, miképen vigasztalhatják magokat az emberek a nyavalyában az halál ellen.“ Utrecht, 1700.

Balsaráti Vitus János, szül. 1529. Dombegyházán. Édes atyja, Lukács, a Jaksithok várkastélyának őre, gondviselője Nagylakon, távol éle családjától, s midőn egyszer látogatni haza ment, az a nagy szerencsétlenség történt, hogy Dombegyházára ütven a törökök, kimélet nélkül mindent fölprédáltak, égettek, s maga Lukács és neje is török fogságra hurczoltatott, hová oda veszett mind a kettő. Gyermekek, János, három hónapos vala csak, s védetlenül hagyatott az atyai házban, mellyet mihamar lángok borítának. Bód szerint, egy török katona meghallván a csecsemő sirását, az égő házba rohant, s a gyermeket bölcsőtől együtt kiragadá, az utczára dobta, hol a bölcső rá fordulván, három napig vesztegelt végső elhagyatásban. A szerencse úgy akarta, hogy Fodor Ferencz, anyja bátyja, rá ismerjen, ki aztán pártul fogá a gyermek ügyét, magával vivé Balsarátra (innen a Balsaráti előnév), korához képest gondját viselte, nevelte. Fölserdülven a gyermek, Jaksoth Péternek, a nagylaki várkastély urának özvegye, Anna, ritka kegyességü védasszony vette gondjai alá. Így vőn első iskolai képeztetést Gyulán; majd Erdődre ment tanulni Kopácsi Istvánhoz, kit 1547—8. nemesak Nagybányára, hanem 1549-ben, midőn immár volna husz esztendő, Patakra is követett, hová K. az iskola és egyház igazgatása végett hivatott s vitetett vissza Perényi Gábor által. Minő előmenetele volt Vitusnak a theologiában s más tudományokban, abból is eléggé megtetszik, hogy különösen a latin és görög irodalmat kezdőknek tanítaná. Ezen foglalkozása nem sokáig tartá, mert még 1549. utólja felé Wittembergába ment Me-

lanchton Fülöp hallgatása végett, melly útjára Jaksith Anna, Péter leánya, szolgáltatá a szükséges költséget. Oda jutva nagy serénységgel veté magát Vitus bölcsészeti- és theológiára; s 1554. huszonöt éves korában, bölcsészeti tudor czimrel lón érdemesítve. 1556. a wittenbergai magyar tanulók második seniora volt. Az ifju tehetségei feltűntek mestere, Melanchton előtt, ki nem szűnt meg jó tanácsával egyengetni utait a tudományosságban. Az ő tanácsára látott Vitus az orvosi szakhoz, s különösen a füvek ismeretét annyira vitte, hogy tőle mások is tanulnának. Elvesztvén azonban ifju védasszonyát, újból Melanchton volt segítségére, ki őt Perényi Gábornak olly hatályosan ajánlá, hogy megvult a szükséges költség egy olaszországi uthoz, mellyre az orvosi pálya tökéletes kitanulása végett ismét Melanchton lelkesítette a szófogadó tanítványt. Majdnem hét évi folytonos tartózkodás után meg is indula Vitus Wittenbergából Olaszország felé; hová jutva, Bologna és Padua egyetemét látogatta, s csakugyan orvosi tudorságot nyert. Mint orvostudor látogatta meg aztán Romát; hol IV. Pál pápa udvarában orvosi gyakorlata is volt; de tartván tőle, hogy vallása még idegenséget szül iránta, visszajött Bolognába, telvén olaszországi utazásába négy esztendő. 1560. évben Perényi Gábor által honába szólíttatván, ugyáncsak nála udvari orvos, majd tanácsos volt Patakon, hol nagy gondjai voltak az iskolára, mellynek, igen hihető, ekkor lett helyettes igazgató-tanárává is az öreg Kopácsi mellett. Az ő közbenjárása szerze Perényitől állandó telket az iskolának. Mint híres orvos, ki azakját tudományos könyvekkel is gazdagítá, II. Miksa császártól nemesi oklevelet nyert. Meghalván Perényi 1567. Vitus szolgálatai megszűntek az udvarnál s ő egyházi hivatalba, mellyre első védasszonyai szánták, lépett, s 1568-ban jelenvolt a kassai zsinaton, melly Egri Lukács ellen tartatott, s aláírta magát az eredeti hitvallásnak. 1570. liszkai, 1571. pataki lelkész, mint illyen az iskola hü gondnoka, és tanító is egyuttal, mikor, hihetőleg csak az ifjak iskolai használatára hittani könyveket írt. Meghalt Sárospatakon, april.

7. 1575. életének negyvenhatodik évében, hirtelen való halállal, mert még az napon egyházi beszédet is tartva hívei előtt. Emlékbeszédet monda felette Szikszai Fabricius (Kovács) Vazul *), mely kinyomatott Wittenbergában 1576. 4dr. Munkái: 1) De remediis pestis prophylacticis. Megjelent 1564. — 2) Az keresztényi vallás ágazatának rövid summája. 1571. 8dr. — 3) Magyar chirurgia, azaz a seb gyógyításának mesterségéről írt négy könyvek. — 4) Némely latin versek.

Balugyánszky Endre, görög kath. kanonok Ungvárt, az egyházi történelem és egyházi jog híres tanára ugyanott, született Zemplénben 1800. Meghalt 1854. december 20-án. Bő tudományának maradandó emlékét „Egyházi történetírat” (Eperjes, 1846.) című művében alapította meg. Megjelent e munka latin és orosz nyelven is több kiadásban. Maradt egy becses kézírata is „A magyar egyházi jog történetéről.”

Bánáti Katalin, írt verseket, melyek összeszedve „A magánosság egyszerű virágai” cím alatt jelentek meg. Kasán, 1835.

Bándi Sámuel, erdélyi, tanult Bataviában, s idebaza lelkészkedett. Írt „Magyarázatot a LXVIII. zsoltárra.” Megjelent Franekerában, 1690.

(Felső) **Bányai István**, szül. Erdőhorvátiban, Abaujnak Zemplénbe szögellő, Tolcsvával határos falujában, hasonló nevű atyától 1711. Tanult Patakon, hol a felsőbb tudományok hallgatói sorába 1727. oct. 13. napján lőn beiktatva. Öt év múlva német szó kedvéért Posonyba ment tanulni, s visszatérvén Patakra, 1736-ban a szónoklat nyilvános tanítója lőn s volt négy esztendeig, mikor magasabb míveltséget szerezni külföldre, nevezetesen a szövetséges Belgiumba ment,

*) Kérdés: Vazul-e vagy Balázs? Mert magyarul rendesen Baláznak mondatik hagyományilag; s hihetőleg ez a magyar név Basilus-sá fordítva okoz tévedést; a felől semmi kétség nem maradván, hogy Basilus=Balázs; de a nevekkal, tudjuk, ma sem vagyunk tisztában: Jenő és Ödön, Mór és Móríz, Ágost és Ákos írók által használtattak viszáson, és cserélve.

Magyar Írók.

hol Franekera és Leyda voltak tanuló helyei. Visszatérve hozott magával sok szép könyvet, leginkább latin classicusokat a legjobb kiadásban. 1743. történelem és szónoklat nyilvános tanára Sárospatakon, székfoglaló beszédet monda febr. 7. 1744. de libertate artium humaniorum nutrice. Még azon év július havában tiszteül tétetett a természeti jog tanítása is; mellyben Vitriariust követte, a történelemben pedig Zopfot; de legkedveltebb tudománya mégis a latin classicai irodalom és szép latinság volt. 1767. febr. 23. kilépe hivatalából, mellyet 23 évig folytatott, s bánatos lélekkel Erdőhorvátiba vonult, nyugalomra, hogy meghaljon. Meg is halt még azon év majus 25. Munkái: 1) Gileádi balszom a döghalál ellen. Mellyet német nyelven irt Fridrik Adolf Lampe..... született nyelven kibocsátott F. Bányai István. Franekera, 1741. 8. — 2) Supremum pietatis munus. Emlékbeszéd Szathmári Mihály felett; mondá jul. 16. 1744. a sárospataki iskola nagy teremében. Kiadatott Kolosvárt, 1748. 4dr. 3) Dissertatio ad vaticinia Danielis. Akadémiai értekezés, megjelent Franekerában, 1742. 4dr. — Kéziratban: 4) Historia universalis. 5) Jus naturae et gentium. 6) Quaestiones juris naturalis. 7) Halotti beszédek, magyarul, több nevezetes férfiú felett.

(Felső) Bányai Mihály, Utrechtben tanulása alatt bocsátott közre egy könyvet magyar nyelven ilyl ozim alatt: „A léleknek uti költsége.“ 1651.

Bányai Sámuel, ilyl czimű imakönyvet irt: „Aranyos avagy keresztyén A. B. C.“ Kolosvár, 1747.

Barány Pál (szeniczei), szül. Szeniczén Nyitramegyében. Munkája: „A Szent Irásnak a betű szerint fordítás által némelly meghomályosított helyeire való világosító Lámpás.“ Megjelent 1787. helykitétel nélkül 8dr. 115 l.

Baranyi László (váradi), szül. Debreczenben 1729-ben nemes szülöktől. Végezve idehaza tanulmányait, bővebb kiképzés végett a belga és szász akademiákba ment ki. Melly alkalommal irt egy „Magyar Geographia“ czimű munkát ifjak számára, melly először Halában, 1759. s másodsor

Pesten, 1796-ban jelent meg. 8dr. 310 l. Egy másik fordított munkája „Heverés párnája“ czim alatt jelent meg. Azonfölül irt „Mulatságos beszélgetések“-et. Posony, 1797. és „Erkölcsei levelek“-et. U. o. 1779.

Bárczai Klára, egy imakönyvet fordított magyarra, melly „Jó illatú füst“ czim alatt Kassán, 1763-ban, másodszor 1783-ban nyomtatott.

Bardócz József megírta versekben „Erdélyország törvéneysinek rövid summáját.“ Enyed, 1790.

Barina Vendel, előbb kalocsa-, most váczmegyei pap-nevendék, szül. Kunhalason 1834. Kuthen álnév alatt jól sikerült s érdelemdus verseket olvashatni tőle különösen a „Caaládi lapok“-ban és a „Magyar Néplap“-ban. Jelenleg negyedévi theologus.

Bartha Boldizsár, szül. Szoboszlón, s Debreczen város tanácsnoka volt. Történeti munkát irt az 1657—1664-ig az országban és főleg Debreczen vidékén történt török és tatár pusztításokról; melly könyv Debreczenben nyomtatott, azonban elly ritka, hogy Benkő József is csak egy csonka példányt látott belőle.

Bárcsai László, több színművet fordított magyarra. Ilylenek: „Fayel, vagy az irtózatos szorotet“ dr. 5 fől. „A gyermeki szeretetnek ereje“ dr. 5.fől. „Jártas-költés vőlegény“ vigj. 1 fől. „A tolvajok“ (Schillertől) szomj. 5 fől. „A rendtartó házi gazda“ vigj. 2 fől. stb. Foglaltatnak az „Erdélyi játékos gyűjtemény“-ben.

Bátai György, kolosvári iskola-igazgató, később predikátor ugyanott és Zilahon. Németországban képezte ki magát s következő czimű könyveket bocsátott közre: „Az Isten kegyelmében lévő embernek idvességes életének bizonyos és meg-tsalhatatlan jegyekből való megismeréséről.“ Szében, 1665. — „Az Isten-félt ember könyörgésére-való választétel, és a régi megszokott bűnököt elhagyók hathatós vigasztalások.“ U. o. 1665. — „Lelki Próbakő.“ Különféle tárgyakról szóló predikátiók. Szében, 1666. Ajánlva van Apafi Mihály fejedelemnek. — „Választattaknak Tárgya.

Mellyre minden buzgó lelki és idvességet kívánó embernek tellyes életének folyásában szükségképen kell tételőzni.“ U. o. 1666. Polemiai mű, ajánlvu van Bornemiszsza Annának.

Báthori Mihály, Debreczenben és később gr. Rédei Ferencz költségén Hollandiában a leydeni akademiában tanult 1650-től 1654-ig. Mint elhírhedt polemikus térvén vissza hazájába, előbb jótevőjének udvari papja, később szentjóni és huszti, végre debreczeni predikátor lett. Két munkát bocsátott közre, ugymint: „Hangos Trombita“ alkalmi beszédeket tartalmazó munka. Debreczen, 1664. Ajánlvu gr. Rédei Ferencznek. — „Halotti predikatio, melyet mondott el a gróf Rédei László ur felett.“ Debreczen, 1664. Ajánlvu gr. Bethlen Drusiannának, gr. Rédei László anyjának.

Báthori Sophia, 1643 óta II. Rákóczy György erdélyi fejedelem hitvese; férjének halála után 1660-ban fiával együtt a ref. vallásról a kath. vallásra tért, a helvet hitvallásnak számára rendelt Rákóczyféle alapítványokat viaszszafoglalta, s javai örököséivé a jezsuitákat tette. Meghalt 1683. Benne a Báthori nemzetség nőágon is kihalt. Egy imakönyvet írt, mely a 18. században Lőcsén került sajtó alá.

Báti János, Nagybánya városának rendes orvosa; magyarrá fordítá Rosen M. munkáját s kiadta illy czim alatt: „Az hójagos és veres himlőnek gyógyítására való utmutatás.“ Kolosvár, 1785. 8dr. 252 l.

Bátky Károly (felsőbátkai és lövői). Művei: „A tökéletes dohány-termesztésnek hosszas tapasztaláson épült utmutatások.“ Pest, 1837. „A futóhomok megfogása és használása módjáról.“ 1842. „Mulatva oktató könyvecske fiú- és leánygyermekek számára.“ Kecskemét, 1845.

Batizfalvi István tanár, a m. k. természettudományi társulat és magyarhoni földtani társulat rendes tagja, szül. Rimaszombatban, Gömörmegyében 1824. oct. 26-án. Atyja Endre, az ottani ev. egyház egykori buzgó gondnoka, kiképeztetésének első alapjait a rimaszombati ev. elemi tanodában eszközölte, 1834-ben pedig a tanuláshoz különös vonzalmat mutató fiát az oszgyáni (jelenleg a rimaszombati ref.

tanodával egyesült) algymnasiumba küldé. A szónoklat-költészet osztályokat Rosnyón fejezte be. 1842-ben Késmárcra ment át, hol két éven át a philosophiát, s két évig a theologiai tudományokat hallgatta; ezeket folytatandó a Vajda Péter és Bloch Mór tanárok alatt virágzott szarvasi főtanodát kereste föl. 1847-ben a sárospataki collegiumban a jogtudományokat hallgatta. Iskolai pályája alatt az ó-kori classicusok és a történettudomány legkedvenczebb tanulmányai voltak, hanem a tanári pályát választván élte céljául, többoldalú ismeretek birtokára iparkodék szert tenni. 1850-ik évig magán neveléssel foglalkozék előbb vidéken, később Pesten. 1851-ben a pesti ev. gymnasiumban segédtanárnak, 1852-ben a rosnyói ev. főgymnasiumban a magyar nyelv és történet-földrajz r. szaktanárának választatott meg — Irodalmi működését az időszaki sajtó hasábjain kezdé meg. 1852-ik évtől a nagyobb politikai lapok rendes munkatársa, s mint ilyennek részint saját neve, részint álnév alatt több jeles czikke jelent meg. Erejét a kritika terén sikerrel kísérte meg. Birálataiban távol minden indulatoság- és szenvedélyességtől egyedül szorosan a tárgy körül forog. A M. Sajtó és P. Napló hasábjain megjelent vezércikkei komoly, meggyőző modorban s nagy mérséklettel írvák. 1852-ben jelenlegi nagykörösi tanárral, Ballagi Károlylyal irodalmi összeköttetésbe lépett. Közös munkálkodásuk gyümölcsei a következő irodalmi művek: 1) „Történeti életrajzok.“ Pest, 1852. 2 köt. 2) „Aranybánya, olvasó és gyakorlati könyv.“ Pest, 1852. E közös irodalmi működés szükségkép félbenszakadt, a mint a munkatársak a hon különböző vidékeire szakítottak el a sors által egymástól. Mint rosnyói tanár tapasztalván, hogy a jelen iskolai átalakulás korzában nagyobb részt fordításban megjelent tankönyvek nem igen felelhetnek meg a kívánt czélnek, eredeti tankönyvek írását kísérte meg; így jelent meg 1853-ban következő czimű tankönyve: „A földrajz elemei.“ Rosnyó, 1853. E munka 1856-ban második, ujonnan átdolgozott kiadást ért s azt az oktatási miniszterium gymnasiumi tankönyvül elfogadta.

Sajtó alatt van következő című tankönyve: „Vezérfonal a történet-földrajz első oktatásánál, az agymnasiumi ifjuság számára.“ 3 füzet. Ennek őscsoce

Batizfalvi Sámuel, orvostudor, a budapesti kir. orvos-egylet s a magyarhoni földtani társulat r. tagja és a m. kir. természettudományi társulat másod titkára, született Gömörmegye Rimaszombat városában 1826. aug. 26-ban. Gymnasialis tanulmányait az újabb időben egyesült rimaszombat-osgyáni protestans tanodákban s a rosnyói evang. gymnasiumban végezte. A philosophiai tudományokat Lőcsén hallgatta, hol egyszeremind a magyar nyelv-mivelő társulat tagja s egyleti könyvtárnoka volt. Atyjának, akkoron a rimaszombati ev. egyház gondnokának kívánságára a hittani folyamat is bevégezte. Azonban a papi pályára hajlamot nem érezvén, 1849. az orvosi pályára lépett. 1855. tavaszán orvostudorrrá, ugyanezen év július havában sebésztudorrrá avattatott. Pestváros „Szent Rokus“ polgári kórházához segédorvosnak még 1854-ben neveztetett ki, 1855-dik év őszén pedig a pesti orvosi egyetem sebéasi kórodájánál Balassa János oldala mellé tanszéki segédül választatott. 1856-ban a szülészetből mesteri oklevelet nyert. A időszaki sajtó hasábjain részint saját, részint áltónv alatt közlött egyes cikkei, orvosi s természettudományi értekezésein kívül következő szakműveket irt: 1) „Utasítás madarak, emléőők, hullőők és halak bőrének lefejtésére, kitőmése és fentartására.“ Természetbuvárok, gyűjtők és szakkedvelők számára néhány sodronyváz- és műszer ábrával. Pesten, nyomtatott 1853. 2) „Nővénytár, vagy a növénygyűjtés-, berakás-, szárítás-, osztályozás- és fentartásának egyszerű módja.“ Néhány a szöveg közé nyomott fametazetű eszközábrával. Pest, 1853. Ezen művek, mint természettudományi irodalmunk e nemében elsőők, houi nyelven régen érzett hiányt pótolnak. — Közelebbről a kir. magyar természettudományi társulatban ismertetett s közérdekkel fogadott „Házi gyógytestgyakorlat“ című munkája került sajtó alá. Azonkívül, mint egyetemi tanszéki segédorvos több ne-

vezetés gyakorlati és tanulságos kórodei esetet tett közzé az orvosi időszakai sajtó lapjaiban. Első tudományos utját a külföldre 1856-dik év nyarán tette. Ez utazásának eredményét, természettudományi és orvosi szempontból véve, szintén sajtó alá készült adni.

Beimel József, szül. Révkomáromban 1798. mart. 11-kén. Előbb esztergomi, most pesti nyomdász, a „Merkur“ című kereskedelmi lap volt kiadója. Kiadott egy „Magyar-német levelezőkönyv“-et. Pesten, 1831.

Bellényi Zsigmond, alispán volt Abaujmegyében, s magyarra fordította *Savanarola* Jeromos némely soltárokról és a Mi Atyánkról szóló elmélkedéseit, s kinyomatta 1616-ban. Ajánlva van Perényi György abaujmegyei főispánnak.

Bende József, kalocsamegyei áldozár, hittudor, született Bácsamegye Mártonos helységében 1823. jan. 30-án szegény sorsu, de jámbor és istenfélő szülöktől. Az elemi és nyelvtani osztályokat Szabadkán, a humaniorákat Kalocsán, a bölcsészetet kitünő előmenetellel Pécsen végzte. Kalocsai érseki megyében a nevelékpapok közé fölvétetvén, mint ilyen a pesti központi papneveldebe küldetett, s már itt a nevelékpapság magyar iskolájának tagja lévén, ezen iskola évenkénti Munkálataiban eredeti és fordított dolgozatokat közölt. Nevezetesebbek sz. Bernard életrajza; „Őrző angyalhoz“ (költemény); „Néhány vonás az első keresztények életéből;“ — mindhárom eredeti dolgozat. 1846-ban pappá szenteltetett; ezután két évig mint káplán működött Csantavéren. 1848-ban a kalocsai papnevelde-nél tanulmányi felügyelővé neveztetett. 1849-ben e hivatal a nevelékpapok csekély száma miatt megszűnván, ismét káplánkodék 1851-ig, midőn szentseki iktatóvá, 1852-ben ismét tanulmányi felügyelővé s egyszersmind az egyházi történet és jog tanárává neveztetett ki. 1853-ban a kiállott szigorlatok után hittudori oklevelet nyert. 1854-ben fölmentetvén a tanulmányi felügyelőségtől, a tanárság mellett szegények ügyvédévé neveztetett ki. — Hivatala mellett folytonosan az irodalommal

foglalkozik, időnkint a hazai egyházi lapokban közli becses termékeit. Nevezetesebbek: Szívhangok egy katolikus születése napján; Üdvös tanulság; Kath. egylet; A papneveldekről; A papság szellemi újjászületésének eszközléséről; A házassági járulékok a világi bíróság előtt; a több bíráló tudósítás a Religióban. Továbbá: Egy ker. asszonynak végső órái; Minden állapotú ember élhet istenesen; A káromkodásról, a Kath. Néplapban., „Schlör elmékedéseir” című három kötetes nagy munka 1854-ben leginkább az ő felügyelete és közremunkálása alatt látott napvilágot. 1855-ben megjelentek tőle: „Nagybőjti és húsvétnapi egyházi beszédek.” Van azonfölül az 1856-iki Pásmányfuzetekben egy beszéde „Jézus Krisztusnak az Oltáriszentségbeni jelenlétéről.” — A jeles férfiú a nemzeti irodalom érdekében különösen a Szent-István-Társulat ügyei körül nagy buzgóságot fejt ki.

Bene Ferencz, e nevű nemes család ivadéka, mint a jezsuita szerzet növendéke és tagja, tudománya és vallásossága által szerze magának nevet. Magyar munkája: „A hitnek különféle ágazatiról vetélkedő, melyekben foglaltatnak azok a fő indító okok, melyek Felséges Hohonai Friderik Fejedelmét, Kenusi Márkgrófot és Nádor főispányt, Baviariának vezérét etc. reá bírák, hogy a Romai katolika Anya-Szent-Egy-Házal egyesülne; és minek utánna kétszer Francia és kétszer Német nyelven bocsáttattak, Bene Ferencz a J. T. S. papjától magyar nyelvre fordíttattak. 4 rész. Nagyszombat, 1773. 8dr.

Benfienki Tamás, nemes családból szül. Liptómegyében. A kath. vallás iránti buzgalmának egy jeles imakönyv megírása és kiadása által adá tanujelét illy czim alatt. „Egy-néhány ajtatos könyörgések.” Nagyszombat, 1748.

Benkő Dániel, legjelesebb gazdasági íróink egyike, szül. 1799. Kézdi-Vásárhelyen, Erdélyben. Iskoláit szülővárosában kezdé, folytatta Nagyenyeden, hol a philosophiai folyamon kívül a törvényt sőt a theológiát is hallgatta. Ezután nyilvános tanító lett egy évig. Ennek elteltével három évig Bécsben az orvosi tudományt tanulta, a különösen a

vegy- és műtanban szép előmenetelt tett. Egy évig egésszé-
ge miatt elhagyván az orvosi pályát, mezei gazdaságra adá
magát, s gróf Károlyi Lajosnál kapott alkalmazást, hol a
Klauzál Imre kormányzása alatti suránymegyeri uradalom-
ban bő tért nyert a mezei gazdászati alapos megtanulására.
Tudva van nyíánis, hogy a nevezett uradalom, egyike a
legjobban rendezetteknek a hazában, s hogy rendezését
Klauzál Imrének köszöni, kinek felügyelősége alatt Benkő
D. mint írnök, felügyelői segéd, tisztartó s végre mint
felügyelő működött, s így az új gazdászati rendszer létesí-
tésében nagy befolyással volt, annnyival inkább, mivel Klau-
zál többnyire őt bizta meg terveinek végrehajtásával. 1840-
ben hg Eszterházi Pál Benkőt, ki már ekkor mint jeles gaz-
da hírben állott, a lévai kerülethez tartozó három uradalom
praefectusává nevezte ki, melly uradalmakat 1846-ig igaz-
gatta. Ez évben felügyelői rangra emeltetvén, kilencz ura-
dalom igazgatásával bízott meg s hivatalát 1854-ig a for-
radalom alatti és utáni válságos viszonyok közt kellő erély-
lyel, szakértéssel és buzgalommal tölté be. Olvasással és
tanulmányozással párosított gyakorlati tapasztalatait nem-
csak a kezelésére bízott uradalmak emelésére alkalmazá,
hanem azok által az elméleti téren is használni akart hazá-
jának és nemzetének. Számos becses czikkei vannak a „Ma-
gyar Gazda“ és „Gazdasági lapok“-ban, mellyek B. bő is-
mereteinek és kitünő tehetségének megannyi tanu bizonyosá-
gai. Jelenleg Pesten a „Gazdasági lapok“ egyik szorgal-
matos munkatársa, s e lapok szerkesztőjével a méltán áta-
lános tetezésnek örvendő „Mezei gazdaság könyvé“t írja és
adja ki.

Benkő József (középajtai), Erdélyorosság hiroa tör-
ténétírója, szül. 1740. Bardócson, a székelyföldön. Már
fiatal korában nagy szorgalommal fáradozott hazája hajdani
állapotjának és viszontagságainak kutatásában, természeti,
polgári, egyházi s tudományos minémiségének és helyze-
tének fürkészésében. 1778-ban a középajtai ref. gyülekezet
egyházi oktatója, s esperességi jegyzője, 1788-ban pedig

a székely-udvarhelyi collegiumnál a hittudományok, keleti nyelvek és történeti ismeretek tanára s a berlini tudós társaság tagja volt. Tanári állomásáról 1790-ben borivásbani mértékletlensége miatt elmozdítottván, egy ideig Középpajtán tartózkodék; azután hat esztendeig a köpeczi ref. gyülekezet predikátora volt, de említett hibája miatt ezen hivatalából is kivevén, élte hátra levő részét Középpajtán töltötte el. Itt folytatta tudományos munkálkodását, s a fűvészzettel is sikeresen foglalkozék. Meghalt 1815-ben. Életrajzát Benkő Ferencz 1830-ban Kolosvárott bocsátá közre. — Tudományos munkái közt első helyen áll: „Transilvania, sive magnus Transilvaniae principatus multifariam et strictim illustratus. Pars generalis.“ Két kötet. Bécs, 1778. Azonfölül még a következő munkák kerültek ki tolla alól: „Milkovia, sive antiqui eppatus milkoviensis explanatio.“ U. o. 1781. „Diaetae sive rectius comitia transilvanica.“ Szeben 1791. „Imago inclutae in Transilvania nationis siculicae historico-politica.“ U. o. 1791. Vannak jeles dolgozatai Windisch „Ungarisches Magazin“ című gyűjteményében. Kéziratban maradt többek közt egy magyar értekezése azon erdélyi történetirőkről, kiknek munkái nincsenek kinyomtatva. Ő adta ki Bethlen Farkas „Historia de rebus transilvanicis“ című történeti munkáját 1792. Szebenben, 6 kötetben. Vannak halotti beszédei; ilyen: „Téli bokréta.“ (Tornyai Borbála felett) Szeben, 1781.

Berde Áron, szül. 1819. mart. 8-án Laborfalván, Erdélyben, nemes székely szülőktől. Elemi tanulmányait szülőhelyén, az alsóbb gymn. osztályokat Székely-Keresztúron, a felsőbb tudományokat a kolosvári főtanodában végezte. A természettudományok s a bányászat iránt érezvén hajlamot, előbb a selmeczi bányászakademiába járást; de 1841-ben a kolosvári collegiumhoz tanáruvá választatván meg, bővebb kiképzés végett 1842-ben Berlinbe utazott, hol két éven át tehetségét és szorgalmát kivalólag a természettudományoknak szentelte. A tanévi szünidő alatt Németországban kirándulásokat tett; meglátogatta a nevezetesebb egyetemeket s

Göessenben a vegytani analysis érdekében egy hónapot töltött. Azután Frankhon és Schweiz egy részét utazta be. 1844-ben elfoglalta tanári székét az unitariánus kolosvári főtanodájában, hol mostanig a természettudományok előadásával foglalkozik. A természettudományokat a tanszéken kívül is terjesztetni akarván, 1846-ban kiadta „Légtüneménytanát,” melyben „égalljunk befolyása a növényekre és állatokra” szakavatottsággal van rajzolva. 1846-ban Takács Jánossal kezdék szerkesztetni és kiadni a „Természetbarát” című folyóiratot, melynek szerkesztése Takács J. visszalépése után az első főlév végével, egészen B. vállaira neheződék. Ezen folyóirat harmadfélévi folyamát legnagyobb részt Berde cikkei töltik be, melyek nemcsak sokoldalú természettudományi képzettségéről, hanem megragadó, népszerű magyar irányáról is tesznek tanúságot. 1848-ban magyarítva átadta a közönségnek Stöckhardt jeles szerkesztű vegytanát. A forradalom, mely oly sok szellemi munkásságot szakított félbe, B. irod. munkásságát is megsavará, míg 1852-ben „Hetilap” cím alatt Erdély irodalmát ujjal egy folyóirattal gazdagítja, mely 1855. elejéig folyt. Ezen folyóiratban B. számos köz és magán gazdasági cikkeivel találkozunk, melyek terjedelmes szakismeretséggel s hazafiúi érzelemmel irvák. Jelenleg a „Kolosvári Közlöny” című pol. folyóiratot szerkeszti.

Bereghasznai Pál, „Keserves sírással zokogó Historia” című könyvecskét irt. 1772-ben.

Berényi István, katolikus világi pap volt. Munkája: „Lelki szerelmesnek drága kövek táblán való illatozó kertész.” Imakönyv, megjelent Egerben, 1744.

Bernárd Pál, minorita, illy című munkát adott ki: „Lelki becsúlgetés, melyben az mutatattik meg, hogy a Kristus Jezus az Oltári-Szentségben maga tulajdon valóságoszent Testét és Véré adja nekünk aledelül.” Kassa, 1735.

Besnyei György, madari ref. predikátor és mátyusföldi senior, szül. Nagymegyeren. Tudományos s különösen a keleti nyelvekben jártas férfiú volt. Magyarra fordította

az egész szentírást eredeti kufák után, s kéziratát kiadás végett a debreczeni könyvtárnak adta át Dávidnak zsidó nyelvből magyarra fordított zsoltárait „Kis Biblia“ czim alatt az év és hely kitétele nélkül külön kiadta. „Keresztényi közönséges könyörgések“ czimű könyve 1743-ban jelent meg; „Háborui könyörgések“ pedig 1745.

Bessenyei Sándor, cs. kir. lovas kapitány, magyarra fordította Milton könyvét, melly 1796-ban két kötetben illy czim alatt jelent meg: „Elveszett paradicsom XII, és visszanyert paradicsom IV könyvekben.“ 8dr. 366. és 388 l.

Bethlen Katalin, e nevű grófi család ivadéka, s tudományáról híres asszony, szül. 1700-ban. Atyja Bethlen Miklós, anyja Rédey leány volt. Első férje gr. Haller László 1719-ben dögvész által elragadtatván, 1722-ben gr. Teleki József nejévé lőn. E második férjének 1732-ben történt halála után Bethlen Katalin áhitatos elmélkedéseknek szentelé életét. Meghalt e jeles hölgy 27 évi özvegysége után 1759-ben. Nagy kedvelője volt az orvosi tudományoknak; különösen a fűvészettel s a fűvek gyógyerejének kutatásával foglalkozék és sokat gyógyított. Bód Péter, udvarát jól rendezett zárdához hasonlítja. Válogatott könyvtára volt, mellyet halála után az enyedi collegiumnak hagyományozott. Vallásos munkája „Védelmező erős paizs, mellyel a kisergetek tüzes nyilai ellen oltalmazhatja magát az ember“ czim alatt Szebenben, 1751-ben nyomtatott. Ezenkívül leírta saját élettapasztalásait és egyéb ajtatos elmélkedéseket gyűjtött egybe, de azok sajtó alá nem kerültek.

Birányi, családi néven **Schultz István**, Ákosnak testvéröccse; ennek társaságában kiadott munkáin kívül (lásd I. kötet.) önálló műve: „Magyar nyelvtan főbb nyelvszabályainak rövid foglalatja.“ Pest, 1845. — „Történeti zsebkönyv, vagy a világ és műveltség történetének időszaki átnézete.“ U. o. 1845. Jelenleg mint menekült Amerikában tartózkodik.

Biró István, szül. Kolosvárt 1724-ben, nemes szülöktől. 1744-ben jezuita lett; elvégeztén Bécsben a felsőbb tudo-

mányokat; mint hittanár dioszérettel működött. Több rendbeli alkalmi versein és halotti beszédjein kívül egy munkája jelent meg magyar nyelven „Neocles és Pericles“ czim alatt versekben. Kolosvár, 1774.

Bláho Vincze, szent-ferencz-rendi áldozár és hittudor, jeles „egyházi beszédek“ bocsátott köire Kassán, 1774. Egyik beszéde, mely azon alkalomra, midőn a kecskeméti plebánia szerzetétől 128 évi ellátás után világi papságra ment át, Nagyszombatban 1775-ben jelent meg, említést érdemel leginkább azért, mivel e beszédhez néhány a szerzet történetére vonatkozó levél is van csatolva. Szándékoszt még szerzettartományának történetét is kiadni, de ebben őt a halál megakadályozá.

Blaskovics József, Arad és Békés vármegyékben a selyemtenyésztésnek inspectora, illy czimű munkát adott ki: „A selyem tenyésztetésnek módjáról és hasznáról való beszélgetés.“ Nagyvárad, 1798.

Bocsor István, tanár Pápán, tankönyveket irt illy cizmek alatt: „Latin nyelvtudomány.“ Pápa, 1839. „Számvetési kézikönyv.“ U. o. 1843. „Földrajz.“ U. o. 1844.

Boda József (egyház-as-rádóczi), fordításban hátrahagyott illy czimű munkát: „Az emberi nemzetnek megsértődött törvényei.“ Eckartshausen eredetije után. Megjelent Pécsen, 1793.

Bodoki József, kolosvári ref. tanár, hátrahagyott illy czimű munkát: „Az új testamentomi sz. irások olvasására való bevezetés.“ L' Enfant Jakab után francziából. Megjelent Kolosvárt, 1775. 8dr. 4931. Továbbá: „Kisdedek vallása.“ Seiler F. után. Kolosvár, 1775. 8dr. 228.1. Vannak számos halotti beszédei is.

Boér Sándor, erdélyi nemes származásu, latinból magyarra fordítá Bérkláj Argenissét. Megjelent Kolosvárt, 1792. 8dr. 3281. Továbbá szintén fordításban megjelentek tőle: „A formenterei remete,“ dráma; „Ki legyen ő?“ vigj. 3 fől.; „Elfride, vagyis a szépség áldozattjai.“ Szomorujáték 3 fől. — irt eredeti színműveket is, ilyenek:

„Negyedik László“ nemzeti szomorujáték 3 fől. „Az oberster, vagyis a hiveség jutalma“ dráma 5 fől. Megjelentek az „Erdélyi játékos gyűjtemény“-ben. Kolosvár, 1793.

Bogyay Mihály, született 1753. évben. Pappá lőn a váci megyében; plebános volt Kosdon, végre székesegyházi kanonok és thenői prépost; mint ilyen megholt Vácson, 1830. sept. 20. korának 77. évében. Munkái: „Vasárnapi prédikációk“ két kötetben 1809. Vácson; — és „Ünnepi prédikációk“ három kötetben. Pesten, 1825. jelentek meg. Ezenfölül fordított is Bossuet után illy czimű munkát: „A katolika hit tudománya azom Ágazatinak, mellyekről visszavonások vannak, kitétele. E könyve még 1793-ban, Vácson jelent meg kosdi plebánossága idejében.

Bőjthi Antal, kath. világi pap Erdélyben, jeles munkát irt e czim alatt: „A nemes magyar nyelv írásának és szóllásának tudománya.“ Marosvásárhely, 1794. 8dr. 314 l.

Bölkényi Fülöp János, Utrechtben végezte tanulmányait; még ott laktában a kislelkűek buzdítására szolgáló könyvet fordította angolból magyarra, s azt kiadta „Ményyei lámpás“ ezim alatt 1652.

Bölkösi Sámuel, ügyvivő volt a m. udvari cancellariánál. Illy czimű könyvet adott ki: „Mária, vagy a nemes gondolkozásu paraszt leány, egy igen szomorú történet.“ Angol eredeti után bővitve és erkölcsi jegyzetekkel ellátva megjelent Kolosvárott, 1794.

Bornemisza János (kászoni), Hunyadmegye főispánja volt. Magyar művei: „Próféták fiai siralma.“ 1744. „Estvéli időtöltés.“ Kolosvár, 1777.

Boros István, ecsedi ref. predikátor. Műve: „Az ó Testamentomra mutató tábla.“ Posony, 1786.

Borosnyai Lukács Simon, szül. Erdélyben, ref. predikátor volt Kolosvárt. Nyomtatásban számos halotti beszédeket bocsátott közre. Asonfölül megjelent „Szent Mihály Ordája.“ Kolosvár, 1777.

Borosnyai Sigmund, erdélyi születésű, nagyenyedi ref. tanár, hét évet töltött a külföldi egyetemekben. Tudomá-

nyáról egy nagyobbserű polemiai munkáján kívül) (*Septem dissertationes*. 1737. és *Dissertatio de libris ref. eccl. Symbolicis*. 1745.) következő magyar műve tesz tanuságot: „A keresztény embernek papi Tisztiról, annak is legnemesebb részéről, a Könyörgésről.” Amsterdam, 1736. Azonfölül nyomtatásban megjelent egy, Bethlen Sámuel tiszteletére mondott halotti predikátiója Szebenben, 1751.

Borsai István, „Mennyei udvarral való szent társalkodás” című imakönyvet adott ki Kolosvárt, 1761.

Bosnyák Benedek, sz.-benedek-rendi áldosár és szamárdi plebános volt. Kiadott illy című imakönyvet: „A szentséges szűz Máriának boldog halálra készítõ heti tisztelete.” Pest, 1798.

Bossányi András, szül. Nagy-Bossányban, Nyitramegyében. Pest városa főorvosa volt. 1813-ban nyomtatott illy munkát: „Tabellaris nép oktatás a mentõ himlõ beoltásnak nagy hasznáról.”

Bösszörményi Pál, Debreczen városának főjegyzője és országgyűlési követe 1796-ban; 1802-ben mint tanácsos újra követe, utóbb főbírája. Többször a tárnoki székre is meghivatott. „*Luctus Szatmariensis et plausus Hevesiensis*” című latinul irt üdvözlő versein kívül magyarra fordította a következőket: 1-ör A köznép számára készült kézi könyv, melly Szölöske nevű falu állapotjának leírásában előadja: minemű hibák... vesztegetik a köznépet s hogy kell azokat orvosolni? Két részben Schlez után szabadon. Debreczen, 1824. — 2-or A falusi iskola tanítók számára készült kézi könyv, mellyet Schlez munkáiból szabadon ford. Első darab Debreczenben, 1824. — A 2-dik darab fordításában 1825-ki február elején történt halála gátolta. Helyette teljesíté azt Szoboszlai.

Bozoki J., Chateaubriand után fordítva kiadá: „Atala, vagy két Indus szerelme a luizianai pusztákon.” Pósony, 1803.

Bákl József, Biharmegye tiszti orvosa. Magyar fordításban, versekbe foglalva kiadá: „A józan okosság törvényét.” Pósony, 1784.

Bulcsu Károly, költő, szül. Abaujmegyében 1825. Atyja ref. predikátor volt. Iskoláit Sárospatakon végezte, később Pesten juratuskodott. 1848-ban részt vett mint honvéd a magyar hadjáratban. A forradalom után nevelő lett Heves-megyében. Később Losoncra ment tanáruul; innen Halaara téteték át igazgató-tanárnak, hol két évet töltött. Jelenleg a kecskeméti gymnasiumnál a magyar s görög nyelv és irodalom tanára. — Még a forradalom alatt számos verset közölt a lapokban, s azóta gyakran találkozunk nevével a lapok- és almanachokban. Egy nagyobb tankölteménye „Szép-ség gyöngyei“ cím alatt kiadóra vár. Ő adá ki 1844-ben Ferenczy Teréz hátrahagyott verseit.

Buzinkai György, orvos, szül. Nagybányán a tizennyolczadik század elején. Tanult a marosvásárhelyi collegiumban. Iskolái végeztével nevelő volt gr. Gyulai Ferencz tábornoknál, s ennek költségén bővebb kiképeztetés végett kiment a bremi és hollandi akademiákra, hol különösen az orvosi tudományt tevé magáévé. Haza jövé, Debreczen város rendes orvosává neveztetett. Az akkor uralkodott pestis ellen irt illy című könyvecskét: „Rövid oktatás, miképen kellessék magunkat Pestis ellen védelmezni és a Pestisben lévő betegségeket gyógyítani.“ Debreczen, 1739. Amsterdambani tartózkodása alatt magyarra fordított két predikátiót, s kiadta (Amst. 1735.) illy cím alatt: „El-veszett bűnös megkerestetett és megtartatott. Krisztus barátságos hívogatása.“

Buzinkai Mihály, atyja György, kövesdi lelkész a Bodrogközön és zempléni egyházmegyei consenior. Tanult Patakon, az akadémiai pályára beiratott dec. 24. 1648. Csak kevés ideig volt diák, mert Madarasi János lelkész pártfogása által Belgiumba ment 1652. Utrechtben tanult. A hazában 1655. nagybányai iskola-igazgató volt. 1756. Patakra vitetett bölcsész tanáruul, de volt egyszersmind nemes ifjak paedagogiarchája (nobilium paedagogiarcha). Nagy dicsérettel tanita bölcsészetet, majd theológiát is. A bekövetkező évek nem voltak kedvezők a pataki tanárookra, az

iskolával együtt. Az 1671. évi zavar különösen az iskolai tanulótság élén találta Buzinkait; midőn oct. 20-án az elfoglalt collegiumból társával, Pósházival együtt kiköltözött, a szomszéd Kenizlő nevű faluban vonta meg magát. A következő 1672. év elején is ott volt még B., hanem később elment ő is Erdélybe Apafi oltalma alá Gyulafehérvárra, hol a régi Bethlenféle collegium épülete adatott át nekik s alapíták a patakfehérvári iskolát. — Meghalt Gyulafehérvárott 1683. nov. 23. — Tanári hivatalt viselt Patakon 15 évig, s néhány hónapig, Gyulafehérvárott tizenkettőig. Munkái: 1) *Institutionum rhetoricarum libri duo*. Sárospatak 165.... Ujra kiadva Lőcsén, 1703. 12r. — 2) *Institutiones oratoriae*. S. Patak, 1659. Ismét: Lőcse, 1703. 12t. — 3) *Institutionum dialecticarum libri duo*. Patak, 1659. — 4) *Compendii logici libri duo*. Patak, 1661. 8r.

Cornides Daniel, egyike legszorgalmasb hazai történetbuvárainknak, szül. 1732. Szentmiklóson, Liptó megyében. Atyja később Kőrmöczbányára tevé át lakását, és szépetehetségu fia itt kezdé iskolai pályáját; felsőbb tanulmányait Losonczon Kármán, és Posonyban Bél Mátyás vezérlete alatt folytatá, s különösen a történetek iránt rendkívüli hajlammal viseltetett. Akkori szokás szerint meglátogató a németországi egyetemeket, különösen az erlangenit, hol négy évi szorgalmas tanulás után elnyeré a bölcsészettudori koszorut. Hazatérve, Erdélyben a tudományáról híres Daniel Polixena, b Vesselényi István özvegye gyermekeinek nevelője, s a kolosvári ref. collegiumban a német nyelv tanítója volt mintegy tizenöt évig. Azután gr. Széki Teleki József oldalánál mint titoknak beutazta Olasz- és Franciaország jeles városait. Mire a magy. kir. egyetemnél a diplomatica és heraldica tanárává és könyvtárórré nevezetett ki. Mint ilyen egy évi szabadságot nyervén, gr. Teleki József két fiával Göttingában tartózkodott, s ezalatt az ottani kir. akadémia ülésében, 1785. sept. 10-én értekezést olvasott föl „A magyarok hajdani vallásáról,” minek folytán ezen akadémia levelező tagjává választatott. Innen hazatérvén, két évet töltött az

egyetemnél említett hivatalában, s meghalt 1787-ben ötvenöt éves korában. — Cornides kétségkívül legjelesb történetíróink egyike, s egész életét e tudománynak szentelte; Erdélyben tartózkodását, külföldi utazásait és az egyetemenél hivataloskodását szünet nélkül a kutfők nyomozására és tanulmányozására használta föl. Bő ismereteiről fényes tanúságot tesz a holtá után gr. Teleki József által megvett gazdag oklevél-, fölirat- és pénzgyűjteménye, valamint közrebocsátott következő igen jeles latin munkái: 1) „Regum Hungariae, qui saeculo XI. regnare, Genealogiam illustrat, atque ab objectionibus Reverendissimi Domini Antonii Gánóczi vindicat Daniel Cornides, philos. mag.“ (Posony, 1778.). Értekezéseket tartalmazó munka Pray ügyében, kinek ellenében Gánóczy a váradi l. sz. püspökség alapítását Sz. Lászlónak tulajdonítá, s némelly az uralkodó ház elágazására vonatkozó állításait kétségbevonja. 2) Az 1780-ban alakult Windisch-féle tudós társaság „Ungarisches Magazin“ czimű időszakí füzeteiben, Cornides, mint e társaság tagja, hat történeti értekezést közlött. 3) „Commentatio de religione veterum Hungarorum.“ Edidit, suamque de origine hungaricae gentis dissertationem adjecit Christianus Engel. (Bécs, 1791.). 4) Danielis Cornides vindiciae Anonymi Belae regis notarii. (Buda, 1802.). Holtá után 1792-ben Koppi Károly kegyes rendi tag által Pesten kiadott „Danielis Cornides bibliotheca hungarica sive catalogus“ czimű munkában említve van, hogy mintegy 30, hazai történetet tárgyzó munkája és értekezései kéziratban maradtak.

Csák Gellért, sz. Ferencz szerzetének tagja, régi nemes szülőktől származott s buzgó hitszónok volt. Szerzete történetét tárgyzó könyvet adott ki illy czim alatt: „Kedves, mert ritka hármas levél.“ Posony, 1744.

Gr. Csáky Antalné, szül. Vécsey Anna, következő czimű munkát irt: „Utazási Vázlatok Olaszországról, irta az Abaujmegyei kisedővő intézet és kórház javára.“ Nyom. Kolosvárt, 1843.

Csáki János, Palotán született. Posonyban végezván

iskoláit, felsőbb tanulmányok hallgatása végett három évet Lipcsében töltött. Hazajövéen Felpéczen, Győrmegyében nyert lelkészi állomást. Magyar nyelven kiadott tanodai használatra „Lelki gyakorlatok“ című könyvet. Posony, 1764. Azonfölül szintén magyar nyelven kéziratban maradt egy munkája „A sorsával megelégedett lélekről.“ Meghalt 1773.

Csáky Katalin, a jelenleg is virágzó e nevű grófi család ivadéka, két imádságos és épületes könyvet adott ki „Mennyei igyekezet“ és „Mennyei oltalom“ cím alatt Kolosvárott, 1767 és 68.

Csanádi Demeter, II. János király titoknoka, urának életét és viselt dolgait megírta magyar versekben e latin ezim alatt: „*Historia de vita, morte, universaque fortunae alic Illustris Principis ac Domini Joannis Secundī, Regis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae Dei gratia electi, per Demetrium Tsanádium in gratiam suae gentis studiose collecta* Drebrechini, 1577. 4r.“

Csánky Gábor, kegyesrendi szerzetes a híres hitszónok, szül. 1737. sept. 19-én Nagy-Emőken, Nyitra megyében. Elvégezvén a bölcsészeti tanulmányokat, 1754. a kegyes szerzetbe lépett. Mint jeles hitszónok husz éven át Debreczenben, Szegeden, M.-Szigeten és Nagy-Károlyban nagy sikerrel működött. Ő fordítá legelőször magyarra és kiadta Goffine Lénárt közkedvességű „Apostoli és evangeliomi tudományra oktató könyvét.“ Pest, 1790. II. kötet. E mű azóta javítva többször, legközelebb a Szent-István-Társulat által adatott ki. Horányi szerint sajtó alá készen voltak egyházi beszédei is, megjelentek-e, nem tudjuk.

Csaplovics János, ügyvéd a gr. Schönborn család urad. igazgatója, a bécsi gazdasági és a hálai természetvizsgáló társulat tagja, szül. Felsőpribeiben, Hont megyében, 1780. sept. 21. Iskoláinak végeztével törvénygyakornok lett Beszterczebányán. 1804-ben Zólyom megye aljegyzőjévé neveztetett. 1805-ben ügyvédi oklevelet nyert. Egy ideig Bécsben tartózkodott a magy. kir. udvari cancellariánál. 1809—

1812. Pakraczon, Slavoniában mint az ottani görög n. e. püspökség ügyvéde és titoknoka hivataloskodott, miglen Schönborn gr. által uradalmi felügyelővé neveztetett és többnyire Bécsben lakott. Több jogi, földirati, statistikai és gazdasági latin és német művén kívül közlött magyar nyelven is számos bírálatokat, humoristicai elbeszéléseket és tudományos dolgozatokat különösen a Tud. Gyűjteményben, a Pesti Irisben, a Magy. Kurir Kedveskedőjében stb. Meghalt Bécsben 1847. Számos czikkje jelentek meg a magyar tudós akademia ellen a „Századunk“ című folyóiratban.

Csapó József, orvosdoctor, szül. Győrött 1736-ban nemes szülőktől. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a felsőbbeket Németországban és Schweizban végzé. Az orvosi tudományokat Baselben hallgatá, hol 1759. aug. 7-én tudori oklevelet nyert. Hazatérvén, Debreczen városa rendes orvosul választatott, s e. hivatalában 32 évet töltött. Meghalt 1799-ben. Munkái: „Kis gyermekek ispitálja, mellyben különféle nevezetesebb nyavalyái és külső hibái a kis gyermekeknek és ezek eránt lehető orvoslásnak lehető módja hűségesen megirattak.“ Igen hasznos könyv. Nyomatott Nagy-Károlyban, 1771. „Uj füves és virágos kert, mellyben mindenik fünek, virágnak neve, neme stb. megjegyeztettek.“ Hasonlóan jeles füvészeteki könyv. Kiadta Landerer Mihály, Posonyban 1774. „Szegény embernek számára készült orvosló könyvecske.“ U. o. 1791. Latin munkái: „Disquisitio de praesentia liquidi nervei in musculo.“ Argentorati, 1756. „Problema theoreticum de auditu, et practicum de pleuritide.“ Basileae, 1758.

Kassai Császár György (Georgius Caesar Cassovius), szül. Kassán. Atyja, Mihály, 1550. körül kassai iskola-igazgató. Tanítója Patakon, Szikszai Kovács Vazul; a honnan 1573-ban ment ki Wittembergába, leginkább a Magócsiak költségén, s tölte ott majd négy esztendő. 1576 és 77. az akkori magyar tanulók seniora volt ugyanott. A következő évben térhetett vissza Magyarországra s a pataki iskola igazgatója lett, de hogy melly időpontban, nem bizonyos;

elég az hozzá, hogy több esztendeig folytatá ebbeli hivatalát. 1580-ban és utána már tanár volt. Egyuttal a pataki papságot is vitte alkalmasint 1586-ig, melly évben megholt. Munkái: 1) *Oratio funebris de vita et obitu Basili Fabricii Szikezoviani. Wittembergae 1577. 4dr.*, mellyet 1576—77 évben, mint a wittembergai tanulók seniora tartott azok előtt. Szikezai Kovács életéről ezután a beszéd után tudhatni némi részletet. 2) *Carmina varia.* — Kassai Császár jó latin és görög, nem középszerű szónok és költő, sőt a történetben is jártas férfiú volt.

Csaszmai István, gyulafejevári unitarius pap, Blandrata és Dávid Ferencz tévelyének követője, irt „Feleletet Sándor András irására.“ Megjelent Fejérvárt, 1568.

Csatári János (sarkadi), szül. Debreczenben, 1730. nemes szülöktől. Végezve szülővárosában a gymnasialis osztályokat, bővebb kiképeztetés végett Belgiumba és Szászországba ment ki. Ide haza szülőhelyén viselt különféle községi hivatalokat, s mint Debreczen város tanácsnoka halt meg 1782-ben. Midőn még Halában a jogot tanulá, magyar történeti munkát irt, melly u. o. „Magyar históriának rövid summája“ czim alatt 1749-ben jelent meg; tartalmazza hazánk földirati, történeti és politikai leírását rövid kivonatban. Másik munkája: „XVI. Lajos Franciaország szerencsétlen királyának históriája“, németből fordítva Bécsben, 1782-ben látott világot. Kéziratban hátrahagyott, száma 18, történeti művei közt (Horányi: *Nova memoria* 707 s a köv. l.) kiemelendők, mint a mellyek magyar nyelven írvák: „*Scientia numismatica*, avagy pénzekről való tudomány,“ és „*Ars heraldica*, avagy czimerekről való tudomány.“

Id. Csécsi János, kinél a sárospataki főiskolának nem vala buzgóbb, lelkesebb tanára, igen szegény sorsu szülöktől vőn származást Abaujmegye Szakaly nevű falujában, jun. 4. 1650. Életét sokképen látogatá a sors, s alig három éves korában édes anyjával együtt, zsákmányra kalandozó törökök fogságába esvén, Egerbe hurcoltatott, s nem előbb mint 1655. lőn szabadulása száztiz tallér váltságon, melly

összeget nagyrészt egy becsületes nemes ur, Kormos Ferencz tette le, a hátralékot pedig 1656-ban, mint fogoly vasban koldulta össze atyja vezetése alatt. A csakély szakalyi birtok teljesen felprédáltatván, Csécsi Jánost az atyja nem tudta máshová tenni, mint elvitte Csécsre, ugyancsak Abaujban Szepsi mellett, az ő jótevő urához, Kormos Ferenczhez 1657. Következő évben a nyolcz éves gyermek iskolába fogott volna menni, de nem levén módjában atyjának neveltetése, disznót kelle őrzenie. Kevés idő múlva javulván az atyai sors, a csécsi elemi tanodába juthata János 1659. s e falutól, mellyben a legelső oktatást vév, vette föl a Csécsi (régiesen a fia szerint Tseetsi) családnévet. Következő 1660. év Szakalyra engedé visszatérni a családot, honnan előbb ugyan Nagyidára, később Szepsibe vitetett és tanult iskoláikban. Tizenöt éves korra serdülve, a nemes szivü Kormos Ferencz pártfogása mellett jutha el végre a sárospataki gymnasiumba, mellynek tanárai voltak ez időben: Buzinkai Mihály, Pósa-házi János és Köpeczi Bálint. Öt év lefolyásaig vala ott, s 1664. iratott be a felsőbb tanulók (togatusok) sorába. Azonban nem levén módja benne, hogy illő ruházatot szerezzen, az akkoriban híres kassai tanodába mene át, hol nagy szorgalommal vetette magát hit és természettanra, metaphysikára, ethikára, görög nyelv- és logikára, s oda vitte tanulását, hogy a két utóbbi tudományban helyettségé lön; sőt a theologiában is vezette tanulótársait (in theologia discenda commilitonibus praeivit) s több osztályokban egymásután köztanító volt. 1673. évben súlyos beteg levén, undort kapott minden viztől, s ez idő óta 1701-ig soha egy cseppet sem inni, csudálatosan megtartóztatá magát. A kassai tanoda 1774. kiháborittatván helyéből, tanártársaival együtt Debreczenbe vándorolt Csécsi, honnan Erdélybe Gyulafehérvárra költözött, s besoroztatván a pataki-fehérvári diákok közé, mintegy öt évig tanítá a theológiát és heber nyelvet. 1675—77. vagy mint helyettes (praeses) vagy mint rendes tanár, utóbbi évben előadá a theológiát Amesius szerint. 1678. Szalon-

tai Tholdi Miklós fiai mellett nevelő volt, és tanítá Buzinkai logikáját. 1679. senior lett s mint ilyen több rendbeli tudományt, névszerint természettant, metaphysikát adott elő a pneumatológiával együtt, az utóbbit Pósházi kézikönyvéből. 1680. évben jan. havában elhagyá Erdélyt, Magyarországra visszajött, és igazgatója lett a körülbelől tizenegy évig minden igazgató nélküli tállyai iskolának Zemplénben, a Hegyalján. Két évet tölte ott, s lön jutalma mintegy harmincz hordó bor, melyet eladván, az árával, 900 frttal, 1682. april 27-én akademiákra indult Lengyelország felé, s áthajózáván a Belten, jun. 27. napján az utrechti akademia ifjai közé lépett. Három évnvi mulatása hittan-, philologia- és bölcészetre lön szentelve, s midőn 1684-ben Tothfalusi Kis Miklós a bibliát ujra akarná nyomatni Amsterdamban, Csécsi János, mint jó görög és heber, tanulótársával, Kaposi Sámuellel együtt vállalta el a javítást, a fordítás és nyelv számtalan gyöngéit kiigazítá, s alapját veté nyelvészeti munkálatainak, de a miért gyűlölet és rágalom lett díja jutalom helyett. Utravaló hiányában, tanítóitól kölcsönze 46 tallért, s ezzel jött vissza hazájába, különösen Tállyára 1685. Más esztendőben a pataki főiskola igazgatósága, miután több évig csupán a senior vezetése alatt tanulgattak az ifjak, febr. 9. napján, főleg Klobusiczki Pál gondnok szorgalmazására, tanári állomásba helyezé, beköszönő beszédét febr. 11-kén mondván el. Csécsi ezentul mint tanár és igazgató, egy maga vitte az iskola dolgait, s tanita, a mit lehete, mindent. Az iskola 1687. megháborittatván, a tanulók egy része Gyulafehérvárnak vette útját, Csécsi pedig a maradottakat maga köré gyűjtven, julius 12-kén Gönczön telepedett le, s megalapítá, és nagy virágzásig vivé a patak-gönczi iskolát, mellynek ez alkalmából, a miért az iskola ifjai Gyulafehérváron sőt Gönczön is megtartották a „pataki deákság nevezetit,” Csudó Zsófia, Istvánfy Mátyás özvegye a tarczali hegyen volt Mézesmál hegyi, Tárcki nevű szőlőbeli egész részét oda ajándékozta. A tudományok Gönczön is ugy adattak

elő, mint Patakon. De Göncz sem lehetett állandó hely; hanem nyolcz évi lakás után tovább kelle menni az iskolának. 1695. majus 20-kán az igazgatóság tanácsából Kassára vette magát az iskola; vezére Csécsi; s előállott a patak-kassai főiskola. 1696. martius 27. napjaig tartott a szállás, de Csécsi nem csüggedett s a belváros falai közül nem mene tovább a külvárosnál, és megalapítá a patak-kassai iskolát a falakon kívül, a „Suburbiumban,” hét esztendőre. Csécsi, kinek ezen idők alatt semmi rendes fizetése nem volt, kapott jutalmul 300 frtot, és husz köből buzát az igazgatóságtól. Már kezdődött a vész az iskola felett 1700-ban; el is következik reá egész súlyával, ha Eszterházi Pál nádor, ki Eperjesen gyűléskezett, meg nem akadályozza. A Rákóczy mozgalmakkal a külvárosi patak-kassai tanoda is ingadozásnak indult, s apródonként elnéptelenült. Csécsi, a hű igazgató és atya néhány tanulóval a városba vette magát, s ezer félelem közt elszenveté az ostrom viszontagságait, nagy állhatatosságot tanusítván az uralkodó ház iránt, miért Nigrelli, Felső-Magyarország főparancsnoka által dicsérő elismerésben részesült. Azonközben a külvárosi patak-kassai iskolaház lerontatván az ostrom alatt, Patakon pedig az illető udvar (curia) előbbeni célra, iskolahelyül a ref. egyháznak visszaadtván, a Kassáról kirebentett ifjak, immenen-amonnan oda gyülekeztek, kiknek a senior, Tornallyai György élökre állván, 1704. december elején az iskola újból rendezteték; az igazgató maga Csécsi vala; de Kassáról csak 1705. maj. 14-én tért vissza Patakra, családját egy időre maga után hagyván az előbbi városban. Még ez évben küldeték követül a zempléni ref. egyházak részéről a szécseni országgyűlésre. Utazását versekbe foglalta Pataktól odáig, a mint a helységeken átment. Viszontagságos életének az 1706. esztendő igére némi nyugtot, azért martius 4. napján családját is maga mellé vevé Kassáról, s háztartását rendezni kezdé Patakon. De a szenvedésnek mind nem volt vége. Ugyanazon év junius 4. napján, lakházába ütvén a villám, mellette tünt el, s földre terité. Oct. 16.

pedig a Kassát megszálló seregből portyázó katonák vetőd-
vén a Hegyaljára, gonoszul kezdenek gazdálkodni, és Csé-
csi az egész városi néppel s tanulókkal együtt a hegyek
közé menekült előlök, s lappangott tíz egész napig. Ennyi
mindenféle hányatás elég volt egy életre, s a törhetetlen
férfiu megadá magát az élet sorsának és 1706 vége felé el-
gyengülvén, öt holnap mulva, azaz 1708. maj. 14. napján,
délben csendesesen elaludt. Ez volt halála, megnyugvásának
kezdeté. Koporsóba tették maj. 15., eltemették 20-án. Élt
58 évet, tanár volt 23 évig. (Ezen egész életrajz vétetett
fia, ifj. Csécsi János, irataiból.)

Érdemei a pataki főiskolára nézve halhatlanok. Mert az
eddig olvasott viszontagságok közepett lankadatlan volt
mint tanító. Előadásai kiterjedtek theologiára, logika-, me-
taphysika-, physika-, ethika-, politika-, történet- és különösen
egyháztörténetre, görög, heber és magyar nyelvre. To-
vábbá az iskola régi törvényeit összeíratta, szerkeztette, s
e törvények szinte száz évig voltak érvényesek. — De ér-
demessé tette magát Csécsi a tudományos irodalomra nézve
is. Nagyszerű volt a biblia új kiadása körüli munkássága.
Bizonyos, hogy Debreczeni Ember Pál magyar ref. egyház-
történetét is átnézte 1707-ben, de tőn-e benne javítást, nem
tudatik. Ha igen, fia, mint hűséges emlékiró, följegyezte
volna. Hasonlóan átvette 1705-ben Páriz Pápaítól a Lexicon
kéziratát, megvizsgálta, s a n-i nem tetszett, kijavította;
aztán Brewer János, löcsei nyomdászszal szerződött, és a
felügyelést vitte, míg ereje engedé. A nagy szótár megje-
lent még azon évben, mellyben Csécsi meghalt. — Maradt
egész munka: 1) Orthographia Hungarica; melly a Páriz
Papai lexiconával együtt adatott ki. Írt egy magyar gram-
matikát is, mellyet 1694. a patak-gönczi iskolában tanított,
de hová lett, nincs tudva. 2) Resolutio ad propositionem
Christophori a Roxas, episcopi neostadiensis, unionem ec-
clesiarum romano-cath. et protestantium urgentis. Melly
munkáját a gönczi egyház nevében, úgy látszik, Némethi
György odavaló pappal együtt készítette 1692. — 3) Nota-

tiones de fatis scholae patakinæ; felhasználva Lampénál a pataki iskola történetében az 1694. év után eső időszakról.

4) Acta conventus szecseniani. K. I. 5) Elucidatio compendii logici Mich. Buzinkai per Joannem Csécsi 1706. K. I. — Egyébiránt némelly dolgozatai összefolytak, vagy kiegészültek az ifj. Csécsiével, mint látni fogjuk ugyanennek életrajzában. Neje volt Rajczy Klára, nemes Rajczy Miklós árva leánya. kivel 1686. nov. 12. napján kelt egybe; gyermeke nyolcz, kik közül csak három élte túl az atyát, ugymint: két leány, Mária és Klára, és egy fiu, vagyis —

Ifj. Csécsi János, olly következással lön tanár Patakon, hogy atyja 58. ő pedig 63. professora sorszámilag az intézetnek. — Világot látá Gönczön junius 11. 1689., hol a pataki elűzött iskola tartózkodott. Oktatást kezdé venni 1695. jun. 1. Kassán, az iskolával oda ment atya felügyelése alatt, hasonlókép majd később a helyre vergődött pataki iskolában; az akademiái pályára mozdittaték elő 1703-ban. 1707. évben már a syntaxis osztálya bizatott vezetésére; 1709. külföldi akademiák látogatására indult, czélját leginkább Franekera és Utrecht iskoláiban ohajtá elérni, a hittani és bölcsészeti tudományoknak egész erővel, szorgalommal fektüvén. Meglátogató a hardervicki akademiát 1710. Ez évben jun. 29. áthajózott Angliába, s a két főegyetem megvizsgálása után aug. 24. visszatért Utrechtbe. Még azon év september havában megindult és vágyainak megfelelő gyorsasággal járta be egész Németországot, Düsseldorf-, Köln-, Frankfurton át Heidelbergába ért, hol hűségesen tanításokra járt s folytatta utját Stuttgart és Tübinga felé Schweizban a híres Zürichbe. Társasága mindenütt tanárok s más tudósok valának. Tanult tőlök, barátkozék velök. Bern, Genf nem maradhattak el látatlanul, hogy hallhassa Piktét, Turretinust. Befutott Olasz- és Franciaországba, de a háboruk miatt nem igen messze hatolhatott Páris felé, hanem visszafordult Baselbe, Strassburgba, megint Heidelbergába; innen Giese, Marburg, Herbornon át ujra Utrechtbe, s itt maradt egy folytában három hónapig. E híres is-

kolát 1711. július havában hagyta el, s Franekerában tölte egy évet és egy hónapot; rendkívüli szorgalommal tanult annyira, hogy 1712. febr. havában belé betegedett a sok lelki nyugtalanságba, éj és nap egygyé tételébe. De nemcsak tanult Franekerában, hanem tanított is; és pedig 1712. ápril — jun. évnegyeden át a földrajzot leginkább honfiai-nak, kik akkoron fölös számmal voltak Franekerában. Költéségei majdan elfogyván, aug. 2. 1712. végképen kivonult Belgiumból, s Vitringa bucsucsókjá után sok könyvvvel megrakodva Hamburgba evezett, hol tudósok ismeretségé-be jutott. Innen Magdeburg, Wittemberga, Lipcse utbaej-tésével, Boroszlón keresztül honába visszavergődék, s a Vág melletti uton Késmárk, Eperjes, Kassa felé Patakra érkezett még azon év oct. 13-án. A következő 1713. febr. 20. napja az a rá nézve nevezetes nap vala, mellyen atyja székét, körét elfoglalhatta, betöltheté. Tanítani kezdett febr. 27-én egyháztörténetet, görög nyelvet, héber régiségeket, földrajzot, a tiszta mennyiségtan elemeit; mellyeket egy év lefolyása alatt elvégezvén, következő 1714-ben a Cartesi bölcsészet elveit, Pósházi tolla és tekintélye által eddig folyvást üldözötteket, aztán a természeti theológiát, heber szent könyveket nyelvészileg tanítá. Az új 1715. esztendő ismét új tudományokkal virradt fel. Előbbi tudományok kö-zől némellyiket megtartott, de újak valának: az egyetemes történet, római régiségek s a szent könyvek nyelvészettör-téneti ismertetése, elemzése. Mindezekben felül ismét új tu-domány vala a természettan, az egész mathesis 1716-ban; bizonyos általa előre megállapított rend szerint. Így a tu-dományokkal. Tanárrá emeltetvén 1713-ban, olly dicsérete-sen tölté be hivatalát, hogy mindenek szeretetét kiérdemel-te. Lelesült előadó levén, szemlátomást növelő az ifjak sere-gét maga körül főleg azáltal, hogy az eddig hanyag módra tanított tudományokat (mathesis, Magyarország földrajza, államisméje, története) új szellemben fogta fel, s adta elő. — 1717 év eleje óta maga egyedül volt minden társ nélkül; s ez kedvező körülmény volt a megférhetlenre nézve. Még

az évben oct. 31. a ref. százados ünnepére beszédet tart a nagyszámú hallgatók előtt. Majd 1719. martius 30. napján tiszti társul adatott mellé, s akarata ellenére Nagy-Mihályi Szomoló Gergely: s vége lőn az iskola nyugalmanak. Mit eddig a külvavar okozott, azt okozá ezentul a belső meg-hasonlás. Az iskolai tanuló ifjuság pártra szakadt, s nem kell mondani, miféle neme áll elő az izetlenségnek, ha el-szelesített fiatal embereket hajhásznak fel reá. Csécsi pártja, a birokra került tusában 1722. dec. 11. napján Nagy-Mihályi pártosait tanárostul együtt kiverte az iskolából, többek te-temesen megsebesülvén. Emez izetlen diák háborunak kir. commissio vete véget, melly 1723-ban kinevezve, 1725. maj. 5. lőn bevégezve, visszaállítván a csendet egy időre. De az ifjak később újra kikecserevén egymás ellen, 1734. april. 6-án kelt királyi parancs mindkét tanárral elhagyatá székét; és Csécsi tanárságban töltött huszonegy év után magányba lépni kényszerítettett, mikor Patakon az elővárosban, né-pileg a „majorok közt“ élte le hátralevő napjait. — Meg-halván Paksi-Szathmári Mihály, a losonczy egyház közbeve-té magát, hogy Csécsi újból tanithasson, de ez mit sem használt; mindamellert nem feledé tudományosságát a világ, noha szerette volna nem ismerni nyugtalan elméjét. Az is-kola iránt még illy helyzetében sem fogyott el buzgósága. 1759. dec. 4-kén Zemplénmegye részéről küldöttség vala Patakon, az iskola régi és új állapotja felől értesülendő. Csé-csi a tanácskozáshól ki nem maradhatott. Jelesül, okleve-lekre, hiteles bizonyságokra alapitva mindent, szóla és mondá el az iskola külső, belső történetét, legelső kezdete óta. Tanuságtétele meglepő vala és jegyzői tollba véte-tett. Kimult az élet bajaival megelégedve junius 1. 1769. nyolczvan esztendő s korában. Nagy érdemű s tudományu férfin vala kétségkívül. Tanítani, munkát birni kevésnek adatott annyi erő, s kedv. Negyven külön tudomány vagy iskolában tanítani való ismereti ággal foglalkodott ez az ember egy maga, nyilván és magánosan.

Irodalmi munkássága megozlott a hittani, bölcseleti

és történeti ág között. **Sacchetto** különösen a hasai régiségeket, sokat írogatott a híres családokról, várak és városok eseményeiről, egyházak eredetiről. Ezen munkái elszórdtak nagy veszteségével az ó-kori tudományosságnak. Megjelentek tőle nyomtatásban: 1) *Oratio saecularis*. Tiguri. 1720. 4dr. — 2) *Oratio de calumnia*. Leuschoviae 1719. 4dr. — 3) *Aphorismi, in quibus antiquitates veterum hebraeorum brevissime exhibentur*. Berna, 1726. 8dr. — 4) *Praefatio hungarica, apologiae Juelli per Joannem Tussai in linguam hungaricam translatae praemissa*. 1748. 8dr. Kéziratai: 1) *Historia rebellionis rákoczianae, vulgo Kuruczvilág dictae* ab anno 1703. mense majo ad d. 23. apr. 1709. deducta. 2) *Biographia Joannis Csécsi*. — 3) *Theologia dogmatico-elenctica*; aztán: *prophetica, paracletica*. — 4) *Geographia totius orbis*; melyet Vécsei Pap István, a szerző tudta nélkül, maga neve alatt magyarul kiadott. — 5) *Historia, jus publ. et geographia Hungariae*. — 6) *Breves adnotationes fatordum oppidi et arcis patakiensis*. — 7) *Registrum historicum de schola s. patakina*. — 8) *Orationes*. — 9) *Annotationes in theologiam Leydeckeri*, stb. (Forrás: Csécsi önéletrajza és Szombati jegyzetei.)

Csécsi Miklós, imakönyvet adott ki „*Lilium humilitatis*“ latin czim alatt Franekerában, 1659.

Csecsinovicz Ferencz, költői néven **Kemenes**, szül. Bögötén, Vas megyében 1829. Alsóbb iskolái befejeztével a veszprémi papnevendékek közé vétetett föl, s a theológiát 1855-ben a pesti központi papnevelőben végezte be. Pappá szenteltetvén, előbb mint segédlelkész működött; jelenleg Veszprémben a püspöki udvarban szertartó. Több szép költeménye jelent meg a „Családi Lapok“-ban.

Cseh Márton, a brandeburgi fejedelem főlovász mestere, magyarul illy czimű munkát írt: „*Lovak orvosságos szép új könyvecské*.“ Lőcse, 1656. II. kiadás Pest, 1797. 8dr. 135 l.

Csene Péter, szül. Szentzen, Posonymegyében. Magyar fordításban megjelent tőle: „*Helvetica confessio azas: A keresztyén igaz hitről vallástétel*.“ Oppenheim, 1616.

Csengery József, szül. Abaujnak Zemplénre dülő hegyközi vidékén, Vilyban 1795. évben; édes atyja volt Ferencz. Tanult Sárospatakon; az akademikus ifjak közé iratott jul. 16. 1812. A világtörténet, oklevélisme és latin irodalom tanárává megválasztott juliusban 1824., mikor egy évet Bécsben töltvén, 1825. sept. 17. elfoglalta akadémiai székét. Megh. aug. 18. 1850. — Irt a F. M. O. Minervába történeti dolgokat. Önálló munkája: „Az egyetemes történettudomány vázlata.“ Sárospatak, 1843. 8dr. 376 l.

Csépán István, ügyvéd, angol eredeti után közrebo csáta „Zrinyi Miklós avagy Szigetváranak veszedelme“ czimű hősjátékot 5 felv. Komárom, 1790.

Csepcsányi Gábor, kegy. rendi áldozártól fenmaradt „Hasznos Multság“ czimű verses könyv, melly Váczon, 1796-ban jelent meg. 8dr. 121 l.

Cserey József (nagyajtai), szül. Erdélyben. 1771-ben a jezsuiták közé állott, s midőn e szerzet eloszlatását gyanítá, kilépett a szerzetből és Szebenben királyi tanító volt. Mint illyen adá ki e czimű munkáját: „A folyó és versebéli magyar beszédnek válogatott példái, mellyeket a tanuló ifjuságnak hasznára összeszedetett.“ Két rész. Megjelent Szebenben, 1790. Hasonló könyvet irt német nyelven, és egy görög nyelvtant latinul.

Cserényi Mihály, erdélyi székely születésű, irt „Historiát a persiai monarchiabéli fejedelmekről.“ Kolosvárt, 1592.

Csernátoni-Cseh Lajos, szül. Erdélyben, 1824-ben ref. szülőktől. — Az 1848-iki forradalom alatt a honvédelmi bizottmány titkára s a „Martzius tizenötödike“ czimű forradalmi lap segédszerkesztője volt. A forradalom után kibujdosott s külföldön tartózkodik.

Csernátoni Sámuel, marosvásárhelyi tanár a múlt század végével, Flögel német eredetije után magyaritva nagy bölcsészeti munkát bo csátott közre illy czim alatt: „Az emberi értelemnek természeti historiája, vagy olyan filosofiai vizagálás, a melly az emberi elmék tulajdonságainak kü-

lőmbéseket és azoknak a tapasztaláson fundált okait adja elő.“ Jegyzetekkel és magyarázatokkal bővítve megjelent Kolosvárt, 1795. 8dr. 580 l. Irt latinul is.

Csiba Márton (téjfalvi), szül. Beregszászon nemes szülőtől. Munkája: „Romano Categori, azaz: Az apostoli vallással ellenkező minapi katolikusok tudományának mutató lajetroma.“ Megjelent 1637. Ajánlva van Perényi Gábornak, midőn testvére katolikussá lett.

Csiszár Amália, gróf Nemesné, az Urházy György által szerkesztett „Unio“ zsebkönyvben és a „Pesti Divatlap“-ban szép beszéleyeket közlött.

Csizi István, cs. kir. őrnagy. Művei: 1) XXX. regeli gondolatok, melyeket szűz havában 1798-ban agg muzsája hangicsált. Debreczen, 1801. 2) Buda várának a török iga alól lett felszabadításáról. Kassa, 1763. Versekben.

Csutor János, szül. Zalamegyében, Káptalantótiban 1899-ben. A gymnasialis iskolákat Keszthelyen és Veszprém-ben, a bölcsészetet a keszthelyi lyceumban, melly az akkor még virágzó gazdasági intézettel (Georgicon) kapcsolatban volt, a theológiát pedig Veszprém-ben végzé mint e megye papnevendéke. 1822-ben pappá szenteltetett, tíz évig mint segédlelkész működött; 1834-től kezdve plebános s 1852 óta egyszersmind alesperes, Szilban. — Több értekezést irt a Religio és Nemzeti Ujságban; azonfölül az ifjuság számára adott ki egy eredeti erény-képző verses könyvet „Marosdi remete“ czim alatt. Pest, 1855.

Csuzy Zsigmond, sz. Pál szerzetének tagja és korának egyik leghíresebb szónoka, élt a tizennyolcadik század első felében. Remek egyházi beszédeit két kötetben hagyá hátra. Az első 4dr. 754 lapra terjedő nagy kötet 77 predikáziót tartalmaz s az esztergomi érsek költségén jelent meg illy czim alatt: „Zengedező sipszó.“ Posony, 1723. E kötethez van csatolva a szerzőnek versekbe foglalt oktatása illy czimmal: „Tündérség, kinek palásztya alatt ravaszon beférkezett Apostoli hazánkba a mostoha atyafiság,“ mellyről Mamachius Cl. de Limbo SS. Patrum czimű könyvében igen

dicsérőleg emlékezik. A második 4dr. 662 lapra terjedő kötet „Lelki éhséget enyhítő evangeliomi kölcsönyözött három kenyér“ czim alatt u. o. 1824-ben jelent meg. Azonfölül : „Evangeliomi trombita.“ Egyházibeszédek. Posony, 1723. „Kosárba rakott aprólékos morzsalék“ (egyházi beszédek). Posony, 1725. „Egész esztendőre való hármias predikátziók.“ Posony, 1725. Horányi őt mint korának páratlan szónokát emeli ki.

Czanaki mailag Csanaki Máté, szül. 1595. Bátori István országbíró és neje Homonnai Öfrözine udvarában neveltetett; haláluk után pedig Austriába s Morvába ment tanulni, s mint tanuló látogatta meg Nagyszombatot, majd később Sárospatakot is, mellynek iskoláját négy évig (1614—1618) járta, s nevét az akademikus ifjak sorába 1617. írta be. Tudományos előmenetelének szóló tanúsága, hogy a logikát sikerrel tanítá. 1618 végével I. Rákóczy György fejedelem pártolása által gyámolítva legelsőben is Németországba, Heidelbergába ment, azután Brema, Belgiumban Franekera, Leyda, Franciaországban Strassburg, Schweizban Geneva és Bazel, Angolországban Oxford és Canterbury voltak tanuló helyei. Mindezen tudományos utazásai nem kevesb időbe, mint teljes tíz évbe kerültek. Mint orvostudor nagy hirrel jött vissza Magyarországra, névszerint Sárospatakra, hol a fejedelem udvari orvosa lett 1629-ben. Pataki tanársága, melly véleményt Bód állítá fel, meg van czáfolva ifj. Csécsi nyomán Weszprémi és Szombathy adataik által. Más részről bizonyos, miszerint Csanaki a pataki tanoda igazgatására nagy befolyással volt habár közvetve is, mint a zempléni esperes Miskolczi István emlékezetben hagyá, hogy 1629. dec. 5 napján megkereste Csanakit és kikérte bölcs tanácsát s ítéletét az új tanítási rendszer behozatala iránt. Csanaki úgy szólt, mint sokat látott, hallott ember; s véleménye írásba foglaltatott. Meddig lakott Sárospatakon, nem bizonyos. Már 1634-ben Kolosvár volt lakhelye, hol ugyanaz évben jelent meg tőle a „Düghalálról való elmélkedés.“ Kétségkívül követte a fejedelmet, „ki mellett, mint Bódnál olvassuk, az orvosi mesterséget is

gyakorolta.⁶⁶ Munkái: 1) *Controversiae partim logicae et philosophicae, partim etiam theologicae*. Lugd. Bat. 1625. 8dr. p. 15. (L. 930.) — 2) Ezen munkájával együtt láta világot gyászbeszéde (oratio funebris), melyet Csanaki Ferencz András testvérének, a zempléni és majdan ungvári tanoda igazgatójának 1622-ben történt halálára írt. — 3) *Logica et Metaphysica*, auctore Matthaeo Mant. Czanaki. — 4) A döghalálról való rövid elmélkedés. Nyom. Abrugi György. Kolosvárt 1634. 8dr. Ajánlotta ezt Lorantfi Zsuzsanának I. Rákóczy György hitvesének. — 5) *Nobile Scabiei encomium, ad nobilissimos Scabianae reipublicae Scabinos*. (A czimlapon illy rendezésel: O. B. D. H. (W amicos et commensuales quondam charissimos. Scriptum a Matthaeo M. Czanakio ungaro. Anno MDCXXVII.)

Czeglédi György, nagy-váradi ref. predikátor a tizenhatodik század második felében. Írt egy munkát: „Az egész világon való keresztényeknek vallások az egy igaz Isten felől.” czim alatt. Debreczen, 1569. 4dr.

Czeh János, magyar akadémiai tag, szül. Győrött 1798. jun. 20-án; atyja Linczből szakadt oda. Tanulmányait a győri ev. gymnasiumban kezdé, folytatta a posonyi lyceumban, és bevégezte a győri akademiában. Az ügyvédi vizsgálat kiálltával 1820-ban szülővárosában törvényszéki jegyzővé; 1824-ben városi tanácsnokká, 1831-ben polgármesterré, 1836-ban főbíróvá neveztetett, közben négy országgyűlésen, mint városa követje vett részt. A város javának, csinosításának előmozdítása, közintézetek emelése, de különösen a nemzetiség terjesztése körül szerzett érdemei elvitázhatlanok. S egyrészt hivatali buzgóságának, másrészt tudományos buvárkodása eredményeinek köszöné, hogy nem-nemes létére is 1836-ban Győr- és Mosonymegyék táblabírái közé soroztatott; 1840-ben pedig V. Ferdinand királyunk az ujlag fölállított tanulmányi és középponti könyvvizsgáló bizottmány másod ülnökévé nevezte, s egy hónappal utána magyar nemeslevéllel ajándékozta meg; 1848-ban

a k. kincstári levéltár igazgatójává, 1850-ben kincstári, végre 1854-ben pénzügyi tanácsossá neveztetett ki; ez utóbbi hivatalát nem sokáig viselte, mert még azon évben a halál véget vetett munkás életének. — Hivatali munkássága mellett ernyedetlenül a történeti tudományokkal, oklevelek, régi pénzek és emlékek gyűjtésével is foglalkozott s több értekezéseket bocsátott közre magyar és német nyelven, mellyek tekintetéből őt a m. akademia második ülésében a történettudományi osztály levelező, s más nap vidéki rendes tagjává választotta. E mellett több rendbeli gyűjteményt szerzett, jelesen: ásványokból, mellyet a győri főiskolának ajándékozott; néhány ezerre terjedő régi pénzgyűjteményt, mellynek egy részével, u. m. 400 ezüst és 1300 réz darabbal a muzeumi éremtárt nevelte; egy eredeti a XIII. századtól a XVI.-ig terjedő, ötszáz levélből és számos kötetnyi másolatokból álló okmánygyűjteményt, mellynek gazdagítására különféle levéltárakból vett és vétetett másolatokat. Továbbá ő figyelmezteté a magyar akademiát az érsekújvári sz.-ferencziek zárdájában őrzött két régi magyar kéziratra: az egyik 1513-ban Kinizsi Pálné számára íratott imakönyv, melly az akademia által kiadott Nyelvemlékek második kötetében látott világot; a másik az ugynevezett „Érsekújvári codex,” a magyar régi kéziratok egyik legnagyobb- és legszebbike a hazafilelkü szerzetes atyák jóvoltából az egyetemi könyvtár különös diszét teszi. Ezenfölül több rendbeli, leginkább Győr városa és vidéke történetét érdeklő dolgozatain kívül, magyar nyelven megjelentek tőle: „Értekezés Győr vármegye főispányairól.” Győr, 1827. „Töredék a régi gyökeres magyar nemzetségekről.” Tudom Gyűjt. 1828. 5. k. „Toldalék az országgyűlések ismeretéhez.” U. o. 1829. 1. k. „Győr vármegye hajdani nemes familiáinak emlékezetök.” U. o. 1819. 12. k. Fejér György okmánytárát több száz oklevél másolatával gazdagította; ezek közül négyszáz a codex diplomaticus hetedik (pótló) kötetében láttak világot. Mint akademiai tag munkásságának gyümölcsei: „A győri vidék legrégibb időben és a ro-

maiak alatt.“ Évk. 1. k. „Tudományok állapota Magyarországon az Árpádok idejében.“ Évk. 1834. 2. k. „Tudósítás a m. historiát érdeklő oklevelekről a cs. k. titkos oklevéltárban.“ Tudománytár 1835. 9. k. „A magyar királyok felavatási esküjök és oklevelök nyomai az Árpádok alatt.“ Évk. 1835. 3. k. Több czikk a „Századunk“ czimű folyóiratban. Az 1839/40-iki országgyűlésről hatvan ivre terjedő munkát készített, melly azonban kéziratban maradt. Huzamosb idő óta a következő munkákhoz kívántató adatok és oklevelek gyűjtésével foglalkozott: Győr város története eredeti kutatók után, mellyhez tartozó oklevelek az ezer számot is már meghaladták, s nagyobb részt eddig ismeretlenek; Győrvármegye történeti, föld- és helyirási ismertetése, szintén oklevél gyűjteménnyel, hat 4rétű kötetben; A győri megyei püspökök, oklevelekkel. Vannak még más számos oklevelei is, mellyek a következő osztályokra sorozvák: Országgyűlési emlékiratok, hat folio kötetben; Vegyes tárgyú oklevelek tiz folio és tizenkét negyedréti kötetben; A magyar kereskedelem történeteire vonatkozó oklevelek, két 4dr. kötetben; Magyar levelek a XVI. és XVII. századból két kötetben, s végre a magyarországi zsidók történetét érdeklő oklevelek egy kötetben. Illy gazdag készületek birtokában volt, midőn hivatalától megvált, s az akadémia tudományi bizottmányába beválasztván, életét a történelmi források ügyének akarta szentelni. Készen állottak utolsó tiz évének gyümölcseiként: Ujra gyűjtött Árpád-korszaki oklevéltára; A magy. nádorok és főhivatalnokok táblai sorozata jegyzetekkel, miknek kiadását közbejött halála akadályozta.

Cziffrai István, irt a magyar gazdaszszonyok szükségéhez alkalmaztatva „Magyar nemzeti szakácskönyv“-et, melly 1840-ben Pesten 6-ik kiadást ért.

Dr. Csilleher Robert, irt számos cikkeket az Athenaeum, Gazd. tudósítások, Pesti Hírlap, Rohonczy Közlemények számára. Önállólag megjelent tőle „Szliács;“ irta orvosok és betegek számára. Pest, 1838.

Gr. Cziráky Antal (Cziráki és Dienesfalvi), szül. Sopronban 1772. sept. 8. Gymnasialis tanulmányait Nagy-Szombatban, a bölcsészetet Posonyban, a törvényt Pesten végezte kitűnő sikerrel. 1791-ben mint törvényhallgató tanuló társaival magyar egyletet alakított a magyar nyelv és irodalom előmozdítására, melynek élén ő mint elnök működött. 1792. I. Ferencz koronázásakor aransarkantyus vívítőzé neveztetett. — 1793. Pestmegye tiszteleti jegyzővé választotta; 1794-ben a magy. k. helytartó tanácsnál fogalmazó; 1796-ban ugyanott titoknok, 1800-ban tanácsos lett. 1808-ban a magy. udv. cancellariánál referendariusi tisztséggel ruháztatott föl s egyszersmind Esztergommegye főispáni helytartójává neveztetett ki. 1811. hasonló minőségben Vas megyébe tétetett át. 1817-ben a magy. kir. udvari kamara alelnöki hivatalával és belső titkos tanácsosi ranggal diszittetett föl. E minőségében tanusított érdemei folytán 1823. Sz. István rendjének középkeresztjével, 1825-ben tárnoki s fejérmegyei főispáni méltósággal jutalmaztatott. 1827-ben országbírói fényes hivatalra emeltetett. Ujabb érdemei elismerésül Szent-István rendjének nagykeresztjét nyerte. Hivatalos pályáján több fényes kiküldetésekkel bízott meg. 1817-ben a felső-magyarországi megyékbe küldetett mint biztos, hol az akkor uralkodott éhnyomor enyhítésén fáradozhatlanul munkálkodott, valamint Erdélyben, mint udvari biztos az urbarium kidolgozásában fáradozott. — Bokros és súlyos foglalkozásai közt örömmel foglalkozott a tudományokkal, s a nemzeti tudományosság iránti érdemeit tetézte az által is, hogy a magyar akademiának, melynek igazgatótagjává választatott, 3000, a Ludoviceumnak 4000 forintot adományozott. Jeles munkái, melyek nemes jelleméről s bölcs belátásáról tesznek tanuságot, Károly Ambrus főherczeg és országunk primása, valamint több beiktatások alkalmával magyar és latin nyelven mondott remek beszédek kivül: „Gyászoló beszéd II. Leopold halálára.“ (1791.) — „Dissert. de ordine equit. auratorum.“ Pest, 1792. „Ordo hist. juris civil. hung.“ Pest, 1792. „Disquisit. de

modo consequendi summum imperium in Hung.“ 1818. „Con-
spectus juris publ. Regn. Hung. ad an. 1848.“ 2 k. Bécs, 1851.
Mehalt 1852. febr. 8. Posonyban; eltemettetett Kenyeriben.

Czirjék Mihály, szül. 1753. Szárazberkén Szatmár-
megyében. Tanult a sárospataki collegiumban. Igen fiatal
korában katona lett s később a magyar nemes testőrök közé
fölvétetett, hol a magyar irodalom kimivelésében Báróczi és
Bessenyei példáitól ösztönöztetve, ezeknek nyomdokait kö-
vette. Különösen a költészetben igen nagy kedvét lelé s
társai kérésére Collard „Érzékeny leveleit“ francziából ma-
gyar osinos, sőt mondhatni költészetünk akkori állásához
képest remek versekbe foglalá s kiadá Bécében, 1785-ben.

Czövek István-tól tudtunkra a következő munkák ma-
radtak fön: „A magias ezermester.“ Pest, 1816. „Máso-
dik József császár élete és tettei.“ U. o. 1816. „Legujabb
méhéskönyv.“ Kelemen törvénykönyvét magyarra fordítá.

Daika János (keservi), 1609. táján tanult Heidelber-
gában, s azután idehaza predikatori hivatalt viselt Vára-
don és Gyulafejérvárott. Bethlen Gábor udvari papjául ne-
vezte s később superintendensi czimmal és ranggal ruházta
föl. Mehalt 1633. Közrebocsátá Károlyi Susanna, Bethlen
fejedelem nejének temetésekor mondott halotti beszédét illy
ozim alatt: „Halotti pompa, a mellyben megiratik az Istent
főlö szeléd Természető kegyes fejedelem Asszonyinak Károlyi
Susannának boldog kimulása, és eltemettetésének minden
tzéremoiája.“ Gyulafejérvár, 1724.

Dallos Márton, versekbe foglalva leírta az „Eszter-
házi várat és ahhoz tartozó helyeket.“ Sopron, 1781.

Dálnoki Jánostól megjelent: „Historia az régi és hi-
rés Trója városának tiz esztendeig való ostromlásáról.“ Ko-
losvár, 1651. A munka versekben van írva.

Dálnoki László Ferencz, erdélyi szászvárosi születésű,
egy polemicus munkát adott ki „A naturalisták vallásának
leírása és megrostálása.“ czim alatt. Kijött Posonyban, 1795.

Dániel István (vargyasi), szül. Erdélyben 1685-ben
unitarius szülöktől. Később ágostai vallásu. nejével együtt

a reformatá vallásra tért, s Mária Theresia által bárói rangra emeltetvén, egyszersmind udvarhelyszéki főkirálybíróvá neveztetett. Fia István, vigyázatlanságból lőfegyvere elcsúszván, jobb karját zúzta össze, mely alkalmából „Paterna Monita“ czim alatt, mint czime mutatja atyai intéseket tartalmazó szép könyvet irt s kinyomatta Szebenben, 1752. Az ő tollából folyt továbbá „Az örök életre vezető egyenes ut; mely áll az egy igaz és örökké való Istennek megismerésében, ki az Atya és a Fiu és a Sz. Lélek egy örökké való igaz Isten.“ Enyed, 1765. „Isten elébe bocsátott alázatos könyörgéseknek Gyakorlása.“ U. o. 1766. Irt még egy könyvet a „Mennyei Jelenésekről,“ s leirta a maga életét s tetteit; e két munkája sajtó alá került-e, nem tudni. Latinul még ezeket birjuk tőle: „Variarum meditationum miscellanea.“ Enyed, 1759. „Vitringae in Apocalypsin commentaria, compendio exhibita.“ U. o. 1765.

Daniss Zsigmond, szül. Székes-Fehérvárott 1817. jan. 7-én; atyja hivatalnok volt. Első iskoláit Fehérvárott, a a bölcsészetet Váczon végezé, hol a székesegyház harangozójánál levén szállásolva, egy izben házi ura helyett fölvezeté gróf Nádasdy Ferenoz akkori váci püspököt egy magas vendégével a templom kupjának erkélyére, honnan a főurak a messze terjedt országon legelteték szemeiket, s a püspök a körüle ügyelgő fiuhoz többi között e kérdést intézé: „És miért szereted fiam, olly nagyon ezen országot?“ felelé. „Mert Magyarországon kívül nincsen élet, és ha van élet, nem ollyan élet.“ A derék főpapnak ugy megtetszék a felelet, hogy Danist egy koronástallérral megajándékozá, őt a hon és a nemzeti nyelv szeretetére buzdítván. 1834-ben Fehérvárott a nevendékpapok közé számfelett fölvetették. A hirneves Majer József kanonok pártfogolására Bécsbe a Pázmány-intézetbe küldeték a hittudományok hallgatására, hol szabad óráit a rendkívül megkedvelt magyar irodalomnak szentelé, s már 1836. és 1837-ben K. Zs. betűk alatt közölt a „Regélő és Honművész“ lapok hasábjain csinos költeményeket. 1840-ben áldozárrá szenteltetett, s azóta

részint mint magánnevelő, részint segédlelkész minőségben működött az egyházi pályán; jelenleg agárdi lelkész. 1851-ben kezdett figyelmet gerjeszteni a „Katholikus Néplap“ hasábjain megjelent „Ének a borról“ „Ének a zöld ágról“ és egyéb című költeményeivel; azóta sok diszes beszélyekkel töltötte el az említett lapot, mint: Az utolsó Tombor; Radó; A könnyek leánya; A pusztá harangja; A simontornyai Basa; A bakter éjszakája; A móóri minister; A vadrózsák; Az Illai testvérek; A két Viski leány; Kokó a halász; Gerő és boszuja; Az angyal és ördög; A vándor rózsák; A hajszál története; A sánta nő. Ezeken kívül „Katholikus hitélet“ cím alatt sok kedves olvasmányokat nyújtott levelekben. Daniss beszélyeiben különös eredetiség uralkodik; mindenkor a szívhez szól, s azért igen érzékeny. Egyike ő azoknak, kik népies beszélyeikben a köznépet magasabb szellemkörbe fölemelni törekszenek. Kitünő szónoki tehetsége fényes elismerést vívott ki részére. Vörösmarty Mihálynak nagy tisztelője, végső napjainak egyik földelítője, a nagy költő egyetlen fiának, Bélának a hittanban első oktatója volt. Nevezetes még Danisstól a Vörösmarty-Szózatnak átalakítása a hitre; a ritka fényes beszéd pedig, melyet a velencei templomban Vörösmarty felett, az ő barátai és tisztelői által tartatott gyász ünnepélyen mondott, jelenleg gróf Nádasdy Lipotné, gróf Forray Juliának birtokában van, s kiadóra vár.

Fintai Dárholcz Kristóf, sárosmegyei illy nevű nemes család sarjadéka, mely család kihaltával a jószág cserneki báró Deseffi Sámuelre ment át. — Birunk tőle illy című könyvet: „Novissima Tuba: az az, Itéltre serkentő utolsó Trombita szó.“ Kassa, 1639. Latinból magyarra fordítva, és fiui kegyelethből atyjának, Ferencznek ajánlva.

Deáky Zsigmond, caesaropoli felszentelt püspök s győri székesegyházi kanonok, szül. 1795. majus 14-én Sopronmegyében, Himodon, hol atyja, József uradalmi tiszt vala. Szülői Győrbe költözvén át, ott kezdé meg s folytatá alsóbb és felsőbb tanulmányait, míg 1811. a győri egyházmegye ne-

vendékpapjai közé fölvéteték. 1816-ban kitűnő előmenetellel fejezvé be a theologiai tanfolyamot, mint egyházi szertartó az akkori szombathelyi püspök, Somogyi Lipót udvarában nyert alkalmazást, s általa a romai sz.-széktől kapott engedéllynél fogva 1817. áldozárrá szenteltetett. Visszatérván megyéjébe, két éven át segédlelkészi minőségben példás buzgósággal működött. 1819. gr. Eszterházy Miklós bizta meg fiainak nevelésével; e fő családdal két ízben utazta be Schweizot, s Olaszthonban több évet töltött. Külföldön tartózkodásának egész idejét a hiven betöltött nevelői hivatáson kívül a tudományoknak szentelé oly sikerrel, miszerint Romában a philosophiai és theologiai tanulmányokból a szigorlatokat kiállván, és a „Sapientia Romana“-ról nevezett egyetemen nyilvánosan vitatkozván, 1823-ban bölcsészeti és hittani tudori okleveleket nyert. 1827-ik év közepén bevégezvén az ifju grófok nevelését, Bourbon Károly luccai herceg s spanyol infans által egyetlen fia Ferdinand, koronaörökös mellé nevelőül hivatott meg; melly állomáson 1841-ig duseredményt fölmutató szorgalommal működött. Ez időközben a jeles egyházi férfit fényes érdemeinek elismeréseül 1832-ben a magyar t. akademia, 1836-ban pedig a pesti egyetemi theologiai kar tagjává választotta meg; 1835-ben XVI. Gergely Pápa ő szentsége udvari főpapnak, s 1836-ban Ferdinand ő os. kir. apost. fölsége kácsi czim. apátnak kinevezte. 1841-ben caesaropoli püspöknek kenetvén föl, kedves hazájába visszatért, hol mint a győri tankerület főigazgatója 1849-ig ritka szakavatottsággal, bölcs kormányzói tapintattal s atyai gondoskodással mozdító elő s hozzá virágzásba az igazgatására bizott nevelő- s tanintézeteket, tanárok és tanulók közt maradandó emléket hagyva maga után. Jelenleg Győrött mint székesegyházi kánonok Istennek szolgál, szíven hordozva most is, mint mindenkor anyaszentegyházának, hazájának, az emberiségnek javát. Az apostoli buzgalmu főpap tudományossága s magasztos erényeinél fogva hazaszerte köztisztelet- és szeretetben áll. — Tőle már mint nevendékpaptól több apró jeles

költemény jelent meg az Erdélyi Múzeum füzetében. Romában létekor, 1827-ben a két munkát adá ki: „Grammatica ungherese al uso degl' Italiani;“ és „Elegia egy falusi temetőre“ Gray Tamás után angolból. — A Tudományos Gyűjtemény egyik füzetében egy becses értekezést irt a czim alatt: „Miért tanult a lukkai örökös Herczeg magyarul?“ Ezeken kívül 1842. kijött Győrben egy latin beszéde, melyet beigtatása alkalmával mondott a tanuló ifjúsághoz, 1844. pedig egy magyar beszéd, melyet Váczy István elemi tanítónak szalagon függő közép-aranypénzzel való feldiszeistése ünnepén tartott. Végre 1847-ben megjelent tőle Esztergomban: „Oratio in solennibus Exequiis Cels. ac Reverendissimi D. Principis Josephi Kopácsy Inc. Reg. Hung. Primatis etc.“

Debreczeni István, illy czimű imakönyvet hagyott hátra: „Kettős kereszt és kísértet alatt nyugó keresztény embernek orvoslása, a sátán kísérteti ellen való lelki fegyver.“ Debreczen, 1685.

Debreczeni János, Casman Otto „Christianus suspirans“ czimű könyvét magyarította s kiadá illy ozim alatt: „Mind ez életben s mind a halálban fohászkodásokkal meg rakodott névvel és valósággal való igaz keresztény.“ Debreczen, 1615. Irt üdvözlő verset is Bonkas István diadálára. U. o. 1605.

Debreczeni Kolocsa János, a belgiumi akademiákban tanult 1658 körül s különösen az olasz nyelvet tevé sajátjává. Haza jöven predikátor volt Nagy-Bajomban. Deodatus János genfi ref. pap eredetije után-magyaritva kiadá: „Isten ajándékával való kereskedés, avagy az Énekek Énekének magyarázatja az Urtól adatott ajándéknak mértéke szerint.“ Debreczen, 1693. Azonfölül adott ki imakönyvet illy czim alatt: „Örök élet zsengéjének érzése.“ „Conciliatorium biblicum, azaz: Irásban egymással ellenkezni láttató helyeknek meg egyeztetések.“ Utrecht, 1658. Tőle van a „Szívnek megkeményedése.“ Debreczen, 1662.

Debreczeni Márton, bányász és költő, szül. 1802.

Gyerőmonostoron Erdélyben. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a bölcsészeti, hittani és jogi tanfolyamot a kolosvári ref. collegiumban végzé. 1823-ban a selmeczi bányászakademiába ment s három év múlva az összes bányásztudományokból vizsgálatot téván, Radnán olvasztómesterré neveztetett ki. A bányászat körül szerzett érdemei folytán fokonként a legkitünőbb bányahivatalokra és rangra emelkedék föl. 1833-ban már Zalatnán mint igazgatósági ülnök, 1839-ben mint igazgató, 1840-ben az erd. kincstárnál bányászügyi előadó, 1842-ben mint tanácsos működött. A forradalmi kormány-nak tett szolgálatai következtében hivatalától elmozdítottván, szegénységgel küzdött 1851. febr. 18-án bekövetkezett haláláig. — A bányászatra vonatkozólag több javítást és ujitást hozott létre. Találmányait és sikeres kísérleteit a külföld is méltányolta. Ő volt az első, ki a salakot kén-gyártásra használta, a tüzanyagok hatását a gyakorlati kohászatra alkalmazta; az ő találmányai közé tartozik az ugy-nevezett csigafuvó, valamint a zalatnai kohónál levő gőz-mozdony is stb. Kéziratban számos bányászati munkát hagyott hátra, részint kidolgozva, részint vázlatban. E kéz-iratok közt barátja gr. Mikó Imre „Kiovi csata“ czimű hőskölteményt 10 énekben fedezett föl, melyet Pesten, 1854. diszkiadásban világ elé bocsátott, s a jövedelmet az elhunyt családjának ajándékozta. E költeményt D. 1825. körül írta.

Debreczeni Péter, magyarra fordította Kegel Fülöp elmélkedéseit s imádságokkal bővitve kiadta Bártfán, 1637. Második kiadás: Kolosvár, 1738.

Décsi Antal, hites ügyvéd s jogtudós volt Miskolczon. Lampe Adolf, igaz néven Ember Pál ellen, ki azt állitá, hogy királyaink a kálvinistákkal egyet értettek, irt czáfo-latot e czim alatt: „Replica polemico-diplomatico-legalis.“ Pest, 1784. Másik jogtörténeti jeles munkája „Historia de ortu, progressu stb. iurisprudentiae hungaricae“ czim alatt látott világot. Pest, 1785. Három kötet. Negyedik kötet u. o. 1791. Magyar művei: „Koronás magyar királynék.“ Pest, 1795. „Magyarországi oroszok története.“ U. o. 1796.

Décsi Gáspár, tolnai ref. pap, irt „Historiát az David királynak Uriásnak feleségével való Vétkérről“ (versekben). Megjelent 1579. Ezenkívül töle van: „Az utolsó időben regnáló bünökről négy predikátzio.“ Debreczen, 1582.

Décsi János (baranyai), Sallustiuszt fordítá magyarra, melly „Az Cajus Crispus Sallustiusnak két historiája“ czim alatt nyomtatott ki Szebenben, 1596. Fabricius János által.

Décsi Sámuel, bölcsészet- és orvostudor, a frankfurti kir. tud. társaság tagja, s hazai nyelvünk körül buzgólkodó férfin szül. Rimaszombatban, Gömörmegyében 1748. aug. 19-én. A bölcsészetet és az orvosi tudományokat külföldön végzé, melyekből tudori koszorút nyervén, visszajött s Bécsben választotta lakhelyeül, hol huszonhét évig a „Magyar Kurir“ szerkesztésével és kiadásával foglalkozott. — Egyéb munkái: „Osmanografia azaz: A török birodalom természeti, erkölcsi, egyházi, polgári s hadi állapotjának és a magyar királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásainak summás leírása.“ 3 kötet két földképpel. Bécs, 1788–89. Nevezetes és nagy szorgalommal kidolgozott mű. — „Pannoniai Feniksz, avagy hamvából föltámasztott magyar nyelv.“ U. o. 1790: „A magyar szent koronának és ahoz tartozó tárgyaknak historiája.“ Sok képpel. U. o. 1792. „Egyiptom históriája;“ és „A mezei gazdaságot tárgyazó jegyzések.“ U. o. 1811. „Házi kereszt.“ U. o. 1793. „Magyar Almanach“ három évi folyamathoz 1794–96. — Meghalt a buzgó férfin 1816. jan. 25-én.

Demeter Márton, károlyfejérvári nagyprépost, illy czimű könyvet irt: „A Sz. Háromságnak, azaz: az Atyának és Fiúnak és Sz. Léleknek három valóságos Isteni Személyeknek egy igaz örök és egyenlő Istenségekről való Római közönséges és Apostoli Szent-egyháznak idveséges Hiti, Valása és Tudománya.“ Kolosvár, 1732.

Dengelengi Péter, nagyenyedi ref. predikátor, szül. Kolosvárott s tanult Németországban és Hollandiában. Egy polemiái munkát irt „Rövid Anatomia“ czim alatt, durva és

pőffeszkedő hangon Káldinak a Szentírás fordításához csatolt „Oktató Intései“ ellen, s kiadta Károlyfejérvárott, 1630.

Berzsi János, Beaumont Mária munkájának első két kötetét „Kisedetek tudománynyal teljes tárháza“ czim alatt fordítá magyarra. Megjelent Kolosvárt, 1781.

Deselvics István, latinból magyarra fordítva kiadá Kegel „Tizenkét idvösséges elmélkedéseit“ egy toldalékkal „Szedegetett ékes virágok, vagy a reghi patereknek értelmes mondái“ czim alatt s egy költeménnyel Szentgyörgyi Csuzi Mártontól. Lőcse, 1639. 8dr. 775 l.

Dési József, somosdi predikátor és marosazéki egyházker. jegyző, magyarra fordította Bartholottus János munkáját és kiadta illy czim alatt: „Világi és Ekklesiai vizagálódás, melyben a lelki-esméretnek szabadságáról, és a Római s Németszági birodalomban bevétetett Vallásoknak békességes eltűréséről az Ekklezsiai és világi törvények szerint vetélkedtetik.“ Kolosvár, 1784. 8dr. 276 l. — Irt eredeti munkát is versekben s kiadta illy ozim alatt: „Keresztény paradicsom, melyben az uj világnak hét emlékezetes csudáit stb. versekbe foglalni igyekezett.“ Kolosvár, 1782.

Dési Lázár György, szül. Désen s tanult ugyanott és a frankfurti akademiában. Előbb rákosi, később nagyenyedi predikátor. Osterwald után francziából fordított műve: „A kegyes beszélgetésről íratott oktatás.“ Nagy-Szeben, 1761. Vannak halotti beszédei is.

Deső Bernát, szent-benedekrendi áldozár s jeles hitszónok, szül. Emőken, Nyitra megyében, nemes szülöktől. Több latin theologiai munkája kéziratban hever. Magyar nyelven szent beszédek jelentek meg tőle részint neve alatt, részint a nélkül. Szónoki tehetségéről legfényesebb tanuságot tesz azon dicsérő beszéd, melyet kalazanti sz. Józsefnek, a kegyes tanítórend alapítójának magasztalására mondott. Megjelent Kalocsán, 1769. Továbbá: „Loyola sz. Ignác dicsérete predikátióban.“ N.-Szombat, 1764. Megh. Modrán, 1774.

Dévai Endre, Heves- és Szolnokmegye alispánja, Drexel J. jezuita után fordítva, közrebocsátott illy czimű mun-

kát: „Nap után forgó világ, vagy is mindenféle nyavalya ellen való orvosság.“ Nagy-Szombat, 1764. 4dr. 450 l.

Bienes Sámuel, magyarra fordította „B. Martini „A természet törvényeiről való állításainak magyarázatját;“ mellynek második kötete megjelent Bécsben, 1792. 8dr. 494 l.

Dioszegi János, szül. Diószegen, tanult Marosvásárhelyen, azután 1731. Marburgban; s honába térvén hévizi predikátor lett Erdélyben. Nem sokára ugyancsak mint ref. lelkész jött Sárospatakra 1735. nov. 15. napján, s viselte hivatalát 16 évig, mikor vitetett Ónodba, innen Ecsegre, hol lakott mind addig, míg a hivatalt viselhette. Meghalt Erdőbényén, Zemplénben 1782. körül. Munkái: „Hugo Grotiusnak a ker. vallás igazságairól irt könyvei, ford. egy bujdosó magyar által“ Marburgban, 1742. 8dr. Neve ugyan nincs kitéve, de a sárospataki könyvtárnak ajándékozott példányba sajátkezűleg irta be: *Illustri collegio S.-patakiensi offert Joannes Dioszegi Interpres et ex parte Auctor.* „Halotti predikátzio Szathmári P. Mihály S.-pataki profess. felett.“ Kolosvár, 1748. 4dr.

Dioszegi Kis István, Belgiumban tanult s ott laktában adott ki illy című, több kiadást ért imakönyvet: „Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések.“ Debreczen, 1751. Többi munkái: „Kiosztogatott talentom.“ Debr. 1679. „A sz. gyeneralis gyűlésben lett deliberatumok és azok felől predikátziók.“ U. o. 1681.

Dioszegi Sámuel, debreczeni ref. predikátor és superintendentialis főjegyző, szül. Debreczenben s tanulását ugyanott kezdette, melyet Göttingában folytatott és végzett. Onnan visszatérván, nánai, később böszörményi, végre debreczeni predikátor és egyházkerületi főjegyző lett, melly hivatalában 1813. aug. 2-án meghalt. Munkái: „Predikátziók“ két kötetben, és „Magyar fűvészkönyv,“ 2 kötet, melly utóbbit Fazekas Mihály sógorával dolgozta ki. Megjelent 1800-ban.

Dobai István, Erdélyben nemes szülőktől származott. Sok ideig lakott Hunyadmegyében, s midőn onnan távoznék, leírta e megye helységeinek történetét „Tisztesség Oslopa“ czim alatt. Munkáját b. Naláczi Józsefnek ajánlta, ki azt kinyomatta Szebenben, 1739.

Dobrai Tsulák Sámuel, salánki predikátor, irt még 1675-ben egy imakönyvet s azt Apafi Mihály fejedelemnek ajánlta; melly azonban csak 1730-ban Kolosvárott Bethlen Ferencz költségén látott világot illy czim alatt: „Lelki Olaj, mellyel az egészséges Lélek s beteges Lelket nagy hűséggel kenegeti, s önnön magát is vidámitja.“

Dobrossi János, ügyvéd, irodalmi termékeit leginkább a Jelenkor és Társalkodó hasábjain bocsátá közre, hol jeles polemicus értekezéseket is olvashatni tőle. 1848-ban ő adta ki Kölcsény országgyűlési naplóját; 1849-ben a magyar kormány megbízásából mint historiographus működött; a forradalom után Mezőkeresztesre vonult, s ott ügyvédkedett. Meghalt 1854-ben.

Dobraviczai Miklós, ref. predikátor, „Redivivus Japhetke“ czim alatt írta s bocsátotta közre Czeglédi István védelmére Sámbar Mátyás ellen irt könyvét 1669-ben.

Dombi Mihály, pápai főesperes és győri kanonok emlékeztetét „Vizből és vérből készített üdvösséges fürdők — azaz: a penitentzia tartó bűnös léleknek töredelmes szivből származott könyhullatási“ czimű könyvében hagyta hátra. Megjelent Győrött, 1742. 8dr. 370 l.

Dombi Sámuel (gálfalvi), Borsodmegye rendes orvosa, szül. Bényén Zemplénmegyében. Az orvosi tudományokat Utrechtben végezte s ugyanott 1758-ban orvostudori oklevelet nyert. Munkái: „Orvosi tanítás a gyermekek anyavályáiknak megismeréséről.“ Rosenstein értekezésének magyar fordítása, megjelent Pesten, 1794. Továbbá „A bába mesterségről“ irt közhasznú munkáját Posonyban 1772-ben bocsátá közre. Latin nyelven irt munkái: „Dissertatio inauguralis physico-chemico-medica de vino tokajensi.“ Ut-

recht, 1758. „*Relatio de mineralibus comitatus borsodien-sis aquis.*“ Bécis, 1766.

Domokos Márton, Debreczen városa birája. Tudományos férfiú volt, s különösen az európai mivelt nyelvek ismeretében és a hazai jogtudományban nagy jártassággal birt. Élt a XVIII. század első felében. Hivatal-üres óráit irodalmi foglalkozásra szentelé, minek eredménye lön: „A keresztények között, ez idő szerint uralkodó Romlottságnak kutfejeiről való elmélkedés“ két részben. Francziából fordítva megjelent Debreczenben, 1745. — Továbbá: „A keresztény Ethikának vagy Erkölcök tudományának rövid summája.“ Francziából fordított jeles munka. Megjelent u. o. 1750. Érdemeit halálakor bőven kiemelé Tatai Ferencz debreczeni superintendens.

Dregelypalánky János, tályai ref. pap, prediká-tziókat adott ki magyar nyelven latin czimekkel, ilyenek: „Palatina katekesis.“ Kassa, 1667. — *Speculum Mysticum*; „oktatás a Szentháromságról. Kassa, 1663. — „*Sacra Medicina.*“ U. o. — Ez utóbbi egyszersmind a reformatio rövid vázlatát tartalmazza. „*Catena salutis.*“ 1667. „*Via salutis* vagy: Üdvösség utja.“ Megjelent Debreczenben.

Dudás Imre, sz. Ferencz gyülekezetének buzgó tagja (minorita), auzil. Egerben 1700-ban, s ugyanott végzé be munkás életét 1766-ban. Versekbe foglalt, illy czimű munkája jelent meg: „Az igaz lelki édességekre vezérlő Kalauz.“ Eger, 1764. Több műve szintén magyar versekbe foglalva kéziratban maradt; ilyenek: sz. Antal, és sz. Ferencz élete; Tyrius Appolonius cselekedetei stb.

Muraközi **Dus Márton**, több hazai, különösen a pataki gymnasiumban elvégezvén tanulását, 1617. I. Rákóczy György pártfogása mellett külföldre, névszerint Marburgba ment, hol mint a fejedelem alumnusai egyikét említi Molnár Albert. Marburgban esztendőnél valamivel tovább maradván, Heidelbergába mene át hittani leczkékre Pareus Dávid keze alá, s már 1618. év közepe táján a heidelbergai magyar ifjak között említi őt Csombor. 1622. pataki tanárrá

rá lett Szenczi B. János helyén, olyképen, hogy főtanár volt Filiczki János, Dus pedig segéde (corrector). De hivatalát egy évig sem viheté, mert meghalt a nagy pestisben, még 1622. folytán. Hihetőleg Patakon van eltemetve. Molnár Albert „istenes és tudós atyáfinak“ írja Muraközit, ki az ő ügyéről is megemlékezett „testamentom levelében.“ Igy ő egyike volt M. Albert jótevőinek. Ismeretes munkái: egy theologiai értekezés „de justificatione hominis peccatoris coram Deo,“ aztán több rendbeli versek, névszerint Károli Zsuzsannát gyászoló; végre: „disputatio metaphysica de causa et causato“ Combach János alatt 1618. Marburg 4dr. (Forrás pataki évkönyvek).

Ecsedi Miklós, makói ref. predikátor, elmélkedéseket bocsátott közre illy czim alatt: „Sok tövisek közt felnőtt sárga lilium.“ Szeged, 1805. „Csendes muzsika, azaz: ének. Vác.

Éder József, szül. Brassóban 1760. jan. 20-án. Már tizenennyolcz éves korában a philosophiában és szép művészetekben tudori koszorút nyert. Kevéssel ezután Marosvásárhelyre grammatika tanítójának hivatott meg, honnan 1783-ban a szebeni gymnasiumhoz költészet tanárául tétetett át. Következő esztendőben azon bizottmány tagjává választaték, melyet második József császár a tanítási rendszer elintézésére nevezett ki. 1787-ben a szebeni főiskola igazgatójává lett. Szorgalmának, elmetehetségének és tudományának gyümölcsei a következő munkák: „Supplex libellus Valachorum cum notis historico-criticis.“ Kolosvár, 1791. „De initiis jurisque primaevae Saxonum transilvanicorum commentatio.“ Bécs, 1791. „Erdélyország ismertetésének zsengeje, hozzá járul az erdélyi helységek lajstroma.“ Kolosvár, 1796. „Scriptores rerum transylvanicarum.“ Szeben, 1792—1800. két kötet. „Observationes criticae ad historiam Transylvaniae.“ U. o. 1803. Javitva és bővitve újra kiadta Molnár Albert, Páriz Pápai Ferencz és Bod Péter magyarul-latín-német dictionariumát.“ Szebenben, 1801. Kéziratban maradt „Adversaria ad historiam Transylvaniae,“ mely

mintegy. 100 oklevelet foglal magában s főherczeg József nádor által a nemzeti muzeum számára szereztetett meg. Ezeken kívül a „Zeitschrift von und für Ungarn“ és „Annalen der oesterreichischen Litteratur und Kunst“ folyóiratokat jeles dolgozataival elősegítette. Meghalt 1811. febr. 11-kén. Érdemei elismerésül Ferencz király őt arany érdempénzzel díszíté föl, s a göttingai tudós társaság rendes levező tagjává választá meg.

Édes Gergely. mezőszántói iskolamester, később ref. lelkész, szül. 1763. Madáron, Komárommegyében. Munkái: „Természetkönyve, avagy a természethől kimerített becses hallhatatlanság.“ Kassa, 1793. „Enyelgések, avagy időt töltő versek.“ Posony, 1793.

Egry Antal, „Pomologia, vagyis gyümölcs-fatenyésztési tanítás“ című könyvet adott ki Posonyban, 1852.

Egyed Joakim, szent-Pál-rendi szerzetes „A keresztény tudományról oktató beszédek“-et irt plebánosok használatára, melyek négy vastag kötetre terjednek. Megjelent e munka Vácson, 1794. „Ünnepnap predikátióit“ u. o. 1798-ban bocsátá közre. 8dr. 918 l.

Elenyák György, kegyesrendi áldozár, egy ideig gr. Károlyi Lajos nevelője, egy munkát adott ki „Elvtan“ cím alatt Pesten, 1840.

Elek János, kecskeméti fi. 1) Magyarra fordítá Donatus Visartus könyvét, nyom. 1615. 2) Adott ki Predikátiókat sátoros ünnepekre. Debreczen, 1615. 3) Irt magyarázatot a Daniel proféta jövendölésire. Debreczen, 1621.

Elfen Miklós neve alatt megjelent illy című könyv: „Nagy tűz kis szikrája, Loyola sz. Ignác exercitiuma.“ Bécs, az év kitétele nélkül.

Enessey György, Győr megye táblabírája, irt egy füzetet „A cigány nemzetnek igazi eredetéről.“ Komárom, 1798. Tőle van: „A Czigány nyelvről toldalék.“ Győr, 1800. „A dicső magyar haza arany szabadságának visszatérésén, az anyai nyelvének épületén fel jött magyarok csilága.“ Buda, 1791.

Engel János, jeles honi történetiró, szül. Lőcsén, Szepesmegyében 1770. oct. 17-én. Tanulását kezdte Lőcsén, folytatta Posonyban, honnan 1788-ban a göttingai egyetembe ment; ugyanott illy című pályamunkái: „*Commentatio de republica militari, seu comparatio Lacedaemoniorum, Cretensium és Kozakorum*“ (Göttinga, 1790.), valamint négy évvel ezután egy másik „*Commentatio de expeditionibus Trajani ad Danubium et origine Valachorum*“ (Bécs, 1795) jutalomra érdemesítették. 1791-ben Bécsbe ment, hol gr. Teleki Sámuel udvari cancellár pártolása által az erdélyi udvari cancellariánál előbb mint accessista fölvétetett, később fogalmazóvá, 1812-ben titoknokká neveztetett Ferencz király nemesi rangra emelte. Főnebb említett munkáin kívül, s azonfölül, hogy több folyóiratot becses dolgozataival gyarapított, következő kivált történeti munkákat boosátott közre: „*Cornides, commentatio de religione veterum Hungarorum, adjecta sua dissertatione, de origine gentis hungaricae*.“ Bécs, 1791. „*Geschichte von Halitsch und Wladimir bis 1772*.“ 2 köt. U. o. 1792—93. „*Geschichte der Ukraine*.“ 2 kötet. Hala, 1796—97. „*Geschichte des ungarischen Reiches*.“ 4 kötet. Hala, 1797—1804. „*Danielis Cornides, vindiciae Anonymi Belae regis Notarii editae*.“ Buda, 1807. „*Geschichte des Freistaates Ragusa*.“ Bécs, 1807. „*Monumenta Ungarica*.“ U. o. 1809. „*Geschichte des Königreichs Ungarn von der Urzeit bis 1309*.“ Tübinga, 1811. első kötet, melly későbbben kiegészítve jelent meg: „*Geschichte des ungarischen Reiches*“, 5-kötet, hat részben. Bécs, 1813—1814. Meghalt mart. 20. 1814. Bécsben.

Entz Ferencz, legkitünőbb orvosaink és gazdaszaink egyike, szül. Sümeghen, hol atyja megyei főorvos volt. Szülőit korán elvesztvén, mint árvagyermek Posonyba nagyanyjához került, s itt végzé be gymnasiumi és bölcsészeti pályáját. Az orvosi tudományokat Pesten hallgatta, a gyakorlati éveket Bécsben tölté a híres Hartmann Károly vezérlete alatt. Orvosi oklevelét 1831-ben nyere el, s tudományát az akkori járványos időben Bécsben mint egyik kül-

városnak osztályos orvosa szép sikerrel alkalmazá. Egy ideig ezután hg Batthyányi Fülöp alsó-austriai birtokán, s egy ideig gr. Bouquoy csehországi uradalmában viselt orvosi hivatalt, miglen hg Batthyányi által az enyingi uradalom orvosává neveztetett. Előbb azonban tapasztalatait bővitendő, bejárta a külföld híresebb orvosi és természettudományi intézeteit. Visszatérvén, Mezőkomáromban 16 éven át nagy körben üzött orvosi gyakorlata mellett több holdra terjedő kertjének mívelésére fordítá üres óráit. Irodalmi munkássága ez időtájban csak értekezésekre és közlésekre szorítkozék, melyek a M. Gazdában és az Orvosi Társban jelentek meg. 1847-ben Sió mellékének tájrajzát írta orvosi, statisztikai és természettudományi tekintetben, mely munkája által Magyarország akkori főorvosa Stähly Ignác által kitüzött 30 arany pályadíjra érdemesítették. 1850-ben többekkel szövetkezve, egy vállalat létrehozatalát kísérté meg, melynek célja: az ország fővárosában nagyobbserű szőlő- és fanyévdét létrehozni és nagyban mindazon magvak termesztését eszközteni, mik a haszon-kertészet körébe tartoznak. 1853-ban e vállalatot haszon-kertészeket képző intézettel kapcsolá egybe, melyben évenként 24 ifju télen át a real és gyakorlati de különösen természeti tantárgyakban nyernek oktatást; nyáron át pedig az általa kezelt 20 holdnyi ültetvényeket kertészileg művelvén, mindazon eljárásokban és munkákban gyakoroltatnak, melyek által a haszon-kertészet okszerű és sikeres üzésére képesíttetnek. Intézetének tantárgyai három évi tanfolyamra vannak fölosztva, azokat maga adja elő tanítványainak. 1854 óta a Gazd. lapok kertészeti rovatát írja. Az itt közzétett közléseit külön is hat füzetben adá ki.

Enyedi György, unitarius superintendentus, szül. 1554-ben Erdélyben. Bővebb kiképzés végett meglátogatta az olaszországi egyetemeket. Megfordult Németországban és Schweizban. Több ideig tartózkodott Bécsben. Hazajövele után előbb tanár lett, azután predikátor Kolosvárott, végre superintendentussá neveztetett. Meghalt 1597. Hátra-

hagyá a szent-írás magyarázatát latin nyelven, melly csak halála után látott világot. Magyarul Bécsben mulatásakor „Gismunda historiájá“-t írta meg versekben és kiadta Debreczenben, 1577. A versek első betűi összeállítva e latin jelentést fejezik ki: Georgius Eniedi Transilvanus in gratiam Nobilis Francisci Komáromi Thirnaviensis, fratris unico dilecti, cecinit Viennae miseram mortem duorum amantium ob inpatientiam amoris. Másodszor „Historia két szerelmesekről, miként haltak meg egymás szerelme miatt?“ megjelent Debreczenben, melly évben, nem tudni.

Enyedí János (benedeki), seborvos, „Falusi embernek patikája“ czim alatt közhasznú könyvet bocsátott közre Kolosvárt, 1801. XX és 270 l.

Enyedí János, erdélyi születésű, előbb kézdivásárhelyi, később vajdahunyadi predikátor, latin nyelven írt, számra 22 disputatioin kívül magyarul kiadá e műveket: „Menyei szó vagy a lelki álomból való felserkentés.“ N.-Várad, 1657. „Isten ígéretinek felnyitott arany bányája.“ 1665.

Enyedy Pál, kronikásaink sorába tartozik. Ének a sz erdélyi veszedelmekről czim alatt kötetlen stílusban írta történeti emlékiratát, melly sokáig kéziratban volt forgalomban, míg Mikó Imre 1855-ben Erdélyi történelmi adatai I. kötetében azt kinyomatá. Életéről mit sem tudni. Élt a XVI. század végén, és a következőnek eiején.

Eördögh István, széplelkű fiatal költő, szül. Acsádon, Szabolcsmegyében vagyonos szülőktől. Tanult Debreczenben, Nagyváradon, Pesten, tanulótársai közt mindig az első helyet érdemelé ki. Első, figyelmet gerjesztett munkája a Nemzeti Almanachban jelent meg „Robespierre“ czim alatt. Írt egy színművet is Hedvig és Vilmos herczeg sorsáról, melly Nagy Ignác Színműtárában olvasható. Egy nagyobb eredeti novellája „Camoens“ czim alatt az Athenaeumban olvasható. Meghalt Pesten 1842. 18 éves korában.

Erdélyi Indalfi Péter, szül. Erdélyben és tanult Kolosvárott. A jogi tanulmányok végeztével nevelői pályára

adta magát s mint ilyen több előkelő háznál működött. Jelenleg Szőnyi fineveldéjének egyik érdemes tanítója. — „Egészen új szerkezetű ABC, vagyis vezérkönyv az olvasni tanításban és tanulásban“ című művén és e könyv szellemében kibocsátott „Fali olvasó-tábla“-n kívül, 1856-ban kiadott „Olvasó-könyv“-et a gymnasiumok számára. Megjelentek számos pedagógicus cikkei a lapokban.

Erdei, azelőtt Hirschfeld Fülöp, orvostudor és gazdasz, szül. 1805. Aszódon, Pestmegyében. Iskoláit szülői házánál Pesten végzé; később az orvosi pályát választván, 1829-ben nyere meg orvosi oklevelét a pesti egyetemtől s ezen pályán haladott 1843-ig, melly idő alatt cikkei az Athenaeumban és a Pesti Hirlapban jelentek meg. A mondott évben nagy kedvét lelte a gazdaszatban annyira, hogy azt tüzetesen elméletileg és gyakorlatilag tanulmányozta. Azóta részint sajátjában, részint mint több előkelő magyar birto- kos jószágigazgatója működik e téren. 1848-ig több gazdaszati cikkei jelentek meg a Magyar Gazdában. 1848-ban ad- ta ki Weckherlinnek „Az angol gazdasági rendszer“ című, szabadon magyarított, hazánk körülményeihez alkalmazott, előszóval, jegyzetekkel és toldalékkal ellátott munkáját. Ugyanakkor a Nemzeti Ujságban is számos politikai és finan- csiális cikkeket közlött. Azóta Müller Gyula és a Délibáb naptáraiban közlött gazdaszati cikkein kívül egész szor- galmát a gyakorlati gazdaszatra fordítja; ennek igen becses eredményeül tekintendő az általa föltalált hydrostati- cus szivony nevű gép, melly egyedül a légkör nyomása által a kiöntvényeket töltéseken s más magaslatokon keresz- tül, a szilipeket igen előnyösen pótló módon, át- és elvezeti.

Erdélyi (kereszturi) József, honn végzett alsóbb ta- nulmányai után Romában hallgatá a felsőbb tudományokat, hol kitűnő észtehetségének fényes jeleit adá. Hazajöven, Vácson az egyházi jogot tanítá; később vácsi kanonokká, csongrádi főesperessé és félegyházi plebánossá neveztetett ki. — Campio Hyacinth szent ferenczrendi szerzetes ellen bocsátá közre: „Duplicem Apologiam, Historico-Criticam

de Origine Fratricellorum.“ Azonfölül mondott s adott ki jeles dicsbeszédet „Kalazanti sz. József a kegyes iskolák alapítójáról.“ Kalocsán, 1769 Tőle van: „Tanúság a templomok tiszteletéről.“ Vác. 1788. „Meghamisított mértéke az emberi polgárságban találkozható valóságos elsőségnek.“ Buda, 1790.

Erdődi János, ref. predikátor, fordítá „Szent Ágostonnak magával való beszélgetésit.“ 1680.

Érkövy Adolf, legkitünőbb gazdaszaink egyike, szül. 1818-ban. Tanulmányait Keszthelyen, Kaposvárott, Pécsen és Szombathelyen végezte. 1838-ban gr. Károlyi István szolgálatába lépett, hol számvevősegi s külgazdasági négy éves alkalmazás után, birtok-igazgatósági, utóbb grófi titkár, 1848-ban a csongrádi és vásárhelyi uradalmak, 1851 óta pedig az összes birtok felügyelője lett. A folyó 1857-ik évben nyugdíjaztatván, Pestre tette át lakását, munkásságát a gazdasági irodalomnak szentelendő. E téren munkássága 1837-ben vette kezdetét, az „Ismertető“ című gazdasági Közlönyben terjedelmesb értekezéseket közölve. 1848-ban a „Ismertető“ melléklapját, a „Gazdasági litteraturát,“ szerkeszté; dolgozott a „Magyar Gazda“ és a „Gazdasági Lapok.“ba is. 1843-ban keletkezteté a pest megyei fiók-gazdasági egyesületet, s az egyesület ezüstérmével tiszteltetett meg. — 1845-ben „Robot és dézma“ című pályamunkája 50 arany jutalmat nyert. „Homokkötés“ című munkáját a pestmegyei fiók-gazdasági egyesület 1846-ban adta ki, s 1847-ben a „Haszonbér rendszer és népesítés,“ ügyében kitűzött első jutalmat, 100 aranyat, az ő értekezése nyerte el. A „Mezei Gazdaság“ című nagy kézikönyvben a magyar gazdasági irodalomnak, hazánkban gazdasági egyesületek- és intézetek történetére vonatkozó részét ő dolgozta. 1855-ben a „Royal agricultural society of England“ rendes tagul választotta. Beutazta Német-, Francia- s Angolországot és Belgiumot, s ott szerzett tapasztalatait hazánkban sikerrel alkalmazta. Tevékeny részt vett a Tisza-abazályaosás ügyei körül. 1852-ben a csongrádi tisz-

szabályozási társulat elnökévé választá, s mint ilyen a folyó évi pesti nagygyűlésben képviselői minőségben részt vett. Ugyanakkor a nagygyűlés jegyzőjévé választotta, s tagja volt azon bizottmánynak, melynek feladata a Tiszaszabályozás által kiszáritandó ártér bizonyos időrei adoménességét indokolni és véleményezni. Jelenleg a „Falusi Gazda“ című gazdasági folyóiratot szerkeszti.

Érsekujvári K. István, két munkát hagyott hátra illy czimek alatt: „Győző hitnek lakozása.“ Debreczen. 1686. — És „Hogy a hit Isten munkája.“ U. o. 1686.

Eszéki István, szatmári ref. predikátor volt. Felsőbb tudományok kedvéért Bataviában tartzkodván, mint Aristoteles bölcsészetének heves védője a cartesianusok ellenében lépett föl, illy című könyvvel: „Prima veritas defensa.“ Utrecht, 1666. Erdélyben tanárkodása alatt is bocsátott közre egy könyvet „Diarium Theologicum“ czim alatt. Magyarul birunk tőle „Rithmusokkal szent beszélgetést“ (Kolosvár, 1669), melly a Messiást váró zsidók ellen van intézve.

Gr. Eszterházy Károly, szül. 1725-ben. Egyházi pályára lépén, a hittudományokban Romában képezé ki magát. Hazájába visszatérvén, Pápán plebános-helyettesi minőségben mivelé az Ur szölejét. Érdemei tekintetéből előbb esztergomi kanonokká s kir. tanácsossá, később váczí, végre 1761-ben egri püspökké neveztetett, s e megyét 38 éven át dicsőségesen kormányzá. Nagy nevét különösen az egri lyceum és csillagász-torony örökíti, mellyek egyenesen az ő bőkezűségének, erélyességének és buzgalmának köszönik létöket. Megkezdetett a nagyszerű épület 1765-ben, s 20 éven át tartott az építés. Az építési roppant költségeken kívül, a bőkezű püspök kedvencz intézetét jeles könyvtárral, physikai és csillagászati eszközökkel látá el. Meghalt 1799-ben. Ő volt Egerben az utolsó püspök; utána a megye érsekséggé emeltetett. Számosb alkalmi beszédein kívül, nyomtatásban megjelent tőle: „Három üdvösséges kérdés.“ Pest, 1751.

Gr. Eszterházi László, e nevű ősrégi nemzetség ivadéka s hitbuzgalmu férfin, ifju éveiben sz. Pál szerzetébe lépett. Hittanulmányait Romában végzé. Haza térvén szerzete magyarországi tartományát hat évig kormányzá. 1769-ben váci nagy préposttá, később püspökhelyetessé, végre 1780-ban pécsi megyés püspökké nevezetett. Mint ilyen halt meg, 1799 ben. Munkái: „Kortonai szent Margitnak csudálatos megtérése.“ Soprony, 1757. „Választott edény,“ Xav. sz. Ferencz tiszteletére, mondott beszéd. Nagyszombat, 1758.

Etédl S. Márton, költő, erdélyi születésű s dömsödi jegyző volt a mult század végén. Munkái: „Magyar Gyász, vagyis II. Lajos királynak a mohácsi mezőn történt veszedelme“ (versekben), magyar és erdélyországi familiák mutató táblájával együtt. Pest, 1792. 8dr. 226 l. „Örömré változott siralom, mély hgy Sándor Leopold, hazánk elfelejtettlen nádorát fűjlalja“ (versekben). Pest, 1795. „Scythia király vagyis Záton herczegnnek különbb különbbféle változásokon forgott története“ (versekben). Buda, 1796. 8dr. 223 l.

Fábián József, nemes szülők gyermeke, 1761-ben szül. Iskoláit bevégezvén, korán az irodalmi pályára szánta munkás életét. Leginkább a természettudományi és gazdasági szakra volt hajlama. Noha munkái jobbadán fordításokból állanak, de ezenkívül a romai írókkal is barátkozott. Kiadott munkái ezek: 1. Raff természeti historiája kisededek számára, rézmetszvényekkel. — 2. Természettudománya a köznép számára. — 3. Chaptalnak a borcsinálásról első kised munkája. — 4. Predikátorok tárháza; ez lelkészek számára folyoiratul volt szánva. — 5. Chaptalnak nagyobb munkája 2 kötetben, ugyan a szőlő- és bortermesztésről. — 6. Columella paraszti gazdasága. — Élte utóbbi éveiben szélhűdés érte, mellynek következtében elgyengült de lelke ezután is foglalatatos volt, és ezen állapotában fordítá Ovid keserveit és Cornelius Gallust. Az irodalmon kívül mint tót-vászonyi ref. lelkész, és veszprém-egyházkerületi senior

szerzett érdemeket. Meghalt Tót-Vásónyban 1825. január 29-én. Legidősb fia, Fábíán Gábor még atyja életében „Hafiz“ fordítása által lépett föl

Fábíán Julianna, a mult század végén élt s neje volt Bédi Jánosnak Komáromban. Versekben levelezett gr. Gvadányi József tábornokkal, a mint ezt tanusítja azon könyv, mely 1798-ban Posonyban „Gróf Gvadányi Józsefnek Fábíán Juliannávali verses levelezése“ czim alatt jelent meg.

Falk Miksa, jeles publicistáink egyike, szül. Pesten, 1828-ban. Atyja vagyonos kereskedő volt, de egyik rokona könnyelműsége által vagyonát elvesztvén, fia már 14 éves korától kezdve a tanulás mellett kenyérkereséssel volt kénytelen foglalkozni. Így történt, hogy már 1843 és 44-ben, vagyis 16 és 17 éves korában az „Ungar“ czimű lapban a magyar lapokból fordításokat s a nemzeti színházi előadásokról alapos bírálatokat közlött. Azután a nevezett lap segédszerkesztője volt 1847-ig. Atyja szorgalmazására letévén a bölcsészethől a szigorlatokat, tudori oklevéllel ellátva Bécsbe ment s az ottani polytechnicumban különösen a Mathematikát nagy kedvvel s kitünő előmenetellel tanulmányozta. Tanulmányait nagy szükölködések közt folytatta. Bécsben 1848-ig, mikor a tanfolyam megszakadt, s Falk Pestre tért vissza, hol az Ungar szerkesztősége által tárt karokkal fogadtattott. Ezen lapban valamint a pesti Spiegelben több magyar költemény jelent meg tőle német fordításban. Septemberben újra Bécsbe ment azon reményben, hogy tanulmányait folytathatja; de az octoberi események reményét megheiusították. Ez időközben a Schwarz-féle Öst. Ztg. számára politikai vezércikkeket írt, s midőn e lap betiltatott, a „Wanderer“-nek Magyarországra vonatkozó cikkei majdnem kizárólag ő írta olly sikerrel, mikép a lapnak csekély számu előfizetői egyedül Magyarországon 2000-rel szaporodtak. Eddig tehát német journalista volt, munkássága azonban a magyar ügyek és irodalom körül forgott. Csupán az Életképekben közlött néhány cikket; 1849-ben a Figyelmező számára írt Bécsi leveleket, melyeket később Császár Fe-

rencz felszolitására a „Pesti Napló“-ban folytatott. Török János szerkesztősége alatt a Pesti Napló számos jeles cikket hozott tőle Kulcs jegy alatt. 1855 végével a Török J. által Bécsben megindított Magyar Sajtóhoz szegődött, s az abban közlött politikai napi szemléi köztetkezésben részesültek. Folyó év kezdetével a Magyar Sajtó Bécsből Pestre Heckenast nyomdájába kerülván, Falk újra a Pesti Naplót gazdagítja érdekes cikkeivel. Falk illy termékeny journalistikai munkássága s 1850 óta a bécsi takarékpénztárnali hivataloskodása mellett közrebocsátá még Galletti híres világrajzát alapos átdolgozásban; leforditá Bumüller Világtörténetéből az ó-kort; mindkettő Hartleben által adatott ki. Megjelent tőle továbbá néhány apróbb irat névtelenül: a bélyegtvörvényről, bélyegjegyekről, orosz-török háborúról stb. Vállas kézi és iskolai Atlaszának második kiadását (1854.) szintén ő dolgozta át. Németre forditá Jókaynak néhány regényét, legközelebb Vas Gereben „Nagy idők, nagy emberek“ című regényének német fordítását bocsátandja közre.

Falusi Mihály, illy című munkát irt: „Okos gyermeknevelés példája a köznép hasznára.“ Posony, 1805. 8dr. 266 lap.

Fanni, a mult század végén 1795-ben kora fiatalságában elhalt remek tollu írónknak, Kármán Józsefnek kedvese volt. Mindketten akkori irodalmunk meteorjai, — fénylettek és eltűntek. Fanni családi neve örök rejtély marad. Annyit tudunk róla, hogy egy nemes család gyermeke volt, s mivel szülői Kármánnal egybekelését gátolák, szerelmének kora áldozata lett. Ritka kedélylyel és lelkesültséggel irt dolgozatokat hagyott maga után hátra, mellyek melegítik, megindítják és fájdalmas érzettel töltik el szívünket; e tulajdonokban a franczia Babet iratait meghaladják. Fanni e hagyományait Kármán az általa szerkesztett Uraniában közlévé, szivélyes életrajzát bocsátván előre, mellyben Fannivali gyengéd viszonyát, atyjának zsarnok keménységét, a szenvedést és halált, melly e nemeslelkű leány éle-

tét irodalmunk veszteségére elhervasztá, — érzékenyen adja elő. Fanni érdekes iratai félszázad mulva is megnyerték azon méltánylást, miszerint azok remek íróinkéi között a „Nemzeti könyvtár“ második folyamában kiadattak.

Farkas András, szül. Holdmezőberén ref. szülőktől. Később Kalocsán a kath. vallásra tért, s Pesten a kir. táblánál hites jegyző volt. Magyar alkalmi versek készítésében nagy ügyességgel birt. Nyomtatásban megjelent versei: „Pokolbeli utazás.“ 1794. „Öröm tárgyú üdvözlét.“ A kalocsai érsek tiszteletére írt versek. Pest, 1798. Hasonló tárgyú költemény Budán, 1799-ben jelent meg tőle. „Siralmi versek“ Batthyányi bibornok halálára. U. o. 1799. „Siralmi emlékeztetője Harsányi Josephának.“ U. o. 1799. „Pannonia öröme.“ U. o. 1800.

Farkas Antal, a kassai kerület tartományi-biztosa volt. Németből fordítva illy czimű munkát adott ki: „Erkölcsei iskola, azaz huszonnégyszáz nyájas historiák.“ E 443 lapra terjedő mű megjelent Kassán, 1790. Másodszor kiadott Pesten, 1806.

Farkas Ferencz (királhegyi), szül. Sz.-fehérvárott 1786. dik évi sept. 12-én szegényebb sorsu, de jámbor szülőktől. Tanulmányait szülőföldén dicséretesen végezván, ugyanott a nevelékpapok közé fölvetették s már 1809-ik évben áldozárrá szenteltetett. Milassin, Vurum, Kopácsy és Szuszics székesfehérvári püspökök oldalainál 20 éven keresztül mint a nevelékpapok tanulmányi felügyelője, szentszéki jegyző, hittanár, püspöki titoknok és levéltárnok ernyedetlen szorgalommal működött. 1828-ban a fehérvári káptalan tagjává s 1838-ban ugyanazon káptalan nagyprépostjává neveztetett. Irodalmi munkásságát szép magyar nyelven írt alkalmi költeményein kívül számos de még eddig egybe nem szedett „Egyházi beszédei“ tanusítják. Még 1850-ben is a 64 éves egyházi bajnok fiatal erővel ragadta meg tollát, s „A világ egyháza“ czimű jeles munkáját írta; sőt jelenleg 1857-ben a 71 éves tiszteletre méltó öreg „Szellemi és anyagi világ“ czimű művével ajándékozta meg a ma-

gyar irodalmat, melly mű az ifjabb egyházi és polgári nemzedéknek serkentéseül és intő szózatául szolgál. Farkas Ferenczet egyéb erényei között különösen ékesíti a hon- és ember szeretet. Jótéteményeit s nemes törekvéseit elszámolni sok volna; legyen elég példaképen felsorolni: hogy 1851-ben 18000 pengőforint alapítványt tett a fehérvári székesegyház, papnővelde és katonai kórodák javára, s hogy létesítette Fejérvárott egy honleányi nővelde, mellyre a megyeteréni diszes olasz ízlésű emeletes, mintegy 20,000 pengőforint értékű házat és kertjét, összesen 1000 □ öltre terjedőt, 30,000 pengő forint készpénz hozzá csatolásával szentelé. 1850-ben Leopold-rend keresztjével földiasztattatott, 1851-ben pedig „Királyhegyi“ előnévvel az osztrák birodalom lovagjává kineveztetett.

Farkas Károly, írt „Multságok“ czim alatt különféle mulattató történeteket. E munka megjelent Budán, 1805. 8dr. 382 l.

Gr. Fáy István, a maltai uralkodó rend vitéze, zeneművész, különösen zongorajátékáról híres. Mint író jeles értekezéseket közölt a Századunk, B. P. Hiradó és Magyar Sajtó hasábjain. Kéziratban van nála a magyar zene történelme; ohajtandó, hogy mielőbb világot lásson. „Régi magyar zenegyöngyök“ czimű gyűjteménye (Csermák, Bihari, Lavotta és saját szerzeményeiből) legközelebb jelent meg.

Fejér Antal, volt pesti ügyvéd latinból szabadon lefordítá és képekkel ellátva kiadá Barkláj Argenissét, két részben. Megjelent Egerben, 1792. I. rész 411, II. 748 l. Írt verseket is „A füredi savanyu víznek hasznáról.“ Buda, 1777. Más versei „A Balaton Tihanyi Ekkónak eleven zengzése“ czim alatt, u. o. 1778-ban láttak világot.

Fékesházy György, az ivánczai uradalom gondnoka volt s több közhasznú baromorvosi munkát bocsátott közre; ilyenek magyar nyelven: „Hathatós orvosság a marhadög ellen.“ Pest, 1790. „Buvár, vagyis: Fékesházi Györgynek elmélkedése a marhadöggről.“ U. o. 1794. „Barmok or-

vosságának a marhadög ellen tulajdonságirúl és annak hasznos erejéről hiteles bizonyságok." U. o. 1794. „Némelly jegyzései az házi állatokban termő férgekről." Pest, 1789.

Fekete Gergely (kőhalmi), angoltól fordítva igen hasznos gazdasági könyvet adott ki illy czimmel: „A jó gazda ember." E 230 lapra terjedő munka megjelent Pósonyban, 1798.

Szentzi Fekete István, Szentzen szül., Kőszegen viselt ref. predikátori és superintendensi hivatalt. Müller H. elmélkedéseit fordítá magyarra s kiadta illy czim alatt: „Lelki magasztaló órák." Lőcsén.

Fekete János, hittudor és szombathelyi kanonok, szül. 1801. Végzett tanulmányai után 1824-ben áldozárra szenteltetvén föl, mint tanulmányi felügyelő és tanár a szombathelyi seminariumban kedves emléket hagyott hátra; mint kenyeri plebános a pásztori gondjai alá bízott híveket a szószéken és iskolákban a legnagyobb buzgósággal oktatta; mint kerületi alesperes paptársainak szívesen nyújtott segítségket, nagy gondot fordított az iskolákra, ezeket jó rendbe és virágzó állapotba helyezni főtörékvése volt, melly érdekei legfelsőbb helyen is méltányoltatván, 1854-ben szombathelyi kanonokká neveztetett ki. Több értekezést irt a „Religio és Nevelés"-ben és „Századunk"-ban, mellyek közül a vegyes házasságokról irt vitacikkjei figyelmet ébresztettek. Königsdorfer homiliái után készített jeles egyházi beszédeit 1856-ik évben kiadta két kötetben.

Feleki Miklós, színész, szül. 1822. Erdélyben Udvarhelyszék- Nagy-Galambfalván. Tanult Udvarhelyszéken, s 17 éves korában Szigetvári László társulatánál színész lett, s legelőször Csikszeredán lépett föl. 1841-ben Pály Elek igazgatása alatti társulattal Bukaresztbe ment. 1844-ben ő vette át a társulat vezetését. 1848-ban maga szervezett színésztársulatot, melly Debreczenben és Nagyváradon tetszéssel játszott. Feleki 1852 óta mint nemzeti színházunk szerződött tagja a pesti színpadon szerepel, s színészi működése mellett az irodalommal is foglalkozik. Tizenkét

francia színművet fordított le magyarra; írt egy eredeti drámát „Enyingi Török János“ cím alatt, s „Orosz házasság“ című vígjátékot. Ezeken kívül több hírlapi cikk és elbeszélés jelent meg tőle. Most egy társalgási vígjátéka és egy népszínműve előadásra várnak.

Felvinczi György, illy című, versekbe foglalt könyvet hagyott hátra: „Igen szép historiája az Jerusalemből Jerichóba menő, tolvajoktól megsebesített Embernek állapotjáról LX. mostan Rhythmusokban megíratott és kibocsátatott.“ Lőcse, 1699. Egyéb munkái: „Plutonak és Jupiternek egymás közt való villongási“ Tragoedia, 1693. „Schola salernitana, avagy: Az egészség fentartásáról való könyv.“ Lőcse, 1694. „Procuratoria dicsérete.“ Kolosvár 1697. „Természet próbája.“ Hely és év kitétele nélkül.

Felvinczi Sándor, debreczeni ref. predikátor szülőhelyéről vette nevezetét. Tanult Enyeden, Nagyváradon, Debreczenben és Sárospatakon. Bővebb önkiképzés végett kiment a leydeni és gröningeni akademiákra; honnan 1666-ban visszatérván, Kassán philosophiát, theologiát, görög és héber nyelvet tanított, melly hivatalát később a debreczeni predikátorsággal váltotta fel. Írt egy munkát „a keresztény hitbeli tévelygésekről,“ melyet később „Haeresiologia“ cím alatt Debreczenben, 1683-ban adott ki. Szintén az ő munkái: „A Jehova nevében a pestisről való beszélgetés nyolcz predikátiókban.“ U. o. 1679. „A jó Isten nevében lelki diadalomról való oktatás.“ U. o. 1682.

Femer Kilián, családi néven Klein Efraim, illy című munkát adott ki: „Mindennapi közönséges és barátságos levelek; a levélírásban gyakorlatlanoknak kedvéért és hasznukért.“ Posony, 1776. 8dr. 294 l.

Ferenczi (medeséri) Endre, „A régi igaz, azaz: a rom. kath. hitnek az apostoli tudományban virágzó igazsága“ (Kolosvár, 1785.) című munkájáról ismeretes.

Ferenczy Theréz, szül. régi nemes szülőktől 1830. Szécsényben, Nógrádmegyében, hol atyja azelőtt könyvkötő volt, jelenleg urad. tiszt. Theréz szerény családi körben ne-

vekedvén, a költészetbeni kiképeztetését leginkább saját szorgalmának, olvasási szenvedélyének és jeles észtehetségének köszöné. Költői fogékonyságára legnagyobb befolyással volt szobrász nagybátjának országos hirre emelkedése, kinek műtermeit gyakran látogatta; továbbá Lisznyai Kálmán jeles költőnkkel hosszab barátságos viszonya. — Költeményeit a lapokban szétszórva közlé; említést érdemel „Elesett fiatal paptestvéréhez“ irt ódája, melyben költői magasztossággal és alapos erkölcsi nézettel ecseteli annak szellemi életét és testvéri szeretetét. — 1854-ben tulábrándossága mély melancholiává fajult, s a jeles tehetségű nő ennek áldozatául esett: 24 éves korában, a szécsényi várkertben pisztolylyal, épen szívét találva, vetett véget életének. — Halála után 1855-ben költeményeit Bulcsu Károly tanár adta ki Pesten „Téli csillagok“ czim alatt, melyek a lapirodalom műtészeti s az olvasó közönség által közméltánnyal fogadtattak.

Fésős András, 1802-ik esztendőben Szatmármegyében, Hiripen született. Atyja ref. prédikátor volt ugyanott, ki fiát tanulás végett elébb Szatmárra, majd későbbben a debreczeni főiskolába küldé. Tantársai között szelidsége s jeles tanulása által már akkoriban is kivivta ismerősei előtt azon tiszteletet, melyet egész élet-pályáján méltán megérdemelt. A főiskolát a legfőbb iskolai hivatal, a seniorság bevégeztével hagyván el, külföldre utazott, hogy a hírnevesebb theologiai intézeteknél az egyházi pályára magát kellőleg kiképezze. Visszatérvén hazájába, a szatmár-németi predikátorságra hivatott, hol néhány évet töltvén közkedvességben, bár kedvetlenül is elfogadta a debreczeni főegyházhoz meghívását. Itt részint mint predikátor, részint mint superintendentalis főjegyző működött. Az 1843-ik évben azon megtiszteltetés érte, hogy az országgyűlési hitszónokságra ő lön megválasztva, melly tisztét olly jelesen töltötte be, hogy általános elismerésében részesülvén az országosan összeegyült rendeknek, annak következtében igen diszes asztali s több másnemű ezüst készletek-

kel tiszteltetett meg. 184 $\frac{1}{4}$ évi orsz.-gyűlés alkalmával tartott „Egyházi Beszédei“ Debreczenb 1845-ben láttak napvilágot a papi gyámintézet javára. Elhunyt a jeles férfiú 1855-ik évben.

Fessler Ignác, magyar akadémiai lev. tag, szül. 1756. Zarándfalván, Mosonymegyében. 1773-ban a capucinusok szerzetébe lépett. 1781-ben a müdlingi kolostorból Bécsbe tétetett át, hol József császár figyelmét magára vonván, általa a lemergi egyetemhez a keleti nyelvek és hermeneutica tanárává neveztetett. 1791-ben az evang. vallásra térven, Berlinbe költözött, itt megnősült és mint magánzó 1810-ig tartózkodott; melly évben sokféle viziontagságai után Sz.-Pétervárra udvari tanácsosul s az Alexander-Newski-akademiában a keleti nyelvek és philosophia professorául 2500 rubel évi fizetéssel hivatott meg. E tanári állomásáról nem sokára elmozdított s a törvényhozó-bizottmány tagjává neveztetett. 1820-ban az oroszországi evang. egyháznak fősuperintendensévé lett. Megh. életének 83-ik évében Sz.-Pétervárott dec. 15. 1839. Magyarországra vonatkozólag számos történelmi munkát írt német nyelven, ugymint: „Attila König der Hunnen.“ Boroszló, 1794. „Matthias Corvinus, König der Ungarn und Gross-Herzog v. Schlesien.“ 2 kötet. U. o. 1793—4. „Die drey grossen Könige der Ungarn aus den Arpadischen Stamme.“ U. o. 1808. „Die Geschichten der Ungarn und ihrer Landsassen.“ 10 kötet. Lipcse, 1815—25. Magyar történetirati munkái által szerzett érdemeiért a magy. akadémia külföldi lev. tagjául választotta 1831-ben.

Filepszállási György, tornyosnémeti helv. hitv. predikátor, közhasznú imakönyvet bocsátott közre e czim alatt: „Praesidium Christianorum, avagy a keresztények között Magyarok fegyverek, mellyel legjobban oltalmazhatják magukat. Kassa, 1694.

Filefalvi Filiczki János, szül. Farkasfalván Szepesmegyében, nemes szülöktől. Hazájábani iskolázás után 1602. Prágába ment a felsőbb tudományokra; 1605. Her-

bornt látogatá meg akademiái folytatása végett, de tanult még Marburgban, 1611. Heidelbergában, hozzávetőleg Altdorfban sőt Basileában is, úgy hogy akademiái utazás-ban tiz vagy több évet töltött volna. Mint költő és pedig latin- és görögben egyiránt teve nagy hirre szert, s kos-zorus költő (poeta caesareus laureatus) néven ismertetett. Ma-gyar versei közül közkézen forgó ez, melyet Dávid zsoltárai elé, Molnár Albert a fordító dicséretére írt. Költé-szeten kívül nagy jártassága volt a hittudományban külö-nösen. — A pataki iskola tanára lett 1617. s volt az öt évig és néhány hónapig, mikor 1622. pestisben meghalt. Mun-kái: 1) *Primitiae poeticae*, kijött Marburgban 8dr. Tartal-ma különféle tárgyak, p. lakodalmi, halotti versek, görög és latin epigrammok. — 2) *Poemata varia*, Basilea, 1614. 8dr. aztán Pareus Fülöp által „*Deliciae poetarum hungaro-rum*“ gyűjteményben, Frankfurtban, 1619. 12dr. illy külön czim-mel: *Joannis Filiczki de Filefalva pannonii poemata varia*. 3) *Magyar Rhythmusok*, Molnár Albert tisz-teletére. 4) *Carmen funebre*, Károlyi Zsuzsanna emlékére. Nyomt. Gyulafehérvárott. 1624. 4dr. 5) Marburgban egy akademiái értekezést tartott: *de omnipraesentia corporis Christi testimonio Augustini eversa*. 6) *Xenia Natalitia*. Prá-ga, 1604., 8dr. Nyomt. Sthumannál. Pataki iskolaigazgató korába esnek az iskola legrégibb rendszeres törvényei, melyeket I. Rákóczy György parancsára ő erősít meg.

Finkei József, szül. Szendrő-Ládon, Borsodban jan. 7. 1824. hol atyja ref. lelkész volt. A helybeli népiskolából a szik-szai középtanodába vitetvén, másfél évi tanulás után a sáros-pataki főiskolába ment, s ott végezte a hátralevő iskolai pályát. Az akademiái hallgatók sorába lépett július 19. 1839. Kedvencz tanulmányai a történelem és classici irodalom. A két classici nyelven kívül a héber, német és franczia is sajátja. 1847—8 iskolai évben a pataki gymnasiumi negyedik osztályának köz, a következő évben az ötödik osztálynak helyettes tanítója; míg 1849. év november hava óta mint nyilvános rendes tanár vezeti a gymnasium III. osztályát.

Munkái: 1) Részt vett, Soltész F. és Somosi István társai-
val a Patakon 1853. kijött Görög nyelvtan készítésében;
hasonlóul 2) egyik munkatársa a maholnap megjelenendő
Görög Magyar szótárnak. Kéziratban: 3) „Magyarország
történelme“, középtanodai III. osztály számára.

Fodor Pál, „Száz és négy válogatott, bibliabeli His-
toriák“ czim alatt bocsátott közre egy könyvet Hübner után
fordítva. Basel, 1754.

Fogarasi Ferencz, karansebesi ref. predikátor, angol-
ból fordíta és kiada illy czimű könyvet: „Kis keresztény.“
Károlyfejérvár, 1654.

Földi Ferencz, Campe után fordítva „Erkölcsei köny-
vecskét“ adott ki Komáromban, 1789.

Földi János, orvostudor, híres nyelvész és természet-
tudós, szül. Szalontán, Biharmegyében 1755. dec. 21-én.
Születése után tizenötöd napra anyját elvesztvén, árván,
csekély örökségétől kifosztatva, nagy szegénység közt folyt
le gyermekkora s első ifjúsága, úgy hogy a helybeli iskolát
is csak mint szolgagyermek, s utóbb mint altanító uszhatta
meg. 1773-ban jutott a debreezeni főiskolába, honnan 1781-
ben Halasra ment rectornak. 1781-ben orvosnevendéki pá-
lyára lépett. 1788-ban avattatott föl orvostudorrrá és Szat-
márra ment orvosnak. 1791-ben Hadháza-ra tette át lakását,
a hajdu-kerület orvosává választatván el. Kimult sorvadás-
ban 1801. apr. 6-án élte 46-ik évében; hamvai a hadházi
temetőben nyugsznak, hol sirját a kegyelet 1847-ben ákasz-
ültetvényekkel díszíté föl. Irodalmi működése s hatása az
irodalom három ágára volt hatalmas befolyással: „Földinek
egynél több igénye van arra, hogy neve tiszteletben fön-
tar-
tassék. Ő atyja a „magyar állattannak;“ mint nyelvész ala-
pot nyújtott a „debreczeni“ néven olly nagy befolyásuvá lett
első tudományos magyar nyelvtannak; a szép irodalomban,
mellyet bár mellékesen üzött csak, egy új iskolának, ha
nem is alkotója, de első indítványozója volt,“— írja Földiről
Toldy Ferencz. Számos versei maradtak hátra, s főleg ő
készítette a mult század végén az olly zivataros nyelvtusák-

ban sokszor emlegetett debreczeni magyar grammatikát, ő vetette meg a Diószegi-Fazekas fűvészkönyv alapját, s a mellett a következő két munkát írta: „Rövid kritika és rajzolat a magyar fűvésztudományról.“ Bécs, 1793. „Természeti Historia. Első csomó: az állatok országa.“ Posony, 1801.

Forgó György, magy. akadémiai lev. tag, szül. Tószegen, Pestmegyében 1787-ben. Alsóbb iskoláit Czeeglédén és Jászberényben végezván, 1805-ben Pestre jött, hol a bölcsészeti és orvosi tudományokat folytatván, 1812-ben orvostudorrrá lett. 1816-ban Pestmegye rendes orvosává és az orvosi kar tagjává választatott. 1820-tól fogva Hahnemann orvoslási rendszeréhez ragaszkodott, s elősegítette az *Organon* magyar fordítását, melly munka „*Organona a gyógyművészségnek, vagy Hahnemann Sámuel homoeopatiája*“ czim alatt Pesten, 1830-ban látott világot. Cholera idejekor a kormány által kiadott rendeleteket az ajánlott gyógymódokkal megtoldva adta ki „*Utasítás az egészségre ügyelő hivataloknak*“ czim alatt Pesten, 1831. Magyar akadémiai lev. taggá 1831. febr. 17-én választatott meg. 1835-ben kínos betegségének, mellyben már hét év óta szenvedett, gyógyítása végett a buziási fürdőkre utazott. de oda nem érhetett, mert utközben Lovriban Torontálme gyében jul 17-én meghalt. Végrendeletemben számos közhasznú és jótékony intézetekre tett adakozásokat.

Forrai (soborsinyi) Endre, Aradmegye első alispánja, latinból magyarra fordítá „*Trogus Pompejus Justinusnak negyvennégy könyvből kiválogatott rövid ékes Historiáját,*“ s kiadta Egerben, 1781. 4dr. 437 l.

Forró György, jezuita, szül. Erdélyben. A Jézus-társaságbeliek közé fölvétetvén, 1588-ban tevő le a szerzetesi fogadalmakat. Azután néhány évig Gratzban philosophiát tanított s hosszabb ideig Magyarországon és Erdélyben egyházi és hitszónoki hivatalokat viselvén, a nagyszombati Pázmány-alapította akademiának tizenöt éven át igazgatója és szerzetének tartományi főnöke volt. Meghalt Nagyszombat-

ban, 1642. oct. 18-án. — Több kötetre menő predikációkat hagyott hátra magyar nyelven, melyek azonban mostangi kéziratban hevernek.

Forró Pál, nemes család ivadéka, szül. Háperton. Ifju korát Báthori András püspök, bibornok, később erdélyi fejedelem szolgálatában töltötte. Bethlen Gábor fejedelem alatt követséget viselt. Bécsben hosszabb ideig tartózkodván, magyarra fordítá Curtius Nagy-Sándorról irt históriáját, Nagy-Sándornak Aristoteleshez irt leveleivel együtt. E 8dr. 748 lapra terjedő munka a fejedelem költségén megjelent Debreczenben, 1619. — Irt azonfölül jeles költeményeket latinul és görögül.

Friebeisz István, szül. Vácson, 1817. A gymnasialis és bölcsészeti osztályokat szülőhelyén, a jogot Pesten végezvén, 1840-ben Pestmegyénél esküdtté neveztetett; melly hivatalát hét évig viselte, s ez idő alatt különösen a községek és nép életére s jogi viszonyaira fordítá figyelmét. — Írói tehetségéről már kora ifjúságában ada tanuságot: több országgyűlés alatt egyes társulatok és lapok levelezője volt, s e nemű, saját tapasztalataival indokolt s igen érdekes közlésein kívül, a Regélő-, Pesti Divatlap-, Honderü- és Életképekben számos apró szépirodalmi kísérletekkel lépett föl. Nevét azonban saját tapasztalatain alapuló, a községek előljáróinak szánt, fölötte czélszerű utmutató munkáival alapítá meg. Illyenek: „Népjegyzői hivatal és falusi tanács.“ 1845. Második kiadás 1851. Milly szakértőleg járt el e műve írásában, mutatja azon siker, mellynél fogva azt Pestmegye, s ennek ajánlatára több megyék hivatalos tanulmányul rendelték el. E munkáját hasonló czélu és jelességű művei követték és pedig 1846-ban „Törvénytánító a nép használatára;“ 1853-ban „Községek könyve, kézikönyv községi előljárók és lakosok használatára;“ 1854-ben „Önügyvéd, segédkönyv perlekedő felek használatára.“ Ezekon fölül megjelentek tőle: „Gyakorlati jegyzetek a közigazgatási tisztviselők használatára“ (1851.); „Törvénykezési kalauz.“ (1852.). — 1852-ben „Müller Gyula

nagy Naptára;“ 1856 óta „Délibáb Naptár“ czim alatt, czél-szerűsége, érdekes és közhasznú tartalma miatt a hatóságok által is ajánlt naptárt indított meg, mellynek nyomán eddig már több illy szerkezetű és nagyságu naptár keletkezett. — 1853-ban a Pesti Napló rendes munkatársa volt, 1854. a „Divatcsarnok“ szépirodalmi lap szerkesztését vezette. 1853-ban szerkesztése alatt indult meg „A magyar nép könyvtára.“ 1854 végével a „Délibáb“ szépirodalmi lapot mint tulajdonos inditá meg, s azt jelenleg is folytatja. — Friebeisz-nak az irodalom körüli buzgólkodását tanusítják az általa kiadott következő művek is: Tompa „Virágregéi“ (1853.); Tompa „Versei“ II kötet (1854.); Czuczor „Népies költeményei“ (1854.); Szelestey „Falu pacsirtája“ (1854.); P. Horváth L. „Szent sirja“ (1854.). Az ő vállalkozói ügyesége folytán indult meg a Legújabb külföldi regénycsarnok, melly czim alatt eddig Dumas „Párisi mohikánok“ czimű terjedelmes regénye jelent meg magyar fordításban. Lépéseket tett már a külföldön a magyar jelesb szépirodalmi termékeknek német fordításban leendő kiadása és terjesztése ügyében is.

Bölkényi Fülep János, az utrechti akademiának novendéke, fordította angolból s kiadta Utrechtben 1652-ben a következő czimű könyvet: „Mennyei lámpa, melly az örökké-való setéség mélységétől megrettent akármelly lelkét megújít, és az örökké-való Mennyei világosságnak méltóságára igyekezőknek lelki világot szolgáltat.“

Öri Fülep Gábor, szül. Sájó-Szentpéteren, 1739. apríl havában, hol atyja ref. lelkész volt és borsodi esperes. Tanult legelőbb ugyan szülővárosában, majd Miskolczon, és Lőcsén a német szóért. 1756. jan. 17. lépett a pataki felsőbb tanulók sorába. 1760. indult Belgiumba, hol Franczerában folytatá tanulását, és 1763. akademiái értekezést adott ki. Azután meglátogatta Gröningát, Harderwicket, Utrechtet, hol részt vett az ott nyomtatás alatt volt magyar Biblia kiadása körüli munkában. 1765. az utrechti hittanikai kar szentírás-magyarázás tudorává emelte. Folytatá uta-

zását Leydába, innen Angliába. 1766. évben, mikor baza jött, elgyengült atyja mellett szolgált két évig. 1773. vitetett professornak Patakra, hol mart. 20. beköszönt illy czimű szónoklattal: „De praecipuis causis crescentis in dies irreverentiae erga religionem christianam.“ Ettől fogva mint theologia tanára nagy hirrel vitte hivatalát. 1785. egyik tagja volt azon küldöttségnek, melly József császárhoz iskolai ügyben járt. 1797. jul. 6. a tiszamelléki egyházkerület gyűlésén, melly tartatott Patakon, superintendenssé választott. 1798. maj. 21. a pataki tanárságot a szentpéterei papsággal cserélte. Meghalt ugyanott jul. 25. 1823. 80 éves korában. Munkái: 1) Specimen academicum, Franec. 1763. 4dr. 2) Specimen theologicum inaugurale. Trajecti ad Rhen. 1765. 4dr. — 3) Keresztyén erkölcsi tudomány, Piktetből fordítva. Posony 1788. 3 k. 8dr. — 4) Halotti elmélkedés Szemere László f. Kassán 1787. 4dr. — 5) Piktet apróbb munkái. Posony, 1791. 8dr. — 6) Codex legum ecclesiasticarum, Posony, 1791. 8dr. — 7) Mason János a magunk megismeréséről, Posony 1792. 8dr. — 8) Zimmermann a nemzeti büszkeségről. Posony 1792. 8dr. — 9) Uzong, napkeleti történet. Posony, 1792. 8dr. — 10) Kegyesség segítő erkölcsi elmélkedések, francziából. Posony, 1795. 8dr. — 11) Hallernek Voltaire ellen írott levelei. Kassa, 1799. 2 köt. 8dr. — 12) Ugyancsak Hallertől a hitetlenkedések okairól. Kassa, 1799. 8dr. — 13) A mennyország itt a földön. Kassa, 8dr. — 14) Jezsuiták története; kézirat, két kötet. Ugyanő fordítá Dercsényi János, latin nyelven írt munkáját „A tokaji bornak természetéről és szűréséről.“ Megjelent Kassán.

Füsi Pius, szül. Komáromban 1703. ref. szülőktől. Tanulmányait végezve szülőhelyén ref. predikátor lett. Nem sokára a kath. hitre térvén, sz. Domonkos szerzetébe vettett föl. Mint illyen több munkát bocsátott közre illy czimek alatt: „Otia poetica, sive sylloge carminum elegantium.“ Bécs, 1745. „Szent Domonkos szerzetbeli Ferrarius szent Vincze élete és csodatételei.“ U. o. 1746. „Tribunal con-

fessariorum et ordinandorum.“ U. o. 1745. „Fasciculus biblicus.“ U. o. 1743. 8dr. 326 l. — Cato „erkölcsi distichonjai“ általa jelesen magyaritva, több kiadást értek. Utólszor nyomattak Budán 1759. — Szent beszédeit és a tridenti zsinat katekismusát magyar nyelven szándékozták kiadni, hanem e munkája közepette elragadta őt a halál Vácson 1769. Szent beszédei közül egy 1738-ban Győrött jelent meg illy czimmel: „Erős és magos égig érő Posony.“ Más „Kékkő várának a szentséges rozarium társasága felállításából segítség kövére való megvárázása“ czim alatt Budán, 1744-ben látott világot.

Fűsös János, pataki hittanító, egy magyar könyvet irt „Királyok tüköre“ czim alatt 1625. Ajánlva van Bethlen Gábornak.

Gál Anaxius, Óvárrott ev. predikátor volt a XVI. század első felében s predikátiókat bocsátott közre illy czimmel: „Az Ur Jezus Krisztusnak Sz. Vacsorájáról, kinszenvedéséről és dicsőséges feltámadásáról való Predikátiók.“ Óvár, 1558. 4dr.

Gaál György, mint őt Toldi nevezi, a magyar mesevilág első felfedezője, szül. 1783. apr. 21-én Posonyban, hol Hevesmegyéből oda származott atyja, Mihály az akkoron Posonyban székelte kir. udvari kamara tisztviselője volt. 1784-ben a kamarai igazgatóság s így atyja is Budára költözött; Gaál György itt kezdte járni iskoláit, folytatta Vácson, Egerben, Posonyban, befejezte Pesten és Bécsben. A tudomány iránti hajlamot a lángoló szívü Dugonics, kinek tanítványa volt, éleszté és táplálá benne; már ifju korában nagy érdekléssel és figyelemmel viseltetett a nép szokásai, adomái, meséi, példabeszédei iránt. Erőnek erejével író akart lenni, daczára annak, hogy atyja e hajlamát roszalta, szándokát ellenzé. Mig atyja az irodában volt, a fiu Bonaparte életét, Meissner és Schiller életiratait fordítgatá. Midőn ezek kiadót is találtak, bár a czimlapokon nevét kiírni nem merészle, neki bátorodott az eredeti írásnak, s 1803-ban egy nedélyes havi iratkát indított meg „Tudós Pa-

lóc, vagyis Furkács Tamásnak Mónosbélben lakó sógor urához írt levelei,“ melyekben Budapest lakói bohóságait, visszaességeit, nevetséges szokásait teszi naiv fölfogásu közlései tárgyává. A hatodik füzet volt sajtó alatt, midőn atyja nem csekély megindulással tudta meg, hogy Furkács levelei, miket fia példányában jóizüen olvasgatott, az ő hajléka alól kerültek ki. A hatodik füzet egyszersmind utolsó lett; mert szerzője, apja nagy örömeire Kismártonban hg. Eszterházi jószágigazgatásánál nyert alkalmazást. A már akkor nagy olvasottságu, terjedelmes nyelvismeretű ifju tulajdonai a herczeg előtt nem maradtak rejtekben, ki szívesen beszélgetett vele, tudományos, de főleg szépirodalmi tárgyak fölött. A herczeg belátta, hogy Gaál nem büreaui foglalkozásra termett, s ennek következtében őt 1808-ban a Bécsbe áttett könyvtára mellé őrnök, három évvel utóbb könyvtárnokká nevezte, s a Dresdában megjelent „Hórak“ és „Versek,“ utóbb a „Békehymnusok,“ s az „Éjszaki vendégek“ czimű idylli epos s egyebek szerzőjét udvara egyik disze gyanánt becsülte. — Azalatt a magyar irodalom új lendületet nyert a hazában. Gaál Bécsben a koronaherczeg akkori nevelőjével, Görög Demeterrel ismerkedvén meg, általa vezettetett be új irodalmunk ismeretébe. Gaál ennek folytán az idegen nyelvekbeni gyakorlottságát arra használta, hogy magyar művek fordításával kezdé a külföld figyelmét ifju irodalmunkra vonni. Kisfaludi Tátikája, mit már azelőtt Kismártonban fordított le, újra átdolgozva trochausokban tette a kezdetet. Kisfaludy Károly első drámái: A tatárok, Ilka, Stibor vajda szintén versek fordításaival nyitott meg egy „Magyar játékszint“ (Theater der Magyaren, Brünn 1820.), mely a német itézet által kedvezőleg fogadtatott. Nevezetes e kötet színészetünk története tekintetéből is, mint a melyben az nagy szakavatottsággal tárgyalva van. „Kemény Simon“ fordítása egy lipcei zsebkönyvben jelent meg s szintén szívélyes fogadtatásban részesült. Később (1834.) magyar novellákat is közlött s „Kőszeg ostromá“-n kívül (Schels katonai folyóira-

tában 1828, s külön) a német lapokban gyakran szólt a magyar irodalomról. -- Nevezetes dolgozat s ránk nézve külön becsü közmondástára is (Sprüchwörterbuch in sechs Sprachen, 1880.). Ez időben jelent meg több magyar dolgozata is, melyek bő tudományáról tesznek tanúságot. Illyenek: „Polylogiai mulatság az álomról és alvásról“ (Tud. Gyűjt. 1821.); „Régi szokás megmarad,“ perzsa rege az 1829-iki Aurorában; „Anekdóták és charaktervonások híres képirók életéből.“ Azonban legnagyobb érdemet víva ki magának a népmesék körüli fáradozásai által, minek sikerét német nyelven „Märchen der Magyaren“ czim alatt Bécsben, 1822-ben kiadott, 454 lapon tizenhét mesét tartalmazó munkájában mutatá be. E munkáját magyar nyelven legközelebb Toldy Ferencz és Kazinczy Gábor „Gaal György mesegyűjteménye“ czim alatt (Pest, 1857.) bocsáták közre két kötetben. 1855-ben Törökországba tett utazást, oda menekült egyetlen fiának meglátogatása végett, honnan törődött szívvel térvén vissza, azon év nov. 6-án Bécsben meghalt.

Gaal Tamás, szül. Kantán, Erdélyben 1721. aug. 25. 1741-ben a minoriták szerzetébe lépett s végezve szép sikerrel a felsőbb tanulmányokat, hittudori koszorút nyert. Sok ideig tanárkodott s a vallási kérdésekről szóló és az ellenhitűek irányában védpaizsul szolgáló magyar polemiai könyv kiadása által lett nevezetessé, melly munka Kolosvárott, 1754-ben látott világot.

Galambos Mihály, nagyenyedi ref. tanár volt; magyar fordításban kiadá Jeromos József (gr. Colorado) salzburgi érseknek, ezen érsekségnek tizenkétszázados évünnepeire kibocsátott pásztori köriratát. Megjelent Posonyban, 1787. 140 l.

Galgóczi Károly, jelesb gazdaszaink egyike, született 1823. jan. 26-án Lápafőn, Tolnamegyében, hol atyja, Gábor a ref. egyháznál papi hivatalt viselt. Iskoláit Tolnamegyében a győnki gymnasiumban kezdette, s folytatta a nagykőrösi lyceumban. E lyceum mellett 1841-ben állott fel

gyakorlati mintatelekkel ellátott gazdasági intézet, épen akkor, midőn Galgóczi a bölcseázeti tanfolyamot futá meg, melly tanfolyamba osztattak be egyszersmind a gazdasági tudományok. Itt olly hajlamot és képességet tanusított a mezőgazdaságnak elméleti és gyakorlati terén, miszerint 1843. nov. 13-án a vizsgálatot a m. gazdasági egyesületnek e célra kinevezett bizottmánya előtt az összes gazdasági tudományokból letette, s így ez egyesületnek illyképen eddigelő kiadott egyetlen oklevelének birtokosává lett. Időközben az iskola rendszere szerint egy évig az első grammaticai osztályban viselvén tanítóságot, iskolai pályáját 184 $\frac{3}{4}$ -ban a posonyi akademiában bevégezte. Ezután Fényes Elekhez jutott irnokul, s ez adott neki ösztönt arra, hogy a téren, mellyen működik, a statistika, mező- és nemzetgazdászati terén íróvá lett; mert habár 1846-ban az ügyvédi vizsgálatot letette, e pályán soha sem foglalkozék, hanem előbb mint irnok, később segédi minőségben folytonosan egész 1848-ig Fényes E. mellett maradt, részt vevén ennek hivatalos és irodalmi dolgozataiban. 1847-ben statistikai szempontból beutazta az ország 32 megyéjét, s adatokat gyűjtött azon geographico-statistikus vállalathoz, mellyet Fényes Elek Komárommegye leírásával megindított, de fájdalom a közbejött zavaros idők miatt félbenhagyott. 1848-ban Galgóczi a magyar ministerium statistikai osztályának tagjává neveztetett ki; de miután ez osztály, a folyton növekedő zavarok miatt, működését meg sem kezdette, G. a nagykörösi collegiumnál vállalt tanárságot, s ez állomásán a forradalom megszűntével is működött, szerződésileg vevén át a gazdasági intézetet: hogy a pangásban volt mintateltket 8 év lefolyta alatt fölszerelni, s a gazdaságot az előlegesen megállapított terv szerint kifejteni fogja. Terve kivitelében az új iskolai rendszer által gátoltaték nemcsak, hanem egyedül a mezőgazdaság üzésére kívánván szorítkozni, a tanárságtól is elállt, s három évet mint gazdasági haszonbérliő még Nagykörösön töltött. De 1853-ban ismét az írói pályára lépett, s azóta e téren réssint hirlapi csik-

kek és értekezések, részint önálló munkák kiadásával foglalkozik. Eddigelé megjelent munkái: „Népszerű földművelés“ 1845-ről. „Mezei gazda, népszerű gyám és vezérkönyv.“ 1854. — „A földművelés és állattenyésztés.“ Koppe J. után fordítva. 1855. „Magyarország, a Szerbvajdaság és Temesi bánóság mezőgazdasági statistikája.“ 1855. Ez utóbbi év óta a P. Napló, B. P. Hírlap, és Paster Lloyd hasábjain megjelent dolgozatai a statistikát és nemzetgazdáltságot tárgyalják.

Gánótzai Antal, híres történettudós, született Kassán. Nagyváradon az egyházi rendbe lépett; innen Csáky Miklós érsek által mint főegyházi szertartó Esztergomba tétetett át. Egy ideig mint érseknújvári plebános mivelé az Ur szölejét; hesezabb ideig a budai papnevelvét igazgatta; miglen tudományos érdemei tekintetéből posonyi kanonokká nevezetett. Innen báró Patachich Ádám n.-váradi püspök meghívására ujra Nagyváradra ment át, hol e püspök oldala mellett mint segéd-kanonok dicsérettel működött. Meghalt Posonyban 1791-ben. A tudós Pray Györggyel ereszkedett történettudományi vitatkozásba. Ugyanis Praynak illy című értekezése: „De S. Ladislao rege Hungariae“ 1774-ben megjelenvén, Gánótzai erre a következő esztendőben ezen munkáját bocsátá közre: „Dissertatio historico-critica, de S. Ladislao Hungariae rege, fundatore Episcopatus Varadiensis.“ Bécs, 1775. E munkában Pray állításait czáfolja. Erre Pray tovább is azon állítását védelmezvén, hogy a váradi püspökséget nem szent László, hanem szent István alapította, Gánótzai ismét újabb munkájával felelt: „Disputatio Diatribae a Georgio Pray in dissertationem de S. Ladislao etc. conscriptam editae.“ N.-Várad, 1781. Töle van ezeken kívül: „Episcopi Varadiensis 1089—1759 fide diplomatum concinnati.“ Bécs, 1776. 2 kötet. „Libellus castigatus, sive argutiarum, quas scriptor anonymus adversum diploma S. Stephani regis archiabbatiae S. Martini anno 1001. collatum sophistice objecit.“ N.-Várad, 1779. „Humana prudentia, sive ars, qua homo se, suasque res felici-

ter provehere potest.“ Nagyszombat, 1760. „Dissertatio Controversistica Historico-Theologica de usu calicis, seu de sumtione S. Eucharistiae Sacramenti sub utraque specie, cum appendice ad Catholicos. U. o. 1765. Magyar nyelven ezeket birjuk tőle: „A szent Sacramentumok magyarázása.“ Nagyvárád, 1779. „A Credónak magyarázása.“ U. o. 1780.

Gáti István, ref. predikátor, szül. Mándon, Szatmár-megyében 1749. apríl. 8-án. Atyja szintén ref. predikátor volt. Tanult Sárospatakon, Losonczen és Debreczenben; meglátogatta a külföldi tanintézeteket, s visszatértekor 1775-ben Tamás-Váralján ref. predikátor lett. Két év múlva Dobolczra, innen pedig 1779-ben Marmarosmegyébe Husztra hivatott, hol nyolcz évig lelkészkedett; míg végre engedve a szigetiek hivasának, 1787-ben Szigetre költözött. Itt lelkészi hivatala mellett öt évig tanított; végre hivataláról leköszönvén, Szatmárra költözött, hol predikatori tisztjét husz évig közmegelegedéssel viselte, midőn ereje tetemesen csökkenvén, a nemes várostól fáradalmainak elismerésül nyugpénzzel állátva, nyugalomba lépett. Meghalt 1843. febr. 11-én. Munkái: „Második József a mármarosi éhségben;“ e József császár magasztalására szánt 300 lapra terjedő munka megjelent Posonyban, 1795. Másodszor 1797. „A természet históriája.“ E nemben első magyar nyelven. U. o. 1795. Másodszor 1798. Ő írta Vedres Istvánnal e című munkát is: „Hazafiui elmélkedések a magyar nyelv ügyében.“ Bécs, 1791. Azonfölül tőle van: „A magyar nyelv dialectusai.“ Pest, 1820.

Gellei Mihály, Bácsmegyének tisztí orvosa volt, s közrebocsátott illy fölíratu munkát: „Maga-viselésére rendmutató regulák, a terhés szülő és gyermekágyas asszonyok hasznára.“ Steidele R. után fordítva. Budán; 1789. 8dr. 220 lap.

Geodri János, erdélyi születésű orvos, illy című könyvet hagyott hátra: „A Leányoknak, Anyáknak és Gyermekeknek orvos asszonyok“ fordításban. Kolosvár, 1791.

Görö György, jezuíta-szerzetbeli híres hitszónok, illy

czimü munkát hagyott hátra: „Keresztényi Herkulesnek Bullioni Godefrednek hadi Munkái.“ Irta Deákból Gerő György. J. T. B. S. P. Két kötet. Kassa, 1760. 8dr. 483 és 479 l.

Gidófalvi János, tordai ref. predikátor, vallásos elmélkedéseket irt a kiadott párbeszédek alakjában illy czim alatt: „A felséges Istennel a kegyes léleknek édes beszélgetései.“ Kolosvár, 1744.

Gigler József, szombathelymegyei áldozár, borostyánkeői plebános, szül. Szombathelyen 1622. Mint író először a Mátray-féle Honművészbzen lépett föl lyrai dolgozatokkal; később az Athenaeumban, Kliegl-könyvben, Garay Regélőjében, Religio- és Nevelésben, Századunkban jelentek meg kedves olvasmányu dolgozatai. Könnyű folyékony stylban ügyesen szerkesztett czikkei a szépirodalmi lapok szerkesztőinek figyelmét magukra vonván, mindenik törekedett öt lapjának rendes dolgozótársaúl megnyerni. 1845-dik évben a Honderü szerkesztője által kéretvén föl rendes és fizetéses dolgozótársnak, az érintett lapban 1847-ik évig vezérczikkeket, lélektani értekezéseket és beszélyeket irt. „Petrarca áldása“ czimü elbeszélése 1845-ben jutalomra érdemesítettett; azonfölül irt a Vahot Imre által szerkesztett Divatlap, Nemzetőr és Remény folyóiratokban is. Dolgozatait erkölcsi irány a vallásos szellem lengi át. E szépirodalmi munkálatai Gerő, Jodok álnevek alatt jelentek meg. Hosszabb hallgatás után a Religióban közlött értekezése ismerőseit és tisztelőit azon jó reményre hangolta, hogy ékes tollát az olvasó közönség örömére sokáig nyugodni nem engedi.

Göböl Gáspár, kecskeméti ref. predikátor, egy verses könyvet irt illy czimmal „Utazó lélek,“ megjelent Pesten, mely évben nem tudni. Továbbá Durand David után fordítva kiadá „Az első embernek elesését.“ Két énekbe foglalt költemény. Pest, 1789. 8dr. 212 l. Többi munkái: „Szabadulást ohajtó rab.“ U. o. 1784. „Uj vélekedés az ó és uj testamentomi profetáknál előforduló Nap, Hold, Tsil-lagok megsejtétedésekről.“ U. o. 1796.

Gombási István, számszerint harmincznégy predikátiót bocsátott közre, nagyobb részt francia és német be-
szédek után kidolgozva, két kötetben Kolosvárt, 1784. 302
és 305 l. Nyomtatásban megjelent még „Halotti tanítása”
Kemény Miklós halálára. Van egy munkája. „A papi hiva-
talról” Osterwald után. Kolosvár, 1784. 8dr. 682 l.

Gömbös Antal, költő, szül. Hőgyészen, Vas megyé-
ben nemes szülőktől, s megyéjének táblabírája volt. Ver-
sei „Kemenesi lyra” cím alatt láttak világot Szombathe-
lyen, 1817.

Gömöry Dávid, gömörmegyei rosnyói ezületesű, szü-
lőhelyén híres orvos volt. Latin nyelven több munkát bo-
csátott közre, magyarul tudunkra ez egyet: „A pestisről
való orvosi tanítás.” Győr, 1739. 8dr. 103 l.

Gönczi Fabricius György, ref. predikátor Debreczen-
ben a tizenötödik század végén Melius holta után. Tanult
a külföldön jelesen Olasz-, Német és Franciaország aka-
demiáiban. Munkái: „De disciplina ecclesiastica, sive Gu-
bernationis ecclesiasticae legitima forma in hung. natione
cis Tibiscum.” Debreczen, 1591. Magyarra fordítva meg-
jelent „Az egyházi fenytékről” cím alatt N. Váradon.
1646. — „Keresztényi énekek, melyek a Gradual mellett
s a nélkül is, s hol azzal nem élhetnek a magyar nemzetben
reformáltatott Ekklesiákban szoktanak mondatni.” Debre-
czen, 1592.

Görgei Márton, „Okos Szüz és boldog Apáca sz
Klára” életét írta meg. Posony, 1772.

Gorove István (gattájai), Lászlónak fia, magy. aka-
demiai lev. tag, szül. Pesten 1819. Alsó iskoláit Szolno-
kon és Gyöngyösön végezván, a bölcsészetet és jogot a
pesti egyetemnél hallgatta. Már mint hatodévi gymnasista
Jallosics Endre igazgató buzdítására a tanulók által irt
Vers-gyűjtemény számára sikerült verseket irt; a pesti
egyetemnél pedig a lelkes ifju egyesületet alkotott hazafias
és irodalmi czélokra, s az ifjuság által kiadott zsenge mu-
tatványokban csinos műveket közlött, s pályatársaira nagy

hatást gyakorolt. Iskolái végeztével Austriában és Styriában utazást tett, s ez utazásának a „Társalkodó“-ban közlött leírásában kifejtett nézetei olly érettek voltak, miszerint azokat a közönség, melly jeles tehetségeit nem ismerte, nem neki, hanem nagyhírnök atyjának tulajdonítá. E halvtélményt fényesen oázolta meg „Nyugot“ czimű nemcsak irodalmi de politikailag is nevezetes munkája által, melly 1844-ben Pesten jelent meg 2 kötetben, és szerző 1842- és 43-ban tett nagyobb utazásának remek leírását tartalmazza. Ezen munkájaért, s „Nemzetiség“ (megjelent 1842) czimű politikai művéért, hol a legnagyobb reformeszméket már K. Pesti Hírlapját megelőzőleg pengeté, továbbá jeles hírlapi cikkeiért 1843-ban a m. akadémia lev. tagjává választott. — Politikai pályáját Hevesmegyében kezdette, hol egy jeles beszédje által azonnal magára vonta a figyelmet, későbbben Temesmegyébe, gattájai jószágára menván lakni, ott az ellenzék egyik vezére és legkitünőbb szónoka volt. A posonyi 184 $\frac{1}{4}$ -iki s 1847-iki országgyűlésekre mint követjelölt lépett föl; de Temesben akkor a conservatív párt tulnyomósággal bírván, csak 1848-ban lehetett követté; mint illyen tartalmas és correct nyilatkozatai által kitünő helyet foglalt el a házban, s mindig a mérsékelt, ugynevezett ministeri párthoz tartozott. Egyike volt azoknak, kik a tulzó párt vezérei s némelly izgató s féktelen lapok ellen mindig erélyesen fölszóltak. Mindazáltal a nemzeti gyűlésnek mind végig tagja maradt. Ennek következtében a forradalom elnyomása után kimenekült s legközelebb a visszazetérésre engedelmet nyervén, 8 évi távollét után övéihez Pestre visszatért. Hazai irodalmunk, mellyet olly jeles művel gazdagított, bizton várja tőle, hogy 8 évi, külföldön tartózkodása után e téren folytatólagos munkáiban még bővebben fejteni ki alapos nézeteit. — Nem hallgathatjuk el Gorove azon szép jellem vonását, hogy már gyermekkorában az atyjától mulatságra kapott pénz nagyobb részét ker. jótéteményekre, különösen szegények gyámolítására fordítá.

Gossárvári Mátyás, élt a tizenötödik század második

felében, s kiadta e czimű magyar krónikás éneket: „Az régi magyaroknak első históriája, Attilával miképen telepedtek le Scambriában, és melly nagy vérontással érkeztenek bé Pannoniába.“ Kolosvár, 1579. Heltai Gáspárnál. A strophák első betűi acrostichonba összeszedve ezt fejezik ki: *Matthias Gosarvári Tricesimator Huniadenais fecit hanc historiam, Magnifico Domino Stephano S. Báthori de Somlio juniore comendat, quo modo gessit bellum Attila contra inimicos suos, et multos reges, et Dominos, Regiones, Civitates adegit potestati suae et sedem habitabilem fecit Scambriam postrema morte rep.*

Gubernát Antal, magyar nyelv tanára volt a. posonyi akademiánál. Magyarra fordította „Franciaországnak az első felzendülésétől fogva valóságosan elkövetett és szerencsétlen történeteit.“ Posony, 1793. 8dr. 327 l. — Más szintén fordított műve. „A romaiak Görögországban“ czim alatt u. o. 1798-ban látott világot.

Gundy Mihály, szül. Kaposvárott, Somogymegyében 1805. october 12-én. Tanpályáját Kaposvárott, Győrött, s mint papnövendék Pécsset futotta meg; mindenütt a jelesek közé soroltatva. Néhai báró Szepessy Ignác pécsei püspök 1829. áldozárrá szentelte, s hetedfél évig mint segédlelkész és plebános-helyettes, más hetedfélig pedig mint székesegyházi praebendatus hivataloskodott. 1842-től plebános s egyházkerületi jegyző Bakonyán a székváros közelében. Mint ünnepelt magyar szónok, s kellemes hangú egyházi énekes folytonosan él a derék pécsiak emlékében. Irodalmi munkásságát korszerűsítendő: a Katholika Szentegháznak összesített hit- és erkölcstanát nyolcz nagy kötetű egyházi beszédekbe foglalva, védő és czáfoló modorban dolgozta ki, mellyek bibornok primás ő eminentiájának, még akkor pécsi püspöknek személyes bírálatát nem csak hogy kiállották, de okiratilag nyilvánított nagymérvbeni magas tetszését is kiérdemelték. A beállott mostoha viszonyok azonban eddigi kiadatását gátolták. Ugyanekkor, felsőbbségi megbízás következtében, a purgatoriumról szóló

kath. hitágazatról készített értekezést, melly a pécsi egyházi töredékekben kinyomatásra lőn érdemesítve. A forradalom előtti években a napi sajtó utján több jeles czikket bocsátott közre az egyház és a papság védelmére; s e célból külön munkákat is adott ki. Így 1845-ben kijött: „Papi kiváltság“ (Privilegium Fori), 1849-ben „Világ átalakítója, vagyis a Katholicismus és közállomány;“ melly művei a jobb érzelműek osztatlan örömunyilatkozataival találkoztak. Jelenleg a napi sajtó mutat föl tőle érdekes cikkeket. A polemiában kiváló adománnyal bir; mutatja ezt azon siker is, mellyet „A világ átalakítója“ czimű műve eredményezett. Ugyanis a szerző egy előbbi ellenfele, tekintélyes világi férfit, neki 500 forintot kézbesített, olly meghagyással, hogy a munka széles körben leendő elterjesztése végett világi férfiak közt 100 példány adományképen osztassék ki.

Gyarmati Miklós, helmeczi predikátor, élt Pázmány Péter idejében. A szentek tisztelete ellen irt illy czimű könyvet: „Felelet Monoszlói András veszprémi püspök és posonyi prépost könyve ellen, a mellyet irt de invocatione et veneratione Sanctorum.“ Debreczen, 1598. Mire Pázmány egy nagy könyvben felelt.

Gyirva Venczel, vagy saját aláírása szerint Vingyisló, szül. Szatmárott. Németből fordítva kiadott illy czimű könyvet: „Krisztus Urunk Sz. Péterrel való beszélgetése, a mostani világnak gonosz és elfordult állapotjáról.“ Lőcse, 1649. — Ugyanazon évben és helyen, szintén németből fordítva jelent meg tőle egy nagyobb könyv „Sibillának jövőndőléséről és Salamon bölcseségéről és sok csudatételekről.“

Gyöngyösy János, szül. 1741. nov. 4-kén Krasznán, hol atyja ref. lelkész volt. Tanulmányai bevégeztével Gyöngyösy János szintén pappá lőn, és Uj-Tordán, Erdélyben, kapott predikatori hivatalt. Leginkább elhírtült könnyen folyó leoninus verseiről. Munkái illy czim alatt: Gyöngyösy János magyar versei, kiadta Szacsavay Sándor először Bécsben 1790. 8dr., láttak napvilágot Második kiadásban az első

darab 1802-ben, Pesten nyomtatott ki. Tőle van a „Keresztény utazás a boldog örökkévalóságra“ című épületes, családoktató könyv; angol eredeti után szabadon magyarítva. Megjelent Kolosvárt, 1782. Meghalt Gyöngyösy János 1818. mart. 15. Több halotti beszéde is kinyomatott.

Gyöngyösy (pettenyei). János, 1824. N. Károlyban kiadott versekben illy című regét: A fiatal Árpád a mazarnai barlangban, eredeti rége a magyar előidőből előadta pettenyei Gyöngyösi János. —

Gyöngyösi László, ref. predikátor, Utrechtben tanulása alatt angoltól fordított egy imakönyvet s azt kiadá u. o. (1651.) illy czim alatt: „A keresztyén vallásnak fundamentomi, együtt-való beszélgetés formában adatnak elő.“

Győrffy Gyula, szül. 1835. nov. 30-kán Veszprémben kath. szülőktől. Majdnem egészen a jogtudományi pályára lépteig magány neveltetésben részesült, és már ifjúságának első korszakában különös hajlamot mutatott a költészet iránt. 1852-ben, 17 éves korában joghallgatás végett Pestre jöván, Garay János vezérlete alatt a nemzeti irodalom tereére lépett, s a magyar szépirodalmi lapok munkatársa lön. Művei, néhány értekezést és novellát kivéve, többnyire költeményekből állanak, mellyek közül „Romvirágok“ czim alatt ballada-románcz- és regefüzére 1854-ben; az „Ibolyák“ című s lyrai költeményeket tartalmazó füzet pedig 1855-ben hagyta el a sajtót. Több dala németre is lefordított.

Győrffy József, ügyvéd volt Veszprémben. „Napra forgó virág, mellyben a B. Szűz Máriának fogantatása és hét Innepei foglaltatnak“ (1791. 8dr. 142 l.) című munkát bocsátott közre. Továbbá latinból fordítva kiadá „Klimius Miklósnak földalatt való utját.“ Posony, 1783. 8dr. 433 l.

Gyujtó István, sepsi-mártonosi székely, patajai cs. kir. sómázasamester, megírta versekben „Az erkölcsöknek és a világi dolgok folyásának kisedet tükörét.“ Kolosvár, 1797. 8dr. 222 l. Ugyanettől van „Az életnek mestersége“ szabadon fordítva. Kolosvár, 1800.

Gyulai István, kolosvári predikátor, a reformatio idejében Heltai Gáspárral a szentírás fordításával foglalkozott, s ki is nyomatta a szentírás egyes részeit. Illyen „A Bölcsesség könyve.“ Kolosvár, 1551.

Gyulai Márton, irt „Pálfi Miklósnak és Schwarzenberg jeles diadalmokról.“ Debreczen, 1599.

Gyulai Mihály, „Világ harangja“ czim alatt adott ki predikátiókat. Debreczen, 1643.

Gyurinka Antal, szül. Vácson 1824. april 17-kén. Alsóbb iskoláit Vácson és Selmeczen végezte. 1841-ben a váczi papnevelő intézetbe vétetvén föl, az itt keletkezett önképző magyar-egyletnek mind végig tevékeny tagja, könyvtárnoka, és elnöke volt, s munkálataival két ízben pályadíjt nyert. 1845. jelent meg nyomtatásban tőle egy verseszet, mellyel a magyar-egylet tagjai tisztelkedének Gr. Nádasdy Ferencz kalocsai Érseknek. Egyéb, Bogárföldi álnév alatt ez időben megjelent dolgozatain kívül részt vett az Erdélyi által megindított népdalok és mondák gyűjtésében, s elkészíté Vác városának történetét, melly 1853-ban a Vahot Imre által szerkesztett „Magyar- és Erdélyország képekben“ czimű folyóirat első füzetében jelent meg „Vác hajdan és most“ czim alatt. 1847-ben áldozárrá szenteltetvén, ez idő óta egyéb dolgozatain kívül, „Konstantinápoly ostroma és bevétele 1453-ban,“ „A szent kereszt diadala, történeti vázlat,“ „Báthory Miklós,“ és „Vác városa“ czimű történeti értekezésekkel lépett föl a Családi lapokban; legujabban pedig a Tiszavidéki képeket közlé. A Kath. Néplapnak évek óta rendszer munkatársa levén, egyéb czikkeken kívül a következő eredeti beszélyeket közlé a nevezett lap hasábjain: Kidőlt kereszt; Leányvár; A rossz fiu; Jó az Isten; Egy koldus vallomásai; Szegény legény; Füllences Pista; Szűz sz. Martina vértanu; Szűz sz. Borbála vértanu; Lucza széke; Isten keze; Három szolgállegény; Sz. Polykarp; Nagyravágyás áldozata; A Siklósi várnagy, melly beszély a Mesterféle jutalmat nyeré; Az örökség stb.

Gyürky Antal, szül. Hontmegye Felsőszelény helysége

gében 1818-ban, mivel és előkelő szülőktől. Tanulmányait otthon magán nevelők által kezdé, folytatta a lévai gymnasiumban, s utóbb Aradon magánintézetekben. A gazdaság iránt mutatván hajlamot, Léván a hercegi uradalom kezelésével s a georgiconi studiumokkal ismerkedék meg. 1834-ben katona lett a 3-ik számú huszárezrednél; két év múlva kilépett a katonaságból, otthon idejét tanulmányozással tölté. A megyénél 12 évig mint aljegyző, szolgabíró és rendes főjegyző hivataloskodék; e mellett a magy. gazdasági egyletnek ügynöke, a honti fiókegyletnek, úgy szólván, alapítója és titkára volt. Ezen foglalkozásai mellett a váltótörvényeket is tanulmányozá, s kiállván azokból a szigorlatot, kitűnő oklevelet nyert. Jelenleg Pesten lakik, kizárólag az irodalommal foglalkozván. A lapokban, különösen a gazdaságiakban, legközelebb a M. Sajtóban közlött cikkein kívül, önálló munkái: „A tagosításról, s a tagosított birtok elrendezése- s műveléséről.“ Pest, 1853. Korszerű és tetszéssel fogadott munka. „A vinczellérek könyve.“ Pest, 1856. „Cselédbarát;“ a cselédek erkölcsi állapota javítására s értelmi kifejlődésére célzó könyv. B.-Gyarmat, 1856. Azonfölül egy emlékiratot is bocsátott közre. Jelenleg egy gazdasági műszótáron dolgozik. A múlt évben „Szőlészeti füzetek“ czim alatt folyóiratot indított meg a szőlőművelés és borkezelésről; ebből eddig 4 füzet jelent meg.

Haiszler György, orvos, szül. Csepregen, Sopron-megyében polgári szülőktől 1761-ben. Alsó iskoláit végezte Sopronban; a bölcsészetet Győrött, hol az egyházi rendbe fölvetetvén, egészen bevégezte a theológiát; ekkor azonban szándokát megváltoztatván, Bécsbe ment orvosi tanulmányok hallgatása végett. Ezt bevégezvén, Sopronmegye orvosának neveztetett ki; később Szily János szombathelyi püspök fölszólításának engedve, e főpap udvari orvosa volt 1800-ig, mikor Szombathelyről Veszprémbe költözött. — Munkái: 1) „Rövid értekezés, mi jobb, a természetes-e, vagy a mesterséges himlőzés?“ Posony, 1791. 2) „Haiszler

György orvosi munkája.“ 3 kötet. Veszprém, 1801—1803. Megjelent az ottani káptalan költségén. — 3) „Értekezés a cholera-ról,“ magyarul és németül. U. o. 1831. Megh. 1841.

Hajnal Mátyás, jezuita, szül. N-Szombatban 1578. Husz éves korában tevő le a szerzetesi fogadalmakat, s aztán elvégezvén a felsőbb tudományokat, az országban mint magyarajku hitszónok és missionarius buzgalommal működött. — Meghalt Bécsben, 1644. maj. 28. Magyar munkájának címe: „Jezus szent szive képekkel, énekekkel és imádságokkal.“ Bécs, 1644.

Hajnik Károly, jelenleg a „Magyar Sajtó“ felelős szerkesztője, szül. Posonyban 1806. dec. 10-kén; atyja, Pál jogtanár volt ugyanott. Tanulmányait Pesten kezdé és végezé; az ügyvédi vizsgálat letétele után temesmegyei aljegyzővé neveztetett. 1832-ben mint gyorsíró lépett föl s a magyar és erdélyi országgyűléseken, összesen kilencz ízben működött, kezdetben csupán ügyszeretethől. 1834-ben az erdélyi Napló az ő indítványozása folytán és szerkesztése alatt indult meg, valamint a magyar országgyűlési kerületi Napló megindítása szintén neki köszönhető, 1839-ben pedig a főrendi Naplót alapítá meg. Ugyanakkor egy ideig gr. Batthyany Lajos titoknoka volt. Az 1848-iki országgyűlésen a naplók, országgyűlési iratok s törvények kiadója volt, a m. ministerium által a gyorsírók főnökévé neveztetett, s mint ilyen több társával a „Közlöny“ tudósításait szerkesztette. 1849-ben egy ideig kormánybiztosi minőségben működött Erdélyben — Azóta Pesten Heckenast kiadónál szerkesztéssel foglalkozik, nevezetesen ő szerkeszti a „Vasárnapi és Hétköznapi könyvtárt.“ Folyó évben Török János helyévé a „Magyar Sajtó“ szerkesztését vette át. Önállólag megjelent tőle: „Visszaemlékezések.“ Jelenetek és adomák a magyar életből. Pest, 1856.

Halász Dezső, szül. Nagyváradon 1835. octob. 2-án ref. szülőktől. A nyolcz gymnasialis osztályt szülőhelyén elvégezvén, s ugyanott az érettségi vizsgát is kiállván, 1854 óta Pesten az orvosi tanulmányokat hallgatja. Először 1854-

ben a Családi Lapok-ba közlött „Bucsusugarai“ czimű költeményt; ez idő óta többször jelennek meg versei a lapokban. A „Napkelet“ két kisebb beszélyt is hozott tőle. E folyó 1857-ik évben adott ki „Tölgyek és virágok“ czim alatt költői-beszély-füzért.

Hallerkői gr. Haller János, illy nevű híres erdélyi család ivadéka, a r. kath. vallás buzgó bajnoka, tudományáról és erényeiről híres férfin volt. Apafi Mihály erdélyi fejedelem parancsára a fogarasi várba záratott, hol az unalom óraiban tollal kerese szórakozást; leirá Nagy-Sándor tetteit, Troja bukását s némelly példázatokot magyarul, melly munkáit együttvéve „Hármas Historiá“-nak nevezé. Megjelent e jeles és tanulságos munka Kolosvárott, 1645. Másodszor Posonyban, 1750. Tordai főispán korában Corenus J. után fordítva kiadott illy czimű munkát: „A békeséges türésnek paizsa.“ Tsik, 1682.

Hamari Daniel, orvos-sebész-tudor, szül. Tatán, Komárommegyében 1826. mart. 25-én. Tanulmányait szülőföldén kezdé, a philosophiát és jogot Pápán végezte be, hol a főiskolánál virágzott „Képzőtársulat“ titkára, s az „Olvasó-társulat“ könyvtárnoka volt. Már mint pápai tanuló közlött a lapokban némi dolgozatokat, főleg epigrammákat. 1847-ben Pestre jött a gyógyászatot tanulmányozni. Ez idő alatt több, kivált a gyógyászat körébe vágó czikk jelent meg tőle. A Hölgyfutárba szépműtani értekezéseket, beszélyeket s egy-két lyrai költeményt is közlött. Mint gyakorló orvos-növendék latinból magyaritva kiadott egy „Vénytant.“ Tanpályája végezte után a pesti gyermekkórháznál segédi állomást nyert; 1854-ben orvos és sebész tudorrá avatattván, szülőföldére, Tatára költözött, hol szép sikerrel alkalmazza orvosi tudományát, s azonfölül az irodalommal is foglalkozik. A magyar lapokban időnkint megjelenő cikkein kívül kéziratban hever nála egy fordítmány „A mérgezésekről.“ Hamarit a magyar földtani társulat 1854-ben, a kir. magyar természettudományi társulat pedig 1855-ben rendes tag czimmal s oklevéllel tisztelte meg.

Handerla György, szül. Nagyszombatban, s ugyanott végzé tanulmányait. Pappá szenteltetvén, plebános volt Udvarnokon, Nyitra megyében; melly falu az esztergomi egyházmegyéhez tartozik. Később Galgócra tétetett át plebános minőségben s itt halt meg 1796. maj. 9-én. A méhtenyésztésről irt egy könyvet, melly „Uj méhész“ czim alatt Posonyban, 1794-ben jelent meg.

Betléni Hari, mások szerint hari **Betleni Péter**, szül. Erdélyben. Teleki grófi család költségén Németországban és Belgiumban képezte ki magát. Hazajövéen Wartensleben tábornoknál volt nevelő. Ekkor bocsatá közre nagy szorgalommal kidolgozott munkáját illy czim alatt: „Egy a Teremtőhöz felemelkedett elmének szabad gondolkozásai.“ Bécs, 1789. 8dr. 216 l. Ezen első művét urnőjének, szül. Teleki grófnőnek ajánlá, ki őt ezért egyéb jótéteményeken kívül ezer darab császári arannyal megjutalmazá. Szép versei „Erkölcsei és mezei három ének“ czim alatt u. o. 1789-ben láttak világot.

Harsányi István, Egerben szül. s ugyanott 1763-ban a jezuíták közé vétetett föl. E rend eltöröltetése után a premonstreiek közé állott; s midőn később József császár által e rend is eltörölteték, Kecskeméten plebános volt. A premonstreik rend visszaállítása után 1802-ben csornai préposttá választaték. Szónoklatáról elhiresedvén, többek kíváratára szent beszédeit sajtó útján is közrebocsátani készült. Közülök azonban csak „Urnapi predikátiói“ (Pest, 1792.), és b. Splényi Ferencz váczai püspök fölött mondott „Halottas beszéde“ (Vác, 1796.) láttak világot.

Harsányi Pál, született Gyűrében, Szabolcs megyében 1806. Atyja ügyvéd és birtokos volt. Tanult Sárospatakon, később Lőcsén, s tanulmányait Késmárkon végezte be. 1830-ban ügyvédi oklevelet nyert. Az írói pályán szerkesztéssel foglalkozott. 1832-ben a „Mulattató“ szépirodalmi gyűjteményt szerkeszté tizenkét kötetben. Társa volt Orosz Józsefnek az 1832-ben megindított „Századunk“ és az 1834- és 1835-iki „Fillértár“ szerkesztésében. Jelenleg a

Mészáros Károly által megindított „Magyar évtapok“ egyik dolgozótársa. Számosb cikkei jelentek meg az 1839- és 1840-iki Jelenkor- és Társalkodóban.

Harsányi Sámuel, magyar nemes testőr, francziából magyarra fordítá D' Arnaud „Érzékeny meséit.“ Megjelentek Sopronyban, 1794. 8dr. 569 l.

Hatvani István, szül. Debreczenben s Biharmegyének aljegyzője volt. Kiadott „Mesék“-et, Debreczenben, 1799. 12dr. 16 és 104 l. Tőle van: „Klementina avagy a testamentom,“ dráma Gebler után fordítva. Pest, 1790. „Teatromra alkalmaztatott és válogatva összeszedett munkák.“ 1792.

Hatvani István, orvostudor és bölcsészettanár a debreczeni főiskolában, szül. Rimaszombatban 1716. Tanult Debreczenben, azután Baselben. Mint tanár és orvos elhiresedék; ördögös tudományáról mai napig sokat regélnek. Több rendbeli orvosi és bölcsészeti munkákat adott ki latin nyelven. Még Baselben laktában jelent meg tőle „Az uri szent vacsorára tanító könyv.“ 1760. 8dr. 351 l.

Hatvani Pál, Bihar- és Szabolcsmegyék volt hitestáblalabirája. „Némelly följegyzésre méltó történetek“-et irt, s kiadott Kassán, 8dr. 290 l. Más munkája Plutarchus görög eredetije után fordítva „A gyermekek neveléséről.“ Budán, 1795-ben jelent meg.

Házi János, szül. Kecskeméten. Egyéb tanulmányai közt különösen a török nyelvet tette magáévá s ez okból őt Bethlen Gábor erdélyi fejedelem irnokává és tolmácsává választá. Egy tudós Envaral Asikin nevű töröknek munkáját fordította magyarra, mellyben a török erkölcsi tudomány tárgyalatik, s azt gr. Bethlen Gábornak ajánlotta. Melly munka „Török Alkorán“ czim alatt Kassán, 1820-ban látott világot.

Hegedűs János (mikolai), végezván Sárospatakon iskoláit, a felsőbb tudományok kedvéért Angolországban hosszabb ideig tartózkodék. Itt adá ki magyar fordításban Grosse Sándor könyvét illy czim alatt: „Mennyei igazság

tüzes oszlópa.“ Tartalmazza a vallás alapelveit. Más három munkája: „Lelki prebenda;“ „Szentek napi száma“ és „Biblia tanui“ cím alatt Utrechtben 1748-ban jelent meg.

Hegedűs Lajos, színész és színműíró, szül. N.-Kun-ságban, Kisujszálláson 1818-ban. Alsóbb iskoláit a költészet osztályig bezárólag szülővárosában végzé, s már akkor szép jeleit adá költői tehetségének. Tanulmányait a debreczeni collegiumban folytató 1836-dig. Ez évben az akkor Fáncsi Lajos igazgatása alatt álló színésztársasághoz szegődött, s néhány év múlva a pesti nemzeti színház tagjává avattaték. Erejét a színműírásban is sikerrel kísérté meg: „A hazatértek“ című, négy főlvonásos drámája, valamint „Róza királyné“ népies színműve a pesti színpadon tetszéssel fogadtatott. — „Attila“ című drámája előadatra vár. — Később a francia nyelvet tevéen sajátjává, Corneille „Cid“ című legnagyobb drámáját jambusokban magyarra fordítá, mért a pesti színházi igazgatóság által háromszoros fordítási díjjal jutalmaztatott. Legnagyobb tetszést azonban „Bibor és Gyász“ című, 4 főlvonásos drámájával aratott, mely Jókai „Könyves Kálmán“-jával a Tomori Anasztáz által kifizött száz arany drámai pályadíjban osztozott 1856-ban. Fő érdeme e műnek az, hogy merő becsületes, nemzetünket gyönyörtűen jellemző alakokat tüntet föl, s szerzője, a nélkül, hogy kebelrázó gonoszságokhoz, vagy fondorkodásokhoz folyamodott volna, az eseményeknek helyes összeállítása által szívemelő hatást tudott ébresztetni. A mű vak Bélánk sorsát ábrázolja. — Ezt követte még azon évben „Nagy Lajos és kora“ című drámája, mely az itészek nem igen kedvező véleményezésében részesült, s állítólag módosítva fog újra színre kerülni. — Legujabban „Cornelia Roma leánya“ című tragoediát végzett be. Azonkívül lefordította Scribe-nak „Államférfiak“ című vigjátékát; Dumas-nak „Cameliás hölgy“ című drámáját; és Samson után a magyar színpad részére írta a „Három feleskei notarius“ című vigjátékot. Vannak néhány levelei is; ilyenek: „Trón és szerelem,“ „Csilla a Balaton leánya“

a Divatcsarnokban; „Szép Mariska“ Müller Gyula nagynaptárában. Jelenleg mint vidéki dráma-, opera-, és népszínműtársulat igazgatója használ a nemzeti ügynek.

Hegedüs László, sárospataki reformatus pap és alsózempléni esperes születésének helye Sárospatak, ideje nov. 13. 1814. Az elemi oktatásban szülei háznál részesült mindaddig, mikor aztán 1821. évben a sárospataki főiskolának gymnasiumra előkészítő legalsó osztályába léphetett. Középiskolái végeztével jul. 17. 1829. az akadémiai tanfolyamra mozdíttatott elő, s nevét aláírta az akadémiai törvényeknek. Mintegy hét évet töltött a bölcsészeti és theologiai tudományok körül, egyszersmind a jogi leckeiket is hallgatta az alatt egy évig, midőn 1836—7. évek folytán Eperjest választá tanulóhelyeül, azután pedig a Szepességen Poprádot, hol a nép teljesen német ajku, s a német szót annál inkább az életből vehet. A mint másfél év múlva Patakra visszatért, az ugynevezett esküdt deákok sorába emeltetett, s mint ilyen lőn segédtanító a vallás, latin nyelv és természet-tani szakban; 1838—9. iskolai évre pedig köztanító a rhetorikai osztályban. A sárospataki ref. egyháznak ez idő szerint nem vala rendes papja; s történt, hogy Hegedüs nyilvános helyen szónokolt, és kedves előadásával annyira megragadá közönségét, hogy még az iskolából jul. 28. 1839. megválasztatott a pataki egyház által rendes pappá. Azonban ő nem látta magát olly igen a műveltségi pálya végén, hogy külföldre vonzó vágyairól lemondhatott volna. Az egyház szívesen hajlott választottja kérésére; így H. használta az időt, s igyekezett javára fordítani; a honnan föltett céljaihoz képest leginkább a Spree-várost, Berlint s egyetemét jelölte ki, hol kedvencz tanulmányai: bölcsészet és hittan, ugyszintén a népnevelési szakok, az idő szerint, nagy hirben állottak. Egy kerek év telt a külföldi tartózkodásba, midőn Patakon újra megjelenvén, jul. 26. napján 1840. tartá beköszönő beszédét illy alapigék nyomán: Ne félj! ennekutána embereket fogsz (Luk. 5, 10.). Ez idő óta mint pataki ref. lelkész folytatja papi hivatalát, s ki-

tűnő pap és szónok hírében áll. Harmadik eset, a reformatio ideje óta, hogy Pataknak Patak szült papot. Első volt Pataki Füsüs János, 1626. táján; Láczaai Szabó József 1807. és Hegedüs 1840. Mindegyik méltó egymásra úgy is mint előd, úgy is mint utód. Hegedüstre az egyházi pályán sajátos utja várakozott a kitűnésnek. Megjelent az egyházmegyei gyűléseken s hallgata, mint rendesen minden lelkész, a ki nem ülnök, úgy hozván magával a tanácskozás rendje, tekintélye. Ő, nyilvánosan tudatik, hogy nem türelmetlen a vélemények iránt, s annál kevésbé vakon hódoló, vagy talán viszketeg az ellenmondásra. Megtörtént mindamellett, hogy egyszer csak felszólal az ifju pap, s a mit mond, tetszik, a mint előadja, az sem ros. Bármí jól ütött ki a még csak nem is ülnök pap merészsége, megfoghatlannak maradt az öreg urak előtt a példátlan eset. Noha szavai eléggé komolyak és nyomatékosak valának: életkorra, ehhez talán alacson termete, ifjonczi arculata, mind nem volt szemökben elegendő; de azért Hegedüstre nézve meg volt nyerve a merénylet, s ha ő volt az első közpap, ki szót emelni közhelyen bátor vala; megérdemli, hogy ez följegyeztessék, mert szavai az alsózempléni egyházmegye tanácskozásaiiba valósággal az előhaladás, a javítás követését veték be, mikép az öregebb papok is megjegyezték róla némi gunynyal, hogy tud indítványozni. Az első föllépés önkényt jött, önkényt sikerült. Hegedüs nagyobb körbe akarván felvinni gondolatait, az egykori protestans egyházi és iskolai lapot választá közlönyül, irván fölös számmal cikkeket leginkább kedvencz tárgyai: vallás és bölcsészet, aztán a népnevelés ügyében. Azonban az egyházmegye, mint törvényes organum volt mégis emeltyűje gondolatainak s Alsózemplén ekkép lemondván az ifju iránti előítélet-ről, annál szebben, magához méltóbban, szeretettel fordula hozzá; különösen magáéva tevéen „praeparandia“ felőli indítványát, egyházmegyei akaratként vitte föl a Tiszán inneni egyházkerület gyűlésére, melly azt elfogadta és saját területén a népnevelést átalakítani nagy nemesen munkába

is vette; azonban közbejött a forradalom, s a kezdet abbanhagyatott. Forradalom után ismét pezsgésbe hozatott a népnevelés gondolatja, ismét kezdtek róla jegyzőkönyvezni; Hegedüs pedig elővette a kedvencz eszmét, s munkával látott hozzá, és népiskolai könyvek írására fordítá elméjét, elismerésre találván néhány főiskolai tanárnál, kik vele szakilag szövetkeztek, s az ő terve szerint és felügyelése alatt megindult a „Népiskolai könyvtár,” melyből ugyanazon módszer után készítve eddigelé két kötet forog közközezen, 1853 óta másod sőt harmad kiadásban is némellyik. A népiskolai tanítás ez által azt az előnyt nyerni mutatkozik, hogy meg fog mentetni a bizonytalan módszerek után, vagy inkább minden módszer nélkül irt, céliránytalan, s ezenfölül avatag nyelvű s előadású kézikönyvektől. Igaz ugyan, hogy példányul Seherr Tamás népiskolai könyvei fogadtattak el, de hogy a választás jól ütött ki, mutatja a következő. Föl kell még ez adatok után emliteni, hogy H. Sárospatakon, Csécsi Pál jeles tanító által, olly rendbe szedte a városi elemi iskolát, hogy eddigelé már szinte mintaiskolát csinált belőle, életbe léptetvén az írva-olvasó módszert, mellyen dolgozta alább előjövendő kézikönyveit is; s ez által hatalmas lendületet adott a népnevelésnek; gyakorlatilag is jónak mutatkozván, mit elméletileg olly régen pártolgatott. Eme törekvések nem maradhattak figyelem nélkül, s mintegy feszítvén a tért, az ifju lelkész körül csak nagyobb terjedelmű munkásságra készíték neki a pályát. Somosi János alsózempléni esperes 1854. leköszönvén hivataláról, mellé proseniornak Hegedüs választatott, kit halála után nem sokára, ugymint 1855. évben mint valóságos, rendes esperes váltott fel igen szép választással, mert ötvenkilencz szavazó egyház közül, annyi jelesek mellett, ötvennyolcznak a szavazata esett rá és csak egyetlen egy másra. Így sept. 23. 1855. belépett a hivatalnak nemcsak terheibe, hanem rangjába is véglegesen. Az illy szép bizalommal nyert magasabb nemű pálya kezdé megfelelni törekvéseinek. A népiskolák rendezésére vonatkozó körlevelei

forrongásba hozták a néptanítói kart, s már eddig a javítás útjára terelték Alsózemplént. Ezenfölül a „praeparandia“ ügye újból elővétellett, s 1855. őszén, mint alsózempléni indítvány terjesztetett föl az egyházkerületnek Sajó-szent-péteren sept. 30 és octob. első napjain tartott gyűlésén, élőszóval is tolmácsolva Hegedüs által. A rég óta ápolgatott eszme, illy módon, jelenleg a létesülés küszöbén áll, s ha Isten segít, folyó 1857. év őszén meg fognak kezdetni a „praeparandiai“ előadások. Munkái: 1) Elemi oktatás beszéd, írás, olvasáshoz; népiskolai tanítók számára. Sárospatak, 1853. 96 l. 8dr. — 2) ABC és Elemi olvasókönyv. 1853. XIX. és 68 l. 8dr. (Ezen olvasó könyv jelenleg öt ezer példányban nyomatik, már harmadik kiadást ért 12drétben.) — 3) Vezérkönyv a magyarnyelv tanításában. Tanítók számára. Sárospatak 1855. 313 lap 12drét. — 4) Magyar nyelvtan algymnasiumok és 5) népiskolák számára. Sárospatak, 1855. 12dr.; amaz 275, emez 209 lap. — Ezeken kívül irt számos czikkelyeket a prot. egyh. és isk. lapba, mellyek után ítélhetni Hegedüsről, hogy mint bölcsész, Hegel tudománya iránt van előkelő szeretettel, valamint a hittannak is olly uton védője, mint az Schleiermacher kezdeményezése után a hegeli gondolkozás befolyása szerint tökéletesített.

Hegyesi István, Apaí fejedelemsége alatt Erdélyben állam-uradalmi főnök, illy czimű könyvet bocsátott közre: „Kegyesség nagy titka,“ a Szentháromságról szóló magyarázat az unitariusok ellen. Nyomatott 1684. A szerző nevét e betűk jelölik B. J. H. I. vagyis Boros-Jenői Hegyesi István. Irt azonfölül latin nyelven egy polemiai munkát, melly kéziratban maradt.

Hegyalusi György, vásonyi ref. predikátor, illy czimű imakönyvet irt: „Száz Levelű rózsa.“ Megjelent 1729.

Helmecki István, kőrösi predikátor, később superintendens, Kalvin tanainak heves védője, egy polemiai munkát adott ki Bernád Pál ellen illy czim alatt: „Igazság paizsa, mellyel a Krisztustól szereztetett Sákramentum Sz. Vacsora felől az Helvetziai Konfesszióban kiadatott igaz tudományt

erősíti.“ Nyomatott Utrechtben, 1743. — E munka ellen Gusztényi egy vastag kötetet irt és állitmányait megczáfolá.

Hermann József, szül. M.-Óvárott. Előbb óvári, később győri plebános és kanonok, híres hitszónok volt. Szónoki nagy tehetségéről tanuskodnak Győrben és egyebütt nyomtatásban megjelent és számos kéziratban maradt egyházi beszédei. Ilyenek: „Loyola sz. Ignácznak szerencsés hadi esete.“ N.-Szombat, 1759. „A gyalázatos egyenetlenség. Győr város visszavétele alkalmára.“ 1759. stb. Egyéb, nyomtatásban megjelent művei: „A keresztény oktatás Gyülekezetének tudománya.“ Győr, 1760. „Szent Istvánnak királyi és apostoli kereskedése.“ U. o. 1760. Irtá Vadosfán. „Három Idvességes üdvözlés, mellyel gr. Eszterházi F. Nádasdi M. és Zichy Istvánt tisztelte.“ U. o. 1761. Meghalt 1775.

Hermolaus családi néven **More György**, szül. Posonyban. 1769. ben a minoriták közé fölvétetett, s mint ilyen Budán 1781. ben Katona István tanítványa volt. Fölszenteltvén, több helyütt tanár és Bécsben hat évig magyar hitszónok volt. Meghalt Posonyban 1794. ben. Számos német munkáin kívül magyarul nyomtatásban megjelentek tőle: „Szent István magyar király ünnepén mondott beszéd.“ Posony, 1786. „Az ur Jezus kinszenvedéséről.“ U. o. 1787. „Boldog halálra elkészítő imádságok és oktatások.“ Bécs, 1789. „A keresztény jóságnak és erőségnek tüköre dicsőséges sz. István.“ U. o. 1790. „Egyházi beszédek.“ 4 kötet. Posony, 1791—93. „Ünnepi beszédek.“ U. o. 1794.

Hevenesi Gábor, tudományáról s fáradhatlan buzgalmáról híres jezuita, szül. 1656. Vasvármogyében. 1671. Sopronban a szerzetbe fölvétetvén, felsőbb tanulmányait Gratzban végzé el olly sikerrel, mikép kiállván a szigorlatokat Bécsben, a bölcészet és theologia tudorává avattott föl. Bécsben töltött egy évi tanárkodása után többnyire tanodaigazgatói tisztet viselt különféle helyeken, utoljára Bécsben a Pázmány alapította intézetben. Hő ápolója volt a tudományoknak, s azokat Magyarországhban minden kitel-

hető erővel terjesztetni igyekezett. Maga is folytonosan buvárkodott, s naponként csak négy órát szentelt az alvásnak. A testi sanyargatást nagy mértékben gyakorlá. Többi közt beszélnek róla: hogy derekán vas lánczot viselt, mely végre a husba ette magát, s csak kimetszés által leheté azt levenni. Meghalt 1715. Bécsben. Vas szorgalmát a theologiai tudományokon kívül különösen a magyar egyházi történelemre fordítá; célját leginkább okadatok gyűjtése által vélte elérhetni: innen van, hogy holta után tömérdek (száznál több vastag kötetre terjedő) okmány- és emlékirat-gyűjteményt találtak nála, melynek egy része a pesti egyetemi könyvtárba került. — Napvilágot láttak: Alphabetum Anglicum; Ars bonae mortis; Aneupium innocentiae; Calendarium Eucharisticum; Ephemerides piarum Ephemeridum, seu opera ascetica. Nyomattak Nagyszombatban, s némelyek magyar nyelvre is lefordítottak. Munkái közt még különösen kiemelendő: „Cura salutis, sive de statu vitae, mature ac prudenter deliberandi methodus.“ Bécs 1714. Holta után e munkája ellen a magyarországi szerzetesek több özáfólok munkát irtak. — Megemlítendő még, hogy e fáradhatlan férfit igen sokat tett s pénzeket nagy sikerrel gyűjtött a hazai tud. intézetek emelésére.

Hevesi Sámueltől fönmaradt: „A boldogul meghalásnak mestersége.“ Posony, 1786.

Hodászi **Hodászy** Lukács, szül. N.-Váradon. Tanult Wittenberg- és Heidelbergában 1580. táján. Innen ismeretségbe és holtig tartott barátságba jutott Pareussal. Haza jöven, Báthori Istvánnak Ecseden udvari lelkésze lön. 1604-ben debreczeni lelkészszé, és a csengeri zsinatban tiszamelleki superintendenssé tétetett. Báthori István meghalván, fölötte ő mondott halotti magyar beszédet, mely 1605-ben kinyomatott. — 1609. oct. 12. II. Mátyás király által Zabó Margit nejével, András és Mihály fiaival együtt megnemesítettett. Élete utolsó éveit megkeseríté Szilvás Ujfalvi Imre, debreczeni tudós tanár s azután nagyváradai lelkész és senior, ki szintén a superintendensi hivatalra vágyva, az egyházi

fegyelem tekintélye ellen küzdött és isgatott. E viaszlyok okozák, hogy Hodász „Assertiones Orthodoxae de potestate Ecclesiastica XV thesibus comprehensae“ czimű értekezését megirván, azt 1610. közrebocsátá. Ujfalvi 1610-ben a váradi gyülekezetben aláírta ugyan az eléje terjesztett pontokat, de ezzel izgató szándoka ki nem aludt. 1611-ben ujra elkezde isgatásait, mindezeknek 1614-ben a szatmári zsinatban reá kimondott számüzetés vetett véget. De azon idő alatt 1613. maj. 15-kén Hodász Lukács épen az egyházban tartott könyörgése alkalmával lecsván, hirtelen kimult. Fölötte K. Dayka János mondott gyászbeszédet, melly azon évben Debreczenben került ki 4dr. alakban sajtó alól.

Hodor Pál (szentpéter), vathai ref. predikátor, Sciller gróf után magyaritva kiada illy czimű munkát: „Keresztény vallásnak és egy keresztény filosofus vallásának summás leírása.“ Debreczen, 1799. 8dr. 398 l.

Hoffner József, szül. Veszprémben 1794. mart. 25-én. Végezve szülőhelyén és Pesten alsóbb tanulmányait, az orvosi tudományok hallgatása végett Bécsbe ment, s ott nyeré 1822-ben orvostudori oklevelét. 1826-ban a pesti egyetemhez az állatorvosi intézet tanárává és igazgatójává, 1832-ben a magy. akademia lev. tagjává neveztetett ki. Meghalt Pesten 1841. dec. 16-án. Munkái: „Utmutatás a ló külsőjének ismeretére.“ Schwab Konrád után magyaritva. Pest, 1832. „A ló-kereskedés, minden titkaival.“ Tanecher Seyfert után. Pest, 1833. Ő magyaritá Balassa Szilárd munkáját is „Az erőszak nélküli patkolásról.“ Pest, 1828. Kéziratban maradt tőle: „A patkolás tanitmány, kovácsok és nevendékbarmorvosok hasznára.“ Végre „Az embernek szelleme,“ Hartmann Fülöp után magyaritva.

Holló Mihály, prépost, főthi aleperes és plébános, szül. Félegyházán, a Kis-Kunságban 1806-ban jun. 2-án. Iskoláit szülőhelyén kezdé, Budán folytatta, és Váczon, hol a nevendékpapok közé fölvétetett, végezte. 1830-ban áldozárrá szenteltetvén, kápláni minőségben működött Hatvanban négy, Kókán fél évig. 1835-ben Gödöllő mezőváros lel-

készévé s herczeg Grassalkovics udvari papjává lén. 1841-ben Dunakeszibe ment lelkipásztornak; s innen 1845-ben az ujon alapított főthi plebániára hivatott, hol 1853-ban alesperessé, 1855-ben pedig préposttá neveztetett. A lelkes egyházi férfiú mint a tudomány és irodalom tevékeny pártolója, s téren is érdemeket szerze magának. A Jelenkorban és Hírnökben megjelent tudósításain kívül 1841-ben egy Gyászbeszédet bocaított közre hg. Grassalkovics életrajzával; 1856-ban fordítá le Wiseman Miklós bibornok és westminateri érseknek „Fabiola vagy a katakombák egyháza“ című igen tanulságos és épületes művét, s azt a Sz. István-Társulatnak ajándékozta, melly által ugyanazon évben ki is adatott. A Pázmány-füzetekben megjelent a főthi templom bezsezenteléskor mondott jeles beszéde, mellyben az említett egyház keletkezését és építését érdekesen írja le. Ez év folytán, a tudományok és művészetek iránti szeretettől ösztönözötve, egész Olaszországot beutazta.

Homoród-Szentpáli Ferencz, Verbőczyi törvénykönyvnek compendiumát magyar versekbe foglalta és kiadta Kolosvárt, 1798.

Horányi Elek, hazánk legtudósabbjainak egyike. szül. Budán 1736. febr. 15-én, előkelő nemes és vagyonos szülöktől. Atyja megyei alispán és kir. tanácsosi czimmal disztított férfiú volt. Nagyszombatban, Posonyban, Kassán és Győrött kitűnő sikerrel végezvén alsóbb tanulmányait, s azületésénél fogva kínálkozó előnyök háttérbe szorításával egyedül a tudományok mívelését tűzte főadatául; s e célból a kegyesrendiek szerzetébe állott, s a próbaévök letöltése után 1752. Privigyén letévé a szerzetesi fogadalmakat. Elöljárói engedelmével a felsőbb tudományokbani alapos kiképeztetés végett Romába utazott, hol a latin és görög nyelv, régiségek, történelem, bölcselkedés, mathesis és theologiai ismeretek valának kedvencz tanulmányai, s ezekben annyira kiképezé magát, hogy már tanuló korában is a legtudósabb tanároknak és bibornokoknak szeretetét, és barátságát kiérdemlé. Különösen pedig a természettanban,

Magyar Írók.

úgy szólván, tekintélyre vergődött; s midőn Beccaria János
 kegyes rendűnek Franklin „Villany-elméletéről“ olaszul írt
 munkáit latinra lefordította s Nápolyban sajtó alá boosátá, Se-
 verini Miklós nápolyi kegyes iskolai rendfőnök által bölcsé-
 szettanári székkal kínáltatott meg. Horányi azonban hazá-
 jába vágyott vissza, ismereteit nemzete javára szentelendő.
 Előbb azonban bejárta Olaszország főbb városait és tudo-
 mányos intézeteit, továbbá Schweizot, Német-, Angol-,
 Franciaországot és Belgiumot; haza érve, előbb Vácson,
 azután Nyitrán, Kecskeméten, Óvárott, Szegeden tanítás-
 sal foglalkozott. Végre az akkoriban föléllított vácsi The-
 resianumban lett philosophiai tanár, melly állomásán kitünő
 hirt és nevet szerze magának. 1769-ben lelépvn tanszéké-
 ről, újra Olaszhonba utazott, és Dalhamnak „De ratione
 recte cogitandi, intelligendi et loquendi“ czimű munkáját
 tudományos jegyzetekkel Velenczében kiadá. 1771-ben visz-
 zatért, s kizárólag a tudományokkal foglalkozott 1778-ig,
 mikoron bölcsészettudori koszorut nyervén, a pesti lyceum-
 ban négy évig a történetek tanára volt. 1780-ban, mikor az
 egyetem Pestre tétetett át, az ennél neki ajánlott széket el
 nem foglalá, hanem visszavonulva, munkái összeállításával
 és kiadásával foglalkozott, miglen 1809. sept. 11-én meg-
 halt. — Huszonöt, részint saját, részint másoknak, általa
 bővített s helyes észrevételekkel és jegyzetekkel ellátott
 munkáit hocsátá közre; három kéziratban vagyon. Ez előb-
 biek közül kettő, ugymint: „Keresztény hittan“ Nagyszom-
 batban 1761.; és „Magyarország hatalmas és dicsőséges ki-
 rályainak és első vitézkedő kapitányainak emlékeztető ko-
 porsó épülete“ Budán, 1773. magyar nyelven jelent meg.
 A latin nyelven írottak közt első helyen áll s a külföldön is
 méltánnyalással fogadtatott „Memoria hungarorum et provin-
 cialium scriptis editis notorum;“ s továbbá: „Scriptores Pia-
 rum Scholarum et LL. AA. Magistri etc.“ mellyben legin-
 kább szerzete iránti kegyeletét tanusítja. Helmeccy az el-
 hunytnak halálára verset készített s véglapjára a következő
 anagrammát függeszté: H á n y í r ó.

Horváth (Petrichevich) Ferencz, erdélyi származásu bíres jogtudós, az unitaria vallást követte, s ennek védelmére irt illy czimű könyvet: „Apologia Fratrum Unitariorum, azaz: az Unitarius Atyafiaknak mentségére és egy-szersmind keresztényi értelmeknek megvilágosítására rendeltetett Írás; mellyben megmutogatatik, hogy azok a dolgok, mellyekkel az Unitaria Religio, értelem és vallás terheltetik, és világ előtt gyűlölségesseé tétetik, méltatlanul hirdettetnek.“ Nyomt. Kolosvárt, 1701. 4dr. 145 l.

Horváth Gábor, Jézus társaságának tagja, Szerdahelyi G. latin eredetije után fordítva kiadott illy czimű munkát: „Lelki szemgyógyító, avagy a szenteknek stb. tiszteletében némelly vak nem-catholikusoknak megvilágosítására való könyvecske.“ Kassa, 1725.

Horváth György, illy czimű munkát irt: „A természetnek és kegyelemnek Oskolája.“ Győr, 1765.

Horvát Imre, sz.-ferencz-rendi szerzetes „Sz. Mária Magdolna esetét és megtérését,, irta meg. Vác, 1771.

Horváth József, magyar akadémiai rendes tag, szül. 1794. febr. 1-jén, Vas megye Lukácsháza nevű, Kőszeghez egy órányira eső helységében. Tíz éves korában Kőszegre küldeték az elemi és középtanodákra, hol Faludi Ferencz munkái vonzák először és igen korán a magyar irodalomhoz. 1811-ben Bolla Márton kegyesrendi főnök által e szerzetbe fölvétetvén, Kecskeméten állotta ki a két próbaévet, hol segédtanítóul is alkalmaztatott, s a kiszabott tanulmányokon kívül szorgalmasan foglalkozott a romai remekírókkal, s az ott kezéhez került magyar szerzőkkel: Révay-, Baróti-Szabó-, Dugonics- és többekkel. Ekkép a nappali órákat éjjeliekkel is megtoldván, a latin versek mellett a magyart is nemcsak maga üzte, eleinte a régiebb rimes, utóbb a mértékes formákban, társaival verses levelezést folytatva: hanem ezeket is hévvel buzdítgatta a magy. irodalom szeretetére, és e téren munkásságra. Ernyedetlen szorgalmának tanúi a kéziratok közt fönmaradt számos kivonatok, egy latinból fordított mythologiai-historiai szótár töredéke. (A—

M-ig) s a ritkább magyar szavak gyűjteménye. 1813-ik év őszén a tatai gymnasiumba tétetvén át, itt a második nyelvtani osztályt látta el, s ez időben Horác és Ovid, s több magyar remekíró szenvedélyes olvasgatása mellett a francia és olasz nyelvet is tanulmányozta. Már most a világba vágyó ifjut az őt atyailag szerető Bolla édesgető szavai a zárda falai közt többé vissza nem tarthatták: 1814-iki tanév végén a szerzetből kilépett, és Szombathelyen megkezdte a bölcsészeti folyamat; a második évet pedig Pesten végezte, hol tíres idejét könyvtárakban és otthon olvasással és némely szépirodalmi munkák fordításával tölté. Az e nemű foglalkozást mint orvosnevendék is folytatta, sőt versgyűjteményét 1819-ben censura alá is bocsátotta, melly gyűjteménye azonban költséghány miatt világot nem láthatott. Ugyanezen évben nyerte meg a bölcsészeti tudorkoszorút is. Később a szépirodalmi olvasással fülhagyott; e helyett Frank Péter népszerű könyvecskéjét „Az egészséges gyermeknevelésről,” és Beckerét „A nátha és köhögésről” fordította le, mellyek szintén kéziratban maradtak. 1822-ben orvostudornak avatottatott föl, melly alkalommal a füllobról értekezett latinul. -- Mint orvos, gyakorlatát Pesten kezdte; de nem sokára megházasodván, Kőszegen telepedett le, honnan 1823-ban ismét Pestre tért vissza. Itt folytatta írói működését, s Goelienck „A testi gyermeknevelésről” irt jeles munkáján kívül, Hahnemannnak „Organon-“át fordította le, mellyét utóbb Bugát a maga kiadásában használt is. Év mulva Bakabánya tiszti orvosává levén, Pestet elhagyta, s 1825-ben Hontmegye tiszteleti, 1829-ben rendes főorvosává neveztetvén, terjedelmes hatáskört nyert ugyan, írói szorgalmával azonban akkor sem hagyott fel; sőt számos népszerű orvosi munkákat fordítgatott, mellyek közül 1829 és 1830-ban Frank Lajos „Orvosi házi barát“-ja kétszer egymásután jelent meg. A következő esztendőekben szintén két kiadást ért Becker „Tanácsadója az elhálás körül.” Továbbá megjelent tőle Wéndt munkája „A buja senyvről,” Richter Fridriké „Az aranyérről,” utóbb t. i. 1834-ben

Floyeré „A hideg viz munkálatairól.“ Némelly apróbb cikkeket az Orvosi Tár és Pesti Társalkodóban közlött. Legterjedelmesebb s legnevezetesebb munkája id. Plinius Természettudományi Encyclopaediája, mellyen mind halálig dolgozván, abban a huszadik könyvig haladt; melly azonban, valamint számos egyéb dolgozatai kéziratban maradtak. Az akademia igazgatósága őt legott az intézet megalakításakor vidéki első rendes taggá nevezte; melly minőségében az orvosi műszók magyarázása s tájszók beküldése által munkált közre. Meghalt 1850-ben.

Horváth József, r. kath. áldozár, érsekujvári plebános-helyettes, később tardoskeddi plebános, Gánótzai Antal latin művét magyarra fordítá és kiadá illy czim alatt: „Emberi okosság avagy mesterség, mellyel az ember magát és szerencsét magásra emelheti.“ 1760. Többi művei: „Az Isten szülőjének, a B. Szüz Máriának védelmezése.“ Hannenberg után szabadon fordítva Nagyszombat, 1791. 8dr. 202 l. „A keresztyén életnek kezdeti és tanúsági.“ Posony, 1778.

Horváth Sámuel, szül. 1753-ki mart. 17-kén Nemeskén, Sopron vármegyében, Tanult a posonyi gymnasiumban harmindfél, a soproniban nyolcz évig. Azután külföldre ment és Wittenbergában töltött két évet. Haza jövé, 1778-ban Palotán, 1783-ban Gyöngön, 1787. N.-Gerezdén, végre 1798-ban Bakony-Tamásiban lett lelkész. Kiadott munkái ezek: 1) Az Ur asztalához járulóknak oktatások. 1790. 8dr. — 2) Keresztény ABC. avagy a keresztény tudománynak első betűji. 1796. 8dr. — 3) A hétnek minden napjaira való reggeli és estveli atb. imádságok. Győr. 1799. 12dr. — 4) Imádságos könyv, vagy a közönséges isteni tiszteletre és az időnek s különféle eseteknek körülállásaira alkalmaztatott könyörgések. Győr. 1799. 8dr. — Irt egy kis kézi Agendát is. Végre ő volt kiadója a Pestierőli rövid oktatásnak, melly Győrben nyomtatott 1806-ban.

Hrabovszky Dávid, szül. Felpéczen, Györmegyében 1804. maj. 8-kán. Külföldi utazásainak leírását „Utazási rajzok“ czim alatt két részben Kassán 1837-ben adta ki.

Hubay Miklós, „Költeményes munkáit“ Pestén, 1809-ben adta ki, melyek ellen Kazinczi „Tövises és virágok“ című munkájában gunyolólág nyilatkozik.

Hübner János, illy című munkát irt: „Száz és négy válogatott bibliabeli historiák, a melyeket a gyengéknek kedvéért összeszedett.“ Posony és Pest, 1791. 8dr. 496 l. Második kiadás. Komárom, 1804.

Hugo Károly, családi néven **Börnstein**, szül. Pesten 1817. Külföldön sok ideig tartózkodván, különösen a hasonszenvi gyógytant tevő magáévá, s azt sikerrel gyakorolta. Külföldön a lapokban szétszórt műbiralmi czikkei által tűnt föl. Haza jövéen, itt is német nyelven folytatta lapirodalmi működését. Magyarul színműveket irt, melyek a pesti nemzeti színpadon tetszést arattak, s némelyek mostanig a színház repertoire-darabjai. Illyenek: „Brutus és Lucretia“ szomj. 5 fől. „Egy magyar király“ szomj. 5 fől. „Báró és bankár“ dráma 3 fől.; ez legnevezetesebb darabja, mellyben csak három személy szerepel, de kezdettől végig feszült figyelemben tartja a közönséget. „A világ színpada“ dr. 5 fől. „Bölcsök köve“ dr. 4 fől. Németül 1850-ben „Psalm eines armen Dichters“ című lyrai versei Pesten jelentek meg s tetszést arattak. A forradalom óta külföldön tartózkodik.

Hunyadi Ferencz, debreczeni predikátor és tiszántuli superintendens korában bocsátott közre egy terjedelmes munkát illy címmel: „Keresztény archivarius avagy historiai gyűjtemény“, két kötet. Vác, 1794. 8dr. 538 és 470 l. Nyomtatásban fönmaradtak több halotti beszédei, s külön kötetekben: 1) „Diaetai predikátiók.“ Pest, 1791. 2) „Ötvenkét közönséges predikátiók.“ Kiadva Bobos István ó-budai predikátor által Vácson, 1797–99. 3 kötet. 8dr. 608, –538 és 647 l. 3) „József eladatása.“ Posony, 1795. 4) „Tizenkét predikátiók.“ Diószeg, 1797. Meghalt 1795-ben.

Huszár Gyula, szül. Tereskén, Nógrádmegyében 1838-dik évi február 25-én tehetős nemes kath. családból. Atyja, Károly a megyének egykori híres szónoka és országgyűlési

követe, anyja Traztyánszky Mária. H. Gyula, midőn 1851-ben Pesten iskolázott, mint tizennégy éves ifju szép tehetséget, tanusító költeménynyel lépett föl a Hölgyfutárban; először ugyan névtelenül, azután neve alatt is több verszete jelent meg. Pestet később Béccsael váltá fel, hol a polytechnicum tanulója lőn; mit azonban egészségeinek gyenge állapota miatt nem sokára abban hagyván, szülőihez mezei birtokukra vonult vissza, hol folytonos olvasás- és tanulással tölti idejét, s reményt nyujt, hogy egykor a hazának, és irodalomnak jeles tagjává válandik. Legujabban jelentek meg Beszélyei egy kötetben (Pest, 1857.), mellyek cainos stylról, s írói hivatottságról tanuskodnak. Ebből a jövődelem legnagyobb részét a nemzeti színház nyugdíj-intézetének ajánlotta.

Huszár Károly, szül. Kethelyen, Vasmegyében 1824-ik év apríl 23-án; atyja iskolamester volt. Tanulmányait Szombathelyen és Tatában elvégezvén, 1841-ik évben Székesfehérvárott a papnövendékek közé fölvétellett. 1847-ben áldozárrá szenteltetvén, hat éven át Kálózón, Gyúron, Pázmándon, Váiban és Fehérvárott mint segédlelkész működött. 1854-ben a székesfehérvári előljáróság által számos tanodái javára alapított hiteltemzői állomásra választaték meg; e pályáján negyedév óta lankadatlan buzgalommal foglalkozik. 1855-ben egyszersmind szentszéki jegyzőnek neveztetett ki. A „Religio“ és „Katholikus Néplap-“nak több évtől fogva fáradatlan munkatársa; czikkei mindig a nevelés és az ifjuság körül forognak. 1854-ben adta ki „Történetekkel fölvilágositott Egyházi Beszédek“ czimű munkálatát 6 füzetben; 1855-ben az „Emléklapok-“at képekkel; s 1857-ben Porto Mauritio Leonárd világhírű szónok nagybőjti szentbeszédeit. Huszár Károly termékeny munkássága reményt nyujt, miszerint nemzeti irodalmunk tőle még sok szép és érdekes műveket nyerend.

Husztí Endre, erdélyi születésű, tanult Enyeden, Kolosvárt és Frankfurtban a híres Heineck vezetése alatt Hazatérvén, a kolosvári gymnasiumban tanárkodott, egy ideig

dicsérettel; később azonban hivatalát elhanyagolta, s ezért a felsőbbség által kérdőre vétéstett. S miután később a zsinat előtt sem akart megjelenni, 1752-ben a ref. egyházgyülekezetből zsinati ítélet által kizáratott. Ezután ivásnak adta magát, s a főnemeseknél tartózkodva, ezeknek származási tábláit készítő s ebből élösködött. Végre a kath. vallásra tért és a gyulafejevári káptalannál nyert alkalmazást; de említett hibája miatt innen is elmozdított, s azontul az előkelőbbek udvarainál tengődött; miglen 1755-ben a halál véget vetett sanyaru életének. Még frankfurti tanuló korában irt egy értekezést „De Christo primogenito“ (1727.). Latinul több jeles történeti munkát boesátott közre; ilyenek: Az erdélyi ref. gymnasiumok története (Frankfurt, 1720); „Jurisprudentia Hungarico-transilvanica“ (Szeben, 1747.); „Commentarii de rebus Hannorum“; végre Erdélyországnak története, melly magyarnl Dienes Sámuel által Bécsben, 1791-ben kiadva jelent meg illy czímmel: „Ő és Új Dácia.“ Tartalmazza Erdély történetét 1696-ig.

Husztli, igaz néven Szabó István, orvos tudor, szül. Huszton. Arnd János imakönyvét hazai nyelvre fordítá, melly 1698-ban illy czím alatt jelent meg: „Keresztényi Jóságos tselekedetekkel tellyes Paraditsom kertetske.“ Ugyanő magyarra fordítá Bon bibornok elmékedéseit s kiadá illy czím alatt: „Égre kezenfogva vezető Kalauz: melly a szent Atyáknak és a böltsességnek régi Szeretőinek Regulájának velejét foglalja magában.“ Debreczen, 1705. Rövid, de alapos erkölcsi nézeteket magában foglaló könyv.

Husztli Péter, a trojai viszontagságokról következő czimü munkát adott ki: „Aeneis, azaz a Trójai Eneas dolgai: mellyben Trója megvétele és romlása, Trojaiaknak bujdosások Eneással együtt, Hadjok Olaszországban és Rómának eredeti, nagy szép díszes versekkel megíratik.“ Kolosvár, 1625.

Jakab Endre, világi kath. pap Erdélyben, gr. Batthyáni Ignác erdélyi püspök meghagyásából és költségén

magyarítva kiadá Tsupik J. predikátszoit „Vasárnapi igék“ czim alatt. Kolosvár, 1790.

Jákófi Balás, nyitrai püspök volt. Draskovics Gy. latin eredetije után magyarítva kiadá „Nagyszombatban, 1815-ben keletkezett b. Sz. Mária congregatiójának eredetét és reguláit.“ Nagyszombat, 1684. Nyomtatásban megjelent még egy remek „Halotti beszédje Draskovics György ország bírása felett.“ U. o. 1687. Egy másik halotti beszédje Czobor András felett Bécsben, 1692-ben látott világot.

Jákófi István, esztergomi kanonok és almbi cz. püspök volt. Magyar munkája: „Sagittae venenatae, azaz, Halálnak mérges nyilai.“ Nagyszombat, 1743

Jakabfalvi Román, szül. Miskolczon, 1891. dec. 28-án. Husz éves korában a minoriták szerzetébe lépett, s mint ilyen végazve felebbb tudományait, hittudori okmet nyert. Több helyen tanárkodott; Egerben és Szegeden a rend házáat, s később az egész magyarországi rendtartományt kormányzá. Megírta „Salesius az Ferenz Philotheáját.“ Megjelent Egerben, 1784.

Jankovich Miklós, régiségbuvár, a magy. akademiá tisz. tagja; szül. 1778. Pesten; hol iskoláit is végezte. Már tanuló korában magy. szentvedélylyel kezdé gyűjtögetni a m. régiségeket; okleveleket és irodalmi maradványokat. Iskoláit végezvén, a kir. udvari kamaránál nyert alkalmazást, s titoknokságig ment; hivataláról azonban lemondott s egyedül a tudományoknak élt, 1846. apr. 18-án bekövetkezett haláláig. Nagyszerű régiséggyűjteményt hagyott hátra, melyet halála után a nemzeti museum vett meg; sorozata a T. Gyűjtemény 1817-iki folyama XI. kötetében, s külön jegyzékben is le van írva. Számos, a m. nyelvet, irodalomtörténetet, történet- és régiségtant illető értekezésesi jelentek meg a Tud. Gyűjteményben és a m. akad. Évkönyvekben. Illyenek: Levelek a magyar nyelv divatjáról I. Ferdinánd alatt; Magyar nyelv Rudolf alatt; Magyarországbán volt socinianus eöcolniákról; A magyar történet német iróiról; Kalendariumok Magyarországbán; Az szany hulláról;

Érdem és bűn Szigetvár érdemében; Werbőczy halála; Wenzel király pénzeiről; Brandenburgi Katalin emlékkönyve; A villogó drága kövek eleinknél; Egyedi ibrik; Egy m. hősnek újdonna felfedezett tetemei stb. Önálló munkái: „Magyar szónemzés ötven példákban.“ Pest, 1832. „Bevezetés a classica szerzők ismeretébe.“ Buda, 1811. „Besze János tudósításai.“ Pest, 1829—30. „Magyar hajdankor emlékeinek gyűjteménye.“ Pest, 1830. — Legnevezetesebb munkája: „A magyar könyvtár“ vagyis a magyar irodalom három századbeli (1533—1832.) jeleneteit előadó bibliographia kéziratban maradt; ugyszintén kéziratban fekszik a m. akademia levéltárában pályairata az idegen gyarmatok befolyásáról a magyar nemzetre.

Ihász Gilbert, született 1803. ki apr. 23-án Vassaron, Veszprémmegyében. Tanult Pápán, Veszprémben és Győrött; az utóbbiban a bölcsészeti tanulmányokat bevégezván, 1824-ben a csornai premontrei kanonokok szerzetébe főlvetetett. Ottan a győri papnöveldebe küldetván, s ugyanott a hittudományi pályát 1830-ban bevégezván, pappá szenteltetett. 1832-ben mint segédlelkész Türijén, 1834-ben pedig Keszthelyre rendeltetván, mint tanár 12 évig, mint igazgató pedig 8 évig foglalkozott az iskola ügyeivel. 1853—1857. Türijén nyugalomban lévén, üres óráit olvasás- és írással tölté; itt írta e czimű jeles munkáját: „A keresztény műveltség s erkölcsi magaviselet alapvonalai.“ Szombathely, 1857. 8dr. 302 l. Jelenleg a szombathelyi főgymnasiunban tanár.

Illosvai János, Murány várában tartózkodék s ott fordította Meisner latin elmékedéseit, s kiadá illy czim alatt: „Élek halok oh Ur Jézus te benned, Azért te benned bizom. — Krisztus Urunk születéséről való két elmékedések.“ 1639.

Illyefalvi István, egri kanonok és kassai plebános, Vásárhelyi Matkó István ellen irt jeles polemikus könyvet „A három idvességés kérdés igazsága ellen költ bányász csákánynak tompítása“ czim alatt. Megjelent Kassán, 1669. 4dr. 343 l. Ajánlva van Holló Zeigmond szépei kamarai tanácsosnak. Azonfölül egyéb latin dolgozatai kívül egy

szomorujátékokat hagyott hátra illy latin czim alatt: „Jephtha, tragoedia, hungaricis versibus reddita.“ Megjelent 1697-ben.

Illyés András, született Csik-Sz.-Györgyön, Erdélyben. Egyházi pályára lépven, a felsőbb tudományokbani kiképeztetés végett Romába küldetett; hol szorgalmának, kitünő észtehetségének és jámbor viseletének fényes tanuságát adá. A hittudományokon kívül különösen a nyelvek ismeretében nagy haladást tett. Visszatérven hazájába, lelkészi hivatalaiban rendkívüli buzgóságot fejtett ki, s különösen mint hitszónok elhíresedék. Csakhamar posonyi kanonokká, s a XVIII-dik század elején erdélyi püspökké neveztetett. Az akkori belviszályok miatt főpásztori törekvéseit ohajtott siker nem követé; azonfölül szerény, alázatos jelleme sem férven össze magas állásával, elvonultságot keresé. Saját kérelmére és szorgalmazására főpásztori terheitől fölmentetett, s Bécsbe vonult, hol hátralevő napjait csendes magányában kizárólag az irodalomnak szentelé. Erdélyből távoztakor versekbe szedett bucsuzatot intézett híveihez. — Jeles egyházi beszédeit (számra 74.) magyar nyelven „Megrövidített Ige“ czim alatt kiadta Bécsben, 1693. — Megírá a szentek életét latin nyelven s kiadá illy czimmal: „Vitae Sanctorum.“ U. o. 1693. Magyar nyelven „A Szentek élete“ czim alatt, Nagyszombatban, 1705. Több kiadást ért. — Magyarra fordítá Roderik Alfonsnak művét e czim alatt: „A keresztény jószágos cselekedeteknek és a tökéletességnek gyakorlatossága.“ Nagyszombat, 1688—1708. 3 kötet, 582, 582, és 479 l. 4drben. Továbbá lefordította Avancin Miklós „Krisztus életéről és tanításáról“ szóló művét. Megjelent Nagyszombatban, 1708. — Egy jeles imakönyvet is irt s adott ki Nagyszombatban, 1709. Ő tőle valók továbbá: „Jóraivaló énekek.“ U. o. 1702. „Régi és új énekek.“ U. o. 1703. „Rövid forma; Embernek életét böltsen rendelni.“ (Versekben.) U. o. 1709.

Illyés István, esztergommegyei áldozár; erényei és tudománya tekintetéből főegyházi káptalan tagjává, később sa-

mandriai püspökké és esztergomi nagypréposttá neveztetett. Több munkát írt; ilyenek: „Catecheses“ (latinul). Nagyszombat, 1695. „Lelki tej avagy Catechismus.“ U. o. 1686. 8dr. 567 l. „Soltári énekek a magyar Anyaszentegyház vizsgáztatására.“ 3 k. U. o. 1693. Második kiadás Budán, 1781. „Sertum Sanctorum, a dicsőült szentek dicséretinek jó illatu virágiból kötött koszoru.“ Egyházi beszédek 2 k. U. o. 1708. „Fasciculus miscellaneus, vagyis ünnepi predikációk. U. o. 1710. „Psalmodia, vagyis halotti beszédek.“ U. o. „Mennybe vitetett bold. szüz Mária congregatziójának eredete“ stb. Draskovics György eszt. érsek után magyaritva és bővítve, Nagyszombat, 1710. „Készület a jól meghaláshoz.“ U. o. 1693. „Zsoltárok és halotti énekek.“ U. o. 1721.

Illyés Péter, szentandrászi predikátor, egy imakönyvet becsátott közre Posonyban, 1792. 16dr. 318 l.

Illyésházi Gáspár, Istvánnak, Liptó és Trencsénmegye főispánjának a nádornak fogadott fia és upokaöccse, szül. 1593. Végezvén hazájában iskoláit, bővebb kiképztetés végett Lipcsébe ment tanulni, hol a tudományokban nagy előmenetelt tett. Hazája jövön a harzi zajaak közepette is tudományokkal foglalkozott. Thurzó György nádor leányával, Ilonával házasságra lépven, több gyermeket nemzett, kik közül György és Gábor számára Buest Josphim ajtatos kézi könyvét magyarra fordítá s kiadá Debreczenben, 1689. ily czimvel: „Kézen viselő könyv a jó és boldog kimulásról.“ Egy más szintén vallásos könyv megjelent tőle 1643-ban. Meghalt 1648-ban.

Imatitoris (Mossóczi) Gábor, Turóczmegyéből származott. Előbb iskolamester Szulyován, később predikátor volt Kassán, végre Pusztafödémesen. Illy czimű munkája maradt fön: „Halál és utolsó ítélet napján gondolható rettegek ellen vigasztalások.“ Posony, 1769.

Imtsédi József, előkelő nemes család ivadéka, szül. Erdélyben 1688-ban. Tanult az enyedi collegiumban szép sikerrel, Viselt protestans egyházi hivatalokat. Azonfölül ifjúságától fogva államhivatalokra alkalmaztatott. Hosszabb

ideig volt protonotarius, később ítélőmester. Érdemei elismerésül Mária Theresia által bárói rangra emeltetett, s fiának megengedettett, hogy nevét atyja és anyja (Jósika) neveinek első szótagjaiból Jósintzira változtassa. — Magyar nyelven megjelent tőle: „Liliomok völgye“ ajtatos elmékedések. Gerhard János után magyaritva. Szeben, 1746. Ugyanannak „A világ hiúságáról való elmékedéseit“ lefordította s kiadta n. o. 1748.

Iratosi János, Perkinsius Vilmos latin eredetije után magyaritá és kiadá: „Az ember életének boldogul való módjáról,“ és „Patika szerszámos bolt.“ Lőcse, 1637.

Irsik Ferencz, szül. Zelestyén, üveggyárban, Szatmár-megyében. Középtanodai és bölcsészeti tanulmányait a theologiai első osztálylyal Szatmárt, a többi hármat a pesti központi papnevelő intézetben végzé. 1846-ban áldozárrá szenteltetett, s 7 hónapig Fehérgyarmaton káplán, harmadfél évig püspöki szertartó s egyuttal egy évig helyettes theologiai tanár, utóbb harmadfél évig az ungvári középtanodánál hitszónok volt. Innen 1851-ben a pesti központi papneveldéhez tanulmányi felügyelővé neveztetett ki, s mint ilyen az egyetemenél a lelkipásztorkodás megürült tanaszékét másfél évig tölté be. 1854. augusztustól fogva szakasi plebános. Az első irodalmi kísérletet mint másodévi hittanuló a központi papneveldének magyar iskolájában tévé „Aphorismák a christianismus ugyanazonsága fölött“ czimű fordítmánynyal. Utóbb az ungvári gymnasium érdekében számos czikket közlött a Magyar Hirlap- és Religio-ban. 1851 óta a Religionak állandó munkatársa; melly lapban egyéb apró értekezésein kívül különösen az egyházi szónoklat és az egyházi irodalom érdekében irt. Dolgozott ezen kívül a Kath. Néplap, Családi lapok és Kath. Christ czimű folyóiratok számára.

Istváni Miklós (kisasszonyfalvi), szül. 1538. Kisasszonyfalván, Baranyamegyében. Szülői az akkoron pusztító törökök által kiűzettek ősi birtokukból; minek folytán Miklós Várdai esztergomi érsek, később Oláh Miklós egri

püspök jótéteményéből neveltetett, s kitűnő észtehetséget és szorgalmat tanusítván, az utóbbi által Bolognába küldetett; hol öt évet töltött, s azalatt különösen a romai és görög remekírók tanulmányozására szentelé idejét. Visszatérván hazájába, 1562—1568-ig Oláh Miklós már akkor esztergomi érsek titoknoka volt, s ennek holtá után Maximilian császár és király által a magy. udv. cancellaria titoknokává, később 1576-ban alcancellárrá, 1578-ban Rudolf császár és király alatt bírói ügyekben nádorhelyettesé nevezetett. Ügyességéről és böles tapintatáról elvitázhatlan tanubizonytságot tesznek több rendbeli fontos kiküldetései; ilyen volt 1588-ban, midőn Maximilian császár a lengyel koronát Rudolf öccse számára akarván megszerezni, sereg Bicsinnél megveretett, s Rudolf herczeg az ellenség kezébe került. Istvánfi is részt vett azon küldöttségben, mely a fogoly herczeg kiváltását eszközölte. 1598-ban Bátori Zsigmond lemondván az erdélyi fejedelemségről, Istvánfi a tartomány átvétele ügyében mint kir. biztos működött; e miatt, midőn Bátori fejedelmi székét újra elfoglalá, börtönbe vetetett, de nem sokára szabadon bocsátattott. 1606-ban a zsitvatoroki békekötésnél mint Mátyás főherczeg követe volt jelen. 1608-ban a posonyi országgyűlésen Illésházi István választott nádorul, kit Istvánfi, mint nádorhelyettes jószágvesztésre ítelt el, mivel állítólag Rudolf császár ellen gunyiratot bocsátott közre. E miatt Illésházi Istvánfinak engesztelhetlen ellensége volt, s Istvánfit ezen ellenének fölemeltetése zavarba ejté annyira, hogy a választás napján a Dunaparton lovagolván, szélhűdést szenvedett, s minden további szolgálatra képtelen lett. Meghalt 1615. utód nélkül. Összes vagyonát a jezuita-szerzetnek hagyományozta. — Nevezetes hazai történelmi munkát hagyott hátra latin nyelven I. Mátyás halálától II. Mátyás megkoronáztatásáig, 34 könyvben. Az utolsó négy könyvet bekövetkezett balesete miatt ki nem dolgozhatá, habár tartalma már összevala gyűjtve. A munkát Pázmány Péter nyomatta ki először Kölnben, 1622. Azóta több kiadást ért. Az utolsó kiadás

Bécsben jelent meg 1758. E nagy munkáján kívül megírta Forgách Ferencz váradi püspök és történetíró életét, mely műve Kovacsics „Scriptores rerum Hungaricarum minores” című gyűjteményében látott világot.

Juhász Mátyás, a sz. Ferencz szerzetének buzgó tagja volt. Jeles valláserkölosi ódákat írt magyar nyelven, melyek egybegyűjtve Jászapati városa által adattak ki Kolosvárt, 1751.

Kabai Gellért, szül. Debreczenben, s ugyanott végzé alsóbb iskoláit. Kimenvén Belgiumba, a bölcsészet-, hittudományok- és keleti nyelvekben nagy előmenetelt tett. Hazajövéen, előbb iskola-igazgató volt Kecskeméten, később Kassán predikátori hivatalt viselt 1674-ig, mely évben hasonló minőségben Debreczenbe hivatott, hol 1681-ben sorvadásban meghalt. — Nyomtatásban fenmaradt munkái: „Lelki flastrom” (imakönyv). Debreczen, 1676. „Az emberi találmányok korbácsoltatások.” U. o. 1677. „Kegyes Ösztön” (predikátiók). U. o. 1678. Másodszor 1682. Kéziratban: „Lelkes lelki pásztor.”

Kabai Mátyás (Mathias Thoraconymus), breznóbányai születésű, tanult Selmecezen; leginkább görögös nevén ismeretes. 1572—74. folytán a késmárki gymnasium igazgatója volt; de Sommer György által, hihetőleg az ur szent vacsora fölötti véleménykülönbség miatt, hivatalából kivetve, hová vonult, nem tudni. Alkalmassint ez időre esik kassai iskolaigazgatósága, honnan ismét crypto-calvinismusa okozá kimozdulását, a mikor aztán Ruszkai Dobó Ferencz, Sárospatak ura, az odavaló iskola kormányára tévé be, társul adatván Kassai Császár György mellé. A tanári hivatalból kilépett; 1586. évben hihetőleg Munkái: 1) De hypostatica unione duarum naturarum in Christo, mely több kisebb munkáival, jegyzeteivel együtt legelőször megjelent Basileában illy cím alatt: „De controversiis religionis hoc seculo motis;” mely cím alatt közöltettek még Beregszászi Péter, váradi pap némely dolgozatai is. 1587. 8dr. — Ezen munkájából érthetni meg, miféle mélyen volt bonyo-

lulva az urvasorsai kenyér titkainak magyarázatába és az ujonnan bejött Gergelyféle naptár miatti vitákba. Ira Csécsi János állítása szerint 2) Orthographiát is; de mellyről, hol és mikor jött ki, nem tudatik.

Kácos István, nagyváradí egyházközei áldozár, illy czimű könyvet hagyott hátra: „A Krisztus religiónjának védelmezése.“ Pest, 1790.

Kádas Rudolf, szül. Jászón, Abaujmegyében 1816. jan. 24-én. Elemi iskoláit s az első latin-nyelv-ostályt szülőföldén atya házábanál, a gymnasium többi osztályait pedig Kassán és Lécsén végezte. 1832-ben a jászói premontrei kanonokrendbe lépett, s ugyanott tanulta a paedagogiát és philosophiát. A hittudományok hallgatása végett a rend részéről Pestre, a központi papnevelőbe küldetett; itt a kötelezett tantárgyakkal foglalkozás mellett a nevelédk-papság magyar iskolájának egyik buzdó s munkás tagja volt; sőt a bölcsészeti tanulmányokból is kiállván a szigorlatokat, 1827-ben bölcsészeti tudori oklevelet nyert. Tanpályája befejeztével 1839-ben a rend tagjává avattatott, s ugyanazon év oct. 16-án áldozárrá szenteltetett Kassán néhai Ocskay Antal püspök által. Tamitói hivataloskodását az akkoriban főnállott kassai tankerületi kir. nemzeti nevelőben mint tanulmányi felügyelő kezdette meg; melly tisztelet három éven át viselve, a rosnyói gymnasiumba tétetett át, s innen egy évi tanárkodása után 1843-ban a nagyváradí kir. akademiához a bölcsészeti nyilvános és rendes tanársul neveztetett ki, hol egyezersmind a hitvizsgáló s tanári széklet is 1846 óta helyettesi minőségben betölté. Az új tanrendszer következtében a bölcsészeti tanosztályoknak a főgymnasiumba 1851-ben történt beolvastatása után, ugyancsak a nagyváradí főgymnasiumban, mint a VIII. osztály vezértanára többi tanulmányok közt a bölcsészeti propaedeutikát és a görög classici literaturát adta elő 1856-ig; ez év augustus havától kezdve Pesten a Szent-István-Társulatnál mint aligazgató működik. Tudományos tapasztalatok szerzése végett az iskolai szünidőket többnyire hazájában és külföldön tett utá-

zásokra használá föl: részt vett a magyar természetvizsgálók kassa-eperjesi (1846) és soproni (1847) gyűléseiben, 1845-ben bejárta Erdélyországot, 1847-ben Bajor-, Szász-, Poroszországot s Németország egyéb tartományait, 1850-ben pedig Tyrolt és Olaszországot. Az irodalmi pályán a Hirlapokban, főleg a „Religio“ czimű egyházi folyóiratban számos tudósítások-, értekezések- s könyvismertetésekkel lépett föl majd saját neve alatt, majd névtelenül. Jelentékenyebb cikkei: „Tanreform körüli nézetek;“ — „Egy szerzetesnek eszmétöredékei;“ — „A lelki szent gyakorlatok haszna tanintézeteinkben;“ — „A szerzetes kanonokok, különösen a premontrei rendűek keletkezése;“ — „Történeti adatok a sz. István első vértanuról czimzett nagyvárad-hegyfoki prépostságról;“ — „A szerzetesek iskolai működése elleni panaszokról“ (megjelent Danielik János Emlékkönyvének I. kötetében). Ezeken kívül a nagyváradi nyolcz osztályu gymnasium Évkönyveinek I. füzetében az új tanrendszer-terv főelönyéről értekezett, s még mint helyettes akadémiai bizsónok kiadott a keresztény kath. tanulóifjúság számára imakönyvet illy czim alatt: „Lelki Kalauz imákban és énekekben.“ Nagyvárad, 1848.

Kákonyi Péter, herczegszöllősi ref. predikátor, irt „Historiát Astiagersről és Tzirusról“ (versekben). Debreczen, 1574. Másodszor u. o. 1614.

Kálniczki Benedek, Kásmárkon, Abaujban, hol édes atyja, András ref. lelkész vala, szül. dec. 18. 1786. Első nevelést, oktatást a szülei háznál vett; majd 1799. a miskolczy gymnasiumba, felsőbb tudományok hallgatása végett pedig a sárospataki főiskolába vitetett 1806. évben, hol, az 1810. év kivételével, mellyet a Szepességen német szóért töltö, folytatá ezután tudományos pályáját. 1812. tanítónak neveztetett ki, úgy, hogy három esztendeig kisérné kis tanítványait; ezalatt az esküdt diákok karába fölvéte-tett. 1815. a görög nyelv tanításával bizatott meg. 1816-ban ellenőr, s mint ilyen a hittan- és szentírásmagyarázatban helyettes-tanár; s majd a következő iskolai új évet is

mint olyan nyitá meg. Végezvén 1817-ben a seniori hivalt, külföld tudományos egyetemei, s különösen Göttinga fogadá; hol szaktudományai Stäudlin s Eichhorn alatt voltak: a hittan, dogmák története és a szentírás magyarázata. Visszatérvén, magán nevelő volt Tenken Csoma Zs. házá-nál, s kápláni karba lépett 1819-ben. Majd Vályi Nagy Ferencz halálával 1820. július havában az egyháztörténeti és szentírásmagyarázati megürült tanszékre Sárospatakon elvásztaték, s hivatalát még azon év novemberében elkezdé. 1821. a fölvavatandó papok censorává nevezteték s fölvavaték a sátoralja-ujhelyi egyházkerületi gyűlésen. — Nyomatott munkái: „Közönséges keresztyén egyháztörténet-tan.“ Sárospatak, 1848. két darab. 8dr. Kiadta Seiler „Kijelentett vallás historiáját“ több ízben, részt vett a latin magyar szótár dolgozásában, melly Sárospatakon 1845. jelent meg, valamint egyik munkatársa az épen sajtó alatti görög magyar szótárnak is.

Gr. Kálnoki Sámuel, Pethő Gergely kronikájának folytatását írta meg 1629—1702-ig, s kiadta Bécsben, 1702. 4dr. 112 l.

Kamarási György, ref. predikátor még. 1724-ben irt egy könyvet illy czim alatt: „Emlékezet kövei, azaz halotti száz predikáziók;“ melly azonban csak 1747-ben Kolosvárt, b. Bánfi Zsigmond, költségén jelent meg.

Karács Theréz, 1838-ban elhunyt híres rézmetszőnek, és Europa magyar atlasa kiadójának, Karács Ferencznek Takács Évától született leánya, több jeles beszélyt bocsátott közre. Most gondjait Miskolczon az általa vezetett nőnövelde foglalja el.

Kardos Adorján (fényfalvi), mint Révai M. párthive Verseghi ellen irt illy czimű czáfolatot: „Verseghi Ferencznek megtsalatkozott illetlen Motskolódásai a tiszta Magyar-ságban.“ Pest, 1806. 8dr. 219 l.

Id. Kármán József, losonczy ref. predikátor, több rendbeli halotti beszédein kívül kiadott illy czimű műveket: „Istennel való társalkodás a regveli és estveli órákon.“

Sturm és Tiegde után fordítva. Pošony, 1784. „Ekklesiai Agenda.“ U. o. 1787. „Az esztendőnek minden szakaszaira alkalmaztatott könyörgések.“ U. o. 1789. „Katekismus.“ Osterwald után. U. o. 1789.

Károlyi András, erdélyi unitarius pap, írta „A mostani visszavonulásokról való kis könyvecskét.“ Krakko, 1580.

Gr. Károlyi Ferencz, lovassági tábornok, mint katonára és államférfiúra egyiránt jeles hazafi, szül. 1705-ben. Fiatal korában lépett a katonai pályára; s már 1734-ben az atyja, Sándor által állított huszár ezred parancsnokává nevezetvéen, 1737-ben a törökökkel viselt háboruban ezrede élén olly hősiileg harczolt, hogy itt szerzett diadalai következtében VI. Károly császár őt tábornoknak nevezé ki. Mint ilyen 1741-ben a felső-magyarországi felkelő nemesség vezére lön, mellyet példája s vitézsége által fegyverragadásra birt, s a hatalmas francia sereg ellen vezetett; ez megtörtétvéen, a többi ellenséges fejedelmek is lecsillapultak, s így Mária Therezia örökös tartományainak megmentésében Károlyi kitünő sikerrel működött. De azután sem nyugodhatott, hanem hadát gr. Nádasdi Ferenczcel Bajorországon és a Rajnán át vezetvéen, Belgium- és Hollandiában a magyar, addig ott alig ismert név dicsőségét győzelmei által fényessé tette. Ebbeli érdemei következtében, Hollandiából visszatérte után, 1745-ben b. t. tanácsossá, s a hét személyes tábla közbirájává nevezetett. Azonban M. Therezia nem sokáig örvendhetett a békének, mert II. Fridrik vágyott az örökségre; mi miatt ujra harcz keletkezett; ekkor Károlyi Ferencz lovassági tábornokká mozdittatott elő, megtartván helyét a legfőbb ítélő-széknél, hol életét a haza javának szentelé. Ezen két rendbeli magas állásában, nemcsak hatalmas kardjával és velős szónoklatával szerze magának halhatlan nevet, de híres volt egyszersmind széles, s tapasztalatokon alapult tudományáról (beszélt majd minden europai nyelven), valamint vallási buzgalmáról, elannyira, hogy a vidéken, hol tartózkodék, apostolnak tartatott. Bihar megyében Nagy Sándor nemes család összes tagjait a

kath. vallásra téríté. Tót-Megyerén diszes templomot emelt. Szívén viselvén nemzete szellemi művelődését, Nagykárolyban könyvnyomdát állított, s azt sikerrel foglalkodtatá. Ő maga is öregebb napjaiban a harcztéren kapott sebek következtében gyakran kénytelen levén a szobát őrizni, üres idejét az irodalomnak szentelé. Több hasznos könyvet fordított le francoziából magyarra, Royaumont és Osterwald eredetije után. Kettőt közülök Nagykárolyban nyomtatott ki illy címek alatt: 1) „A szent Bibliában levő Historiák tanulásának igen könnyű módja, a nevezetesebb Koncziliumok s ó-testamentomi eretnekségek historiájának leírásával.“ 1758. 8dr. 333 l. — 2) „A szent Bibliában levő historiák s arra kíváncsiak idő-szám tábláknak summája.“ 1757. Másodszor 1759. Azontul is több kiadást ért. Ez utóbbi könyvének előbeszéde előtt e szép mondat áll: „Bonum mihi Domine, quia humiliasti me.“ — Több, kéziratban maradt műve, s érdekes levelezése a jelenleg is diszlő Károlyi-család levéltárában őriztetik. Meghalt a magyarok nagy fájdalmára 1758. aug. 14-kén. A gyász-isteniszteletet a boldogultért gr. Barkóczy Ferencz egri püspök, később Magyarország primása tartá meg, melyre olly roppant néptömeg gyűlt egybe, miszerint a főpap, szónoklata közt e szavakra fakadt: „Hodie credibile est finem imponi pomposis celebribusque in Hungaria funeribus.“ Hamvai Nagykárolyban, családjá sirboltjában nyugsznak.

Károlyi Gáspár, időkorában a magyarországi protestansok egyik legjelesebb hitszónoka, nyelvtudósa és bölcsőse, 1529. körül szül. Tanulmányait hazájában elvégezvén, meglátogatá 1556-ban Németország főiskoláit. Honába visszatérvén, az akkor népes Göncz városában nyere egyházi hivatalt. Utóbb esperes, későbbben superintendens lön. Több jeles férfiú, mint Rákóczy Zsigmond egri kapitány (ki utóbb erdélyi fejedelem lön), Báthori István országbíró, Homonnai István, Mágocsi Gáspár stb. által gyámolittatva, lefordítá a bibliát hazai nyelvünkre s ez által hitsorsosai előtt nagy hirt nevet szerze magának. A munka 1589—1590-ben

nyomatott ki Vizsolyban, egy, Gönczhöz közel eső helységben Báthory Istvánnak, hol ez csupán azért állíttatott könyvnyomtató műhelyt, hogy Károlyi minél könnyebben felvigyázhasson a nyomtatásra. A munka kijövétele után két év múlva meghalt 1592-ik évben. Sirkövén e vers olvasható:

*Patria Karolium, Hospitium Witeberga, Cathedra,
Et Tumulus, magno, Gönczia terra, Viro est.*

Károlyi Péter, szül. 1540. körül Nagykárolyban. Meglátogatta a külföldi egyetemeket, s haza térvén, előbb Kolosvárt, azután Nagyváradon tanár és predikátor lett; 1572-ben pedig superintendenessé választatott. Blandrata György és Dávid Ferencz Szentháromság elleni tanait czáfóliólág irt két latin munkát. Magyar művei: 1) „Az apostoli Hitnek ágazatai predikátiókban.“ Debreczen, 1584. Második kiadás, u. o. 1600. — 2) „Az Halálról, Feltámadásról és az örök életről-való könyvecske.“ U. o. 1570. — 3) „Uj és igen szép komedia a mi első Atyáinknak állapotjáról.“ Debreczen, 1575. Meghalt 1568.

Kassai András, irt „Az Üdvözítőnknek kinszenvedéséről.“ Bártfa, 1644. 4dr.

Kászoni Endre, kir. udvari tanácsos, utazási naplóját adta ki latin és magyar nyelven. Magyarul e czim alatt: „Magyarországból tett velencei utazás.“ Pest és Posony, 1797.

Kászoni János, jogtudós, Kitionicnak híres törvénykönyvét fordítá magyarra s kiadá illy czim alatt: „Rövid igazgatás, a Nemes országnak és hozzá tartozó részeknek szokott Törvény folyásiról.“ Gyulafejérvár, 1647. — Ugyanannak „A törvényfolyásról irt igazgató“ (Directio methodica proceesus judiciarii“) czimű munkáját magyarul és latinul juttatá napvilágra Lőcsén, 1650.

Ujfalvi Katona Imre, született 1572. Baranya Ujfalu helységében, honnan előnevét kölcsönözte. Tanult Patakon, s iakolái végeztével Szepsibe mene tanítónak, hol két esztendő múlva 1595. Németország felé Wittembergának vette útját nyelvek és theologia tanulása végett. 1597 végén, és

1598. elején a magyar tanulók seniora volt. Két évet töltvén ott, Heidelbergába költözék, s leginkább a bölcsészettiekre adta magát, tanítói levén a logikában Keckermann és Pareus János Fülöp. 1599-ben hivatott a pataki iskola igazgatására, melyet dicsérettel folytatott három vagy négy évig. Ezentul Rákóczy Zsigmond udvari, majd a szepesi egyház papja lett. Innen a gönczi egyház vallotta magának 1606-ban; négy év múlva meg Bodrogkeresztur, hol öt hónapra meghalt oct. 22. 1610, életének 38. évében. Munkái: 1) *De libero arbitrio contra theses Andreae Sárosi.* — 2) *Antipapismus* (K. 1.) — 3) *Tractatus de patrum, conciliorum, traditionum autoritate.* Frankfurt, 1611. 8dr.

Katona István, halhatatlan nevű történetírónk, szül. 1732. dec. 13-án Nógrádmegye Bolyk nevű helységében. Tévednek, kik őt pápai születésűnek mondják. A jezuita-szerzetbe lépván, a bölcsészetet Kassán, a theológiát Nagyszombatban kitűnő sikerrel végezte, s bölcsészettudorrá avattott. Azután tanár volt az alsóbb iskolákban Gyöngyösön, Nagyváradon és Komáromban. 1761-ben áldozárrá szenteltetett, s hét évvel később a szerzetesi fogadalmakat tevő le. Ezután a nagyszombati, később a budai egyetemenél mint a költészet, szónoklat, homiletica, világ s Magyarország történetének tanára működött. 1790-ben Kalocsára főkáptalani könyvtárnoknak neveztetett ki, s mint ilyen egyszersmind a papnevendékeket az egyházi szónoklatban oktatta, mely tiszttét haláláig teljesíté. 1794-ben kalocsai főegyházi kánonokká, öt év múlva címzetes apáttá neveztetett. Megh. 1811. aug. 17-én Kalocsán, életének 79-ik évében. Hivatalos foglalkozásai mellett bámulatos szorgalmát, fényes tehetségeit és bő ismereteit hazai történeti munkák írására fordítá oly eredménynyel, mikép művei terjedelem, alaposság, hazafiúi buzgalom, rendszeres összeállítás tekintetében minden eddig irt történeti munkát fölülmulnak. Mutatja ezt azon körülmény is, hogy munkái nem csak hazánkban, hanem a külföldi tudósok által is igen kerestetnek. Nevezetes művei ezek: „*Synopsis chronologica Historiarum ad sublevandam*

memoriam Historiophilorum concinnata.“ Nagyszombat , 1771. 2 részben. — „Historia critica primorum Hungariae ducum, ex fide domesticorum et exterorum scriptorum.“ Pest, 1778. — Historia critica regum Hungariae, ex fide domesticorum et exterorum scriptorum.“ Pest, és Kolosvár, 1779—1797. 42 kötet. — „Epitome chronologica rerum Hungaricarum, Transilvanicarum et Illyricarum.“ Buda, 1796—98. 3. kötet. Irt ezenfölül számos értekezéseket latin és magyar nyelven. Magyarul napvilágot láttak: „Sz. István, magyarok első királya Dicsérete.“ Bécs, 1788. — „A magyar szent koronáról, Doct. Décsi Sámuelről irt Historiának megrostálása.“ Buda, 1793.

Katona József, a „Bánk bán“ szerzője, szül. Kecskemén, 1792. polgári szülőktől. Tanulmányait Szegeden és Pesten végzé, s 1813-ban ügyvédi oklevelet nyert. Már tanuló korában rendkívül kedvelte a színészetet, s mint pályavégzett tanuló egy ideig Pesten a Vida László igazgatása alatti szintársulatnál mint rendező és szereplő színész is foglalkozott. „Bánk bán“ című tragoediáját 23 éves korában írta, s azzal a kolosvári színház megnyitására az „Erdélyi Museum“ által hirdetett jutalomra pályázott, de sikertelenül; a bírálók a jutalmat senkinek sem ítélték oda. Ennél fogva Katona ujonnan átdolgozta, s 1819-ben, midőn a fejevári szintársulat Pestre jött, és Kisfaludy K. műveit nagy hatással kezdő adni, e társulatnak átadta; azonban a közbejött akadályok miatt színre nem kerülhetett. Ekkor művét újra átdolgozva és Kecskemét városának ajánlva kinyomtatá Székesfejevárott 1821. Kecskemét városa a művet tiszteletdíjjal jutalmazta és szerzőjét uradalmi és városi ügyésznek nevezte ki, melly hivatalában nagy erélylyel egész 1830. maj. 16-án bekövetkezett haláláig működött. Ugy látszik, hogy Katona, mióta az ügyészséget elvállalta, valószínűleg elkedvetlenedésből, föl hagyott a költészettel, s a többi színműveit, (millyenek: Farsangi utazás; Rózsa vagy a tapasztalatlan légy a pókok közt; Hedervári Czeccilia; Lucza széke; Camorunna című eredeti; továbbá Aubigne Clemen-

tia; Montbéli grófok; Medve Albert; Üstökös csillag című fordított művei, mellyek ezelőtt gyakrabban adattak, de közülök nyomtatásban egy sem jelent meg) még fiatal korában írta. Halála után irományai közt találták „A borzasztó torony“, „Monostori Veronka“, „Jerusalem pusztulása“ és „Zisko“ című színműveit. Szintén halála után jelent meg „Szabados Kecskemét, Alsó-Magyarország első mezővárosa története a magyarok bejöveteléig. Pest, 1834. „Bánk bán“ tragoediája megjelenése után is sokáig az ítéset által hallgatással mellőztetett. Színpadra hozatott először Kolosvárott 1825-ben, kevés hatással. Kassán 1833-ban már zajos tetszést aratott, miglen a nemzeti színház megnyitása után a közönség legkedvesebb színművévé vált, s Nagy Ignác színműtára 2-ik füzetében másodszor, s legújabbán a szerző életrajzával harmadszor is megjelent.

Kazinczy Gábor, Ferencznek unokaöccse, szül. 1818. júl. 18-án Berettőn, Zemplénmegyében. Hét éves korában Sárospatakra ment tanulás végett, s itt maradt 1828-ig; már gyermekéveiben, tanítóinak nemcsakély bámulatára, nagy ragaszkodást tanusított a történeti tanulmányok iránt. Azután Késmárkon, egy év múlva Eperjesen folytatta tanulmányait 1832-ig. Az itteni latin előadásokat nem igen kedvelé, hanem e helyett inkább a német jelesb irodalmi műveket tanulmányozta, s magát Pulezky Ferencz tanulótársával a magyar nyelvben fordítások által gyakorlá. 1830-ban már drámát írt, ezenkívül sok verset s Nagy-Károly háza történetét. Nagybátyja, Ferencz még inkább buzdította a lelkes ifjút, s egy rakás könyvvel ajándékozta meg. Minek következménye lett, hogy 1832-ben, midőn az akadémia több könyvet tűzött ki fordításra, a 14 éves ifju egész komolysággal ajánlkozik Fessler és Engel magyarhoni historiájának fordítására. 1832-ben ismét Sárospatakra ment, s titkára lett az ottani irodalmi egyesületnek. Ezen egyesület által 1834-ben közrebocsátott „Parthenon“ című munkálatok első kötete töle szintén hoz verseket, egy novellát s fordításban Ossian egy költeményét. Dolgozott az 1834-iki

kassai „Minerva“ számára is. Iskoláit 1835-ben végezvén be, egy évet az országgyűlés alatt Posonyban töltött, 1836-tól 1838-ig pedig Pesten időzött, tanult és írt. Az Athenaeum- és Figyelmezőben több fordítása és bírálata látott világot. Ekkori, de csakhamar félbeszakadt vállalata: „Malvina, regények könyve.“ 1839-ben pedig Népbarát czimű gyűjteményt akart adni; de ezen vállalata, valamint az Ör, Ellenőr, és Holmi czimű dolgozatai a censura által többnyire letartóztattak. Illy módon leszorítottván az irodalom teréről, a megyei élet viharos szinpadára lépett, hol kitűnő szónoki tehetsége által csakhamar országhirűvé lett. Az 1848-iki forradalom alatt jelentékeny szerepet vitt a politikai és journalistikai téren; miért a forradalom legyőzése után pörbe fogatott, de a képviselői kar többségével együtt kegyelmet nyert. Azóta ismét olvas, gyűjt, hü kebellet buzogva honi nyelvünk és a nemzetiség mellett, mellynek megmentőjeül az irodalom művelését tekinti. Előkelő részt vesz az „Ujabb nemzeti könyvtár“ ügyének vezetésében és szerkesztésében.

Kecskeméti Elekes János (Johan. Alexis Kecskeméti), előnevét kétségkívül szülő városától vette. Megfutván ide haza gymnasiumi pályáját, 1595. mene Wittenbergába. A pataki iskolának 1608-ban volt igazgatója Vásárhelyi Jánossal közösen, s hihetőleg nem ezen éven kezdődött professorsága, hanem korább. Kilépván az iskolai hivatalból, sárospataki lelkész lett s volt 1609—1617 közti időszakon át. 1610. jelenvolt a váradi zsinaton; aztán a zempléni egyházmegye esperese lett. 1617 elején Nagybányára költözött. Meghalt 1620. Nagybányán, de özvegye visszatért Patakra családotul. Munkái: 1) Az Dániel proféta könyvének magyarázatja, mellyet rövid predikációkban foglalt volt Kecskeméti A. János az pataki ekkleziának lelkipásztora, és abban az időben Szemplin vármegyében levő ekkleziáknak Seniora stb. Nyom. Debreczenben, 1620. 4dr. Kiadta barátja Margitai Péter, kállai pap, s ajánlotta I. Rákóczy Ferencznek, mikor még tanácsos volt Bethlen Gábor

erdélyi fejedelemnél. — 2) Irt magyarázatot Szent János mennyei jelenéseire, melyet szenczi Molnár Albert kiadni szándékozott; de mind a mellett kijött-e, nagyon kétes; hanem kéziratban maradt. — 3) Egynehány vetélkedés alá vettettet hitnek ágazatja. Megjelent 1620. 8dr.

Kecskeméti János, Bod és Horányi által egynek vétetik Kecskeméti Elekes Jánossal, kinek kortársa volt. Régi írás szerint azonban már megteszik a különbség, mert így irattak Joh. A. Kecskeméti (lásd ezt); és Joh. C. Kecskeméti. Emez utóbbi tanult Debreczenben; 1610-ben lett második pap Tokajban, 1614. Kállóban, néhány év múlva Ungvárt, s egyszersmind az ungi megye seniora. Nevében a C hihetőleg Claudus-t (sántát-t) jelent, mikor egy volna ama Kecskeméti Jánossal, ki 1598. külföldre kimenván, a wittenbergi magyar tanulók anyakönyvében Jo. Sánta Kecskemétinusnak, majd Joh. S. Kecskemétinusnak iratik és 1603-ban ugyanott senior volt, 1607. pedig Heidelbergát is meglátogatta. Munkái: 1) Fides Jesu et jesuitarum, avagy: Jézus vallása, mely Donatus Visartus által szedegettetett. Magyarra ford. Kecskeméti C. János tokaji második predikátor által. Nyomt. Debreczen, 1613. 8dr. Második kiadás 1619. Kereszturban. — 2) Három fő és nevezetes innepekre való predikációk. Nyom. Debreczenben, 1615, majd 1624. 8dr. — 3) Catholicus reformatus; Perkius után ford. Nyomt. 1620. 8dr. — 4) Az uri imádságnak magyarázatya. 1624.

Kecskeméti Zsigmond, polgárdi ref. predikátor, írt egy, Pálma Ferencz munkájából versekbe foglalt historiát „A magyaroknak eredetökről, ezeknek királyjainak életökről stb. II. József. Megjelent Posonyban (az év kitétele nélkül). Tőle vannak még: „LXXX. predikációkból álló katekhetika és különös alkalmatosságokra készített predikációk.“ U. o. 1793. 8dr. XXIV. és 598 l. „Falusi predikációk.“ Győr, 1795. 8dr. 671 l.

Kecsesényi József, nyitrai család közbirtokos, régiségbuvár, szül. Nyitra-Ivánkán 1815. mart. 17-én, régi nemcs szülőktől. Tanulmányainak végeztével előbb a me-

gyei közelet terén buzgálkodott, miglen a térről a pártviszályok által leszorítottván, családi magányában tudományos buvárkodásnak szenteli idejét. Ennek eredményeül tekintendőek, több folyóiratokban, u. m. Pesti Hírlap, Honművész, Honderű-ben s egyes hazai vállalatokban megjelent „Regészeti közleményei,“ továbbá a Kiszalud-Társaság számára beküldött népdalok, mondák stb. Legújabbán a Szent-István-Társulat „Ének- és Imakönyv-gyűjteményét“ számos, érdekes, régi énekekkel gazdagította; az 1855-ki „Religio“-ban „Az ipolyi apátság zborhegyi ősemlékeiről“ értekezett. Önállólag „Nyitra és környéke képes Albuma“-t adá ki 1854-ben.

Kelemen Didák, minorita s híres hittudós, szül. Erdélyben, Háromszék Baksfalva helységében 1663-ban. Kiadott egész évre szolgáló vasárnapi prédikációkat két kötetben. Megjelent az első kötet „Buza fejek“ czim alatt Kassán, 1729-ben 4dr. 364 l. A másik ugyanott 1734-ben. Írt még egy „Katekismust“ is, melly Kassán, 1734-ben nyomtatott. Meghalt Miskolczon, 1744. apr. 28-án.

Kelemen László, két vigjátékot hagyott hátra ily czimek alatt: „A gazdasszony, a nagy megfizet az öreg harang,“ és „Tápió Péter,“ vagy a kincsesók. Pest, 1792.

Gyermónostori **Kemény János**, 1660—1662-ig erdélyi fejedelem, szül. Bükkösön 1607. Ifjúságától kezdve hadi tudományokban képeztetett, s már Bethlen Gábor alatt nemcsak mint katona tüntette ki magát, hanem több fontos követségben is eszélyesen járt el. A két Rákóczy György alatt mint tábornok vezéri tisztséget viselt, de azerencsétlenül; mert 1657-ben II. Rákóczy György Lengyelországban a tatárok által legyőztetvén, s visszavonulásában a sereg maradványát Kemény János parancsnoksága alá helyezvén, őt hat ezernyi serege a moldvai határszéleknél tulnyomó tatár sereg által vétetett körül; egyideig a rögtönözve hányt védsánczok megett vitézül védelmezte magát, de egyrészt a lengyelek hűleplese, részint a tatár khán szeszegése, következtében, kívül egyezkedésre lépett, serege megsemmi-

síttetett, maga Krimbe fogságra hurczoltatott, honnan két évi sínlődés után 1659-ben váltatott ki. Épen ekkor czivódott II. Rákóczy György és Barcsai Ákos a fejedelmi székhely fölé. Kemény egyikhez sem akart szegődni, hanem visszavonulván Aranyos-Medgyesre, házasságra lépett Vesselényi István özvegye, Lónyai Annával. II. Rákóczy György halála után (1660) ennek pártja által fejedelemségre emeltetett, s e miatt harczba keveredett a törökkel. A Barcsaiakat, nevezetesen Ákost, Gáspárt és Endrét kivégeztette, s I. Leopoldtól kért s nyert segédelmet; de sikeretlenül, mert a török vezér Apafi Mihályt nevezte ki erdélyi fejedelemnek és seregét Erdélyből kiszorította. Az Apafit támogatott török seregnek Erdélyből kivonultával Kemény újra harczra kelt, 1662-ben Segesvárt vette ostrom alá, mi alatt azon év jan. 23. életét veszté. — Krimi fogságában irt egy könyvet, melyet Lorándfi Susanna adott ki illy czim alatt: „Gileádi Balsamum, azaz Sz. Dávid százötven Soltárinak czéljok és értelmek szerint egybeszedezetéseinek és czéljok szerint való alkalmaztatásoknak táblája.“ Sárospatak, 1659. A czim végén e sorok állanak: „Végeztetett el 1658-ik eszt. M. Decembri. Krim országban, Tatár Kám lakó helye-Baktsešzárai várossa felett levő kő-sziklákon építetett a mint névvel úgy valósággal is Kaloda nevű Sidóvárban.“ Bezárja e ritka munkát egy szép könyörgés, „mellyet a szörnyű fogságra vitetett rabok buzgón imádkoztak.“ Megírta saját nemzetsége származási tábláját, melyet később b. Mikola László sajtó alá bocsátott e czim alatt: „Régi nagy emlékeztető Kemény familia genealogiája, mely kezdetét vette a tekintetes Mikola familiából 958 eszt.“ Kolosvár, 1701. Megírta saját élete viszontagságait is memoires-alakban, mely irata 1817-ben Rummy gyűjteményében, 1856-ban Szalay L. által kiadva jelent meg. Ez utóbbtól e czimmel: „Kemény János önéletirása.“ (M. tört. emlékek. I. k. 8dr. VIII. 543. l.).

B. Kemény József (gyerőmonostori), szül. 1795-ben. 1827-ben kincstári titoknok lett Nagyszebenben, 1831-ben a magyar országgyűlésen az ellenzék sorai közt foglalt he-

lyet. A magyar tudós társaság mindjárt megalapítása után tagjává választotta. Nemsokára a magán életbe vonulván, minden idejét régi kedvencz tanulmányának, Erdély történetének s általában a történelem s régiség buvárlatának szentelé. K. Sámuel rokonával együtt az 1841-iki országgyűlésen, könyvtárát s nagybecsű oklevél-gyűjteményét az Erdélyben alapítandó muzeum számára ajánlá fel. A magyar orvosok és természetvizsgálók kolosvári és pécsi gyűléseiben kitűnő bizonyítványait adá: mennyire szíven viseli hazánk szellemi s anyagi művelődését. Nagy érdemekkel bir különösen az erdélyi történetírás körül. Nagyszámu történelmi munkái többnyire latin és német nyelven jelentek meg; azonban vannak a tudományos lapokban és zsebkönyvekben számos történelmi értekezései magyar nyelven is. Illyenek: „Végső szavam Henrik portugalliai gróf ügyében“ (Tud. Gyűjt. 1840.); „Lebedias“ I. és II. közlés (u. o.); „Régi magyar költészet“ (Tud. Tár VIII.). Önálló munkája: „Erdélyország történetei tára.“ Kiadta Kovács Istvánnal, Kolosvár, 1845. Latin munkái közt legnevezetesebb: „Notitia historico-diplomatica archivi et literarum capituli Albensie Transilvaniae.“ Szeben, 1836. 2. kötet. Továbbá: „Epistolae Mathiae Corvini, Uladislai II., Ludovici II. Regum Hungariae et contemporaneorum, adjectis notis criticis nunc primum editis.“ U. o. 1835. Német nyelven örökbecsű munkája e czímet viseli: „Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens.“ Kolosvár, 1839. 2. köt. Politikai pályáján azon változás érte, hogy 1846. az erdélyi országgyűlésen a conservatív táborba lépett át. A forradalom alatt tagja volt a debreczeni felsőháznak. Később midőn az ország új rendeztetése megindult, mint bizalmi férfiú Bécsbe hivatott föl. Meghalt Gerenden, 1855-ben. K. J. kétségkívül a két magyar haza első rangú historicusa volt. A Kurz A. által kiadott „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens“ czimű folyóiratnak ő volt tulajdonképen létrehozója és előmozdítója. Gazdag okirat-gyűjteménye az erdélyi fejedelmek korából, külö-

nösen Bethlen Gábor és Apaí idejéből, jelenleg az erdélyi országos muzeum tulajdonává lön.

Kép Gejza, szül. Vácson. Egy regényes történetet hagyott hátra „Szerelem példája“ czim alatt, németből fordítva. Vác, 1787. 8dr. 269 l.

Kerékjártó Alajos, vagy irói néven **Kerékgyártó Árpád**, történész, szül. Jászberényben 1820. Tanult szülőhelyén és Pesten, hol ügyvédi oklevelet nyert. Hivataloskodott Pesten, mint városi törvényszék jegyzője; jelenleg az országos telekadó-hivatalnál van alkalmazásban. Eddig közlött több történeti cikket a Vasárnapi Ujságban; ő írta egy ideig a Magy. Néplap „történeti naptár“-át. Jelenleg a Magyar M. által megindított „Magyarok életrajzai“ czimű gyűjteményes történeti munkát írja és szerkeszti. Kéziratban sajtóra vár „A magyar alkotmány kifejlődésének története“; több kötetre terjedő munka.

Keresszegi István, debreczeni predikátor és a tiszán-inneni ref. ekklesiák superintendense, predikátiókat hagyott hátra két nagy kötetben. Az első, „Az keresztyén Hitnek ágazatiról való Predikátióknak Tárháza,“ nyomtatott Váradon Pekete István költségén Szenczi K. Ábrahám által 1640. 4dr. 1010 l. A második „A hitnek és jószágos cselekedeteknek tündöklő példáiról való Predikátiók“ czim alatt Debreczenben látott világot 1635. 8dr. 615 l.

Kereszturi Pál, szül. Erdélyben 1589. A hazában és külföldön végzett tanulmányai után Bethlen Gábor fejedelem által a gyulafejevári collegiumnál tanáru néveztetett. Később Rákóczyak udvaránál hitszónok és nevelő volt. Rövid és velős tanítási módja által szereze magának hirt. Meghalt 1655-ben, életének 66-ik évében. Magyar nyelven kiadott munkái: „Tsetsemő keresztyén,“ írta nevendékei számára. Megjelent Kolosvárt, 1636. Ez ellen Posonyban jelent meg egy könyv illy czimmel: „Ki tett Tzégér, melly által föltalálja akárki is, minémü poshadt és mérges tejet fejt Kereszturi Pál Erdélyben egy katechismusnak tömlőjében némü némü Heidelbergra táján nőtt hizlalt teheneknek

tölgyéből a nem régen született tacssemő keresztényeknek szoptatására.“ (1640.) Kereszturi egy terjedelmes munkában igyekvők amazt megczáfolni, melly munka „Föl sördült keresztény“ czim alatt Váradon, 1641. (4dr. 438 l.) megjelenvén, erkölcsi tanítást tartalmaz ugyan, de leginkább megtámadója ellen van irányozva. — Továbbá megjelent tőle „Lelki legeltetés.“ U. o. 1645. Tartalmazza a XXIII. zsoltár magyarázatát. — „Egyenes ösvény.“ Válogatott prédikációk. U. o. 1645. Második kiadás Bethlen Katalin költéségén. Szeged, 1744. „Mennyei társalkodás.“ Várad, 1646. Végre kiadott egy szentbeszédet a keresztségről Rákóczy Ferencz kereszteltetése alkalmára. N.-Várad, 1645.

Kéri Sámuel, sz. Ferencz szerzetének tagja, egyházi szónoklata, bölcsezet- és hittudományokbani jártassága által elhiresedék. Magyar nyelven megjelent munkái: „Keresztény Seneca.“ Seneca válogatott sententiáinak fordítása. Bécs, 1654. — „Boldogságos Szűz soltár könyve.“ Ugyanott 1660.

Kertbeny, családi néven **Benkert** Károly, szül. Bécsben, 1824. Egy év múlva azonban már Pestre hozták szülői, kik idevaló lakosok valának. Alsó iskoláit Pesten és Egerben végezte, és már 1837-ben utazást tett Keleten. 1838-ban először Győrött, később Pesten könyváruságot tanult. Azután utazást tett Németországban s egy ideig tüzérkadet volt Pesten és Dalmatiában. 1843—45-ig német irodalommal foglalkozott Pesten. 1845-ben egy albumféle munkát indított meg: „Jahrbuch des deutschen Elements in Ungarn“ (1 füzet); melly vállalata azonban megbukott. K. érezni kezdé tanulmányainak hiányos voltát, s bővebb önképzés végett 1846-ban utazásra indult el; bejárta Olaszország nevezetesebb városait. Olaszországból 1847. Schweizba, innen Párisba utazott. Ugyanazon évben átment Londonba s 1848-ba Németországba tért vissza, hol különösen a magyar irodalom tanulmányozásával s költészetünk jeles termékeinek németre fordításával foglalkozott. Habár K. a magyar nyelv csekély ismeretével fogott e munkához, de

buzgalmának s fáradtságainak jutalmát abban látta, hogy működése figyelmet ébreszt, saját hiányai mulnak, ereje és képessége pedig mindinkább nagyobbodik. 1852-ben Pestre jött, s pár évig itt tartózkodék. Mult évben ismét külföldre utazott. Az eddig általa kiadott munkák sora következő: „Gedichte von A. Petöfi“ (Frankfurt, 1849. 30 iv.). „Der Held János von Petöfi“ (Stuttgart, 1850.). „Der Strick des Henkers“ (Halle, 1850.). „Ungarische Volkslieder“ (Darmstadt, 1850.). „Erzählende Dichtungen von J. Arany“ (2 köt. Lipcse, 1851. 20 iv. 2-dik kiadás Lipcse, 1853.). „National Lieder der Magyaren“ (Braunschweig, 1852.). Legnevezetesebb munkája: „Album 100 ungarischer Dichter“ (Dresda, 1854. 35 iv; második kiadás 1855.). „Echo von Tihany, nach Pompéry“ (Pest, 1854.). „Dichtungen von J. Arany.“ (Pest, 1854.). Ezen munkáin kívül vannak számos irodalomtörténeti s művészeti czikkei elszórva egyes bel- és külföldi lapokban. Pesten utóbbi tartózkodása alatt „Magyar könyvészet 1801—1855-ig“ összeállításával foglalkozott.

Kerti Fábán, veszprémmegyei áldozár, később székesegyházi kanonok, magyar nyelven két könyvet hagyott hátra: egyik szól az Erény gyakorlatáról; a másíknak czime: „Maria, aeternitatis beatae porta sancta, azaz: Mária; a boldog örökké-valóságnak szent ajtaja.“ 1645.

Király Jakab, osgyáni ref. predikátor, kiadott illy című könyvet: „Mise nem mise“ latinból fordított, szentmise elleni könyv. Nyomatott Kassán, 1654. — Továbbá „Hármas-Szent-Irásbéli dolog.“ U. o. 1654. Némi bibliai igazságokat tartalmaz.

Királyi Pál, szül. Szepetnéken, Zalamegyében 1821. Iskoláinak alsóbb osztályait N.-Kanizsán, a felsőbbeket a pesti egyetemben végzé. Az 184 $\frac{1}{4}$ országgyűlésen mint joggyakornok Posonyban tartózkodott; s üres idejében írta a gr. Batthyány Kázmér által kitűzött, s a m. Gazd. Egyesület által kihirdetett „Robot és Dézma“ jutalomkérdésre adott dolgozatát, melyet a nevezett egyelet által kinevezett bíráló

választmány a másod, vagyis 50 arany jutalomra ítelt. 1845-ben Jelenkor című lap külföldi politikájának vezetésére vállalkozott, s azt egész 1848. mart. végeig vitte; ekkor a lap szerkesztését maga vevő át s vezette azon évi június végeig. A forradalom alatt katonáskodván, a fegyver letétele után közvitéznek soroztatott be. A hazán kívül 6 évig tartott távolléte alatt leginkább a népszokásokat és a látott vidékek polgári viszonyait, műveltségi fokozatát stb. kíséré figyelemmel; s elkészíté Dalmatia történetét a magyar uralom alatt, s a dalmát, és monteneger népszokások ismeretetését; melly dolgozatai annak idejében sajtó alá fognak bocsáttatni.

Kiss Bálint, a magy. akadémia I. tagja, szül. Vésztőn, Békésmegyében 1772. dec. 9-kén. Tanult Debreczenben s később Jenában. 1799-ben szentesi ref. predikátorra, 1835-ben Csongrádmegye táblabírájává, 1836-ban egyházkerülete esperesévé választaték. Meghalt 1853. mart. 25-én s így Szentesen a predikatori tisztelet 54 évig tölté be. Lelkipásztori foglalatosságai mellett a tudományokkal is foglalkozék; több erkölcsi, hittani, nyelv- és régiségtani tárgyú értekezései kéziratban vannak. Nyomtatásban megjelentek tőle: „Egy könnyen járó vaseke készítése módjáról“ (Pethe Mezei gazdájában, 1818.); „Magyar régiségek.“ 3 rész. Pest, 1839. „Első évi oktató az írás, olvasás és rajzolás kezdetének abcjével,“ két kiadásban jelent meg Pesten. „Női tan.“ Pest, 1847. „Falusi földmivelőket oktató.“ U. o. 1847. Közzölt cikkek a Tud. Gyűjteményben is. — Hasonnevű fia mint jeles festő ismeretes a hazában.

Kis Fábían, szent Ferencz szerzetének tagja, kiadá a sümegi B. Sz. Mária képének történetét illy czim alatt: „Beteggek Gyógyítója.“ Nagyszombat, 1703.

Kiss Ferencz, m. akadémiai lev. tag, szül. 1791. dec. 8-án; atyja Gábor katonai mérnöktesti őrnagy volt, ki hazánkat egyik legnagyobb s leghatályosb közlekedési eszközével, a Ferencz-csatornával ajándékozta meg. — Kiss Ferencz Szegeden, Szabadkán tanult, s a jogtudományt Győrött Magyar Írók.

és Nagyváradon hallgató. Ügyvédi oklevelet nyervén, a ferenczsatornai s bácsi bérlett jószágok kormányánál ülnöki hivatalra neveztetett, s mindaddig, míg a haszonbér tartott, Bécében maradt. E közben 1820-ban Zombor város határ-kimérési biztosa is volt. 1828 óta nyugalomba lépett, s kizárólag az általa szenvedélylyel üzőtt régiségtnak élt. 1839-ben választatott meg a magy. akadémia tagjává, mellynek kebelében több értekezést olvasott föl. Szemtanuja lévén azon nevezetes égi jelenetnek, melly 1832. nov. 13-án mutatkozott, azt 1833-ban le is írta s a hirlapokban közölte. Ezenkívül csak a Tudománytárban jelentek meg tőle értekezések, nevezetesen „Az Ó-Budán talált római szabályozó pénzmértékről;“ „Némelly, hazánkban találtató hunn emlékekről“, stb.

Kis Gergely, székely-udvarhelyi igazgatótanár és egyházkerületi főjegyző munkáját „Agenda, azaz: Egyházi szolgálat-béli okos isteni tisztelet módja“ czim alatt Szerencsi Nagy István győri predikátor adta ki Győrött, 1788. 8dr. 400 l.

Kis Mihály, nagyvárad i. sz. kanonok, kiadott egy polemicus munkát „Melianus Gnatereth paizsának megrontója“ czim alatt. Pest, 1799. 8dr. 795 l. Azonfölül irt buzdító verseket a nemes szívű magyarokhoz. Posony, 1796.

Kiss Pál (nemeskéri), apát, nagyvárad i. sz. kanonok s magyar akadémiai tag, szül. Szentgróthon, 1793-ban nemes szülőktől. Végezve Sopronban alsóbb tanulmányait, a győrmegyei nevendékpapok közé vétetett föl. Pappá szenteltetvén, több előkelő m. háznál nevelő volt, majd a bécsi egyetem könyvtárában segédtszot s a Theresianumban magyar nyelv tanára lett. Már ekkor nyilvános jeleit adá a nevelés- és oktatásügy szeretetének. „Földrajza“ 1818-ban jelent meg; kevéssel utóbb a Tud. Gyűjteményben a bell-lancasteri tanrendszert ismerteté meg, s a népnevelés ügyében tanácsos, buzdítással, tollal hatott. A városi és falusi iskolamesterek számára irt könyve „A tanítás-módról“ 1830-ban a helyt. tanács meghagyása folytán adatott ki.

Növendékei számára nyelvtant, gyakorlat gyűjteményt, s s irodalmi „Kalászokat“ készített. Bécsben viselt könyv-vizsgálósága ideje alatt egy röpiratot bocsátott közre „A sajtószabadságról“ ellenirányu szellemben. Tőle van gr. Széchényi Ferencz érdekes életirata is. Ő neki jutott a szerenöse, hogy a trónörökös főherczeg fiait, köztök dicsően uralkodó felséges Uralkodónkat a magyar nyelvben képezze, melly feladatát fényes sikerrel teljesíté. 1846-ban a magy. akademia tiszt. tagjává választatott, mielőtt azonban székfoglaló beszédet tarthatott volna, meghalt 1847-ben.

Kis Zsigmond, Nemes-Dömölkön, Vas megyében sz. 1744. aug. 24-én. Posonyban, Sopronban és Jenában szerzé tudományát. 1769-ben sz.-lászlói, 1771-ben bődögei, 1783-ban kis-somlyói, 1786-ban téthi predikátor és györmegyei senior lett. Meghalt 1805-ben. Nyomatott műve ez: „Dr. Luther Márton kis katekismussa magyarázó kérdések és feleletekkel stb. Posony, 1804. 8dr.

Kismarjai Pál, debreczeni ref. pap. Munkája: „Kegyes Isteni Beszélgetések, mellyekben az Ur Krisztus ama jó pásztor Ádámnak egy elveszett fiát meg akarja téríteni, és saját juhainak aklában vissza hozni.“ Debreczen, 1630. „Oktató tanítások“ U. o. 1641. Latin nyelven: „Brevis Institutio ad cognitionem lingvae hebraeae ex optimis auctoribus collecta.“ Franekera, 1643.

Kisztei Péter, gönczi ref. predikátor, írta „Az üstökös caillagról való elmélkedéseket.“ Kassa, 1683.

Klauzál Imre, Gábornak, a hirneves megye- és országgyűlési szónoknak s m. miniszternek testvérbátyja, a magy. akad. lev. tagja, s hazánk egyik legmiveltebb gazdája, szül. Szegeden 1799. jan. 11-én. Atyja, János cseh származásu, magy. ezredbeli tiszt; anyja Babarczy leány volt. Végezvén iskoláit, a magy. udv. cancelláriánál kezdé pályáját; ott ismerkedett meg gr. Károlyi Lajossal, ki csakhamar reá bizta uradalmi igazgatását. Ez volt Klauzálnak saját mezeje, mellyen fényes tehetségeit kitünteté. Egy pár évet előleges készületre és tanulásra fordított, s megismer-

kedvén hazánk mezőgazdasági viszonyaival, rövid évek alatt ura jószágait a legvirágzóbb állapotba helyezé. Ezenfölül lelkesen mozdítá elő szóval, tanácscsal, tollal a hazai gazdaság ügyét, jutalmakat tűzött ki, jeles értekezéseket szolgáltatott a Gazd. Egylet által kiadott „Gazdasági tudósítások“-ba, melly egyesületnek egyik leglívebb s legmunkásabb tagja volt, és a vezetése alatt megjelent „Rohoncz-i közlemények“-be. Illyenek: „Néhány tekintet m. ország földmivelésére“ (1837.); „Juhászati tisztek s némelly juhászati viszonyok gr. Károlyi Lajos uradalmaiban“ (1838.); „Mellyik jelenleg a legjövendelmezőbb merinójuh, s mellyek tenyésztésének főelvei?“ (1840.); „Saját jószágkezelés, haszonbér és a száztóli“ (1841.); ezenkívül több czikk a M. Gazdában. — Jeles gazdatiszteket nevelt, nagyszámu művelt ifjuság csoportozott a tisztelts kedvelt főnököknek tanulságos s lelkes körében. E nemes törekvésének eredménye volt a nagyszerű tervezetre alapított de rövid életű „rohoncz-i gazdasági intézet“, mellyet akkor alapított, midőn gr. Batthyányi Gusztáv és Kázmér uradalmainak igazgatását is átvevén, lakását Tótmegyerről Rohoncra tevé át. Az intézet ellenséges magán-viszonyok által felbomolván, Klausz kilépett a szolgálatból és Vas megyében a Batthyányiak két uradalmát kibérelvén, a polgári élet független körébe ment át. Itt is bámulatos ipárt fejtett ki a gazdaságban. — Meghalt 1847-ben. Emlékezetét tisztelettel ünneplé a gazdasági egyesület s a magy. akademia, mellynek tagjai közé 1833-ban soroztaték.

Klenák Narciss, sz. ferenczrendi áldozár, b. Alvinczy gyalog ezredének tábori papja volt. Igen jeles, sok szakismerettel irt terjedelmes munkát adott ki illy czimmel: „Napi nyugati tördelések, vagyis a mai filosofusok észeskedéseivel egybevetett józan elmélkedések.“ Pest, 1800—1801. két kötet. Tőle van a „Zárt Mantua, vagyis abban szenvedett inségek följegyzése“ is. 1801.

Klobusiczky Antal, illy nevű régi nemes család ivadéka, élt a XVIII. század második felében. Előbb Illyésházi

József országbíró és Pálfi Miklós, később magyar udvari cancellaria titkára, végre a szepesi s N.-Várad-környéki kir. javak kezelője volt. Magyar nyelvre fordított francziából az ifjuság számára egy könyvet, melly illy czim alatt jelent meg: „Hasznos mulatság, azaz, a kisedek tanuságára és hasznokra a tudni szükséges dolgokrul egybe szedett kérdések és feleletek.“ Posony, 1764.

Knauz Nándor, szül. Ó-Budán magyar szülőktől, 1831. oct. 13. Gymnasiumi iskoláit végezte Esztergomban. Ugyanott a főmegye növendékei közé fölvétetvén, a bölcészetet és a theológiát N.-Szombatban hallgatta, hol pappá szenteltetése után a gymnasiumban tanár, s azután Posonyban az Emericanumban tanulmányi felügyelő volt. Jelenleg posonyi társas-káptalani segéd és karlelkész. — Még nevendék korában lépett föl kisebb munkálataival az írói pályán. Első dolgozatai szépirodalmi irányuak voltak. Több elbeszélés jelent meg tőle a Kath. Néplapban, a Ker. Naptárban, Divatcsarnokban és Családi Lapokban részint Zumbur álnév, részint saját neve alatt. Az 1856-iki Religióban egy szép költeménye jelent meg illy czim alatt: „Sziget lilioma“ (magyarországi sz. Margit legendája). Ezentul kiválólag a hazai történelmi tanulmányokra fordítja idejét, lankadatlan szorgalommal gyakorolva magát a régi kéziratok és okmányok olvasásában és vizsgálatában; melly téren már is nevezetes eredményt képes fölmutatni. Általa fedeztetett föl a posonyi káptalan kéziratárában levő, s mindeddig hasztalanul keresett, sőt már elveszettnek vélt nevezetes „Chronicon Hungarorum Posoniense.“ A fölfedezett codexet egy jeles értekezéssel mutatta be a közönségnek az U. M. Muzéum 1856-iki folyamában, egybevetve kritikailag az eddigi leiratokat és kiadást. A posonyi káptalan ezen érdeménél fogva könyvtárnokául nevezte ki, s becses kézíratai és régi nyomtatványai dus gyűjteményének rendezésével bizta meg; s számos hazai történelmi s irodalmi adatot földerítő munkában jelenleg fáradozik. Ezenkívül egyes érdekes történelmi értekezéseket birunk tőle a Religióban (1856. foly.), mint

„Boldog Cháky Móriczról“ stb. A Kondé-család levéltára régibb okiratainak lemásolására engedelmet nyervén, sok becses kiadatlan okiratot közlött a m. akademiával a „Történelmi tár“ számára; valamint az 1397-iki országgyűlés végzeményei is innen általa közölve, az akadémia 1856-iki egyik ülésében előadattak. A jeles és szorgalmasan buvárkodó férfitól nevezetes gyarapodást várhat hazai történelmünk.

Kóczi Dávid, mádi predikátor, illy ozimű munkát irt: „A palatinusi catechesisre iratott magyarázat.“ Kassa, 1802. 8dr. 416 l.

Kollarich Joakim, remete sz.-Pál szerzetének tagja, szül. Peresztegen, Sopronmegyében 1720-ban. Rendes tanulmányain kívül tanulta a jogot is, s ennek következtében a rend procurátorává választatott. Hivatalos foglalkozástól ment óráit az irodalomnak szentelé. Munkái: „Philothea, azaz: ájtatos életre vezérlő ut.“ Nagyszombat, 1764. 40 és 469 l. Ajánlva van Barkótzai Ferencz primásnak. — „Keresztény intések a komáromi földrengés leírásával.“ Alkalmi versek. Pest, 1766. „Csepelényi György élete.“ U. o. 1772.

Keller József, szül. nemes szülöktől 1745. dec. 16-án Mármarosmegye Huszt nevű mezővárosában, hol édes atyja Koller Antal kamarai praefectus volt, ki utóbb tanácsnoknak neveztetett Posonyba ugyancsak a királyi kamarához. Posonyban és Nagyszombatban végezván a bölcsészeti és jogi tanfolyamot, 1762. a pécsi növendékpapok közé fölvett. A theologiai tanulmányok befejezése után még fiatal lévén arra, hogy áldozárrá szenteltessek, az országghírű s széles tudományu püspök Klimó György által 1764-ben Bécsbe küldetett, hogy az udvari könyvtárban a pécsi egyházmegyére vonatkozó okmányokat kikutassa, s magát a pécsi püspökség történetének megírására előkészítse. Ugyanez idő alatt tanult francziául a Bécsben tartózkodó menekült francia papoktól. Hogy magát még inkább kiképezhesse, 1766. Romába küldetett; ide utaztakor Velenczén, Bergamon, Milanón, Genuán és Florenczen keresztül Pisába jutott

azon év october havában, hol is hittudorrá lett. Koller Romában igen kedvesen fogadtatott, s már megérkeztek a kívánt okiratokat legtöbbnyire kivonatban összegyűjtve találta. 1667. november havában Romából hazájába visszatért s még azon évben Posonyban pappá szenteltetett az ott tartózkodó Klimó püspök által, kinek oldala mellett maradt 1772-ig, mikor a pécsi püspöki, akkor páratlan tudományos kincsesel bíró könyvtár felügyelőjévé, s egyszersmind a megyei növendékpapság tanárává neveztetett. 1775-ben pécsi kanonok lett. Midőn egy pár évvel előbb Mitterbacher Dániel széki plébános neveztetett ki kanonoknak, s ugyanakkor Kollerrel ebéd előtt együtt állottak a nagy püspök előtt, Klimó észrevette Koller arcvonásaiból, hogy mellőztetését érzi, s így szóla hozzájuk: „Nonne, inter vos est nunc oppositio?” felelt Koller: „Non Domine Excellentissima, sed est postpositio.” 1792-ben olvasó-kanonok volt, s a káptalan levéltárát rendezte, és sajátkezűleg lajstromozta. 1795-ben Keresztelő sz. Jánosról nevezett pécsi kispréposttá, majd 1802. pécsi nagy-préposttá lett. Mind Király József, mind b. Szepesy Ignác pécsi püspökök alatt püspöki helyettes volt hosszú ideig. 1832. sept. 11-én 87. éves korában megszűnt élni. Koller fáradhatlan szorgalmának köszöni a pécsi egyházmegye azon tudós munkát, melyet 1782—1812. „*Historia Episcopatus Quinque Ecclesiensis*” czim alatt VIII. 4dr. kötetben kiadott Koller, ha valaki ezen jeles munkát előtte dicsérte, neheztelni látszatott, s mondani szokta: „Non est meum, sed Klimonis opus;” noha Klimó az első kötet megjelenését sem érte meg. Azt azonban tagadni nem lehet, hogy a nagy tudományu főpap Kollert munkájában vezette, észrevételeivel gyámolította; revisora azonban püspöki meghagyásból a tudós Szalágyi István volt. — Ellenben azon, maga nemében páratlan munkát, melyet a sz. koronáról irt, és „*Dissertatio de S. regni Hungariae Corona*” czim alatt 1800. 4drben kiadott, sajátjának örömmel vallotta. Ezen ritka tudományu munkákon kívül irt még egy kötetet „*De ritibus et ceremoniis in SS. Missae Sacrificio.*” A pécsi püspöki könyvtárban

sokat fáradozott, irt, rendezett Koller, a régi olvashatlan vagy elrongyolt okleveleket mind olvasható betűkkel letisztázta; s több más apróbb kéziratai láthatók ott. Vannak kéziratban latin predikációi is. Volt Koller könyvtárában egy kézirat illy czim alatt: „Georgii Klimo Quinque Eccl. Episcopi etc. etc. De Jure Dioecetano Ecclesiae suae in Regionem ultra Dravum Flumen sitam Historico Diplomatica Demonstratio.“ Ezen tudós munka több lapjain látható Koller saját kezeirása, hol részint igazított, részint pedig egész czikkeket újra átdolgozott. Koller országhirűvé vált nagy tudományossága- s sok oldalú ismereteinél fogva, mit még inkább kitüntetett az 1792—1811. tartott országgyűlésen mint káptalani követ, köznyelven „Doctus Praepositus“nak neveztetett. — A görög s heber nyelveken kívül beszélt latinul, francziául, olaszul, németül, horvátul, illyrül; a magyar nyelvet pedig milly tudományosan bírta, kitűnik a munkáiban előforduló régi kiejtésű, vagy roszul irt szavak fejtegetéséből s magyarázatából. Kollernek vallásossága, felebaráti szeretete páratlan volt. Magára legkevesebbet fordított, hanem mindent a szegényekre; legkivált voltak házi szegényei, kiket havonkint gyámolított a világ tudta nélkül, az evangelium értelmében. Ha magának nem volt, kölcsön kért; de szegényeit szükségben sinlődni nem engedé. Minden évben 12 jámbor erkölcsű tanuló ifjút tartott, s számos jeles egyházi s világi férfiakat elősegített majd 60 évig tartott kanonoksága alatt, kik, és kiknek gyermekei s unokái áldják szentelt porait. Végrendeleltileg is a mi kevese maradt, annak a szegények lettek örökösei; rokoninak mitsem hagyott egyházi javadalmaiból; ellenben a reá szállott ösiséget, posonymgyei birtokát, még éltében átadta. Gazdag könyvtára nagy részével szintén még éltében a püspöki könyvtárt ajándékozta meg. A pécsi káptalannak e ritka disze s dicsősége, minden szerénység, alázatosság, irgalmaság s feddhetetlen élte daczára is, sok üldözést szenvedett; gyalázatos perbe kevertetett, melly a romai sz. székhez fölebbeztetett, s onnan nevezett bírák által dönté-

tett el Koller ártatlanságának kitüntetésével. Ezen per, kezdetétől végeig, Koller ellen és mellett irt minden egyes levelekkel sőt darabkapapirokkal mind össze van gyűjtve Koller által egy nagy foliant kötetben, hol legjelesebb egyházi, akkor élt férfiak kéziratai is olvashatók. Ezen, kevesektől ismert gyűjtemény egy, Kollert igen tisztelő tudós férfiú kezében van, és hihetőleg csak élte szüntével — mi későre történjék! — fog a pécsi püspöki könyvtár sajátjává lehetni.

Kolosváry Ferencz, szül. Külsővaton, Veszprémme gyében 1813. nemes szülőktől. Alsó iskoláit végezte Veszprém-ben, a bölcsészetet és theológiát Győrött, hol az egyházi rendbe lépett. 1836-ban pappá szenteltetvén, a püspöki udvarban levéltárnokul neveztetett; utóbb szentszéki aljegyző s 1845-ben vasszari plebános lett. Ez utóbbi állásában adott ki két kötetben predikációkat, melyek bold. nagybátyjának, Kolosváry Sándornak dolgozatai voltak ugyan, de Ferencz azokat a magyar nyelv jelen irmodorához simította.

Koltsár György, lendvai hitszónok, korához alkalmazott szép egyházi beszédekét hagyott hátra illy czim alatt: „Postilla, azaz, az Evangeliumoknak, melyeket az Esztendők által a keresztények gyülekezetibe szoktak olvasni, Predikáció szerint való magyarázattya a régi és mostani szent Írásbeli Doctoroknak Írásából.“ Bártfa, 1629. Ajánlva van Bánffy Miklós királyi pohárnoknak.

Kolumbán János (olaszteleki), lakott Vácsolozon, Krasznamegyében. Munkája: „A régi pogány istenekről való Historia.“ Debreczen, 1766. Továbbá: „Vida historiaja“ (versekben). 1789.

Komáromy Ferencz, regény- és beszélyíró, szül. 1823. dec. 27-én Erdélyben, Marosvásárhelyen. Iskoláit Nagy-Enyeden kezdette és Marosvásárhelyen bevégezte, melly utóbbi helyen a kir. táblán a hazai törvényekből az akkori szokás szerint vizsgálatot tett le, s 1846-ban atyai jószágára, Borberekre ment önállóan rendezni saját ügyeit és gazdaságát. Alsófejérmegyénél tiszteleti jegyző volt 1848-ig; ekkor Pestre utazott, hol mintegy három havi mulatása

alatt az Életképekben és a Budapesti Divatlapban közölt némely dolgozatokat. Egy önálló regényt is irt, melly azonban a bekövetkezett forradalmi zavarok közt elveszett. A forradalom kiütvén, Pestről Erdélybe utazott, hol az akkori mozgalmakban tevőleges részt vett s Maros-Vásárhelyen egy röpiratot nyomtatott „Vésznapok a Székelyföldön“ czim alatt; mi miatt 1850-ben javainak elvesztése mellett nyolcz évi börtönre ítéltetett, de később kegyelem után bocsánatot nyert. Jelenleg Pesten az irodalomnak azenteli idejét. Először P. Horváth Lázár palaestina utazását dolgozta át francziából magyarra, mellyet Friebeisz István „Szent Sir“ czim alatt adott ki; azután több lap és folyóirat részére irt. 1856-ban két kötet beszélyt adott ki „Komáromy Ferencz beszélyei“ czim alatt. 1857-ben „A pályakezdők“ czimű három kötetes regénye jelent meg.

Komáromi István, telegdi ref. predikátor, „Az Ur Imádságának magyarázatát“ hagyá hátra jeles egyházi beszédekbe foglalva. Megjelent N.-Váradon, 1651. 8dr. 290. l.

Komjáti Benedek, Perényi Péter özvegyének, Frangepán Katalinnak udvari papja volt a XVI. század első felében. E fáradhatlan munkásságu tudós, urnője megbízásából 1532-ben magyarra fordította és a következő évben Krakóban kinyomatta szent Pál leveleit e czim alatt: „Az zent Paal leveleg Magyar nyelvenn.“ Munkája előszavából kitetszik, hogy urnője e levelek magyar kiadásának már birtokában volt, s csak annak kijavítását hagyá meg Komjátinak, ki azonban jobbnak látta az egészet ujolag saját tetszése szerint lefordítani.

Kömlei János, munkácsi ref. predikátor, az általa fordított és Magyarországra alkalmazott „Szükségben segítő-könyv“ által hagyta fön emlékezetét. Megjelent képekkel ellátva Pesten, 1790. Irt továbbá illy czimű munkát: „Az Urnak sz. Asztalához készítő hat héti penitentialis könyörgeések.“ Vác, 1800. 8dr. 225 l. Kömlei (Sándor István szerint) meghalt 1801-ben.

Komlóssy Ida, első rangu színésznő, szül. Székesfe-

jérvárott; atyja azelőtt színigazgató volt, jelenleg a pesti nemzeti színház könyvtárnoka. — K. I. gyermekkorától gyakorlá a színészetet. Pesten legelőször 1838-ban lépett föl; azután atyja társulatánál Kolosvárt, Kassán, Debreczenben, Győrött, Nagyváradon és Szegeden tetszéssel szerepelt. 1844-ben a pesti nemzeti színház tagjává szerződ-tetett. — Több színművet fordított magyarra; ilyenek: „A navarrai királynő regéi,” és „Két testvér a népből” — fran-cziából; „A tenger és szerelem hullámai” németből stb.

Kondé József (pókateleki), tanult 1777. körül Nagy-szombatban, Katona István tanársága alatt. Előbb szolgál-bíró volt Esztergommegyében, később az esztergomi érsek-ség főügyészévé neveztetett. — Magyarra fordította II. Fri-drik porosz király munkáját, s kiadta illy czim alatt: „Az országlások nemeiről és az országlók kötelességeikről.” Pest, 1790.

Kontor János, Sopron megyében, Nemeskéren szül. 1751-ki mart. 13-kán. Tanult Sopronban, Neczpálon és Modorban. Iskolamester volt Lehotán (Nógrádmegyében), Surdon és Csengén. 1786-ban Szendre tétetett predikátor-nak; onnan 1793-ban Sikátorra, 1798-ban Kertára. Később lemondván hivataláról, Nemeskéren élt magányában. Irt a méhekről részint magyar hazánkhoz alkalmaztatott legujabb méhészkönyvetskéből, részint pedig tapasztalásokból vett jegyzéseket. Ugyanezt bővebben is kiadta. Továbbá tőle van a „Boldogság tüköre, melly azt tárgyazza, miképen lehetne azon czélt elérni, hogy az egész emberi nemzetség boldogabb állapotban legyen, mint most vagyon. Irta ne-meskéri Kontor János, nyugalomra lépett ev. Predikátor és a soproni magyar társaság tagja.” Sopron, 8dr.

Kónyi János, termékeny, s hazafi buzgalmu író és költő. Élt a mult század második felében, mikor hazánk jelesbjei nyelvünk kimivelésére buzdultak föl. Kónyi is illy érzettől lelkesítettve ragadott tollat, és számos részint eredeti, ré-szint fordított művekkel gazdagítá az akkor szép virágzás-nak indult irodalmunkat. Némelly műveinek czimeiből ki-

tetszik, hogy gyalog ezredbeli őrmester volt, s hogy pályáján kevés rózsák virultak számára, azt Ányos Pálnak, Budáról 1778. dec. 5-ről hozzá intézett eme versei tanúsítják:

„Szomorú verseket irtál barátodnak,
Mellyekben rajzolod terheit sorsodnak; —
Hogy Mársnak áldozván élet pallosodnak,
Tán egy sugarát sem látod vig napodnak.

— — — — —
— — — — —

Azért ne keseregj, s hív barátságunkat

Elljük vigan, bizván az Égre sorsunkat!“ (M. Minerva I. k. 159 l.). Munkáinak sorozata a következő: „Ganganelli, vagy XIV. Kelemen pápa levelei.“ Buda, 1783. 8dr. 454 l. — „Gellert erkölcsi meséi és elbeszélései.“ Pécs, 1776. — „Az első hajós“ Gesner után fordítva. Buda, 1780. — „Várta multság avagy Sarmant királynak és Florina kisasszonynak tündéres történeti.“ Posony, 1774. — „Magyar hadi román, avagy gr. Zrinyi Miklósnak vitéz dolgai“ (versekben). Pest, 1779. 8dr. 202 l. — „Elme futtatások, avagy Bellebellének és Kárpillónak tündéres történeti.“ Buda, 1792. — „A mindenkor nevető Democritus.“ U. o. 1786. két kötet. Második kiadás u. o. 1796. — „A paraszt ember Magyarországon micsoda és mi lehetne.“ Teschedik S. után fordítva. Pécs, 1786. 8dr. 508 l. — „Waltron gróf avagy a subordinatio.“ Pest, 1782. — „Orpheus és Euridice.“ Énekesjáték. Pest, 1774. — „Abel Kain által lett halála.“ U. o. 1775. — „Ártatlan multság, avagy Florencz és Lion, amint is Marcibilla török kisasszonynak történeti.“ Buda, 1785. — „A mindenkor nevető Democritus folytatása.“ U. o. 1785. — „A háladatos protestans az ötven szenvedhető esá-szárhoz.“

Kopcsányi Márton, szül. Kopcsányban, Nyitra megyében. Elvégezvén alsóbb tanulmányait, sz. Ferencz szerzetébe lépett, s mint ilyen hitszónoklatával sokakat az erkölcsi utra térített. Üres óráit irodalmi foglalkozással tölté. Munkáinak czímei: „Szerzetes rend tartó fenyték tűköre.“ Bécs,

1630. „A keresztény életre intő elmélkedések.“ U. o. 1633. Második kiadás N.-Szombat, 1715. 8dr. 489 l. Azonfölül kiadá a Bold. szüz ünnepeire szóló jeles egyházi beszédeit. U. o. 1613. 8dr. 446 l. „A bold. szüz Mária élete.“ U. o. 1613.

Köpeczi János, deési ref. pap. Egy kötet „Halotti predikációkat“ adott ki Kolosvárt, 1734.

Koré Zsigmond, „Nemes hazugság,“ „A szerelem gyermeke,“ „Az asszonyi jacobita klubb,“ és „Az emberi gyűlölés és megbánás“ ozimű színműveket Kotzebue után magyar színre alkalmazva hagyott hátra.

Korizmics László, legjelesebb gazdasági íróink egyike, szül. 1816. mart. 29-én Agg-sz.-Péteren, Fejérmegyében. Iskoláit Budán és Pesten végezte; mérnöki pályára készült s három évi gyakorlat után 1837-ben tevő le az utolsó mérnöki szigorlatot. Atyja, Mátyás, ki jeles gazda volt, utmutatása mellett a gazdaság körül szép ismereteket szerzett, s azokat mérnöki gyakorlata alatt saját szorgalma által bővíté. Mint tisztí mérnök hg Esterházy Pál orzoi uradalmába került segédi minőségben, s 1841-ben a lévai uradalom főmérnökévé nevezte őt a nevezett herozeg. Itteni hivataloskodása alatt készített egy rétöntözést, melyet a Gazd. Egyesület küldöttségileg megszemléltetett és dicsőretre méltatott. 1848-ban a magyar földmivelési ministeriumnál osztály-titkárrá neveztetett. 1849 végén a magyarországi ideiglenes kormány Korizmicsot a gazdasági és közgazdasati dolgokban mint referenst használta. 1850-ben a magyar cs. kir. pénzügyi igazgatósághoz tanácsosnak, s ugyanazon évben a budapesti kerületi adóbizottmányhoz ülnöknek neveztetett ki. A pénzügynél előbb az adó-, utóbb a jószágkezelés ügyében volt előadó. 1851-ben az aradi kincstári javakra a colonisatio kérdésében lön kiküldve. Ugyanaz évben volt Angolországban a világiparműkiállításnál, mint a magyar Gazd. Egyesület képviselője. Ezen utazása eredményeiről a „Gazd. lapok-“ban számos cikket irt. — 1841-ben kezdett írni, s legelőször az „Ismertető-“ben lépett föl számos apróbb dolgozataival. Sokat irt a „Magy. Gazda“ és

más lapok számára gazdasági és nemzetgazdasági dolgokról, s leveleket a rétöntözésről. 1847-ben jelent meg korsorozott pályamunkája a „Jószágrendezésről;“ 1849-ben indította meg a „Gazdasági lapok“-at, mely jeles folyóirat Morócz szerkesztése alatt most is fönáll, s jelenleg is leginkább tőle veszi irányát. Czikkei részint név nélkül, részint aláírása alatt jelentek meg. Így Tiszaháti név alatt „czim nélküli levelek“-et indított meg a „Mezei gazdaság könyve“ ügyében, s e buzditó levelek eredménye lett, hogy e megbecsülhetlen nagy munkából eddig már 4 kötet jelent meg. Korizmics tollát elmélet és gyakorlat, tudomány és tapasztalás egyiránt vezérlik. A gazdaság körüli buzgalmát az is kitünteti, hogy folytonosan adott és ad czélszerű tanácsokat a kisebb-nagyobb jószágok rendezésére, s mindig sikerrel, miután tervei alapos számításon, a körülmények teljes ismeretén és egybevetésén alapulnak; e részben Korizmics jelenleg hazánkban a legelső tekintély.

Szepsi **Korocz** György, szül. Szepsiben; tanult Sárospatakon. Jó tanuló hírében állván, Bocskai István, erdélyi fejedelem udvarába ment iródiáknak, Kassára 1606 esztendő tájatt. A fejedelem halála után visszament Patakra, s mintegy két vagy három év múlva tanító lett a szépen virágzó gönezi iskolában, hol tanítványai közül való volt a később nagy hírű Geleji Katona István. Tanítói hivatala után külföldre utazott, s legelőször is Marburghan állapodott meg, honnan Heidelbergába mene át 1611. s itt költői borostyánra érdemesített. Hasonlóul kitünt a bölcsészet- és hittanban is, mint az átállatozásról (transsubstantiatio) írt bölcsészeti-hittani értekezése mutatja, melyet világ elé bocsátott Heidelbergában, hihetőleg 1611-ben. A következő (1612 vagy 1613) év folytán honába térven, 1613 végén, vagy 1614 elején a sárospataki iskola igazgatása bízott rá, minek néhány, hihetőleg nem több mint három évig emberül megfelelt. Hogy ezután pappá lett, bizonyos, de hol, az nem tudatik. Tokaji lelkeszsége 1620 előtt, vagy éppen 1613-ban, mint Bod Péter írja, nem hihető, kivéve azon esetet, ha

Tokajnak ez időben három papja volt volna, miről semmi adat. Főn említett értekezésén kívül vannak verses munkái magyarul, de jobbára diákul. Bölcsészeti műve: Királyi ajándék, melyet I. Jakab angol király „βασιλικον δωρον” czim alatt irván, fiának, Henriknek ajánlott; ő pedig magyarrá tőn át még heidelbergai akademikus korában. Megjelent Oppenheimban 1612. 12dr.

Kőrösi Mihály, debreczeni ref. pap, „Az új Testamentomra mutató tábla” czim alatt abc szerinti bibliai magyarázatokat bocsátott közre Debreczenben, 1773. 8dr. 265 l.

Kőröspataki János, ref. predikátor, szép versekbe foglalva megírta „Lupuly moldvai Vajda viszontagságait és szerencsétlen halálát.” 1655.

Környei János, szép készültségű fiatal író, szül. 1830. dec. 13-án Murapetrócson, Vas megyében, szegény szülők-től. A helybeli kath. plebános által ösztönöztetve és segítettve, a gymnasiumot Kőszegen, a bölcészetszet Szombathelyen végezte, mindenütt a legfényesb sikerrel. Az 1848-ki forradalom alatt honvéd volt. 1850-ben Pesten egy ideig az orvosi tudományt, később a jogot tanulta sok nélkülözés közt. — Az irodalmi téren legelőbb a Családi Lapokban lépett föl természettani cikkeivel. Vahot Imrének a „Nagy világ képekben” című folyóiratában számos dolgozatok jelentek meg tőle a természettudományból és népisméből; vannak cikkei és értekezései Vahot naptáraiban is. 2½ hónapig a Viszhangnak volt segédszerkesztője, azután a M. Sajtónál nyert alkalmazást, jelenleg a Magyar Néplapnál segédszerkesztő. Legújabbán megjelent tőle „Állattan” (Pest, 1857.); és egy röpirat e czim alatt: „Mikor lesz vége a világnak.” U. o. 1857. Sajtó alatt vannak következő művei: Növény és ásványtan; Humbold Vilmos levelei magyarrá fordítva, és „A jó magyar gazdasszony” című könyv.

Kósa Benedek, sz.-ferencz-szerzetbeli híres hitszónok, egy ideig mint táborigazgató működött, s a szerzet váci és rosnyói házait igazgatta. Jeles böjti egyházi beszédeit Vá-

czon 1773-ban bocsátá közre, „Juda és Jerusaleml királya, siralmas Szedekiás“ czim alatt.

Kasztolányi Sándor, sz.-ferencz-rendi szerzetes, hosszabb ideig mint segédlelkész és hitszónok működött Kőrösladányban. Alaposan kidolgozott egyházi beszédek egy része „Egész esztendőbeli vasárnapokra intéztetett szent Beszédék“ czim alatt két nagy kötetben Posonyban, 1794.; más része „Négy esztendőbeli böjti napokra rendeltetett szent beszédék“ 4 kötetben u. o. 1798-ban jelentek meg. Harmadik rendü beszédei „Három szakaszokra osztott szent beszédék“ czim alatt Pesten és Posonyban, 1800-ban láttak világot.

Kovács Ferencz, Veszprémmegye tiszti mérnöke, több alkalmi kisebb magyar versszeten kívül illy czimü munkákat irt: „Az utak és utcák építésének módja.“ Francziából fordítva. Posony, 1778. „A fejedelmeknek és a hazának igaz barátja.“ U. o. 1779. Szintén francziából fordítva. „A pulpitus. Egy mulatságos vitézi költemény.“ Győr. 1789.

Kovács Gyula, szül. 1815. sept. 25-kén Budán, hol atyja, Endre orvostudor akkor történetesen tartózkodék. Később szülőit Marosvásárhelyre követte, s itt futotta meg kitünő sikerrel gymnasiumi tanpályáját. A bölcsezsézetet Pesten, a jogot Kolosvárott hallgatta. Atyja halála után elhagyva a jogi pályát, Bécsbe ment az orvosi tudományokat tanulni. 1835-től fogva itt tartózkodék, míg 1850-ben a magy. nemzeti muzeumhoz természetosztályi őrnök meghívták, hol a gondviselésére bízott s addig merőben elhanyagolt növény- és ásványgyűjteményt nemcsak rendezte és föllállította, hanem szaporította is. K. Gy. már gyermekkorától fogva nagy szenvedélyvel viseltetett a természeti tudományok iránt; az orvosi pályát is csak azért választotta, mert abban az időben főleg az orvosok foglalkoztak a természeti tudományokkal. Bécsben tartózkodása alatt Magyarország és Erdély vidékeit növénytudományi tekintetben majdnem évenként bejárta, a magy. orvosok és természetvizsgálók gyűléseiben részt vett, értekezéseket tartott, s

többször volt az állat-, élet- és növénytani osztály jegyzője. Az utolsó soproni gyűlés őt választá a közelebbi Pesten tartandó gyűlés titkárává. Efölött Bécsben „Freunde der Naturwissenschaften“ című társulat működéseiben is részt vett. — „Az austriai birodalom, különösen Magyarország és Erdély ritkább növényei“ című gyűjteményéből hat csomót adott ki, mellyek kitűnő tetszésben részesültek a tudós világban; ugyszintén „Flora der Umgebungen Wiens und der benachbarten Alpen“ című gyűjteményt is megindított, mellyből 11 csomó jelent meg. A bécsi virány megismertetésére is sokat tett, s neve a Nielreich híres bécsi virányában minden lapon olvasható. Pestre jövé, a magy. földtani társulat alakítására lényegesen befolyt, s ennek első titkárává választatván, ez időtől fogva a társulat érdekében több földtani utazásokat tett, s gyűjtéseket eszközölt. Részt utazásai eredményéről, részint egyéb fontos természet-tudományi kérdésekben számos értekezést tartott a föld- és természettani társulatok ülésében. Pest vidéke virányának általa kidolgozott viszonyai, miről a természettudományi társulat részére nagyobb munkát készít, Tormay topographiájában jelentek meg. Jelenleg a „Mezőgazdaság könyvében“ a növény- és földtani részt dolgozza. Sok érdeme van végre a közelebbi években tartott magy. virág és gyümölcskiállítások rendezésében. Jártas a természettudomány egyéb ágaiban is.

Kovács János, ki Fabriciusnak is nevezé magát, esztergomi érseki mérnök volt; magyarra fordítá Kevenhiller hadi gyakorlati szabályait s kiadá illy czim alatt: „Hadi exercitium, vagyis: Gyalog Regimentek gyakorlási, melly Kevenhiller fő Generalis alkotmányából magyar tiszt uraimék kedvéért nyelvünkre fordittatott, ugy némelly Mathematica Observatiókkal megvilágosittatott nemes hazájának javát kívánó Kovács János M. által.“ Posonyban nyomtatott Royer maradékinál 1746. Lerajzoló Mosonmegye térképét. Azonfölül leirá „A magyar kronikák compendiumát,“ mellynek egy részét Pethő Gergely kronikáiból, a többit különféle

iratokból szedé ki, s kiadá u. o. 1742. Ajánlva volt gr. Batthyányi Lajos vasmegyei főispán, királyi cancellár s később nádornak.

Kovács József, kalocsai főegyházi kanonok, szül. Dunaföldvárrott 1815-ben. Végezvén alsóbb tanulmányait, a kalocsai papnevendékek közé vétetett föl. A theologiai tudományokat olly sikerrel végzé, miszerint kiállván a szigorlatokat, hittudori koszorut nyert. 1838-ban áldozárrá szenteltetett. Előbb a kalocsai, később a pesti központi papnevelésénél lett a hiterkölcsei tudományok tanára; miglen 1854-ben kalocsai kanonokká, s ugyanott a dogmatica tanárává neveztetett, melly minőségében mostanig buzgólkodik. — Mint író leginkább a „Religio“ olvasói előtt ismeretes, hol számos czikkeket és jeles értekezéseket közlött; közülök kiemelendő „Mellképek a jezuíták életéből“ czimű terjedelmes dolgozata. „Aquinoi sz. Tamás theológiája“ czimű jeles értekezése Danielik János Emlékkönyvének II. kötetében foglal helyet. — Önállólag néhány egyházi beszédei kívül megjelent tőle illy czimű jeles latin munka: „Compendium systematis Theologiae moralis. Pars prima: De vita christiana objective spectata,“ 1 kötet; és Pars secunda: „De vita christiana subjective spectata,“ 2 kötet. Pest, 1855—57. Kiadta a Sz.-István-Társulat.

Kovács József, szül. Diószegen, s nagykőrösi ref. predikátor volt. Virgil Aeneisét magyar versekbe foglalva kiadta Komáromban, 1799. 8dr. 17 és 234 l. Tőle van: „Emlékezet köve, mellyre b. Daniel István életét és virtusait felirta.“ Kolosvár, 1777. „Ifj. Racine-nek a vallásról írt munkája.“ Komárom, 1798.

Kovács Mihály, orvostudor, magyarra fordítva, jelentékenyen bővítve s Magyarországra alkalmazva kiadta Hufeland munkáját illy czim alatt: „Az emberi élet meghosszabbításának mestersége.“ 2 kötet. Pest, 1798. 271 és 259 l. Továbbá Struve után: „A gyenge élet meghosszabbításának és a gyógyíthatatlan nyavalyák huzásának mestersége. 3 kötet. Pest, 1802.

Kovács Péter, szül. Árokszálláson 1629-ben. Tizenkilenc éves korában a minoriták szerzetébe lépett, s letevéen a szerzetesi fogadalmakat, különféle helyeken a humaniorákat tanítá, s négy évig mint magyar hitészónok nagy sikerrel működött. Szerzője „Szeretetnek kötelei“ ozimti könyvnek, melly Egerben, 1762. jelent meg.

Kovács Sámuel, magyarra fordítá a „Példákba foglalt erkölcsi tanításokat.“ 2 kötet. Posony és Pest, 1806. 354 és 338 l.

Szikezai Kovács Vazul (Basilus Fabricius Szikszovianus), szül. 1530. táján, Szikszón Abaujmegyében. Atyja, Mihály, névre, mivre Kovács (kovács); innen az akkori idő szokása szerint: Fabricius. A latinságban tanítói voltak Literati Zsigmond és Bihari Vazul. Későbbi tanítója volt Balsarati Vitus is, következésképp 1549. körül tanulhatott Patakon; de tanult még Kassán; majd Nagyidára ment iskolamesternek, hol Perényi vagy Prini Ferencz fiai mellett nevelősködött, kikkell mene Bártfára 1553. és Stokelius Lenártot majd két évig hallgatá. 1555. sajozázentpéteri tanító lett Borsodban, hol Kakas György lelkész utasítása s tanácsa következtében határozta el magát Wittembergába kimenni; 1557-ben ki is ment és tölte ott körül-belül négy esztendőt különös kedvességben Melanchton Fülöpnél; több mint két évig 1559. a wittembergai magyarok seniora, egyuttal Magócsi András nemes ifju tanítója, vezére főleg a latin és görög nyelvben. Növendékével együtt visszatérvén Magyarországra 1561-ben, kevés időt Kassán és Tornán tölte Magócsinál, azután pedig a pataki iskola igazgatására hivatott, s még az évben jelenvolt a tarczali zsinaton, hol ékes szónoklatot tartá. A pataki tanodát két évig nagy dicsőséggel igazgatván, 1564 végén vagy 1565. elején a kolosvári gymnasium igazgatója lett, s Dávid Ferencznek, Kolosvár akkori papjának egy ideig asztaltársa és véleményeinek ostromlója volt. 1565-ben irt előbeszédet Mátyás király történetéhez, melly Heltainál jelent meg. 1566. belé unván Dávid Ferencz eretnkségébe, Patakra visszatért a

Perényi Gábor védelme alatt álló iskolába; ki neki Bényén jó művelés alatt levő telket ajándékozott. Kegyura 1567. meghalván, ékes beszédet monda felette, mely nyomtatásban is megjelent. Jelen volt Kassán az 1568.-kizainaton s aláírt az eredeti hitvallásnak, s készítette az írást Egri Lukács állításai ellen. 1569. Perényi Gábor özvegyét, Ország Ilonát, 1575. Szikszai Hellopaeus Bálintot és Balsarati Vitus Jánost temette halotti szónoklattal. — Meghalt Sárospatakon 1576. pestisben, életének 46. évében, miután 12 évig vezette volna a pataki tanodát. Nagy tudományu férfin, költő és szónok, jó latin és görög, jeles történész. Tanított Patakon theológiát, bölcsészetet, dialektikát, mértant, zenét, költészetet, természettant. Jártas volt a polgári törvényben, sőt az orvosi tudományban is. — Neje volt, Balsarati Vitus János leánya, Margit. Munkái: az említett négy halotti szónoklaton, Egri Lukács özafolatán, Mátyás király történetéhez írt előszón kívül volna még egy szónoki mű: emlékbeszéd Székely Klára, Prini vagy Perényi Péter nője felett. „Ez olly ritka,“ írta Sinai Miklós Szombathi Jánoshoz 1788. jan. 16. kelt levelében, „hogy nehezen hiszem, hogy a két hazában is tanáltassék; jóllehet értettem valamit benne, hogy Bécsben egy méltóságnál találtatik.“ Legnevezetesebb munkája: „Nomenclatura seu dictionarium latino ungaricum,“ melyet iratása után 16 évvel később adott ki Pesti Gáspár, pataki tanár Debreczenben 1590. 8dr. Továbbá: *Carmina varia latina et graeca*; és *Epithalamium* (menyekzői vers) Amicinus Titus és Averae Anna asszony lakadalmára. Kolosvár, 1565. Megjelent Heltainál 4dr. Aztán kéziratban a terezaei zsinaton tartott beszéd.

Kovács Zsigmond, szül. 1820. Bánok-Szent-Györgyön, Zalamegyében, nemes szülőktől. Alsó iskoláit Kanizsán, a bölcsészetiakat Pesten végzé. Pappá szenteltetett 1844-ben, miután Bécsben bevégezte a theológiát. Rövid ideig a csehi plebániában káplánkodék, azután a pesti központi semináriumnál tanulmányi felügyelő s rendkívüli tanár volt 1850-ig, mikor Veszprémben püspöki titoknok, szentszéki jegy-

zó, 1851-ben szentszéki ülnök, 1854-ben püspöki irodaigazgató és azon évben veszprémi kanonok lett. Mint tanulmányi felügyelő írta „Korkérdések“ czimű munkáját, mely a jó s olcsó könyv-kiadó társulat által kiadva 1850-ben jelent meg. Számosb czikkei jelentek meg a „Religióban.“

Kovácsóczy Mihály, szül. Sződön, Pestmegyében, hol atyja, Mihály gazdatiszt volt, ki tőle kitelhetőleg nevelteté szép tehetségű fiát. A gymnasialis iskolák bevégezése után az egri növendékpapok közé vétetett fel, hol a philosophiát mint a jeles Imrének kedves tanítványa hallgatta. A papnöveldéből kilépven, jogtanuló lőn s később ügyvédi oklevelet nyert; de ügyvédséggel nem foglalkozott, hanem több főuri házaknál mint nevelő működött. — Az irodalommal korán kezdett foglalkozni, előbb lyrai művekben kísérté meg erejét, majd egészen a prosának adta magát. Aspásiájában lépett fel Vörösmarty, Zalánfutása első töredékével. Irt az Aurorában, Muzarion- s Felsőmagyarországi Minervában. Kassán, hol egy ideig, mint helyettes tanár működött az akademiánál, szerkesztette a „Szemlélő“ folyóiratot előbb Cserneczyvel, 1836 és 1837-ben egy maga, a „Literaturai Lapok“ melléklettel. Ugyanott szerkesztette a „Nefelejta“ szépirodalmi és „Árpádia“ historiai zsebkönyvet, mindegyikből három kötet jelenvén meg. Amaz jó beszélyeket hozott, ez jeles historiai közleményeket részint tőle, részint másoktól. Ugyanott jelent meg tőle „Jerusálemi sz. János Lovagrendje története.“ 1837. 218 l. s több fordított művek, névszerint: Richter Engelbert Eligy „A ker. kath. vallás védelme a birodalmaknak és trónoknak.“ 1837. Trévern e czimű munkája: „Barátságos vizsgálat az Angol egyházról és a Reformatióról.“ Két kötet. 1838. Abauj-megye megbízásából a kassai m. színház igazgatóságát vivén, számos szindarabokat fordított, mellyek közül egy némelly sajtó alá is került, mint „Capriciosa“; megjelent Nagy Ignác szinműtárában. Pestre tevén át lakását, 1841. szerkesztette a „Literaturai Lapok“-kal a „Közlemények“ szépirodalmi lapot, melly az első naponkint megjelenő m.

lap volt. 1843. jun. 5. vette át a munkatársakban és előfizetőkben egyaránt megfogytakozott „Nemzeti Ujság”-ot, mellynek alapot ő adott, és szerkesztette azt 1844 végeig, egy kisa ideig gróf Majláth János társaságában. Fordította Mack Márton Józseftől: „A vegyesházasságok megáldásáról.” Budán, 1841. 52 l. Irt több elszórtan megjelent eredeti műveket, még többet fordított, részint saját neve alatt, részint álnévvel, vagy név nélkül. Számos historiai dolgozatai kéziratban veszttek el. Homzas, súlyos betegeskedés után, a haldoklók szentségeiben ajtatosan részesülvén, meghalt Pesten 1846. jan. 13. élte 44-ik évében. K. sok ismeretekkel, szép tehetségekkel birt, — jártas volt az olasz, francia, sőt spanyol nyelvben is; s ha erejét szerte nem forgácsolja, ha a művek bevégezésében, mellyekhez fogott, kitartó, ha a nagyobb részt öngyarlósága okozta sanyaroktól ment, roppant munkássága mellett ma nem egy maradandó becsű mű örökítené nevét a m. irodalomban, melly mainap számos, általa forgásba hozott műszóval él. Egyébiránt „K. M. — mint a „Jelenkor” halála alkalmával ír — olly időkből kezd s folytatja nálunk irodalmi vállalatokat, minöben Foulton az angoloknál a gőzhajozást; s ha ennek lángeszével birandott is, még sem viszik koporsója lepelzéleleit országnagyok v. méltóságosak, mint viendik például Franciaországban pairek Hugo Victorét. Ez a kor hibája. Övéit a feledés szelid nemtöje leplezendő be.”

Kovácsnai Sándor, marosvásárhelyi tanár fordította és kiadta „M. T. Cicero nagyobbik Catóját, Laeliusát, Paradoxumait és a Scipio álmát.” Kolosvár, 1782. Továbbá „M. T. Cicero az embernek tisztéről és kötelességeiről a maga fiához irt három könyvét.” Posony, 1795. 8dr. 268 l. Végre kiadott két komoediát, mellyek közül az egyik Plautusból (Mostellaria), a másik Terentiusból (Andria) fordított magyarra.” Kolosvár, 1782. 8dr. 122 l.

Kövesdi Mihály, a komáromi és soproni iskolák igazgatója, irt magyar és latin nyelvtant, melly 1690. Lőcsén és másodsor Kaasán jelent meg.

Krakkal Demeter, szül. Erdélyben, Nagyenyedhez közel eső Karkó vagy Krakó nevű faluban. Az elsőbb nevet a régiek, az utóbbit a maiak használják inkább. Elvégezvén hazai tanulásait, különböző utakat tőn Olasz-, Németországban és más tartományokban. 1587-ben mulatott Wittembergában. Haza jövéen, a pataki gymnasium igazgatója lett, melly időben, nem bizonyos, valamint az sem, mikor hagyta el hivatalát, hanemha a körülményekből 1598- vagy 1599-re tesszük ezt. Halála is vagy a XVI. század végén, vagy a XVII. elején történhetett. Kitűnő volt a theologia és physica mellett a latin költésben. Csécsi János az egyetlen magyar irodalmi történész, ki emlékezetben hagyta felőle, hogy epigrammjai Wittembergában jelentek meg 1588. — Szilvásujfalvi A. Imre neki szentelé szikszai Kovács Nomenclaturájának második kiadását, 1619-ben.

Kranecz István, szombathelyi kanonok, született 1795. Csatáron, Vas megyében; áldozárrá felszenteltetett 1819-ben. Rövid idei káplánkodás után tömördi plebánossá neveztetett ki; ezen hivatalában népe boldogítására minden eszközt fölhasználni törekedett, felesleges idejét pedig a magyar jogismeret megszerzésére szentelte, s ebbeli jártasságát a megyei nyilvánosság terén be is bizonyította. A conservatív tábornak kitűnő harczosa levén, barátságos összeköttetésben állott Vas megye jelesebb férfjaival. Szerény plebánialakában a vendégszeretet otthonos volt, paptársait és más urakat derült kedélyével magához tudta édesgetni; e plebánialakban kerültek ki tolla alól azon czikkek, mellyek a Századunkban K—n betűjegy alatt megjelenve közfigyelmet ébresztettek. Később a Nemzeti Ujságba vitte át irodalmi munkásságát, helyes fölfogása gyakorlati téren hasznossá válhatott indítványai közelismeréssel találkoztak. 1845-ben a szombathelyi seminarium aligazgatójává, 1853-ban pedig kanonokká neveztetett ki.

Krapff Ádám, szül. Körmöczbányán és neveltetett Erdélyben. A minoriták szerzetébe lépven, igyekezetét leginkább egyházi szónoklatra fordítá s ebben jeleskedett.

Beszédei nem láttak világot; mindazáltal két magyar munkája jelent meg illy czim alatt: „Két Gyümölcsöző Olajfák.“ Buda, 1726. Jeles imakönyv, ajánlva van Erdődi Gábor egri püspöknek. — „Ditsőséges Serafim sz. Ferencz Atyánknak regulája.“ A szerzet szabályait tartalmazó könyv imákkal bővítve megjelent Budán, 1730. Meghalt Szécsényben 1744.

Kriza János, m. akadémiai I. tag, szül. 1814. Nagy-Ajtán, Székelyföldön, hol atyja unitarius lelkész volt. Tanulmányait Kolosvárott végezte s ugyanott lelkésznek választatván, az egyház költségén Németországba utazott s másfél évig tanult a berlini egyetemen. 1838 óta kolosvári unit. lelkész s egyszersmind a hit és magy. irodalom tanára. Mint tanuló a kolosvári unit. főiskolában irodalmi egyletet alapított, s ez egylet megbízásából indított meg egy kézirati folyóiratot, melynek jelesebb műveiből szerkeszté később a „Remény“ czimű zsebkönyv első kötetét, mely Kolosvárt 1839-ben jelent meg. E zsebkönyv második és harmadik kötetét az egylettől egészen függetlenül, mint Erdély egyetlen szépirodalmi közlönyét, Szentiváni folytatta; e zsebkönyvben jelentek meg Kr. költeményei, melyek őt íróvá s költővé avatták. Népszerű, democraticus sinezetű dalokat írt, melyek figyelmet ébresztettek; a székely nép örömeit és ezenvedéseit sok érzéssel éneklé meg; innen van, hogy sok dala e nép ajkaira átment. Epigrammái szintén jelesek. Műfordításokat is tett Hugo Victor, Lamartine, Heine és Burns költői műveiből. Van egy „Vad rózsák“ czimű eddig kiadatlan székely népdal- és mondagyűjteménye, melyből ujabban a szépirodalmi lapok és az Uj M. Muzeum (1853.) igen érdekes mutatványokat közöltek. Az erdélyi lapok, különösen a Nemz. Társalkodó és Vasárnapi Ujság (1840—1848.) szerkesztésében kitünő részt vett. Számosb egyházi beszédei, iskolai és vallásos kézi könyvei vannak részint kinyomatva, részint kéziratban.

Kubriczky András, szül. Lökön, Bars megyében 1819. febr. 21. szerény polgári állásu szülöktől. Tanulói pályáját

kezdő Selmeczen 1827. s ugyanott folytatá 1831-ig. E közben szülői mind a ketten elhalván, a 11 éves ifju csaknem egészen rokontalanul, gyámol és részvét nélkül állott a nagy világban. Mindazáltal föltett szándokában, a tanulás pályáján állhatatosan tovább haladni, pillanatig sem ingadozott, hanem, ámbár az élet súlyos gondjai egyedül gyöngé vállaira nehezettek, annál nagyobb szorgalommal és buzgósággal feküdt neki a tanulmányozásnak; mi végből Lévára ment, hol 1831—1835-ig a jeles kegyesrendiek tanársága alatt végzé a 3-ik latin osztálytól bezárólag a költészeti osztályig iskoláit. 1835. ismétlé a költészeti osztályt Esztergomban a hirneves Balázs Theophil alatt, ki valamint sz. Benedek rendének disze, úgy kitűnően azon hivatással megáldott férfiú vala, hogy az öngondolkozás- és önérzetre törekvő serdülő ifjakat bölcs tapintattal vezérelje. Ő szítá föl keblében első a magyar irodalom szeretetét. 1836-ban az esztergomi főegyházmegyei papnevendékek közé fölvétetett s mint ilyen két évig Nagyszombatban tanulá a bölcsészetet, hol főleg két tantárgy gyakorolt különös hatást szellemére: egyrészt a jeles szónoklatu Gály Lőrincz páratlan történelmi előadásai, másrészt pedig a lángbuzgalmu Mészáros Imre magyar-nyelvtani leczkéi, ki ernyedetlen lelkesítése- s csaknem kényszerítésével ott, hol a hivatás jelét észrevevé, a magyar irodalom mezejének uj művelő karokat szerezni mindenképen buzgott. Bővebb kiképeztetés végett 1838 végével a pesti középonti növendébe küldetett a hittudományok hallgatására. Ez időtájban viharzott föl az egyház ellen a két legerőszakosb esemény, tudniillik a törhetlen jellemű kölni érsek befogatása, s a vegyes házasságok zivataros vitatása hazánkban. E szomorító jelenetek meginditák az ifjunak érzékeny keblét; és mivel látá, milly hathatós védszer volt az egyház hű fiai kezében a toll, melly az ostromlók karait lefegyverzé: élte egyik fő föladatává tűzte ki, tehetségéhez képest az irodalom terén is szolgálatot tenni egyházának. Miért is a központi növendékpap-ságnak, akkor már teljes erejében virágzott Magyar Isko-

láját lelke egész hevével ölelé át, s annak egyik legbuzgóbb munkás tagjává lőn. Áldozárrá 1843-ik jul. 15-én szenteltetett föl, s csakhamar Nagy-Surra, innen pedig 1846-ik elején Csaklészre rendeltetett káplánul. 1849-diki junius 15-kén Taksonyba plebánosnak neveztetett ki, hol szeretett hivei mindenképeni boldogítására szentelve lelke minden jobb erejét s üres óráit a magyar irodalomnak áldozva, a megelégedés csendes ölében tölti élte napjait. Eddigi dolgozatai: „Batthyányi Ignác erdélyi püspök életrajza“ a pesti növend. papság Munkálatainak IX. köt. — „Nézetek a magyar egyházi irodalom s annak mimódon eszközölhető emelése körül.“ Pályakoszos értekezés a Religio s Nevelés 1847-ki 3—5 számában. — „Gyermekneveldek.“ Religio 1850. II. 26 és 27 sz. — „A posonyi cath. iskolák ügyében.“ Rel. 1850. II. 30 sz. „A valódi cath. egyetem.“ (Törédéke hasontárgy pályakoszos értekezésnek Danielik János Emlékkönyvének I. k.) „A ker. nő társadalmi állásának méltósága.“ ... Családi Lapok 1853. II. 1. szám.

Kunics Ferencz, jezuita, született Német-Cziklinben, Vasmegyében 1697. aug. 8. nemes szülöktől. 17 éves korában lépett a szerzetbe, s letévén a szerzetesi fogadalmat, a felsőbb tudományokat olly sikerrel végzé, mikép a bölcsészetből és theologiából tudori czímet nyert. Mind a két rendbeli tudományokat tanítá 15 éven át Kolosvárt, Nagyszombatban és Kassán. Azután iskolai-igazgató volt Kassán, Budán, kétszer Nagyszombatban és Egerben, s e minőségében két házat (Budán és Egerben) emelt a tudományoknak. Beutazta Olaszországot s Romában jelenvolt Centurianus Alajos szerzetfőnök megválasztásánál. Nyugalomba lépván, Sopronban könyvtárnoki hivatalt viselt, s mint ilyen halt meg 1763. oct. 26. életének 66. évében. Munkái: 1) Compendium historicum de praecipuis quatuor monarchiis. Nagyszombat, 1732. 2) Compendium historicum de regnis et aliis orbis provinciis. U. o. 1733. 3) Magyar nyelven: „Szedetziás“ szomorujáték. Kassa, 1753.

Kun István, birtokos Erdélyben, illy czimű imaköny-

vet adott ki: „Hét napi utitárs, azaz, a hétnek minden napjaira rendeltetett könyörgések.“ Kolosvár, 1777.

Láczai Szabó József, szül. Sárospatakon jul. 17. 1764. Alsóbb, mint felsőbb iskoláit végzé ugyanott egy évi folyamodon kívül, melyet Kassán, hol a német nyelv tanulásaért időzött, pótolta. 1780. jan. 20. iratott az akademikus ifjak sorába. 1784. alkönyvtárnok, három évvel később költészeti osztály tanítója. 1789. külső országba utazott s megállapodott először ugyan Utrechtben, majd 1790. Göttingában, s itt is esztendő teltén, 1791. Magyarországra visszatért. A pápai ref. főiskola ez időtájatt kezdte újabb emelkedést venni, Láczai, utja közben, tanári állomással kínálta, a hivatalt elfogadta; a mikor a felgymnasiumban őt, az akadémiai pályán történet, természettan, diák és német irodalom tanításával kilencz, összesen tizennégy évet töltött. Azután lett pappá Lepsényben 1805., és vitte hivatalát három évig. Ekkor szülővárosa megemlékezvén fiára, de a tiszamelléki ref. egyházkerületnek is tanárról kellvén gondoskodni, a mind papi mind tanári pályán egyforma szerencsájü férfit Sárospatakra kettős hivatalba megválasztatott; holott is 1808. maj. 22. napján köszönt be mint pap, s tanításait a keresztény erkölcstudományból és gyakorlati theológiából a főiskolában hasonlóul megkezdte. Meghalt 1828. sept. 21. Nyomatásban megjelent művei: „Oskolai tanítókönyv.“ Németből szabadon. Győr, 1793. 8dr. „Keresztyén Katechizmus“, fordítás. Vác, 1806. 8dr. Sok kiadást ért. „Kisdedek katechizmusa.“ Vác, 1806. 12dr. „Halhatatlanság oszlopa“ vagy halotti Versek. Vác, 1807. 8dr. Másodszor bővitve Patakon, 1813. 8dr. „Énekek.“ Vác, 1807. 12dr. „A Predikátori tárházban találató predikátiói.“ Vác és Veszprém. 1805—8. 3 darab 8dr. „Ehrenrettungsversuch“ stb. egy utazó angol becsmélései ellen, megjelent a berlini „Freymüthige“ czimü haviírásban 1806. 49—50 számban. „Vallástevő katechizmus.“ Sárospatak, 1813. 8dr. számtalanszor újra nyomatva. „Rövid erkölcsi tudomány az oskolai gyermekek számára.“

Sárospatak, 1826. 8dr. „Erkölcsei olvasókönyv az apró iskolák számára.“ Sárospatak, 1826. 8dr. „Templombeli köznap-i könyörgések.“ Sárospatak, 1827. 8dr. „Predikáziói-nak“ második darabja. Sárospatak, 1814. 8dr. Harmadik darabja. U. o. 1819. Negyedik darabja u. o. 1820. mind 8dr. Ezeken kívül számos, nagyobb alkalmi predikáziók, mint a lipcei ütközet, a reformatio harmadik százados ünnepe. „A keresztyén vallásra való, utmutatás,“ Stapfer Fridrik J. katechismusából. Sárospatak, 1813. 8dr. Sokszor újra nyomtatva.

Laczkovics János, kir. nemes testőr, később huszár kapitány. Meghalt 1795. Munkája: „A macedoniai vitéz.“ Trenk után fordítva versekben. 1790.

Laky ev. János Demeter, 1818-ban december 25-én Keszthelyen, Zalamegyében született. Alsóbb iskoláit születése helyén, a bölcsészetieket szép előmenettel Győrött végezvén, 1838-ban a premontrei kanonok-rendbe lépett. A szende lelkű növendék nem csak társainak, de előjáróinak is köztetszését és szeretetét öröklé. — Nem is ok nélkül: mert kötelmes feladatának dicséretes meghaladása mellett az önmivelődés segédszerei nyujtának nemes lelkületének foglalkozást. Egyike jelesebb költőinknek. Mint papnövendék Milton „Paradise Lost“ czimű költeményét fordítá le ötös jambusokban, megkísérlelő költői nyelvét. Első zsengeje Czuczor Gergelynek bemutatván, e költői tekintély az ifju bajnoknak nemes irányát növelendő, a „Koszoruk“ cz. folyóiratban megjelenést jelölé ki közlönyül. Azonban növendékünk azon nemes önértetből, miszerint Neander latin fordítását feltünőbbnek vélt rövidséggel kezdé, nem engedé mind maig kéziratban heverő igen becses művét kiadatni. — 1843-án pappá szenteltetvén, a szombathelyi közép tanodában két évig mint nyelv-, egyig mint szónoklattanár működött. 1847-ben „Költészet rendszere“ czim alatt a költészet műszabályait kiadván, e műben sokoldalú műveltségének félreismerhetlen emlékét örökíté, megismertetvén a kellemes hangzatu olasz, spanyol és portugál többféle vers-

nemeket, mellyek mind maig utanzat nélkül maradtak. Igen a sestina—hatoska, decima—tizeske, Glossa—fejtegető dal, Tenzone—vitadal, Makame—verscsomó, Canzone és Canzion derék költőnknek olly remek versezetei, mellyekben, hisszük, a költészet terén feltűnő ifjabb bajnokok közül többen fölhalálándják szellemi élményöket. — E műnek megjelenése után Keszthelyre költészettanárrá neveztetvén, itt találtatott az 1848—49-iki politikai viharok által, mellyek a szenteségről s legnemesb társalgásról elhírvűlt ifju tanárt 4 évi szenvedésbe mélyeszték. Ez idő alatt az angol, francia, olasz és spanyol nyelvekben képzé ki magát, s pár sorsosának társulatában Gibbon „The History of the decline and fall of the roman empire“ cz. jeles munkájának eredetiből magyarrai fordításával foglalkozék. E nagy mű egéazén befejeztetvén, résztvevő Maecenas után sovárog. — 1854-ben különféle intézetekből keresék fel a tanári szózatok, miszerint adna ki egy olly irányadó művet, melly a nemzeti irány-kedvelőket kivétel nélkül kalauzolhatná. E felhívásoknak engedve, szülemlett a közösen ismert „Irályrendszer“ cz. mű. E jelentékeny műveken kívül több rendbeli alkalmi versezetekben tünteté ki magát, szünetlen elhallgatva nevét. Utóbbi munkái közt közelismerésben részesültek az esztergomi basilika fölszentelésére készült szonettjei, mellyek a köztetszést annyira kiérdemlék, hogy a több rendű öröm hangok közt méltán a legjelesebbek közé soroltattak. Jelenleg Csornán mint prépostsági titoknak és házfelügyelő működik.

Lambach Elek, kegyesrendi tanár, szül. Kecske-mén 1758. s 1774-ben lépett a szerzetbe. Felsőbb tanulmányainak végeztével tanár lett Pesten, később nevelő báró Mitrovsky családnál, végre magyar nyelv tanára a bécsi Theresianumnál. Latin versein kívül „A magyar királyok és királynék koronáztatásoknak ünneplését“ irta meg. Nyom. Pest, 1790.

Lány Mihály, szepsi fi; hazai iskolázása után 1607. mene Wittembergába, 1608-ban Marburgba. Visszatértet

a pataki tanoda igazgatása fogadta 1610.; melly hivatalából 1613-ban kilépett, s a gönczi egyház lelkésze volt körülbelül öt esztendeig. 1618. szatmári pap és esperes, 1623. abauji és tornai egyházmegye esperese, mint tarozali első pap, tizenkét esztendeig. 1625. jelenvolt a bekecsi templom szentelésén; 1629. az erdőbényei zsinaton, mint korelnök a többi esperesek között, s co-episcopus czimmal, a meny nyiben akkor igtatá be s avatá fel hivatalába a zempléni esperességbe Miskolczy Istvánt. 1630. gróf Rákóczi Györggyel együtt részt vett a pataki évi vizsgán. Megh. 1634. december utolján, vagy 1635 elején. — Neve diákosan így iratott Michael L. Szepesi, tehát Szepesi Láni (Lanii) Mihály. Itt a Lanii diak genitivus az akkoriban divatos Vistoris, Tonsoris, Fabri stb. példájára. Munkái: 1) Halotti pompa, melylyel Károli Zsuzsannának utolsó tisztesség tétetett 1622. Nyomt. Fehérváron 1624. 4dr. E gyűjteményben egy parentatio a Lánié. — 2) a Bekecsi templom szentelésekor mondott beszéd. Kassán 1625. — 3) Az erdőbényei zsinaton 1629. tartott beszéde a zempléni egyházmegye levéltárában.

Laskai János, tudós férfiú volt. Tanulván idehaza, 1629-ben a németországi egyetemekre ment, s a külföldet mint több főrendű ifjak kísérője többször látogatta meg. Végre Bethlen István által ecsedi predikátorrá neveztetett. Mint ilyen írta következő munkáit: „Cito, longe, tarde, avagy: egy kettős értelmű kérdésnek megvilágosítása.“ Lőcse, 1638. „A polgári társaságnak tudományáról.“ Justus Lipsius után fordítva. Bártfa, 1641. „A hittől szakadásnak megorvoslása.“ Vedelius M. után. Várad, 1644. „Sz. Dávid 150 zsoltári, imádságokkal.“ Debreczen, 1651. Fordította magyarra „Verbőczy tripartitumát,“ melly a latin eredeti szöveggel együtt Kolosvárott 1698-ban jelent meg. E név össze nem tévesztendő Laszkai Jánossal, ki gyulafejevári kanonok volt s szintén Werbőczy Tripartitumát fordítá magyarra, melly azonban még 1598-ban Nagyszombatban jelent meg.

László Pál, nagyvárad i. sz. kanonok, jeles magyar-

sággal lefordítá és kiadá „Petra Ferencznek a jó és gonosz szerencsének orvoslásáról irt két könyvét.“ Kassa, 1720. 12dr. 240 l.

Laucsek Márton, szakolczai ev. predikátor, Benkendorf után magyaritva kiadá: „Az első keresztyéneknek tiz főüldözésekről szőlő Historiát.“ Posony, 1787.

Lázár János (gyalakuti), szül. 1726-ban. Tudós, s mint az erdélyi rendek elnöke szónoklatáról híres férfin volt. Beszélte a magyar, német, szláv, franczia, olasz, angol, török, görög, zsidó nyelveket, a persa nyelvet tökéletesen érté. Fiatal korában utazásban lelé gyönyörét. Konstantinápolyban hosszabb ideig tartózkodék; s ott egy a törökök hadi dolgairól szóló könyvet törökből francziára fordított s kiadta Bécsben, 1766. Nemkülönben Hasyphe persa költő odáit latinra fordítva kiadá. Varsóban és Berlinben követségeket viselt. Meghalt e nagy férfin 1772-ben. Magyar nyelven illy czimű könyvet bocsátott közre: „Rövideden egybefoglalt gyermekek Geographiája.“ Szeben, 1750.

Lázár Miklós, szül. 1814. december 24-kén karácson éjszakáján Nádudvaron, Szabolcsmegyében nemes és istenfélő szülőktől. Elemi iskoláit szülőföldén, a négy latin nyelvtani és szónoklati osatályt Nagyváradon, a költészeti osztályt Kassán, a bölcsészetet pedig dicséretes előmenetellel a nagyváradi kir. akademiában végezvén, 1832-ben a nagyváradmegyei nevelédkönyvek sorába igtattatott. Theologiai tanulmányainak befejezése után 1836-ban a püspöki irodában nyert alkalmazást, s ugyanazon év végnapján a sz. szék iktatójává neveztetett; mint illyen szabad óráit a német nyelv tanulására fordítá. 1838. január 1-jén áldozárrá szenteltetvén, káplánul előbb Szilágy-Somlyóra, és még azon évben Uj-Palotára s a következő év juniushavában Nagyváradra tétetett át; ez utóbbi helyen főnöke, a mivel és széplelkű Baricz Mihály, ki Horáczt ő excellentiájának, Cicerót ő nagyságának szokta nevezni, megkedvelteté vele a romai irodalom remekműveit. Ez időben tanulmányozta Hoványi Ferencz tantársa s barátjával az olasz és franczia nyelveket; vele

olvasgatta a római klasszikusokat: tőle és általa ismerte meg a kath. egyház Möhlerei; együtt tervezgették a később Hoványi által létrehozott nagyvárad-i egyházirodalmi, fájdalom! rövid életű papegyletet, mellynek H. elnökévé, L. titkárává választatott. 1842-ben főnöke halála után nagyvárad-i ideiglenes plebános-helyettesé lőn. 1844-ben a várad-olaszi kápláni állomást tölté be. Ez időben Biharmegye közgyűlésein mint szónok föllépett, s a szó erejét a betű néma, de biztos hatalmával isegyesítendő, a „Nemzeti Ujság“-ban előbb Ködi, azután Frère de Marie név alatt az egyház és fenállott rend mellett harczolt. 1845-ben Debreczenbe tétetett át kápláni minőségben, hol nemcsak mint hitszónok jeleskedett, hanem a költészetet is ápolta; több, tetszéssel fogadott alkalmi verszetten kívül a Kath. Néplapban és az 1847-ben megindított Kath. Naptárban saját neve alatt jeles költeményeket közlött; ezeken fölül a Religio-ban Ohati név alatt a debreczeni templom keletkezéséről, annak multjáról s jelenéről egy pár cikket is irt. A forradalom leküzdése után 1849. nov. 24-én vád alá vétetett, de 1850. július 10-kén a haditörvényszék által a kereset alól fölmentetvén, szabadon bocsátatott. Ezután állás nélkül maradván, nehogy másoknak terhére legyen, szerzett ismereteit hasznára fordította; a német és francia nyelv elemeiből s egyéb tantárgyakból magán órákat adott, miglen 1852-ben Mező-Peterdre plebánosnak kineveztetett, hol mind e mai napig működik élve kisedé nyája szellemi javának, magas hivatásának és az egyházi költészetnek. Nyilvános föllépése óta az irodalmi téren már eddig is számos, a Religio-, Családi Lapok- s a Kath. Néplapban koronkint megjelent jeles műveivel gazdagította az egyházi költészetet, s szép képzettsége reményt nyújt, hogy azt ezentúl is gazdagítandja. A „Magyar Sajtó“ 1856. évi folyamának 97. számában „Adópénz“ című költeménye közlésekor e meleg szavakkal mutatá be őt olvasó közönségének: „A tanköltészetnek nemcsak legnemesbike, de legnehezebbike is minden bizonynyal az egyházi; mert a művészi szabályok és kellemes formák megtartása, és a szél-

zott hatás eszközléseül az élethez és uralkodó fogalmakhoz simulása mellett, a költői melegségnek és phantasiának egy hajszálnyit sem szabad azon határtól eltérni, melyet a feladás gyengédsége, a vallás méltósága kijelöl. S ez igen nagy érzelem-tisztaságot s mély önmagába-vonulást igényel a lélektől. Azért igen örvendünk, hogy mi is kedveskedhetünk a „Magyar Sajtó“ tisztelt olvasóinak egy igen szép egyházi költeménnyel s tiszt. Lázár Miklós m-peterdi plebános urban bemutatjuk a nagy közönségnek annak érdemes szerzőjét, ki e mutatóvány s még több hozzánk általa beküldött költeményei szerint hivatva látszik, a nemzeti irodalom, a magyar költészet e terén annál üdvösebb és fényesb szerepet foglalni el, minél ritkább volt az újabb korban azok száma, kik ez irányban a világitalom s a kor műveltsége mai fokához mérve hazánkban sikerrel működtek volna. Szívesen üdvözeljük tehát a derék mivelt lelkészt e gyönyörű pályán; s annál bátrabban jöszünk neki egykoron érdemkoszorút, minthogy a sorok, mellyekkel költeményeit hozzánk kísérte, velünk fölfelé törekvő geniusát sejtetik, s meggyőztek a felől, hogy költői hivatása öntudatában halad...“ Említést érdemel költőnknek azon műve is, melly „Jézus a világ megváltója...“ czim alatt a „Kelet Népében“ jelent meg. Nem rég, az alkalmiakat mellőzve, költeményiből egy 14 ivnyi füzet illy czim alatt: „Lázár Miklós vallásos költeményei“ jelent meg Pesten, 1857.

Lemouton Emilia, Adorján Boldizsár költőnek neje, szül. Pesten, hol atyja János az egyetemnél az olasz nyelv rendkívüli tanára volt. Jelenleg Rimaszombatban anyai gondok foglalják el idejét. Néhány év előtt a szépirodalmi lapokban többször lehetett nevével találkozni csinos dolgozatok alatt. Fordítani kezdé kötetlen irányban Shakespeare színműveit, de igen kár, hogy abban hagyta.

Lestyán Mózes, jezuita, szül. Erdélyben, Csik-Szentkirályiban 1720. septemb. 17-én. Végezvén Kolosvárott a bölcsészeti tudományokat, 1743-ban lépett a szerzetbe. A fogadalmak letevése után mint magyar hitszónok buzgólkod-

dék Szatmárott, Ungvárt és Sz.-Udvarhelyen kilencz éven át; ez utóbbi helyen egyszersmind házfőnök s a szerzet eltöröltetése után plebános volt egész haláláig. Munkái: 1) *Metempsychosis, seu Anima Pulcheriae Orientis Imperatricis in Augustam Occidentis Imperatricem Theresiam transfusa.* Kolosvár, 1749. Latinból magyarra fordítva kiadá 2) *Loyola sz. Ignác Jézus társasága fundatorának életét* (Kassa, 1763. 4dr. 163 l.); és 3) *Xaveri sz. Ferencz életét* (Turselli után. U. o. 1759. 4dr. 386 l.).

Lethenyi István, a XVII. század elején predikátor volt Csepregen. Magyarra fordítá Hutter Lénártnak a hit ágazatairól írt könyvét, mely 1635. Csepregen Farkas Imre által nyomatva jelent meg illy czimmel: „Az szent Írásbeli Hitünc Ágainac rövid összeszedése.“ 4dr. 255 l. Írt eredeti munkát is illy czim alatt: „A Calvinistac magyar Harmoniaianac meghamisítása.“ U. o. 1633. Ajánlva van gr. Nádasdi Pál tábornoknak.

Lethenyi János, pécsmegyei áldozár, pinczehelyi plebános, magyarra fordítá s kiadá a következő műveket: „Anonymus, az az: Béla királynak nevetlen Író Deákja, a ki ama hét magyaroknak Szittyából lött kijöveteleket megírta.“ Pest, 1790. 4dr. 71 l. Broderich István után: „Második Lajosnak Magyar ország királyának a mohácsi Harczon történt veszedelme, egy toldalékkal a török uralkodásnak kegyetlenségéről.“ Buda, 1795. Medicei Pál után: „A zsidóknak szokási és szertartásírdi.“ Pécs, 1783. 4dr. 316 l. „Apophtegmatá, azaz ékes és éles rövid mondások, melyeket hajdan bölcş Plutarkus görög nyelven öszveszedett.“ Pécs, 1785. 8dr. 279 l. Végén Hunyadi János levele Ujlaki Miklóshoz 1443-ból. Van egy remek beszédje Ferencz István romai császár halálára. Buda 1765. Versekbe foglalva megírá „Első remete szent Pál életét.“ Pécs, 1786.

Lichner Pál, szül. Modorban, Posonymegyében 1818-ban. Tanult ugyanott és a posonyi ev. lyceumban. Iskolái végeztével a lipcei philologiai seminariumba jutott. Beu-

tazta Németország több előkelő egyetemeit: Berlint, Göttingát stb., hol Grimm Jakab, Heine és más nevezetes tanárok előadásait hallgatta. Visszajövén, tanári meghívást vett a posonyi főiskolába, hol jelenleg is a felsőbb osztályokban a classicus nyelvek tanára, osztályfőnök és könyvtárnok. Még mint tanuló Lipcsében írt magyar nyelven „Hellen nyelvtant,” és később „Hellen olvasókönyvet” (kiadva Posonyban Wigandnál), mellyek köztetszésben részesültek s rövid idő alatt elfogyván, egy második kiadást tettek szükségessé. A hellen nyelvtan magyarul írva azon időben még ritkaságok közé tartozott; s Lichner úgy tekinthető, mint ki ifju korában zsenge munkálatával már is uttörő volt. Erre egyiránt képesíté őt tiszta, velős, szabatos magyarsága, valamint a classicus irodalombani kitünő jártassága; s a mi fő, ennek az újabb iskola kifejlődött modorában értelmes kritikai kezelése. E tekintetben Lichner hazánkban a classica nyelvek és irodalom tanárai s mivelői közt szép állást vivott ki magának; miről nemesak számos hallgatói, kiket már évek hosszú során át ezen tanulmányokban oktat, tanuskodnak, de azon számosak is, kik hírénel fogva ezen tanulmányokban magán tanítványaiul szegődtek, s előmenetelőket egyedül neki köszönik. 1853-ban hellen nyelvtana újból egészen átdolgozott s tetemesen meg bővített kiadásban jelent meg, valamint a következő évben olvasókönyve is; mind a kettő ismét Posonyban Wigandnál. E jeles mű lényegben ugyan a külirodalom eszaki legértelmeseb tanárát követi, de egyes részletekben önálló és pedig előnyös eredetiséggel is bír; a szerző felekezete számos tanítványaitól tankönyvül lón elfogadva. Lichner terjedelmes tudománya s irodalmi munkássága azonban nem szorítkozik csupán ezen körre. Michnay posonyi tanártársával (I az első kötetet) egyesülve adta ki az ev. főiskola becses könyvtára egyik nevezetes codexéből, „Buda városának törvénykönyvét 1244—1421-ből” (4dr. Posony, 1845). Ezen első rendű honi történeti és különösen jogtörténeti emlékek közzététele nem csak a hü s nagy avatottságot tanúsító diplo-

maticai kiadás által vált példányszerűvé hazánkban, de a hozzáadott tudományos jegyzetek és fölvilágosítások is az összes hazai, romai és germán jogtudomány s jogemlékek köréből bámulásra ragadják az olvasót, mint erről a hasontárgyu külföldi munkákban gyakran történik említés: míg a tudományos művek iránt részvétlen irodalmunk azt mindeddig megfelelő méltánylás nélkül, majdnem ismeretlenül bírja. Annál nagyobb elismerésben részesült hazáján kívül, nem csak, mint említők, a tudomány avatott férfiainál, de a fejedelmeknél is, kik a szerzőt érte különös méltánylások jelei- és nyilatkozataival tisztelték meg. Szerzők a hazafiui érzetnek hódolva, a különben ó-német nyelvű szöveget magyar czim- és előszóval látták el; végül pedig kimerítőleg magyarázó ó-német szótárt toldottak hozzá. A mű egyébkint olly diszszel páros izléssel van kiállitva, hogy eddig hazánkban a tudományos művek kiadását illetőleg szinte páratlanul állott; s csak legujabban csupán a fényes kiállítás előnyeire számító képes, drága kiadások versenyezhetnek némi részben vele. — Lichner módnélküli szerénységének tulajdonítandó egyébkint, hogy valamint eddig nem volt nevezve újabb irodalomtörténetünkben, úgy szintén egyéb dolgozatai is ismeretlenül maradtak. Megemlítendő még a posonyi főiskola 185^{3/4}-iki tudósítványában megjelent értekezése „Szabó István magyar Homerosáról.“ A jeles, még élete delén álló férfiutól, ki egyébiránt is iskolájának és egyházának nemcsak disze, de egyik legtevékenyebb fia, igen sokat várhat még a magyar irodalom.

Lipsiai Pál név alatt jelent meg 1610-ben Debreczenben illy czimű könyv: „Lex politica Dei, avagy mindenféle törvények és Rendtartások, mellyek a külső polgári társaságra tartoznak.“ 4dr.

Liszthy János, Liszth Kristóf szebeni polgárnak fia. Kitünő előmenetellel bevégezvén az iskolákat, a polgári élet pályáján indult el, és olly szerencsével haladt előre, hogy hamar az udvari cancelláriánál titoknokká neveztetett, és e minőségben Oláh Miklós érsek öcscsének Lucretia nevű

leányával házasságra lépett. Meghalálozván azonban neje, az esztergomi megyében pappá avattatá magát, a hol Oláh Miklós kegye őt rövid idő múlva kanonokká tette; és kitünő elmebeli tehetsége által is nagy kedvességben levén, mind I. Ferdinand, mind II. Miksa királyok által, először veszprémi, azután győri püspökké neveztetett. Ferdinand 1554-ben nemességgel ajándékozta meg testvérét is. — Latin nyelven több dolgozatai ismereteseek. Liszthy volt első, ki II. Miksa király és az együtt levő országnagyok előtt mint cancellár magyar nyelven szónokolt a hongyülésen; miért is méltán foglalhat helyet a magyar írók koszorujában.

Krivinai Lonovics József, egyházi és országgyűlési szónokaink legjelesbike, egykor egri érsek s cs. kir. val. b. t. tanácsos, született Miskolczon, Borsodmegyében 1793. jan. 31-én. Kitünő előmenetellel végezvén alsóbb iskoláit, Egerben egyházi rendbe lépett s a hittudományt olly sikerrel tanulta, hogy abból tudori koszorura érdemesítették. 1817-ben áldozárrá szenteltetett; 1829-ben egri főegyházi kanonokká s fényes tehetségei- s érdemeinél fogva már 1834-ben az országgyűlés alatt csanádi püspökké, később Sz. István vitézrendje középkeresztesévé s vál. b. t. tanácsossá neveztetett. A magyar tudós társaság páratlan tudományossága s hazafiú érdemei tekintetéből tiszteletbeli tagjává választotta meg. Mint csanádmegyei főpásztor, Lajosák Ferencz nagyváradi l. sz. püspök halála után a nagyváradi tankerületi iskolák és tanulmányok főigazgatójává lön, s e minőségben kiváló tapintattal s eredménydus hatályossággal kormányzott 1847-ig. Emlékezetes, Romába 1841-ben a magyar egyház ügyeiben tett utazása is. Az egyház iránti hő buzgalmát leginkább föltüntetik az országgyűléseken tartott remek szónoklatai, mellyek míg egy részről lánglelkű s ékesajku szónokot árulának el, más részről mély s alapos diplomatai ismeretekről tevének fényes tanuságot. Megjegyzendő, miszerint L. majd minden europai nyelven beszél, különösen a francziát tevé sajátjává. 1848-ban

a m. ministerium alatt V. Ferdinand király ő felsége által egri érsekké neveztetett; ez állásáról a forradalom megsztintével lemondván, jelenleg Bécsben a tudományoknak, magyar egyházi irodalomnak, keresztény jótékonyáságnak és istenes élet gyakorlatának szenteli napjait. Örökbecsű beszédein s egyéb nagyfontosságú dolgozatain kívül következő classicaí jelességű munkái által halhatlanítá köztiszteletben álló nevét a magyar hazában: 1) „A protestans reformatio historiaja Angliában és Irlandban.“ Cobbett után angolból magyarra fordítva. Nagyvárad, 1832. — 2) „A Josephinismus és az egyházat illető legujabb császári rendelvéný.“ Bécs, 1851. VIII. 118 l. n. 8dr. — 3) „Az angol türelem.“ U. o. VI. 84 l. k. 8dr. — 4) „Népszerű egyházi Archaeologia“ III. kötetben n. 8dr. U. o. 1857. Az I. köt. az egyházi évkört tárgyalja XIV. 353 l. A II. köt. a szentségekről értekezik 451 l. A III. köt. a rendes s rendkívüli ünnepélyeket, s egyházi téteményeket fejtegeti 472 l. Lonovicsunknak eredeti művei a minő elmeéllel, bő s alapos tudományossággal, ép olly erőteljes, szabatos s tiszta magyarsággal írvák; különösen népszerű egyházi archaeológiája egyházi irodalmunk e nemében valódi korszakot képez, s a külföld figyelmét is magára vonta.

Lorándfi Susánna, Mihálynak, Sárospatak urának egyetlen leánya, 1616-ban Rákótzy Györggyel házasságra lépett. E hires fejedelemnő női erényein kívül mint tudományos és tudománypártoló nő tündöklött. A sárospataki egyházat és collegiumot sok kincscsel halmozá el; számosakat munkáik kiadásában adományokkal segített, tanodák alapítására sok gondot és pénzt fordított. Azonfölül maga is írt illy czimű könyvet: „Moses és Proféták, az az: az igaz keresztényi vallásnak XLV. ágazatinak Szent-Irásbeli győzhetetlen bizonytság tétele.“ Megjelent Gyulafejérvárott 1641. — E munkát egy névtelentől csipős satyra követte; sőt találkozott, ki következő gunyversssel illette azon nőket, kik elhanyagolva női kötelességeiket a biblia magyarázatával foglalkoznak:

„Nunc Paulina tonant madidis oracula mappis,

Ante focum nutrix potaque mussat anus.

Quid mirum, si sit nobis Ecclesia discors?

Dant passim bibula, Biblia voce sonos.“

Lósi Pál (császári), kecskeméti ref. predikátor készítet „Deák olvasókönyvet a legalsóbb deák classisokhoz alkalmaztatva.“ Pest, 1805.

Losonczy István, Debreczenben született s ugyanott végzé alsóbb iskoláit. Felsőbb tudományokra 1740-ben Utrechtbe ment, s visszajövéen, folytonosan a körösi collegiumnál igazgatói tisztelet viselt, mellynek betöltésében nagy buzgalmat fejtett ki. Több hasznos könyvet adott ki. Ezek közt magyar nyelven: „Éneklésben Tanító mester, azaz: a keresztényi hitnek fő Ágazatait magokban foglaló üdvös-séges Énekek.“ Posony, 1754. — „A szent Historiának summája, mellyben az Isten Anya-szentegyházának e világ teremtetésü fogva, a Keresztény vallásnak elterjedéséig lett dolgai a szent Írásból rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatván, előadattatnak, és most Magyar ország kis tükörével, azaz: olly könyvetskével, a melly Magyar országnak földét, Polgári állapotját és Magyar országnak Historiáját summásan ki mutatta, a Tanulóknak nagyobb előmenetelekre megbővítettvén kibocsáttatott.“ U. o. 1771. Magyarország térképével. A második kiadás Erdély leírásával bővitve jelent meg. — Latinul: „Artis Poeticae subsidium“ 8 részben. U. o. 1769. Horányi, ki e férfiuról dicserőleg nyilatkozik, jegyzetben említi, hogy a kir. helytartótanács megbízásából Pál Venczelnek a juhásatról és dohánytermesztésről szóló művét is Losonczy fordítá magyarra, melly Posonyban 1773-ban jelent meg. Ő írta és kiadta az olly sokáig közkedvességű „Hármas kis tükört“ térképekkel ellátva. Posony, 1777. Azóta több kiadást ért.

Lovász János, szemeczi születésű, capucinus atya volt. 1746-ban lépett a szerzetbe, s mint érdemült zárdaelnök halt meg Besnyőn 1787-ben. Jeles fordításban hátrahagyá a hires Le Torneux franczia szónok szentbeszédeit

vagyis a sz. intelmek és evangeliumok magyarázatját vasár- és ünnepnapokra alkalmazott predikátiókban, szentek életét tárgyzó todalékkal III. kötetben. Megjelent a becses munka Budán 1771—1774.

Lugossy József, a magy. akadémia s k. m. természet-tudományi társulat tagja, debreczeni collegiumi tanár, szül. Felsőbányán 1812. dec. 13-án. Atyja lelkész és esperes volt. Tanulását Debreczenben végezván, 1840 és 41-ben folytatta Berlinben. Onnan visszatérván, szatmári lelkésszé, innem pedig csakhamar m.-szigeti tanárrá választatott; 1845-ben Debreczenbe hivatott a magyar irodalmi tanszékre, mellyel a könyvtárnokság is össze van kapcsolva. 1848-ban a magyar oktatási ministerium által m. kir. egyetemi könyvtár-órré neveztetett ki, de a kinevezés foganatba nem vétetett. Magy. akadémiai tagnak 1841-ben választatott. Tőle eddig egyes költemények, egyházi beszédek, különböző értekezések, könyvészeti, nyelvemléki s régiségtani czikkek jelentek meg az akadémiai közlönyökben s folyóiratokban szétszórva. Ezek közül kiemelendők: „Andalusia“ (Figyelm. 1838.); „Mózes új fordításának bírálata“ (Athen. 1841.); „Rabóvás“ (u. o. 1839.); „Szombatosok“ (Uj m. Muz. 185°/₄); „Ujabb csillagképek“ (Tudományt. 1840.); „Tejut“ (u. o. 1855.); „Szörényi magyar köriratu pecséték 1500-ból“ (Történelmi tár I.); „Hanák és Kerekés fölött akad. emlékbeszédek“ stb. Dolgozataiban egyszerűségén kívül terjedelmes olvasottsága és értékes irodalmi gyűjteményei támogatják; s halomra gyűlt anyagzatai földolgozására tulterhelő hivatalos foglalatosságai nem juttatnak kellő időt; e miatt öt év óta összehordogatott „Magyar Csillagismé“-je még mindig befejezetlen.

Lukács Richard, irt „A hónapnak minden napjaira való szent elmélkedéseket.“ Debreczen, 1748.

Madarász Márton, eperjesi predikátor volt. Magyarra fordítá Meissner B. elmélkedéseit s kiadta illy czim alatt: „Sz. elmélkedések a vasárnapi evangeliomokba a magyar nyelvvel való megajándékozása.“ Lőőse, 1635. 4dr. 19 és

8661. Ugyanannak „Elmélkedései az innepi evangeliomokba,“ Krisztusnak a keresztfán mondott hét szavainak magyarázatával. U. o. 4dr. 19 és 770 lap. „Ünnepi predikációk.“ Lőcse, 1641. „A kegyes életről s az jó halálról.“ Szennert D. után. Lőcse, 1643. „Szent Bernárd atyának elmélkedései.“ U. o. 1649.

Magda Pál, szül. Rosnyón 1770. jan. 29. Alsóbb iskoláit Rosnyón végzé, a bölcsezsézetet Késmárkon és Posonyban hallgatá. Azután kiment a jenai egyetembe, honnan visszatérvén, előbb mint magántanító működött, azután a csetneki neveldeben a nyelvtant és ékesszólást adá elő; később a gömöri tanodánál nyert alkalmazást s onnan Lőcsére tétetett át a prot. egyházi törvény rendes tanárául. Ez állomását elhagyá s Beszterczebányán az ujonnan föllállított tanodánál vállalt tanári hivatalt, s itt tudományának híre elterjedvén, Teschenbe (Szilezia) hivatott meg gymnasiumi rectornak; azonban a soproniak meghívását fogadá el. 1822-ben a karloviczi lyceum rectorának s végre a sárospataki collegiumhoz tanárnak neveztetett ki. — Mint tanár mindenütt köztisztületben állott; azonfölül következő írott művei alapíták meg híré: „Magyarország és a határőrző katonaság vidékének legujabb statistikai és geographiai leírása.“ Pest, 1810. „Statistisch-geographische Beschreibung des Königreichs Ungarn.“ Lipcse 1832. „A mezei gazdaság philosophiájának szabásai szerint okoskodó és munkálkodó gazda.“ Sárospatak, 1833. — A Felsőmagyarországi Minervában következő értekezései foglaltatnak: „A magyar nyelvben teendő újítások barátjai és ellenségei közt lévő perpatvarkodásról;“ — „A culturáról;“ — „A Fatumról;“ „A nemzeti nyelv mívelésével hirtelenkedni nem kell.“ Adott ki ezenfölül iskolai programmokat latin nyelven; bölcseészeti munkái kéziratban vannak.

Magyari István, sárvári predikátor, írt „Az országban való sok romlásoknak okairól.“ Sárvár, 1602. 4dr. 1901.

Magos Ernő, családi neve Grosz, posonyi születésű, fia az ottani ev. lyceum egyik volt tanárának. Herweghtől

fordítá „Egy elevennek költeményeit ajánlattel a holthoz,” mely fordítmány Pesten 1848-ban jelent meg. Szintén ő tőle jelent meg fordításban: „Róma Augusztus korában.” Pesten, 1847. — Ezekon fölül 1848-ban adá ki Robespierre három beszédét szintén fordítva.

Major Gábor, „Arithmetica hecatondica, avagy az kétszerkettőnek 99-ig való folytatásával rendbeszedett táblák” czimű munkát hagyott hátra. Pest, 1783. 8dr. 101 l.

Majoros András, szül. Hamván, Gömörben 1788. Tanult először szülőfalujában, aztán Sárospatakon. Akadémiai tanfolyamra mozdíttatott jul. 16. 1807. Bölcsészet és hittani tudományok végeztével, előbb ugyan ellenőr, aztán 1819. jul. 18. ugynevezett humaniorum professor, megkezdé hivatalát sept. 7. napján a költészeti osztályban. Akadémiai tanárrá lett 1838-ban, mikor előadá a logikát és magyar irodalmat. Meghalt. maj. 8. 1854. — Munkái: „A régi geografiának rövid vázlat.” 1831. 192 l. 8dr. „A magyar nyelvtan elemei.” Népiskolák számára. 1844. 154 l. 8dr. „A gondolkodástan elemei.” Felgymnasium számára. 1847. 176 l. 8dr. „Magyar Nyelvtan.” 1848. 272 l. 8dr. Nyomatott Putakon valamennyi.

Gr. Majláth János, költő, történetíró és publicista, szül. Pesten 1786. oct. 5-én. Ivadéka e nevű magyar nemzetségnek és fia M. Józsefnek, egykor osztrák államminis-ternek. Gondos házi nevelésben részesülván, Egerben a bölcsészetet, Győrött a jogot tanulta. Azután állami szolgálatba lépett, de azt 10 év múlva szemeinek gyengesége miatt odahagyá. Később elhatározá, hogy egyedül az irodalomnak szentelendi idejét. Egyes költői kísérletek már korábban jelentek meg tőle. A költészen kívül a történet-írással nagy sikerrel foglalkozott. Iratai több mint 60 kötetre terjednek, melyek között kitünőbbek: „Kalocsaer Codex altdeutscher Gedichte.” Kiadta Köffinggerrel együtt Pesten, 1818. „Altdeutsche Gedichte,” vagyis a nevezett codexből kiválasztott jelesb költemények új német fordításban. Stuttgart, 1819. „Gedichte.” Bécs, 1824. „Magyari-

sche Sagen, Märchen und Erzählungen.“ Brünn, 1825. II. kiadás Stuttgart és Tübinga, 1837. „Magyarische Gedichte.“ (Fordítások.) Stuttgart, 1825. „Himfy's auserlesene Liebeslieder,“ magyar eredeti szöveggel. Pest, 1829. Másodszor eredeti szöveg nélkül u. o. 1831. — Sokkal nevezetesebbek ezeknél történeti művei, melyek írásánál kitűnő emlékező tehetségének fölötte nagy hasznát vette. Illyenek: 1) „Geschichte der Magyaren.“ 5 kötet. Bécs, 1828—31. Több kiadást ért. 2) „Neue Geschichte der Magyaren.“ Tártyazza a legutóbbi forradalom történetét. 3) „Geschichte des österr. Kaiserstaats.“ 3 köt. Hamburg, 1834—42. 4) „Der ungarische Reichstag von 1830.“ Pest, 1831. 5) „Geschichte der Stadt Wien.“ Bécs, 1832. 6) „Das ungarische Urbarsialsystem.“ Pest, 1838. 7) „Vallásmozgalmak Magyarországon.“ Pest, 1844. Két füzet jelent meg ezen munkából s különösen a reformatio kezdetétől 1843-ig tárgyalja a vallási s egyházi viszonyok történetét. Az adatok szorgalmas összeállítása s egy önállólag gondolkodó lélek szelleme ömlik el az egészen. Méltó kezdemény arra, hogy főleg az illy szakmára hivatott egyházi férfiak által folytattassék és kiegészítettessék. — Ugyanaz németül „Die Religionswirren in Ungarn“ czim alatt. 2 köt. Regensburg, 1845. — Ezeken kívül tolla alól kerültek még ki: „Ungarische Sprachlehre.“ Pest, 1830. Második kiadás 1838. — „Mnemonik.“ Bécs, 1842. Kiadá továbbá a pesti „Iris“ czimű almanachot 1839—47. Kovacsóczy után ő szerkeszté egy ideig a „Nemzeti Ujságot.“ — Mint publicista időszakonként több ízben vett részt a magyar országgyűlés tanácskozásai-ban, hol leginkább jeles emlékezőtehetsége, történeti jártassága s adatismerete által tűnt ki. Sok harcrai voltak K. . tal 1846 és 47-ben a pestmegyei gyűléseken; de ő, mint alapos történész mindannyiszor diadalmaskodék a heves agitator ellen, valahányszor historiai és törvénytudományi tételekről volt szó. 1848-ban Bajorországba vándorolt, s Münchenben életszükség- és kétségbeeséstől zaklattatva, leányával együtt az Izar hullámaiban keresett enyhülést, pár

perczel az előtt, midőn leányának gazdag jegyese pénzsegelelemmel érkezék Münchenbe. Az irodalomnak élt utolsó perczéig, s tetemes vagyonát is erre áldozta föl; mely midőn végkép elfogyott, élni sem nem tudott, sem nem akart.

Makai Sámuel, Gerhard J. imakönyvét adta ki magyar fordításban illy czimmel: „Kegyességnek mindennapi gyakorlása.“ Kolosvár, 1744.

Maklári János, előbb felsődobszai, azután kassai ref. predikátor, De Losea A. után magyaritva közrebocsátott illy czimű művet: „Keresztyén iskola, avagy keresztyén vallás fundamentomos Ágazatin vezető oktatás.“ Posony, 1793. 8dr. 464 l. Más munkája: „A magyar történeteknek rövid rajzolatja.“ Dettelbach után. Pest, 1792. „Regveli és estveli imádságok.“ Kassa.

Maklári Lajos, szül. Giczén, Gömörmegyében 1820 körül. Atyja ref. lelkész volt ugyanott. Tanult Késmárkon és Sárospatakon kitűnő sikerrel. Köztisztletben állt atyja halála után ennek utódjául választaték. Jelenleg Berzétén lelkészkedik. 1855-ben jeles gyakorlati segédkönyvet bocsátott közre „Bibliai egyezményes szótár a szentírás igéinek föllelésére és magyarázatára vezető segédkönyv“ czim alatt. Kiadta Székács József és Török Pál. Pesten, IV. 592 l.

Mándi Sámuel (Katona szerint István), Szatmár megye táblabírája, „Magyar Sunád“ czim alatt I. Béla király névtelen íródeákjáról írt egy jellemző könyvet. Megjelent Debreczenben, 1799. 8dr. 21 és 126 l. Továbbá németből fordítva kiadta illy czimű munkát: „Szívet sebhető s elmét gyönyörködtetéssel tanító romai mesékben tett próba.“ Posony, 1786. 8dr. 404 l.

Mándli Miklós, szül. Vas megye Vép mezővárosában. Mint tanuló sz. Ferencz szerzetébe lépett, és mint ilyen hit-szónoklata által tűnt ki. „Téli szent Gyümölcsök“ czimű szent elmélkedéseket adott ki Kassán, 1738. E munkája előbb latin nyelven jelent meg „Fructus hiemales“ czim alatt. Meghalt Léván, 1767-ben.

Margitai Péter, ref. predikátor volt előbb N.-Kállón, azután Szatmárott, végre Debreczenben. Több magyar munkát adott ki illy czimek alatt: „Az Uri imádságra irt Predikátziók.“ Debr. 1616. — „A tiz Parancsolatokra való predikátziók.“ U. o. 1617. „Jónás proféta magyarázatja.“ U. o. 1621. „Az apostoli Credónak a sz. irás szerint való magyarázatja XL. Predikátziókba foglalva.“ U. o. 1624. „Temetési alkalmatosságokra való Predikátziók.“ U. o. 1632.

Marikovszky Márton, hires orvos, született 1728. oct. 17. Rosnyón, Gömörmegyében nemes szülöktől. Atyja zemplénmegyei származásu volt. Végezve különféle helyeken a gymnasiumi és bölcsészeti tanulmányokat, Szászországban, különösen Wittembergában a mathesis- és orvosi tudományokban képezé ki magát. Később Hála- és Erlangenbe menvén át, 1756-ban orvostudori czimet és rangot nyert, melly alkalommal „De discussione et medicamentis discutientibus“ értekezése jelent meg. — Ezután bejárta Holland, Belgium, Anglia, Francia- s Németország tudományos intézeteit, s hazájába visszatérvén, 1758. az evang. hitvallásról a romai kath. vallásra tért, s ugyanazon évben Posonyban az irgalmas rendüeknél nyert orvosi alkalmazást. Innen Vácra ment át, s a hires Forgách Pál püspök udvari orvosa lett; ennek halála után Zemplénmegye s 1768-ban Szerémmegye rendes orvosává neveztetett. Mielőtt ez utóbbi állomására távoznék, megvizsgálá a vihnei (Selmecz mellett) ásványvizeket, s erről szóló értekezése Krancz e nemű művében foglal helyet. Slavoniában az akkor főleg a katonák közt uralkodott nyavalyákra fordítván figyelmét, erről „Observationes Ephemeridum Sirmiensem“ czimű munkát irt s azt kiadá Bécsben 1769., melly a bécsi udvarnál is nagy figyelmet gerjesztett. A Szerémségből Szatmár- megyébe tétetett át saját kérelmére, hol Tissott-nak „Avis au peuple sur la santé“ czimű hires egészségtanát magyarra fordítá s kiadá illy czim alatt: „A néphez való tudósítás, miképen kellyen a maga egészségére vigyázni.“ 8dr. 689 l. Nagykárolyban, 1772. — Szatmárból egészségének helyre-

állítása végett Pestre ment, hol 1772. végén aszkórságban meghalt.

Maróthy György, híres tanár a debreczeni collegiumban, szül. 1714-ben Debreczenben, hol atyja senator volt. Iskoláit itt végezvén, ismereteit a helvét egyetemeken gyarapította, s majd Debreczenben a történet, ékeszsóolás és mathesis tanára lett. Meghalt legjobb korában 1745-ben. Leghíreseb munkája a magyarul irt „Arithmetica,” melly több kiadást ért. Magyarra fordítá Osterwald után „A sz. Historiának summáját,” mellyet később Losonczy István bővitve adott ki. Vác, 1783.

Maróthy Mátyás, szül. Szegeden, Csongrádmegyében 1791. febr. 16-án. Elemi, középtanodai s bölcsészeti tanulmányait ugyanott bevégezvén, Vedres István Szegedváros főmérnöke mellett mint mérnöki gyakornok foglalkozott. Később Pestre az egyetem látogatására menvén, a magyar irodalom buzgó barátaival megismerkedett. Ez idő óta a magyar irodalom iránt kiváló szeretettel viseltetett. Mérnöki oklevelet nyervén, előbb a világosi járásban kamarai mérnök lett, majd b. Gerliczy családnál, míg végre Szegeden főmérnöki állomásra emeltetett. Meghalt 1850. oct. 10-én. Beszélte a német, francia és török nyelveket, jártas volt a latin és görög classicusokban. Két szindarabon kívül, mellyek annak idején nem téveszték el hatásukat, megjelent tőle: „A természettörvény, vagy az erkölcstannak physikai elvei az ember s világegyetem organisatiojára vonatkozólag.” C. F. Volney után fordítva. Szeged, 1848. — Kéziratban maradt kisdied török nyelvtana. — Ő készíté el testvérét is,

Maróthy István bölcsészeti és orvostudort keleti utazásra. Ez szül. 1799. maj. 29-én. Orvosi pályájának bevégezte után keletre indult; Konstantinápolyban orvosi intézetet alapított, mellyet a zultán meglátogatván, különös figyelemre és kegyére méltatott. Később a persas schach szolgálatába állván, a Herat elleni hadműködés alkalmával Afghanistanban a hadsereg főorvosa volt. Gyöngé egészsé-

ge következtében hazájába visszatérván, meghalt Szege-
den, 1845. jul. 20-án. Becses irományai a m. akademiához
jutottak.

Márton István, szül. Iazkaszentgyörgyön, Fejérme-
gyében 1760. Atyja ref. lelkész volt, s fiát is papi pályára
nevelte, ki végezve Kecskeméten és Debreczenben alsóbb
iskoláit, a felsőbb tudományokat a németországi egyete-
mekben hallgatta; honnan visszatérván, 1790-ben tanáru-
l neveztetett a pápai collegiumhoz, hol később mint igazgató
1831-ben bekövetkezett halálaig, vagyis 41 évig ernyed-
len buzgalommal működött. Hallgatói számára irt több ne-
mű latin és magyar tankönyveket. Ez utóbbiak közt első
helyen áll: „Keresztyén theologusi morál, vagyis erkölcs-
tudomány.“ Győr, 1796. 8dr. 812 l. „A német nyelv első
kezdete, német-magyar szótárral.“ Győr 1792. „Uj deák
Rudimenta.“ U. o. 1795. „A görög nyelv első kezdete.“ U.
o. 1794. 8dr. 264 l.

Mártonfalvai György, sz. ferencz-rendi szerzetes,
áhitata és tudománya által elhíresedvén, szerzettársai által
közakarattal sz. Mária tartományának főnökévé választatott.
Több rendbeli ajtatos elmélkedéseit illy czim alatt birjuk:
„Bölső képpen indító Tudomány.“ Bécs, 1653.

Mártonfalvi György, ref. tanár, Apafi Mihály feje-
delem költségén tanult Franekerában, honnan bölcészettu-
dori czimmal visszatérván, nagyváradi tanár lett; 1660-ban
e várost a török foglalván el, M. Debreczenbe vonult s ott
tanárkodott huszonkét évig. Meghalt 1681. apr. 23. „Exe-
gesis libri primi Medullae Amesianae“ (Debreczen, 1670.),
és Exegesis libri secundi Medullae Amesianae“ (Debreczen,
1675.) czimű nagyobb theologiai latin művein kívül a kö-
vetkező magyar munkákat irta: „Tanító és Tzáfoló Theo-
logia.“ Debreczen 1679. „Szent Historia“ vagyis bibliai
magyarázat. Kiadá tanártársa Szilágyi Márton. Debreczen,
1681. Irt továbbá magyarázatot Ramus Dialecticájára, s
kiadá Debreczenben, 1664. „Keresztyéni Inneplés.“ stb.
stb.

Mártonfi József, erdélyi püspök, szül. Székelyföld Szentkirály nevű helységében 1646. jan. 15-én, alacsony sorsu szülőktől; atyja gazda volt Adorján János szentkirályi lelkésznél. Szülőit még gyermekkorában veszté el; mint árvát Adorján József, a főnebb nevezett lelkész testvére vette pártfogása alá, s tanulás végett a csiksomlyói szentferencziek zárdájába vitte. Itt sok kellemetlenségek közt iskoláit kitűnően végezvén, Kolosvárra, azon időben a jezsuiták nagyhirű collegiumába sietett, hol mint asztal körüli és szobaszolga ingyen kapott szállás és élelem mellett folytatta tanulását. Az egyházi rendhez vonzalmat érezvén, 1763-ban Kolosvárt a jezsuita-rend nevendékei közé vétette föl magát. Az ujonczéveket Bécsben állotta ki, és ekkor tanulmányozta a régi görög és romai classicus írókon kívül a franczia, főképen pedig a német nyelvet, mellyet annyira sajátjává tett, hogy nemsokára azon a legfolyékonyabban szónokolt. E szigorú fegyelmi rendben gyakorlá magát a nélkülözésben, türelemben, indulatai feletti uralkodásban; itt kezdé magát a kiművelt és finom társalgási szabályokban gyakorolni; itt veté meg alapját azon bölcs élettannak, melly őtet elvitázhatlan érdemei mellett olly magas polczra emelé, s melly által később a legkétesb körülmények közt magát tájékozá és bizton vezetteté. 1770-ben Budán a grammatikát, a következő évben Bécsben a mathesist tanítá, 1772 és 73-ban ujlag Budán az ékesszólás tanításával foglalkozék. Ezen korba esik kéziratban maradt munkái nagyobb részének írása; ekkor szövődött közte és Révai Miklós közt azon meghitt barátság, melly ez utóbbinak halálaig mindig a legszebben diszlett. — Eltöröltetvén a jezsuita-rend Mártonfi 1774-ben Kolosvárt mint mathesis tanára nyert alkalmazást. 1779-ben Mária Theresia királyné által az erdélyi kath. iskolák főigazgatójává neveztetett, melly álláshoz királyi tanácsosi rang és a k. főkörmányszéknél előadói jog volt kapcsolva. Ezen szép körü hivatalában hét évig a legsikeresebben fáradozott. 1781-ben a könyvvizsgálói korlátlan hatalom is rá bízott, melly nagy fontos-

ságu hivatalában igasságos eljárása által hazafiainak közszereztetét vívta ki magának. 1786-ban kir. főkörmányeséki valóságos tanácsosnak tétetvén, Szebenből Kolosvárra költözött. 1788-ban oszm. kanonokká, 1797-ben pedig szerbiai csim. püspökké nevezetett. A halhatlan emléktű Batthyányi Ignác halálával I. Ferenc császár és magyar király a szerény s visszavonulva élt Mártonfi Józsefet nevezé ki Erdély püspökeül, melly kinevezés Erdélyben a papok és világiak közt általános örömet gerjesztett, annnyival inkább, mert épen akkor forgott föl az erdélyi püspöki javaknak a kir. fiscus általi elfoglaltatása; ezen, az erdélyi püspökségre vonatkozó életkérdést Mártonfi erélye volt képes az egyház javára eldönteni. Csak midőn Bécsben az eddig birt püspöki javakat az egyház részére biztosítá, foglalá el püspöki székét, mellyről 16 éven át kormányzá az erdélyi egyházmegyét; miglen a kérelhetlen halál 1815. mart. 3-kán véget vetett az érdemkoszoruzott férfiú életének. Erdemei a házára és egyházra nézve, különösen a jótékonyág és a nevelés előmozdítása tekintetében számtalanok. — Irói munkái közül nyomtatásban csak kettő jelent meg, ugymint, Halotti beszéd, mellyet M. Theresia halálára mondott, (megjelent Szebenben 1815. 4dr.), és Csórán Barcsai Abrhám asztalánál rögtönzött versezete, melly előbb az Erd. Muzeumban, később az Uj M. Museum VIII. füzetében láttott világot. Kéziratban maradtak következő czimű szindarabjai: 1) Buda deák, 3 felv. 2) Nádasdi deák, 3 felv. 3) Mathias Corvinus deák. Áll 7 jelenetből. 4) Hypocrita deák. Áll 9 jelenetből. 5) Salamon Magyarország királya. Magyar szép hexameterekben, áll 4 jelenetből. Versei közül „Az erkölcs temploma“, „Remete“ és „Álom“ cziműek maradtak föl. Munkáinak nevesetesebb része, ugyszintén lélekderítő predikáziói elvesztek.

M. thysus István, erdélyi születésű, tanult a marosvásárhelyi collegiumban, s azután Utrechtben orvostudori oklevelet nyert. Ugyanott bocsátott közre „De Melancholia Universalis et Hypochondriaca“ czimű értekezést 1756-ban,

s egy másikat ugyanakkor „De Irritabilitate.“ Hasajjövén, „Dietetica“ című hasznos orvosi könyvet írt az egészség fontartásának módjáról két kötetben. Megjelent Kolosvárott, 1762.; másodszer 1766.; harmadszor bővítve hat kötetben. Posony, 1787—98. 8. 463, 488, 418, 496, 763, 784 l. Egy ideig szerkesztője volt a „Magyar Hirmondó“-nak. Egy munkája „Vándorkő levél“ cím alatt jelent meg Posonyban, 1781.

Vásárhelyi Matkó István, szül. Kézdivásárhelyen 1625. Tanult Kolosvárt és Károlyfejérvárott, különösen a nyelvek ismeretében szerzett magának jártasságot. Lakói végzetével iskolamester lett szülőhelyén, később Szászvárosban. Predikátori hivatalt viselt Borberekén és Karansebesen. Barcsai Ákos fejedelemnek hűséget esküdni nem akarván, Segesvárt fogságba vettetett, honnan a fogarasi ref. egyházközség váltotta ki. Ezután újra Felsőbányán, Zilahon, Tordán, végre Kolosvárt predikátoroskodott, s ez utóbbi helyen meghalt 1693. Erről beszélik, hogy felsőbányai predikátor korában Sámbarral halálra disputált s legyőzvéen ellenét, életének megkegyelmezett s csak két fogát huzatta ki. Eltekintve e mesétől, mely onnan eredhetett, hogy egyik iratában Sámbart „Foga vesztett Páter“-nek nevezé, annyi való, hogy Sámbarral hevesen és sok ideig vitatkozott, mivel iratai is Sámbar ellen irányozvák. Iratainak czime: „Fövényen épült ház romlása“ 1666. „X ut Tök Könyvnek letépése avagy Bányász Tsákány, mellyel ezer motskokkal eszelősen sinló s mázló Sámbar Mátyás nevű tudatlan sár gyuró megtsákányoztatik“ 1668. — Ezenfölül kiadott egy imakönyvet e cím alatt: „Kegyes Lelkeket idvességre tápláló mennyei élő kenyér.“ Kolosvár, 1691. Szintén tőle van: „Kegyes cselekedet rövid ösvénykéje.“ Szeben, 1666. „Az Ur vacsorájával való rendes élésnek módja.“ U. o. 1691.

Matovics József, révkomáromi polgár hátrahagyott könyvei: „Mindenkori emlékezetünkben tartandó törvények folyó Pör-óta, azaz halálról való elmélkedések.“ Komárom,

1797. „Kellemetesen zengő lelki hárfa.“ U. o. 1799. „Tizenkét levelű róza“, U. o. 1798.

Mátyási József, született Izsákiban, Pestmegyében; ügyvéd volt Pesten. Két kötet verset adott ki illy czim alatt: „Semminél több valami, azaz: Elegyes tárgyú és formájú versek. Posony és Vác, 1794—98. 310 és 386 l. Továbbá: „Vélekedés, mellyet a magyar nyelv iránt ország elébe tétetett tudós kérdésre feleletül adott.“ Pest, 1806.

Medgyesi Pál, tanult Angolországban és Belgiumban, azután tanárrá neveztetett Debreczenben; 1633-ban udvari pap lett Lorándfi Susanna fejedelemsnő udvarában, s e minőségében harmincz évet töltött. Irataiban és tanításai-ban az angol presbyterianismus mellett buzgólkodott, de sikertelenül. Több részint eredeti, részint angolból fordított munkát bocsátott közre. Illyenek: „Szent Atyák öröme, mellyben mutogatatik Krisztus Istensége.“ K. Fejérvár, 1640. „Égő szövétnék“ (a azentírás méltóságáról szóló mű). U. o. 1645. „Praxis Pietatis, vagy kegyesség Gyakorlása“ Builius Lajos után angolból, több kiadást ért. „Doce nos orare, quin et praedicare: azaz Imádkozásra és Predikátzio irás tételre és annak megtanulására mesterséges Táblák.“ Bártfa, 1650. Eredeti munkája „Dialogus Politico-Ecclesiasticus, azaz: két keresztyén embernek egymással való beszélgetések.“ Debreczen, 1637. Második kiadásban megjelent Bártfán, 1650. 4dr. 224 l. Vannak nyomtatásban több predikátziói, millyenek: Hármaz Jaj; Igaz magyar nép negyedik Jajja; ötödik Jaj és siralom; Istenhez-való igaz megtérés; Magyarok hatodik Jajja stb. Nyomattak Patakon.

Medve Imre, szül. 1818. Nagyváradon, hol atyja, Márton sokáig törvényszéki elnök és megyei főbiztos volt. Iskoláit ugyanott végezte; ügyvédi pályára készülvén, az 1837-iki országgyűlésen Beöthy Ödön követ mellett Posonyban volt, s 1840-ben letévén a vizsgálatot, ügyvéd lett. E pályát azonban elhagyta, s Pestre tévén át lakását, festésszettel és irodalommal foglalkozik. Legelőször az irodalmi téren 1841-ben lépett föl néhány sikerült költemény-

nyel a Kégl-könyvben. 1845-ben Vahot Imrével beutazta az országot, s lerajzolta az ország nevezetesebb városait, várait, templomait s egyéb nevezetességeit; rajzai a Vahot Imre által megindított „Magyar föld és népei“ című munkában jelentek meg. Ő írta 1841-ben a politikai körökben is figyelmet ébresztett „Egy proletarius levelei“ című vezércikkeket a Honderűben, hol több versei is megjelentek. Dolgozótársa volt a Pesti Hírlap, Pesti Napló, később Magy. Sajtó pol. lapoknak, mellyek számára önálló bírálati czikkeket írt a műtárlat s különösen a magyar festészetről. Jel-nleg pedig Tatár Péter név alatt száz népregét írt össze, mellyek „Tatár Péter regekunyhója“ cím alatt füzetenként jelennek meg, s czéljuk a népirodalmat neme-sebb irányban fejleszteni.

Méhes István, „Cornelius Neposnak geographiai kul-tsa“ cím alatt adott ki egy könyvet fordításban, melly C. Neposban előszámlált nemzetek, folyók, tartományok stb. rövid leírását tartalmazza. Pest, 1801. 8dr. 280 l.

Mendlik Ágoston, szül. Pécsen 1831-ben. Szülőhe-lyén végezván iskoláit és az ottani papneveldebe fölvetet-vén, Pestre küldetett a hittani tanulmányok hallgatására. Bevégezván e pályát, 1854-ben áldozárrá szenteltetett, s azóta Bocsk, Szabény és Bonyhádon mint helyettes- és se-gédlelkész működött és buzgón működik. — A pesti papnö-veldének magyar iskolája ébreszté föl benne az írói hajla-mot és vágyat; munkatársa levén ez iskolának, ennek mun-kálataiban több czikke látott napvilágot; nem különben dolgozott már ekkor a Kath. Néplapba. Kilépván a világba, írói hajlama növekedék, különösen a népszerű dolgozatok valának kedvencz tárgyai, millyenekkel a Kath. Néplapban, mellynek rendes dolgozótársa, gyakran találkozunk. Kül-önös említést érdemel a vasárnapi iskoláról szóló mun-kálata, melly pályadíjra is érdemesített. Írt egy jeles cikket „A mestergyülekezetekről.“ Birja egy sz. atyának munkáját latinból általa eszközlött magyar fordításban, melly kiadásra vár. — Ennek atyja

Mendák János, szül. Nagy-Maroson 1792. Iskoláit Nagyszombatban, Pápán és Keszthelyen végezte. Ezután mint nevelő működött báró Bézsán uraságnál Duna-Székesén; honnan 1823-ban Pécsre hivatott meg a főlelmi iskolába, hol maig is mint fáradhatlan tanár dieséretenesen működik, számos jeles férfiakat nevelvén a hazának, kik édesen emlékeznek vissza azelid és nyájas bánásmódjára. E közben a halhatatlan emlékezetű b. Szepesy Ignác pécsei püspök által felállított mesterképezdében mint tanár 21 évig jeleskedett. Illy elfoglaltság mellett is időt nyert a következő munka megírására és kiadására: *A magyar nevelődékeket vezető mód a számvetésben.* 1837. Jeleességéről annak kelendősege tesz tanuságot.

Mérey Mihály, esztergomi kanonok és vegliai cz. püspök, latin eredeti után leírta „Nepomucenus sz. Jánosnak életét, halálát s tiszteletét.” Megjelent Nagyszombatban, 1716.

Mérei Sándor, magyarra fordította Denis Mihály „Protreptikon“-ját. Pest, 1796.

Mészáros (Bodó-Baari és Nagy-Lúcsei) Ignác, szül. 1721. Posonymegyében, a Csalóközben. A gymnasiumi tanulmányokat Posonyban, a bölcsészetiakat Győrben végezte; Bécsben pedig a jogtudományok és német nyelv megtanulása végett időzött. Iskolái bevégeztével előbb a gróf Batthyányi család kegyes alapítványai actuariusza, majd gróf Batthyányi József kalocsai érsek titkára lön. Később Budán magányban élvén, az irodalomnak szentelé idejét. Első nagyobb munkája: „Buda várának visszavételekor a keresztények fogságába esett egy Kartigám nevű török kisaszonynak ritka és emlékezetes történeti.” 1772. Posonyban jelent meg, 1795-ben pedig u. o. már harmadik kiadást ért. Kellemes, mulattató és szép magyarsággal írt könyv arról: miképen kell az embernek a balsorsot tűrni. Továbbá tőle van e czimű munka is: „Montier asszonynak a magaleányával közlött tanuságos levelei.” Pest, 1793. 8dr. 320. l. Aprólékos munkálatain felül emlékezetet érdemel

még „Magyar secretariusza,“ mely 1798-ban Pesten nyomtatott, és maga idejében nagy hiányt pótol.

Mészáros Károly, íróink jelesbjeinek egyike, szül. Hajdu-Dorogon 1821. aug. 21-én. Atyja az 1831-iki epemirigyben meghalálozván, Kerekes Demeter dorogi espces vette pártfogásába. Tanult Debreczenben, N.-Váradon, Pesten, és Pécsen, mindenütt kitünő sikerrel. Pécsen mint első évi bölcsész irta 1842-ben „Az élet céljairól“ szóló munkáját, melyet Baranyamegye akkori alispánja, ifj. Majláth György saját költségén adott ki. Pesten mint jogtanuló „Az emberismeret elemeiről“ irt egy pszichologiai munkát 1845-ben, melyet tanulótársai nyomattak ki. Letevén az ügyvédi vizsgálatot, mint kitünő szónok gr. Zichy Henrik főispán pártfogása alatt 1846-ban Mosonmegyében alügyészi hivatalt viselt. Azalatt is dolgozott minden magyar politikai és szépirodalmi lapokba. 1849-ben a m. ministerium által mint országos historiograph volt kiküldve, mely idő alatt főleg hazánk az időbeli történetéhez temérdek adatot gyűjtött. 1849-től 1854-ig Ungmegye cs. kir. törvényszékénél mint tanácsos a legnagyobb elismeréssel működött. E vidéken bővebben megismerkedvén a ruthen nép viszonyaival, megirta ezek történetét illy czimű munkában: „A magyarországi oroszok története.“ Pest, 1850. Sok olvasottsággal és oklevéltani ismeretekkel irt mű. Egyéb munkái: „Europa alkotmányai.“ Pest, 1848. „Országgyűlési teendőink.“ Posony, 1848. „A műveltség és képe.“ Kassa, 1853. „Magyarország népei történeti tekintetben.“ Pest, 1852. Ezen munka, mely a jelenkori viszonyokat igen éles vonásokban rajzolja, az egész birodalomban betiltatott. Ez volt oka annak is, hogy szerző tanácsosi állomását is elvesztette. Törvénytudományi munkái ezek: „Az urbéri kárpotlás.“ Pest, 1854. „A földtehermentesítés rendszere hazánkban.“ Pest, 1854. M. K. jelenleg Pesten tartózkodik; nevével gyakran találkozunk a politikai lapok hasábjain; legújabbban „Magyar Évtapok“ czimű folyóiratot indított meg Sárossy Gyulával. Az I. füzet már közre-

bocsátatott. Pest, 1857. n. 8dr. 112 l. Legközelebb következő munkák jelentek meg tőle: „Uj házassági Törvény“ a Heckenast által kiadott Törvénytár IX. kötete. Pest, 1857. „Telekkönyvi Törvények.“ Kiadta Pfeifer Ferdinand. Pest, 1857. „Községi közigazgatás Törvénytudománya.“ Pest, 1857. „Az uj erdőtörvény; a polgári magánjog és nemzetgazdasági érdekek szempontjából.“ Pest, 1857. 8dr. 119 l. Most „Magyar Pantheon“ vagyis magyarok történetét dolgozik, életírások, jellemrajzok és érdekes tényvázolatokban.

Dr. Mihálka Antal, született Vácson 1810. dec. 4-én. Ugyanott végezván elemi és gymn. tanulmányait, 1827-ben a kegyes-rendiek közé fölvetetett. Mint ilyen a próbaévet Trencsinben, a bölcsészetet Vácson, a theológiának nagyobb részét Nyitrán végezte. Azonban vezérossillaga máshová kalauzoló őt: a theologia teljes befejezése előtt elhagyta a szerzetet, és orvosi pályára lépett, mellyre őt a természettudomány iránti hajlama unszoló, s mellyen lelke egész erejével az állat- és ásványtant tanulmányozá. 1842-ben a baromorvoslási intézetben megürült tanszékre tanító orvosul nevezteték, hol négy éven át a természetrajzt, állattenyésztést, ménes- és gyógyszertant adá elő. Tanítványai teljes tiszteletét s halálját kiérdemelvén, 1846. június-havában az ujonnan fölállított k. József-ipartanodánál tanáruul alkalmaztatott, hol előleges vizsga folytán, a természetrajz, áruisme és kereskedelmi földleírás tanszékét nyerte el. 1850-ben nyugalmaztatván, a folytonosan szeretettel üzött természettudományoknak élt. 1856-ban legfelsőbb helyről engedélyt nyere egy finevelő s tanintézet nyithatására; hol kiváló gondot fordít a realtanulmányok előadására. — Irodalmi téren mesterséges zaj nélkül lépett föl. 1843-ban „Jegeczisme elemeit“ bocsátá közre 18 köremetszett táblával. 1851-ben jelent meg tőle „Ásványtan;“ középtanodák használatára; 109 rajzzal; „Növénytana;“ 300 fametszettel 1852-ben látott világot; 1854-ben pedig „Allattan“-át 170 fametszetű rajzzal bocsátá közre. E munkái

köszöl az első, melyet különösen tanítványai számára írt, Erdélyben is elfogadtatott tankönyvvül. A három utolsót, melyek átdolgozott második kiadásban is megjelentek, a ministerium fogadá el tankönyvekkül. — Tagadhatatlan, hogy Mihálka az ásvány és állattanban, különösen a gerincstelen állatok rajzánál, sok hiányzó név képzésében, ugy szólván, uttörő volt. — Az eddig számos vizsgáldások nyomán szerzett s hazánk érdekében szorgalommal gyűjtött földtani és földtani tapasztalatait később fogja az olvasó közönség elé bocsátani.

Mihálykó János, eperjesi hitazonok, Zader Jakab könyvét magyarra fordítá és kiadá illy czím alatt: „Az örök életnek szép és gyönyörűséges nyári idejéről való könyvecske.“ Bátfá, 1603. Magyarra fordítá s kiadá Pollio Lukács hét szentbeszédeit is „Az Isten fainak örök életéről.“ U. o. 1612.

Mike István, erdélyi nemes származásu, illy czímű könyvet adott ki: „Lélek javára szeresztetett mulatságos vadászat“ (versekben). Posony, 1748. Másodszor 1768.

Mikes Kelemen, szül. Erdélyben, Háromszék Zagon nevű falujában. II. Rákóczy Ferencz kamarása volt, s urának, valamint gr. Beresényi ungi főispán, Eszterházi, Csáki, Forgách, b. Zay, Pápai Zeibrik térsaságában már 22 éves korában hazájából kibujdosott. E társaival először Lengyel-majd Franciaországban, végre a török birodalomban telepedett le. Itt írta „Törökországi leveleit, melyekben a II. Rákóczy Ferencz fejedelemmel bujdosó magyarok történetei, más egyéb emlékezetes dolgokkal eléadatnak.“ E levelek nénnjéhez irvák Konstantinápolyba, melyekben az egyházi és polgári török szokásokon kívül, az akkoriban történtek híven eléadatnak. Szép és értelmes magyarsággal a különféle nevezetes dolgokat olly kellemesen írja le, hogy irójuk s nembn Kazinczyval egy vonalon áll. Kiadatásukat a buzgó Kulcsár Istvánnak köszönjük, ki azokat Szombat-helyen, 1794-ben nyomatta ki (8dr 490 l.). Az eredeti

kézirat gr. Mikó S. birtokában van Erdélyben, s hihetőleg ott őriztetnek néniéhez intézett levelei is.

Miklós Sámuel, ref. tanár volt Miskolcon. Hátrahagyott „Halotti predikációkat,” melyeket Szabó Dávid adott ki Posonyban, 1790 8dr. 291 l.

Miklósi János (világosvári), Révai M. tanítványa, írt egy czáfolatot Verseghi ellen illy czim alatt: „Versegi Ferencznek tisztasággal kérkedő tisztátalan magyarsága.” Pest, 1805. 8dr. 120 l.

Milcz József, orvostudor, Störck A. „Tábori és falusi borbélyok számára írt orvos könyvét” fordítá le magyarra s kiadta Bécsben, 1778. 2 kötet 8dr. 339 és 208 l. A könyvben előforduló orvosságok jegyzékével 117 l.

Milcz Illés, Thurócsmegyében szül. szegény nemes szülőktől. Tanult Lőcsén, Eperjesen. Innen magyar nyelv kedvéért Erdélybe ment s Nagy-Egyeden folytatta tanulmányait. Azután kiment a jenai akademiába, hol a hittudományokban jeles előmenetelt tett. Előbb udvari pap volt báró Calis udvarában s 1730. posonyi predikátorrá neveztetett, melly hivatalában 1757-ben bekövetkezett halálaig közmegelegedésre működött. Több munkát írt saláv nyelven, s egyet magyarul illy czim alatt: „Bárányoknak az ő jó Pásztorjoknak karjaira való egybegyűjtések, avagy: bátorságos vezérlés, miképen kellessék az Ifju keresztény embereknek az Ur-Vacsorájához-való első járulásokra magokat a Jezus Krisztusnak bemutatni.” Lipse, 1739.

Brassói Miller Ferdinand Jakab, cs. kir. tanácsos, több megyei tbíró, szép műv. és böles. tudor, alésia-morvai tud. társ. tag, és m. muzeumi igazgató, született 1749. dec. 15. Budán, hol atyja Miller János a Ferdinand városban főjegyző volt. Kilencz éves koráig atyja vezetése mellett neveltetett. Ezután a budai nemes érseki convictusba adatott; itt ismerkedett meg a tudós nyelvekkel. A szónoklati és költészeti osztályt Sz.-Fejérvárott; a bölesészetit ismét az említett intézetben a jezsuiták alatt tanulva. A jogtudományokat Bécsben híres tanároktól, köztök Schmidt- és

Sonnenfelstől hallgatta, és a nyilvános vizsgálatokat is letette. A magyar törvényt végre az egri lyceumban, és nagyszombati egyetemenél végezte 1771-ben. Azután kir. táblai jegyzőnek esküdt föl. Még bővebb tapasztalást és tudományt szerzett ezután herczeg bibornok primás gróf Batthyány József udvarában, hol titóknoki hivatalt nyert. A bibornok sejtven az iffunak a tudományok iránti vonzalmát, bentasztatá általa Magyar országot és a hozzá tartozó tartományokat, továbbá a velencei, majlandi és egyházi olasz tartományokat; honnan midőn 1773-ban Tyrol- és Bajorországon keresztül haza érkezett, posonyi könyvtáránál könyvtárnokává nevezte. Azon időtájban a bibornok érsek ő felségétől a horvátországi gyűlésre küldetvén, Millert is magával vitte Varasdra. Onnan néhány hónap mulva Batthyány Bécsbe menvén, Millert ő felségének, Maria Thereziának is bemutatta és ajánlotta. Ez kérdé tőle, nem volna-e kedve nyilvános tanításra? Mire Miller készségét nyilvánítvá, a kegyes királyné azonnal 300 f. díjt rendelt számára és őt Kollár Ádám cs. kir. udvari könyvtárnokra bizta. Miller e mellett a görög nyelv, könyvészet, államisme, és magyar közjog tanulására adta magát. Továbbá a világtörténelmet, földleirást és széépészetet olly nagy szorgalommal tanulta ismét három évig, hogy veszélyes betegségbe hanyatlott, mellyből fölgyógyulván lassankint, rövid alvási tulajdonsága örökre megmaradt. Mária Therezia a jezsuiták eltörlése után az üresen maradt akademiák, és gymnasiumok tanszékeit betölteni kívánván, 1776. Pestre csödité az ország képességeit, kik ez állomásokra vizsgálat kiállása mellett vállalkoznának. Miller a honi törvényből és történetből, a politikai tudományokból, szónoklat- és költészetből jelesen kiállá a vizegálatot, és a történelem tanítására legméltóbbnak ítéltetett; mivel azonban a n.-váradí akademia azonnal föl nem állittathatott, gróf Károlyi Antal akkori nagyváradí isk. kerületi kir. főigazgató által az alsóbb iskolák tanítására hivatott meg. Ezt elfogadta, és ez által a gróf pártfogását megnyerte. Így a

nyelvészeti iskolák legfőbb osztályát két évig, ugyanaddig a szónoklati osztályt tanítá. Ugy lépett az akademiában a hazai történelem tanszékére, melyhez járult az akademiái könyvtárnokság is; 1781-ben a budai egyetem-bölcsészeti tudósággal tisztelte meg. Következő évben dózsefi oszár könyvvizsgálóvá nevezték; 1788. az állam-ismeret tanára lön. Huszonöt évi tanársága után leginkább szemének elgyengülés miatt a tanszéktől búcsút vevén, gróf Széchenyi Ferencz udvarában lelt nyhülést, ki őt nagy gonddal s költséggel szerzett és múzeumi alapul a hazának ajándékozott könyv- és egyéb ritka gyűjteményei mellé kir. engedelem mellett 1803. gondviselőjének nevezte ki. E nagyszerű áldozat az országgyűlésen is elfogadtatván, 1808-ban ezen intézetnek Miller J. igazgatójává lön, és ujlag tágas történeti tehetségeinek, és fáradhatlan munkasságának kifejtésére. Számos munkát írt és adott ki Miller kivált a történeti szakban, legtöbbszörre latin nyelven, de írt magyarul is, és e tekintetből a magyar tudós írók közt is helyet foglal. A német, magyar, és latin nyelven kívül érté Europa minden virágzó nyelveit. A múzeum benne fáradhatlan munkáit, az irodalom tágas látkörű iroját veszté. Meghalt 1823. nov. 22-kén.

Mindszenti Gedeon, szül. Jolsván, Gömörmegyében 1829. october 8-án. Első nevelését szülővárosában nyerd, hol atyja előkelő polgár s hosszabb ideig a város polgármestere volt. A költészeti osztályból, melyet Nagyváradon kitűnő előmenetellel végzett, az egri fő-egyházmegyei nevendékpapok közé felvétetett; a bölcsészeti és theologiai tanulmányok befejezése után 1852-ben áldozárrá szenteltetett. Ezután káplán volt Árokszálláson. Jelenleg főegyházi híszónok Egerben. Az irodalomban jeles s közkedvességű költeményeiről ismeretes. Első zsengéit a Családi Lapokban mutatá be 1853-ban „Maria della Sedia“ és „Hitem“ czim alatt, mellyek költészetünk gyöngyeként tekintendők. Azóta számos remek költeményt közölt elszórva a lapokban. Mindszentinek fényes tehetséggel párosult költői

ihlettsége azon reményre jögesít föl, miszerint az eddig megjelent s megjelenendő műveinek gyűjteménye irodalmunk kiváló díszét képezendő.

Mindaszenty Sámuel, komáromi ref. lelkész volt, midőn tőle a magyar irodalom két roppant munka fordítását vette. Ugyanis ő fordította „L' Advocat historique dictionariumát“ magyarra hat vastag kötetben, és Magyarországot érdeklő élet rajzokkal megtoldva kiadta 1797. Komáromban. Már előbb pedig 1792. ugyancsak Komáromban nyomatta ki magyarul Broughton-nak a religiőről való történelmi lexiconát 3 kötetben.

Miskey Ádám, régi iskolamester, később nagydömlői predikátor, „Virtus koronája“ című alatt verses könyvet hagyott hátra Telekesi Török István tiszteletére (Lipose, 1723. 4dr. 113 és 132 l.); egy másikat Kisfaludy Anna (1734) tiszteletére. Azonfölül bírnak tőle „A gonosznak minden tüzes nyilait megoltható Hitnek pajza“ című könyvet Gerhard J. után fordítva. Lipose 1742. 8dr. 207 l.

Miskolci Ferencz, Győr város rendes orvosa s sok ideig tanácsnoka volt. Magyar nyelven adott ki igen hasznos orvosi kézikönyvet azok számára, kik a latin és német nyelvet nem értik, Győrött, 1724. illy cím alatt: „Manuale chirurgicum, avagy chirurgiai utitára,“ mellyhez csatolva van „Vocabularium latino-ungaricum.“ 8dr. 436 l.

Miskolci Gáspár, Utrechtben tanult, s még ott lakásban adott ki illy című könyvet: „Angliai Independentissimus.“ 1654. Egy ideig somlyói, azután nagybányai predikátor volt; később Erdélybe költözvén át, igeni predikátorrá, s végre udvarhelyi seniorrá választott. 1691-ben. Főbb munkáján kívül egy természetrajzi könyvet fordított magyarra, melly munka „Vad kert“ című alatt jelent meg Lőcsén, 1702. Terjedelmes és hasznos mű, 8dr. 713 l. Másodszor bővítve megjelent 1769-ben.

Miskolci István, n. egyes. görög, kecskeméti fi munkája illy címet visel: „Igaz vallás tétele a napkeleti közönséges és apostoli Ekklesiának, a melly görög nyelv-

ből magyar nyelvre fordítottatott. Miskolczi István által, ki-nyomtatta pedig a fja Miskolczi Miklós.“ Pest, 1791.

Mislei György, illy czimű imakönyvet hagyott hátra: „Szent Nap, avagy a napot szentül tölteni való ajtatossá-gok.“ Buda, 1785.

Mocsáry Antal (bocsári), „Nógrád vármegyének hi-storikai, geographiai és statistikai ismertetését“ bocsátá közre 4 kötetben, része metasztet táblákkal. Pest, 1826. Másik munkája: „A tisztelt barátság, vagyis: Aurelius és Mar-tia érzékeny történetei“ (versekben). Buda, 1805.

Mocsáry Lajos, nógrádmegyei birtokos, lakik Kur-tányban; 1856-ban bocsátott közre igen jeles politico-so-cialis iratot „Magyar társasélet“ czim alatt, melly nagy figyelmet gerjesztett, elannyira, hogy az első kiadás rövid idő alatt elfogyván, azonnal második kiadás vált szükség-sé. Benne társas életünk leglényegesebb kérdéseit értel-mesen, higgadtan s lélekemelő modorban vannak megvitatva. Vannak hírlapi cikkei is a Pesti Naplóban.

Mócsi Károly, orvos, illy czimű munkát adott ki: „A bába mesterségnek eleji.“ Pest, 1785.

Molnár Borbála, Zemplénmegyében, Sátoralja-Uj-helyben született. Viszontagságos élete tevé költővé. Első férjétől, kit nem szeretett, s kihez épen ugy erőltették szülői, mint tiltották másik kedvesétől, hosszas pörrel vált el. Egy érzelmes kedélynek elég tárgy a költészetre. Buját, örömet M. Borbála versekbe önté ki, és versei illy czim alatt: „Molnár Borbála munkái“ két darabban Kasán 1793. láttak először napvilágot; második kiadást Pesten 1795-ben értek. 1797-ben pedig Váczon nyomtatott ki illy czimű munkája: „Egy nemes cselekedetnek leirása.“ Ugyan-ez évben Pesten jelentek meg „Tsizi Istvánnak Molnár Bor-bálával az erkölcs pallérozását tárgyazó verses levelezései.“ Tőle van e czimű munka is: „Szerencsétlen indulat, vagy Sarolta és Sándor“ (versekben). Kolosvár, 1804.

Molnár Ferencz, szül. Jászberényben 1729. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a jogot Egerben végzé. Mint ügyvéd

elhirosodék. Egy ideig gr. Seimány család-javának kormányzója, azután a Jász-kun terület törvényszéki bírója volt. Kisebbszerű, de jeles munkáit becsátott közsre latin és magyar nyelven többnyire versekbe foglalva, mellyek költői képességéről tesznek tanúságot. Magyar munkái illy cziműek: „Jászberény városában lévő Leal Kürthének es-mérete.“ Két részben képekkel. Bécs, 1788. Ugyanaz latinul is. „Magyar Kátó, melly a magyar rózsás versetekék-ben tölt magyaroknak kedvéért kibocsájtatott.“ U. o. 1789. „Jászberény leírása.“ Azonfölül magyarra fordítá Bona cardinalis kézi könyvét szintén versekben.

Előrvendi Molnár Ferencz, „Lelki tárház, avagy az ó és új testamentum canonicus könyveinek rövid summája magyar rythmusokban“ czimű könyvet adott ki Debreczenben, 1666. Második kiadás Lőcsén, 1692. 8dr. 213.

Molnár István, született 1801. sept. 10. Gömörmegye Serke falujában, hol atyja, mint ref. lelkész hivataloskodott. Iskolai első képeztetést a rimaszombati gymnasiumban nyert, s Mészár Pál tanítójától elsajátítá a német nyelvet annyira, hogy írás, olvasás könnyen menne rajta. Folytatá iskoláit Losonczon négy évig, mikor 1818. sept. 12. a sárospataki főiskola akademikus ifjai sorába lépett, s nyolcz éven át volt hallgatója a bölcsészeti, jogi és theologiai tudományoknak. Ki tudja, milly nehéz Patakon az élő idegen nyelvek tanulása, meg fogja ismerni M. szorgalmát, hogy a francia nyelvet magán szorgalom után tette magaévá. Mint akademikus folyvást előkelő családok gyermekeinek volt felügyelője s magán tanítója; mignem 1824 szigorú viasga után az esküdt diákok közé fölvétetett, s az igazgatóság által köztanítóvá két évre, majd a könyvtár őrévé neveztetett. 1826. a rimaszombati gymnasium igazgatására hivatott, melly hivatalban tölte öt évet. 1831. a tiszáneni ref. egyházkerület szívesen veté rá tekintetét, midőn Sárospatakon Kézi Mózes halálával a mathesis és természet-tan megürült tanszékének betöltéséről gondoskodott. Molnár az egyházkerület költségén két évre a külföld tudomá-

nyos egyetemébe küldetvén; egy évig járá a bécsi polytechnikumot, más évben ott és Berlinben hallgatá a szakjához tartozó tudományokat. Külföldi utjából megtérvén, nov. 16. 1833. foglalta el tanszékét latin értekezéssel a természettudományok hasznairól közönségesen és különösen hazánkra nézve. 1839-ben gymnasiumok számára készítenő természettani kézikönyv írásával bizatván meg, a kész munka két m. akadémiai tag helybenhagyó bírálata folytán czélszerűnek találtatván, kinyomatott. 1846. a magyar orvosok és természetvizsgálók kassa-eperjesi közgyűlésén „Felhívás és terv meteorologiai szemléletekre” czim alatt tartá felolvasást, s a kir. magyar természettudományi társulat rendes tagjává megválasztatott ugyanazon évben nov. 16. — 1851. a sárospataki gymnasium a m. ministeri terv szerint rendeztetvén, annak igazgatására közakarattal kineveztetett, melly hivatalát jelenleg is folytatja. Megjelent tőle Természettan. Első rész „A testek tudománya.” 211 l. 8dr. — Második rész: „Az erők tudománya,” ezen külön czim alatt is: Rövid erőtan, vagy a Mechanika elemei. 145. 8dr. Sárospatak, 1841. — Kéziratban: Természettan felgymnasium számára; aztán számos, felsőbb analysisre vonatkozó dolgozatai. Egyik munkatársa a Sárospatakon nyomtatás alatt levő görög-magyar szótárnak. — Évek óta észlelt meteorologiai jegyzetei vajha egybeállittatva megjelenhetnének!

Monoszlóy András, nyelvünk fölvirágzásának egyik hőselelkű uttörője, s azon keveseknek egyike, kik erős, tősgyökeres magyar irályukkal megmutaták: mire nem kéképes nyelvünk már mivelődésének bölcsőjében is, s kiknek munkáit három század múlva is haszonnal olvashatni, Nagyváradon 1552-ben ¹⁾ szül. régi nemes családból, melly egy

¹⁾ Kitétszik ez a posonyi főtemplomban, hol eltemetve fekszik, a főoltár jobb oldala mellett maig is fenlevő sírkövének ezen föliratából:

„R. Domino D. Andreae Monoszlóy, Episcopo
Vesprimien. Locique Ejusdem Comiti
Perpetuo Praeposito Poson. S. C. R. M.
Consil. De Patria, Catholica

esztergomi érseket (Miklós 1360—1386), egy zágrábi kanonokot (Magister Benedictus 1396), egy zágrábi püspököt (Jeromos 1578) és, hogy többet ne említsünk, egy Monoszlói Egyedet, ki az esztergomi érsekséget végrendeletileg több jószággal gazdagítá (Katona. Hist. Crit. 8. köt. 281 l.) bir fölmutatni. Endrénk alod iskoláit Nagyváradon, a felsőbbeket Bononiában és Bécsben végzé olly sikerrel, miszerint már 22 éves korában mint nagyszombati tanár kezdé meg nyilvános működését; mi minden esetre ritka s hirben álló tehetségre mutat. Mint nagyszombati tanár 1574—1582-ig fordul elő. Tanári működésének emlékei, t. i. sajtókezüleg irt tantárgyai maig is fennvannak még a posonyi káptalani könyvtárban, mellyek eddig sehol föl nem említvék. ¹⁾ Mint tanár többször megfordult Bécsben, és pedig a kéziratban levő följegyzések után indulva tanulmányi szempontból. Meddig tartott tanársága, bizonytalan. 1586-ban már mint posonyi prépost fordul elő. Annyi Pray szerint (Hier. I. 353 l.) bizonyos, hogy préposttá kinevezése és tanársága közti időközben posonyi kanonok és hitszónok is volt. 1593-ban mint budai felhévvi prépost is fordul elő, mint alább egyik könyvből fogjuk látni. 1599-ben veszprémi püspökké neveztetett, s mint ilyen Romába menendő, II. Mátyás királytól utlevelet nyert; megtette-e ez utat, nem bizonyos. 1600. jun. 26-án az esztergomi érsek helyett a törökökhöz békekötés végett küldetett ki 500 forint utiköltséggel (Pray szerint. Hier. I. 304 l. — e követségében 1601-ben járt el); de mitsem végezve tért vissza, mire nem sokára meghalt, mint a főnebbi jegyzetből láttuk, 1601.

Ecclesia scriptis, Eloquio, Sacris
Concionibus et pietate bene Merito,
Gabriel Monoszlóy Frater Ger-
manus M. P. C. Obiit. MDCI DIE
XI Decemb. Viennae Anno Aetatis
Suae 49.

¹⁾ Megjegyzendőnek tartom, hogy eddig e jeles íróról irodalomtörténetiróink vagy nem, vagy csak fölületesen emlékeztek. A jelen adatokat a posonyi káptalan tudós levéltárnokától nt. Knausz Nándor ur szíveségéből bírom, ki azokat a nevezett levéltárban találtató oklevelek nyomán és idézésével küldé meg e gyűjtemény számára.

dec. 11-én. Mindjárt halála utáni napon vagyis dec. 12-én megparancsolja Mátyás főherczeg a posonyi kamarának, hogy Monoszlói minden vagyona följegyeztessék. — 1602-ben pedig Monoszlói Gábornak hagyja meg ugyanő, hogy a testvére halála után elvitt dolgokat adja vissza. Ugyanezt parancsolja neki jövő évben Rudolf császár. Viszont pedig e Gábor tiltakozik 1606-ban Rudolf császár előtt, Szuhay István egri püspök ellen, hogy Endrénknak könyvtárát el-sajátítá. (Capsa F. fasc. 2. 66. sz.). Láthatjuk ezekből, hogy vagyona nem a legjobb rendben kezeltetett holta után. Mindenek felett pedig könyvtára szenvedett legtöbbet. Szerencsére nagyobb része testvére Gábornak kezébe került, különösen kéziratai — Gábor 1603-ban a posonyi káptalan-nak adományozván könyveit — ott maig is föltalálhatók, és pedig egész biztossággal, miután Monoszlói Andrásnak szokása volt minden könyvének czimlapjára e szavakat írni: „Sum Andreae Monoszloj et amicorum. Domine labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.“ E szavak kalauzolása mellett számos, és pedig igen becses könyveket találhatunk könyvtárából. Végrendelete, melyet 1600-ban készített, a posonyi káptalani levéltárban őriztetik, vala-mint a főnebbi Gáborén kívül Monoszlói Miklós esztergomi kanonoké is, ki kétségkívül szintén testvére volt. — Ime ez rövid vázlata e minden tekintetben jeles férfiú életének, kinek tevékenységéről s bő tudományáról a következő mun-kák tesznek tanuságot: 1) „De Invocatione et veneratione sanctorum: Az szenteknek Hozanc való segítségéről hasz-nos könyű az Keresztyéneknek igaz hitben való épületekért most iratott.“ Nagyszombat, 1598. A posonyi könyvtár-ban megvan e könyvnek Monoszlóy saját kezével irt kézi-rata. E könyv ellen kikelt Gyarmathi Miklós, kit megint „magna eloquentiae vi atque insigni argumentorum adpa-ratu“ (mondja Horányi Mem. Hung. II. 660 l.) megczáfolt Pázmány Péter illy czimű könyvével: „Kereztieni felelet az Megh Dicsőült szentek tiszteletéről Értünk való könyör-ghesekürl és segítségül hívásokrul iratot Pazmáni Péter ál-

tal Gyarmathi Miklós Helmeczi Praedicatornak a Bodogh emlékezett Monoszlói András Veszprimi püspök és Posonyi prepost könyve ellen írt csacsogásira. Graeci Styriae. A. D. 1607.“ — 2) „De cultu Imaginum: Az üdvösségre intő képeknek tiszteletirül való igaz tudomány.“ Nagyszombat, 1589. 4dr. 330 l. Ennek kézírata is az 1 számú kézirattal egybekötve fönvan a posonyi káptalan könyvtárában. — 3) „Monoszloy Andreae Ecclesiarum Posoniensis ac Felbevisiensis Praepositi brevis ac catholica confutatio impiorum novorum articulorum nuper in Galantha a Sacramentariis concinnatorum. Tirnaviae 1593. 8dr.“ Pray (Index rar. libr. II. 121 l.) azt mondja e könyvről: „Liber rarus et scriptori Memoriae Hungarorum etc. (Horányi) ignotus.“ Megjegyzendő, hogy Horányi csak az 1 számú munkát említvén meg, igen röviden emlékezik Monoszlóiról. — 4) „De gratia ac libero hominis arbitrio et de voluntate Dei. Az Isten malasztjáról, az szabad akaratról és az Istennek akaratjáról való tudomány.“ Nagyszombat, 1600. 4dr. 644 l. Ajánlva van Pethe Márton kalocsai érseknek. — 5) „Apologia. A közönséges keresztyén hit ágazatának, és az anyaszentegyház bizonyos fővallásának oltalma.“ U. o. 1588. Ezen, nyomtatásban megjelent terjedelmes munkáin kívül vannak több kézíratai a többször nevezett káptalan levéltárában. Illyenek: 1) Annotationes in oratorem ad Quintum fratrem. Tartalmából kitetszik, hogy e kézirat tankönyvül szolgált. 2) Egy másik szintén latin kéziratának czíme első lapjai hiányzanak. Tartalma a szentségek magyarázatára vonatkozik és szintén tantárgyul szolgált. 3) Controversia de communione sub una specie. 4) Commentaria in tres libros de officiis Ciceronis. 5) Commentaria in Dialecticam Joannis Caesarei una cum quaestionibus controversis et dubiis. 6) Tractatio catechistica ex diversis compillata auctoribus in usum scholae Tyrnaviensis. 7) Liber de justificatione, scholasticas tum controversas quaestiones in se complectens. — 8) Mindezen kéziratoknál fontosabb s ránk nézve, a mennyiben magyar nyelven van írva, becsesebb egy terjedelmes

kézirata, melynek czimlapja nincs, s tartalma mutatja, hogy több részből áll. Első s legnagyobb része 1584—1588 évek közti időben íratott s Dávid János erdélyi predikátort özöfolja meg. A második rész szintén Dávid János ellen van írva s czíme: „Michoda az ur vachorája.“ A kézirat többi része „a bwneos embernek Istenhez való fogadásokról, az hamis magokban való bizakodókról“ stb. értekezik.

Morócz István, legkitünőbb gazdaszaink egyike, szül. 1817-ben Hevesmegyében, Ludason, hol apja mellett, ki a maga korához képest a mivelt, okszerű gazdák sorába tartozott, gyermeksege óta volt alkalma a gazdai foglalkozást gyönyöreivel és bajaival megismerni. Gymnasialis iskoláit Gyöngyösön, a philosophiai tanfolyamot Pesten vögzé; ugyanitt az orvosi pályát is. 1841-ben a derék dr. Pölya József által az elmekórosok számára állított magán intézetben mint segédorvos működött. Orvosnak a psychiatriára szándékozott készülni. De máskép lön: a mint 1844-ben a Magyar Gazdasági Egyesület az általa tervbe vett központi gazdaképző intézet számára leendő tanárnak, a gazdasági chemia és technologia előadására csödületet nyitott: ötet választotta meg azon kötelezettséggel, hogy rendeltetéséhez képest 3 évig az Egyesület költségén a külföldön igyekezzék magát tovább művelni. E határozat csak 1846-ban mehetett teljesedésbe, midőn legelőször is Berlinbe ment: az ottani egyetemben hallgatta Mitscherlich és Rose előadásait a vegytanból, Magnus és Schubart előadásait a technológiából. Innen tett kirándulásokat éjszaki Németország jelesebb gazdaságaiba, beutazta a Rajna vidékét, Hollandiát és Belgiumot. — Az 1848-ki europai mozgalmak ugyanazon évi juliushavában ötet is visszakényszeríték a hazába, s az akkori időkhöz képest — kitézött rendeltetése szerint állást nem foglalhatván — 1849. sept. végeig mint tábori orvos szolgált az emberiségnek. — Később a Magyar Gazdasági Egyesület először 1851. jun. havában, azután 1852. nov. 17-én tartott közgyűlésén egyesületi előadó- és pénztárnoknak választotta meg. 1854 óta a

M. Gazd. Egyesület ideigl. bizottmánya mellett az egyesületi titoknoki állomást tölti be; e hivatalában folyton a legnagyobb buzgalmat fejtve ki. Ezen, lankadni nem tudó buzgalom egyik legszebb eredményeül tekintendő, az ez évben Pesten rendezett s közméltánylásban részesített első gazdasági kiállítás, mellynek létrehozásánál, de leginkább rendezésénél az ügy iránt lelkesedéssel viseltető Morócz István küzde legtöbbet a kezdeményezés ezerféle nehézségeivel és akadályáival; s fáradozásai teljes mértékben kiérdemlék a haza haláját. Morócz fényes érdemeket szerzett magának az irodalmi téren is. Orvostudorrá avatztatásakor „az alkalmazott vegytanról“ értekezett; 1843-tól 1846-ig a Magyar Gazdasági Egyesület pártfogása alatt, Török János akkori titoknok által szerkesztett „Magyar Gazda“ szerkesztésénél mint titoknoki és szerkesztőségi segéd működött, s ez időből, később pedig utazása alatt az említett gazdasági folyóiratban számos önálló cikkei jelentek meg. 1850 óta a Korizmics László által megindított Gazdasági Lapokat általánosan elismert jeles tapintattal szerkeszti, s ugyancsak Korizmics L. és Benkő Dániel társaságában a Mezei Gazdaság könyvét adja ki, melly egészben VII. kötetből álland: ekkorig négy kötet jelent meg, az ötödik sajtó alatt van.

Nadányi János, nemes szülőktől vette eredetét Kőrös-Nadányban. Belgiumban hosszabb ideig tanult, s ott mulatása alatt latin nyelven a haborui jogról szóló terjedelmes értekezését, és „*Florum hungaricum sive rerum hungaricarum compendium*“ czimű munkáját bocsátá közre Amszterdamban, 1663. Ide haza a heber nyelv és logika tanára volt Enyedén; innen azonban kellemetlen viszonyok miatt Nadányra tért vissza s itt lefordítá Mizald orvos művét illy czim alatt: „A kerti dolgoknak leírása négy könyvben,“ s kiadta Kolosvárt, 1669.

Nádasi János, hazánk legtudóshjainak egyike, szül. Nagyszombatban 1614-ben. 14 éves korában lépett a jezsuita szerzetbe, de alacsony termete miatt elbocsáttatott, s a sz.-

ferencziek pártfogása alá menekült. Végezvén Grácban a bölcsészetet, 19 éves korában újra a jezuita-szerzetbe lépett. A hittudományokat Romában hallgatta, honnan, miután letévé a szerzetesi fogadalmakat, bölcsészeti és theologiai tudor-koszorúval fölékesíttetten tére vissza hazájába. Egy ideig a nagyszombati egyetemen tanítá a bölcsészetet és a theológiát. Azután Romába hivatott, hol egy ideig a szerzet évkönyveit szerkeszté; később hét éven át mint szerzetfőnöki titoknak buzgólkodék. Másodszor visszatérvén Romából, hol nagyszorgalmu buzgalmának felejthetlen emléket hagyá, a neki ajánlott tartományi főnökséget el nem fogadá, hanem szerényen visszavonulván, a bécsi társháznál lelkiatyáskodék. Végre Eleonora, III. Ferdinand császár özvegye őt gyóntatójául választá. E minőségében fejté ki a legnagyobb buzgalmat az irodalom terén. E mellett a jótékonytságot bámulatos buzgalommal gyakorlá. — Meghalt Bécsben 1679. élte 65-ik évében. — Irt s kiadott számszerint 44 munkát, mellyek történetiekre, és szent elmélkedésekre osztvák. Ez utóbbiak közül magyarul megjelent „Mária a haldoklók anyja.“ Nagyszombat, 1648. „Mária az örökkévalóság szent Kapuja.“ Posony 1645. „Pharetra Spiritus.“ U. o. 1649. A történetiek közül magyar nyelven birjuk „Szent Imre herczeg életét“ körülményesen leírva. Megjelent Posonyban, 1644. — A latinul megjelent művek közt nevezetesbek: 1) *Reges Hungariae a S. Stephano usque ad Ferdinandum III.* Posony, 1637. fol. 2) *Heroes et victimae caritatis Societatis Jesu ab anno 1647.* Roma, 1648. 3) *Annus dierum illustrium.* U. o. 1657. fol. 4) *De Imitatione Dei libri III.* U. o. 1657. 5) *Annus coelestis Jesu Christo regi et Mariae reginae Sanctisque omnibus sacer.* Utolsó legbővebb kiadás 4 kötetben Kölnben, 1687. 6) *Annus amoris Dei in menses duodecim distributus.* 12 részben, több helyeken 1663—1673. s együtt ivréthben Bécs, 1678.

Nádaskay Endre, gunyiratot bocsátott közre II. Friderik porosz király ellen illy czim alatt: „II. Fridrik Elisi-

umban,“ németből fordítva megjelent Posonyban, 1788. 8dr. 132 l.

Nádaskay Lajos, jelenleg a B. P. Hirlap felelős szerkesztője, szül. 1816. oct. 30. án Zemplénmegye Külsőbücs helységében, hol atyja jegyző volt. Tanult Sárospatakon. 1836-ban Pestre jött, s az orvosi tudományokat, mint rendszer egyetemi hallgató végig hallgatta. — Irodalmi pályára 1843-ban lépett, munkásságát a P. Horváth Lázár alapította Honderü-ben fejtven ki, hol 1843-tól egész 1848-ik mint segéd, később nyilvánosan megnevezett szerkesztő működött. Számos kisebb s nagyobb fordítmányokon kívül említést érdemelnek az általa fordított „Közlemények a sziv világából“ czimű cikkek, továbbá „Innesmorei kereszt“ czimű novella. E lap „heti szemláját“ is többnyire ő írta, melly a lapnak, úgy szólván, legérdekesebb rovata volt. Ő írta a színbirálati rovatot s több szépirodalmi bírálatot közlött. Egy eredeti kis beszélye „Érzelni anomaliák“ czimmel Young álnév alatt jelent meg. 1849 végétől fogva folytonosan a Magyar később Budapesti Hirlap hivatalos politikai közlöny mellett működik, előbb mint segéd-szerkesztő és vezérczikkiró, melly minőségében számos politikai és nemzetgazdászati cikket írt. 1856-ban ugyane lapnál Szilágyi Ferencznek szerkesztőtársa volt; ez évben a szerkesztést egészen ő vette át. Journalistikai működése mellett ő fordítá francziából a Hugonották, Tell Vilmos, Rigoletto, Trovatore, Haramiak és Torquato Tasso czimű operák szövegeit. Legközelebb egy nyelvészeti munkája jelent meg „A magyar helyesírás és szóragozás szabályai“ czim alatt, melly munkáról a bírálók általában dícsérőleg nyilatkoztak.

Nádudvari Benjamin, ref. predikátor imakönyvet írt illy czimmal: „Mennyei udvarral való sz. Társalkodás.“ Több kiadást ért. Másodszor nyomtatott Kolosvárott, 1761.

Nádudvari Péter, Bethlen Sámuel költségén tanult Belgiumban, s onnan visszajöven, jótevőjénél udvari lelkész, később szászvárosi ref. predikátor volt. Bibliai tudo-

mányán kívül hitszónoklata által kitünt. Számra nyolczvannégy egyházi beszédeit Szathmári Pap Zs. és Udvarhelyi M. nyomatták ki Kolosvárt, 1741. 4dr. 746 l.

Nagy Ferencz, veszprémi kanonok, szül. Kékkön, Nógrádmegyében. Tanulmányait olly sikerrel végzé, miszerint még pappá szenteltetése előtt hittudori rangra emeltetett. Sokáig tanárkodott a magyar egyetemnél, előbb Nagyszombatban, később Budán. 1780-ban neveztetett veszprémi kanonokká. Több latin művein kívül, magyarul birunk tőle illy czimű munkát: „Protreptikon után való magyar ösztön.“ Posony, 1796.

Nagy Ferencz, törökszentmiklósi plebános, igen hasznos s nagy gonddal szerkesztett könyvet irt illy czim alatt: „Az egy igaz és boldogító Hitnek elveiről.“ Eger, 1770.

Vályi Nagy Ferencz, Homer első fordítója, szül. sept. 30. 1765. Gömörmegye Felsővály helységében, atyjának, ki egykor Szatmárban ref. lelkész volt, ujabbi lakhelyén. Első nevelést atyai gond alatt nyert tizenkét éves koráig, mikor a sárospataki főiskolába vitették, s onnan másfél év mulva Miskolczra, tanulni. Fölserdülvén, a felsőbb tudományok végeztével, melyekre a miskolczy lyceum tanszervezete az időben kiterjede még, 1783. a nyelvtani osztályban lett köztanító; két év mulva pedig aligazgató (subrector) névvel a szófűzésiben, mely hivatalát 1793 nyaráig viselte; midőn a vizsgák alatt bucsut vőn az iskolától, külföld tudományos intézeteibe menendő. — Ekkép a hittan, romai és görög irodalom bővebb ismeretében, de a bölcseszet és természettan hallgatásával két esztendeig volt tanulóhelye Zürich. Szándékától, Párist, Hollandiát s Felső-Németország akademiáit látni, a háboru gyulongásai mozdították el. Visszatérvén hazájába, először ugyan mint csári segédpap, majd mint dorogmai rendes lelkész foglalt állomást, a két helyen együtt négy esztendeig. — Midőn 1796. a pataki felgymnasiumban az évenként változó tanítók helyett állandó tanítók állittatnának, kit lehele méltóbban megbizni e hivatalok egyikével, mint Vályi-Nagyot, ki

Miskolcson annyi jó eredménnyel tanita már. Ő engede a hívásnak, s elfoglalá új állomását 1798. november 11-kén. 1803. Beregszászi Pál kiléptével első ízben, 1806. Porkoláb István elnehezültével második ízben tanita theológiát, 1809. után ismét visszament a felgymnasiumba. 1819 évben új tanszék állittatván főgondnok Vay József által a szentírás magyarázatára, mellyel a görög irodalom is egyesítették, Vályi-Nagy emeltetett az első az új tanszékre, mint a ki már eddigelé nagy jeleit adá görög műveltségének Bion és Moschus Idylliumai fordításával; kiről tudatott, hogy Homer magyarításába is belefogott, s a theológiában pedig kétszer tanita sikeresen. Vályi-Nagy, úgy látszik, jobban szereté vala, ha ki nem neveztetik, s az irodalomnak annál kizáróbban neki szentelheti munkásságát; de a bizalom elvégre sem tágita, s ő parancsolatul vevén azt, elfoglalá helyét szeptemberben. Az ember sokat dolgozott, s nem bírá ki a megfeszített gondokat; így már october havában ágyba esett, s január 15. 1820. évben megszűnt élni. Temetése jan. 30-kán esett oly fényesen, a millyen Patakon addig egy tanítónak sem jutott. Pataki plebános, Tulsiczky András, és az egyesült görög hitű egyház lelkésze meghuzaták harangjaikat a több mint pusztán felekezeti tudósnek, ki Homert első vala ajándékozandó nemzetének. — Föl kell itt jegyezni ama régi jó szokást, melly szerint a haza vagyónosbjai, egyedül magáért a szép s dicső czélért vittek vala áldozatot az irodalomnak az író segítségével, kit avagy csak jó hírből ismertek. Így Kenderesi Mihály, Kanyó László és Döbrentei Gábor érdemeik közé méltán sorozható Vályi-Nagy fálsegélése, kinek buzdításul, hogy az Iliast fordítaná, 400 forintot ajándékozána. Hozzá is fogott ő aug. 22. 1813. s elvégzé apr. 6. 1817; de kinyomtatva már nem láthatta. Szépirodalmi munkái: „Hunyadi László történetei.“ Posony, 1793. 8dr. „Pártos Jeruzsálem“ IX énekben. Posony, 1799. 8. „Ódák Horác mértékein.“ Kassa, 1807. 8. „Homer Batrachomyomachiaja.“ Patak, 1809. 8dr. „Bion és Moschus Idylliumai.“ Patak, 1811. 8dr. „Oda“ Kenderesi

Mihályhoz (Patak, 1811.); s más alkalmi versek, melyek aztán összeszedve újra megjelentek halála után „Polyhymnia“ versgyűjteményben. Két könyv. Sárospatak, 1820. 8dr. Ez előtt Kazinczy Ferencztől életirása, melyet követünk. „Homér Iliásza.“ Két kötet. Sárospatak, 1821. 8dr. — Egyéb nemű dolgozatai: „halotti beszédek“ Szentgyörgyi István f. 1799. Nietsch Daniel f. 1809. Szemre László f. 1813. Boronkayné, Görgei Mária f. 1816. mind Patakon. „Könyörgesei“ I. II. darab. Kassa 1805. 8dr. — Kéziratban maradtak: Magyar postica; Miskolczi bucsubeszéde; predikátiók, és jegyzések a magyar nyelv természetéről. Irt görög verseket, egy, Apostolovics János emlékére, megjelent Patakon 1811. Latin versei a „Polyhymnia“ után kötve, ódák és elegiák illy czimmel: „Carmina latina.“ Sárospatak, 1820. 8dr. Növése, testessége, arca, mint Kazinczy följegyzé, olly igen hasonlított Virág Benedekéhez, hogy a ki mindkettőjüket látta, bizonyosan két testvérnek nézheté. Arozképe ígértetett az Ilias elé, de nem adatott. Kéziratai elhanyagáltak, hihetleg szép könyvtárával együtt, melyet szegényen hagyott árvái kénytelenek voltak elárverelni, s még akkor sem tehettek eleget a nemvagyonos tudós elleni követeléseknek.

Séllyei Nagy Ignác, veszprémi kanonok, szül. Székesfejérvárott. Tanult szülőhelyén és Budán; a theologiai tudományokat Romában hallgatta. Kitűnő lelki tehetségei miatt veszprémi kanonokká s mint illyen kir. főtörvényszéki bírónak neveztetett. Később a székesfejérvári püspöki székre lőn érdeemesítve. — Szép magyarsággal lefordítá Muratorius Lajos munkáját: „A keresztény embernek valóságos ahítatosságáról.“ Eger, 1763. 4dr. 332 l.

Szerencsi Nagy István, győri ref. predikátor. Több munkát bocsátott közre. Illyenek: „Agenda, azaz: Egyházi szolgálatbeli okos isteni tisztelet módja,“ Kis Gergely székelyudvarhelyi tanár után javítva és bővítve. Győr, 1788. „Barátságos oktatás, hogy kellessék egy ifju asszonyembernek magát a diazes erkölcsökben méltóképen formál-

gatni.“ Meyer A. utánfordítva. Posony, 1783. „Rumbach J. elmélkedései Jézus Krisztus kinszenvedéséről.“ Két kötet. Posony, 1790. 8dr. 1472 l. „Egy ausztriai protestánsnak levele a tolerantiáról.“ Németből fordítva. Bécs, 1781. „Mi a pápa?“ Posony, 1782.

Nagy Iván (f.-győri), nemes szülöktől szül. 1824. jun. 18.-kán B.-Gyarmaton, Nógrád vármegyében, hol közbe-
csülésben állt atyja, Ferencz megyei hivatalt viselt. A gymnasiumi és bölcsészeti osztályt Egerben, Esztergomban, Vácson, a jogi tanfolyamot pedig a posonyi akademiában tett magán vizsgálattal végzé be. A rendes törvénygyakorlat után kir. táblai jegyzővé esküdván föl, az ügyvédséget választá pályául. Már gyermekkorában hajlamot érezvén az irodalom, főleg pedig a hazai történelem iránt, határozottan ez utóbbinak buvárlatára és tanulására adá magát. Nevét először az irodalmi téren az 1844.-ki „Világ“ polit. hirlap tárczája mutatja föl, hol „Egy népfaj hazánkban“ czimű értekezése jelent meg. Később részint saját neve, részint (Komory Dávid stb.) álnév alatt a szépirodalmi lapokban több történeti czikket közlött, mellyek közül nevezetesbök: „Magyar hitreges-tani eszmék“ (1847.-ki Honderü 12 sz.), a Szépirod. Szemle által is megdicsértetvén; és „Körmöcz leírása“ (1848.-ki Honderü). Majd a történeti hirü m. hölgyek életrajzi adatait igyekeztvén összegyűjteni, ezek közül Adelhaid, Agnes, Anna királynők, Báthori Anna, Báthori Erzse, Báthori Klára, Báthori Zsófia, Beatrix II. Andrásné, Beatrix Mátyásné, Bethlen Katalin, Bocskai Erzse, Bornemisza Anna, Bosnyák Zsófia, Cilley Borbála, Erzsébet II. András leánya, Erzsébet I. Károlyné, Erzsébet I. Lajosné, Erzsébet Albert királyné, Fennena, Forgách Zsuzsanna és Frangepán Beatrix életirata az 1851.-ki Hölgyfutár folyamában jelent meg. Ez időben láttak tőle napvilágot: a „Báthoriak jelleme“, és Patócsy Zsófia életirata (Losonczy Phönix II. és III. köt.); Magyarirónők (1851.-ki Remény folyóirat II. félév); Szécsy György és egy régi oklevél (Pesti Napló 1851.). „A nőtecsi bírák pecsété (1851.-ki

Uj Magy. Muzeum.). 1851-ben nevelőül állván egy grófi család gyermekeihez, a lombard-velencei királyság nagy részét bejárta, és magában Velenczében félévet töltött. Ez idő alatt főleg a Sz.-Márkféle könyvtárban üzte történelmi buvárkodását, minek eredményeül több, hazánk történetére vonatkozó érdekes emlékiratot másolt le. Történelmi tapasztalatairól és buvárlata eredményéről jelentést tevén a m. akademiának, az az 1853-ki Akadémiai Értesítőben jelent meg. Hasonlóan a Gritti Lajosról gyűjtött emlékiratok kivonatos ismertetése is a m. akademiában felolvastatván, annak 1853-diki Értesítőjében látott világot. Ugyanez időben jelentek meg „Olaszországi levelei“ is főleg a velencei színházakról és előadásokról (1852-ki Hölgyfutár.). 1852-dik év végén állomásáról lemondván, ismét haza vonult, s ügyvédség- és irodalommal foglalkozott; míg 1855-ben a pesti egyetemi könyvtárhoz tisztül neveztetett, melly hivatalában üres idejét jelenleg is történeti tanulmányozásnak szenteli. 1853-dik óta megjelent művei ezek: „Menyői Tolvaj Ferencz régi íróról;“ — „Corvin János velencei nemessége“ (1853-ki Uj M. Muzeum); — „1707-ki Kassai országtanács“ (1854-ki Uj M. Muz.); — „A fehér lovag;“ — „Régi álgynuk“ (1855-ki Uj M. Muz.) „Szécsy Mária levele és a Liberoseyek“ (1856-ki Uj M. Muz.); „Zrinyi a költő halála“ (1854-ki Délibáb); „Zrinyi Ilona“ (1857-ki Délibáb); „Adelhaid Geiza fejedelemné“ (1854-ki Családi Lapok); „Zrinyiek halála“ (1855-ki Cs. Lapok); „Történeti néprégek“ (1854-ki Divat-Csarnok); „Nógrád vára, Szigeth vára, Báthory István, Szécsy Mária életrajza, Szarvaskő (Magy. ország képekben II. III. köt.); Szalonak vára (1856-ki Budap. Viszhang); Hollókő (1857-ki Néplap); Tátika, Nagy-Szóllós, Fülel stb. „Liptay Imre török követése“ (M. akad. történelmi Tár I. k.); „Gritti Lajosról emlékiratok másolva Velenczében. továbbá „M. tört. adatok Svédhonban“ (Tört. Tár III. köt.) stb. Legujabban „Magyarország családai czimerekkel és leszármazási táblákkal“ mintegy öt kötethől állandó történeti lexiconféle önálló

munkán dolgozik, melyből néhány füzet került már ki sajtó alól.

Nagy János (mesterházi), Sopronmegyében, Mesterházán szül. 1738. decemb. 27-kén. Tanult Nemeskérben és Sopronban. 1765-ben a hazai törvényeket Posonyban hallgatta. 1767-ben a soproni ev. gymnasiumban tanár lett, ugyanott 1783. nov. 1-jén a syntaxis tanárává mozdítatott elő. Alapos tudománya, szoros rendtartása és igazságszeretete kedves emberré tévék őt. Meghalt 1803. maj. 10-kén. Könyveit a gymnasiumnak, vagyonát az alumneum és tanári fizetések alapjának hagyta. Munkája németből fordítva: „Boldogságra vezérlő oktatás a Jézus tudományából“ Sopronban, 1798-ban nyomtatott, és igen sokáig iskolai könyvül használtatott.

Nagy ker. János, szanyi plebános, a győri megyében. Születéshelyének Nagyváradot mondják. A szanyi plebánia halottas könyvében úgy találtatik beírva, mint egykoron tagja a Jézus társaságának, honnan, mint a szép mesterségek s bölcsészet tudora, a szerzet eltöröltetése után a világi papságba átlépven, Győrött karkáplán lett, azután szanyi plebános, hol 25 évet töltvén, 71 éves korában 1803-ban meghalt, miszerint születése 1732-re esik. Tőle következő munkák jelentek meg: 1) egy egyházi beszéd illy czim alatt: Örömet és hálaadást, eszközölő beszéd, midőn I. Ferencz apost. királyunknak császári és királyi szerenoss megkoronáztatása végett t. n. Sopron vármegye hálaadó áldozatot mutatott be az Istennek. 1762-ben sz. Mihály havának 18-ik napján mondotta Nagy János szanyi plebános, táblabíró. Sopronban Siess Kláránál. 2) Nyájas Múzsza. Irta Nagy János Rábaközben Szany helységnek plebánosa. Győrött 1790. 8dr. 278 l. 3) Halottas Beszéd, melyben VI. Pius romai Pápának dicséretét foglalta és deák nyelven hirdette Velenozében Brancadoro Caesar nisibéni Érsek. Fordította Nagy János szanyi plebános 1800. Győrben Streibignál. 4) „Udvari Kátó, vagy is Gratzian Boldizsárnak Faludi Ferencz által magyarra fordítottatott 300 maximái“

(versekbe foglalva). U. o. 1790. 5) „József, Egyiptus vitze-királya, örvendetes szabásu játék.“ U. o. 1790, 6) „Méhi gazdaság.“ U. o. 1786. 7) „Az orosz lány és nyájas muzsa.“ (Versek Szaitz Leo ellen). Bécs 1790. Többire Nagy János a korában öntudatra ébredt nemzetiségnek, melly a nemzeti nyelv és öltözet pártolásában nyilvánult, hőkeblü pártolója volt; tisztelő barátja a magyar íróknak, különösen Révai-nak, ki őt egy hozzá intézett, s Nagy János holta után ennek irományai közt fellelt levelében „atyjának“ nevezi, s kiméletlen, néha aljas gunyokkal korbácsolója a lábra kapott idegen módinak, és beszívárgott rossz erkölcsöknek.

Nagy József, győrmegyei áldozár, később ikervári plebános, szombathelyi kanonok, káptalani nagyprépost s az 1790-ben fölállított szombathelyi seminarium első igazgatója; példás buzgoságu pap, kitünő egyházi és világi szónok, nemeskeblü emberbarát, kinek asztalánál rendszeren 6 — 10 szegény sorsu tanuló nyert ingyen ételmezést; de különösen hazafiui lelkesedésről volt ismeretes. Szónoki híre annyira elterjedt, miszerint nevezetes ünnepélyek alkalmával környékszerzte az ő mézes ajka hirdeté az Isten igéjét. Vas megye nyilvános tanácskozásaiiban irányadó szerepet vitt; erre nézve egy példát hozunk föl. A gyűlésteremben 1805-ben nagy vita folyt arról, valljon magyarul folyjanak-e ezentúl a tanácskozások, Nagy József vetett véget a vitatkozásnak az által, hogy fölemelkedvén ülőhelyéből, magyarul kezdé beszédét; mi olly hatást szült, miszerint a magyar nyelv behozatala minden további tétovázás nélkül határozattá vált. — Kisfaludi Sándor koszorus költőnknek benső barátja volt; őt illeti „Tatika“ előszavában e megszólítás: „Kedves tisztelt barátom Nagy!“ — Horvát Elek pedig e lánglelkü férfinak 1810-ben bekövetkezett halálát ekkép kesergi:

„Kisfaludi! hejk be gyászos
Szombathelynek tájéka;
Rideg, havas, ködös, fagyos
A kellemes Tatika.

Vélted-e, hogy történeted
 Ötet fogja képezni,
 Midőn azt neki szentelted?
 Eredj már most könyezni!
 Elhunyt, elhunyt Taticának
 Kedvelője! Árnyékának
 A barátság keserve
 Legyen hát most szentelve.“

Birunk tőle nyomtatásban több remek szent beszédet, illyenek: „Karácsoni beszéd, melyet Szombathelyen mondott.“ Pest, 1797. „Nagypénteki beszéd.“ Szombathely 1798. „Hálaadó beszéd Mantua visszavételének alkalmára.“ Mondatott Zalacgerszegen. U. o. 1799. „Szent István első magyar király ünnepére.“ Mondatott Bécsben, 1800. aug. 24. Megjelent ugyanott. „Oratio funebris, quam in solemnibus exequiis Pauli Rosos, Eppi Veszpr. peroravit.“ stb.

Nagy Lajos (felsőbüki), élt a XVIII. század második felében; tudományos férfiú s több megye táblabírája volt. Illy czimű verses könyvet írt: „Magyar Cato avagy: A jó erkölcsre oktató Cátónak versei.“ Eger, 1756

Nagy László (peretsényi), miskolci tanár s költő volt. Munkái: „Léta magyar vitéz és Zamira pannoniai kisasszonynak a földön és tengeren történt viszontagságai,“ (versekben). Posony, 1800. 8dr. 198 l. „Szakadár eszthonnyai magyar fejedelem bujdosása. A verselés gyarapodására írta.“ U. o. 1802. 8dr. 261 l. „Mezengy, azaz: Pásztori vers.“ Pest, 1801. 8dr. 119 l. „Orithia magyar Amazon története.“ Pest, és Posony, 1806. „Értekezés a deákblól magyar nyelvre fordított szavak iránt.“ N.-Várad, 1806. Azonfölül vannak több alkalmi versei.

Nagy Mátyás (batzai), egy verses könyvet hagyott hátra „Hunyadi János vitézségeéről, és a nándorfejérvári nagy győzelemről,“ mely több kiadást ért. Először nyomtatott Debreczenben, 1575.

Nagy Mózsés, illy czimű munkát hagyott hátra: „A-

sz. Háromságnak megoszolhatatlan egy Istenről való igaz hitnek versekkel leiratott vallástétele.“ Nagyszombat, 1700.

Nagy Sámuel, orvos, szül. Komáromban. Fordította Campe Psychológiáját és Sauder Henrik könyvét, mely utóbbi illy czim alatt jelent meg: „Az Istennek jósága és böltsesége a természetben.“ Posony, 1794. 8dr. 507 lap. Ugyanettől van: „Dafnis és az első hajós.“ Gessner után. Posony, 1797. — Eredeti műve: „Az oltalmazó himlőről.“ Komárom, 1801.

Nagyari Benedek, borosjenői ref. lelkész, illy föliratu könyvet adott ki: „Igaz vallásu keresztény. Hittani könyv.“ Nyomatott N.-Váradon. 1651.

Nagyszőlösi Mihály, surányi lelkész, egy polemicus munkát hagyott hátra illy czimmel: „Sion leánya ártatlan ügyét védő Hitnek paizsa.“ Megjelent 1668-ban 8dr. 465 l.

Nagyváthy János, Miskolczon 1755-ben szül. szegény de nemes szülöktől. Tanulását Miskolczon kezdé, Sárospatakon folytatá, és Losonczon már mint költészeti tanár tökélyesité. Innen szemei elgyengülése miatt Pestre tette lakását, hol a híres néhai Szombathy orvos keze alatt szerencsésen szembajából kigyógyult. Ezután tapasztalás kedvéért katonává lön, és a szerencse itt is annyira részén állt, hogy az akkori Duka gyalog ezredben századosi rangra emelkedett. E tisztét önkényt oda hagyván, Bécsben telepedék le, és magát a mezey gazdaság írására szentelé. E munkája, mely a maga nemében első uttörő volt, „A szorgalmas mezey gazda“ czim alatt Pesten 1791. két kötetben jelent meg, és olly méltánylásban részesült, hogy akkori uralkodó II. Leopold király az író 26 spec. aranyat nyomó éremmel jutalmazta. E munkája által neve ismeretessé válván, a halhatlan nevü gr. Festetich György őt jószágai főigazgatóságára hívta meg. Itt három év lefolyta alatt e két nagy elme egyesült erővel nem csak a jószágok rendbe hozatalát eszközölé, hanem jövenődőre alapos tudományu gazdatisztek nevelése végett mezey gazdasági iskoláról is kezdének gondolkozni, melyből azután a később elhíresült Georgicon

eredt. Gróf Festetich uradalmaiban a jószágok kezelését illető utasítások és szabályok, számadási módok (noha azóta jobbitva, változtatva) eredetileg mind Nagyváthy művei. Hasznos szolgálatiért a gróf somogy megyei Csurgó városban egy tágas telekkel ajándékozta meg Nagyváthyt, hová ő visszahúzódott s nyugalomban élte utolsó napjait, magát egészen a gazdasági irodalomnak adva át. Halála után 1820. Pesten jelent meg: „Magyar házi gazdasszonya,” 1821. „Magyar gazda tisztje,” és szintén ez évben: „Magyar praktikus termesztő;” végre 1822-ben „M. prakticus tenyésztető” című munkái. — Ezen kívül kéziratban is maradtak tőle érdekes gazdasági munkák, millyenek: 1) „A magyar földes és zászlós ur.” 2) „A magyar haza gazdálkodása Smith és Soden után kidolgozva.” 3) „Értekezés a virginiai jó illatu dohány termesztéséről.” stb. Irt alkalmi verseket is. Gazdasági tudományán felül jártas volt a hon régi történeteiben. Munkája- és szorgalmából gyűjtött vagyonából hagyott a pataki és csurgói iskoláknak is. Munkás életének tüdőgyulladás vetett véget 1819. febr. 13-án.

Báró Nalátszi József, francziából magyaritva kiadá D' Arnaud „A szerencsétlen szerelmesek avagy G. Comens” című tragoediáját, Trapp apátságnak és gr. Comens történeteinek leírásával. Kolosvár, 1793. 8dr. 38 és 201 l. Tőle van: „Eufemia, avagy: a Vallás győzedelme.” Posony, 1783.

Nánási Benjamin, jogtudós, szül. ref. szülőktől, később rom. kath. vallásra tért, s hires ügyvéd volt Pesten. Jogtani munkát hagyott hátra illy czim alatt: „Testamentum a magyar országi törvények szerint (toldalékkal a zsidóknak örökségéről).” Pest, 1798. 8dr. 603 l.

Nánási Gábor, a sárospataki és székesfejérvári tanodák nevendéke, illy című könyvet bocsátott közre: „Lelki tudakozás, mellyben a kegyes lélek megtanulhatja az Isten örökké való decretumának bizonyos jeleit.” Kolosvár, 1675.

Nánási István, sok ideig nagybányai predikátor, nagyobb részt angolból fordított s részben eredeti predikáció-

kat adott ki illy czim alatt: „Szű Titka, azaz: az ember szívének természet szerint való romlottságából és annak követéséből származott ezer csalárdságainak kinyilatkoztatása és orvoslása.“ 1670.

Nánási József, böszörményi ref. predikátor, magyarra fordítá Huldreich János az Ur imádságáról szóló beszédeit, s kiadá illy czim alatt: „Az Imádságok Imádságának, azaz: a Sz. Mi Atyánknak avagy az Uri imádságnak titka.“ Kolosvár, 1761.

Nárai György, „Szent énekeket“ adott ki Nagyszombatban, 1695.

Negyedes Pál, győrmegyei áldozár és híres hitszónok, általános tetszés közt elszavalt szentbeszédeit 3 terjedelmes kötetben bocsátá közre illy czim alatt: „Minden ünnepekre és némelly szentek rendkívül való tiszteletek napjaira szolgáló predikátiók.“ Győr, 1800—1801. I. 428. II. 492. III. 426 l. Ugyanettől jelent meg: „Apostoli kalászat.“ Szintén predikátiók. Győr, 1802. 8dr. 536 l.

Németh Antal által, „Aesopus élete és fabulái Bellegarde urnak szép erkölcsü tanításával ujonnan magyarra fordítottak.“ Bécsben, az év kitétele nélkül. Másodszor megjelent képekkel ékesítve Kolosvárott, 1777. Ugyanattól jelent meg illy czimü költemény is: „Trója királynéi.“ Bécs, 1776.

Németh Mihály, győrmegyei áldozár, a tudomány több nemében jártas férfiú, szül. Kis-Baráton, Győrmegyében 1751-ben, ev. szülőktől, kik később kath. vallásra tértek meg. Mihály Győrben végzé iskoláit s e megye papnevendékei közé fölvétetett. Áldozárrá szenteltetvén, előbb káplán volt Szent-Jánoson. 1778. mart. 24-én Sövényházára plebánosnak nevezetett s e minőségében mivelé az Ur szölejét előljáróinak és hiveinek teljes megelégedésére 35 évig, vagyis 1813. apr. 2-ig, mikor nyugalomba lépett. Meghalt Győrött, 1830. jul. 30-án. — Sokat foglalkozott a tudományokkal, s több becses munkát irt, melyek közül nyomtatásban megjelentek: 1) „Keresztény Imádságok.“ Posony

1787. 2) „A selyem juhokról.“ U. o. 1792. 3) „Kettős kincs, azaz: A jámbor és hasznos magyar nevendék földmivesnek rendes oktatása.“ Győr, 1793. Ajánlva van Fengler József győri püspöknek. 4) „A lovak orvoslásáról.“ Szind báró után fordítva. Posony, 1796. 5) „Mindennapi lelki tapasztalás.“ 2 kötet. Posony 1824. — Kéziratban bekötve létezik a sövényházi plebánia könyvtárában: „Keserves zokogások; mellyekkel megsiratja a hajdani jámborságnak eltűnését“ stb. „A Krisztus Jézus által a világ előtt kinyilatkoztatott közönséges keresztény sz. Hitnek fő igazságai és ágazatai.“ Befejezte 1825-ben. „De officiis parochorum.“, „De munere religiosorum.“

Németh Péter, sz. ferenczrendi szerzetes „Len kötelecske“ című, szerzetesi szabályokat tartalmazó könyvet írt, s kiadá Posonyban, 1720.

Németi Sámuel, mádi ref. predikátor volt. Munkái: „Az Ur asztalának méltó vendége.“ Posony, 1782. 8dr. 147 l. „Hiv lelki pásztor.“ Kézi könyv a lelki pásztorok számára. Német eredeti után bővítve. Posony, 1788. 8dr. 862 l. Legterjedelmesebb s jelentékeny műve: „Biblia Tárháza.“ Francziából Osterwald után. Győr, 1780. 4dr. 919 l. 1783-ban jelent meg tőle: „Három predikáció“ (Debreczen.) Dodridge után. „A ker. vallásnak tudománya.“ Posony, 1785.

Nendtvich Károly, természettudós, m. akadémia l. tagja, szül. Pécsen 1811-ben. Atyja gyógyszerész volt, s így már gyermekkorában alkalma volt a vegyészettel megismerkedni, mi iránt nagy vonzalmat érzett. 1824-ben atyja Késmárcra küldé, hol a gymnasialis osztályokat és a philosophiát elvégezé. 1829-ben Pestre jött az orvosi tudományok hallgatása végett. 1836-ban orvostudor lett, s ez alkalommal természettudományi tárgyról értekezett e cím alatt: „Enumeratio plantarum territorii Q. Ecclesiensis sponte crescentium, praemisso tractatu de natura geognostica montium, deque situ, climate et vegetatione ejusdem regionis.“ Megjelent Budán, 1836. Ezután az oculiaticat és obstetri-

ciát is tanulmányozá, s e két tudományból oklevelet is nyert. Ugyanez évben a vegy- és növénytan segédtanárává neveztetett, melly hivatalában üres óráit a vegytan és természettudomány egyéb ágai alapos megtanulására fordítá. Ez időben egy munkát bocsátott közre „Grundriss der Stöchiometrie“ czim alatt, mellyet leginkább hallgatói számára írt. 1843-ban a m. iparegyesület fölszólítására a chemiai előadásokat vállalá magára, mi által alkalma nyílt önkéntetésére; vasárnapi előadásait számos hallgatók látogatták. Ugyanez időbe esik a m. k. természettudományi társulatnak, a magyar orvosok és természetvizsgálók gyülekezetének keletkezése, mellyekben számos értekezései és chemiai munkálatai által élénk részt vett; részt vett egyszersmind a magyar chemiai műszavak kidolgozásában, mellyeket 1844-ben megjelent „Az életműtlen műipari vegytannak alapismeretei“ czimű munkájában használt. 1845-ben a m. tudós társaságnak levelező, a m. k. természettudományi társulatnak rendes és vegytani szakban választmányi tagjának választatott meg. Azután a hazai közséntelegeket vevé tanulmányozása tárgyaul, hazánk jelesb közseneit vegybontás alá vette, s tapasztalatait „Magyarország legjelesebb közséntelegei, vegytani és műipari tekintetben“ czimű iratába foglalá, melly legelőször a m. természettudományi társulat 1850-iki évkönyvében, azután külön is megjelent. Ez időben a jenai mineralogiai társulat, s a pfalzi egyesület (Pfalzer Verein für Pharmacie und Technik) tagjának neveztetett ki. — 1847-ben V. Ferdinand király ő felsége által föllállított ipartanodában a vegytan tanárává neveztetett ki. Mielőtt ez állomását elfoglalta, beutazta Német-, Franciaországot, Belgiumot és Angolhont. 1848-ban a pesti egyetemhez a vegytan tanárává neveztetett; 1849-ben tanszékéről elmozdított, s ujra az ipartanodában foglalá el előbbi tanszékét, hol e minőségben mostanig működik. — Írt több értekezést és tudományos fejtegetést a M. Muzeum s más bel és külföldi lapok számára. Ide tartoznak: „Természettudományi levelek“, „Geologiai levelek“, mellyeket azonban a szükséges famet-

szetek hiánya miatt be nem fejezhetett; „A természettudományok studiumáról“ stb. 1854-ben „A vegytan elmei“ című munkája jelent meg. Jelenleg terjedelmesebb német munkán dolgozik illy cím alatt: „Grundriss der Allgemeinen technischen Chemie,“ melyből eddig két kötet jelent meg. Közzétette legújabbán a P. Napló hasábjain a természettudósok bécsi gyűlésén tartott fölolvasását, s Amerikában tudományos szempontból tett utazásáról szóló igen becses cikkeit.

Dr. Nogáll János, bölcsészet és hittan tudora, a pesti bölcsészeti kar kebelezett tagja, szül. Győrött 1820. jun. 24. Iskoláit járta a kir. gymnasiumban Győrött, hol állandóan sorsosai közt az első volt, és írói képességének már akkor olly jeleit adta, miszerint az ő dolgozatai példányul állíttatnak föl s nyilvános ünnepélyeken elszavaltattak. Az esztergomi főegyházmegye növendékpapjai közé fölvétetvén, a bölcsészeti tudományokat Nagyszombatban, a hittudományokat Pesten a középponti papneveldeben végezte, melly időközben iskolai rendes teendői mellett a hazai és a külföldi irodalmat nagy szorgalommal tanulmányozta, és a pesti növendékpapság magyar iskolájának kitűnő tagja, utolsó évben elnöke volt, s mint illyen a magyar iskolának nagy lendületet adott egyházi szellem és hivatásbeli lelkesedés tekintetében. 1843-ban áldozárrá szenteltetvén, azonnal a „Religio és Nevelés“ akkori szerkesztőségének tagja, Somogyi Károly mellett alkalmaztatott, s cikkeivel a főlapban és jelesül könyvismertetéseivel s recensioival a „Literaturai lapban“ kiváló jeleit adta tudományának, ítéletének s egyházi szellemének. Közben a lelkipásztorságban is részt vett. 1845-ben a pesti papnövelde lelki igazgatójává nevezetvén, folytatta irodalmi munkásságát a „Rel. és Nev.“ mellett 1848-ig, mikor egy német katolikus néplapnak kiadására, Krotky József, akkoriban budavári káplán társaságában vállalkozott, s ezt 1852-ig szerkesztette. Ezen évek alatt buzgó részt vett a Sz.-István-Társulat kezdeményes működéseiben és több munkát is közrebocsátott.

1849—52-ig a pesti egyetem mellett egyházi hitszónok és hittanár volt. — Munkásságának főrészt teszi azon buzgó-sága, mellyel a hazai fiatal clerus szellemi egyházi életének regeneratiójára a pesti középponti papneveldeben, ugyszintén a fővárosi vallási élet élcsztésére közremunkált. 1853 óta a birodalmi fővárosban a szent Ágostonról nevezett felsőbb papképezde lelki igazgatójává és ő cs. kir. ap. felsége udvari káplánjává neveztetett. Egyes munkái közül megemlitendő: „Szentek tudománya kalauzul az egyházi rend növendékeinek és paptársainak emlékül,” magyar nyelven, Pesten, 1851. „Liguori sz. Alfonz Szentség-Látogatásai,” magyarul, (két kiadás). „Kalauz keresztény hitélet- és istenességre.” Pest, 1851. Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társulat. „Jézus az én üdvösségem az Oltári-Szentségben függelékül minden kath. imádságos könyvhez.” Pesten, 1850. „Busspiegel. Eine Unterweisung über das Sakrament der Busse, mit einer Anleitung zur Erforschung des Gewissens.” Pest, 1851. „Lelkiismeret tüköre, az Isten és anyaszentegyháza parancsolatainak világánál. A Szent-Gyónás felőli tanulságokkal bővített II-ik kiadás.” Pesten, 1851. „Szent kilenczed a Bold. Szűz szeplőtelen szent szivéről.” Pesten, három kiadás. Die Mutter der Barmherzigkeit zu Rimini.” Pest, 1851. „Einige Gebete zur göttlicher Fürsehung.” Pest, 1851. „Észrevételek a lelkipásztorságról.” Buda, 1852. „Magyar nagy Officium avagy Isten imádására, Nagyasszonyunk és minden szentek tiszteletére szánt különféle ajtatosságok gyakorlatai.” Budán, 1853. Ugyancsak szerző gondjaival készült: „Pilgerreise nach Heilsburg. Reisebilder aus den Gebiete des inneren Lebens, nach einer spanischen Urkunde in neuer Form ausgearbeitet von Jakob Koller” Pest, 1852. „Kirchliche Glaubensleuchte. Beleuchtung der gottesdienstlichen Gebräuche u. Feste der kath. Kirche eet. von Josef Messner. Volkslehrer.” Pest, 1852. Folyó év october havában nagyváradi l. sz. kanonoknak kineveztetett.

Nógrádi Mátyás, szül. 1611. Tanulását Debreczenben kezdé, Patakon folytatá, hol az akademikusok sorába

lépett 1639. sept. 30. életének 28. évében; seniorrá lett 1642. s még ez évben kimene Tállyára mesternek, 1643 pedig akademiákra Belgiumba. Főtanulási helye Leyda volt, de átrándult Angliába is. Pataki conrector lett 1647-ben, s midőn 1649. augusztus havában a visszatett Tolnai Jánost eleibe helyeznék, e méltatlanságon meg nem nyugodva még azon év szeptemberében távozott az iskolából s Patakról, és lett debreczeni pap, és hihetőleg rendkívüli tanító is az iskolában ugyanott. 1650-ben a tasnádi zsinaton szenteltetett pappá; s volt debreczeni lelkész 1659. évig. Innen a nagybajomi egyházba vitetett, hol sok kellemetlenséget kelle tünnie élte fogytaig a török és tatár hadak járásai miatt. 1661. mart. 17. a debreczeni egyházmegye választá espereséül. 1664-ben tiszántuli superintendens s nagy buzgóságu hivatalnok volt az elpusztult egyházak rendbehozása körül. Mint ilyen juta török fogságba; rajta és fogoly társain sarczot, idegen adósságot vett meg Cselib basa, de a mit a margitai, 1681. jan. 12. tartott zsinaton magukra felosztván, térítették meg paptársai. Az ő idejében költözött át a váradi collegium Debreczenbe Mártonfalvi György professor vezérlete alatt, kit pártolás eszközlése végett követtségbe küldött Apafi Mihályhoz szerencsével. Superintendensége folytán tizenhét zsinat tartatott; oláh ref. egyházakba rendeltettek papok; ekkor jöttek be a váradi Bibliák Erdélyből, s hagyatott helybe ugyancsak a Bibliának Csipkés Komáromi általi fordítása. Megh. 1681. sept. 1. életének 70. évében. Munkái: 1) Epistolae ad romanos explanatio. Debreczen 1651. 8dr. 2) Resolutio orationis dominicae, és: allegoricae similitudines biblicae. 3) Lelki próbakő. Debreczen 1651. 12dr. 4) Idvösség kapuja. Kolosvár, 1672. Angolból Hildersam után fordítva. 4dr. 1440 lapra terjedő munka.

Noszko Alajos, szül. Esztergomban. Végezve szülőhelyén iskoláit, sz. Ferencz szerzetébe lépett, s mint ilyen Gyöngyösön a nyelvtani osztályokat, Szabadkán a bölcsészetet tanította. Több rendbeli alkalmi sz. beszédein és

„Compendium geographiae“ czimű latin munkáján kívül, magyarul illy czimű művet birunk tőle: „Virág szótár.“ Pest, 1791. 8dr. 345 l.

Noszlopy Sándor, ügyvéd volt Dukán, Vas megyében. Meghalt e század elején. Névtelenül adott ki egy könyvet, mely vallásbeli beszélgetéseket tartalmaz.

Nyulas Ferencz, előbb Szamosujvárott, utóbb Károlyfejevárárt orvos, szakismerettel irt vegytani munkát bocsátott közre e czimmal: „Az erdélyországi orvos vizeknek bontásáról közönségesen.“ 3 kötet. Kolosvárt, 1800. Ajánlva van gr. Bánffy György kormányzónak.

Nyíró Zsigmond, sz.-ferenczrendi áldozár s tartományi tanácsos, szül. Nagyföldemesen, Posonymegyében 1804. sept. 23. Tanult Posonyban. 1822-ben lépett a szerzetbe, s 1828-ban áldozárrá szenteltetett. Legelőbb Székesfejevárt a szerzet növendékeinek bölcsészeti tanára, később Érsekújvárt gymn. tanár volt. 1846-ban Szombathelyen zárda főnökké választatott meg. Három év múlva a rend titkára s erre pár év múlva a rend tanácsosa lett. Meghalt a jeles férfin 1853. jan. 2-án Posonyban. — Irodalmi termékeit a „Religio“-ban tévé le, hol számos becses történeti czikkeket közölt. Többi közt megírta hosszabb ozikkorozatban sz. Klára-apáczarend történetét Magyarországbán; s „Adatok a sz.-ferenczrendiek történetéhez“ czim alatt hosszabb értekezést közölt az 1850-iki „Religio“-ban. Kéziratban sz. Ferencz rendének kimerítő történetét hagyta hátra.

Obernýk Károly, mint író, nevelő, később mint nyilvános tanár egyiránt jeles férfin, szül. Kömlődön, Komárommegyében 1820-ban. Atyja ref. lelkész volt, ki a fogékony elméjű gyermeket Debreczenbe küldé felsőbb iskolái bevégezése végett. Már itt is kitűnő jelenségeit adá írói hivatásának, üres idejét versek és beszédek írására fordítván. Elszórva megjelent ifjabbkori zsengei azonban irodalmunk virágzásnak indult mezején, úgy szolván, nyom nélkül enyésztek el. Csak 1844-ben, midőn „Főur és pór“ czimű drámai művével a magyar akademia száz arany pálya-

diját elnyerte, voná magára a közönség figyelmét. Csakhamar „Örökség“ című művével lépett föl, melyben a jellemek, szenvedélyek hű festése lélektani mélységgel, a cselekvény egyszerű szerkezete költői gazdagság- s nemes izlés-sel párosul. E két sikerült mű megalapítá írói nevét. 1846-ban „Nőtlen férj“ című vigjátéka 60 darab aranyat nyert a pályatéren. Forradalom után két új vigjátéka került színpadra: „Anyá és vetélytársnő,“ továbbá „Khelonisz.“ Obernyik mint beszélyíró az elsőrangúak közt foglal helyet. Lapjaink, almanachaink s albumaink hasábjain elszórva megjelent novelláiban átalán véve a mélyebb érzelmek, indulatok s jellemek festése hű és megható; iránya, előadása nemes, izlése választékos. Kölcsey Ferencz házánál, mint ennek unokaöccse, Kölcsey Kálmánnak nevelője, huzamosb ideig tartózkodék; innen Kölcseynek befolyása Obernyik írói jellemére nagyon is észrevehető. 1855-ben, midőn mint Nagy-Kőrösre meghívott tanár Kecskemétet vala elhagyandó, az itt dúló epemirigyet ő is megkapta. Pestre sietvén, magát orvosoltatni, itt 1855-ben csakugyan áldozata lett a kórnak, melytől hiába igyekvék elfutni. Halála után került színpadra „Brankovics György“ című szomorujátéka, melly ha a végkifejlés csonkaságát lovonjuk (e dráma állítólag befejezetlenül találtatott irományai közt) jobb történeti színműveink közé tartozik. Egyéb munkái közt említésre méltó még „Az aust. általános polgári törvénykönyv magyarázata,“ melyet 1854-ben bocsátott a világ elé, s melly mint igen használható kézikönyv még sokáig föntartandja kelendőségét.

Ocsovszky (előbb Ocskovszky) Ferencz Ágoston, szül. 1816. jan. 29-kén Nagyszombatban, hol is jó szüleinek gondos karjai közt az elemi, középtanodai, és — az esztergomfőmegyei papnövendékek közé fölvétetve — a bölcsészeti s hittani tanulmányait jeles előmenetellel végzé. Mint pályavégzett növendék egy egész évet az esztergomi áldozárházban töltvén, idejét a magyar jogtan betanulására fordítá. 1839-ben pappá szenteltetve, Galántha mezővárosi,

innen csakhamar vágnyhelyi prépostsági (1840), legutóbb pedig (1844) Bazin szabad kir. városi káplán lőn, honnan ugyanazon évben az esztergomkerületi érseki helynökséghez levéltárnokul rendeltetett, melly minőségben, néha hosszabb időközökben is, a sz. széki jegyzői és titoknoki teendőket is végezvén, 1850-ik évben ismét lelkészi pályára lépett. Tölgyesen (Hontmegyében) másfél évig subsidiarius-képen segédkedvén, 1851-ben Bánkeszire (Nyitra megyében) lelkiekbeni plebánushelyettesül, 1852-ben Pestre a józsefkülvárosi tiz elemi iskolák hitelemzőjeül küldetett; végre az Esztergomban ujan szervezett főegyházi könyv- és kéziratárnak rendezésével megbízatván (1854), legott alkönyvtárnokává s egyszersmind a primási világi levéltár őrévé neveztetett, melly kettős minőségben maig működik. A tudományok szelid körében a szellemi tökélyesülésre kitűnő előszeretettel haladván, az irodalmat, főleg a hazait, már idejekorán tevőleges ügyszeretettel karolta föl. Hogy más ajaku iskolagyermekait a magyar nyelvnek lassankinti betanulására előkészítse, „A ker. kath. hitoktatást“ és „Bibliai történeteket“ rövid kérdések- s feleletekben hazánk nyelvén, az egyházi felsőbbség helybenhagyása mellett közrebocsátotta (1842). A kis Romának elnevezett szülővárosa leírását a városi tanácsnak följajánlván, ugyanaz illy czim alatt „Brevis historico — topographica descriptio lib. reg. Civitatis Tirnaviensis 1843“ a város költségével napvilágot is látott. Az „Extractus Benignarum Resolutionum regiarum in publico-ecclesiasticis editarum“ általa 1844-ik évig megbővítve és czélszerűleg elrendezve, az országos törvények mintájára latin-magyar nyelven a mondott évben közvételétetett. Egy a pesti egyetemi hittani kar által 1853-ban kitűzött jutalomkérdésnek megfejtését megkisértvén, elfogadott pályadolgozata „A keresztény hit-igazságok összefüggése a ker. élettel“ czim alatt közrebocsátatott. Az esztergomi főegyház fölszentelésének emlékezetére kiadott; „Memoria Basilicae Strigoniensis anno 1856. 31-a august consecratae“ című könyvnek szerkesztésében tevékeny részt

vőn. Vannak egyéb kisebb dolgozatai is a „Fasciculi ecclesiastico-literarii“, továbbá „Sion“ és „Religio“ című egyházi folyóiratokban elszórva; néhány terjedelmes munkálata pedig kéziratban maradt, úgymint: „Geramb Ferdinand Maria (báró) romai utazása németből fordítva 1842,“ melyből mutatványkép „Egy céltvesztett kísérlet Lamennais abbé megtérítésére“ a „Religio és nevelés“ című egyházi lapban; „Roma művészeti tekintetben“ pedig némi bővítésekkel az „Athenaeumban“ jelent meg; továbbá „Bazin sz. kir. városa történeteinek rövid rajza 1844;“ végre „A keresztény erkölcs és annak tökéletessége“ Rodriguez Alfons jesuitapap után szabadon átdolgozva 1851. Pesteni hivataloskodásának ideje alatt a Szent-István-Társulatnak dolgozó társa volt, jelenleg pedig annak ügykezelését Esztergom környékén osztja.

Oláh László, szül. Budán 1825. Tanult szülőhelyén és Pesten. Elvégezvén a jogot, ügyvédkedni kezdett, de az újabb szervezés következtében az ügyvédségtől elmozdítottván, Pesten ügynöki hivatalt állított föl. E téren sem boldogulhatván, szerencséjét Eperjesen kereste, hol 1851-ben meghalt. Munkái: „Magyar önügyvéd. Mindennemű jogügyletekbeni tanácsadó.“ Pest, 1853. 8dr. 459 l. „Végrendelkezési és örökségi ügyekre vonatkozó összes törvények rendszeres magyarázata.“ U. o. 1854. 8dr. 150 l. „Házassági kötés és elválás a jelen törvények értelmében. U. o. 1854. 113. l.

Oláh Miklós, azon főpapok egyike, kik az egyházi kormányzat és tudomány mezején örök nevet vívtak ki magoknak, született 1493. Nagyszombatban. Ősei Havasföldről szakadván, Oláh mellék, utóbb vezetéknevűvé vált nevezeteket nyertek. Miklós 1510-ben II. Ulászló király udvarába került, s ennek holta után, 1516. Szákmári pécsi püspök titoknokává lett, s ennek ösztönzéséből egyházi pályára lépett. 1518-ban már kanonokságra emeltetett; 1522-ben pártfogója esztergomi érsekké neveztetvén, Oláh Miklóst is magával vitte és esztergomi kanonokká nevezte.

1526-ban Szalkay László érsek ajánlatára II. Lajos király és Mária királyné titkára lett. A mohácsi catastrophá után Mária királynőt követte Posonyba s I. Ferdinand király pártjához szegődött, ki őt 1527. székesfejérvári örkanonokká nevezte ki. V. Károly intézkedése szerint Mária Németalföld (Flandria) kormányára ment, s Oláh Miklós főtanácsosul rendeltetett melléje, s itt működött 1542-ig. Ekkor I. Ferdinand kívánságára visszatért; 1543. zágrábi püspökké és kir. korlátnokká, 1548. pedig egri püspökké neveztetett. Az ő püspöksége alatt (1552) tüntette ki magát Dobó István Eger várának hős védelmezésében Amhat pasa ellen. — 1553. maj. 7-kén Oláh Miklós esztergomi érseki székre emeltetett, s mint ilyen rendkívüli buzgalmat fejtett ki a protestantismus terjedésének meggátlásában. Nagyszombatban háromszor tartott egyházi zsinatot; a másodiktól követek küldettek a tridenti zsinatra. 1562-ben Nádasdi Tamás halála után Oláh Miklós királyi helytartóvá nevezetett, s 1563-ban megkoronázta Maximilian királyt Posonyban. Meghalt 1568. N.-Szombatban; tetemei ugyanott sz. Miklós egyházában tétettek le. Tudományos miveltése nem csak a hazában, hanem a külföldön is elismerteték. Ismereteit leginkább saját szorgalmából s könyvek olvasásából gyűjté, mint ezt a következő verse bizonyítja:

„Si quid inest nobis, quod multum exile fatemur,

Hoc furtim taciti me docuere libri.“

A gyakorlati téren tanusított bölcs tapintatán kívül, tudományáról a következő munkái tesznek bizonyosságot: „Catholicae ac Christianae Religionis praecipua quaedam capita, in Synodo Tyrnaviensi 1560. explicata.“ Kiadta Péterfi „Sacra concilia“ czimű munkájában. II. kötet 45—129 l. — „Hungaria, sive de originibus gentis, Regni Hungariae situ, habitu, opportunitatibus.“ Foglaltatik Bél Mátyás „Adparatus ad Historiam Hung.“ czimű munkájában. „Attila.“ Mellékeltetett Bonfin régibb kiadásaihoz. Irt ézenfölül egy rövid Krónikát is 1464—1558, melly Bél M. Hun-

garia"-jához van esatolva. Munkáit Europa akkori legfőbb tekintélyű tudósai is méltányolták.

Olasz Pál, elemi hittant irt illy czim alatt: „A közön-séges keresztyén romai sz. hitnek hat fő ágazatiról való ké-telkedésnek megfejtése.“ Nagyszombat, 1719.

Ónodi János, kassai ref. collegium igazgatója volt. Versekbe foglalva kiada illy czimű munkát: „Számvetés mestersége.“ Kassa, 1693.

Ónodi Sámueltől fönmaradt „Szentek imádságával illatozó arany csésze.“ Kolosvár, 1772. „Házi és egyházi könyörgések.“ U. o. 1782.

Ördög Dániel, költő, szül. 1815. Nyáregyházán, Pestmegyében. Atyja balkörülmények következtében Arad-megyébe ment szolgálatkeresés végett, s költőnk anyjával Irsára vonulván, itt árvamódon, nélkülözések közt tölté gyermekéveit. Hét éves korában Aradmegyébe ment atyjá-hoz, ki ott uradalmi tiszt volt. E megye regényes vidéke varázserővel hatott képzelődésére. Nagy örömet lelt a köl-temények olvasásában és szavalgatásában. Atyját nemsokára elvesztvén, a nevelés gondjai ismét anyja vállaira nehezül-tek, ki azontul Mezőberényben kosztosok tartásából élős-ködött. Végezvén itt alsóbb tanulmányait, Késmárcra s innen Eperjesre ment, melly utóbbi helyen a theológiát kezdé tanulni. De csakhamar föl hagyott az iskolába való járással s falura ment nevelőnek, melly rögs pályán elő-kelő uri házaknál föl váltva mostanig működik; közben há-rom évig az ujhelyi izraelita tanodánál viselt tanárságot. Kedvencz tanulmánya a természeti tudomány, különösen a növény és állattan, s mint szakértő magy. természettudo-sok 1846-iki Eperjesen tartott gyűlésén, a növény kiállítá-sával foglalkozék. Az iredalomban „Őszi virágok“ czim alatt Sárospatakon 1857-ben megjelent költeményeiről is-meretes.

Orosz Ádám, eger-szalóki plebános az egri főmegyé-ben, 1804. novemb. 23-án na. Orosz György huszár száza-dos atyától és franczia származásu anyától született Miskol-

czon. Gymnasiumi iskoláit szülővárosában végezte. 1823-ban az egri növendékpapok sorába fölvétetvén, bölcsészeti, theologiai és jogtanulmányait az egri érseki lyceumban végezte. 1828-ban áldozó-pappá szenteltetvén, 1829—1832-ig részint káplán, részint plebánoshelyettesi minőségben működött Egyeken, Törökszentmiklóson, Tisza-Beőn. Polgáron és Kardszag-Ujszálláson. 1832—1837. mint székes-főegyházi szónok, mint katonák szónoka, az egri főszentszéknél mint szegények ügyvéde és mint káptalani karsegéd folytatta pályáját Egerben. 1837. július 1-jén a káptalan, mint egyházvédnök kijelélése folytán eger-szalóki plebánossá neveztetett ki, hol jelenleg is ernyedetlen buzgalommal folytatja lelkipásztori hivatását. A szellemszakra, melly fokonkint melegítő és világító tűzzé növekedvén, jelentékenynyvé tette Orosz Ádám nevét, a papnöveldében fejlődött ki, különösen azon színjátékokban, mellyeket farsangi s egyéb alkalmakra eredetileg irt, s előadatott olly kitünő ügyességgel, hogy előadásait főpásztora, a nagynevű Pyrker is megtisztelte jelenlétével. A játékokban kifejtett jeles előadás kétségtelen jele volt a szónoklati képességnek, mellyel mint főegyházi szónok öt év alatt annyira megnyerte az egriek szívét, hogy most 20 év múlva sem felejthetik, és szép számmal járnak ki bucsujára, mellynek igen nagy érdeket adnak a szabadban rendszeren ő általa tartatni szokott egyházi beszédek, mint megannyi megújító a régi kedves emlékeknek. S hogy beszédei nemcsak az előadás elragadó ereje, hanem tartalmasságuk által is teljesen igazolták a felőlők méltán támadt véleményét, bizonyítja azon részvét és közhelyeslés, mellyel O. Á. „Egyházi beszédeit“ már 2-ik kiadásban használja az egyházi közönség. Helyes és igen sokszor meglepő inventio, jó elrendezés, világos kifejtés, eszmegazdagság, a szentírás és szent atyák keneteljes használata azon kiváló tulajdonok, mellyeknél fogva O. Á. egyházi beszédei szónoklati irodalmunknak mindenkor jelentékeny kincsei maradnak. 1832. évben egy társas körben vita támadván egyik s másik nyelv sajátosságairól, O. Á.

nyelvünknek azon sajátágát is főlemlítette, hogy rajta ige nélkül is lehet értelmesen akár egész beszélyt írni. Állítását megtámadták; 6 néhány nappal utóbb „Ida vagy a pusztai sir” czimű beszélyével igazolta, melly 1846-ban „Az Életképek”-ben, 1855. külön kiadva is megjelent. S jellemző, hogy azt Toldy Ferencz hasonlóan igenélkül ismertette. Egyes röpiratai is vannak részint kéziratban, részint nyomtatásban. 1841-ben irt a házassági áldás megtagadása ügyében P. L. méltatlankodó röpirata ellen „Homoeopathia” czim alatt. — 1848-ban irt S. J. a nemességet és clerust megtámadó s gyanúsító röpirata ellen „Tiltott könyv” czim alatt, melly sajtó útján is megjelent. O. A. jellemének kiegészítéséhez tartozik azon vonás is, mellynél fogva a költészet terén, főleg népies modorban igen szép műveket irt, s a nélkül, hogy a szerzőt ismernék, nagyszámu népdala forog a nép ajkain. A szerénység tulságának kell tulajdonítani, hogy azokat mind- eddig a sajtóterétől elvonta. Az irodalom érdekében ohajtjuk, hogy legyen baráti kéz, melly valamint ezeket, úgy még kéziratban levő jeles egyházi beszédeit is a feledéstől megmentse.

Orosz Ferencz, balásfalvi illy nevű család ivadéka, a hajdan Magyarországbán virágzott remete sz. Pál szerzetének egyik legkitünőbb tagja, tudományáról s buzgalmáról híres férfiú volt, mint azt számos nyomtatásban megjelent művei tanusítják. Megírá ugyanis szerzete történeteit és „Synopsis Annalium Eremitarum ff. Eremitarum Ord. S. Pauli” czim alatt, Sopronban 1747-ben bocsátá közre. 1754-ben Nagyszombatban jelent meg tőle magyar nyelven sz. Jeromos remete sz. Pálról irt munkája „Egyedülvalóságnak ékessége” czim alatt két kötetben; melly munka 1757-ben 2-ik kiadást ért. Kummer László után fordítva kiadott „Puteus aquarum viventium: Élő vizek kútya” czimű munkája u. o. 1743-ban látott világot. 1758-ban pedig „Vita moriens, avagy haldokló élet” czimű művét bocsátá közre Nagyszombatban, 1754. Magyarázatok kíséretében kiadá: „Orationes procerum Regni Hungariae.” Kőszeg,

1754. Egyéb munkái: „Első remete sz. Pál lelki elmélkedésekre gerjedeztető barlangja.“ N.-Szombat, 1755. „Keresztényi tökéletes halálra készülő élet.“ Posony, 1758. Magyarra fordítá s betürendbe szedve kiadá Hanapi „Flores biblici“ czimű munkáját illy czim alatt: „Lelki kincsekkel rakott tárház.“ Kassa, 1769. 8dr. 510 l. „Magyarországnak jeles tündökléssel feltetszett uj csillaga.“ Sárvári b. Szűz Máriáról írott könyv. Nagyszombat, 1754. Végre 1760-ban Budán jelent meg tőle Jánosnak a küköllői eszternek kronikája magyarra fordítva illy czim alatt: „Első Lajos magyar ország királyának dicsőséges országjárásáról stb. rövid krónika.“ — Ezenfölül kéziratban maradt tőle Kempis Tamásnak Jézus követéséről írt munkája, latin versekbe foglalva.

Orosz József, ki a balásfalvi Orosz nemzetségből származott 1832. Posonyban adott ki egy munkát illy czim alatt: „Gróf Széchenyi István mint író;“ melly németül is megjelent. Ő szerkesztette a „Hirnök és Századunk“ czimű politikai lapokat keletkezésök óta mind végig. u. m. 1837—1842; továbbá 1834 és 1835-ben a „Fillértár“ képes hetilapot is.

Oroszhegyi Mihály, szép verses könyvet hagyott hátra „A fenyőfának hasznos voltáról.“ 1655. Horányi jeles latin költőnek mondja, s szerinte e munka először latinul jelent meg.

Oroszhegyi Szabó Jósá, Oroszhegyi székely apától származott. 1822-ben majus 24. Nagykolcson, Szathmárme gyében született. Atya gazdatiszt, számos gyermekkel megáldva, őt neveltetés végett testvérbátyjára, Szabó R. János minoritarendi főnökre bízta; ki az elmetehetőségben sokat ígérő gyermeket anyja ohajtásával egyezőleg papságra szánta, s Nagybányán és Szathmáron végzett tanodai éveiben folyton gyámolta. A növendék a kitűzött irányra minél kevesebb hivatást érzett; annál többet vonzódott az irodalom felé, mellynek már korában jeles terményeit az 1830—40. években nagy előszeretettel tanulmányozta.

1837-ben a szathmármegyei papjelöltségre csődülés alkalmával gyöngé fiatalsága miatt (15 év) elmellőztetett. Ekkor örvendezve sietett nagybátyja szárnyai alá Miskolcra, remélván s kérván a pályára képeztetését. De a gyám másképp akarta; hogy évben és ismeretekben gyarapuljon, magánál tartotta; a költészi — akkor 6-ik — tanévet ismételnie kellett. Ekkor tanult görögül, és nagybátyja titkára Lakatos Ottótól német nyelvet, utóbb francziát. Már mint érettebb s tantársai közül kitűnt ifjat vitte Nagybátyja Egerbe, hol az érszékmegyei papnöveldebe föl is vétetett. Itt nagyravágyás tudomány- és tetszomj ösztönözték az ifjut; papi hivatáskörében kecsgető jövőt nem látott, s bár pályatársiról, az intézetbeli bánásról örömmel, volt előljáróiról mindig tisztelettel emlékezik, a hajlamaival nem öszhangzó küzdött, nagybátyjával e fölött egész évig folytatott vita után, határozottan odahagyta. Ekkor az őt kedvezményeivel elárasztott nagybátyja teljesen kitagadta. — Magára hagyottan, temérdek vágygyal, kevés reménnyel került az ifju Pestre 1841-ben. Nagybátyja azon végtanácsccsal bocsátotta el, hogy ha a világ zajába vágyik, küzdjön becsülettel, talán még az orvosi pálya diszteni fog számára. Dr. Bugát Pál volt akkor orvoskari dékán. E férfsu a beiratásra jelentkező ifjat tanusítványiból ismervén föl, tüstént fölkarolta, s ideiglen az általa szerkesztett 'Orvositár' javitnokául alkalmazta, aztán jótékonyan vezette mindaddig, míg ő önállólag létezni képesítve lön. Mindamellet küzdés, nélkülözés, szenvedés három évi osztályrésze lön az ifjunak. Ez alatt egyetemi ifjakkól 'önképző társulat' alakult, mellynek ő tagja, jegyzője, végre elnöke lett. E társulati működés terményeiből közlé Oroszhegyi legelső irodalmi művét Garay 'Regélő'-jében, 'Az avasi rém' szathmármegyei népmondát. Később verselni kezdett Frankenburg 'Életképe'iben. Majd nedélyes elmefuttatással lépett föl Vahot I. 'Divatlap'-jában. Azonban lelke inkább vonzódván a komoly tudomány terére, az akkor elkekezett természettudományi társulatba elnök Bugát által bevezetve, ennek

gyűléseit szorgalmasan járta, s az ugyanott készült magyar természettudományi, különösen vegytani műszavakat hatáskörében szenvedélyesen terjesztette. Mint önképző társulat elnöke Helmenzy által fölismeretvén, ez őt az akkor beteges Garay helyébe 1844-ben a „Jelenkor“ ujdonsági rovata vitelére szolitotta fel; e hivatásban aztán szakadatlanul működött 1847-ig, mikor őt Jókai váltotta fel. Időközben számos értekezést irt a Jelenkor és Társalkodóban hazai mozgalmi ügyekben táj- s népismerttetéseket az „Életképek“ben, az oláh nép ismertetését Vahot „Magyar föld és népei“ czimű folyóiratában. E foglalkozás és orvosi tanpályája folytatása közben szép működési tér nyílt előtte Rösztler Ágnes assz. leánynevelő intézetében, melyet virágzási korában szellemileg öt évig vezetett, az akkor nemzetiségért lelkesült pesti szülők nagy meglegedésére. Mint tanító irt „Magyar nyelvtant“ magyar és német nyelven 1847. Ugyanez évben az intézettulajdonosnéval vállalkozólag indította meg a „Honleányok lapjai“ folyóiratot, mely az akkori censura-viszonyok miatt csak mint könyv füzetekben jelenhetett meg; negyedik füzeté 1848-iki martiusban sajtó alatt rekedt. A magyar revelés terén akkoriban ez első és egyetlen vállalat ezélja volt a hazai nőnemet hasznosan mulattató ismeretekkel ellátni, mire O. rokonlelkű ifjakkal, mint: Vasvári Pál, B. Nyáry A., Bulcsu K. Tompa M., Szabó R. s másokkal szövetkezett. Ez évben O. az orvosi tanpályát bevégezte; s már 1848-ban tudori szigorlatokat vala teendő, midőn a közmozgalom őt is más hatáskörbe sodorta. B. Eötvös J. m. minister őt közoktatási fogalmazóvá nevezte ki; e hivatalból azonban nem-sokára táborba szállt, hol mint hadi orvos, majd fegyverrel, s utóbb mint csapatparancsnok szolgált. A forradalmi ügy hanyatlása után, viseleteért ő is halálra ítéltetett; de csak később kertilvén hadi törvényszék elé, 10 évi várfogságra csehországi Józsefvárba vitetett; honnan 5 évi szenvedés után cs. kegyelem által mult 1856. évi decemberben szabadult. Pestre érkezéével tüstént megkezdé irodalmi működését; kedvencz tanulmánya és gyógygyakorlati tárgya levén

az Ód (eddig ugynevezet állati delejeség), e természetertőnyről értekezésfolyamat adott a „Napkelet”ben; 1857. év folytán lett orvostudorrrá és szülész-mesterré. Közelebb megjelent „Szervényi vegytan” (Chemia organicorum) czimű munkája. Ezenkívül még ez év folytán megjelenik tőle egy érdekes mű: „Ód, és az emberi egészség új ápolási rendszere.” A múlt júniusban megindult „Orvosi hetilapnál” ő szerkesztő társ.

Osváld Zsigmond, remete sz. Pál szerzetének tagja volt. „Groß Essex” czimű szomorujátékot fordította magyarra. Megjelent nyomtatásban Posonyban, 1785. Eredeti műve: „Zsófia avagy az igazságos fejedelem. Győr, 1786. Szintén tőle van a „Panaszolkodó feleség.” (Erasmus beszélyeiből). U. o. 1787.

Ozdi Ferencz (gálfalvi), e nevű, erdélyországi régi nemes családból, szül. Kiskeden, Udvarhelyszékben 1741. Tanulmányait Kolosvárott végzte, és azután a királyi ítélőszéknél joggyakorlatra lépett. Hosszu tünődés után arra határozván el magát, hogy a kath. vallásra térend, Socin vallásu szülőitől kitagadtatott; e miatt 1762-ben elhagyta Erdélyt, s egy ideig Nagyváradon tartózkodott. Innen Patatich Adám váradi püspök közbenjárására Bécsben a császári kápolnában, Mária Theresia királynő és fia II. József jelenlétében megkereszteltetvén, arany lánczozal megajándékoztatott. Az erdélyi udvari cancelláriánál nyervén alkalmazást, a bécsi tudományos egyetemenél tanulmányait folytatta, s különösen az államtudományokbani képességének későbbi hivataloskodása alatt fényes jeleit adá. Magyar nyelvre fordította és Bécsben kiadá: „A főtisztelendő Urnak, Muratorius Antalnak, az Istenről, és az Isteni dolgokról való tudomány, egyházi és világi törvény Tanító mesterének: Modonai Apátornak stb. a nagy parancsolatról és felebaráti szeretetről szóló munkája.” Horányi még a következő, általa fordított munkákról tesz említést: Muratoriusnak „A pestisről irt könyve;” Buffliennek Jézus Társaságából való híres papnak a keresztényi vallásnak igazságáról irt munkája; — Bellegard, nagy nevű franczia apátornak a

nevetségos dolgokról; Dell Ossának, a nagy világi tanító semmiről, avagy a mostani Boszorkányságról írt tudós könyve; Bossuet, az ellenmondók Hitbéli tudományok történet dolgainak fontos leírása.“ — Megjelentek-e e munkák nyomtatásban, nem tudni.

Ozolyi, valódilig Frangepan Flóra, a Bécsujhelyben lefejezett szerencsétlen Frangepan Ferencznek leánya; elkeseredettségében atyja lakhelyéről nevezé magát Ozolyinak, sz. Klára-rendü apácza lett s ezek körében keresé gyermeki fájdalmának enyhét, buzgalmi könyvek írásával nyújtván tápot magas műveltségü lelkének. Tolla alól a következő, szép magyarsággal írt könyvek kerültek ki: „Megdicsőített penitentsiatartásnak eleven példája.“ Sz. Ferencz életét tartalmazza. Posony, 1772. 4dr. 440 l. „Lelki iskola.“ Halálrólí elmélkedés. U. o. 1722. Stanihurstius „Az Ur kinszenvedéséről“ szóló könyvét magyarra fordítva kiadá u. o. 1727. „Jó reménységnek hajócskája.“ Buda, 1743. „A halandó testben szenvedő halhatatlan Istennek historiája.“ Több kiadást ért. Utolsó javított kiadás, Eger, 1776.

Ozora Imre, az elsők közül való volt, ki Wittenbergába ment tanulásvégzett 1530 körül. Viszajövéen, tanító volt Békésben, s később udvari pap több előkelő családnál. Magyarul írt egy munkát, „A Krisztusról és az ő Ekklesiájáról.“ Krakó, 1546.

Pados János, fejérmegyei áldozár, szül. Dunaföldvárt 1820. Budán, Kőszegen a gymnasialis osztályokat, a bölcsészeti pályát Pesten végzé. A bölcsészet bevégeztével 1836-ban a fejérmegyei nevelékpapok közé vétetett föl s a theologiai osztályokat Székesfejérvárott végzé 1840-ben; de fiatal kora miatt áldozárrá csak 1843-ban szentelteték föl. Azalatt mint aldiakonus a püspöki udvarban b. Barkóczy László oldalánál egyházi asztartó volt. Felszenteltetvén, előbb káplán Bogdányban, később újra a püspöki hivatalnál mint szentszéki jegyző buzgólkodék. Az 1848-iki forradalomban tetteles részvét miatt elítélteték, s három évet fogságban töltött. 1853-ban szabadságba helyeztetvén, megyéjébe visszatért, és gr. Károlyi György házához jött mint nevelő s udvari káplán,

hol jelenleg is működik. Időközben hantosi plebános is volt, miről azonban lemondott. — Írt a „Religio“ számára több jeles cikket és tudósításokat, s több más lapba is névtelesen. Asonföltűl nyomtatásban megjelentek némelly egyházi beszédei is; ilyenek: „Nagybőjti szent beszédek.“ Pest, 1854. nagy 8dr. 80 l. — Ő fordítá továbbá jeles magyarsággal Montesquieu művét s kiadta illy czim alatt: „A romaiak nagysága és hanyatlása, azoknak politikája a vallásban.“ Pest, 1856. 8dr. 278 l. — Schmid Kristóf munkája nyomán írt és kiadott „Bibliai történeteket, az ó és új szövetségből és apostolok cselekedeteiből.“ Kisebb gyermekek számára. Pest, 1855. Kéziratban sajtóra várnak, egész évre szóló szentbeszédei és evangéliumi magyarázatok.

Pajor Gáspár, magyarra fordította Mendelsohn „Fédon, vagy a lélek halhatatlanságáról“ írt könyvét, három beszédben. Megjelent Pesten, 1793. 8dr. 292 lap. Kármán Józseffel szerkeszté az „Uránia“t.

Tótlipcei Pajor István, régi magy. nemes családból szül. 1821. maj. 20. Nyéken, Hontmegyében, hol atyja József közbirtokos s megyei hivatalnok volt. Korponán, Selmeczen, Fosonyban, Losonczon végezte a gymnasiumi, bölcsészeti és jogtanulmányokat kitűnő előmenetellel. Az ügyvédi pályára lépett Pesten; egy ideig id. gr. Apponyi György titkára; később megyei hivatalnok volt. Jelenleg ügyvéd, lakik birtokán Kiscsolomján, Hontmegyében. Ifjú korától számos dolgozatok, leginkább casinós kisebb költemények jelentek meg tőle a Regélőben, Életképekben, Kégl könyvben, Honderűben, Pesti Divatlapban, részint saját, részint Káldor Álmév alatt. Jelesek különösen élczes és humordus epigrammái. Buzgón fáradozott népköltészeti emlékeink gyűjtésében; e részbeni adalékai Erdélyi János magy. népdal-gyűjteményében s Ipolyi magy. mythológiájában használtattak föl. Jelenleg a tevékeny férfit hivatalos foglalkozása mellett különösen jogtudományi s kisebb szépirodalmi munkálatokkal foglalkozik, melyek koronkint álnév alatt jelennek meg a folyóiratokban. Nyomtatás alatt

van tőle „Witschl költői őszi imáinak magyar versekbeni fordítása.“

Pálfi Lőrincz, Erdélyben, Csikszék Mindszent nevű helységében szül. 1720. jun. 20-án. Mint tanuló ifjú a minoriták szerzetébe lépett. Áldozárrá szenteltetvén, hitszónoklata által elhíresédék. Több előkelő családnál udvari kápláni tisztet viselt, s mint ilyen hivatal-üres óráiban a méhészetről írt egy jeles könyvet, melyet Kolosvárott illy czim alatt bocsátott közre: „Erdélyi Méhecske.“ 1762.

Pálkövi (előbb Palkovics) Antal, szül. dec. 4. 1816. évben Sajó-Kazán, Felsőborsodban, hol atyja evangélikus néptanító volt. Az atya kora elhunytával a nagyatyai házhoz vonult vele édes anyja Bátkába, honnan a zsipti ref. népiskolában nyeré az első oktatást. Az algymnasiumot Sajó-Gömörön, a felsőbbet Rosnyón végzé, s még ugyanazon 1834. év utolsó felében Lőcsére ment az akadémiai, különösen papi tanfolyam hallgatása végett. 1838. évben, előbb ugyan helyben Lőcsén, majd Tiszolczon, néhai Jozseffy Pál superintendens előtt letevén a papi vizsgát, mint papjelölt hallgatá 1839-ben Eperjesen a jogtudományt, s egyszersmind a magyar irodalom rendkívüli tanára volt, az angol nyelvet pedig magán órákon adta elő. 1840. szülfölde hívta, nyerte, vallotta papjának 1843. évig, midőn a sárospataki főiskola egyik tanárává megválasztott; hol is előbb a régiségtant, latin, német és franczia irodalmat tanítá; később, Csengery J. halála után, a történelmet adá elő; végre a gymnasium szervezése alkalmával legujabban a hetedik osztály vezetése, s a két felsőbb osztályban a latin és német irodalom tanítása bízott reá. Nyomtatásban megjelent tőle: „Az emberi mivelődés története.“ Sárospatak, 1845. 256 l. 8dr. „Magyarország története.“ Sárospatak, 1852. — Első k. XVI. és 320. Második k. 1854. 376 l. 8dr. Harmadik k. sajtó alatt. — Kéziratban „Középkor története“ 3 kötet. „A pápák befolyása Magyarországon.“

Palma Károly Ferencz, szorgalmas történetbuvár és

író, szül. Rózsahegyén, Liptó megyében, 1735. aug. 18-án. Tizenöt éves korában a jezuita-szerzetbe lépett, s miután a bölcsészetet Kassán, a theológiát Bécsben dicsérettel elvégezte, s letévé a szerzetesi fogadalmakat, tíz évig a nagyszombati királyi neveldeben, s 1771 óta a bécsi Theresianumban a nemes ifjúságot oktatta. A szerzet eltöröltetése után M. Theresia által Krisztina főhercegnő udvari káplánjává neveztetett, s ez időtől fogva egész időjét a már régóta kedvelt hazai történet kutatására és megírására szentelék. 1776-ban Kalocsán kanonokká, 1779. nagypréposttá, 1784. címz. püspökké és érseki helyetessé neveztetett. Meghalt Pesten, 1787. febr. 10-én. Élt 52 évet. Hazánkat érdeklő munkáinak címei ezek: 1) *Specimen Heraldicae Hungariae regni, Provinciarum nobiliumque scuta complectens.* Bécs, 1766. 4dr. 2) *Notitia rerum Hungaricarum ab origine ad nostram usque aetatem.* 3 kötet. Nagyszombat, 1770. Több kiadást ért. 3) *Tractatus de titulis et scutis, quibus M. Theresia ut regina Hungariae utitur.* Bécs 1774.

Palóczy György, liskai ref. predikátor, „Lakadalmi köntös, azaz: Az idvezítő kegyelmeknek jegyeire szabattott életnek módja“ című könyvet adott ki Posonyban, 1777. 8dr. 275 l. Más munkája „Állandó élet tüköre“ cím alatt jelent meg 1779-ben, Posonyban.

Palotai Zsigmond, gyalog ezredbeli kapitány, illy című munkát hagyott hátra: „Vitézeknek aranyos tüköre.“ Posony, 1747.

Palugyay Imre (ifj.), jeles statisztikus, szül. Mádon, Zemplén megyében 1818. oct. 6-án. A gymnasialis folyamat S.-A.-Ujhelyen, a bölcsészetet Rosnyón, a jogi tanpályát Kassán végezte. Joggyakorlaton majd Borsod-, majd Zemplén megyében volt s az 18^{39/40}-iki országgyűlés után ügyvéddé avattatott. Ugyancsak 1840-ik év utolsó napjaiban a m. k. helytartótanács gyakornokává fölvétetvén, négy éves gyakornoksága után 1846-ban a tanulmányi bizottsággal egyítve volt kir. könyvbíráló hivatal tollvivőjévé nevezetett. 1848-ban a magyar belügyministerium által Fényes

igazgatósága alatt létesített statisztikai hivatal egyik tagjává, 1849-ben hg. Windischgrätz által az id. alakított polgári közigazgatás tanulmányi osztálybeli egyik titoknoknak, ugyanezen évi sept. havában a budapesti főispánság titoknokává, 1851-ben pedig ugyanitt kerületi tanácsossá neveztetett, míg végre ezen hivatali minőségnek megszűntével csász. tanácsosi czimmal a cs. kir. magy. helytartóság posonyi osztályához titoknokul küldetett. — Az irodalmi téren különféle időszaki iratokban lépett föl. 1841-ben. „Ügyvédek. Korszerű tervezet ezeknek ügyében“ című 160 lapra terjedő munkáját adá ki. Ezt követé 1842-ben „Werböczy István rövid életrajza“ (38 l.). — 1844-ben kezdé meg „Megyerendszer hajdan és most“ című terjedelmesebb irodalmi működését, melly nagyszerű munkája négy vastag kötetben a) Megye-alkotmány; b) Megyehivatalok czimek alatt 1844-ben; — c) Megyekiadási rendszer s megyestatistika, első rész: Tiszáninneni és Tiszántuli megyék czimek alatt 44 táblával 1847-ben, s végre d) „Megye statistika, második rész: Dunáninneni és Dunántuli megyék és szabad kerületek“ czim alatt 46 táblával 1848-ban jelent meg. Ugyanez évben bocsátá közre „Turmező oklevelekkel kísért jogtörténeti ismertetését.“ 1847-ben a m. akademia által lev. taggá neveztetvén, székfoglaló értekezése „Történeti vázlatok Dalmáciának hazánkhozi viszonyairól“ külön füzetben 1852-ben jelent meg. Ugyanez évben inditá meg a magyarországi cs. k. helytartóságnak körrendelete folytán hivatalos uton nyert adatokból „Magyarország történeti, földirati s állami legujabb leírását,“ melly nagyszerű munkából eddig négy vastag kötet jelent meg. I. köt. Buda-Pest leírása. Pest, 1852. — II. köt. Esztergom, Sz.-Fejérvár, Szeged, N.-Várad, Debreczen, Szatmár-Németi, Felső és Nagy-Bánya városok leírása. 1853. — III. köt. Jász-Kun kerületek s külső Szolnok vármegye 1854-ben. — IV. köt. Békés, Csanád, Csongrád, Honth vármegyék leírása 1855-ben jelent meg. Ezen roppant szorgalommal, s történeti ismerettel irt munka folytatatólagos köteteit feszülten várja a közönség.

Panczél Dániel, szül. Mérán Kalotaszegen, Erdélyben. Alapítója volt 1793-ban a „Magyar Mercurius- és Ujbécsi magyar Muzsa“-nak; mely folyóiratok 1798-ban szüntek meg.

Pankotai Ferencz, szalontai predikátor, közrebocsátott korának viszonyaihoz alkalmazott elmélkedéseket illy czimmal: „Sanctus Hilarius, avagy: Mindenféle szomorúságoknak neme ellen való elmélkedések.“ N.-Várad, 1650.

Pap János (száldohosi), irt illy czimű könyvet: „Hat hangu ének, avagy magyar, deák, német, angol, francia és olasz nemzeti beszélgetések.“ Buda, 1796. 8dr. 223 l.

Pap Lőrincz (vajdakamarási), irt „Igen szép históriát az Jason királynak házasságáról.“ Kolosvár, 1581.

Pápai István, Pope-nak „Az emberről való leveléit“ tevő át nyelvünkre. Szeben, 1798.

Patai István, pápai predikátor, nevezetes könyvet bocsátott közre illy czim alatt: „A Sakramentumokról in genere és kiváltképen az Ur Vacsorájáról.“ Baja, 1592. Ajánlva van Enyingi-Török István hunyadmegyei főispánnak. Második kiadás. Fejérvár, 1643. Azonfölül magyarra fordítá Vires Lajosnak a házassági kötelemekekről szóló könyvét

Pataki István, szül. 1641-ben Erdélyben. Honnvégzésén tanulását, Bánfi Dénes költségén a belgiumi akademiákba ment, s visszatérvén, kolosvári tanárrá neveztetett. Apafi Mihálynak négy évig volt tanítója. Jótavójét, Bánfi Dénest fogságába is követte, s mentségére irt egy munkát, sőt jelenvolt, midőn 1674-ben Bethlen várában fejét vették. — Azonfölül magának is voltak sok kellemetlenségei; vádoltatott ugyanis, hogy új vallástant követ és terjeszt, s sok ideig egyházbírói kereset alatt nyögött, míg végre a vád alól fölmentetett. Viszontagságteljes életét 1693-ban fejezé be. — Magyarra fordított latinból illy czimű könyvet: „E világ igazgatásának mestersége; mely száz jeles Regulákban adatott elő.“ Megjelent, Teleki Mihálynak ajánlva, Kolosvárt, 1681. 4dr. 310 l.

Patay Sámuel (bajai), magyar nyelvre fordított és kiadott illy czimű könyvet: „A régi indusok bölcselkedések, azaz: példákkal jó erkölcsökre tanító könyv.“ Egerben, 1781. 8dr. 409 l. Eredeti műve: „Egy jó atyának fiait oktató tanítása.“ Lipcse, 1788.

Patkai vagy **Patikai Lukács**, orvos, irt illy ezimű könyvet: „A lovaknak, szarvas marhának stb. betegségekről és azoknak gyógyításokról való oktatások.“ Pest, 1792.

Pauler Tivadar, m. kir. egyetemi jogtanár s a m. akademia lev. tagja, szül. Budán, 1816. Iskoláit a budai főgymnasiumban és a pesti egyetemen kifűnő sikerrel végezvén, 1832-ben a bölcsészet, 1836-ban pedig a törvények tudorává avattatott, s miután 1838-ban Pesten a természeti jogot rövid ideig mint helyettes tanította, a zágrábi akademiához rendes tanárnak neveztetett ki. 1845-ben Zágráb-megye rendei által az ottani megyei törvényszék közbirájává, 1845-ben a m. tudós társaság által lev. taggá választott. 1846-ban a pesti királyi, 1847-ben a gräczy cs. kir. egyetem jogtudományi karának tagjai közé vétetett föl. 1848-ban a pesti egyetemen lett jogtanár, hol jelenleg a jog- és államtudományi encyclopaediát, bölcséleti jogtant és nemzetek jogát tanítja magyar nyelvén. Első magyar irodalmi munkái a Századunk, Athenaeum, s Tudománytár folyóiratokban jelentek meg, ujabban pedig az Uj Magyar Múzeum és Akadémiai Értesítő hasábjait diszitik. Kitűnő értekezése a Tudománytár 1742—43 iki füzeteiben: „Az észjogtudomány fejlődése s jelen állapota. Akadémiai székkfoglaló értekezése „Az álladalom jogalapjáról“ szólott. Nagyobb munkái: „A Jog- és Államtudományok Encyclopaediája.“ Pest, 1851. „Bevezetés az észjogtanba.“ Pest, 1852. „Észjogi alaptan.“ Pest, 1854. — Pauler mint tanár és tudományos férfin tanítványai és a tudós világ előtt egyiránt tiszteletben áll.

Paulikovics Lajos, szép készülségű fiatal író, szül. Huszton, Máramarosmegyében, 1832-ben. Alsóbb iskoláit a szigeti kegyesrendiek alatt, a bölcsészetet és jogot ugyan-

ott a ref. collegiumban végzé be 1851-ben, mikoron e Bethlen fejedelem által alapított híres intézet megezüntetett. — A reménydus, szorgalmas ifjut 1852-ben szívindító szerencsétlenség érte: elveszté szülőit, egyetlen fivérét, és szemei világát! Kinos helyzetében épszellemé nyujtott némi vigasztalást: nővérének tolba monda azon szép történeti elbeszéléseket, melyek több divatlapban, nagyobb számmal a Családi lapokban jelentek meg; ez utóbbinak három év óta hűséges dolgozótársa. Szamevilágát Schöft Károly budai orvos némileg visszaállítá, s ennek köszönhetni, hogy nevével ujabbán a Családi lapokban alapos ismerettel, szép költői fölfogással irt, erkölcsi alapra fektetett magyar történeti elbeszélések alatt találkozunk. 1853-ban szerzé „Hétvár“ czimű történeti regényét, melly csakhamar második kiadásban is megjelent. Ezt követék „Rajzok a hajdan-korból“ czimű történeti beszélyek és regék; — mindkét önálló művét az olvasó közönség kedvezően fogadá. Jelenleg ujabb munkáinak összeszedésével foglalkozik.

Pázmándi Gábor, komáromi születésű, „Feleletet irt Magyarai István az országok romlása okairól irt könyvére.“ Nagyszombat, 1603. 4dr.

Pázmándi János, „Magyar grammatikát irt. Pest, 1794.

Pécsi János, illy czimű verses könyvet hagyott hátra: *Oeconomia conjugalis. Az házások életéről való szép Ének.*“ Kolosvár, 1580.

Pécsi Lukács, a XVI. század második felében az esztergomi káptalan ügyviselője volt. E tudós férfin szorgalma és fáradozása következtében látott világot Ransanus Péter „*Epitome rerum Hungaricarum*“ czimű műve, melly másodszor Budán 1744-ben nyomtatott ki. Továbbá magyarra fordítá és kiadta „*Szent Ágoston elmékedéseit.*“ Bécs, 1591. Megirta „*Tisztességes szüzeknek tisztességes koszoruját.*“ Nagyszombat, 1591. Azonfölül „*A testi hét irgalmasságokról*“ is irt egy jeles könyvet. U. o. 1598.

Pécsi Simon, szülővárosától nevezte magát; a latin, görög, zsidó, arab, török, német, oláh nyelvekben jártas

levén, egy ideig Bocskai István titoknoka, később Bethlen Gábor cancellárja volt. Ez utóbbinak parancsából sok ideig fogva tartatott, s Rákoczi alatt javaitól megfosztatott. Ő támasztá Erdélyben az ugynevezett judaismust vagy sabbatarius felekezetet, melly különösen az unitariusok közt sok követőkre talált. A szent írást kezdé fordítani zsidó nyelvből; de e munkája közt meghalt. Talmudból magyarra fordított egy könyvet illy czim alatt: „A sz. Atyákból ki sze-degetett tanuságok, magyarra zsidóból fordittatott, magyarázatjával egyetemben Pétsi Simontól az Isten törvényét szerető Atyafiak kedvéért és épületekért.“ E munkája előszavában említi, hogy munkáinak első zsengeit hidvégi gr. Mikó Ferencz sógorának ajándékozá. A jelen munkát ifju korában Heidelbergában tanulása alatt írta olly czélból, hogy megmutassa, mikép származása nem homályos és paraszt eredetű. (Horányi.)

Pécsváradi Péter, nagyvárad ref. predikátor volt, s Pázmány Péter két rendbeli polemiai műve ellen czáfoló feleletet írt, mellyet Biharmegye rendeinek ajánlva kiadá Debreczenben, 1629.

Péczeli József, a debreczeni collegiumban a történet és görög s latin nyelv tanára, magy. akadémiai tag, szül. 1790-ben; fia a híres Péczeli Józsefnek. Tanulmányait a debreczeni főiskolában végezte, s azokat a külföldi egyetemeken folytatván, Debreczenbe collegiumi tanáruul tért vissza, s mint illyen halt meg véletlenül 1849. élte 60-ik évében. Kitünő szónok és kedves stylusu magyar író volt. Több író munkáit adta ki latin és magyar nyelven. Előbb Europa ujabbkori történetét írta meg s adta ki latin nyelven két kötetben, majd „Lant“ czimű zsebkönyvet szerkesztett három éven át, a collegiumi nevelendékek szépirodalmi dolgozataiból; továbbá „Epigrammák és apróságok“ czimű füzetkét adott ki. Legnevezetesebb munkája: „A magyarok története a mohácsi vészig“ Két kötet. Ő adta ki atyja „Erkölcsei predikázióit.“ Második neje, Szentgyörgyi Erzsébet több szépirodalmi dolgot közölt a lapokban.

Pelczmann Gergely, szent-ferencz-rendi áldozár, jelenleg Pesten zárdahelyettes, szül. Veszprémben 1794. aug. 10. Tanult Veszprémben és Győrött. 1815-be lépett a szerzetbe, s végezvén Nagyszombatban és Posonyban a theol. tanulmányokat, 1821-ben Esztergomban áldozárrá szenteltette. — Azóta Érsekújvárott, Kis-Martonban, Németujvárt, Pápán, Esztergomban, Fejérvárt és Pesten, ez utóbbi helyen 25 évig hitészónokoskodott, időközben lelkeszi hivatalt is viselvén. Simonytornyan mint plebános-helyettes és iskolaigazgató, egyszersmind zárdafőnök működött, s ugyanott három osztályu néptanodát építtetett. Nyomtatásban megjelent munkái: „Lelki Kalauz“ házi és templomi oktató és épületes imakönyv. Pest, 1850. Ugyanaz németül. Második bővített kiadás U. o. 1854. Harmadik kiadás U. o. 1856. Kéziratban, primásilag helybenhagyva nyomtatásra vár „Mária virágkoszoruja“ czimű imakönyve. Pelczmann Gergely a lelkipásztorkodási és írói pályán szerzett érdemeinek elismerésül a sz.-ferencz-rendnek Romában székelő generalisa által folyó évi sept. 19-én „Praedicator Generalis“ czimmal földiszittetett.

Pénzes Vincze, sz.-ferencz-rendi szerzetes, „Az örök életnek bizonyos útja“ czim alatt egyházi beszédeket hagyott hátra. Megjelent e könyv 1747.

Perlaky Dávid, Veszprémmegyében, Gergelyben 1754-ki július 19-kén született. Születése helyén kezdé iskoláit, folytatta Sopronban, Posonyban, végezte Göttingában. Predikátorságot viselt Gergelyben, Nemeskérben, R.-Komáromban, Kis-Pétzen, és N.-Dömölkön, végre egyszersmind kemenesallyi Senior is volt. Meghalt 1802-ben. Írt több értekezést a Mindenest Gyűjteménybe, és több egyházi és halotti beszéde nyomtatott ki. Ezekon fölül töle vannak még a következő munkák is: „A kisdedeknek első tanúságuk.“ Komárom, 1791. „A gyermekeknek jó nevelésökről való oktatás.“ U. o. 1791. „Gyermekek és ifjoknak imádságos és énekes könyv.“ U. o. 1793. Vannak több alkalmi versei.

Perlitz Daniel, nagy tudományu férfit s korának hazánkban leghíresebb matematikusa, szül. 1705-ben. Atyja evang. lelkész volt Késmárkon. Végezvén ide haza alsóbb tanulmányait, meglátogató Német-, Franciaország s Belgium nevezetesebb egyetemeit s igyekezetét leginkább a mér- és mennyiségtanra fordította. 1727-ben Wittenbergában a bölcsészetet tanuló oly sikerrel, hogy a következő évben Utrechtben e tudományból tudori koszorút nyert. Visszajövéen hazájába, Selmetsen lakott s tudománya által elhíresedett. 1731-ben Nógrádmegye rendes orvosává választá. Tudomanyos híre a külföldre is eljutván, a berlini tud. akadémia mathem. osztályának rendes tagjává választá, s Mária Theresia, érdemeinek elismeréseül nemesi rangra emelé. 1754-ben. Gyógy-, mér-, mennyiség-, vegytant, csillagászatot tárgyazó számos munkákat hagyott hátra, latin nyelven, mellyek szorgalmának, s tudományának megannyi tanujellei. — A berlini akademiának számra tizennégy tudós munkát adott át kiadás végett. — Magyar nyelven kiadá „Moller Károly orvosi oktatása“-t Budán, 1740. — Ezenfölül ő írta e című művet is: „Testi békességre vezérő út.“ U. o. 1740.

Pernyeszi Zsigmond, magyarra fordítva kiadott imakönyveket illy czimek alatt: „A kegyes léleknek vigasztalását szerző idvesség paissa.“ Kolosvár, 1676. „Az Isten Anya-Szent-Egyházában lelki harczot tartó vitézeknek lelki sebek fájdalmát enyhítő lelki Flastrom.“ U. o. 1673. Világ-bujdosó életünknek kedves uti társa.“ Szeben, 1709.

Pesti másnép **Misséri Gábor**, született Pesten. 1534. táján volt fejevári kanonok és ugocsai főesperes. E tudományáról híres férfit több munkát írt. Első volt, ki az újszövetségi szent írást magyarra fordította illy czimmal: „Wij Testamentum magijar nijelven.“ Megjelent Bécsben, 1536. Továbbá lefordította Aesopus meséit s kiadta illy czimmal: „Esopus Fabulay, mellyeket mostan Wijionnan magyar nyelvre fordított.“ U. o. 1536. E munkája előszavából kitünik a magyar nyelv melletti lelkes buzgalma. Említésre

méltó az is, hogy ő a tanulságot, vagyis a mese értelmét versekbe foglalva adja elő. Az általa gyűjtött magyar szavakat és jelentésök meghatározását 1538-ban Bécsben megjelent „Nomenclatura sex lingvarum“ című munkájába igattatta. E munka 1561-ben javítva és bővítve Ujlaki Ferencz győri püspök pártfogása alatt újra megjelent Bécsben.

Pesthi Gáspár, tanult a pataki gymnasiumban Szikszai Kovács Vazul alatt; honnan 1578. Wittenbergába ment egyetemre, s következő évben a magyar ifjak seniora volt nem egész évig, hihetőleg más akademiába menvén. Haza jöttével a pataki iskola igazgatója lett. Hivatali korát kivethetni abból, hogy Szikszai Kovács latin-magyar szótárát mint pataki tanár adta ki 1592-ben. Volt pataki pap is. Meghalt Sárospatakon 1596. táján.

Pethe Ferencz (kis-szántói), született Szent-Mihályon, Szabolcsmegyében, 1762. Alsóbb iskoláinak végeztével 1788-ban külföldre ment s az utrechti egyetemen hallgatá a felsőbb tudományokat. Azontul utazást tett Német- és Angolországban, a tudományos intézetek meglátogatásán kívül, különös figyelmet fordítván a mezeti gazdaságra. Hollandiában hosszabb ideig tartózkodott, mialatt tanulása helyén, Utrechtben, a bibliát Károlyi fordítása szerint, azonfelül külön sz. Dávid zsoltárait (1794-ben) ritka hibátlansággal kinyomatta, miért őt az akkori angol regens, később király IV. György 36 aranyat nyomó érdempénzzel jutalmazá. 1797-ben visszatért s Bécsben telepedék le, bő ismereteit és tapasztalatait különösen a gazdaság terén az irodalom által akarván hazája hasznára fordítani. Legelső műve volt egy „Magyar grammatika“ németek számára, melly Bécsben (az év kitétele nélkül) látott világot. Ugyanitt kezdte meg a mivelt és okszerű gazdaság sürgetését — mire Angliában feles adatokat gyűjtött — egy folyóiratban „Vizsgálódó magyar gazda“ cím alatt. Egy önálló rendszeres munkában, mellynek „Pallérozott mezeti gazda“ nevet adott, folytatta hasznos működését Keszthelyen, hol a Georgicon szervezésében munkás részt vett. E főmunkájában letett el-

veket megint egy folyóiratban fejtegette tovább, melynek „Nemzeti Gazda“ nevet adott, s melyet 1814. körül ötödfél évig szerkesztett. Az egész gyűjtemény 9 kötetet tesz. Kiegészítő részei ennek a „Davy földmívelési kimiája“ és „Rowles baromorvosi könyve“ jeles fordításai. Szorosabban tudományos működésének „Magyar Mathesis“-ében s „Természethistoriá“-jában maradtak nyomai. Amaz ma is használható munka, emez félbemaradt; a megjelent első kötete csupán az emlősöket foglalja magában, festett díszláblakkal ékesítve. E munkájaért a porosz és dán királyok egy-egy raany érdempénzzel tisztelék meg. Munkás élete végén Erdélybe vivé sorsa, hol a legelső politikai lapot, az „Erdélyi Hiradót“ alapítá, s szerkesztette 1831. közepéig. Kiadott munkái összesen 38 kötetet tesznek, melyekben sok magyar új szóval gazdagította a nyelvet. Meghalt Szilágysomlyón 1832-ben.

Somosi Petkó János, szikszai ref. lelkész, hazai iskolázás után, tanult Leydában, hol akademiái értekezést írt 1652. „az egyházi szolgák hivatásáról és kötelességeiről“ latinul. A hazában megjelent tőle „Igaz és tökéletes boldogságra vezető út,“ fordított munka, Sárospatakon 1656-ban; mely arról is nevezetes, hogy Pósházi magyar distichonai találtnak benne, mint ereklýéi a magyar metrikának. Más munkája „Mennycország dicsősége, pokol rettenetessége. Kassa, 1683. 4dr.

Pető Gergely, élt a XVII. század első felében s hagyott hátra illy című krónikát: „Rövid magyar Krónika, sok rendű Históriás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedegedett és íratott,“ mely 1626-ig terjed, s mely később Kálnoki és Spangár által bővítve jelent meg. Kálnoki e munkát gr. Zrinyi Miklósnak tulajdonítja.

Petróczi Katalin, Petróczi István leánya, gr. Pekri Lőrincz neje, írt illy című könyveket: „Kercszt nehéz terhe alatt elhagyott szíveket élesztő jó illatu tizenkét Liliom.“ Kolosvár, 1705. Második kiadás, eszközölve unokája Daniel Polixena által 1764. Az előbeszédben férjeért szenved-

dett méltatlan rabságát panaszolja. „Jó illattal szolgáló igaz Sziv.“ Arnd János után fordítva. Lőcse, 1708. — Férje a kath. vallásra térvén, Majer Jánosnak a vallás változtatás ellen irt latin könyvét fordítá magyarra s kiadá Hamburgban 1690. illy czim alatt: „A pápista vallásra hajlott Lutheránusok Lelkek esmeretinek kinja.“

Petrovics Ede, szül. 1833. jul. 30-án Rosnyón, Gömörmegyében. Első iskoláit Hradeken, Liptómegyében kezdette, az ottani egykor fényes kir. intézetben. Középtanodai iskoláit Rosnyón végezte, hol 1848-ban a papnevendékek közé fölvétetett s 1854-ben alszerpappá szenteltetett; mint illyen az egyházmegyei hivatalnál nyert alkalmazást. 1855. apr. 14-én a tehetségdus ifju meghalt. Tehetségéről elég tanuságot tesznek 1852-ben a Hölgyfutárban közlött, egy tagu szavakból összeszerkesztett „Bus nő“, valamint ugyanott készített igenélküli „Családi életkép“ czimű beszélyei. Ezeken kívül „Rosnyói levelek“ czim alatti közleményei ugyan-e lapban humoristai tehetségére mutatnak. 1854-ben „Magyar Egyház“ czimű egyháztörténeti munkához fogott, hanem azt csak Kálmán királyunkig irta meg. Kidolgozta „Jezus Krisztus életrajzát“ hittanilag, minek 25 ivre terjedő kézírata kiadatlanul hever.

Pilcz vagy Piltz Gáspár, szül. Várallyán Szepesmegyében 1526 körül. Tanult a hazabeli tanodákon kívül Wittenbergában, kegyurának Ruber Jánosnak költségén. Papi hivatalra lépett Sziléziában. Visszajövéen 1581 táján Magyarországba, előbb ugyan Ruber János, majd a sárosi egyház papja lett 1584 körül. Tudománya után azok közé tartozott, kiket az időben kriptokálvinistáknak neveztek; a minthogy később nyomtatott munkáival is igazolta ezen hiedelmet s védte tudományát a brentianusok ellen. Az 1584-ki Eperjesen tartott zsinat kárhoztatta is Pilczet, de ő nem hagyta el magát, sőt inkább 79 tételt állita fel az uri szent vacsora felől, védvén állításait később a bártfai tudósok ellen is 1586. nyilvánosan. Végre Sárosban nem maradhatott, s hihetőleg Császár György vagy Thoraconymus után

a pataki iskola igazgatója lett, melly hivatalában hűségesen járt el 1590. évig. Azután mene papnak a Szepességre, Markusfalvára, s mind nem hagyott fel a vallásos vitatkozásokkal. Munkái, fölös számmal, mind e téren forognak, telvék vallásos dogmák feszegetésével. Legnevezetesh: 1) Propositiones seu theses 79 de sacra domini coena, 1584—85. 2) Regulae explicantes controversiam de coena domini etc. — 3) Caspari Pilcii Assertio regularum ect. Basilea. 1589, és 1591. 8dr. — 4) Brevis et perspicua responsio stb. Basilea, 1591. 8dr. — 5) Meditationes piae ex evangeliiis concinnatae. Bártfa, 1583. Iratai kétségkívül nagy fényt foghatnak vetni a magyarországi két prot. felekezet buzgalmi ügyeire.

Píry Czirjék, sz.-ferencz-rendi tag, jelenleg Pesten hitszónok és a rend tanácsosa, szül. 1810. apr. 15. Püspökiben, Vas megyében. Tanult Kőszegen. 1826-ban lépett a szerzetbe, s a felsőbb tudományokat Esztergomban és Posonyban végzé; áldozárrá Posonyban 1833-ban szenteltetett föl. Mint ilyen legelőbb hitszónok Komáromban, később theologiai tanár Esztergomban, s 1842-ben Érsekujvárt gymn. tanár lett. 1852-ben Szent-Antalban a ház főnökévé választatott, innen Pestre rendtanácsosi minőségben tétetett át. — Még mint theologus több alkalmi verset készített, mellyek nyomtatásban is megjelentek. Ezek közt az érsekujvári gymnasium megnyitására készített „Emlény” czim alatt Komáromban 1842-ben látott világot. Mult évben pedig az esztergomi basilika fölszentelésére bocsátott közre verseket. 1855-ben Pesten a b. Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepén mondott jeles szent beszéde jelent meg. Az 1856-iki „Religio”-ban „A betegek látogatásáról” irt egy cikket, azonfölül a magyarországi fogolyváltó (trinitarius) szerzetesek történeti vázlatát közlé. Van egy nyelvészeti értekezés a tájszavakról a magy. akademia 1855-ki Értesítőjében. Kéziratban egy kötetnyi missioi és más egyházi beszédei várnak sajtóra.

Báró Podmaniczky Frigyes, hazafi lelkületű regény-Magyar írók.

író, szül. Pesten 1824-ben. Első éveit atyja házában töltötte; később három évig Miskolczon, azután négy évig Pesten, végre mint jogász egy évig Késmárkon szép sikerrel végzé tanulmányait. Keble vonzalmát követve már jogász korában kísérté meg erejét az irodalom terén, kisebb czikkeket s fordított dolgozatokat küldvén a lapokba, de sikertelenül. 1846-ban, visszatérvén külföldi, egy évig tartott utazásából, uti tárczája kidolgozásához fogott; de e munkájában megzavarta őt az 1848-iki forradalom, melyben mint honvéd vett részt. A forradalom után a cs. kir. hadseregbe soroztatott, honnan 1850-ben tért haza. A nyilvános pályáról, melyre magát kiképezé, leszorittatván, írói pályára lépett, s ebbeli működésének eredménye eddig a következő: bátorittatva néhány jóakarói által 1853-ban „Uti naplóját“ bocsátá közre; ugyanazon évben jelent meg „A fekete domino“ című regénye; 1854-ben „Az alföldi vadászok tanyája“, s 1856-ban „Tessék ibolyát venni“ című regényei láttak világot. Ezeken kívül közlött néhány cikket a Család könyvében, Déliláb- és Hölgyfutárban.

Podrányi Endre, sz.-ferencz-rendi szerzetes, illy című könyvet adott ki: „Len kötelecske, azaz: a Seraphicus szent Ferencz Atyánk Magyarországa B. Asszonyi Provinciában elterjedett korda viselő Atyafiak kongregatzióinak Regulái.“ Posony, 1768. E könyv valószínűleg Németh Péter, szintén sz.-ferencz-rendi szerzetes hasonló című s tartalmu könyvének második kiadása.

Pongrácz Boldizsár (szentmiklósi), illy című munkát írt: „Az embernek e világi életben legszükségesebb és leghasznosabb mestersége.“ 1783.

Pongrácz József, szül. 1778-ban, pappá szenteltetett 1801-ben, miután a posonyi seminariumban elvégezte iskolai pályáját. Három évig karkáplán volt; 1805-ben a hetesi plebániát nyerte el Somogyban. Erről 22 év múlva lemondott és a nevelésközpontok lelkiatyjává rendeltetett; ez állomását ismét fölcserélte az elősi plebániával. A fáradhatlan munkás férfinak jelesb dolgozatai ezek: 1) „A hét

szentségekről és a sz. Mise áldozatról.“ 1 köt. Veszprém, 1838. 2) „Szent Ágoston vallomásainak XIII. könyve.“ U. o. 1842. 3) „Szalezi szent Ferencz genevai püspök Philotheája.“ U. o. 1852.

Csenkeszfai ifj. **Poocs Endre**, költő, egy kötet verset bocsátott közre két részben; az első részben Aeneas Sylvius írásaiból Senai Lucretia életét és halálát írja le; a másik rész elegyes magyar és latin verseket tartalmaz. Az előszóban a költészet szükségét, és annak okát fejtegeti: miért találtak Magyarországon kevés nagynevű költők. Megjelent Posonyban, 1791. 8dr. XXXIV és 238 l.

Pór István, előbb paulinus, később világi pap, illy czim alatt írt egy könyvet: „Jámbor élet, szoros ösvény.“ Nagyszombat, 1797.

Potyondi Ráfael, remete sz. Pál rendjének áldozópapja, illy czimű munkát írt: „Az áhitatos magyarság számára dicsőséges szűz szent Margit IV. Béla magyar király leányának tisztelete.“ Pest, 1805.

Prágai Endre, ref. lelkész volt Szerencsen. Guaevara Antal M. Aurelius császár életéről szóló híres munkáját fordította magyarra; melly Rákóczy György borsodi főispán és Lórándfi Susanna költségén „Feiedelmec serkentő órája“ czim alatt látott világot Bártfán, 1528. ivréthben.

Pray György, nagytudományu jezuita, s halhatlan nevű történetírónk, szül. Posonyban 1724. sept. 13-án, mások szerint 1723. sept. 11-én Érsekújvárott, hová anyja, ki Posonyban lakott, férjét követte. Atyja tyroli származásu katona volt. György Posonyban nevelkedék s az alsóbb iskolákat is ott járta. A költészetet a bécsi Therezianumban tanulta, később azt Győrött ismételte, honnan a bölcsészeti és jogi tudományok végett Budára küldeték a szerzet által, mellybe már 16 éves korában belépett; s a fogadalmak letétele után buzgalommal tanárkodék Pécsen, Nagyváradon, Rosnyón és Trencsinben. 1749-ben költészet tanára lett Nagyszombatban, melly minőségében 1759-ben a bécsi Therezianumhoz tétetett át, hol egyszersmind gr. Salm házához

rendeltetett nevelőül. Egy év múlva mint hittanár a nagyszombati egyetemhez tért vissza. — Már a bécsi Theresianumnál adá jelét a magyar történetkutatás iránti hajlamának, mely lelkét később is lelánczolva tartá annyira, hogy gyakori szorgalmazása következtében tanári hivatalától fölmentetvén, Székesfejérvárott, Komáromban és Posonyban tartózkodék, s egész idejét történeti adatok gyűjtésére, a magy. történet írására szentelé. E foglalkozása közepett találta őt a rendnek 1773. történt eltöröltetése, s már akkor a történetírás mezején kivivott birnevének köszöné, hogy M. Therezia által kir. történetiróvá nevezteték ki. Később, midőn a magyar egyetem Nagyszombathból Budára téteték át, Pray lett az egyetemi könyvtár őre. 1780-ban lemondott ezen hivataláról, s csak midőn az egyetem Pestre költözött át, azt újra elvállalta. A munkái által Europaszerte elhírlt férfit II. Leopold király nagyváradi kanonokká, I. Ferencz pedig tormovai Bold. Szüzlől czimzett apáttá nevezte ki. Meghalt Pesten 1801. sept 23-án. Utolsó munkája, mely közt őt a halál találta: „*Epitome rerum in Hungaria sub Josepho II., Leopoldo II. et Francisco II. gestarum.*“ — Kéziratait József nádor ezer pforinton vette meg. 2102 válogatott könyvből álló könyvtárát az egyetemi könyvtárnak ajándékozta. Eltemettetését a magy. kir. egyetem a nagy férfinhoz illő fénynyel tartá meg. Halotti beszédet fölőtte Schaffrath mondott, mely nyomtatásban is meglent, s a jeles történet-író érdemeit kellő világosságba helyezi. — Örök becsü munkái, számszerint 30, kevés kivétellel hazánk történetét tárgyazzák. Legkitünőbbek: 1) *Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum ab anno ante Christum natum 210. ad Annum Christi 997. deducti et maximam partem ex Orientis Occidentisque rerum scriptoribus congesti.* III rész. Ajánlva van M. Therezia királynénak. Megjelent gr. Kálnoki Lajos költségén Bécsben, 1761—1770. ivrétben. 2) *Annales Regum Hungariae ab anno 997 ad obitum Ferdinandi I. seu annum 1564. deducti.* IV rész. Bécs, 1763—1770. ivr. 3) *Supplementum ad Annales veteres*

Hunnorum ect. Nagyszombat, 1764. 4) *Dissertationes Desiderii et Prayi de origine Hungarorum*. Tomi III. Kalocsán és Pesten, 1768—1771. ivr. 5) *Vita S. Elisabethae Viduae et B. Margarithae Virginis*, quarum illa Andreae II., haec Belae IV. Hung. regum filia erat. Nagyszombat, 1770. 6) *Dissertatio Historico-critica de S. Dextra S. Stephani I. Hung. Regis*. Bécs, 1771. 4dr. 7) *Dissertatio de S. Ladislao Rege Hungarorum*. Posony, 1774. 4dr. 8) *Dissertatio de Salamone Rege et Emerico duce Hungariae*. Posony, 1774. 9) *Supplementa ad Annales Hunnorum ect.* Nagyszombat, 1775. 10) *Specimen Hierarchiae Hungariae*, complectens seriem chronologicam Archiepiscoporum Hungariae cum rudi Dioecesium delineatione ect. II rész. Posony és Kassa, 1776—1779. 11) *Diatriba in Dissertationem de S. Ladislao Rege ab Antonio Gánóczy conscriptam*. Kassa, 1777. 12) *Index librorum rariorum Bibliothecae Universitatis regiae Budensis*. II kötet. Buda, 1780. 8dr. 13) *Historia controversiarum de ritibus sinicis*, ab earum origine ad finem compendio deducta. III kötet. Buda és Kassa, 1789. 14) *Historia Regum Hungariae Stirpis Austriacae*. III rész. Buda, 1799—1801. 15) *Syntagma historicum de sigillis Regum et Reginarum Hungariae pluribusque aliis*. Halála után megjelent mű, szerzőnek életirataival, a Paintnernek a szerző munkáit illető bírálataival. Buda, 1805. 16) *Epistolae procerum Regni Hungariae ab Pest, 1490. ad annum 1711. collectae*. III kötet. Bécs és anno 1805—6.

Predmerszki Márton, posonyi kanonok, közkedves-séggel fogadott könyvet adott ki illy czim alatt: „*Lelki kalendárium, azaz: a Sz. Írásból és Sz. Atyákból mindennapra kiválogatott czikkelyek*.” Posony, 1791. II. kiadás U. o. 1797.

Prónai Pál, nógrádmegyei főnemes, irt „*A szőlőknek plántálásáról, helyes míveléséről s a boroknak gondos megtartásáról való oktatásokat*.” Pest, 1786.

Pucz Antal, nagy-bajcsii plebános, magyarra fordítá és kiadá Lancelin „*A vallás győzedelme a mai hitetlenek és*

uj bölcsek ellen“ czimü könyvét. Komárom, 1797. 8dr. 339. lap.

Rácz Sámuel, tudományáról híres orvos doctor és tanár volt a budai, később pesti egyetemnél. Munkáinak címei: „Orvosi oktatás.“ Először megjelent 1776. Másodszor, 1778. a más nyelvekre is lefordított. „A skarlátos hidegnek leírása és orvoslása.“ Pest, 1784. 8dr. 149 l. „A physiologiának rövid summája“ a szerző képével. Pest, 1789. 8dr. 239 l. „A borbélyi tanításoknak első és második darabja.“ Pest, 1794. 8dr. I. 440, II. 383 l. Lefordítá és kiadá Störk orvosi tanítását (2 köt. Buda, 1778–80.), és Haeckel a saletromfőzésről irt könyvét. Azonfölül irt egy orvosi gyakorlati könyvet „Orvosi Praxis“ czim alatt két kötetben. Budán, 1801. I. 24 és 579 l. II. 20 és 800 l. „A Saletromfőzésnek modja.“ Buda, 1780. „Anatomia és Chirurgia.“ U. o. 1781. „A borbélyáságnak eleji.“ U. o. 1781.

Rajosányi János, jezuita, Györgynek, bölcsészetről és tudományáról híres jezuitának testvére, szül. Nyitrán, 1671. jun. 23-án. 17 éves korában lépett a szerzetbe, s mintán letevő a fogadalmakat, kiállá az előirt szigorlatokat, bölcsészet- és hittudori koszorut nyere. Kitünő észtehetségéről bizonyosságot tesz az is, hogy a mathesist mester és utmutató nélkül olly sikerrel megtanulá, miszerint képes volt azt rendtársainak mint tanár előadni, sőt későbbi éveiben is e tudományban tünteté ki magát leginkább. Előbb több helyen a bölcsészetet és theologiát tanítá, azután a rend házait több éven át bölcse tapintattal kormányzá. Sok ideig az ő atyai gondjaira volt bizva a nagyszombati nemesi nevelde és a kassai seminarium kormányzása. Kassáról Kolosvárra küldetett akadémiai igazgatónak, hol az akkor uralkodott éhség és döghalál alkalmával emberszeretetének fényes tanujeleit adá: pénzzel, élelemmel, tanácsccsal támogatván a szűkölködőket. Kolosvárott ő veté meg alapját a Szentháromság tiszteletére emelt nagyszerű templomnak (1718. mart. 12.) és szobrot emelt ugyancsak a Szentháromság tiszteletére, mint a mellynek védésében az unitariusok

ellen sokat fáradozott. Meghalt az érdemes férfit Nagy-szombatban 1733. mart. 12-én. — Munkái: 1) „Az igaz és nem igaz vallásnak próbaköve.“ Nagyszombat, 1724. „A hitnek igaz és csalatkozható reguláiról“ U. o. 1724. „Ingadozó catholicus.“ Kassa, 1716. Tárgyazza az unitarius vallás ingadozó állapotát. Mindhárom megjelent latinul is. Ezekenfölül latinul: „Signa Ecclesiae seu via facilis in notitiam Ecclesiae Christi veniendi.“ Kassa, 1728. „Viator Christianus ad Coelestem patriam directus“ (lelkigyakorlatok). N.-Szombat, 1729. „Fides Salutaris soli religioni Romano-Catholicae propria.“ U. o. 1731. „Itinerarium Athei ad veritatis viam deducti.“ Bécs, 1704. Másodszor Nagyszombat, 1737. „Commenta adversus S. Rom. Cath. Ecclesiam pridem ab aliis detecta, denuo exposita et refutata.“ Kassa, 1745. „De Unitariorum religione ratiocinans Catholicus.“ Kolosvár, 1773. Magyarra lefordítottatott Mihalecz J. által.

Ráth Károly, szül. 1829. febr. 20. ág. vallásu szülöktől Győrött. Atyja Károly, győri polgár s gabonakereskedő, ivadéka azon Ráth Illyésnek, ki a XVII. században Levél nevű mosonymegyei helységből szakadt Győrbe, hol polgár és mészáros volt, s kinek déd-unokája volt Ráth Mátyás győri evang. lelkész s az első magyar ujság ismeretes írója s megalapítója. — Atyját még gyermekkorában elvesztvén, anyja, nemes Kéler Zsuzsanna gondos ápolása alatt nevelkedett. Tanult Győrött az evang. gymnasiumban, később Posonyban az ev. lyceumban 1841—48-ig. Buzditattva különösen a jeles győri tanár Turcsányi János által, korán kezdett a történeti kútfők s különösen a codex diplomaticus tanulmányozásához. Később befolyással volt rá az okmánytan tanulmányozásában a győri akademiabani történelemtanár Maár Bonifác is, kinek iskolájából több jeles tudósunk s írónk került ki. — Még mint tanuló 1846-ban bocsátá közre a „Hazánk“ czimű, Győrött Kovács Pál által kiadott folyóiratban Győr városának rövid történetét; s ekkor kezdett már „A magyar királyok utazásai“ czimű irat kidolgo-

zásához; mellynek megírásával azóta szüntelen foglalkozik, mindenfelől gyűjtve a királyi okmányok keltének adatait. Ilyen, ugynevezett „Itinerariumok“ megírása az újabb időben a történelmi kutatóvizsgálat különös kellékévé lőn. Nálunk a kezdetet egyes későbbi időszakra nézve a korán elhunyt Gévainak köszönjük; s jelenleg Ráth munkájától várhatjuk, hogy általa történetünk előbbi szakaira nézve is sikerülend világot deríteni s a történetünkbe becsuszott számos chronologiai hibákat kiigazítani. Az 1848-iki viharos idők megszakíták irónk tanulmányait is; mint honvéd részt vett több ütközetben. A forradalom után visszatért előbbi tanulmányaihoz Győrbe, hol azóta szakadatlanul gyűjti munkálataihoz az adatokat. Számos magány levéltárakon kívül átvizsgálta Győr, Vas és Veszprémmegyék levéltárait. Saját okirati gyűjteménye már is a 2000 számot felülhaladja, mellyből már eddig is érdekes közleményeket vetünk a „Magyar Muzeum“ több évi folyamában, irónknak az okmánytanbani kitűnő jártasságát s avatottságát tanúsító jegyzeteivel. Közelebbről Eszterházy Miklós Nádor 100 levelét közli az akadémia 1857-iki Történelmi Tárában. Előbb pedig az Új M. Muzeumban adta ki Győr megye főispányai történetét. Legujabban a győri olvasó egylet könyvtárnokának elválasztá s ujonnan alakított 4000 kötetnyi könyvtárának rendezésével s felállításával bizta meg, mit ő rövid idő, néhány hét alatt bevégezett. Jelenleg fenemlitett nagyobb terjedelmes munkáján kívül, dolgozik szintén a nádorok és erdélyi fejedelmek utazásain, a győr megyei protestantismus és Koronczó helység története leírásán. Érdekes adatokat közölt szintén a „Religio“ 1855-iki folyamában a győri püspöki megyét illetőleg. Ráth ezen igyekezetei annál inkább megérdemlik a közméltánylást, minél ritkébbak fiatalabb iróink között azok, kik a sok fáradságot s alapos tanulmányt igénylő okmánytant művelik; s minél szükségesebbek ezen vizsgálatok történelmünk számos hiányai pótlására s homályos szakai felderítésére.

Ravazdi András, biharmegyei táblabíró, illy czimü

könyvet adott ki: „Méh-Tolmács,” verses todalékkal; a többi közt egy méhes és virágos kertnek versekbe foglalt leírását és Fize tragoediáját három részben. Diószegen, 1791. 8dr. 371 l.

Redmetzi János, a 17. század elején élt tudós férfiú, egy könyvet adott ki, melly Bethlen Gábor élettörténetét és cselekedeteit tárgyalja illy czim alatt: „A felséges Bethlen Gábornak Isten Anyaszentegyházával tselekedett jótéményeiről való könyv.” A kiadás éve és helye nincs megnevezve.

Remellay Gusztáv, jelesb novella- és regényíróink egyike, szül. 1820. jan. 6-án Pesten; nevelkedett Szolnokon, hol atyja kir. sőházi hivatalnok volt. A gymnasialis iskolákat Pesten és Szegeden végezte szép sikerrel, s már ekkor nagy vonzalmat tanusított a költészet iránt. A philosophiát Pesten, Vácson és Szegeden végezte. Jogász Egerben, joggyakorlaton Batta Samu pestmegyei főbirónál, jurátus Dokus László ítélőmesternél volt. Jelenvala az 1837-iki országgyűlésen. Az ügyvédi vizsgálatot 1840-ben tette le, s még azon évben Pest város tiszteleti alügyészévé választatott. Mint illyen sokat fáradozott a pesti dolgozók ház létrejöttén, mellynek hasznára egy kötet eredeti beszélyt adott ki. Mint író legelőször a Rajzolatokban lépett föl, azután különféle lapokban több politikai értekezést, s a szépirodalmiakban történeti elbeszéléseket írt, mellyek közül Tábori Erzsők, A cserkesz vendége, Tomori Pál, az akkori irodalom jobb termékei közé tartoztak. — Ujvidékről nősülvén, ugyanott városi főjegyzővé neveztetett ki, és sokat küzdött a magyar nyelv érdekében. — 1847-ben „A nőnem befolyása hazánk multjára” czim alatt érdekes regényes kronikát írt a nőnem számára. Fordított számos szinművet, illyen: „A vadonfia.” Az 1848-iki forradalom alatt mint tolmács a belügyministeriumnál, később mint hadbíró hivataloskodott; miért 1850-ben 14 évi várfogságra ítéltetett. 1856. júliusban kegyelmet nyert. Fogságának ideje alatt alnév alatt több szindarabot lefordított, a Délibábian és

Hölgyfutarban több beszélyt közlött. Ugyanezen fogsága alatt írta „Hunyadi János“ című 2 kötetes regényét. Kiszabadulása óta igen gyakran találkozunk a lapokban szépirodalmi dolgozataival. Egy ideig a „Magyar Sajtó“-nak, később a „Magyar Néplap“-nak volt dolgozótársa. Legközelebb beszélytárt indított meg az ifjuság számára, melyből eddig két füzetkét birunk „Julcsa a század leánya“ és „Huszár és kedvese“ czim alatt.

Remetei Narcissus, sz.-ferencz-rendi szerzetes „Titkos értelmű rózsa“ (Bécs 1698.) csudatevő Máriakép történetéről és eredetéről szóló könyvet hagyott hátra.

Repiczky János, nyelvtudós, magyar akadémiai tag, szül. Uj-Barsban 1817. april. 23-án. Atyja mészáros volt ugyanott, s később Korponára tevő át lakását, hol a szegénysorsu de tanulni vágyó ifjunak alkalma nyílt a nyelvészeti osztályokat kitűnő sikerrel bevégezni. Innen Selmeczre ment, s magán oktatással keresve élelmét, végezte be a humaniorákat és a bölcészetet, valamint a posonyi evang. lyceumban a theologiai tudományokat. Posonyban ekkor ébredt föl benne a keleti nyelvek szeretete; a heber és arabs nyelveken kívül magán szorgalommal a török nyelvet is magaévá tette. — 1842-ben a posonyi ev. tanintézet segédelmével Tübingába ment a theologiai tanulmányok bevégezésére, hol azonban a keleti irodalmat tevő tanulmányozása tárgyaul. Szorgalmasan látogatta Ewald előadásait a sanscrit nyelvből s minden idejét a keleti irodalom, föld és néprajz, bölcészet és vallások, történet és költészet tanulmányozására szentelte. Tübingát elhagyva, Bécsben állapodott meg, hol egy ideig a perzsa nyelvet tanulmányozta. Azontul Pesten tartózkodott, magán tanorákból szegényül élésködve. 1847-ben a vidéken lelt nevelői állomást, s ugyanazon évben választatott meg a m. akadémia tagjául. 1848-ban Pesten az akadémiai könyvtárnál irnokul alkalmaztatott, s irnoki csekély jövedelemből tengődött 1851-ig, mikor öt akkori id. polgári kormányzó b. Geringer a pesti

egyetem mellé a keleti nyelvek magán tanárává nevezé ki. — Meghalt 1855. mart. 25-én, élte legszebb korában, a magyar nyelv és történettudomány nagy kárára. Repiozkynek széles tudományáról és a keleti, különösen török nyelvbeni alapos jártasságáról nyomtatásban és kéziratban hátrahagyott művei tesznek tanuságot. Pyrker-képtárnak József nádor névnapján történt megnyittatásakor arab költeménynyel üdvözölte a szép napot és annak ünnepeltjét, mellyhez magyar fordítást mellékel. A m. akademiának „Arab nyelvtant“ adott át, melly ahhoz értő bírálók előadására sajtó alá érdemesítették. Az 1846-iki Társalkodó lapjain az arab költészet ismertetését közlé. 1848-ban Szegeden közrebocsátá „Keleti órák, költészet, történet és nyelvtudományi tekintetben“ I. füzetét „Párhuzam az arab, persa és török költészet közt“ czim alatt, melly vállalatának folytatását a bekövetkezett forradalom, de még inkább a részvétlenség megghiusítá. Egy Török nyelvtant is adott ki. A magyar akademia 1851-ben őt a magyar történeti kutfők gyűjtésével és ismertetésével bizta meg; e megbízatás gyümölcsei lettek a török-magyar kori történetírást érdeklő bécsi kéziratok lajstroma, a jászberényi török levelek másai és fordítása, Naíma török történetíratainak kivonatos fordításai, mik közöl a váczy táborozás kezdetét 1596. Sza-turdzsi Mahomed tábornagy dolgait, a zsitvatoroki béke történetét, Hatvan és Eger ostromát és meghodítását 1596. adá elő az akademia üléseiben; továbbá Dzsafer pasa névtelenének magyarországi emlékiratait, lévai török levelek fordítását stb. olvasá föl, mikre nézve 1854. az akademia történelmi osztályának tagjául neveztetett. Ezeken kívül több folyóíratot becsesített apróbb historiai közleményeivel; névszerint az U. M. Muzeumban a zentai ütközetet török írókból, az arab rimes prosát és Haririt ismertette stb. Kéziratban az akademiánál letéve maradt tőle „Szela-deddin története,“ keleti forrásokból dolgozva, de tekintettel a középkori keresztény tudósításokra is.

Révész Bálint, debreczeni lelkész s tiszántuli egyház-

kerületi főjegyző, s ezen egyházkerület egyik legkitűnőbb hitszónoka, született Debreczenben 1816. jan. 16-án közrendű szegény szülőktől. Tanult Debreczenben 1832—38-ig. Tanulmányai végeztével köztanító s később senior volt. 1842-ben az egyházkerületi közgyűlés az akkor ujonnan fölállított gyakorlati lelkészettani tanszékre tanáruul választotta el. Az 1843 és 44. éveket előbb Lőcsén a német nyelv gyakorlása kedvéért, majd lelkési gyakorlat kedvéért Szalontán és Bösörményben s végre külföldi utazással töltötte el, meglátogatván a berlini lipcsei, hálai, göttingai stb. egyetemeket. Tanári hivatalát 1844. nov. havában kezdette meg s folytatta 1855. szeptemberig, mikoron Szoboszlai helyébe lelkészül választott el. 1856-ban a tiszántuli kerületi főjegyzővé emeltetett. Nyomtatásban megjelent munkái: „Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra“ (1847. második kiadás 1854.). „Köznapi imádságok templomi használatra“ (1850.). „Imakönyv prot. keresztények számára magános használatul“ (1851.). „Egyházszeretési beszédek“, (1853.). Ezeken kívül kiadta Lakatos József „templomi és halotti egyházi beszédeit“ 2 füzetben; jelenleg Szoboszlai munkáinak kiadásával foglalkozik.

Révész Imre, szül. 1826. januar. 14-én Szabolcsmegyében, Uj-Fehértón, hol atyja Révész Pál községi jegyző volt. Már első gyermekiségében idegen helyre mostoha keblű rokonok közé jutott, s mire 9 éves korában atyját is elveszté; szívtelen emberek között nevedve sokat nélkülözött, türt és szenvedett, nem élvezvén a szülőföld, atyai ház és családi kör boldogító örömeit. Elemi tanulmányait a tiszadobi iskolában kezdette, hol irni térden állva egy rongyos kemencze patkáján tanult; folytonos küzdések s nélkülözések közt vergődött föl a gymnasiumba, melyet H. Bösörmény- s Debreczenben végzett. Ugyanitt végezte hat év alatt akadémiai pályáját is kitűnő sikerrel. Magán szorgalma s igyekezete őt már akkor annyira társai fölé emelte, hogy az ottani tanuló ifjuság olvasókörének előbb könyvtárnokává, azután elnökévé lőn. Iskolai tanulmányai mellett figyel-

me a történelmi és nyelvészeti tudományok felé fordult kiválólág; és midőn 1844-ben a magyar kir. egyetem részéről a Schwartner hagyomány szerint Europaszerte ezen pályakérdés tüzetett ki: „*Judicare causas, cur regnum ab Hungaris sacculo IX-o in Europa conditum validius constiterit, ac alia regna, tempore migrationis gentium ab Hunnis, Gepidis, Avaribus ceterisque populis ad Danubium et Tibiscum fundata*“ — noha még alig volt 19 éves, pályázni mert; s ámbár beadott művét már néhány hé mulva is olly csekélynek találta, hogy azt visszavenni szándékozott, a jutalmat mégis a többi pályázók közt ő nyerte el; a mint ez az 1846. hírlapok hirdetéseiben olvasható volt. Felsőbb iskolai tanpályája bevégezte után egyéb szokott iskolai hivatalok mellett, két évig a III-ik, egy évig pedig a VI-ik gymnasiumi osztály tanítója volt, s utolsó évben akademiái segédtanárságot is viselt. 1849–50-ben szintén főiskolai ideiglenes könyvtárnok volt; melly helyczete irodalmi és könyvészeti látköre szélesbitésre igen jótékonyan hatott. A tudományok terén való igyekezetében különösen egyedül a jeles Lugossy volt vezére, ki utóbbi iskolai éveiben nagy részvéttel segítette, bátorította s utasítá tanulmányaiban. — 1851-ben már balmaz-ujvárosi lelkészszé választatott; de mielőtt hivatalába lépne, még egy időt a bécsi protestans theologiai intézetben töltött mint rendes hallgató; hol különösen a cs. könyvtárt is nagy szorgalommal látogatta; leginkább a nemzetünk történetére vonatkozó codexeket, régibb magyar nyomtatványokat s az egyetemes nyelvészetet tanulmányozván. Innen a külföld beutazására indult. Meglátogatta Németalföldet - Hollandiát, Belgiumot, Rajnamentét, Schweizot, Piemontot, s Lombard-Velenczén keresztül, Trieszten s Laibachon át ért vissza Bécsbe. Berlinben huzamosb ideig tartózkodott, theologiai és bölcséleti hiresebb tanárok leczkélit látogatva. Ezen utjában a protestans egyházi és iskolai életre, a könyvtárakban pedig a magyar nyomokra mindenütt különös figyelmet fordított. Tapasztalásai eredményének részét az 1852-iki Magyar Hírlapban közölte. Bal-

maz-ujvárosi lelkészkedése alatt a debreczeni főgymnasiumba a magy. irodalom, a kecskeméti reform. collegiumba pedig a theologia tanárává hivatott meg. Mit ő azonban el nem fogadott, nyugodt lelkési állomásán a nyelvészeti és történelmi tanulmányoknak kívánván élni. Mig 1854-ben a szentesi kitünőbb egyház lelkipásztorává választatván, itt is csak két évet töltött, mert már 1856. a debreczeni egyház egyik predikátoraul lön, s egyszersmind egyházkerületi jegyzőül is megválasztatott. Nagyobb önálló munkái, melyek megírására a magyar protestans egyház jelen állapota által indittatott, a következők: 1) „A Protestans Egyházalkotmány alapelvei.“ Szarvas, 1856. 2) „Vélemény a magyar Protestans Egyházalkotmány főpontjai fölött.“ Debreczen, 1857. 3) Forditá Hagenbach „A Theologiai tudományok Encyclopoediája és Methodologiája“ (Pest. 1857.) czimű könyvét. Nyomtatásban megjelent egyes alkalmi egyházi beszédek kivül, még különféle lapokban és folyóiratokban is megjelentek tőle nevezetesebb értekezések és bírálatok, mellyek alapossága és tudományossága által a szakértő közönség figyelmét magára vonta. Illyen: „a magyar helynevekről“ nyelvészeti értekezése, és többrendbeli közleményei az „Uj Magy. Muzeumban;“ Erdélyi és Ballagi közmondásai gyűjteményének és Jerney „Palócz krónika“ és „Magyar nyelv-kincsek“ czimű művei bírálatai, és mások. Mindezen iratai nálunk ritka alaposságu történelmi s critical tanulmányairól tanuskodnak, mellyek, valamint férfias és szabatos nyelve és irálya, széles és kimerítő olvasottsága Révész méltán irodalmunk kitünőbb férfiai sorába emelik, mint kitől még szintén igen becses munkákat várhatunk; miután jelenleg is hivatásabeli sűrű elfoglaltsága között a magyar protestans egyház és egyházi irodalomtörténet megírásán fáradozik, mit irodalmi élete kitünő céljául tűzött ki, s mellynek megírására vallásfelekezetének bizonyára egyik legalkalmasabb férfia.

Roboz István, költő, szül. Kötsén, Somogy megyében, 1827. oct. 27-én, előkelő nemes szülőktől. Tanult a

pápai főiskolában, s munkás tagja volt az ottani képző társulatnak: az ifjúság szépirodalmi lapja „Oltár“ czim alatt több ideig az ő szerkesztése alatt jelent meg. Hazai költőink közül Kölcseyt és Vörösmartyt, a külföldiek közül Byront és Hafizt tanulmányozta. 1848-ban végzé el a jogi tanulmányokat. 1849-ben kormánybiztos volt Somogyban. Jelenleg szülőhelyén a gazdaságot gyakorlatilag üzi, s üres óráit az irodalomnak szenteli. — Első költeményeit még mint tanuló a győri „Hazánk“-ban közlé Labora álnév alatt, s a nevezett lapnak rendes munkatársa volt. Nagyobb beszélye a Pesti Napló tárczájában látott világot „Egy talált napló töredékei“ czim alatt. Azóta sűrűn találkozunk nevével a szépirodalmi lapokban. Dolgozatai közt kiemelendők: „Simon kapitány“ (regény Feval után a Hölgyfutárban); „Mi Atyánk“ (a Családi lapokban); „Balaton szerelme“ (rege, önállólag is megjelent ez évben). Továbbá: Költészet a Sióban; Még is vannak Rómeok és Júliák? Az utolsó Mi-atyánk; Bokor reszket; Az utolsó templarius ábrándja stb. Kéziratban sajtóra vár: „Nádasdyak“ eredeti regény; „Harold, az utolsó szász király“ (fordítás Bulwertől); „Csilagtalán éjszakák“, s több beszélyei. Költeményeit, elég költői erő, kötetlen műveit erkölcsi alap és irány, komoly mély aesthetikai nézet jellemzik. Ohajtandó, hogy szétszórt műveit mielőbb összegyűjtve adja át a közönségnek.

Rohrer Antal, szül. Tatában 1815. febr. 20-án. Ele-mi és gymnasiumi tanulmányait ugyanott végezvén, 1831. oct. 1-én Trencsinben a kegyesrendbe lépett. A két évi próbaidő alatt a tanári pályára készülvén, 1834-ben Nagy-Károlyban a középtanoda II. osztályát tanítá; honnan Vácra küldetvén, a bölcsészeti folyamat olly szorgalommal végezté, miszerint 1836. oct. 16-án a pesti egyetem által bölcsészettudorságra érdemesítettett. A hittudományt Pesten az egyetemenél tanulá s 1839-ben pappá szenteltetett. A bölcsészeti karnál akkor még divatozott vitatkozásokban szorgalmasan részt vevén, 1841. mart. 2-án a bölcsészeti kar

kebelezett tagjává választatott. 1842. nov. 6-án a hittudományból nyert tudori oklevelet. Miután négy évig a pesti gymnasium 4 osztályában tanárkodék, 1844-ben a szegedi lyceum bölcsészeti tanszékére rendeltetvén, a bölcsészetet egész terjedelmében adta elő 1850-ig latin és magyar nyelven. Az új szakrendszer behozatala óta a természettant, görög nyelv- és irodalmat, s a bölcsészeti előtant tárgyalja. Nyomtatásban megjelent tőle: „Bölcsészeti előtan, azaz tapasztalati lélektan és gondolkodástan a felgymnasiumi ifjúság használatára.“ Pest, 1856. E munka 2-ik részét kéziratban bírja. — Irt nevelési cikkeket is „egy gyermekbarát“ aláírással a Századunkban, — valamint a Nemzeti újságban; ujabban pedig tanügyi tudósításokat a „Tanodai lapok“-ban.

Rozgonyi József, atyja, Gábor halála után egy hónappal szül. sept. 30. 1756. Tolcsván, Zemplénben, s mint három éves kisedd veszté el édes anyját, Csécsi Zsófiát, s került Csécsi János, hivatalnélküli egykori tanár, mint nagyatyja gondviselése alá Patakra, 1769 évig, mikor ez is meghalt. A tudós férfit, szintén azzá nevelendvén a gyermeket, annyira vitte, hogy tizenegy éves korában görögül olvashatott, és még nem vala tizenöt éves, midőn 1771-ben a gymnasiumokat bevégezé s 1772. jan. 29. napján átment a felsőbb tudományok hallgatói közé s nevét az iskolai törvényeknek aláírta. Mint felsőbb tanuló visele könyvtárnoki hivatalt, s tanítá a bölcsészet előismereteit és 1784-ben ama kevés pénzen, mellyet tanulói gazdálkodással meggyűjthete s a nagyatyai hagyatékhoz toldhatott, külföldre indult; de Bécsnél tovább nem mehetett, s ott neki fekvén többek között a rom. kath. egyház hittanának, figyelmet gerjeszte maga iránt, és II. József császártól, személyes kihallgatáson, első nyert további utazásra való engedelmet, s vele nyílt meg ujonnan a külföldi akademiák látogatása. Különösen Hollandiában, Utrechtben, állapodott meg hosszabb időre, a hol is négy évet mulata. Innen átmene Angolföldre, névszerint Oxfordba, néhány hónapra.

Utazott Franciaországban és mulatott Párisban is. Megfordult Schweizban, de utóvégre mégis Göttinga volt második hosszabb tartózkodási helye, hol köte ugyan ismeretséget tudósokkal, mind nem jutbata mégis az akkoriban fölmerült birálati bölcsészet ismeretébe. Hogy ezt elérje, Halában Jakobit, Jenában Reinholdot látogatta meg; ki-elégülést azonban nem talált és visszatérése után mindjárt egy latin munkát írt és adta Kant ellen, mellyben megmutatván, hogy Kant elv nélkül indult, minden rendszere csupa erőtelen alkotmány. Ez a vélemény Rozgonyit a sirig kísérte; abban halt meg. — 1791. évben a losonczy lyceum igazgatására hivatott, és szentelé munkásságát hét évig. Ekkor 1797. évvel Sárospatak hívta meg a bölcsészeti szék-re, mellyet el is foglalt május 2. 1798., s megkezdé tanításait a természeti joggal. Meghalt ápril 25. 1823. Sárospatakon; eltemettetett nagy ünnepélylyel. Nevezetesebb munkáit latinul írta; ilyen mindjárt: „Dubia de initiis transcendentalis idealismi Kantiani. Pest, 1792. Kiadta a bölcsészet történetének, és természeti jog aforizmusait (Aphorismi); Szentgyörgyi logikáját. Magyar művei: Jó gymnasium. Buda, 1791. 8dr. „A pap és a doktor a sinlődő Kant körül.“ (Hely és szerző neve nélkül) 1819. 53 l. 8dr. Vannak czikkei, névszerint „Aristippus védelme“ a Tud. Gyűjteményben. 1822. VII. 52 l. — A latin és görög nyelveken kívül jól ismerte s beszélte a német, angol, francia, holland nyelvet. Elmés tanító, genialis közlékeny szellem, így társalkodó is.

Rusvay Lőrincz, szül. Jászapátiban. Gyöngyösön a minoriták szerzetébe fölvetetvén, tudománya és buzgalma következtében 1721-ben a rend főnökévé választatott. E minőségében híres magyar egyházi szonoklatai által kitünt. 1745. jul. 12-ére, melly napon a jászok és kunok régi kiváltságaik visszanyerése örömmünnepét ülték, „Annus Jubilaei Jazigum et Cumanorum“ czimű jeles beszédet bocsátott közre. Azonfelől latinból magyarra fordítá Prola József jezuíta jeles könyvét, melly „Örökélet napja a boldog halál

órája“ czim alatt látott világot Egerben, 1756. Meghalt Gyöngyösön 1755.

Ruszek József, szül. 1779. Pápán polgári szülőktől. Itt végezte alsóbb iskoláit; a bölcészetet Győrött, minek végeztével Veszprémbe a papi pályára lépett és a theológiát Posonyban végezte el 1800-ban. Onnan visszatérván, előbb papneveldei főügyelővé rendeltetett a papneveldeben. A püspöki szék üresedésben lévén, 1808-ban helytartói titkoknok lett, és rövid idő múlva a dogmatica-theológiában tanár; végre 1814-ben keszthelyi plebános s egyszersmind sz. Margitról nevezett habolti apát és 1834-ben kanonok Veszprémbe, hol 1851-ben meghalt. — Mint tanár irta és adta ki a „Mondolat“ czimű satyricus iratot. Szenvedélyes ellensége volt ő a szóujításnak, mi azon időben kezdett leginkább lábra kapni, s ezen szóujítási viselkedéseknek, mint merő ábrándozásnak kigunyolása volt a Mondolat czélja. Ezen művét más, komolyabbak előzték meg 1811- és 1812-ben, t. i. „A filozofiának előljáró értekezései;“ „A filozofiának sommás rajzolatja vagy encyclopaediája;“ és „A filozofiának rövid históriája.“ Mind a három Veszprémbe nyomtatott.

Sal Ferencz, fiatal költőink egyike, szül. Gyulán, Békésmegyében 1835. mart. 26-án. A gymnasiumi tanfolyamot Nagyváradon végezte kitűnő eredménnyel. Első költeménye a „Hölgyfutár“ban jelent meg 1853. — 1854-ben Pestre jött s az itteni jogi egyetemnek rendes hallgatója lön. Költeményei, mellyeket formatisztaság, költői gondolatok s eszmeegység kedves olvasmányává tesznek, divatlapjainkban s albumainkban jelentek meg. Egyideig a „Divatcsarnok“, később mint a „Hölgyfutár“ segédszerkesztője működött.

Salánki Györgytől birunk egy könyvet, mellyet Erasmus után fordítva kiada e czim alatt: „Roterodami Rezmanna a Keresztényi Vitézséget tanító kézben viselő könyvecskéje.“ Megjel. 1627. Ajánlva van Rákóczy György borsodi főispánnak.

Sallai István, valószínűleg jezuita, „Jó nemes Várad-

nak a farkasok marása ellen orvoslása“ czim alatt Pázmány védelmére irt egy könyvet. Posony, 1630.

Sámsur Mátyás, Jézus társaságának tagja, szül. Horvátországban s meghalt 1685-ben. Hátrahagyott magyar nyelven irt néhány könyvecskét a vallásvitákról, melyek Pósházi, sárospataki, vitatkozásairól nevezetes ref. tanár ellen intézvék.

Sándor István (szlávitzai), történetbuvár, született Lukán, Nyitra megyében. Nyomatási évrend szerint összeszedve kiadá a magyar könyvek czimeit, végén az írók abc szerinti névjegyzékével, illy czim alatt „Magyar könyvesház.“ Győr, 1802. 8dr. 285 l. Másik terjedelmes munkája „Sokféle“ czim alatt 12 kötetben Győrött jelent meg 1791—1801. „Jelki Andrásnak egy született magyarnak történetei.“ Kis füzetke. U. o. 1791. „Egy külföldön utazó magyarnak jó barátjához küldött levelei.“ U. o. 1793. 8dr. 558 l. „Az orras Ovidnak deákából fordított változásai.“ U. o. 1792. 8dr. 244 és 32 l. „Az erkölcsi nevelésről“ (Zolikoffer után). Kassa, 1796.

Sándorfi József, szül. Hegyközüjlakon, Bihar megyében. Végezván idehaza alsóbb tanulmányait, Bécsben az orvosi pályára lépett, s ott telepedék le. Nyomtatásban megjelent magyar munkája: „Poetai botanica.“ Versek. Bécs, 1795.

Sántha Mihály, r. kath. lelkész, szül. 1824-ben Busatornyán, Nógrád megyében. Első nevelését istenfélő szülőtől nyeré. A gymnasialis tanfolyamot Gyöngyösön és Vácson végzé. A bölcsészetet szintén Vácson hallgatta. 1845-ben az esztergomi megyében papnevendéknek vétetett föl, s mint ilyen a nagyszombati magyar egyletnek, a papnevendékek közt; elnöke volt. 1849-ben pappá szenteltetett, s 1852-ben óvári lelkészszé neveztetett. — Még 1848-ban irt egy „Honfidalt.“ Később a Honderüben közlött érdekes táj- és várleírásokat prosában és versekben. A Religio szintén hozott tőle néhány dolgozatot. A Pázmány-füzetekben szép egyházi beszédei foglaltatnak. Legujabban a Tanodai

lapok közöltek tőle egy cikket „a nyári iskolák akadályairól.“ Érdekesek a Családi lapokban közlött „Életképei“, mint a mellyek sok phantasiával irvák. A Éz.-István-Társulatnak egy kéziratot nyújtott be „Üveg-e vagy Gyémánt?“ czim alatt (Stolz Alban után fordítva), melly kiadásra vár. A kath. Néplapban tanulságos cikkek jelennek meg tőle „Ipolyparti buborékok“ czim alatt.

Sárkány Dávid, szül. Rimaszombatban, tanult Patakon különösen 1719-ben, midőn sept. 13. iratott a felsőbb tudományok hallgatói közé. 1722. évben a pataki iskolát Marosvásárhelylyel váltá fel s ott folytatá tanulását. 1729. kiment akademiákra; főleg Utrechtben tanult bölcsezetet, hittudományt és történelmet. Hazajövet előbb ragyistyányi; majd csáthi pap Borsodban; aztán 1734. pataki tanár. Székfoglaló beszédet monda: *De profanae eruditionis eximia utilitate in Sacris.* — 1744. a gyakorlati theologiát is előadta. Meghalt Miskolczon, hová öregsége miatt 1758. vonult, 1762. sept. 18. Munkái: 1) *Exegesis Analytica.* Tiguri, 1757. 4dr. 2) *Halotti magyar oratio* Rádai Pál felett. Nyomt. 1735. 4dr. 3) *Theologia practica.* 4) *Metaphysica.* 5) *Geographia.* 6) *Historia universalis.* — A négy utolsó kézirat.

Sárosy Lajos, írói néven Gyula, legjelesb költőink egyike, szül. Boros-Sebesben, Aradmegyében 1816. febr. 12-én nemes családból. Atyja szintén Lajos a borossebesi uradalomban főgazdatiszt volt. Iskoláit a szarvasi iskolában kezdé; innen a mezőberényi gymnasiumban (melly később Szarvasra tétetett át) vitetett, hol tanárának, Molitorisz Adolfnak saját szavai szerint (l. *Életképek* 1845. 309 l.) „Sárosy már syntaxista korában, prosában, versben, magyarul, latinul dolgozott egyiránt, — s mindig első emnens maradt. Már itt fordította gyakorlat kedvéért Berzsenyi fellengő ódáit és Csokonainak a lélek halhatlanságáról irt szép költeményét latinra, ez utóbbit elegiacus mértékben. Egy közvizsgálaton önkészítette magyar bucsubeszédét nagy hatással szavalá el, s neve vidékszerzte ismeretes lett.“ Szünnapjaiban szülőhelyén verseket irt s egy párt fölküldött a

„Magyar Kurir“ számára, s ekkor vette föl Lajos helyett a Gyula nevet. 1832-ben Eperjesre ment mint másodévi költészettanuló, hol tanuló-társai felett önkénytelenül is bizonyos felsőtséget vivott ki magának. Több tanuló-társával magyar nyelvtanuló társaságot alakított, mellynek dolgozatai „Kis köpü“ czim alatt egy kis emlékkönyvben maradtak fön. Ez kezdeménye volt azon társaságnak, melly később Eperjes magyarosodására nagy hatással volt. Ugyanekkor, valamint későbbben is 1832–37-ig részint mint tanuló, részint már mint gyakornok, sőt megyei tisztialjegyző is a magyar nyelv grammatikáját s történetét hetenkint 6 óra alatt nyilvánosan tanította, s magán órákat is adott. 1837-ben Kassán magyarok számára irt illy czimű grammatikát adott ki: „Nyelvészke, vagy a magyar nyelv főnehézségei, szabályokban, párbeszédekben és példalapokban,“ melly 4 sűrűn nyomtatott ivre terjedő könyvecske felől az egykori „Figyelmező“ dicsérőleg emlékezett. Iskolai és gyakornoki pályájának végétével letévén az ügyvédi vizsgálatot, Sáros megye másod aljegyzőjévé neveztetett. 1839-ben házasságra lépett Péchy Arnoldinával, kit azonban a halál egy évi együttlét után elragadott, s kit férje több gyengéd dalaiban megsiratott. — 1840-ben Sárosy már mint első aljegyző működött a közügyek terén, s ezen működése alatt hathatós nyomait hagyá hazafiui és a nemzeti nyelv terjesztése körüli buzgalmanak. Még azon év őszén az aradi váltótörvényszékhez jegyzőül, s nemsokára előadó bírónak neveztetett, s e minőségében működött 1848-dik év május haváig, mikor a pesti váltó főtvényszéknél láttuk őt alkalmazásban mint előadó ülnököt. Az ekkor beállott mozgalmas időszakban irta „Arany trombita“ czimű költeményét. A forradalom végszakában a pesti al-váltótörvényszékhez elnökké neveztetett ki. A világosi fegyverletétel után három eszten-deig bujdokolt az országban; de Gyöngyösön, hol Sorsich Albert név alatt egy magán intézetben mint tanító működött, elfogatván, két évig tartott bűnvizsga után halálra s vagyonelkobzásra ítéltetett; de kegyelem útján két évi

fogsága után kiszabadult s jelenleg Pesten kizárólag irodalmi foglalkozásból él. Sárosy Gyula mint hivatalnok híres volt rendkívüli munkakönnyűsége- s erélyéről, ki nevezetesen egy alkalommal mint referens másfél nap alatt kétszáz pört volt képes előadni; nevezetes továbbá philanthropicus érzelméről, minek egyik bizonyysága az is, hogy humoristikai fölolvassásai által egy, Aradon fölállítandó ref. egyház költségeire néhány hó alatt 18000 pforintot gyűjtött össze. — Költészetére nézve ő azon jeleshjeink egyike, kik a műformára, helyesírásra s szabatosságra legnagyobb gondot fordítanak; kinek valamint nyelvében föl kell ismernünk a magyar szó érczzengését s buzdító bűbáját, úgy képzelme szárnyalásában ama ritka magasságot, képeiben a tiszta körrajzot s elevenséget, melly tulajdonok őt legjelesebb költőink sorába emelik. A lapokban elszórt s különböző időszakokban megjelent költeményei összegyűjtésével épen most foglalkozik, s reméljük, hogy mihelyt sajtó alatt levő s legközelebb szerkesztett „Az én Albumom“ czimű vállalatával kész, azokat is ujabbán alkalma lesz a közönségnek olvasni. Jelenleg a „Magyar Évlapok“ czimű folyóiratot is Mészáros Károly társaságában szerkeszti.

Sárpataki Mihály, kolosvári ref. lelkész, tudományának tanuságát adá leginkább magyar nyelven irt munkája által, mellyet a Szentháromságról irt és közreboesátott illy czim alatt: „Noe Bárkája, azaz: az Atya, Fiu és sz. Lélek egy örökké való Istennek esméreti — — az ó, és uj Testamentomi Írásokat egybe vetvén XXII Demonstrációkban a Sz. Háromság Tudományát megvilágosítani igyekezett.“ Kolosvár, 1681.

Sartori János, énekeskönyvet adott ki illy czim alatt: „Az igaz idvesség útjára mutató lelki óra.“ Wittenberga, 1730. „Idvességre mutató órának IV. része.“ 1773.

Sárváry Ferencz, Pálnak, a debreczeni főiskolai tanárnak fia, szül. 1808-ban oct. 17-kén. Tanulmányait végezte a debreczeni főiskolában. Az 1830-ik évi országgyűlésen mint biharmegyei írnok jelenvolt. 1831-ben ügyvédi okle-

velet nyert, s három évig a debreczeni kerületi táblánál ügyvédkedett. 1834-ben a losonczi lyceumban akkor felállított jogtani tanszékre meghivatván, mint jogtanár négy évig működött. Ez alatt a büntetőtörvény rövid kivonatán, s a magyarországi protestansok jogaira vonatkozó tanulmányokon kívül, mellyek kéziratban vannak, készítette és nyomtatásban is kiadta „Világosító és rendszeres előadását az 1836-ki urbéri törvényeknek“ 1837. 1838-ban lemondván a jogtani tanszékről, Pestre ment ügyvédkedés végett, s az Athenaeumba több törvénytudományi értekezést irt. 1839-ik év elején Posonyba ment, s az országgyűlésen, mint távollévők képviselője jelenvolt. Ezen országgyűlésről Naplót vitt Antal testvérével együtt, mellynek kéziratban levő több köteteit a debreczeni főiskola könyvtárának ajándékozta az 1830-ik évi országgyűlésről vezetett jegyzeteivel együtt. 1840-ben kineveztetett iktatóvá a debreczeni váltótörvényszékhez. 1841-dikben váltóügyvédi oklevelet nyert. 1841-ben kiadta a „Váltótörvény alapelveit Sardagna után;“ 1842-ben pedig a „Földesur és jobbágy kézi könyvét törvényi tekintetben.“ 1847-ben kineveztetett a debreczeni váltótörvényszék jegyzőjévé; 1849-ben főispáni kerületi titkárrá; 1850-ben debreczeni megyetörvényszéki ülnökké; 1854-ben nagyvárad országos törvényszéki tanácsossá, 1856-ban nagyvárad főtörvényszéki tanácsossá.

Sárvári István, sz. Ferencz szerzetének tagja, magyar nyelven kiadott egy könyvecskét „Szent-Ferencz harmadik rendjéről.“ Győr, 1770.

Saur Josepha név alatt fordításban megjelent „A becsületes embernek kézi könyve, avagy mindenütt és mindenkoron szükséges regulák.“ Kolosvár, 1776.

Schuster János, orvostudor, vegytan tanára a pesti egyetemenél, a magy. t. társaság természettudományi osztályának rendes tagja, szül. 1777. maj. 7-én Pécsen; tanult ugyanott, elvégezván a jogi tanulmányokat is. 1796-ban Pestre jött, s négy évig az orvosi tudományokat tanulta.

1802-beu tudori oklevelet nyert. Ezután egy évig utazást tett Németországban, honnan visszajövéen, előbb gyógyszerészek tanítója lett Pesten; később a kolosvári lyceumnál vegy- és ásványtan, nem sokára pedig a pesti egyetemnél természethistoria professora lett. 1809-től felváltva a vegy-
tant, fűvészetet, gyógyszerészetet s kórtant tanította. 1811-ben dékánná, 1821-ben az egyetem rectorává emeltették. Meghalt 1838. maj. 19-én. Munkái: 1) Terminologia botanica. Buda, 1808. Másodszor bővítve 1815. 2) Geschichte der Stadt Pest. 1806. 3) Pauli Kitaibel Hydrographica Hungariae, praemissa auctoris vita. Pest, 1829. 2 kötet. 1830-ban egy általa feltalált chemiai készülék ismertetését közlé. Vannak fordított művei is; ilyenek: „Darstellung der vier Bestandtheile der anorganischen Natur.“ Jena, 1804. „System der dualistischen Chemie.“ Berlin, 1807. Mindkettő Winterle latin eredetije után. „P. Orfilas Rettungs-verfahren bei Vergiftung und dem Scheintode.“ Francziából. Pest, 1819. Folyóiratokban, nevezetesen a Tud. Gyűjteményben, Orvosi Tárbán stb. értekezéseket és bírálatokat közlött; számos értekezései, millyenek a vasról, opiumról stb. neve aláírása nélkül jelentek meg. 1829-ben vezetése alatt jöttek ki magyar nyelven „Gyógyszeres értekezések, melyeket a magyar nevendék gyógyszeresek közönségesen elmondottak.“ A természettudományokban nagy jártasággal birt, miért, s azon buzgóságaért, hogy gyógyszerésznevendékei közt a magyar nyelvet behozta, a m. akadémia által 1831-ben rendes tagul választatott meg.

Sebők József, böcsi ref. pap, magyarra fordította Jablonszki predikáziós könyvét s kiadta „Bölcs Salamonnak utolsó szavai“ czim alatt Kassán, 1792. 8dr. 334 l. Tőle vannak: „Huszonegy erkölcsi predikáziók,“ (francia és latin kútfők után kidolgozva). Kassa, 1792. 8dr. 448 l. Végre „Rövid summája a ker. vallás igazságainak és kötelességeinek. Francziából. U. ö. 1790.

Seelmann Károly, erdélyi születésű, s károlyfejérvári tanácsnok volt. Munkája: „Minden, Európában, Asiában

és Afrikában volt és mostan virágzó vitéz rendeknek és ordóknak tüköre avagy rövid leírása.“ Kolosvár, 1793. 8dr. 460 l. Azonfölül több színművet fordított magyarra; ilyenek: „A hássziai hadi tiszt Amerikában.“ Vigj. 3 f. „Aurelius, vagy a nagylelkűségnek tusakodása.“ Szomj. 5 fől. „Valér és Aloysia.“ Dr. 5 fől. „Essex gróf.“ Szomj. 5 fől. „A minister.“ Dr. 5 f. „A tettetett beteg kisasszony.“ „Házi orvosság.“ Vigj. „Fanni és Mandeville.“ „Almanzi.“ Szomj. Kolosvár, 1793. Laudes után. Végre irt egy tanulságos könyvet gyermekek számára „Gyermekek baráttya“ czim-mel Weisse után. Két részben, Kolosvár és Szeben, 1794.

Segesvári István, orvos Debreczenben, angoltól magyarra fordítá Derhám Vilám windsori kanonok terjedelmes munkáját, s kiadta illy czim alatt: „Physico-Theologia azaz: Az Isten lételének és tulajdonságainak a teremtes munkáiból való megmutatása.“ Bécs, 1793. 8dr. 752 l.

Sigrai Ferencz, szép elmékedéseket hagyott hátra „Az Ur Jezus Krisztus kinszenvedésének tüköre“ czim alatt. Posony, 1643.

Siklósi István, apagy reform. predikátor, két verses könyvecskét hagyott hátra illy czimek alatt: „Emlékeztető versek“ (a szentírásról), és „Kereszténység ábrázattya.“ Megjelent mindkettő Posonyban, 1791.

Simon Máté, előbb pálos szerzetes, később a szerzetből kilépén, kárászi plebános lett. Jeles hitszónok. Egy predikátiója „Beszéd a religiónak három rendbeli ellenségei ellen“ Váczon, 1799-ben jelent meg. Boldog Asszonyról számra 40, továbbá sz. Annáról, Joakimról és Józsefről szóló predikátióit egy kötetben u. o. 1801. bocsátá közre. 8dr. 549 l. Ezenfölül „Az Ur Krisztusról XXXX egynehány predikátiók.“ Vác, 1802. 8dr. 679 l. „A káromkodásról tiz predikátiók.“ U. o. 1795. „Predikátiók.“ Vác, 1800.

Simon Vincze, premontrei rendü kanonok, szül. 1813. Keszthelyen. Tanulmányait szülőhelyén kezdé, folytatá Veszprém-ben, s Szombathelyen bevégezte. 1832-ik évben a premontrei rendbe lépett; mint papnevendék Győrött töltött

négy évet, azután a keszthelyi és szombathelyi gymnasiumokban tanárkodott 17 évig. Ezen idő alatt a nyilvános sajtó útján sokoldalú ismeretet és szakavatottságot tanusított; a nemzeti érdekek támogatása tekintetéből több levelet a különféle értekezéseket írt, nevezetesen a *Hirnök és Századunkban* „A köznevelés hiányáról és az uzsoráskodás káros hatásáról;“ a *Magyar Gazdában* „a földmívelésről,“ továbbá a növénykosz természetének s tenyészetének fejtegetése mellett annak kiirtási módját mutató meg. Hely és tájrajzai közül figyelmet érdemlenek Szombathely és Muraköz leírása. A magyar gazdasági egyesületnek buzgó pártolója lévén, ennek érdekében több buzdító cikket írt. Ezekon kívül a *Nemzeti Ujság*, *Jelenkor*, *Világ*, *Pesti Napló*, *Magyar Sajtó* és *Gazdasági lapokban* jelentek meg talpraesett dolgozatai. Közelebb pedig „Szerény szózat a szőlőszet érdekében“ a *Falusi Gazdában* közöltetvén, 10 darab arany tiszteletdíjjal koszorúztatott. — 1856-ban a csornai prépostság javainak kormányzásával bízott meg. Emléke Szombathelyen kedves marad. Mint tanárt átalán a köznevelés szent ügye, a magyar nyelv és irodalom székén pedig nyelvünk virágzása hevitette; mint magán férfit a nemesszivűség szép adománya jellemzi, mint író a közérdekű vállalatok támogatása, jólétünk kifejlése, a magyar tudományosság, szép művészet, ipar és gazdaság emelése lelkesíti.

Sipos József, kecskeméti ref. születésű. A tudományos Gyűjteménybe több értekezést írt. Önálló művei: „Oskolai tanítók tárháza.“ Pest, 1817. „Ő és új Magyar.“ Pest.

Sipos Márton, született Zsadányban, Hevesmegyében 1739. Szécsényben sz. Ferencz rendjének tagjává avattatott. Végezvén hittanulását, üres óráiban magyarra fordítva kiadta e című munkát: „Az igaz utnak megválasztása a különböző vallásu keresztények között Clericus János reformatus ellen.“ Eger, 1757. 4dr. 268 l.

Sófalvi József, erdélyi ref. consistorium papja, francziából fordítá: „Oeconomia vitae humanae, azaz: az emberi életet igazgató bölcs regulák.“ Kolosvár, 1777. To-

vábbá németből Sulzer J. után: „A természet munkáiból vétetett erkölcsi elmélkedések.“ U. o. 1776.; és „A természet szépségéről való beszélgetések.“ U. o. 1778.

Somodi István, bogárdi és tinódi ref. predikátor, néphez alkalmazott egyházi beszédeit e czim alatt adá ki: „Falusi predikátor, azaz: együgyü elmékhez alkalmazott tanítások.“ 2 kötet. Győr, 1797. 546 és 550 l.

Somogyi Elek minoritától birunk illy föliratu könyvet: „Patientia, barát-tancz (versekben), mellyre minden férfiak és asszonyi rendek hivatalosok.“ Pest, 1794. Továbbá jeles épületes könyvet hagyott hátra illy czim alatt: „Idvességes mulatság, azaz: kérdések és feleletek az anyaszent-egyházban előforduló dolgokról.“ Pest, 1792. 8dr. 521 l. „Mennyei társalkodás.“ Megjelent Pesten.

Somogyi Lipót (perlaki), előbb győri plebános, később kanonok és budavári B. Szűz prépostja, végre püspök ugyanott, szónoklatáról híres férfin volt. Adott ki „Egész esztendőnek vasárnapira szóló predikáziók“-at, többnyire francia kútfők után kidolgozva. (Győr, 1786. két kötet. 8dr. 390 és 520 l.). Azonfölül nyomtatásban megjelent több alkalmi beszédje; ilyenek: Gr. Eszterházi Károly egri püspök (Győr, 1799), és Felsőbükki Nagy József halálára (Eécs, 1802.). „A Magyar Sionnak ujonnan való fölépítése.“ Szent Benedek rend visszaállításának ünnepe. Posony, 1802.

Somosi István, szül. apr. 5. 1816. Zemplénmegyében, Bodrogolasziban, hol atyja, István, ref. lelkész volt. A mivel és gondos atya Tolcsvára menván által lakni, maga kezdé oktatni gyermekét, mignem 1825. a szomazéd Erdőhorváti helységbe adta iskolába, egy akkoriban híres falusi tanító, Kereszturi Pál vezérlete alá, kihez nem csak Abauj és Zemplén, hanem Szabolcs és Gömör megyéből is küldözék a gyermekeket. Iskolája, egész falusi egyetem, abban volt sajátságos, hogy a nemzeti nyelv teljesen száműzeték belőle. 1826. Tallyán folytatá iskoláit, de még ugyanazon év utolsó felében a sárospataki algymnasiumba, az ugyne-

vezett szófüzeti (Syntaxis) osztályba vitetett, s a mondott főiskolában végzé egész tanulási pályáját. Ugyanis a gymnasiumok után 1832. július 22. irván alá magát a főiskolai törvényeknek, az akadémiai pályára lépett; s korán kitetszett hajlandósága a latin irodalom és történezszt iránt. — 1838-ban Szepesmegyét lakta a német szóért. 1840. az ugynevezett esküdt diákok sorába lépett, s 1840—41 iskolai évben az alsó szónoklati osztály vezetése bizatott reá. Mint az éneklő kar elnöke 1841—42-ben sok szép jelét adá költői tehetségének is halotti énekek irásával. 1843. ellenőr, 1844. senior ügyelt az ifjuság erkölcsaire s majd az iskola vagyonaira. Következő 1845. év folytán a külföld nyílt meg előtte, hova tudományos czélokból utazott, s leginkább Berlinben töltött egy évet a történelem, görög és franczia nyelv tanulásával. 1846. visszatérve letette a papi vizsgát, és 1848. majusaig segédlelkész volt. Ugyanez évben a pataki gymnasiumban az alsó szónoklati osztály állandó tanítója lett. 1854. a fentirt gymnasiumban a történelem szaktanárává neveztetett az egyházkerület által; s mint ilyen működik jelenleg is. 1856. a főiskola titkára és levéltárnoka. Munkái: 1) Ó kor történetei, felgymnasium számára. Sárospatak, 1852. 8dr. 171 l. — 2) Görögnyelvtan. Sárospatak, 1853. 8dr. 258 l. Finkei J. és Soltész F. társai-val. 3) Magyarország története. Népiskolai könyvtár. V. köt. Sárospatak, 1853. 8dr. 72 l. 4) Egyik dolgozótársa a Patakon nyomtatás alatt levő Görög Magyar szótárnak. Kéziratban. 5) Középkor története, felgymnasium számára. 6) Ujkor történetei, hasonlóan. 7) Világtörténet a gymnasium számára.

Somosi Pétertől birunk imádságos könyvet e czimmel: „Tökélletes boldogságra vezető ut.“ Fejérvár, 1630.

Somsich Pál, szül. Somogy megyében, Sárdon a csajádi jószágon 1811 év jan. havában. Szülői gondos nevelést fordítván reá, eleintén házi, majd a péosi, s kaposvári gymnasiumi legjelesb tanítók alatt példás szorgalma, s korán fejlődő tehetsége méltó figyelmet ébresztett. A philosophiát

Pesten, a törvényt Győrött végezte; a gyakorlati térre derék nagybátyjának, Somsich Pongrácznak, Vice-Palatinusnak, majd királyi személynöknek ügyelete alatt indult. Somogy megyei jegyzőhivatalában magát szónoklatával s tollával hamar kitüntette: így lőn, hogy 184 $\frac{3}{4}$ országgyűlési követé volt az említett megyének. Hűsége, tehetségei, mérsékelt politikai nézetei méltányoltatván, a m. kir. helytartótanácsához kineveztetett, s ezen állása mellett is, a hamar bekövetkezett országgyűlésre követnek elválasztott, s a dérek ifj. Majláth Györggyel Baranyamegyét képviselték. Forradalom alatt a törvényes tért s irányt nem tévesztette; azonban minden közhivatalról lemondott, és visszavonulva a tudományoknak, s barátnak él. Eddig megjelent munkái: 1) Végszavai a somogyi követeknek az 184 $\frac{3}{4}$ országgyűlés felett. 1845. 2) Das legitime Recht Ungarns und seines Königs. 1850. 3) Értekezés az angol forradalomnak története felett, írta Guizot, elő- s végszóval ellátva fordította S. P. 1851.

Sós Ferencz, szül. 1670. Erdélyben. Alsóbb tanulmányait Kolosvárott végzé; mialatt kitűnő előmenetele által magára vonván Bethlen László és Bánffy Péter figyelmét, ezek költségén a külföldi egyetemekre küldetett. Visszatérvén, előbb Bethlen Lászlónál udvari pap, később kolosvári ref. lelkész és superintendens lett; s mint ilyen halt meg 1720. Dögvész ellen irt egy könyvet illy czim alatt: „A Dög halál Isten harcza emberekkel. Mellyben megmutatódik, mint győzedelmeskedik Isten a Testen, miképen forgassa Ember magát ebben a harczban, és minémü hadi készülete légyen, arra oktattatik.“ Kolosvár, 1720. Megjelen latinul is. Van több halotti beszéde.

Sós János, kecskeméti származású. A Medgyesi Pál által magyarra fordított „Praxis pietatis“ czimű könyvet adta ki Kolosvárott 1677-ben, továbbá a Komáromi György halotti predikációkra való rajzolatjait Debreczenben 1679-ben; mind kettőhöz ajánló levelet irt.

Sós Márton, színész, később orvos, szül. Marosvásár-

helyen. Mint orvosnevendék irt egy vigjátékot illy czim-mel: „Magyar Penelope.“ 5 fölv. Pest, 1791. 8dr. 991. Fordításban a „Magy. Játékszin II. kötetében megjelent tőle „Az ártatlan Etelka,“ Szomj. 5 fölv.

Spangár András, tudós jezuita, nagy olvasottságu férfiu, szül. Nógrádon, 1678. jan. 29-én. Tizenhat éves korában lépett a szerzetbe s letevén a szerzetesi fogadalma-kat, Magyarországon 25 éven át hitszónokoskodék; az ungvári és kőszegi rendházakat kormányzá. Meghalt Ros-nyón 1744. mart. 14-én. — Munkái: 1) Bibliothecae SS. Patrum concionatoriae Synopsis. Nagyszombat, 1721. 2) Concordantiae Marianae. U. o. 1721. 3) Concordantiae no-vae universales tripartitae. U. o. 1721. Magyarul 4) Pethő Gergelynek Bécében 1660-ban megjelent „Rövid magyar krónikáját“ felényivel vagy is három kötettel bővitve adta ki először Nagyszombatban 1721., másodsor Kaesán 1734. VI. k. 4dr. 5) Egy más „Magyar krónikát“ is adott ki Kas-sán, 1738-ban; s e krónikák mintegy folytatásául 6) „Ma-gyar könyvtárt.“ Kassa, 1738. Irodalmunk történetét ille-tőleg e volt az első munka, melly magyar nyelven megje-lent. Kéziratban maradtak tőle: 1) Uj magyar könyvtár, melly a magyar írókat munkáik bírálataival magában foglalja, magyarul. 2) Splendores SS. Ordinum et Institutorum re-ligiosorum utriusque sexus. 3) Concordantiae concionatoriae, és 4) Societas Jesu concordantiis illustrata.

Spányi Mihály, servita szerzetes, s tudományos fér-fiu volt. Latinból magyarra fordítva kiadott illy czimű mun-kát: „Egyedül valóság.“ Buda, 1749. — Meghalt Vácson 1749. aug. 12-én.

Spethi János, Silius Italicus után fordítva kiadott illy czimű munkát: „Az Virtusnak az voluptással való veteke-dések.“ Kolosvár, 1610.

Spetyko Gáspár, lyrikus költő, szül. Gyöngyösön 1816-ban jan. 6-án. Iskoláit részint otthon, részint Fehérvárott, Szegeden, Pesten, s Egerben végezte. Még mint tanuló több költeményt közölt a Regélő s Honművészen, a Tár-

salkodóban és Athenaeumban. 1854-ben „Gyöngyvirágok” czim alatt adott ki egy kötet költeményt, melyben a mátra-vidéki népszokásokat az ottani sajtósági tájbeszéd szerint, kedélyes és gunyoros, tiszta eredetiségű dalokban ismerteti. — Azóta ismét Avar név alatt számos verseket irt, melyek közül több már meg is jelent, de azokat egy új kötetben szándékozik kiadni. — S most egészen az irodalomnak él, s szülővárosában minden közhasznú és nemzeti vállalatnak legbuzgóbb terjesztője, előmozdítója.

Hadusfalvi Spilenberg Pál, az „Ephemerides politico-literariae” czimű folyóiratnak Budán és Pesten, 1790—1793-ig szerkesztője, magyar nyelven következő munkát bocsátott közre: „Szabad elmélkedések a földeknek kimérése szerint felállítandó adózás systemájának tökéletlenségéről.” Kassa, 1790.

Srányi János, szül. 1803. nov. 4-kén Torontálmegyében, Ecskán, hol atyja, keszthelyi születés, Srányi Márton, a nagy kiterjedésű urodalomban jeles hírű főgazdatiszt volt. Tanulmányait Karloviczán kezdte, Temesvárott, Nagyváradon, Posonyban folytatta, s a pesti egyetemen a jogász szakban végezte, 1820 óta élelmét maga keresvén meg magának ifjabbak tanitgatása által; mi közben a tudományok egyik másik ágában magát bővebben kimvelte. Ügyvédi pályára érezvén hivatást, 1828-ban ügyvédi oklevelet nyert, és csakhamar önálló ügyvéd lett, s az akkor ugynevezett kir. táblai ügyködésben tekintélyes állást vívott ki. A tudományok statusgazdászati ágát különösebben kedvelvén, az e szakbeli ismereteinek részét közre bocsátotta 1834-ben illy czimű munkájában: „Status adósságok és status papirosok, érdekesebb viszonzatokban és újabb adatok szerint, különös tekintettel az austriai finantiára.” Nyom. Pesten, Petrozai Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál 1834. 8dr. — Munkássága az 1849-ki országos változás után új tért foglalt a tiszaszabályozás körül, a hevesi osztályban; s ezen ügyet tudományos észleletekkel karolván fel, a Buda-Pesti Hirlapban, a Pesti Naplóban, s a Pester Lloydban több

rendü értekezést közlött, mellyek közt kitünőbb az, melly „Mércze és Meteorologia a Tisza körül, 1855. jan. hóban“ czim alatt, a Pesti Napló tárczájában jelent meg.

Sréter (szandai) János, szül. 1806. január 12-én Nógrádmegyében. Szülői Sréter József és Gosztonyi Antonia valának. Eleintén magán tanulásban részesült, és már 14 éves korában Selmeczen a bölcsészeti tanulmányokból olly jeles vizsgálatot adott, minőre az ottani tanárok addig nem emlékeztek. Azután Pestre az egyetembe adátott, hol a bölcsészeti tanfolyam utolsó évét végezte. A törvényt ismét magán szorgalommal tanulta, és abból kitünő vizsgálatot adott. Ez idő alatt megtanult gitarozni, zongorázni, festeni, francziául, olaszul. Mint joggyakornok Nógrádban tartózkodott; 1825. pedig kir. táblai jegyző, és az országgyűlésen is jelenvolt. 1826-ban kitünő ügyvédi vizsgálatot tett, és még ez évben Nógrádmegyében t. aljegyzővé nevezetvén, a megyék jegyző könyveiből 10 év óta a tisztviselők teendőiről sorozatot készítte. 1831-ben részt vett az országgyűlési munkálatok készítésében; és ugyanez időben készítte egy munkát, melly csak halála után jelent meg. A nógrádi nemzeti intézetnek 8 évig titoknoka volt. 1832-ben megyei másod aljegyző első aljegyzői czimmel; 1836-ban első aljegyző főjegyzői. czimmel, 1838. pedig főjegyző lett. Ezen idő óta előbbi foglalkodásai lényeges változást szenvedtek. Eddig a megye dolgain kívül időt fordíthatott önmivelésére is; tökéletesen sajátjává tévé a franczia, olasz, spanyol és angol nyelvet, és e két utóbbit nyelvmester nélkül. E nyelveken tudott folyvást beszélni, és Scheridan, Byron, Shakespeare, Mirabeau, Cervantes, Tasso, Goldoni s többek munkáiból sokat fordított. Megtanulta a portugál és svéd nyelvet is, annyira, hogy e nyelveken is könyveket olvashatott. Évenként utazásokat tőn Magyarország minden részében, és alig van megye, hol nem lett volna. Ezek alatt a megyék jegyzőkönyveit szorgalmasan megtekinté, úgy minden nevezetesb könyvtárt. Mint főjegyző egészen megyéjének élt. 1839-ben másod alispán lőn minden kortes-

kedés nélkül, melyre soha szüksége nem volt. Ő kezdte a megyéknél az alispáni jelentéseket a megye egész évi bel-igazgatásáról, és ő legelőször is 1828-tól kezdve adott ily jelentést; mely ki is nyomtatott. Ugy követték a példát a többi megyék. A folytonos munka korán sirba dönté e páratlan tiszta jellemű, lángeszű férfit 1842. mart. 27. 33 éves korában. Jeles publicistai dolgozata „Visszaemlékezések” cím alatt halála után atyja által adatott ki.

Stankovácsi Lipót, sz. ferencz-rendi szerzetes, híres hitszónok, és missionarius volt. Leginkább Posonyban, Győrött és Komáromban tüntette ki magát. Általános tetszéssel fogadott szent beszédeit több terjedelmes kötetben hocsátá világ elé. Ilyenek: „Posony királyi várossában hirdetett ünnepnapokra való predikátiók.” Első rész Győrött, 1788. 8dr. 410 l. Második rész: „Áruló Judás, azaz: nagybőjti predikátiók.” U. o. 1789. 212 l. — Harmadik rész: „Makula nélkül való tükör” (szintén nagybőjti predikátiók; mondattak Posonyban). Komárom, 1799. — Vasárnapokon több éven át mondott predikátióinak első része két kötetben Győrött 1789.; második része szintén két nagy kötetben u. o. 1798—99-ben; harmadik része ugyancsak két kötetben Komáromban 1798—99-ben; negyedik része két kötetben u. o. 1800 jelentek meg. „Hangozó Trombita, azaz a keresztfán függő Isten és ember hét szavai.” Harmadik esztendőbeli bőjti predikátiók. U. o. 1800.

Csécseyi **Svastics Ignác**, győrmegyei áldozár, lébeny-szent-miklósi plebános volt. Több történeti munkát irt: 1796-ban jelent meg tőle Győrben: „A magyarok fel-séges czimere.” Első könyv Attila képével. 8dr. 489 lap. 1805-ben Posonyban nyomtatott a „Magyarok historiája,” 3 kötetben, mely azon időben igen jó munka volt. Végre 1823-ban Pesten adta ki a „Magyarok esmerete” című munkáját. — Meghalt 1826. körül.

Dr. Szabó Alajos, jelenleg a „Magyar Néplap” tulajdonosa és felelős szerkesztője, szül. Negyeden, Posony-, előbb Nyitramegyében 1818. oct. 14-én. A gymnasialis osz-

tályokat Nagyszombatban, a bölcsészetet Posonyban végzé: 1836-ban Pestre jött, s már gyermekkorától különösen az állatgyógyászat iránt tanusított hajlamánál fogva az orvosi pályát választá. E nemű tanulmányait olly sikerrel végzé, mikép a szigorlatok letevése után az orvosi egyetem által négy rendbeli, u. m. orvos- és sebésztudori, szemésmesteri s állatorvosi oklevéllel tiszteltetett meg. Vegytani jártasságát az által tanusítá, hogy 1842-ben a m. helytartótanács engedelmével gyárat állított savanyu viz készítésére, s ez üzletet 1849-ig szép sikerrel folytatta. Ez évben a m. természettudományi társulat rendes tagjává választatott. — 1846-ban a pesti egyetemenél segédtanúrnul, 1849-ben pedig ugyanott az állatgyógytan id. nyilvános tanárául neveztetett ki. 1850-ben a soproni közigazgatási kerület egészségügyi referense lett. Ezen állásában sokat tett az orvosi érdekek emelésére és az egészségi ügy czélszerű szervezésére. 1851-ben a pesti egyetemenél az állattan ny. r. tanárává, 1853-ban pedig az állatgyógyintézet helyettes igazgatójává neveztetvén ki, jelenleg is erélyesen vezeti ezen, a nemzeti gazdaszatra nézve fontos intézetet, mellynek ujabbkori emelkedése nagy részben neki tulajdonítható. 1855-ben a kormány őt a budai helytartósági osztály egészségügyi állandó bizottmányi tagjává nevezte ki; 1856-ban a budapesti orvos-egylet rendes tagjává választá. Orvostudorrrá avattatásakor „Rögtöni életveszélyek mentőszereiről“ értekezett. A Gazdasági Lapokban több hasznos gazdaszati s állatorvosi cikkek jelentek meg tőle. Több önálló munkákat is irt; illyenek: „Hasznos házi állatok boncz- és élettana;“ „Életkorismetan;“ „A veszettségről vagy ebdübről,“ melly utóbbi két kiadást ért, s a kormány rendeletéből négy nyelvre fordittatott le s osztatott ki a nép között. — 1856. jul. elején a magyar nép szellemi miveltségének emelésére „Magyar Néplap“ czim alatt politikai, ismeretterjesztő képes lapot indított meg, s azt mostanig folytatja. Mint tanár tanítványai előtt tiszteletben áll, azoknak szeretetét teljes mértékben bírja, minek egyik tanusága az is, hogy őt már két ízben arczképének kiadásával tisztelték meg.

Szabó Anna (abrudbányai), fordított egy könyvet németből Huber Teréz után, mellynek czime: „Nina, vagy az arany menyegző.“ Nyom. Kolosvárt, 1832.

Barczafalvi Szabó Dávid, szül. Bodrog-Kereszturban, Zemplénben, tanult Sárospatakon; a felsőbb tudományok hallgatói közé iratott jan. 20. 1770. Iskolai pályáját bevégezé 1783. évben. Ezután darab ideig Posonyban lakozott. Meglátogatá a külföld, névszerint Németország és Belgium akademiáit, honnan 1790. hónapba térvén, 1791. jan. 27. Patakra mathesis és physica tanárának elváltatott. Még ezen évben visszafelé vette útját, hogy szaktudományában annál inkább haladhasson, Göttinga felé, nyervén az egyházkerülettől száz arany utravaló költséget. Esztendei künnmúltság után a tanári széket csakugyan elfoglalta 1792-ben, mellyre maj. 1. napján lön bevezetve, mikor székfoglaló beszédet monda latinul „De multiplicibus scientiarum naturalium in omni vita utilitatibus,“ melly még azon évben megjelent Posonyban 8dr. Hivataláról leköszönt 1805. jul. havában. Azontul magányba vonulva élt Sárospatakon 1828. mart. 20. napjáig, mikor elhalt 66 éves korában. — Munkái: „A tudományok magyarul.“ Posony, 1792. 57 l. 8dr. „Szigvárt klastromi története,“ németből 1787. Első szakasz XVI és 672. Második szakasz 720. 8dr. Mind két szakasz végén új szavak tára. Bármint kiessék is B. Szabó a tulnyomó befolyás sodrából a neologismusban, igen sok szó van ma elfogadva, mellynek ő volt az édes atyja. Egyuttal mint zeneképesség is méltán említendő. Ő hozá be a művelt harmoniai éneklést a sárospataki főiskola éneklőkarába. Szacsvai előtt és Révai után ő szerkeszté a „Magyar Hirmondót.“

Szabó József, született Győrött Végezve szülőhelyén iskoláit, 1761-ben a jezsuiták közé fölvetetett. A bölcsészett és a hittudományokat Nagyszombatban hallgatta. Innen Vácra tétetett át, hol mint püspöki szertartó dicsérettel működött. Innen Besztercebányára tétetett át plebánosul. Meghalt ugyanott 1801-ben. Két gazdasági munkát hagyott hátra; egyiket latinul „De cultura peponum“ (Buda, 1790.),

másikat magyar nyelven „Váczi gabona“ czim alatt. Vác, 1793. Ez utóbbi munkát Miiterbacher jezuita németre lefordította s kiadta Bécsben, 1793.

Szabó József, ásványtan tanára a pesti egyetemenél, bölcsészeti tudor, a természettudományi társulat választmányi tagja, a magy. földtani társulat másodtitkára, a párisi „Academie nationale agricole, manufacturière et commerciale“ tagja, szül. 1822. márt. 14-én Kalocsán, hol atyja érseki főpénztárnok volt. Gymnasialis iskoláit Kalocsán végezte, a bölcsészet és jogot Pesten hallgatta. Rendes tanulmányai mellett sajátjává tette a franczia, olasz, angol és görög nyelvet, a magasabb zenészetet és a gyorsírást. A természettudományok, s különösen a bányászat iránt érzékeny hajlamot, a selmeczi akademiára ment, s az ottani tanpályának bevégezése után Zsarnóczán, utóbb Felsőbányán mint álladalmi kohászati hivatalnok működött; itt bő alkalma volt a vegy-, ásvány- és földtant gyakorlati irányban fölfogni és művelni. 1848-ban a magyar ministerium által a bányászati osztály kohászati szakához meghivatott. 1849. végén a pesti egyetemenél az ásványtani széket nyerte el, s e minőségében jelenleg is dicsérettel működik. Egy ideig a vegytan előadása is ő reá volt ruházva. 1855-ben a rendes tanórákon kívül vasárnapi előadásokat is tartott a vegy- és ásványtani ipar köréből. 1851-ben a kereskedelmi ministerium mint tudósítót küldötte Londonba az iparműkiállításra, hol utólagosan a londoni iparműkiállítási bizottmány tagjának nevezte ki, s ott működött hat hónapig. — Még mint bányász-növendék bejárta Magyarország iparos vidékeit, s a birodalom több kohó- és bányahelyeit. Később bejárta Németország nagy részét és Schweizot. — Több magyar és német folyóiratokban megjelent értekezésein kívül önálló munkái: „Bányaműszótár,“ 1848. a ministerium által kiadva és használat végett minden bányahivatalnak megküldve. „Jegyzetek az ásvány és vegytan köréből,“ irta Londonban 1851. Jelenleg egy „Ásványtanon“ dolgozik egyetemi előadásai számára és „Budapest földtani viszonyai fölvételén“ a ma-

gyar természettudományi társulat által kiadandó „Budapest helyiratahoz.“

Szabó Károly, szül. 1824. Körös-Tarczán, Békésmegyében, hol atyja ref. lelkész volt. Tanult a debreczeni főtanodában, a jogot Késmárkon hallgatta, hol e mellett a görög irodalmat és nyelvet is tanulmányozta. 1845-ben tette le az ügyvédi vizsgálatot. Ezután egy évet Fiumében töltött mint tengerészeti tanuló; de e pályát gyengélkedő egészsége miatt odahagyni kényszerült. Egy évet egészségének helyreállítása végett atyja házában töltvén, 1847-ben Pestre jött, hogy részt vegyen a Toldy F. által megindított szándékolt „Magyar tudósok tára“ czimű vállalat szerkesztésében, melynek czélja volt Romy hátrahagyott e nemű kézírata nyomán az összes magyar írók életrajzeit és munkáik jegyzékét adni. 1848-ban Bajza lapja mellett segédkedett, később részt vett a magyar hadjáratban; 1850-ben gr. Teleki József mellett titoknoki állomást nyert, s mint ilyen ő tisztázta és rendezte a „Hunyadiak kora“ czimű nagy történeti munkát. Gr. Teleki József halála után 1855-ben a nagykőrösi tanodához tanáruul neveztetett ki, s mostanig ott hivataloskodik. — Az irodalom és tudományosság terén görög műfordításai, de különösen a magyar őstörténeti, többnyire polemicus cikkei és értekezései által tekintélyre vergődött. Cikkeiben leginkább azok ellen lép föl, kik Horvát István után indulva, a személyes tekintélyt bálványozzák, egyes szavak- és nevekből nyelvészeti játék útján történeti elméletet alkotnak, s mások állításait bírálat nélkül utánmondják. Illynemű dolgozataihoz tartoznak: „A magyarok hadszerkezetéről Árpád korában a bölcs Leo szerint,“ Jerney ellen; „A bolgár-magyar háboru 888-ban,“ „A két magyar nemzetségről“ szintén Jerney ellen; továbbá „Előd vajda,“ Kállay ellen (Uj M. Muzeum 185^{1/2}.) „A tizedik századi besenyőkről,“ Jerney ellen (u. o. 1853.). „A régi Mikóváráról“ és „Az 1533-iki székely krónika hitelességének védelme“ gr. Kemény J. ellen (u. o. 1854.). Görög műfordítmányából napvilágot láttak Euripides válogatott színművei:

„Ifigenia Aulisban és Ifigenia Taurisban“ (a Kisfaludtársaság által kiadott Hellen könyvtár V. és VI. füzetében). „Mutatvány Thuküdidésből“ (Uj M. Muz. 1850.). Ugyanott jelentek meg „A magyar helynevekről“ és „Priskos szónok életéről és történetirata töredékeiről“ szóló értekezései. Önálló műve „Attila“ Thierry A. után fordítva és jegyzetekkel ellátva. Pest, 1855. Jelenleg Thierry más „Legendes d' Attila“ czimű munkáját fordítja s Szilágyi S. tanártársával a „Nagykőrösi kronika“ kiadását készíti. — Több műve kéziratban hever, ilyenek: „Tanulmányi jegyzetek Magyarország előkorára Árpádtól sz. Istvánig,“ és több műfordításai, u. m. Anakreon összes dalai; Sophokles Oedipusa; Thuküdides négy első könyve; Herodot első könyve stb.

Szabó László, szül. Pápán 1796. polgári szülőktől. Alsóbb iskoláit végezte Pápán, a felsőbbeket Győrött. 1808-ban fölvétetett Veszprémben az egyházi rendre vállalkozók közé, és a theológiát részint itt, részint Pesten végezte. Még az iskolai port le sem rázta, mikor ismét iskolába küldetett, mint az ó- és uj-szövetségi szent könyvek hermeneutája és a keleti nyelvek tanára. — Birjuk tőle „Dávid zsoltárait és Jób könyvét“ talpraesetten magyarítva. 1838. czimzetes, 1844. valóságos kanonok lett, de kineveztetése után hamar elhalt 1846-ban, élte 50-ik évében.

Szabó Márton, ref. predikátor, „A világnak közönséges historiáját“ írta meg (1438-ig) egy kötetben. Megjelent Kolosvárt, 1799. 8dr. 375 l.

Szabó Mihály, „Mit kellessék hinni egy igaz keresztyénnek az Isten Fiáról?“ czim alatt bocsátott ki egy könyvet Kassán, 1731.

Szabó Richard, jeles novellairó, született 1820. majus 6-kán, Szentgyörgyvölgyén, Zalamegyében. Iskoláit Vácson és Pesten végezte. Fiatal korában szellemével és hajlamával ellenkező pályát választá; minek eredménye lett, hogy férfi korában eddigi életpályáról lelépett, s erejét az írói pályán kísérté meg. Úgyes tollának első termékeit az egykori Rajzolatokban, később a Kovácsóczy által szerkesz-

tett „Közlemények“ben tette le. A közönség figyelmét azonban az „Életképek“ben közlött számos novellái által vonta magára. Ugyanezen folyóiratban jelentek meg „Nők világa“ című, eddig a magyar irodalomban páratlanul álló töredékes levelei, mellyek összeszedve külön kötetben 1847-ben jelentek meg, s a közönség köztetszésével találkoztak. A lapokban szétszórta, szép költői ihlettséggel irt beszélyeit három kötetben 1856-ban adta ki. Ő szerkesztette az ez évben megjelent „Erdélyi Múzeum“ című almanachot. Azonfölül nevével szépirodalmi lapokban jeles dolgozatok alatt gyakran találkozunk. Jelenleg Pesten lakik, s különösen a „Déliab“nak szenteli munkásságát.

Szaitz Leo, korának híres hitszónoka, és hitének buzgó védője, szül. Kismartonban, Sopronmegyében. Végezve alsóbb iskoláit, a serviták közé fölvétetett, s mint ilyen Egerben hitszónok volt sok ideig, hol meg is halt 1792-ben. Többször hevesen kelt ki azok ellen, kik a kath. vallás ellen felszóltak, azért az akatholikusok, különösen Sacsvai lapszerkesztő haragját és gyűlöletét vonta magára. Sok tudománynyal és helyes tapintattal irt munkáit kezdetben Máriafi álnév alatt bocsátá közre; midőn kiléte napfényre derült, saját neve alatt lépett föl. Munkáinak czimeai: „Igaz Magyar.“ 4 kötet. 1785—1790. A czimlap szerint nyomattott Paris- és Berlinben. „Más is igaz magyar.“ 1789. „A bold. szüz Mária ünnepeinek szenteléséről.“ Buda, 1784. „Kis magyar frazeologia.“ Posony, 1788. „Micsoda vallásu volt sz. István király?“ 1790. „Magyar és Erdélyországnak rövid ismerete.“ Pest, 1791. „Magyar és Erdélyországnak mind világi, mind egyházi története.“ U. o. 1793. „Trenk mérőserpenyőjének összetörése. U. o. 1791. „Huszonöt esztendőre szegődött házi és mezei szolgál.“ Vác, 1797. Sokat irt latinul is: „Positiones ex jure Hungarico-canonico.“ 1786. „Positiones 101 de famoso conventu gallicano.“ 1789. „V articuli apologetici.“ 1790. „Vexatio dat intellectum episcopis.“ 1790. — Összesen tizenhárom terjedelmes munkát hagyott hátra, mellyek fényes tehetségének és buzgalmának megannyi bizonyítványai.

Szakonyi József, Veszprémmegyében, Dabronban 1746-ki ápril 28-kán látott először napvilágot. Tíz évig járt iskolába Sopronban, három évig pedig Jenában tanult. 1772-ben lett Nemes-Csóban predikátor, 1786-ban Pápán, 1803-ban veszprémmegyei senior. Meghalt 1811-dik év táján. Legnagyobb műve az „Oskolai vezér vagy az okos és hasznos oskolai tanításra vezető könyvecske. Posony. 1792. 8dr. Ezenfölül egy imádsága és egy beszéde is kinyomatott. Amaz 1778-ban, az utóbbi 1798-ban.

Szalai János, bánhorváti predikátor, illy czimű könyvet hagyott hátra: „Szülék kézi könyve, avagy a gyermek nevelésre utmutató tiz predikátzio.“ Kassa, 1794. 8dr. 291 l. Vannak holotti predikátziói; ezek közt kiemelendő az, melyet Győrött 1774-ben Rumi László halálára mondott.

Szalai Pál (nagykőrösi), R. E után magyaritva közrebocsátá: „Jakab és Péter sz. Apostolok közönségcs leveleinek stb. világosításá“-t. Pest, 1792. 8dr. 344 l.

Szalárdi János, 1647. körül I. Rákóczy György fedelelem titkára, 1666-ban Kolos, Doboka és Belsőszolnok megyék főadószedője, meghalt ugyanazon évben. Hivatalos foglalkozásától ment óráiban irt korabeli történeteket illy czim alatt: „Siralmas Magyar Krónikának VIII. könyvei. Mellyeket a következő Posteritásnak megirt Szalárdi János 1662-ik Esztendőben.“ Melly munka kéziratban maradt. Magában foglalja I. és II. Rákóczy György uralma alatt és az ezt követő években történt szomorú állapotokat; innen a krónika „Siralmas“ czime.

Szalárdi Miklós, irt egy könyvet „A vigasztalásoknak hasznos voltáról.“ Székesfejervár, 1643. Egy másikat e fölirattal: „Az békeséggel türesre indító s vigasztaló szók.“ U. o. Ajánlva Báthori Sófának.

Szalkai Antal, szül. Erdélyben. Magyarra fordítá Virgilius Aeneisének első részét. Megjelent Bécsben, 1792. Azonfölül irt „Pikko herczeg és Jutka-Perzsi“ czimű melodramát. Pest, 1793.

Szaller György, okleveles mérnök, később magyar

nyelvtanár volt Posonyban. Munkája: „Külömbféle példázatok és oktatások.“ Posony, 1793. Irt továbbá magyar nyelvtant latin, német, tót és illir nyelven, és ezek védelmére a „Magyar Hirmondó“ és az austriai „Merkur“ czimű folyóiratok ellen czáfolatot „Debreczenbe Istók!“ czim alatt. Posony, 1794. E czáfoló iratot német nyelven is kiadá „Der neue Eulenspiegel“ czim alatt. Irta ezenfölül „Magyarország földleírásának foglalatját.“ Egy térképpel. Posony, 1796. „Az Isten a tiszta szerelem.“ Eckartshausen után fordítva. Pest, 1796.

Szántai Mihály, előbb aranyosmedjesi, később nagybányai ref. lelkész, s a környékbeli ekklesiák seniorja, vallási türelmetlenség és a szabadságukat féltő némelly nemesek ellen imakönyv alakjában adott ki egy munkát „Az Urért s hazájokért elszéledett és számkivettetett bujdosó magyarok füstölgő Tsepüje“ czim alatt, Kolosvárott, 1677.

Szárasi Ferencz, debreczeni ref. predikátor, vallásfelei számára kiadá magyar nyelven „Palatinus Katekismusát“ Debreczenben, 1604.

Szatmári Domonkos, sz.-domonkos-rendi szerzetes és könyvvizsgáló volt Posonyban a mult század végével. Irt egy czáfoló munkát illy czim alatt: „Meg czáfolás azon vádolás-tételek ellen, melyeket egy reformatus ur közrebo csátott. Pest, 1799. 8dr. 324 l.

Szatmári Károly, szül. Csongrádmegyében, Holdmezővásárhelyen 1824. Atyja szegény szabó volt. Iskoláit Debreczenben végezvén, a jogi pályára készült, s a szokott ügyvédi gyakorlat után, Pestre ment királyi táblai jegyzőnek. Innen 22 éves korában mint gróf Teleki Domokos titoknoka Erdélybe ment, hol az ő vezérlete alatt álló „Erdélyi Híradó“ czimű politikai lapnál dolgozott. Irodalmi munkásságát azonban már tanuló korában kezdé; első műveivel a Garay által szerkesztett „Regélőben,“ később a Frankenburg „Életképek“ czimű lapjában, melynek már 1846-ban rendes munkatársa volt, lépven föl. Ügyvédi diplomát az utolsó posonyi országgyűlésen nyert; honnan,

mint a magyar ipar-, földművelés- és kereskedelmi minisztérium fogalmazója tért Pestre, hol egyszersmind a „K. lapja“-nak, ennek megszűntével a „Közlöny“-nek segédszerkesztője gyanánt működött s kivált az elsőbe számos vezércikkeket írt. A zivatar után egy röpiratot készített „Az ó conservatívek és új Magyarország“ czimmel. Belletristikai dolgozatai újabb időben a „Csokonai lapok“ rövid életű lapban és a „Magyar írók albumában“ Apafi név alatt, nem különben a Hölgyfutárban saját neve alatt, jelentek meg. 1856-ban egy szépirodalmi almanachot szerkesztett és adott ki „Gyulai árvízkönyv“ czim alatt. Jelenleg Békésen az árvatörvényszék h.-elnöke; mint ilyen készített egy kézikönyvet az árvaszéki hivatalnokok számára, de előfizetők hiánya miatt sajtó alá nem adhatta.

Szatmári Fábri István, magyar versekbe foglalva megírta több jeles hölgyek példás tetteit s kiadta e latin czim alatt: „*Historia ex Parthenii Nicensis amatoris affectionibus collecta.*“ Kolosvár, 1577. Az akkori kedvencz szokás szerint nevét a versek első betűi jelölik.

Szatmári Király György, tanult a németországi egyetemeken, s több ideig tartózkodott Angolországban; hol a méhészetre fordítván figyelmét, angolból magyarra fordított egy könyvet, s azt b. Barkóczi ország primásának és csztergomi érseknek ajánlva kiadta „*Angliai méhes kert*“ czim alatt, Egerben, 1759. 8dr. 301 l.

Ifj. **Szatmári Király Miklós**, francziából fordítva kiadta illy czimű munkát: „*A nemes születésű személyekre tartozó polgári rendtartásnak igaz erkölcsi tudománya.*“ Posony, 1780. 8dr. 152 l.

Szatmári Ötvös István, tanult Sárospatakon, a felsőbb tudományokra előmozdított 1643. dec. 10. Néhány év múlva bodrogkereszturi tanító lett, 1649-ben pedig Lorántfi Zsuzsanna és Rákóczy Zsigmond költségén belgiumi akademiákra menván, főleg Franckera és Utrecht egyetemeiben tanulá a theologiai tudományokat. 1654 vagy még 1653 végén lett pataki tanár; de már 1656 kezdetén elhagyá hi-

vatalát és ment papnak Érsekújvárra, hol nem sok időre a komjáti vagy érsekújvári egyházmegye esperese lön. Elpusztitván Érsekújvárt a török 1663. évben, Ötvös az ácsi egyházba ment, s ott szolgált szintén nem sokáig, mert sok bajnak utána meghalt 1665. Munkái: 1) A belgiomi ekkleziák vallástétele. Amsterdam, 1650. 8dr. — 2) Disp. theologica de studio verbi divini. Ultrajecti, 1650. — 3) Disp. theolog. de sepultura mortuorum. Ultraj. 1651. 4dr. — 4) Felsőbányai Mihály tiszteletére üdvözlő vers magyarul. — 5) Heber költemény Komáromi Csipkés tiszteletére. Ultraj. 1651. 4dr. — 6) „Titkok jelenése avagy sz. János Apostol mennyei látása.“ Irta érsekújvári pap korában. Nyomt. Szebenben, 1668. 8dr. 310 l.

Szatmári Pap István, „Magyarországnak versekben való leírását“ hagyta hátra, melly 1763-ban, Nagykárolyban harmadik kiadást ért.

Paksi Szatmári Mihály (Michael P. Szatmári), atyja volt István, a kászonyi egyház ref. lelkésze. Szül. 1681-ben. Tanult a sárospataki főiskolában, midőn zarándokolt, és visszaállíttatott is az idősb Csécsi János seniorsága alatt. Az ugynevezett deákok közé a kassai suburbiumban (I. id. Csécsi) iratott 1700. évben, oct. 7. napján. Gymnasiumai végeztével Szatmári nem ölte mindjárt tógát, hanem Győrbe ment oktatónak, hogy előkészítse magát az iskolai megélhetésre. Az iskola még Kassán volt, mikor belé visszatért 1702. Majd az 1703-ban visszaállított pataki iskolának volt tanítványa, honnan 1708-ban a tokaji tanoda igazgatására vitetett ki, hol dicséretesen hivataloskodott egy évig. Ugyanis már 1709-ben elhagyá Tokajt s ifj. Csécsi János társaságában szövetséges Belgium akademiáira ment; különösen Franekerában és Utrechtben szentelte idejét a tudományokra; de megtérvén két esztendő múlva, ismét Tokajba ment lelkésznek 1711 végén, s mint olyan tölte ott négy évet, mikor, 1716. febr. 21. a gyulafehérvári patali iskolába bölcsészetet tanítani hivatott meg; leczkéit elkezde még ezen év martiusa 12-én. Tizennégy nap múlva az iskola

kiürítettén, tovább kelle menni, s egy darab időre a szomszéd Krakkó vagy Karkó nevű faluban telepedett le az ifjúság és tanárai. Csak az év utolja, és pedig december 2. napja vete véget a bizonytalanságnak, midőn Marosvásárhely polgárai magokhoz vevén a tanulókat, egész 1717. esztendőn át szállással s egyébbel kitarták. 1718-ban apr. 30. napján ez a számüzött gyulafehérvári iskola teljesen összeolvadt a városival és „Patak-Fehérvár-Marosvásárhelyi collegium (Agropolitanum collegium)” név alatt megalapult, honnan ma is legszorosabb atyafiság van feltartva a pataki és marosvásárhelyi tanodák között. Az így alakult marosvásárhelyi collegiumban tanított Szatmári theológiát és bölcsészetet 17 évig, levén egyuttal az erdélyi ref. egyházak főjegyzője 1728 óta, hat évig. Ekkor a pataki főiskola igazgatósága meghívást intéze hozzá és sept. 17-kén tanárai közé be is igtatá, mikor módjába esett házi dolgait régi karba helyezni. Nagy tisztelet volt reá nézve, hogy örökös igazgatóvá neveztetett, mely állásnak 300 frt és harmincz köből buza volt évenkénti jutalma. Igazgatá az iskolát majd 10 évig, különösen az 1739. nagy pestisben kitünően viselte gondját. Meghalt Patakon junius 2. 1744. 63 éves korában. Munkái: 1) *Physica contracta, juxta principia neotericorum*. Claudiopoli 1719. 12. — 2) *Tirocinium emblematico-propheticum, seu meditationes in S. Jobi cap. 38. Franequerae*. 1732. 4dr. — 3) *Dissertatio de arbore scientiae boni et mali, seu vite ferali, literali et mystica*. Franequerae, 1736. 4dr. (Szatmári a tudás fájáról azt vitatja, hogy szőlővessző volt.) — 4) *Uri vacsora felett meggyújtatott szövétnek*. Utrecht, 1740. 8dr. Irva van Bernát Pál minorita beszéde ellen. 5) *Két áhitatos imádságok* (a nagy pestis alkalmából). Franequera, 1741. 8dr. — 6) *Halotti és rendes papi beszédek kéziratban*. (Forrás *Mus. helveticum*. Part. IV. pag. 649 et sequ. — Szombathi jegyzetei.)

Ifj. vagy II. Paksi Szatmári Mihály, az elsőnek fia, szül. 1715. Tanult Marosvásárhelyen, honnan atyjával együtt kijövé, 1734. sept. 20. iratott be a pataki felsőbb tanulók

közé. — 1739. külföldre utazott és tanult Lajdában, Franekerában leginkább hittani és nyelvészetieket. 1742. april 14. mint keleti nyelvek tanára igttattatott be Patakon tanárnak, melly alkalommal beköszönőt monda: „De lingvarum origine in genere, deque lingua hebraea in specie.“ — Egy év mulva viteték papnak Csútra, honnan 1744. ismét visszatére Patakra, atyjának, ki meghala, helyét elfoglalni Ekkor beszéle „De vita christiana.“ Hivatalának dicsőséges folytatása közben, 1771. gutaütést kapott, s megtört állapotban még két nyomoru évet élt, mikor meghalt 1778. mart. 15-én, 63 éves korában. Munkái közül csak néhány latin vers jött világra, ezeken kívül még : halotti prédikáció Szuhai Erzsébet és Darvas Borbála felett; amaz 1765., emez 1769., mindkettő 4dr. — Kézirathban maradtak utána: 1) Corpus theologiae didactico-elencticae. 2) A palatinatusi katekésis magyarázatja. — Ékesszóló, tudós férfin volt.

III. Paksi Szatmári Mihály, Mihály fia, szül. 1745. Tanult Patakon, akademiái pályára lépett dec. 11. 1759. Erkölcse és szorgalma által is megkülönböztetvén magát, kiküldetett, hogy bölcsészet-, physika- és mathesisben művelje magát. Így mene Helvetiába, onnan Belgiumba; és tanult Basileában Bernoulli alatt, aztán Utrechtben. 1771. bölcsészeti tudorrá kenetett, s még ez évben nov. 1. lett pataki tanár, s óráit megkezdé 1772. jan. 9. napján, s bevégzé 1773. jun. 24-én, mikor meghalt élte 28. évében. Erős lélek gyöngé testben. Munkái: 1) Dissertatio Anti-Russaviana, de habitu religionis christianae ad vitam civilem. Trajecti ad Rhenum, 1770. 4. — 2) Specimen inaugurale chemico-physicum, sistens observationes novas et meletemata circa pyrophorum aluminosum et ignem. Trajecti ad Rhen. 1771. 4.

Paksi Szatmári Pál, az I. Mihálynak fia, született 1730., tanult Patakon, felső pályára elővitetett 1743. mart. 31. Huszonegy éves korában már a költészeti osztály köztanítója, melly hivatal után közkölségen külföldre mene olly utasítással, hogy bölcsészet-, physika- és mathesisben tökéletesitse magát, s ezek valamelyikének lehessen tanára majd. —

Franekeerában tanult, elvégezte az orvosi tudományokat is, és 1758. orvostudorrrá lett. A pataki tanodában 1759. febr. 9. avattatott fel mint bölcseészet és görög nyelv tanára, midőn beszélt: *de medicinae in philosophia utilitate*. — Meghalt aug. 7. 1766. 36 éves korában. Munkái: 1) *De simplicium remediorum praeporose concinnatis praestantia*. Franeque-rae. 1757. Ismét Kolosvár, 1760. 4dr. 2) *De morte naturali*. Franeq. 1758. 4. Orvostudori értekezés. 3) Halotti versek *Kisvilág* czim alatt, melyeket mondott Patay Sámuelné, szül. Szubai Erzsébet felett 1765. — Kéziratban: 4) *Philosophia moralis*. 5) *Antiquitates graecae*. 6) *Explicatio philologica epistolae S. Jacobi*.

Szatmárnémethi Mihály, szül. Szatmárnémetiben, iskoláit honn végezve, a külföldi egyetemekre ment. Előbb gönczi, később, neve elterjedvén, kolosvári ref. predikátorrrá neveztetett. Meghalt Kolosvárt, 1689-ben. Munkái: „Az örökké való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tüköre.“ Kolosvár, 1673. „A négy evangelisták szerint való Dominica.“ U. o. 1675. 4r. 832 lapra terjedő predikátziók. „Mennyei tárház kulcsa.“ Imakönyv. Megjelent Lőcsén, 1679. „Halotti Centuria, azaz: Száz halotti predikátziók.“ U. o. 1683. 8r. 708 l. „Dominicalis praedikátziók toldaléka.“ U. o. 1686. 464 l. „A sz. Dávid 150 zsoltárinak magyarázatja.“ Kolosvár, 1679.

Szatmárnémeti Sámuel, ref. tanító volt Kolosvárt. Irt „Halotti predikátziókat.“ Kolosvár, 1616. 4r.

Szegedi János, jezuita, különösen a hazai jogtudományban és történetben jártas férfiú, szül. régi nemes családból 1699. apr. 4. én Vas megyében. 16 éves korában a jezuita szerzetbe lépén, olly sikerrel haladt a felsőbb tudományokban, miszerint a szerzetesi fogadalmak letétele alkalomával egyszersmind bölcseészet- és hittudori koszorúval díszítették föl. Romában tengerentuli missiókra kért engedelmet; de ez meg nem adatván neki, Nagyszombatban négy évig a bölcseészetet, azután itt és Gräczben hét évig a theológiát tanította. Ezután Kolosvárt volt iskolaigazgató, innen

hasonló minőségben a bécsi Pazmaneumhoz s végre Budára tétetett át, hol igazgatói tisztje mellett tábori főpapi hivatalt is viselt. Törvénytudománya által elhíresedvén, az esztergomi érseki székhöz bírónak nevezteték. Ezen foglalkozásai mellett mint missionarius hitszónokoskodék, s örömmel foglalkozék az irodalommal, melly téren ékes tolla főleg hazai jogtudomány tekintetében fölötté hasznosan gyümölcsözött. Meghalt Nagy-Szombatban, hol élte végső napjaiban házigazgató volt, 1760. dec. 8. — Munkái: 1) Tripartitum juris hungarici Tyrocinium. 3. k. N.-Szombat, 1733, 1751, 1767, és Zágrábban, 1736. 4r. 2) Rubricae seu Synopses Titulorum, Capitum et Articulorum universi Juris Hung. N.-Szombat, 1734. 3) Geographia Hungariae, seu Notitia de Insignibus et Sigillis Hungariae. U. o. 1734. 4) Decreta et vitae Regum Hungariae, qui Transylvaniam possedere (usque ad Andream II.) Kolosvár, 1745. 5) Decreta et vitae Regum Hungariae usque ad Belam IV. U. o. 1745. 6) Cynosura bipartita universi juris Hungarici ordine alph. Győr, 1749. 7) Andreas II. Assertor libertatis Hungariae etc. Calamo critico et historico adumbratus. U. o. 1750. 8) Vita Belae IV. Regis Hung. U. o. 9) Werbőtzius illustratus. Nagyszombat, 1753. 10) Manuale Jurisperitorum Hung. Győr, 1760. Ezekon kívül van több alkalmi beszéde latinul, és magyarul a következők: „Aquila magnarum alarum.“ (Erdődi Ádám nyitrai püspök halálára mondott beszéd. Nagyszombat, 1736); Hg. Csacky esztergomi érsek halálára mondott beszéd, és számos katekesisei szintén magyarul.

Szegedi Kilit, sz.-ferencz-rendi szerzetes, szül. Kecskeméten 1816. apr. 13. Tanult Kecskeméten, 1832-ben a rend tagjává avattatott. Jelenleg Szécsényben zárdaelnök. A lapokban, különösen a „Társalkodó“ban és a „Religio“ban megjelent történeti cikkein és bírálatain kívül, önálló munkája: „Anyaszentegyház szervezete.“ Pest, 1855. 8r. 547 l.

Szegedi Lőrincz, „Uj és igen szép komedia a mi első

atyáinknak állapotjokról“ czimű könyvet hagyott hátra. Debreczen, 1575.

Szegedi Mihály, jezuita, született Vas megyében 1706. oct. 23. Tizenöt éves korában lépett a szerzetbe; a szerzetesi fogadalmak letétele után bölcészet- és hittudori kurzusot nyert. Előbb Nagyszombatban volt szónoklat tanára; azután Kassán és ismét Nagy-Szombatban három éven át a bölcészetet tanítá. Később a theologiai karhoz tétetvén át tanáruul, mint ilyen Kassán és Győrött buzgólkodék. Végre a gyöngyösi rendházat kormányzá, hol meghalt 1752. jan. 23. 46 éves korában. Munkái: 1) De institutione juventutis hungaricae dialogus. Nagyszombat, 1735. 2) Palatium regni Hungariae, palatinos ad annos 1315. complectens. Kassa, 1740. 3) Res gestae in Hungaria anno 1667. et 5 sequentibus, conjunctionem Weselényianam et religionis incrementa complectens. U. o. 1740. Másodszor u. o. 1746. 4) Res gestae in Hungaria ab anno Christi 673 ad annum 1618. Nagyszombat, 1642. 5) Primatus romani Pontificis. U. o. 1748. Magyar nyelven: 7) A Szűz Máriának eredendő bűn nélkül való fogantatásáról. Egyházi beszéd. Mondatott és megjelent Posonyban, 1750. Másodszor 1751. 8) Homo sanctus in sapientia, avagy halotti beszéd Hunyadi István felett Ürményben. Nagyszombat, 1743. 9) Egyházi beszéd sz. József, és 10) Szent István első magyar király tiszteltetére. Mindkettő megjelent Nagyszombatban.

Szegi Lajos, szül. Bátorkesziben ref. szülőktől. Később férfi korában kath. vallásra térvén át, megtérésének okait következő czimű könyvben fejté ki: „Szóló Gerczd, azaz az igaz okok, melyeknél fogva megváltoztatta szegény lelkének örök halált szerző mérges calvinusi vallását.“ Bécs, 1675. Ajánlva van Szécsényi György kalocsai érseknek.

Gr. Székely (borosjenői) Ádám, francia eredeti után fordítá Locke Jánosnak „A gyermek nevelésről“ irt könyvét. Megjelent Kolosvárt, 1771. 8r. 308 l. Szintén tőle van: „A marhák körül austriai rendtartás.“ Szeben, 1763.

Székely István, Erdélyben, Benczédén született 1500

körül. Külföldön képezé ki magát, s haza jöven iskola-mester volt Szikszón. Később gönczi predikátorra és seniorrá emeltetett. Leginkább világtörténeti kronikájáról ismeretes, melly Krakóban 1558-ban jelent meg illy czim alatt: „Chronica ez vilagnac yeles dolgairol.“ — A könyv jókora ugyan, de nagy felekezeti pártszellem ri ki belőle; a romai ősegyház ellen mindenütt méltatlanul epéskedik; innen van, hogy sok adatai vagy koholtak vagy meghamisítottak. Ezenfelüli munkái: „A kereszténység fundamentumáról való tanuság.“ Krakó, 1538. E munkája terjedelmesen bővítve másodszor u. o. 1546-ban jelent meg. Az általa latinból magyarra fordított „Szent David zsoltári“ u. o. 1548-ban láttak világot.

Székely Sámuel (dobai), szül. 1704. apr. 3-án Hunsdorffban Késmárk mellett, Szepesmegyében. Tanult Matthaeides és Toporczer tanárok alatt Eperjesen. Később a hírneves Csécsi alatt Sárospatakon. A jogi tanulmányok bevégeztével három évet töltött Pesten mint gyakornok. Azontul egyedül a tudományokkal foglalkozott, miglen kiútvén 1741-ben a porosz háboru, Szirmay Tamás gyalog ezredében alszázados lett, és Csehországban Prága ostromlásánál s több csatákban részt vett. Itt mulatása alatt 1743-ban az altdorfi akademia tagjává neveztetett. 1746-ban a franczia-spanyol háboru kiütésekor Eszterházy József ezredével Olaszországba ment, hol az olasz és franczia nyelvet tevé sajátjává. 1753-ban nyugalomra lépett és Eperjesen telepedett le, hol Faber Keresztély ezredes latin munkáját magyarra fordítá és kiadá illy czim alatt: „Hadi embernek oktatása.“ Kassa, 1759. Élte utolsó éveiben diplomatiái tudományokkal foglalkozott s három kötetnyi kéziratot hagyott hátra, melly azonban eddig nem látott világot.

Szekér Joakim Alajos, Komáromban született a múlt században, előbb szent-ferencz- később cisterczy rendü szerzetes lön. Szombathelyen, midőn a bölcsészet és hittan tanára volt, irta meg Magyarország történetait két kötetben, melly először Posonyban, 1791. nyomtatott ki. A munka

czime imez : „Magyarok eredete, a régi és mostani magyaroknak nevezetesebb cselekedeteivel együtt.“ E kézikönyvet — írja előszavában — „azokért készíté, kik nagyobb történeti könyvekben szükölködnek, és kik előtt a latin nyelv ismeretlen. És végre az asszonyi rendért, hogy ez más erkölcs pazarló könyvek helyett illetén elmetápláló és okosságot élesítő dolgok olvasásában töltse unalmas óráit.“ A munka azon időben nagy hézagot pótol, mert, úgy szólván, első illy nemű könyv, melly a m. nemzet történeteit magyar nyelven rendszeresebben kezdé előadni. Sajnos, hogy miatta ellenségei s tán irigyei támadtak, kik őt eretnekséggel gyanúsíták, mintha a romai sz. székről tiszteletlenül irt volna. Hogy kivált egyik hatalmasb üldözőjétől meneküljön, fájdalom, tábori pappá lön; így a szüntelen mozgó élet, a tudományos foglalkozáshoz igényelt nyugalom hiánya akadályozák továbbra is irodalmi működésében. Azonban 1801-ben ezredével együtt Olaszhonból hazájába visszatérván, történeti munkájának, mellynek első kiadási példányai már elfogytak, újabb kiadásához készült, és azt végre is hajtva Pesten 1808. másodszor is kiadá, mi a műnek akkori kelandóságát tanusítja. Ugyanez évben egy eredeti regényt is irt, és azt Pesten ki is nyomatta; czime: „A magyar Robinson.“ Ebben magyar emberek szerepelnek, és a többi illy nevű elbeszélésektől egészen különbözik. Megirta „A marengoi csatát, és az azt megelőző körülményeket“ s kiadta Pesten, 1807. Mikor halt meg, nem tudjuk.

Szeleczky Márton, irt imádságos könyvet illy czimmal: „Az eloszolhatatlan teljes szent Háromságnak dicsőségére a Szentírásból és szent atyák írásból összeválogatott imádságok.“ Buda, 1731.

Szelepcsényi György (pohronczi), esztergomi érsek, szül. 1595 körül. Ellenei sokszor vetették szemére, hogy alacsony sorsu szülöktől származott, s gyermekéveiben csak nyájörzés által szerzé meg élelmét. Mire Horányi igen helyesen jegyzi meg: hogy azon nem ütközik meg, miután nagyobb dicséretre méltónak tartja önereje által nagygyá emelkedni,

mint azzá születni. Fiatal éveiről csak annyit tudunk, hogy Pázmány Péternek egyik legjelesebb nevéndéke volt, s miután Nagyszombatban bevégzte az alsóbb iskolákat, bővebb kiképeztetés végett jótevője, a biboros főpap által Romába küldetett, és sok jótéteményekkel árasztatott el, mint ezt maga Romában kiadott némelly latin irataiban és moecenásához intézett verseiben hálásan említi. 1634-ben mint fölszentelt áldozár az esztergomi főmegyébe kebelezetett; rövid idő alatt éneklő-kanonokká és sz. Györgyről czimzett préposttá neveztetett. Az 1647-iki országgyűlésen már mint veszprémi püspök megyéje jogait erélyesen védelmezé. 1649-ben Nyitrára tétetett át és a magyar cancellaria elnökévé neveztetett; 1657-ben pedig Püski János után — a mennyire a törökök miatt lehetett — mint érsek a kalocsai érseki megyét is kormányzá, megtartván a nyitrai püspökség jövedelmeit is. Lippai György halála után Leopold császár és király ajánlatára 1666-ban pápa ő szentsége által az esztergomi érseki és primási székben megerősítettet. E kinevezetésre vonatkozó királyi oklevélből kitetszik, hogy Szelepcsényi már primássá kineveztetése előtt püspöki, érseki és cancellari hivatalain kívül, több megyék főispánja, és kir. belső titkos tanácsos volt; többször mint követ, nevezetesen kétszer a budai basánál, négyszer a fényes portánál, kétszer az erdélyi fejedelmeknél s a lengyel királynál a haza és kereszténység ügyében élte veszélyeztetésével erélyesen járt el. Mindezen s egyéb érdemeinél fogva Magyarország királyi helytartójává neveztetett. Mint ilyen minden igyekezetét arra fordítá, nehogy a titokban lapangó lázadás kiűssön; mit azonban meggátolni nem tudott, s pusztításának számos zárda és templom lett áldozatává. Szelepcsényi bőkezűsége nemcsak a lerontott zárdákat és templomokat állítá vissza, hanem a szorongatott Bécset is 500,000 forint árán az ostrom alól fölszabadítá, mint azt sirversének írója is megjegyzi:

„Pressa per Odrisium Regina Vienna Tirannum
Stat victrix opibus, quis negat? illa tuis.“

Kevéssel halála előtt Szakoleczán, Lőcsén és Zsolnán iskolákat emelt, s azokat a jezsuiták igazgatására bízta. Meghalt 90 éves korában 1685. febr. 19-én Litoviczán, Morvaországban. Holt tetemei az ottani, általa bőkezűleg ellátott sz. ferencziek sirboltjában tétettek le. — Számos főpásztori levelein és szentbeszédein kívül magyarul egy jeles énekes könyvet irt a közönség használatára, mely először 1680-ben „Istenes énekek“ czim alatt nagy 4rétű kiadásban Nagyszombathban látott világot, azontul számos kiadást ért, s jelenleg is kézen forog. Mint veszprémi püspök Liszthy János példáját követvén, ékes magyar szónoklattal lepte meg a főrendi táblát III. Ferdinand király jelenlétében az országgyűlésen; mihezképest méltán nevezte őt Katona István magyar szónoknak és költőnek.

Szélessy Pál, nagykőrösi ref. predikátor és kerületi esperes, „Huszonhat válogatott predikáziók“-at adott ki, melyeket sátoros ünnepek alkalmával mondott. Pest, 1792. 8dr. 552 l.

Széli József, szebeni predikátor, tanult Székely-Udvarhelyt és Posonyban. Luther kisebb katekismusát fordítá magyarra és számos jegyzetekkel ellátva kiadá Szebenben, 1748.

Szeli Károly, brassói születésű orvos, egy magyar közhasznu munkát irt s kiadott illy czimmel : „Magyar bábamesterség.“ Bécs, 1777. 8dr. 461 l. Továbbá magyarra fordítá Haen A. „Oktatását, miképen lehessen a hólyagos fehér himlőket gyógyítani.“ Bécs, 1775.

Szemere Miklós, költő, szül. jun. 17. 1804. Lasztóczon, Felsőzemplénben, előkelő nemesi házból, mely eldődeiben sok jó polgárt adott a hazának, vallásnak s tudománynak egyiránt. Korán vitetett el az atyai háztól iskolába és pedig egyenesen Sárospatakra; hol 1809—1812. éveken át egy folytában jára a kezdő iskolákat. Ezután, u. m. 1813-ban Eperjes, 1814-ben Lőcse látá vendégeül a gyermeket, ki a német szóért viteték oda. Eme hét év után ismét Patak fogadá az ifjonczot s nevelé mindaddig, mikor 1824-ben a

hittan-bölcsészeti és jogi szakot is bevégezvén, iskolai pályáját megfutotta. Joggyakorlaton 1825. évben volt Szerencsy István, akkor ungi főjegyző mellett, 1820—27. évben nagybátyja Szemere István, zempléni első alispán és országgyűlési követ oldalánál Posonyban, írnok. A gazdálkodás, mellyhez kevésbbé volt kedve, mind mellőztetett még, s ő szép iránti hajlamának engedve 1832—35. éveket művészek társaságában tölté Bécs műgyűjteményei között, mellyek a szépirodalom mellett erőhatalommal tarták elfoglalva kedélyét, képzelődését első ifjusága óta. Az utóbbi év egy részét austriai Olaszországban tölté utazással, műereklyék vizsgálatával. 1836-ban megházasodott; neje Mariássy Anna; három élő gyermekök. — Csak kilencz éves volt még, mikor atyját elvesztette. Testvérei'közöl említendő Krisztina, kit a Muzáron korból s Kölcsey után Vilma néven ismer a magyar szépirodalmi olvasó. — Jámbor édes anyja nem volt erős valamelly nagy tekintélyü fegyelmet tartani az eleven, de soha nem féktelen gyermek fölött: s csak jámbor imádságai lehettek az engesztelő szózat, s kellő áldozat, hogy Miklós fiát, a ház legkisebb gyermekét, alig öt éves korában egy házi himdaruval csatába ereszkedni látván, vérben, de nem halva találta; vagy midőn a vasas bőrröndben, hová buvócskát játszva rejtezett, lezártat megfulva nem lelé; vagy midőn egy szüret alkalmával tolcsvai házuk kéményének a tetején vakmerő helyzetben tótágast állva pillantotta meg, lábait az ég felé nyujtva ki. Roppant gymnastikai ügyessége felmaradt a férfi korra is, mi által testi erejére, arczára nézve mindeddig jóval fiatalabb tekintetű évei számánál. — Illy tartós ifjuság s elevenesség nagy tért engedte az ifju lelkének a férfiasb kedvtelések közöl főleg a vadászatra. „Szobája telve áll maga által elejtett vadkan- s medvéfökkal“ írta róla valaki. Ez ha nem szórul szóra is, de nagy részben igaz; mert Szemere vadászati ügyességét egész vidékek irigyelték olykor-ollykor a felföldön. Nem csuda ekkép, ha élve, növe szabadon, később ült le az íróasztalhoz, mint mások; vagy épen oly későn, mint Hafizt kivéve, tán senki

sem az összes világirodalomban a végett, hogy lyrában dolgozzék. Szerencsáját mindamellettről romlatlan izlése biztosította, míg költői erét megóvta a friss élet, a természet-szabad élvezete. Ez adta táplálékot főtészi hajlamának is; mert tudni kell, hogy Szemere Miklós nemcsak ügyes másoló, hanem szerencsés arczképiró. Mátkáját távollétében, pusztai emlékezetből arczolá eléggé hiven, s kifejezéssel; valamint nem hagyható említés nélkül, hogy domborművek faragására csontban, fában kiváló képességgel bír; s azután, mi tőle e nemben rokon kezek közt (Rákócson, Felsőzemplénben, egy gimszarv ágába faragott saját vadászata) látható, ítélve, többet tőn, mint a mennyit pusztai kedvelőben megkívánni szokás; mert illy modoru faragványok között bárhol is fölléphet vele. — Mégis az a társalgás és emlékezés, melly első ifjusága idejéből, midőn Pesten Szemere Pálhoz közel Kölcseyt, Vitkovicsot láthatá, értheté, maradt reá, volt legélénkebb mozzanata lelkének a szépirodalom, különösen a lyra jelszavával. Szemere Miklós igen sok lyrai verset irt sok minden lapok-, zsebkönyvek-, albumokba; de távol maradván egyre az irodalmi középponttól, nem vegyülhete közéjük a napi eseményeknek, divat- és felkapott egyes irányoknak. Különösen elvult a költők politikai színezete nélkül, s ő minden illyentől távol tartá költészetét. Versei vajmi tarka pillangók a kedély világából, vígelem; humor, szeszély, ironia sokféleségeivel. Alanyi dolgokat kevésbé zeng; az ellágyulás neki valóságos iszony. Költeményei alapszíne mégis komolyság a vig főlészin alatt; s ha talán buskomolyság is, ne legyen meglepő. Midőn Szemere írni kezdett, hangja elütő volt valamennyi akkori költőétől, de saját. Még a klasszikai verselésből bírta a formát, s e komoly formában csak jól vette ki magát a szeszély, nedély. Később ő is engedte a laza elem befolyásának, a népies könnyedségnek. Mindamellettről ő senkit nem utánozott, csak magát. A millyen maga, ollyan költészete. Életrajza, melly az embert napi életményeiben meglesve adná, élő magyarázat fogna lenni költeményeihez. Szerencséje, mondom, hogy maga utján ment,

s modora, minden művén, fel hagyja magát fődöztetni. Csak egy sajnálatos : gyűjtemény mindekkoraig sem jelent meg tőle. Így a bíráló észrevétel is csak félhatásnak marad, mert csonka; és a figyelem s kíváncsiság nem nyer tápot a költő közvetlen olvasása nélkül. Az időszaki lapok olykor futólagos ismertetéseit pedig bajosan lehet kielégítőnek tartani. Ha műfordítóról van szó, különösen Goethe némelly igen kényes darabjait Szemere Miklós páratlan sikerrel adá s az eredeti alak minden daczában. Ki ne emlékeznék „Mignon dalára : Ismérd a hont, hol citrom virul“ stb. — Azonban részletesen egyedül akkor lehet szó költészetéről, ha gyűjteményt ad; most még illetékes ítélet igen korai volna.

Szentkirályi Zsigmond (komjátszegi), az erdélyi k. bányászati törvényszék r. ülnöke írta és kiadta : „Az erdélyi bányászat ismertetését nemzeti-gazdasági, köz és magánjogi tekintetben.“ Kolosvár, 1841.

Szenczi Pál, egy könyvecskét adott ki e czimmal : „A részegesek jajos pohara.“ Debreczen, 1682.

Szendrey Ferencz, „Elmélkedések“ hagyott hátra négy predikátióban. Kolosvár, 1673.

Szent-Ábrahám Lombard Mihály, 1716. táján Kolosvárott az unitariusok gymnasiumában jogtanár, később superintendens, illy czimű imakönyvet írt : „Sokféle szükségseinkhez alkalmaztatott könyörgések.“ Kolosvár, 1746.

Szentely János (veresegyházi), illy czimű könyvet adott ki : „Mirothecium spirituale. Lelki patika.“ Imakönyv. Megjelent 1648-ban.

Szentes János szül. 1735. Tanult Patakon, hol a felsőbb tudományok hallgatói sorába 1765. oct. 6. napján iratott be. 1760. mene Franekerába, honnan harmadik évre visszajövéen, lett a rimaszombati iskola igazgatója. Három év mulva ment aranyosi papnak, de még azon 1766. évben meghivatott Patakra, hova, mint tanár, 1767. mart. 4. vitezett s felavattatott maj. 1. napján, melly alkalommal beszélt: „De bona fama, virtutum stimulo.“ Volt tanár 14 esztendeig.

Meghalt sept. 3. 1781. 46 éves korában. — Különösen mint szép szónok ismertetett. Munkái: 1) Dissert. philologico-theologica. Franequ. 1761. 4dr. 2) Dissert. ad eccles. cap. XII. V. 1—7. Franeq. 1762. 4dr. — Kéziratban: 3) Geographia, 4) Chronologia, 5) Historia universalis, 6) Jus naturae. Leginkább Coccejus követte.

Szentgyörgyi Gellért, remete-sz.-pál-szerzetbeli áldozár, francia és német kutfők után illy czimű verses könyvet irt: „Józan elmélkedés a religioról.“ Pest, 1795. Irt továbbá verseket „Örök emlékezetére Sándor Leopoldnak.“

Szentgyörgyi Gergely, magyarra fordítá és gr. Jakusits Anna, Homonnay János országbíró nejének ajánlva kiadta Drexel Jeromos „Elmélkedéseit az örökkévalóságról.“ Posony, 1643. 12dr. 480 l. Némellyek e munka fordítását Szalai Andrásnak tulajdonítják. Valószínű, hogy amaz fordította, ez javítva kiadta.

Szentgyörgyi István, szül. nov. 15. 1736. Aszalón, Abaujmegyében. Az alsóbb iskolákat ugyan Patakon végzé, de majd 1752. körül Rimaszombatba ment tanulni, hol az akkortájbán virágzó ref. gymnasium különösen Losonczy József tanárral ékeskedett. Az akadémiai tanfolyamra innen Patakon iratta be magát oct. 2. 1754. és hat év múlva, 1760. végén és 61-nek elején a költészeti osztály köztanítója (praeceptor publicus) lett, 1763. pedig a metaphysicában helyettes (praeses). A következő 1764. év a nemesbikki egyház, Alsóborsodban, hívta meg papjául, s mint illyen dicséretesen működött három évig; mert 1767. a sárospataki nyári közvizsga alkalmával tartatni szokott egyházkerületi gyűlés által a meghalt Szathmári Paksi Pál utódaul jelöltetett ki pataki tanárnak. Ezen hivatalába még az év folytán, sept. 17. napján, beigtattatott ugyan Gábri Miklós elnöklete alatt, melly alkalommal székfoglaló beszédet monda: „De variis veterum philosophorum cosmogoniis;“ de a nemesbikki egyházat csak decemberben hagyhatá el, mellynek 15. napján visszatért Patakra és mint ideiglenes tanár, hivatalos tisztéhez látott. Mindamellett reá bízák a nagy

hallgató teremnek ünnepélyes fölavatása, mely alkalommal, jul. 10. 1768. tárgyhoz mért beszédet tartá: „*De scholis christianorum.*“ Nyilvános, rendes tanárrá lett Szentgyörgyi 1770. július 16-án, mikor a bölcészet és görög nyelv tanszékében véglegesen megerősített. — A ritka elmetehetség, mely e férfit kitűnővé tette, külföldi akademiákra való járás nélkül is tiszteletbe hozá Szentgyörgyi nevét, a honnan Rozgonyi József, utód, sírkövére is jónak lelé kitenni „Autodidaktos“ melléknevét. Maga az igazgatóság, hihető, épen azért hagyá őt évekig segédi rangban; de utóbb tehetségeitől a rendes tanári helyet meg nem tagadhatta. Vitte hivatalát 1796. július haváig, mikor közvizsgát adván, bevégzé az évet és elgyengülés miatt rendes tanári hivataláról lemondott; de tanita mégis majd egész éven keresztül görög szentírás-magyarázatot, metaphysicát egy, a nagyobb deákokból választott segéd hozzájárultával. 1797. maj. 24-én végre elbucsuzott tanítványaitól, rövid időn reá szélhűdési jelenségek mutatkoztak rajta; s már az iskolai évet sem bírta bevégzeni; úgy el volt gyengülve. Ha mondjuk, hogy ezentul Patakon magán életet élt: ez koránsem a boldogabbak elvonulása öreg korra, hanem a tehetlenség elzárkozása, mely kezdete a koporsóba lépésnek. — Tanári hivatalában harmincz évet töltve, ha elgyengültségét is életnek mondhatni, meghalt oct. 1. 1799. Eltemetett oct. 3-án; beszédet monda felette Vályi Nagy Ferencz, Homer fordítója, mely meg is jelent Kassán, 1800. illy czim alatt: *Mennyei lakodalom.* Munkái: 1) *Stephani Szentgyörgyi philosophiae et lingvae graecae in coll. Sárospatakiensi h. c. addictorum professoris, theologia naturalis, in usum auditorum suorum edita. Posonii et Cassoviae, 1784. 8dr.* — 2) *Kised magyar grammatika. Posony 1797. 8dr. név nélkül.* — 3) *Deák grammatika magyarul. Posony 1797. 8dr. szintén névtelenül.* — 4) *Artis poeticae elementa. Posony, 1797. névtelen,* mind a három a pataki tanulótság használatára. — 5) *Halotti beszédek* Darvas Borbála, Patay József neje és Vay Ábrahámné felett; amiaz illy czim

alatt: Temetési lakodalom. — 6) *Philosophia instrumentalis, in usum tironum philosophiae Sárospatakiensium*. Pestini, 1793. 8dr. — 7) *De scholis christianorum* (k. i.). — 8) A philosophia története; Erkölcsei philosophia; Máté és Lukács evangéliomának, továbbá szent Pál Rom. Ephes. Timotheushoz írt első és Thessalonikai leveleinek magyarázata, stb. kéziratban. (Forrás: a pataki főiskola emlékiratai).

Szentgyörgyi István, benedeki predikátor, élt a tizenhetedik század második felében. Hívei számára illy czimű épületes könyvet adott ki: „Jó tselekedetek Gyémánt köve, azaz: Amesias Williám jó tselekedetekről írott traktája, melyben a jó tselekedetek az üdvösségre szükségeseknek mutogattnak.“ Kolosvár, 1688.

Szentgyörgyi József, orvostudor, Debreczen város tiszti orvosa, szül. Aranyoson 1765. febr. 22-én; meghalt Debreczenben 1832-iki jan. 1-jén. Korában kitűnő tudományos férfi volt. Nevezetes munkája: „A legnevezetesebb természetű dolgok esméreti.“ 19 réztáblával. Debreczen, 1803.

Szenthe Pál, mohácsi reform. predikátor, illy czimű könyvet adott ki: „Magyar iskola.“ Magában foglalja a magyar nyelvszónoklat- és költészettant, az élő és holt nyelvek elősorolásával. Pest, 1792.

Szentiványi Lászlótól illy czimű könyvet birunk: „Anglus születésű Robert Péter élete és történetei, ki is életét egy lakatlan szigeten sok esztendőig töltötte“ (fordítás). Posony, 1797. 8dr. 315 l. Továbbá: „Robert Péter szül. Anglusnak egy lakatlan szigetre tett második utazása.“ U. o. 1802. 8dr. 392 l.

Sztankovics János, szül. Szakolczán 1581. Fényes sikerrel végezvén alsóbb és felsőbb tanulmányait, Olmüczben a papi rendbe lépett s onnan erényei folytán az esztergomi főegyházi káptalanhoz kanonokul neveztetett ki. Mint ilyen Nagyszombatban plebános volt, hol buzgalma által híveinek szeretetét nagy mértékben nyeré meg. Háttérbe szorítva a viselt, s elnyerni remélt méltóságokat, Pázmány Péter bibornoktól engedelmet kért és nyert, hogy Jézus

társaságába léphessen. Mint jezuita az ujoncz évet 1627-ben Leobenben tölté, azután a török ásiái tartományokban mint térítő 12 évet töltött; 1652 óta mint magyar hitszónok Magyarországon több évig fáradozott. Végre a rend soproni házat kormányzá, s miután aranymiséjét is eléré, Urunk születése napján 1673. élte 92-ik évében meghalt. Munkája: „Luther és Calvin purgatoriumának bizonyítása.“ Megjelent Lorettóban, 1670.

Szentmártoni János, szül. 1600 körül. Még 1632-ben versekbe foglalva megírta „Sz. Mária Magdolnának sok bűneiből való megtérésének historiáját,“ mely munkája azonban csak 1683-ban jelent meg Lőcsén.

Szentmiklósi Timotheus, előbb sz.-benedckrendi, később világi pap, predikációkat hagyott hátra „Katedrai gyűjtemény“ czim alatt. Győr, 1792. Más munkája „A jó nevelésnek tüköre egy jó szivű királynak példájában“ czim alatt jelent meg, 1791.

(Homoród) **Szentpáli Nagy Ferencz**, vizaknai királybíró a XVIII. század elején, nagy költőnek tartatott. Verseiben szeretett gunyolódni, miért többször kellemetlensége is volt. Versei többnyire alkalmiak, melyeket többek emlékezetére írt. Nagyobb munkája: „Werbőczy István Törvénykönyvének compendiuma,“ versekbe foglalva. Megjelent Kolosvárt, 1701.

Szentpéteri Albert, domonkosrendi szerzetes „Menyei bölcsességnek ösvénye“ czim alatt bocsátott ki egy épületes könyvet Budán, 1761.

Szentpéteri István, predikátor Szentmihályon a Tisza mellett, adott ki oktató könyveket magyar nyelven és pedig a táncz ellen „Táncz Pestise“ (Debreczen 1699.); a káromlás ellen „Ördög Szigonnya“ (u. o. 1699.); a részegség ellen „Hangos Trombita“ (u. o. 1699.) czimek alatt. Több hasonló irányu és tárgyú hasznos munkái kéziratban maradtak; ilyenek: Uj embernek Anatomája; Idvesség Arany lántza; Világ ártalmas barátsága; Aspis kigyó tojása stb.

Szentsimonyi Ambrus, sz.-ferencz-rendi atya, nevét

születése helyétől (Gömörmegyében) kölcsönzé. Több helyütt a theol. tudományok tanára volt, s mint ilyen szent Ágoston elmélkedéseit magyarra fordítva kiadá ily czim alatt: „Penitentzia, azaz: sz. Ágoston, Hipponiai püspök elmélkedései, és Lelkinek Istennel magánosan való beszélgetésinek könyvei.“ Tsiken, Erdélyben, 1766.

Szentsimonyi József, gyalui ref. predikátor volt, s magyar nyelven irt egy könyvet „Az isteni látogatás hasznáról.“ Megjelent Szebenben, 1753.

Szép János, szombathelyi tanár „Aesthetika, avagy a jó izlésnek a szépség filosofiájából fejtegetett tudománya“ czim alatt irt egy könyvet, mint a czim mutatja Szerdahelyi nyomdoki után. Megjelent Budán, 1794: 8dr. 332 l.

Szeredai Endre, gyulafejevári székesegyházi kánonok, Szentháromságról czimzett apát, apostoli jegyző és papneveldei igazgató, tudós férfiú, latinul több igen becses történeti munkákat adott ki. Magyar nyelven birunk tőle: „Szent-írásbeli dolgokról való beszélgetések“-et, két kötetben. Megjelent Posonyban, 1791. 287 és 208 l.

Szerelemhegyi Endre, több színműveket fordított magyarra, mellyek részint az Erdélyi Játékos Gyűjteményben, részint önállólág jelentek meg. Önállók: „A lantosok, vagyis: A vig nyomoruság,“ vigj. Posony, 1793. „A jótévő szarándok, vagyis a csörgő sapka“ és „Magukkal elhitetett filosofusok,“ vigjátékok. Pest, 1795.

Szeremlei Gábor, szül. 1807. Disznós-Horváthban, Borsodmegyében, hol atyja, Sámuel, ref. lelkész vala. Elemi tanulását itt kezdé, majd folytatá Lakon, ugyanazon megyében, hová atyját új hivatali helyére követte. Az ugynevezett latin iskolákat már Patakon járá, s hátralevő egész iskolai pályáját ott folytatá, sőt végzé is be. — 1823. jul. 18. napján az akadémiai tanfolyamra előmozdittatván, nevét az iskolai törvényeknek aláírta; és hallgatá a hittani, bölcsészeti és jogi leozkékot, mellyek bevégeztével a szónoklati osztály vezetése bízott reá, aztán még a görög nyelv melletti segédkezés, mikor egyuttal főiskolai könyvtárnok is

volt. 1835. előbb ugyan a bécsi prot. theologiai intézetben hallgatá a theológiát, majd a második félévre a berlini egyetembe iratta be magát szintén a theologiai, s ezen kívül a bölcsészeti szakra. Haza térve, lön pap Felsőnyáradon, Borsodban; s eltöltvén másfél esztendőt, mene Szigetre, az ottani ref. lyceumban theológiát tanítani. 1841. Patakra hivatott, és el is ment a politika, államisme és nevelés tanítására. 1847. a bölcsészetnek lön nyilvános rendes tanára 1851-ig, mikor a bécsi cs. kir. prot. theologiai intézetben vállalt hivatalt a ref. egyház hittanának előadására. Ugyancsak mint theologia tanára érkezett vissza Bécéből Patakra 1856., hol tanításait ugyanazon év szeptemberében meg is kezdé. — Munkái: „A philosophia, szellemvilági fejletében.“ Pest, 1841. 8dr. „Geographiai kézikönyv.“ Sárospatak, 1843. 8dr. „Politica.“ Sárospatak, 1844. 8dr. „Neveléstan.“ Sárospatak, 1845. 8dr. „Jogbölcsészet.“ Sárospatak, 1845. 8dr.

Szider János, 1590. körül tarczali ref. lelkész, hivei számára „Katekismust“ adott ki magyar nyelven 1597-ben, melly több kiadást ért.

Szigeti György, m.-pércsi ref. predikátor volt. Munkái: „A jó életnek és Halálnak mestersége.“ Győr, 1786. „Kis biblia, azaz: keresztyén embernek hite és tiszttye.“ U. o. 1787.

Szigeti, családi néven **Trippamer József**, a pesti nemzeti színház tagja, s jeles színműíró, szül. 1822. Veszprémben, hol atyja kereskedő volt. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a felsőbbeket Pesten végezte. 1841-ben mint első évi jogász, szülői ellenzése daczára, Baky Gábor alatti vándortársaságnál színész lett, s először Jászberényben kezdte szerepelni. 1844-ben lépett föl először a pesti nemzeti színpadon; föllépése tetszéssel fogadtatott, s azt eredményezé, hogy Szigeti ez intézet tagjává fölvétetett, s jelenleg is itt mint a színház egyik legtevékenyebb tagja s egyszersmind a színházi nyugdíjintézet jegyzője működik. Nevét azonban jeles, eredeti színművei által alapítá meg. Illyenek: „A

jegygyűrű;“ „Szép juhásznő;“ „Viola“ (Eötvös „Falu jegyzője“ után kidolgozva, s a magyar közönségnek egyik kedvencz darabja); A rab. 1856-ik évben három, mind sikerült művel lépett föl. Ezek, valamint összes művei közt első helyen áll a „Vén bakkancsos és fia huszár;“ mely jelességre nézve népszinműveink közt a legelsőbbek közt foglal helyet, s szerzőjét a népszinműírásban Szigligeti vetélytársává teszi. Mint bohózat szintén fölötte mulattató az „Okos bolond;“ habár ebben szerző leginkább a közönség nevettezésére számított. Zajos tetszés közt adatott a mult évben „Becsületszó“ czimű egy fölvonásos vigjátéka, mely által a gr. Ráday Gedeon által kitűzött 40 db. arany pályadíjt nyerte el, s mely a maga nemében a legjobb francia művekkel vetélkedik. „Egy színész naplója“ czim alatt a B. P. Viszhangban igen érdekes közleménye van. Ugyanő szerkeszté s kiadá a „Nemzeti színházi nyugintézeti Naptárt 1858-ra.“ Első évi folyam. Pest, 1857. 4dr. 168 l. Mindezek Szigeti tehetségéről tesznek tanúságot, melytől a magyar irodalom még sokat vár.

Szikoray Miklós, mult század második felében élt tudós férfiú, vácozi székesegyházi kanonok volt. Irt egy polemicus könyvet „A vallás vitakérdéseiről“ Megjelent Váczon, 1774-ben.

Szikszai Bálint, szül. Abaujmegyében s tanult Wittenbergában és 1567-ben Genfben. Hazajövéen, előbb Egervárrott, később Debreczenben predikátor volt, hol 1575-ben meghalt. Tudományos képességéről latin és magyar nyelven irt munkái tesznek tanúságot; ilyenek: „A keresztén hitnek és vallásnak három fő Artikulusairól, az igaz Istenről, Választásról és Ur-Vacsorájáról.“ Debreczen, 1574. 4drben. Megjelent latinul is, egy toldalékkal „Az egyházi fegyelemről;“ debreczeniek használatára. — Adott ki katekismust ugyanott magyar nyelven az egri gyülekezet számára. Latinul megjelent: „De sacramentis in genere“ című munkája halála után Genfben, 1585. Továbbá „Tra-

ctatus contra Antitrinitarios.“ Ajánlva a württembergi akademiának.

Szikszai György, tudós tanár, élte utolsó éveiben predikátor és kerületi esperes Debreczenben, több munkáiról nevezetes. Illyenek: „A természeti és keresztyén vallás.“ Pest, 1799. „Martirok oszlopa.“ Posony, 1789. „Keresztényi tanítások és imádságok.“ U. o. 1795. „Közönséges lelki áldozatok.“ U. o. 1795. — Ezenfölül több alkalmi beszédein kívül adott ki egy kötet predikátziókat. Debreczen, 1787.

Szikszai Pap Sámuel, kabai lelkész „Colloquium sacrum et meditationes sanctae“ (Debreczen, 1700.) czimű latin munkáján kívül birunk tőle magyar nyelven irt művet is e czím alatt: „Mennysország utja, mellyben minden időre tartozó LX. Imádságok vannak.“ Bártfa, 1702.

Szilágyi Benjamin István, szül. nov. 16. 1616; atyja hasonlóul István, vasmegyei esperes és bűi lelkész. Gyakran iratott előnév nélkül, pusztán családi neve szerint Benjamin Istvánnak. Tanult Erdélyben, Gyulafehérvárott a derék Alstedius alatt; szorgalmas hallgatója volt a hittannak, történelemnek. 1640 körül lehetett akademiákra menése, s külföldön, hol a magyar protestansok ügyéről többször halla beszélni s kérdezősködni tudósokat, ért meg benne a gondolat: nyomozni a magyar prot. egyház történeteit. 1641. Franekerában volt, mulata keveset Utrechtben is. 1643-tól kezdve három évig volt váradi iskolaigazgató, 1645-ben pedig Patakra vitetett, I. Rákóczy György akaratából. Jelen volt a tokaji és szatmárnémeti zsinatokon 1646-ban, mikor az iskola főigazgatója lett; de már következő 1647-ben lemondta hivataláról, és mene papnak Tolcsvára, majd 1650. Ujhelybe. 1651-ben hűséges munkatársa volt Komnai Ámos Jánosnak (Joan. Amos Comenius) a magyar ref. iskolák javítása körüli fáradozásaiban. — Meghalt 1652. Munkái: 1) Joan. Amos Comenii janua linguae latinae aurea; magyarra fordítva megjelent Kolosvárt, 1673. 8dr. — 2) Fatalis periodus, latin emlékbeszéd iktari Bethlen Péter fő-

lött; elmondá oct. 21. 1646. Megjelent illy czimű gyűjtélékben : Temetési pompa. Várad, 1646. 4dr. — 3) Acta Synodi nationalis hungaricae, mellyben a tokaji és szatmári zsinatok eseményei följegyezvék. Kéziratban maradt, mellyet Debreczeni Ember Pál igen sikercsen forgatott a magyar reformatio történetének megírásakor. Hol lehet meg egészen, nem tudatik. — 4) Historia ecclesiastica hungarorum. Világ elé soha sem jött.

Szilágyi János, szül. Ugocsamegyében, Nevetlen faluban; iskoláját végezve nagy megkülönböztetéssel, majd Szigethen, és Debreczenben, s azután Pesten töltött pár éveket és bölcsészettudorrrá emeltetett; innen marmaros-szigethi ref. főiskolában philosophia professorává, s majd ugyan helyben predikátorrrá is lett. Meghalt pár évvel ezelőtt igen éltes korában 1854. — Több irott iskolai munkáin kívül igen jeles magyar tankönyvet hagyott hátra: „Tétető (practica) Filosofia második része: Természeti Törvénytudomány (Jus Naturae). Kinyomattatott a tekintetes szigethi Nemesség költségével. Szigethen 1813.“

Szilágyi Márton, szül. Debreczenben, martius 22. 1748; atyja volt Sámuel, a tiszántuli ref. egyházkerület nagy emlékü superintendense. A mint a debreczeni főiskolában megszerzé a tudományos kellő ismereteket, először ugyan 1767., majd másodsor Tihanyi Tamással 1771. külföldre ment s legkivált Basileát s Göttingát választá tanulási helyül, hol bölcsészet, physika és mathesis voltak főtanulmányai, és csakugyan 1773. julius havában meg is tétetett eme két utóbbi tudomány professorának Sárospatakon, de csak sept. hava folytán lön bevezetve, mikor székfoglaló beszédet monda: de philosophiae naturalis utilitatibus . . . in destruendo atheismo etc. Ő az irt két tudomány szerctetét mintegy visszahozá az iskolába; a természetrajzot pedig ő tanitá legelőször, valamint ő rendezett első physicum museumot. — Meghalt Deteken, nov. 4. 1790. életének 43. eszt. töltvén pataki tanárságban 17 évet. Emlékbeszédet monda elette Szombathi János, mellyben megjegyzi, hogy kísér-

lettel összekötve Szilágyi tanítá legelőször a physikát Patakon. Munkái: 1) Cziropedia. Nyomt. Nagykárolyban 1784. két rész, 8dr. általtéve görögből „Xenophon“ után. — 2) Haller Albert . . . levelei. Nyomt. Posonyban és Kassán, 1785. 8dr. — Kéziratban: 3) De mandatis terrae principis a subditis non vellicandis. 4) Mathesis. 5) Physica.

Szilágyi Sámuel, tiszántuli superintendens, korában nagyhirű férfiú, szül. Debreczenben, 1719. febr. 19-én; atyja a theologia tanára volt ugyanott. Szülőhelyén tanulását bevégezvén, a szép és korán kifejtett elmetehetséggel megáldott ifju 1735-ben a helvét, 1739-ben a hollandi egyetemeket látogatta meg, honnan 1741-ben Bernbe tért vissza, s itt vevé a holdmezővásárhelyi lelkészségre való meghívást; de ő Debreczenbe hazatérvén, itt tanársággal kínáltatott meg 22 éves korában, s azt elfogadván, 1742. apr. 6-án el is foglalta. Szilágyit tudósok és nem tudósok szép alakja és kedves társalgása miatt vetélkedve szerették; az ifju tanárnak a Debreczenben állomásozott katonaság tisztjei mindennapi társai voltak, holott a két rend itt még ritkábban volt érintkezésben, mint másutt. „Szilágyi megjelent a generalis ebédjénél — írja róla Kazinczy F. — s ő magyarázta neki s egyéb vendégeinek Nagy-Fridrik taktikáját s Voltairrel üzött levelezéseit, s asztal után a legügyesebbekkel kardot vont, s markáikból kicsavarta, mint tanult kardozó, a fegyvert. A generalis el nem tudta telni a mindentudó s mindenre alkalmas emberrel, s a legkomorabb barátság hangjain kérte, unszolta, rugná le az alkalmatlan talárist s venne katonai ruhát, biztatgatva, hogy tiz esztendő alatt camerádjának fogja nevezhetni. Szilágyit a titulus és egyéb nem igen csiklandá stb.“ 1759-ben Diószegre, innen Szathmárra ment lelkésznek; de Debreczen visszakívánta a jeles férfiút s 1765. aug. 15-én superintendenssé választatott. 1772-ben szélhűdés érvén őt, templomi szolgálatra alkalmatlan lett s lakását Kovácsiba tette át, hol földesuri birtoka volt, s itt halt meg 1785. jul. 8-án. Görög, latin, német, francia és magyar nyelven irt versei s egyéb magyar dol-

gozatai szétszórva jelentek meg. Ő fordította Voltaire Henriását s kiadta illy czim alatt : „Voltér urnak Henriása magyar versekben.“ Posony, 1789. Tőle van : „A jól elrendezett mezei gazdaságra oktató kézikönyv.“ Szilágyi életírását Kazinczy F. közli a Tud. Gyűjtemény 1820. 8-ik kötetében.

Szilvász Istvántól maradt fön illy czimű könyv : „A kassai három bajnokoknak virtusok“ képekkel. Nagyszombat, 1731. Ajánlva van gr. Forgách orsolya-apácának, s az ajánló levélben a Forgách nemzetség rövid története foglaltatik.

Szirmay Antal, cs. k. udvari tanácsos, Eperjesen a tiszántuli kerületi tábla elnöke volt. Több rendbeli latin munkáin kívül, minők : „Notitia historica“ (Kassa, 1798.); „Notitia topographica, politica Cottus Zemplén“ (Buda 1803.); „Notitia politica, historica, topographica Cottus Ugochien-sis“ (u. o. 1805.); és Hungaria in parabolis“ (u. o. 1804.) — valamennyi kiadva Kovachich György által; — megírta „Magyarazattyát azon szóknak, mellyek a magyarországi polgári s törvényes dolgokban előfordulnak.“ Kassa, 1806. Továbbá tőle van : „II. József az Elizion mezején.“ Megjelent Eleutherius Pannonicus álnév alatt Pesten, 1790. „II. Leopold magyar király, Eleuterinek, egy magyar prófétának látása szerint.“ Kereszturi József után fordítva. Pest, 1790.

Szlávi Pál (érkenészi), kir. főügyész, szül. Komáromban, meghalt 1785-ben. Munkája : „Bölcsességhez vezető ut.“ Pest, 1779.

Szlavik S. J., magyarra fordítva kiadá Gellert után „Svédi grofnének történeteit, egy juhászi játékkal egyetemben.“ Posony, 1778. 8dr. 350 l.

Szoboszlai József, szül. Udvarhelyen, Erdélyben. Mint bécsi orvosnövendék fordított illy czimű tanulságos könyvet : „A farsangot követő nyavalyákról.“ Bécs, 1800.

Szoboszlai Pap István, debreczeni lelkész, tiszántuli superintendens, kir. tanácsos s a vaskoronarend vitéze, az újabb korban a prot. egyháznak tekintélyes és szellem-

dus férfia, született 1786. nov. 12-én Ujfejtőn, Szabolcsmegyében, hol atyja közbirtokos volt. Anyja, Sárváry Julianna, Sárváry Pálnak testvére levén, tanulói pályáját Debreczenben 1797-ben nevezett nagybátyja fölügyelete alatt kezdette meg, s az alsóbb és felsőbb tudományokat itt végezte el; közben a német nyelv megtanulása végett egy évet Késmárkon töltvén, a debreczeni collegiumban előbb két évig köztanító, majd iskolanagy — senior lett. Ezen hivatalkodása alatt szónoki tehetsége annyira felkelté a közfigyelmet, miszerint a collegiumból való kiléptével a debreczeni ref. egyházi előjáróság a város egyik lelkészeül hívta meg. E meghívás után két évet a göttingai egyetemen és külföldi utazással töltvén el, 1816-ik év nyarán foglalta el lelkési állomását a külvárosi, ugynevezett ispotályi templomnál. Egyházszónoki hírét még inkább megalapítá az, hogy az 1825-iki országgyűlésre a helv. hitvallásu rendek hitszónokává küldetett föl, s míg ez által az ország legtekintélyesb férfiaival jutott ismeretségbe, egyuttal valódi magasb államférfiui képzettségre tett szert. 1827-ben egyházi kerületi aljegyző, 1832-ben főjegyző és debreczenvidéki esperes lett, majd 1841-ben a nagyhirű Buday Ezaiás elhunytával ennek utódjaul superintendensül választatott el az összes egyházak osztatlan szavazatával. 1845-ben kir. tanácsossá, 1854-ben pedig vaskorona-rend vitézévé nevezetett ki. 1855. maj. 17-én Bécsbe hivatott a prot. egyházi kormányzat szervezése iránt tartott ministeri értekezletre; honnan hazatérvén, aug. 5-én egyházkerületi közgyűlés tartását kezdé meg, mellynek folyama alatt 51 ifju lelkészt avatván föl, a gyűlés hatodik napján lepte meg őt a cholera s meghalt 1855. aug. 11-én, életének 69-ik évében. — Szoboszlai kitünő, s egyházkormányzatra termett férfiú volt. Ügyes tapintatáról és okosságáról elég tanúságot tesz az, hogy a közelebbi vihar- és bonyodalomteljes időszakban néhez és kényes helyzetű hivatali állásában folytonosan hatályosan működött. Mint egyházi szónok pályatársai közt első helyen állt. — Nyomtatásban megjelent első dolgozatai

versek voltak, ezek közt a Körner után fordított „Ima a harcban.“ Ezek Igaz Sámuel Hebejében jelentek meg. 1826-ban „Dietai prédikátiói“ nyomattak ki arczképével; ezeken kívül számos egyházi s főleg halotti beszédei láttak szétszórva napvilágot. Jelenleg összes egyházi dolgozatai kiadását Telegdi K. Lajos, debreczeni könyvtáros kezdette meg, rendezését Révész Bálint vállalván el, s mintegy 100 nyomtatott ivre fog terjedni.

Szoboszlai Miklós, nevét szülővárosától kölcsönzé, s tanult Debreczenben és a belgiumi akademiákon. Hazatérvén, Debreczenben előbb tanár s azután predikátor volt. Munkája : „A sz. Dávidnak öt kövecskéi.“ Debreczen, 1648.

Szöke Ferencz, rimaszombati ref. pap, magyarra fordítá Watts J. „Erkölcsei katekismusát.“ Posony, 1749. Van több halotti beszéde.

Szokolyai István, udvarhelyi ref. predikátor. Több évet töltött tanulmány kedvéért Hollandiában; honnan hazajöven, két munkát adott ki illy czimek alatt : „Az ó testamentumi írásokból egybeszededetett könyörgések.“ Leiden, 1648. II. kiadás Kolosvár, 1672. „Sérelmes lelkeket gyógyító balzsam.“ U. o. 1648. Több kiadást ért.

Szombathy János, szül. Rimaszombatban, 1749. Tanulását kezdé ugyanott, de az akadémiai pályáját folytatá Patakon, hol az iskolai törvényeknek aláírt jan. 29. 1774. Tudományos míveltsége alapját az idézett főiskolában megvetvén, hol tanítóul említi: Szatmári P. második Mihályt, Szentes Jánost, Szentgyörgyi Istvánt, Szatmári P. harmadik Mihályt, Öri Fülöp Gábort és Szilágyi Mártont. 1774. évben schweizi és belgiumi akademiákra ment, névszerint Zürich- és Utrechtben folytatá fensőbb iskoláit az akkori leghíreseb tanárok alatt. Meglátogatta még Leydát, Frane kerát és Franciaországot is, fővárosával Páriszal együtt, s nem előbb mint 1778 végével ért vissza hazájába. Az akadémiai élet után három évet tölte mint magán nevelő uri házaknál, és pedig Mariássy László és Lossonczy Károly gyermekei mellett. 1782. jul. 7. napján a sárospataki főis-

kola igazgatósága által Szentes János halála után a természetjog, történet és szónoklat tanári helyére jelöltetett ki; hova 1783. jan. 11. napján bevezetve, 14-én Szatmári Király József elnöksége alatt székfoglaló beszédet tartatott: *De meritis historiae profanae in religionem*. 1785. jul. 13-ától kezdve 1786. jul. 11. napjáig az iskola rectora. E hivatal forgandó levén, reá többször is került; de hány-szor, nem nagy fontosságú dolog. Ki volt Szombathy János, mai napig sem tudja a világ. Legjobban szólhatna felőle az a tömérdek munka és a legapróbb részletekig terjedő figyelem és pontosság, melly utána minden nyomon látható a sárospataki könyvtárban. Elő fogjuk ugyan számlálni munkáit kézirat és nyomtatás szerint, de mindenekelőtt megjegyezzük, hogy pusztán ama jegyezgetések, mellyek főleg a magyar tudományos multat illetik, s könyvek tábláin, a lapok szélein, oda mellékelt papirosdarabokon még folyvást olvashatók, de utoljára lekopandók, olly fontosságúak, hogy első rangu fürkészőre ismerünk Szombathyban utánok. Csak Lampe magyar ref. egyháztörténetét kell megtekinteni a sárospataki könyvtárban: elég. Szám nélkül való új adat lelhető benne oda irogatva gondosan és kijavítva pontosan Szombathy által. Ezen kívül száz meg száz darab könyv, hasonló jegyzetekkel gazdagítva, megbecsülhetlenné teszik a mása nélkül való szerény tudós emlékezetét. Régi könyvek hiányait, a lehetőségig hiven, ugyanannyi betűvel egy sorban, akkori szokott írásmóddal, ha szinte iv számra terjedett is, saját kezeivel kipótolta ritka csinnal, pontossággal. Örökké jegyezgetett. Még ma is vannak kijelölt könyvek, mellyeket meg kell szerezni. Egy régi szó, melly ma talán kiment divatból, az övé volt: kiirta a hol ürességet lelt a könyv hátulján, s utasított a lapszámra. Egy emberélet sem volna áldozat mindannak egybegyűjtésére, miket ő csak így összeirogatott. És mégis úgy mondjuk, hogy Szombathy János alig ismertetik a hazai tudományos írók sorában, s emlékét befedte az idő. Azonban a szerénység olly erény, mellynek titka el-lenni a köznyilvánosság nélkül; az erény pedig ki-

vívja magát Igaz, hogy ő nem igen mert, s örökké tartózkodott. Mindamellett írónak, minő Kazinczy F. volt, dicsekvék barátságával, ki őt tekintélyül ismeré, s biztosnak lelé; hogy irataiban reá hivatkozzék. Nem vonok le semmit az élőnek érdeméből, ha elismeri a holtanak érdemét. Így tőn legközelebb Toldy F. a m. akademia titkára, ki meglátogatván 1856. sept. végén s oct. elején a sárospataki főiskola könyvtárát, Szombathy után, ki ezelőtt 33 évvel halt meg, olly adatokat lele, melyekre felkiálthatá: ez az ember engem (magyar irodalmat illető) igen sokban megelőzött; különösen a pataki tanárok, ugyszintén a pataki ref. lelkészek életirása egyetlén a maga nemében. Nagy tartózkodása mellett is nyomtatásba mentek tőle: 1) *Exercitatio de praescientia futurorum contingentium. Trajecti ad Rhenum, 1778. 4dr.* — 2) Halotti beszéd Szemere László felett 1787. sept. 9. illy czim alatt: A legfőbb jórul való rövid beszélgetés. Kassa. 4dr. — 3) ABC-könyvecske. Posony, 1797. 8dr. — 4) Forditá s részint nevelé Komnai Ámos János „*Orbis pictus*“ czimű latin munkáját, mely a pataki tanulók használatára kijött Posonyban, 1797. 8dr. — 5) *Catena genealogica Stirpis Arpadianae. Folio. Sárospatak, 1809.* — 6) A Sárospataki ref. koll. rövid historiája. Sárospatak, 1809. 4dr. — 7) *Historia regni Hungariae breviter exposita. S. Patak, 1817. 8dr.* — 8) Rövid értekezés a magyar szent koronáról. Tud. Gyűjt. 1821. XII. kötet 3. lap. — 9) Egy levele Kazinczy régiségeiben mint toldalék, a krakkai abchez. Pest, 1808. — 10) Tudósítás a magyar bibliáról. Kijött ez a Pethe Ferencz által Utrechtben 1794. nyomtatott Biblia elején. Kéziratban maradtak utána a már föntebb említett

1) *Historia brevis Ill. Collegii, helv. conf. addict. Sárospatakiensis. Pars prima, pars secunda, exhibens biographiam professorum. Ivret 492 lap és toldalék 8 lap. 1788 és 1789.* 2) A magyarországi reformatiónak és reformált egyházaknak és iskoláknak rövid historiája. 1799. — 3) Ázsiának, Afrikának és Déliúdiának geographiája. — Ezeken kívül írásban hagyott némelly, egyetemes történetre, természeti

és egyetemes közjogra, és irodalmi történetre tartozó dolgokat, melly utóbbinak egy részét, bevezetésül a hittani, történetészeti, jogi és bölcsészeti könyvek ismeretébe, nyilvánosan elő is adá tanításain. Vannak tőle jegyzetek Sárospatak napi történetéből, olly éber figyelemmel, minő egy jó hirlapíróé. *Diarium* czim alatti, több kötetre menő kéziratában a tudnivalók sok neméből egyes adatok, leginkább egyházi és irodalmi történetre vonatkozók eddigelé felhasználatlanok. Néhány halotti beszéde: 1) A léleknek halhatatlanságáról, Szentpéteri Éva, Rágályi Ferencz özvegye felett 1785. 2) Szilágyi Márton pataki tanár felett, illy czimmel: A keresztyén filozofus képe 1790. 3) Hunyadi Ferencz, tiszántuli ref. sup. halálára, következő czimmel: A világi halhatatlanságról, vagy: *Mens manet et virtus, cetera mortis erunt.* 1795. — 4) Végre monda dicsebeszédet (*orationem jubilaeo — panegyricam*) latinul II. Leopold koronázására Sárospatakon, 1791. — Jól talált arczképe látható a sárospataki könyvtárban; ki a kép mestere, nem tudatik. Az egész arcz csupa nyíltság, szelidség. Meghalt oct. 5. 1823. 74 éves korában. (Forrás: önéletrajz)

Szöllősi Istvántól fönmaradt „*Historia*, mellyben megíratik Szinan basának török császár erejével Havasalföldnek és Erdélyországnak pusztítására való kijövetele és megveretése.“ Németujvár, 1595.

Szöllősi Mihály, surányi ref. predikátortól „*Bajnok Dávidka*“ czim alatt birunk egy könyvet. Megjelent 1668.

Szomor Máté, szül. Kecskeméten a mult században. Egy vigjátékot fordított e czim alatt: „*Ki ki saját háza előtt seperjen.*“ Pest, 1792.

Szőnyi Benjamin, h.-mezővásárhelyi ref. predikátor, több munkát bocsátott közre; legnevezetesebb: „*Szentek hegedűje, vagy üdvösséges új énekek.*“ Kolosvár, 1776. 12dr. 406 l. Ezenfölül fönmaradt tőle: „*Gyermekek fiseikája*“ (Rollin után fordítva). Posony, 1774. „*Imádságok imádsága.*“ U. o. 1774. „*Istennek trombitája.*“ Buda, 1791. „*Énekek éneke.*“ Posony, 1792.

Szőnyi István, tornai predikátor volt, honnan, midőn 1671. a kath. vallás jogaiba visszahelyeztetnék, távozni kényszerült, s azután Debreczenben, Zilahon, Kolosvárt és végre Szatmárott mint predikátor működött. Munkái: „Mártírok koronája.“ Kolosvár, 1675. E könyve végén epésen kelt ki a jogaikat visszakövetelő katolikusok mint üldözők ellen. — „Kegyes lélek vezér Tsillaga“ (imakönyv). Debreczen, 1714. „Paradicsomi mulatság.“ 1690. „Szentírás summája.“ Kolosvár, 1695. „Örök élet koronája.“ U. o. Kéziratban: „Tizenkét csillagok koronája.“ Utmutató könyv a lelkészek és hivatalnokok számára.

Sztárai Mihály, magyarországi reformátorok egyike, tanult Olaszországban, s különösen az egyházi szónoklatban képezé ki magát, szorgalmasan tanulmányozván a szentatyák iratait. Hazajövéen, több helyütt predikatori hivatalt viselt. Mint tolnai predikátor magyar versekbe foglalta Athanasius püspök életét s kiadta illy latin czim alatt „Historia de vita Beati Athanasii Alexandriae Episcopi fidelissimi.“ Debreczen, 1557. Irt azonfölül számos énekeket a zsoltárokból, mellyek egyrésze a reformatusok énekeskönyveiben van foglalva s jelenleg is használtatik. Zeneértő lévén, sok éneket hangjegyekre alkalmazott s dallamokat készített.

Szuhányi János, egri megyei áldozár, jász-alsó-szentgyörgyi káplán korában irt illy czimű könyvet: „Szorgalmatos méhészt, azaz: a méhekkal való bánásról. Pest, 1795. 8dr. 204 l.

Szuppan Zsigmond, szül. Körmöczön, Barsmegyében 1814. jan. 18-án. A gymnasiumi tanulmányokat 1822-ben szülővárosában kezdé, s először világi, azután sz.-ferenczrendi, az V-ik osztályt pedig hajdani jezuita-ujoncz tanár alatt végzé. 1827. a vácsi kegyes-rendiek iskolájában járta a VI-ik osztályt; mivel pedig papságra érte hivatást, s az esztergomi megyébe ohajta fölvetetni, jónak látta a VI-ik osztályt Esztergomban, a sz.-benedekiek alatt ismételni. Itt ébreszté föl benne kedves emlékü tanára, Balázs Theophil,

a magyar nyelv iránti hajlamot, mely időről időre növekedett, különösen midőn ohajtása teljesültével az esztergomi növendékpapok sorába igttattatván, a nagyszombati érseki lyceumban a bölcsészeti tanulmányokkal, később pedig 1831 — 1834-ig a theológiával foglalkodott; mert a magyar könyvek olvasása, tantársai buzdításai, főkép az akkoron virágozni kezdett seminariumi magyar iskolának lelkesítő példája olly befolyást gyakoroltak reá, hogy már 1833-ban magyar nyelven predikálni kezdett. Mint pályavégzett fiatal kora miatt 1837-ig mint magánnevelő működött és készült a lelkipásztorkodásra Esztergomban, Szent-György mezején; midőn pedig 1837-ben áldozárrá szentelteték, az érseki városban nyert segédlelkészi alkalmazást. 1839-ben a pesti egyetemnél bölcsészeti tudorra avattatván, az esztergomi főegyháznál egyházi-énekkar-igazgatóvá lett, honnan 1840-ki szeptemberben a nagyszombati érseki lyceum hitszónokává, a vallástan és a magyar irodalom tanárává nevezetett, megbiztatván egyszersmind az ottani érseki papnöveldében a tanulmányi felügyelőséggel. Már szentszéki ülnök volt, midőn 1852-ben megszűnván a lyceum, s helyébe az új tanrendszer szerint szervezett 8 osztályu érseki gymnasium állittatván, ennek igazgató-tanárává rendeltetett, s mint ilyen, 1855-ben pápai kamarási czimmal diszitve, egész a mai napig az érseki gymnasiumban működik. — Mint lyceumi magyar irodalmi tanár tapasztalá, hogy a tanítványai által kézi könyvül használt irott füzetek sem az iskolai szükségleteknek, sem a kor igényeinek meg nem felelnek: reá szánta tehát magát, hogy tanítványai számára iskolai könyvet írjon és nyomasson. Ezen tankönyv „Magyar nyelvtan serdültebbek számára“ czim alatt 1844. megjelent Nagyszombatban, melynek első része a nyelv, a második az irálytant ügyesen tárgyalja, a harmadik pedig a magyar és külföldi irodalom történetét időszakilag vázolja. E könyv akkori haszonvetetőségéről szól a következő okmányi másolat: „Magyar Tudós Társaság. Az akademia 1845-ben a nagymélt. magyar kir. helytartótanács által fölszolittatván

az iránti vélemény-adásra, melyiket tartja a közkézen forgó magyar nyelvtanok közül a hazai középiskolákba fölvételül legalkalmasbna: az eziránt megbízott nyelvtudományi osztály egészen megfelelőnek ugyan egyet sem talált a létező nyelvmunkák közt, addig azonban, míg alkalmasb iskolai nyelvtanok készülnének, Szuppan Zsigmond „Magyar nyelvtanát“ a második és harmadik évbni növendékek számára ajánlatosnak ítélte. Kelt Pesten, april 19-én 1847. Schedel Ferencz titoknok.“

Szűts István, „Erkölcsei elegyes versek“-et hagyott hátra jelesb német költők után fordítva. Posony, 1791.

Takács Ádám, kis-váczi predikátor, Gotthold „Ajtatos elmélkedéseit“ fordítá magyarra s kiadta Posonyban, 1796. 8dr. 640 l. Eredeti ünnepi predikatiói Posonyban 1797-ben jelentek meg (8dr. 341 l.). Piktet B. után fordíta illy fölratu munkát: „Azokkal való vetélkedés, kik minden vallást jónak tartanak.“ Pest, 1784. Továbbá tőle vannak még: „Kérdések a keresztényi ünneplésről.“ Vác, 1782. „Nyolczvan predikáziókból álló Catechetica.“ Posony, 1792. „Lelkipásztori vigasztalások.“ Vác.

Takács József (péteri, később tétthi melléknévvel), magyar költő, szül. Keszthelyen, Zalamegyében 1767., szegénysorsu nemes szülőktől. Tanulását szülőhelyén kezdé, folytatta Győrött. Itt később a papnevendékek közé fölvétetvén, a hittani négy évi tanfolyamot József császár rendszéréhez képest a posonyi közpapneveldeben végezte. Tanpályájának befejeztével a fölszenteléshez még fiatal levén, a halhatlan emlékü gr. Festetics György udvarába jött, ennek László nevü fia mellé mint nevelő. E pályájának mindjárt első évében a papi ruhát világival cserélte föl, s nevelői minőségében nyolcz teljes évet töltött eleinte Keszthelyen, később Bécsen, hol több magyar főúrral ismerkedék meg, s ezeknek hatalmas pártfogását is megnyerte. Jótevői közt főleg bold. Ürményi Józsefet, a jeles országbíró és Somogyi József alcancellárt hálásan emlité. Nevelői teendői mellett irodalommal, s főleg a költészettel fog-

lalkozék. Fáradozásának eredményét „Költeményes munkái“-ban mutatta föl, mely versgyűjteménye Bécsben, 1796-ban látott világot, s neki az olvasó magyar közönség tetszését, és irodalmunk akkori bajnokainak: Révay, Rajnis, Baróti Szabó stb. barátságát megszerezte. Írt továbbá nevenedéke számára „Erkölcsei oktatások“-at, mely 8dr. 392 l. terjedő munkája u. o. 1796-ban látott világot, s az akkori „Magyar Muzeum“ II. kötetét teszi. — A nevelési pályán töltött 8 év után, minek jutalmául gr. Festetics György rendeletéből a családi pénztárból holtig tartó nyugdíj huzott, Takács József az ügyvédi pályára szánta magát; 1800-ban az ügyvédi szigorlatot dícsérettel ki is állotta, s még azon év őszén a veszprémi káptalan ügyviselője, 1806-ban pedig ugyane káptalan javai és jogai kormányzója lett. Ez időben vásárlá meg a téthi birtokot, mely birtokában a magyar cancellaria által is megerősítettven, fölvette a téthi melléknevet, s okozta a zavart: hogy sokan Péteri Takácscsal nem egy személynek tartják. 1810-ben lemondott hivataláról, téthi jószágára téve át lakását, hol akkor Horváth Endre költőnk volt plebános. Ennek „Zircz emlékezete“ című jeles művét saját előbeszédével ellátva kiadta. Benső barátságban élt Kisfaludi Sándorral is; ennek „Himni szerephmeit“ szintén saját előbeszédével ellátva ő adta ki először. — Mint Győrmegye táblabírája s később főjegyzője folytonos összeköttetésben volt Kazinczy Ferencz, Döbrentey, Fejér György- s többekkel, s a megye gyűlésein a magyar nyelv terjesztése körül nagy buzgalmat fejt ki. Meghalt Bay Eszter nejének és Sándor fiának karjai közt Győrött 1821. maj. 4-én, élte 54-ik évében. Eltemettetett Mindszenti pusztáján levő családi sirboltjában.

Dukai Takács Judith, legjelesebb költőnőinknek egyike, szül. Dukán, Vas megyében 1795. aug. 8-án. Ivadéka e nevű ősrégi nemzetségnek, és unokahuga Berzsényi Dániel classicus költőnk nejének, Takács Zsuzsannának. Költői neve Malvina volt. Szülői által különös gondnal és szeretettel neveltetvén föl s nemét illető minden szükséges ismer-

retekben nyervén oktatást, egyéb szép tulajdonai mellett költői hajlamának igen korán s minden külső fölgerjesztés nélkül adá tanujeleit. Legelső kísérlete volt egy vers, melyet betegen fekvő atyjára írt s mely édes atyjánál tetszést nyervén, a leánya hetenkint több-több verssel kedveskedett lelkes atyjának. Híre csakhamar elterjedt annyira, hogy akkori jeles költőink őt vagy személyesen, vagy levél által magasztalólag fölkeresték. Költeményei a lapokban szét-szórva. Ferencz Károly tiszteletére, midőn 1817-dikben Keszthelyen keresztül utazott, egy ódát írt. A magyar irodalom egykori derék pártolója, gr. Festetich György ünnepélyeire ő is járatos volt; és midőn 1818-ban a nevezett gróf a magyar irodalom előmozdítóinak 800 pftot ajánlott, ezen összegeből 300 pft Fejér Györgynek, 200 Virág Benedeknek, 200 Berzsényinek adatott, 100-zal pedig Takács Judit tiszteltetett meg. Elszórva megjelent költeményei közül jelesbek: 1) „Barátomhoz Erdélyben“ (Erdélyi Muz. III. kötet). 2) „A kesergő özveggy.“ Pest, 1815. 3) „Ujváry Bettinek, Horváth József Elek hitésének halálára.“ Szombathely, 1816. 4) „Felelet a dijoni versekre.“ U. o. é. n. 5) „Keszthely vidéke,“ festő versezet. Haszn. Mul. 1818. Ez évben történt férjhezmenetele munkásságát megszakítá. Az azután közlött versek is jobbára korábbi idejéből valók. Meghalt 1836. april 15-én Felső-Patyon, Vas megyében, hova férjével, Göndöcz Ferenczczel lakását áttevé; második férje (1832 óta) Patyi István volt. Munkáit, miknek csak igen csekély része látott világot, Horváth József Elek szedte össze, később Döbrentei a m. akademiának adta át, melynek kéziratárában mostanig kiadatlanul hevernek. Az I. kötet dalokat, ódákat, lyrai epistolákat, és egy pár allegorikai prozát foglal magában; a II. Horváth Elekkel és Takács Ferenczczel folytatott levelezését.

Illei Takács Károlytól érdekes könyvet birunk illy czim alatt: „A német hiveség, avagy: Bécs polgárai a Frantzhadban“ (fordítás). Ehhez járul a második szeptetben, a Magyar hiveség s annak summás leírása három részben

Magyarországra tekintve.“ Nagyvárad, 1806. 8dr. XXX. 1016 lap.

Talabér György, szül. Gétye közbirtokosságban, Zalamegyében 1811-ben. Elemi tanulmányait Szalaapátiban kezdette meg; folytatta iskoláit Nagy-Kanizsán, bevégzé Szombathelyen. A bölcsészeti tanfolyam bevégeztével 1829-ben a veszprémi egyházmegye papnevendékei közé vétetett föl. A hittudományokat Veszprémben hallgatta; ezeknek végeztével Taszárra rendeltetett segédlelkészül, hol 1842 óta plebános. Ifju hévvel hirdeti egyre az Isten igéjét. Népeinek szeretetét és bizalmát teljes mértékben bírja. — Kiképeztetése körülményei közt legszerencsésebbnek állítja: hogy bold. Sámson János, veszprémi theol. tanár tanítványa lehetett, ki minden szunnyadozó tehetséget ritka ügyességgel tudott tanítványaiban kifürkészni és mozgásba hozni; s épen azért irántai örök hálája jeleül ugyanannak latin nyelven szerkesztett s általa kiadni szándékolt hittanát magyar nyelvre áttéve s bővítve kiadni szándékozik. Unokaöccsével, Talabér Jánossal egyetemben egyházibeszédeket adott ki 3 kötetben német és franczia hitszónokok nyomán. A Religio- és Kath. Néplapban jelent meg néhány czikke, nevezetesen a Religioiban Mac Carthy atyja életének érzékeny és tanulságos leírása.

Tanárki Jánostól birjuk magyar fordításban Torquato Tasso „A megszabadított Jeruzsalem“ című munkáját 3 kötetben. Pest, 1805.

Tanárki Mihály, franczia eredeti után leírá az „1805. dec. 2-án vivott Auszterlitzi ütközetet.“ Megjelent Posonyban, 1806.

Tancsics, előbb **Stancsics** Mihály, szül. 1799. apr. 21-én Ácsteszéren, Veszprémmegyében. Szülői földmivesek voltak. Kevéssé írni, de olvasni jól ott helyben tanult meg. Szülőit korán veszté el, s mitsem örökölvén, más gazdánál kénytelen volt szolgálni. Utóbb takátsmesterségre adá magát, s azt rövid idő alatt kitanulván, pár évig mint takács legény dolgozott. Később a helybeli iskolamestert kérte

meg, hogy fogadná magához s tanítaná ki annyira, miszerint ő is egykoron iskolamester lehessen. Kívánsága teljesült, de a tanulásban nem nagy előmenetelt tett. Mindazáltal mint segédtanító szülőhelyén két évig, aztán Devecserben, később Izsákon, Pestmegyében, szintén két évig működött. 1822-ben Budán a praeparandiát végezte. Az ott szerzett ismeretekkel meg nem elégedék, hanem már 23 éves korában Kecskeméten kezdé a latin iskolákat, s a három nyelvtani osztályt elvégezve 1-ső eminensi calculussal Nyitrára ment, hol szintén két évet töltött. A poesire Pestre jött s többi iskoláit itt végezte. 1831-ben egy joghallgató-társaság, Malagetz Antal, miskolczi eme nyilatkozatát hirdeté ki: „A ki a főiskolai tanulók közül bármily tárgy s Horvát István által legjobbnak ismert értekezést küld hozzám, az 50 frt. jutalmat nyer.“ Tanácsos is pályázott, s a jutalmat elnyerte. Ez volt első munkája, mely ugyanazon évben nyomtatásban megjelent e cím alatt: „A magyar nyelv; jutalom-értekeztetés.“ Pest, 1831. — Ez év végével Omoraviczára (Bácsmegeye) ment nevelőül Szalmási Miksa gyermekei mellé, hol egy évig maradt. Itt írta másik munkáját, melynek címe: „Nyelvészeti, némelly, a magyar tudós társaság különös használatára készült magyar helyesírásra. E mottóval: Nyelv tesz nemzetet, nemzet teszi a hazát; ki az elsőt nem tudja, nem tagja a másodiknak, következésképp nem fia az utolsónak.“ Pest, 1833. Beimel Józsefnél. Ugyanakkor írta „Magyar és német beszélgetések“ című munkáját, mely 1833-ban, Pesten Heckenastnál jelent meg. Szintén az időben készíté „Budapesti levelek“ című munkáját, de a mely kéziratban az akkori helytartótanács elé terjesztetvén, onnan többé vissza nem adatott. 1834-ben Dukán báró Rudnyánszky Zsigmondnál volt nevelő; honnan Pestre jöven vissza, írta „Rényképek“ című munkáját, melyből az első kötet Pesten, a második és harmadik Kolosvárott jelent meg 1835-ben. Ugyanakkor készült „Kritikai értekezések, különös tekintettel a magyar tudós társaság munkálataira“ című műve. Az első kötet Pesten 1835-ben, a második Ko-

losvárott, 1836-án látott világot. Ez évben Kolosvárra gr. Teleki Jánoshoz ment nevelőül; itt írta és nyomatta ki „Parazdi“ című munkáját 1836-ban; de ez kinyomtatva újra cenzuráltatván, végkép elkoboztatott, s nem juthatott az olvasó-közönség kezébe. Erdélyből egy év múlva ismét Pestre jött vissza; de nem boldogulván, 1837-ben Bécsbe ment olly szándékkal, hogy a magyar nyelvből adand leczkékét. Reményében csatlakozék, s így 1838-ik év tavaszán ismét Pestre jött vissza, s Kunoss Endre által kiadott „Természet“ című lap mellett volt dolgozótárs. E lap megszűntével az Orczi-féle kert megett hitelre vett egy kis házat és kertet, s ott kertészkedett. 1840-től kezdve a magyar nyelvből adott oktatást s egyszersmind írta következő munkáit: „Magyar nyelvtudomány, kezdő németek számára.“ Buda, 1840. „Magyar nyelvtudomány, két nyelven nagyobb németek számára.“ 1841. „Magyar nyelvtudomány, kezdők számára.“ Pest, 1841. „Magyar nyelvtudomány nagyobbak számára.“ U. o. 1841. „Általános világtörténet.“ 1841. „Általános földleírás“ és „Magyarország földleírása.“ 1841. „Magyarok története“ 1841. „Latin nyelvtan.“ I. rész Posony, 1841. II. rész Pest, 1843. „Lényismeret, azaz természethistoria.“ Posony, 1843. — Ugyanakkor írta „Földmívelési iparérbresztésnek egyetlen módja“ című munkáját. Pest, 1843. Ezeken kívül megjelentek tőle: „Sajtószabadságról nézetei egy rabnak.“ Páris, 1844. „Népkönyv.“ Lipcse, 1846. „Hunnia függetlensége.“ U. o. 1846. „Józanész.“ Pest, 1848. „Népszava Isten szava.“ U. o. 1848. „Munkások ujsága.“ U. o. 1848. „A legujabb törvények magyarázata.“ U. o. 1848. „Uj alkotmány-javaslat.“ Debreczen, 1849. Tancsics, irataiban elkeseredetten harczolt a nép fölszabadítása mellett, s az okozta, hogy már 1846-ban sajtó vétségeként fogságra ítéltetett, s abból csak az 1848-ki forradalom szabadítá ki. A forradalom után hálálra ítéltetett, s az országban lappangott; miglen e folyó évben kihirdetett császári kegyelem következtében Pestre viszatért.

Tapolesányi György, a kegyes tanító-rend egyik legkitünőbb tagja, szül. Tavarnokon, Nyitramegyében 1713. febr. 18-án. Tizenöt éves korában a kegyesrendiek közé vétetett föl. A kiállott próbaévek után a felsőbb tanulmányokat dicsérettel végezte be. Azután tanította Veszprémben és Privigyén a nyelvtani osztályokat, Pesten a humaniorákat; Nyitrán és Debreczenben a rend nevendékeit tizenkét évig a theol. tudományokban oktatta. Tanársága alatt mint hit-szónok is elhiresedett; ékesszólásáról több, nyomtatásban megjelent alkalmi magyar sz. beszédei tesznek tanuságot. Ezek közt legnevezetesebbek a gr. Károlyi Sándor, gr. Eszterházy Imre halála, s a nagyváradai székesegyház alapkövének letétele alkalmával mondottak. Debreczenben a ház főnökévé választatván, e hivatalában sokakat kath. hitre térített meg. Később mint tartományi tanácsos és collegiumi igazgató Szegedre tétetett át, hol egyszersmind mint plebánoshelyettes dicsérettel működött. Érdemei tekintetéből a rend magyarországi főnökévé választatott, s e minőségében hat évig nagy buzgalommal működött. Kormányá alatt a tartomány a tatái, kalocsai, szentzi és kanizsai házakkal szaporodott. Öreg napjaiban magát a terhes kormányzói hivataltól fölmentetni kéré, s mintegy nyugalomba újra Szegedre tétetett át rectornak, hol meg is halt 1773. oct. 8-án. Az irodalomban nevét következő kimerítő munkája által örökölte meg: „Szent Kalazantius József Ahitatos iskoláktól neveztetett szerzetes rend fundátorának sommás élete.“ E szép magyarsággal irt 4dr. 608 lapra terjedő könyv megjelent Kalocsán, 1772.

Tarpai András (szilágyi), nagyváradai ref. collegium igazgatója volt. Hátrahagyott magyar nyelven illy latin czimű könyvet: *Libellus repudii et divortii Christiani.*“ S.-Patak, 1667.

Tasi Gáspár, németből fordítva adott ki „Öt prédikátiót husz színes okokról: miért nem akarnak most némelly emberek katholikusokká lenni?“ Posony, 1640. Ajánlva van Lósy Imre esztergomi érseknek. Másik mun-

kája „Elméneknek Istenben fölmeneteléről a teremtetett állatok garádicsin“ cím alatt Bartfán, 1639-ben látott világot (8dr. 470 l.). Ajánlva van Eszterházi Miklós nádornak.

Tatai András, született 1802-ik évben Biharmegyében, Hegyköz-Szent-Miklóson, hol atyja ref. hitszónok volt. Iskoláit Debreczenben végezte, hol folytonosan mint első a jelesek közt tűnt ki. Miután a hittan hallgatásán is keresztül ment, a mezőturi iskola igazgatását vállalta el, s ezen minőségben ott két évet töltött. Utóbb meglátogatta a külföldi egyetemeket, s meghívást nyervén a kecskeméti ref. főiskola igazgatóságától az ottani mér- és természettudományi tanszékre, ezen tisztében jelenleg is fáradozik. Világot látott munkái: Elemi mértan (Pest, 3 k.). Deák grammatika (Pest, 2 k.). Görög nyelvtan (Pest, 1 k.).

Tatai Ferencz, szoboszlói predikátor. Munkái: „A kegyelem szövetségének titkaiba való bevezetés.“ Lampe után magyaritva. Debreczen, 1749. „A sz. Írásnak épületes és idvességes olvasására oktató tanácsadás.“ U. o. 1751. „Catechismusi házi kincs.“ Stehelin Kristóf után. Kolosvár, 1752. „Egy hétre való elmélkedések az Urvaszorához való készülettel.“ Debreczen, 1758. „Az igaz kegyességnek kezdete és előmenetele.“ U. o. 1761.

Telegdi Kovách László, ismeretesb Csatáry Otto álneve. Született Debreczenben 1816. mart. 24-én. Tanulói pályáját ott helyben kezdette meg s folytatta és a jogi tanulmányokkal Késmárkon végezte be. 1831. sept. 30-án tette le az ügyvédi esküt s azóta folytonosan Debreczenben ügyvédkedik. Első irodalmi föllépése a Jelenkor Társalkodója 1835—6-iki folyamaiban történt, hol versek és Fáy modorában irt mesék jelentek meg tőle. Ugyanott 1832-ben „Debreczen jelen állapotját“ adta ki. 1838-ban öcscsével külföldön utazván, ezen utazás következtében jelentek meg a Regélőben „Bécsi levelek; a Társalkodóban „Dunaparti tájképek Lincztől Bécsig“; a Tudománytárban „A müncheni fenyítő dologház“ című czikkek; 1840-ben pedig „Utazás a felsőausztriai sókamrai urada-

Magyar Irók.

lom Salzburg, Tyrol és Bajorhonban“ czim alatt egy kötetnyi utleírás. 1841-ben Nagy Ignác szinműtára 28-ik füzetében „Anya és vetélytárs“ czimű eredeti szomorujátékát adta ki; az Athenaeumban „A váltóüzletek,“ a Tudománytárban „A bankügy és Europa jelesebb bankjai“ czimű czikkei jöttek ki; 1842-ben pedig „A bankokról“ czimmal egy kötetnyi dolgozatot adott ki. 1843-ban a Tudománytár számára „A község- és városszerkezet elméletileg és gyakorlatilag“ czimű hosszabb értekezését fogadta el az akadémia, de kiadását a censura meg nem engedte. 1844-ben az Életképekben „Utazási emléklapok;“ Tudománytárban „Hiteltörvényeink hiányai;“ 1845-ben az Életképekben: Uti emlékek; A magyar irodalom jelen állapota; Balatonfüred és tájéka; Utihangok Füredről; A magyar időszak irodalom czimű dolgozatok; önállólag pedig „Rövid magyar magánjog népiskolák számára“ jelentek meg tőle. — 1846-ban politikai és jogtudományi cikkeket adott a Pesti Hirlap és Budapesti Hiradóban; az Életképekben: Uti emléklapok, A magyar irodalom 1845-iki termékei s több humoristicus életképek olvashatók tőle. A m. akademiának 1846-iki jogtudományi pályakérdésére, „melly a polgári törvénykezési eljárásokat elméletileg s gyakorlatilag tárgyalta“, irt pályamunkával pályadíj nyert; a munka azonban az akkori sajtóviszonyok folytán a volt bécsi m. cancellariához terjesztetvén föl, most is ennek irományai közt hever. Az ezutáni években nagy számú politikai, államgazdászati, jogtudományi, szépirodalmi stb. cikkei jelentek meg a pesti Hetilap, győri Hazánk, Életképek, Pesti divatlap, Vahot Reménye, Hölgyfutár, Divatcsarnok, Kolosvári Hetilap stb. hasábjain. 1847-ben az adriai tenger partvidékeit s az azokat környező tartományokat utazta be. 1848. és 49-ben Debreczenben több mint 1500 előfizető számára az „Alföldi Hirlap“ot szerkesztette alkotmányos monarchiai iránynyal. 1853-ban „Beszélyek és Életképek“ czimmal szépirodalmi dolgozatai első kötetét adta ki, de mivel az 1-ső kötet szintén egy évig volt utóviza-

gálat alatt, a többi kötetek kiadása elmaradt, habár a 2-ik kötetnek felénél több ki volt már nyomva. 1855-ben a párisi múkiállítást látogatta meg, s egyuttal beutazta Poroszországot s Németország többi nevezetesebb államait, a Rajna-vidéket, Belgiumot, Franciaországot stb. s jelenleg „Utazási emléklapjai“ rendezésével foglalkozik.

Gr. **Teleki Ádám** (széki), Dobokamegye főispánja, meghalt 1796-ban. Versekbe foglalva lefordítá Corneille „Czid“ szomorujátékát. Kolosvár, 1773.

Széki **Teleki Mihály**, erdélyi e nevű főrangú család ivadéka, Apaffy Mihály fejedelem alatt kövári főkapitány. Még ifju korában Weber A. sz. agoston-rendű kanonok után fordítva kiadott illy. czimű könyvet: „Fejedelmi lélek, avagy a jó fejedelemnek szükséges ajándéki.“ Kolosvár, 1689. 4dr. 238 l.

Telkibányai István, erdélyi fi, Utrechtben tanulása alatt fordított s kiadott „Angliai puritanismus“ czimű könyvet 1654-ben.

Temesvári Deák István, XVI. századbéli költő. Ettől nyomtatásban fennmaradt: „Historias Enec az ieles győzelemről, mint verte meg Mátyás király üdeiben, Bathori István Erdeli Wayda, a Király hadával az Alibeket Hatuan ezer Törökel Erdelbe a Kenyermezőien. Mikoron irnanac 1497. Szent Kálmán napián.“ (Ivrét 10 l.). Szerzője Telegden iskolamester volt, mint az a munka végén e versből kitűnik:

„Ezeket versekben a ki bé rendelte,
 Temesvári Istvan Deak az ő neve,
 Hogy Telegden laknéc Schola mesterségben
 Ezer öt száz hatuan kilentz esztendőben.“

Tétsi Miklós, irt illy czimű könyvet: „Lilium humilitatis, azaz: A nyomorúságoknak tövisse köziben bé-vette-tett Isten Anyaszentegyházának maga megalázása.“ Lőcse, 1673. Másodszor 1678. Másik hasonnemű munkája „Az Isten anyaszentegyháza — keserves siralma.“ Franekerában, 1659-ben látott világot.

Thali Kálmán, szül. 1839. jan. 3-án Csepen, akkor Komárom most Esztergom megyében, nemes szülöktől. Tanult a posonyi ev. lyceumban és a pápai főtanodában. Jelenleg a pesti ref. theologai intézet tagja. — Az irodalom terén először 1855-ben lépett föl „Bujdosó lélek“ című népregével a B. P. Viszhang-ban; azóta számos részint történeti, részint lyrai művei jelentek meg elszórva a lapokban. 1857-ben „Ne bántsd a magyart“ cím alatt költői beszéleyeket, regéket és balladákat tartalmazó gyűjteményt bocsátott közre.

Tholnai Pap István, édes atyja volt ugyancsak István a veszprémi egyházmegye seniora; ő mint lelkész fia vette föl nevébe a Pap jelzőt, irván magát latinul így: Steph. Pastorius Tholnensis. — 1617. évben a pataki nagyobb tanulók sorában volt; aztán Bodrogkereszturba ment iskolamesternek; 1620-ban pedig a heidelbergai akademiába felsőbb tudományok hallgatása végett. Haza érkezése után tarczali káplánná tétetett; azonban e hivatalát nem sokáig folytathatá, mert 1622. a nagy pestis kiölvén a tanárokat Patakon, 1623-ban a főiskola igazgatásával bízott meg, melly hivatalt egy maga három esztendeig vivén, az iskola helyreállítói közt méltán emlittetik. — 1626. udvari pap lett I. Rákóczy Györgynél, s mint ilyen 1629. a zempléni egyházmegye jegyzője. Majd Rákóczy a fejedelemségre Erdélybe menvén 1630-ban, Tholnai hihetőleg követte, hanem visszajövé, 1631. vagy 1632-ben pataki első papságra emeltetett, élvén sokáig még az udvari pap czinnel. Nevezetes egyébiránt, hogy ő még 1634-ben is „plebanus“nak van írva a zempléni egyházmegye levéltárában. Mint pataki papnak és az iskola egyik felügyelőjének sok baja volt Tholnai Jánossal (l. ezt), ki puritán eszmékkel jövé meg Angolországból, zavarokat idéze elő. — Megh. april 10. 1642. gutaütésben az ujhelyi zsinaton, mint egy nyilvános zsinati vita elnöke; eltemettetett Patakon apr. 11. Munkája: Az witterbergai akademiának vigasztalása stb. Fejérvárott nyomt. 1632. 4dr.

Tisza Daniel (vásárhelyi), irt „A lelki eszmé retről vagy

az embernek felebaráti kötelességeiről harmincz vetélkedéseket“ (Amesius után). Franekera, 1671.

Tofaeus máskép Dobos Mihály, hihetőleg előnevéről, (de Tófo), melyet Bod (Smirnai Sz. Polikárpusa 110. lapján) idéz, van átdiákozva, szül. Székelyhidon, Biharmegyében 1624. A hazai iskolákon kívül Belgium akademiái, Franekera, Utrecht, Leida voltak iskolái. 1649. theologia tudora Leidában. Magyarhonba térve váradi professor 1650; pataki 1652, és pedig elibe téve régibbeknek. 1653. lemondván tanári tisztéről, bodrogkereszturi, onnan 1656. diószegi, 1658. szatmári, 1663. I. Apaffi Mihálynál udvari pap s végre 1679. jun. 4. az erdélyi ref. egyházak superintendense lett. Meghalt 1684. évben. Bod Péter „igen szókimondó, kemény, mindazáltal mindenek előtt nagy kedvességű embernek“ írja. Keserű összeütközése volt Horváth Andrással, előbb kassai, majd trencsini ágostai iskolaigazgatóval, mint ha Tofaeus az Arminiánok alatt a lutheránokat értette s verte volna 4. sz. alatti vitáiratóban. Munkái: 1) Disputatio. Franekerában tartá Coccejus alatt. 2) Disputatio historico-theologica de translatione imperii ad francos, 1647. Kijött Utrechtben, 1655. 4dr. — 3) Disputatio inauguralis, de actuali Dei providentia. Lugd. Batav. 1649. 4dr. — 4) De perseverantia Sanctorum. Várad, 1650—51. 4dr. Két rész. A második után egy függelék, melly miatt nyult tollhoz Horváth András. — 5) A szent Zsoltárok rezolútiója. Nyomt. Kolosvárt, 1685. 4dr. Ezek katedrai beszédek s a mint elmondattak, rögtön leirattak Tiszaujhelyi István és Ovári Keszi János, Bornemisza Anna fejdelemasszony iródiákjai által; mellyeket aztán a szerző átnézett s helybenhagyott. Sok beszéde maradt kéziratban.

Tofaeus-Dobos Zsófia, a fenebbinek rokona vagy tán nővére, régibb irónőink egyike, élt a XVII. század alkonyán. „Szakácskönyvet“ irt, melly Vásárhelyen, 1692-ben s másodszor 1693-ban jelent meg.

Tolnai Dáli János (Johannes D. Tolnai), a váradi egyház alumnusa, s hihetőleg a váradi iskola növendéke,

1632. látogatta meg a külföldet, tanult Franekerában, Gröningában. Végre London volt tartós megállapodási helye, hol barátságra lépett a legszigorubb puritánokkal, kik az egyházat az apostoli egyszerűségre ohajták visszavinni. Tolnai ezek nyomán akart eljárni majd ide haza is. E végből frigyét köte Londonban febr. 9. 1638. több magyar ifjakkal, kiknek névsora : Tolnai János, Mohácsi István, Ujházi Mátyás, Ungvári Mihály, Kolosi Dániel, Szikszai Benedek, Molnár János, Kuthi János, Keserői Pál, Kecskeméti Miklós. Néhány társait előre küldvén Magyarországra, 1638. őszén Tolnai is megjött hét évi zarándoklás után, s pártfogói által megnyerte I. Rákóczy Györgytől a pataki iskola igazgatását. Híre menvén azonban, hogy Tolnai puritán szellemű, még azon év nov. 10. napjára gyűlést hirdeté Miskolczi István esperes, a mellyben Tolnai elé nyolcz kérdő pont adatott, rájuk befelelnie. — T. vonakodott a felelettel, s azon évben nem léphete hivatalba, hanem, miután aláírta a pontokat 1639-ben, igen is. A beavatás nagy ünnepélylyel ment végbe s Tolnai valamelly gunyoros beszédet tartván székfoglalóul, kedvetlenséget okozott az egyházi rendnél, mi a zempléni esperes, Miskolczi István részéről, ki elnöke volt a beavatási ünnepélynek, óvástételre (protestatio) szolgáltatott alkalmat. A mint hivatalba lépe Tolnai, leplezetlenül viselte magát a rokon és nem rokon elvűekhez; s utóbbiakkal czivódott. A tudományokat is bolygatta. Mert a puritán elvekre alkalmazott theológiát tanítá. Amesius szerint számüzte az aristotelesi philosophiát, Keckermann logikáját, s helyettök behozta Ramus Péter dialektikáját. Tanítványait is megfélezté, kegyes és nemkegyes (pii et impii) osztályra, a mint vele tartottak vagy nem. Így elszórta az egyenetlenség magvát tanítók és tanítványok között; a miért 1642-ben nyomozás tartatván ellene, a tanítói hivatalból, mellyet három évig, nyolcz holnapig tartott, kilépe és lőn pap Miskolczon. 1644. Rákóczy Zsigmond tábori papja néhány hónapon át s ajánlatára papnak vitetik Tokajba. 1645. a tállyai egyházi gyűlésen Abauj és

Torna egyházmegyei községe választá esperesévé. Az 1646. tokaji felzsinaton esperesi hivatalától felfüggesztetik és tartatik ellene a szatmárnémeti nemzeti zsinat Geleji Katona István elnöklete alatt. Tolnai ügye majd tullepte Magyarország határait; külföldi tudósokat is megkérdeztek az általa kezdett ujitások felől, nevezetesen Maresius Samuel Gröningában, kinek a felelete oda ment ki, hogy kár volt olly nagy lármát csinálni, mert mind a két oldalon történt hiba. Tolnainak azonban erős pártfogói mind nem hiányzottak, s őt Lorántfi Zsuzsanna és Rákóczy Zsigmond 1649. ujra betették a pataki iskolába első mesternek vagy rectornak, mikor hét évig úgy járt el hivatalában, hogy érdemeket szerzett utána. Mert bevitte a gyakorlati theológiát, a homiletikai módszert, és jó papokat nevelt. Ő tanácsolta fejedelmi asszonyának, hogy hiná Magyarországba Komnai Ámos Jánost az iskolák rendbe hozására, kit aztán maga Tolnai mindenkor segített az iskolai ügyek körül. Később is állhatatos védője a presbyteri kormánynak, hogy talán újabb zavarokat idézett volna elő: nem találjuk. Sőt dicséretet érdemel az által is, hogy 1656. és azután a szent vacsora liturgiáját írta, melly meg is jelent Patakon, 1658. Illyen eljárása után 1656. a gálszécsi zsinaton közakarattal, de Lorántfi Zsuzsanna közbevetése mellett is, ujra fölvétetett a régi társak közé, mindenek örömeire. Ő még ez évben lemondott a professorságról, zajos hivatalát a tarczali papi állomással cserélvén, de úgy, hogy iskolanagyi (scholarcha) czimét folytonosan viselné. Viszontagságos életének az 1660. esztendő vete végét. Tolnainak voltak barátai, voltak ellenségei, a szerint a mint akarta egyik az ujitásokat és nem a másik. Maradandó érdeme, s felvilágosult elméjének tanujele, hogy óvakodott folytatni a vallásos felekezeti vitákat, s igyekezett gyakorlatilag foglalkodtatni az elméket. Munkái: 1) *Liturgia Sacrae Coenae*. Patak, 1658. — 2) *Daneus Ráczai* (anagramma ebből Váczi Andreas), azaz: a Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak magok mentsége Váczi András ellen. Nyomt. Patakon, 1654. —

3) *Theologia*, melyet tanított, kéziratban, melyet Szombathi János még látott.

Tolnai családi néven **Séllyei István**, született Tolnán 1630., hol atyja városbíró volt. Tanult az ecsedi, váradi és pataki collegiumokban; azután kiment Belgiumba, hol orvostudori czimet és oklevelet nyert. 1662-ben visszajött Erdélybe s K.-Vásárhelyt predikátori hivatalt viselt. 1665-ben tanárrá neveztetett Kolosvárott s e minőségében husz évet töltött. Meghalt 1690. Magyar munkája ez: „A keresztény s Apostoli vallásnak utána vezérő Kalauz.“ Kolosvár, 1679. Ajánlva van Bornemisza Katalinnak. Polemiai mű négy részben, a magyarországi reformatio történetét tárgyzó toldalékkal. Irt latinul is, és kiadott egy imakönyvet: „Könyörgések“ czim alatt Lőcsén, 1661. Továbbá: „Prédikállószeikbeli szikrák.“ U. o. 1661.

Tolnai Sándor, orvostudor és tanár a pesti barmászati intézetnél, született Posonyban. Több közhasznu könyvet adott ki német és latin nyelven. Magyar művei: „Fugger Márk urnak a lovak neveléséről irt könyve,“ általa fordítva, bővitve és jegyzésekkel ellátva. Bécs, 1786. 2 kötet. „Barmokat orvosló könyv.“ Pest, 1795. 8dr. 309 l. „A falusi embereknek irt oktatás, miképen kellessék a vízbe holt, felakasztott stb. felebarátyán segiteni.“ Bécs, 1786. Azonfölül lefordítá Wolstein A. „A marha veszélyről irt könyvét.“ (Bécs, 1784. II. kiadás u. o. 1786); „A marhadögről irt jegyzéseit“ (u. o. 1784.); „A baromállatok sebgyógyításáról irt könyvét“ (u. o. 1785. 8dr. 375 l.). Irt „A lovak külső szép, vagy rut termetek s hibái megesmeréséről.“ Posony, és Pest, 1804.

Tomori előbb **Theodorovics Anasztáz**, szül. 1825. Dunaföldvárott, hol atyja kereskedő volt. Tanult szülőhelyén, Székesfejervárott és Pesten, hol mérnöki oklevelet nyert. Iskolái végeztével nyolcz éven át magán tanítással foglalkozék; 1853-ban ó-hitü létere a körösi ref. gymnasiumhoz tanárrul hivatott meg, hol egy évig a felsőbb szám-tant tanítá előljárói, tanártársai és hallgatói teljes elisme

résével. 1854-ben lengyelszületésű anyjának testvére, Baranowszky Miklós hirtelen halála következtében, testvéreivel e nagybátyja terjedelmes vagyonának lett örökösével; minek következtében lemondott tanszékéről, annyival inkább, mert idejét nagybátyja több helyütt fekvő hagyatékának rendbeszedése vévé igénybe. Hazafiúi buzgalmának már tanár korában, de leginkább a nagy vagyon öröklése után adó fényes tanuságát az által, hogy a nemzeti és közügyeket, ahol csak lehet, nagylelkűleg pártolja és fölkarolja. 1854. 100 arany pályadíjat tűzött ki egy magyar történeti drámára; minek gyümölcsei lettek: „Bibor és Gyász“ Hegedűstől, és „Könyves Kálmán“ Jókaytól. Ugyanazon évben 20 arany jutalmat tűzött ki egy a „Vasárnapi Ujság“-ban megjelenendő költői beszélyre, melyet Mentovics „Idegen“ című beszélye nyert el. Elhunyt nagy költőnk, Vörösmarty számára ő vette meg a sirböltöt, ahol nyugszik, s emlékére bronz mellszobrot készíttetett. A körösi gymnasiumban öt arany évenkénti jutalmat alapított azon tanuló számára, ki legszebb haladást tanusít a magyar irodalom ismeretében és a tiszta fogalmazásban. 1856-ban a magy. akademiának 400 pfót ajándékozott azon kéréssel, hogy ez összeg tudományos munka kiadására fordíttassék. Leginkább neki köszönhető, hogy Kliegl József által föltalált hangjegyzőgép a nemzeti muzeum tulajdonává vált. Berlinben magyar nyelv és irodalmi tanszéket szándékozik alapítani az ottani egyetemnél, mely ügyben meg is tévé már a szükséges lépéseket. — Az irodalomban a lapokban elszórva megjelent cikkeiről a bírálatairól ($2 \times 2 = 4$ jegy alatt) ismeretes. 1852-ben „Emlékönyv“ cím alatt költeménygyűjteményt adott ki 108 m. író műveiből. 1854-ben megjelent „Mennyiségtan“-ának I. füzeté, mely 12 füzetre van tervezve.

Tordai Sámuel, erdélyi születésű, előbb lónyai, később kolosvári ref. predikátor, emlékezetét egy magyar, nagy szorgalommal írt történeti munka által hagyta fön, mely a világeseeményeket Ulászló idejétől 1556-ig tárgyalja; czime ez: „A néhai első Ferdinand romai császárnak,

hatodik László budai Dobsa királynak stb. idejektől fogva első Leopold stb. idejeig folyt nagy dolgok és csodák.“ 4dr. — Továbbá Beaumont „Kisdedek tudománynyal telt tárháza“ utolsó két kötetét fordítá magyarra. Kolosvár, 1781. Fönmaradtak nyomtatásban több alkalmi és halotti predikátiói, és „A megtérés halogatásának veszedelmes voltáról való elmélkedések.“ Kolosvár, 1767. Továbbá: „Éneklésnek és Szabadulásnak szava az igazaknak sátoraiiban.“ U. o. 1768. „A svetziái grófnének élete.“ U. o. 1772.

Torkos András, győri evang. predikátor volt s bocsátott közre illy czimű imakönyvet: „Engesztelő Áldozat.“ Hala, 1709. Görögből magyarra fordítá az új szövetségi szentírást, melyet fia, József, Wittenbergában, 1736. bocsátott közre.

Tormási János, Kecskeméten született s Halason ref. predikátor volt. Több egyes alkalmi beszédein kívül kinyomatott a következő czimű könyve: „Egynehány predikátiók (17), melyeket a közelebbi elmúlt országgyűlésére felsereglett uri rendek előtt Budán és Posonyban elmondott sbt.“ Pest 1791. Kéziratban maradt tőle a dunamelléki ref. superintendens historiaja.

Toroczky Máté, Erdélyben unitarius superintendens volt. Enyedi latin eredetije után fordítva kiadá „Az új testamentombeli a Szentháromságra vonatkozó helyek magyarázatát.“ Kolosvár. Irt továbbá „Keresztyéni üdvösséges tudományt a régi és új testamentom szerint.“ U. o. 1632.

Török Incze, sz.-ferenczrendi szerzetes s hitszónok, vasárnapi egyházi beszédeit Pesten két kötetben, ünnepi és böjti predikátióit u. o. egy kötetben bocsátá közre.

Török Nep. János, a Sopronmegyében Jobbaházán és Csáforton birtokló Török-nemzetség azon ágából származik, mely a múlt század végén Zalamegyébe szivárgott. Szül. 1809-ik évi június 6-án. Atyja, Antal, egykor gr. Batthyányi Lajos gyermekkori tanítója, s Kopácsy primás, néhai Horváth János sz.-fejérvári püspök, Kisfaludy Sándor és Bacsányi János iskolatársa és ifjúkori barátja, később kis gazdasága és könyvei közt osztván meg életét, legtöbb

gondját János fiának nevelése körül összpontosította. A józsefkori reminiscentiáktól áthatott s a hazai történetben ott-honos apa jól megválasztott elbeszélései a korán érett gyermek zsenge elméjére kitörölhetetlen benyomást tettek, és vele a még akkor gyéreb, magyar nyelven irt történeti és költői művek olvasását igen korán megkedveltették; mihez is utóbb nagy előszeretet járult a romai classikusok iránt. Nyolczadik évében már a második diák iskolába lépett a veszprémi gymnasiumban. Tanulmányait utóbb Keszthelyen, Budán és Pesten ritka előmenetellel folytatá, s minden oda mutatott, hogy az ifju egyházi pályára készül, mire őt különösen a még akkor veszprémi püspök, Kopácsy buzditá; közbenjött viszonyok azonban Gräczbe vezették őt, hol a Johanneumban természettudományi, mathematicai s gazdasági tanulmányokat végezvén, élete uj irányt nyert. Kiterjedtebb s hatásosb körben ohajtván ismereteit érvényesíteni, s rövid alkalmazás után mint törvénykezési és gazdasági segéd gr. Trautmansdorf liebenauai uradalmában, Stajerországban, a honvágy ellenállhatlan ösztönétől is izgatva, herczeg Eszterházy Miklós Kismartonban székelő uradalmi kormányánál kért és nyert alkalmazást 1830-ban. Ez időben az elmék két oldalról voltak hazánkban a korábbinál melegebb mozgásba hozva. Egyik factor volt gróf Széchenyi Istvánnak buzditó tevékenysége s mindenek felett az egész magyar nemzetet felvillanyozó „Hitel“ czimű munkája. Másik factor az alkotmányos reform-szellem, melly a párisi juliusi napok által egész Európában uj életre ébresztetett. E kettős befolyásnak egyesült hatása (melly annál, ki a hazai és külföldi közéletet és irodalmat akkor egyenlő figyelemmel kísérte, el nem maradhatott) határozott irányt és élettervet érlelt meg az ifju lelkében. Feltette magában komoly és állhatatos tanulmány által képessé tenni magát arra, hogy egy részről a nemzet szellemi mivelődésének előmozdításához járulhasson, más részről pedig a socialis téren segédkezet nyújthasson a haza mezőgazdasági felvirulásának, mint a közjólét legmélyebb alapjának eszközlésére. És az ifju könyvtárt

halmozott össze, nyelveket tanult, a nemzet közjogi viszonyait s történetét nyomozta, s több éveken át éjjel nappal dolgozott. Elkezdett végre írni, — e célra a Társalkodót, a Jelenkor melléklapját, választván azért, mivel e lap gróf Széchenyi István közlönye vala, kin az ifju már akkor a szeretet és bámulat legnagyobb szenvedélyével csüggött. — S az öreg Helmezy, megkedvelvén az ifjunak idealismust és tapasztalást egyiránt tanusító tüzes közgazdasági dolgozatait, több buzdító s elismerő levelet intézett hozzá, őt a szorgalmas írásra serkentvén.

1835-ben gróf Széchenyi István azon eszmét hozván Pesten szőnyegre, hogy a lóverseny-társulat gazdasági egyesületté alakitassék át, — Török János e tárgyban, ismerve a kitünő tökélyvel szervezett stájerországi gazdasági társulatot, számos utmutató közleményeket irt, melyek a vezető férfiaknál figyelmet gerjesztvén, okozták, hogy Török János az ujon alakult 'Magyar Gazdasági Egyesület' tiszteletbeli tagjává s vidéki (sopronmegyei) képviselőjévé választott; — s azon kitünő eredmény folytán, mellyel neki sikerült főleg Sopronban a megyei gyűlések alkalmával az ot-tani karok és rendek közt, de különben a gazdatisztek sorában is tetemes alapítványokat és tagsági aláírásokat gyűjteni, — az egyesületi közgyűlések nevében gróf Andrássy György elnök részéről több rendbeli elismerő levelekkel tiszteltetett meg. Ez alatt magán körében mindenfelé a nemzetiség ügyét s az irodalmat igyekezett ápolni és terjeszteni; Kismartonban, e tisztán német városban, magyar olvasó társulatot hozott létre, s a közélet iránt azelőtt teljesen részvétlen közönségben itt olly szellemet támasztott, hogy 1838-ban a nagyszerű budapesti vizáradás alkalmával Török János megindító felszólalása folytán a lakosság ott az országos szerencsétlenség enyhítésére minden kitelhető áldozatot hozott. Hivatalos helyzetével azonban napról napra elégületlenebb lön. Nagyon fájt neki azon parlag állapot, mellyben a hercegi majorátus, e nagy darab földje a hazának, a dicasterialis és bureaucraticus vezérlet alatt sinlett.

S a baj annyira megrögzött vala, hogy maga az új örökös, herczeg Pál, ki mint angolországi követ az angol lordok által követett józanabb gazdálkodást alaposan ismerte, itt-hon a nehézségeken nem tudott keresztül törni s Töröknek e végett benyújtott emlékirata és terve helyeseltetett ugyan, de nem foganatosított. Ezen elkedvetlenültségben lepte meg Török Jánost a meghívás, mellyben őt hazánk egyik legjelesb gazdája, grof Károlyi Lajos és grof Batthyányi Gusztáv és Kázmér összes urodalmainak akkori igazgatója, a lángeszű Klauzál Imre, felszolitá, ezen egyesült jószág-igazgatásban mint ülnök részt venni. E meghívás folytán T. J. Tótmegyerre, Nyitrába költözködött, honnan néhány hónap múlva ismét az összes igazgatóság Rohoncra, Vas megyébe tette át székhelyét, hogy ott a három gróf közös költségén „Gazdaképző intézetet“ indítson meg, maga az uradalmi személyzet viselvén a lelkes Klauzál vezérlete alatt a tanári szerepet. Török Jánosra a földmivelés, mezőgazdasági vegyész, physiologia stb. tanítása ruházott. A fényes sikerrel s szokatlan számu hallgatókkal indult intézet azonban, megszűnván a tulajdonosok közt az egyetértés, másfélévi lét után, a tudománynak tetemes kárával felbomlott.

Daczára a sokoldalu elfoglaltságnak, melly a tanári és ülnöki állással összekötve volt, — Török időt talált itt mind irodalmi munkásságát folytatni, nagy érdekű czikkeket irván a „Gazdasági tudósítások és rohonci közlemények“ czimű egyesített folyóiratba, — mind pedig a Gazdasági Egyesület ügyét Vas megyében támogatni, szervezván neki itt is számos tagot és alapítványokat, és sikeresen mozgásba hozván egy megyei fiok gazdasági-egyesület eszméjét. Ezen időszakban T. J. időnkint Klauzál Imre társaságában Pestre rándult, hogy a Gazd. Egyesület közgyűléseiben részt vegyen. Így történt, hogy az egyesület 1839-diki tavaszi közgyűlésén indítvány tétetvén, miszerint az egyesület azontul évenként egy okszerűen kezelt uradalmat küldöttségileg megvizsgáltatna, s az eredményt közokulás végett nyomtatná ki, határozatba ment, hogy e célra elsőben is a szere-

tett József Nádor elhírvült alcsuthi uradalma választassék. T. J. a megbízott küldöttséghez csatoltatván, egyszersmind a tudósítás elkészítésével bízott meg; melly tudósítás azután e czim alatt: „Alcsuth gazdasági tekintetben“ a referens által magyar és német nyelven írva terjedelmes füzetben nyomtatásban megjelent, s a magyar gazdaközönségben nagy sensatiót ébresztett. Ugyanezen esztendőben az őszi közgyűlésen, Széchenyi István és Andrássy György grófok, s a kedves emlékezetű Csapó Dániel és Klauzál Imre közös indítványára Török J. a gazd. egyesület előadójává választott Kacs Kovics Lajos titoknok mellett, kivel szövetségben ugyanazon időben engedélyt nyert „Magyar-Gazda és Müipar“ czim alatt gazdasági folyóiratot adhatni ki. S ezen eseménynyel Török J. számára azon eredménydus életpálya nyílt, melly neki elég tágas tért nyitott a tüzes véralkatában rejlő munkásságot kifejtteni, s főleg a mezőgazdaságra vonatkozó ama nemzetgazdasági eszmék valóítására törekedni, mellyek hosszú tanulmányozás alatt lelkében crystallizálódtak. Az első érezhető hatás, mellyet gyakorolt, az élénk szellemi és gyakorlati mozgalom volt, mellyet tartalomdus lapja által a hazai gazdák közt előidézett. Tárgyának tudományos színvonalán állván, s tiszta, világos és vonzó irmodorral bírván, a „Magyar Gazda,“ mellyet 1848 végeig szerkesztett, a legszámosb olvasónak örvendő s a legkapós b, s annál fogva leghasznosb lapok közé tartozott az országban. — S e lapnak legérdekesb korszakát azon tanulságos eszmeharcz képi, melly közte s Kossuth iparközlönye, a „Hetilap“ közt 1845-ben mindkét részről minden tehetség kifejtésével viseltetett azon kérdés felett: vajjon üdvös és kivihető-e az iparvédegylet és védvám olly országra nézve, melly gazdag földje, kedvező éghajlata, s az adó csekélysége daczára (akkor még egész Magyarország hadi és polgári adója csak 10 millio pforintra ment) olly alacson fokán áll a földmivelésnek, hogy csekély népessége mellett is minduntalan éhséggel küzd? — mellynek saját nyers terménye feldolgozására sincs elegendő keze, szakértelme és

tőkéje? s melly magát, sem az austriai örökös tartományoktól el nem rekesztheti, sem a kormány kereskedelmi politikája alól ki nem vonhatja? s nem korszerűbb volna-e mind törvényhozási, mind socialis téren elsőben is minden erőt olly országos intézkedésekre fordítani, mellyek a létező törvényes és társadalmi akadályokat elhárítva, mindenekelőtt a hazai mezőgazdaságot, mint a leendő ipar anyját, tegyék felvirulhatásra képessé? E vitától, mellyben a magyar birtokos osztály tulnyomó része Török nézeteihez csatlakozott, kezdődött a Török és Kossuth közt többé meg nem szűnt feszültség. S míg egyébiránt a Magyar-Gazda észrevehető sikerrel hinté mindenfelé a mezőgazdaság gyakorlati terén a korszerű javítások magvát és ismereteket, azalatt egyszerűsmind Töröknek közlönyül szolgált az ut egyengetésére azon közgazdasági eszméknek, mellyeket az országban terjesztetni, s a Magyar Gazdasági Egyesület útján a megyék és törvényhozók által felkaroltatni ohajtott. Ilyen eszmék voltak a közteherviselet, az ősiség módosítása, a hűbériség megváltása, a minimum, tagosítás, országos tűzkármentés, hitelbank, erdő-, vízi és cselédtörvények, marhasó, az egyesület országosítása, gazdasági intézetek, stb.

Ezenkívül az időben még négy önálló dolgozattal gyarapítá Török János a mezőgazdasági irodalmat, mellyeknek czime: t. i. „Okszerű Kalauz“ 1-ső kötet; a második kötet is nyomtatás alatt volt, de a közbejött forradalom miatt megszakadt; a „Rétfüvek és takarmánynövények ismertetése“ rajzokkal; azután „Mezőgazdasági Nefelejts“ 12 fali táblával; végre Dombasle „Okszerű gazdája,“ mellyet saját felügyelete alatt fordíttatott. Minden egyéb akár irodalmi, akár socialis munkássága szoros összeköttetésben állott a Magyar Gazdas. Egyesület életével, melly az ő fáradozatlan tevékenysége, ügyszeretete és agitatioja folytán egy részről számra és alapvagyonra, más részről minden irányban való közrehatásban országos hatásra és országos tekintélyre emelkedett. Ezen egyesület történetének, s Török János egyesületi munkásságának valamint azon általános sze-

replésnek, melyet T. J. a magyar nemzeti művelődés előmozdításában mint gróf Széchenyi István hű tanítványa gyakorolt, részletes leírása egészen más térre tartozván, legyen itt elég csak a tárgyak és tények puszta neveit elsorolni, melyekhez Török János neve és emlékezete elválaszthatatlanul csatolva van. Ezek: a Mezei Naptár, Gazdasági Kistükör, Schamsz szőlőiskolája, országos gyümölcskert, gazdasági, gyümölcs- és szőlőkiállítások, a jobb ekék és gépek terjesztése, érdempénzek veretése a kertészet és lótenyésztés érdekében, állattenyésztési jutalmazások, mezőgazdasági szakképességek neveltetése külföldön, számos fiókegyesületek alakulása, mezőgazdasági korszerű törvények előkészítése, az egyesületnek országgyűlési befolyása, a természetvizsgálók vándorgyűlései, s a közteleknek palotaszerű kiépítése, stb. A szőkealmi gazdaképző intézet sorsa, melyet T. J. részint részvényeken, részint saját csekély vagyonának feláldozásával hozott létre, — szintén egy külön értekezést igényelne, mely e biographiai gyűjtemény határain túl megy. De azt igen is helyén találjuk itt megemliteni, hogy Török János munkássága és érdemei minden oldalról nagy méltánylásban és elismerésben részesültek. A magyar akadémia levelező tagjává választá őt, — az ország számos megyében megtiszteltetésképen táblabíróvá nevezetett, — s nem csak az austriai örökös tartományokban működő gazdasági és kerti, de az ismeretes külföldi mezőgazdasági és természettudományi társulatok legnagyobb része által vagy rendes vagy tiszteletbeli tagság oklevelével s érdempénzekkel tiszteltetett meg, mely utóbbi kitüntetést főleg azon fontos utazása alkalmával érdemle ki, midőn boldogult nádorunk, József Főherczeg kívánságára s ajánló levelei, s a statuscancellária által a külföldi austriai követekhez intézett creditívja mellett fél Európát, s különösen német, belga és dán államokat beutazta a végett, hogy részint az általános országcultura előmozdítására, részint a hűbéri viszonyokra vonatkozó intézkedésekről adatokat gyűjtsön.

Ezen eredménydus munkásságnak a legszebb remények

közepette az 1848-diki forradalom véget vetett. — Török János 1849-ben a közmozgalmak közé sodortatott, — s mire 1850 végén hosszabb letartóztatás után szabadságát visszanyeré, — egyesületi hivatala az egyesület ideiglenes kormánya által be volt töltve. — Az egyesület alapítóinak azon tervé, melly szerint őt a tekintélyesb alapítók az 1852-ben újabban megindítandó egyesületnél ismét igazgatónak behelyezni szándékoztak, nem valósulhatott; mert az elnöki választások nem nyervén akkor l. f. helyen megerősítést, — az egyesület nem kezdhette meg rendszeres munkásságát. Török János azonban, ki magában ellenállhatlan ösztönt érzett az általános elcsüggedés és zsibbadtság ezen napjaiban a nemzetet önbizalomra ébreszteni s újabb korszerű munkásságra buzdítani, — a politikai journalistika terére lépett, s a Magyar Hirlapban megindítá R. K. jegy alatt azon czikkesorozatot, melly „Magyar Életkérdések“ czim alatt később különnyomtatásban is megjelent, s melly szabadelműség, nemzeti érzület, logica és független nyíltság szempontjából feltűnve, általános figyelmet s eszmemozgalmat ébresztett. E siker folytán Török János felkérte a „Pesti Napló“ szerkesztését átvenni. S a vállalkozó tulajdonos, Emich nem csatlakozott, mert a lap néhány hónap alatt azon kapósságra s előfizetési részvételre emelkedett, melly az egykori alkotmányos magyar journalistika arany napjaira emlékeztetett. — Alig töltött azonban Török e szerencsés vállalatban két évet, — a tulajdonos, ki lapját a szerkesztő meleg hazafiúi s szabadelmű irányának következményeitől féltette, daczára a közvéleménynek, melly a szerkesztő karjaira vette, — oly lépéseket tett, mellyek Török Jánost itt lelépni, s maga számára Bécsben „Magyar Sajtó“ czime alatt egy másik lapot alapítani kényszeríték.

Az eredmény e lépés célszerűségét igazolta, mert a Pesti Napló előfizetőinek tetemes része az új laphoz csatlakozott, s a Magyar Sajtó minden előjelek szerint kétségtelenül, s daczára az ellene egyes roszakarók által intézett különféle fondorkodásoknak, a legvirágzóbb jövő-

nek nézett elébe, s a legüdvösebb hatás gyakorlatára volt mind társadalmi, mind kulturai tekintetben hivatva, ha a vállalat financiális kezelése szerencsétlen kezekre nem kerül; mi a lapot és annak szerkesztőjét azon helyzetbe hozta, hogy a tulajdonosi jogot idegen kiadóra legyen kénytelen ruházni. Az innen következett bonyolodott s nyomasztó viszonyok tán még inkább, mint az egyszersmind közbejött kényes szerkesztői bajok és surlódások birták Török Jánost arra, hogy a szerkesztőségről végkép lemondjon, minek következtében a lapot magának Heckenast Gustáv vásárlá meg s azt ismét Pestre tette át, hol az Hajnik Károly szerkesztése alatt még mindig megjelenik, folyvást kegyelve a közönség részéről főleg azon vezércikknek miatt, mellyek abban Török János tollából megjelennek. Azon kitűnő figyelem és köztetszés folytán, mellyet a közönség ezen nemzetiségi s hazafiui irányu dolgozatok iránt nyilvánít, elhatározta magát Török János a Pesti Napló s Magyar Sajtó hasábjain megjelent fontos czikkeit összegyűjteni s „Publicistikai dolgozatok“ czime alatt külön közrebocsátani. — Hasonlóan most készít Török sajtó alá némelly kiadatlan kéziratokat Széchenyi István gróftól, mellyeknek közrebocsátását a nemes gróf egészen hű tanítványa intézkedésére bizta.

Törpe Péter, illy czimű történeti munkát irt: „Kisérteti történet a tizenharmadik századból.“ Két kötet. Posony, 1796. 192 és 190 l.

Tóth Fabián, franciscanus, irt két könyvet e czimek alatt: „A keresztfán függő Jézus Krisztusnak a bűnös ember szívére ható szóllása.“ Sopron, 1755.; és „Egy kötés Mirha, azaz: Simeonnak hegyes töre.“ U. o. 1757.

Tóth Endre, jelesb költőink egyike, szül. 1824-ben Szabolcsban. Tanulmányait végezván, joggyakornok lön. Épen akkor ütvén ki az 1848-iki mozgalmak, a hadjáratban mint borsodi önkénytes vett részt. Megjelent művei a következők: 1) „Zengő bokor.“ Pest, 1853. 2 kötet. 2) „Ujabb költeményei.“ U. o. 1855. 3) „Angyalbandi“ cz. költői be-

szélye 6 énekben. Pesten, 1856. Tóth Endre költeményeit buskomoly kedély, ragyogó képei és csinos nyelve teszik föltűnőkké.

Tóth Farkas, mint pécsi gymnasium nevéndéke 1768-ban Trencsénben a jezsuiták közé fölvétetett. A bölcsészetet Kassán, a hittudományokat Nagyszombatban hallgatta. A rend eltörlése után kilépett az egyházi rendből, később újra fölvette az egyházi öltönyt, s áldozárrá szenteltetvén, tanított a budai gymnasiumban. Innen Sopronba tétetett át gymnasiumi igazgatónak. — Több rendbéli latin és magyar versei közül különös említést érdemelnek a következők: „A magyar koronának utolsó hazajövetele.“ Buda, 1790. „A Trenk csufos ember.“ U. o. 1790. „A magyar korona fejédelmét megtámadni nem tanácsos.“ Pozsony, 1796. A magyarok beazédje a visszajövő palatinushoz. (Vers). Megjelent Budán. — „Lovász Zeigmond békéi főispán beigtatásakor mondott beazéd.“

Tóth Ferencz, sárospataki ref. tanár, „Keresztény tudományt, avagy dogmatica theológiát“ adott ki Győrött, 1804. 8dr. 20 és 666 l.

Tooth István, született 1817 ben Bajkán, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Iskoláit Debreczenben végezvén, b. Vay Miklós házában nevelő volt; utóbb debreczeni collegiumi tanáruvá választatott el s itt halt meg legjobban korában, 1855-ben. Munkái a következők: A görögök története; A rómaiak története; Költészettan; Szavalmányok.

Tóth József, a pesti nemzeti színház egyik tudományosan művelt tagja, szül. Szentesen 1823. júl. 5-én. Tanult Kecskeméten és Pesten; 1841-ben lépett a színészi pályára Miskolczon, Tóth István, Telepi, Balla és Ujfaluai egyesült színésztársulatánál. 1844-ben Komlósi Ferencz társulatához ment át. Többször vendégszerepelt Pesten, miglen 1850-ben az itteni nemzeti színház tagjává szerződött s azóta itten Fánosi halála óta a cselészövek szerepekben első helyet vívott ki magának. Az irodalommal is foglalkozik. 1850-ben „Orgazda“ című színművet írt; lefordította Hebbel „Judith“-

ját, Schakepeare „Veronai két nemes“-ét és „VI. Henrik“-et „Fehér és piros rózsza“ czim alatt.

Tóth Mihály, magyarra fordítá Less „Keresztény erkölcsi tudományát.“ Megjelent 1788. 8dr. 397 l. Eredeti munkája : „A keresztségek orvosi szemekkel való megvizsgálása.“ Posony, 1789.

Turkovits Mihály (csepregi), kolosvári tekintélyes polgár Apafi fejedelem idejében, magyarra fordította Perkinsius munkáját „A lelkiismeretnek akadékiról.“ Amsterdam, 1648. 12dr. 249 l. Másik eredeti műve : „Tanácsai tükör.“ Szeged, 1663. 4dr.

Tussai János, latinból magyarra fordítva kiadta Juelli János salzburgi püspök könyvét ily czim alatt : „A reformata ekklesiának apologiája.“ Megjelent 1748. 8dr. 266.

Tyukodi Márton, körösi ref. pap munkájának czime : „A tiszta életű József patriárka életének, szenvedéseinek és dicsérettel viselt dolgainak sz. írás szerint való magyarázatja (60 predikázióban). Nagyvárad, 1641. 8dr. 647 l.

Ujfalusi Judit, sz.-Klára-szerzetbeli apáca, fordításban közrebocsátott Mária tiszteletére ily czimű könyvet : „Makula nélkül való tükör.“ Nagyszombat, 1712. Másodszor u. o. 1722. Azontul még négy kiadást ért.

Szilvás-Ujfalvi Imre, zemplénmegyei Szilvás helységről eredt; megkülönböztetendő a másik Ujfalvi Katonán Imrétől, kivel egy időben élt. Amaz 1587 táján sárospataki segédtanár, 1595-ben pedig — Lampe Ember Pál szerint — a debreczeni tanodában Laskai Jánossal a héber nyelv és mennyiségtan tanára volt mintegy 1607-ig; midőn a nagyváradi egyháznak lelkészévé, és a biharmegyei tractusnak seniorává lőn. 1609-ben leginkább azért, mert maga a a superintendenciaségre vágyott, az akkor sup. Hodászy Lukács elleni gyűlöletből az egyházi fegyelem ellen kikelt, és terjedékeny viszályokra és szakadásokra izgatott. E végett az 1610. nov. 7-ki váradi zsinat elé idéztetve, csak az eléje tett pontok aláírása mellett nyerhetett kegyelmet. De a következő év elején már újra folytatá izgatásait, mi az 1612.

nagykárolyi és váradi és 1614-ki szathmári zsinatokra szolgált okúl; míg végre az utolsóban az erdélyi fejedelem parancsából az egyházi hatóság előtt egy arra rendelt bizottmány tárgyalván a vádügyet, mint hitszegő bűnös elmarasztaltatott, és előbb Huszon és Váradon ült börtönben, később pedig száműzetett, míg végre nyugtalan életének a halál véget szakított. — Mint debreczeni tanár még 1597-ben irt egy latin-magyar szótárt, melly Kölcseynek egy levele szerint nyomva is megjelent, annak azonban nyoma is eltűnván, jelenleg e munkából egy példány azon kori kéziratban csupán a magyar akadémia könyvtárában található. 1598-ban. Halotti énekeit egybeszedve nyomatta ki Debreczenben. És ezeknél fogva iróink közt is helyet vivott ki magának.

Urházy György, szül. 1823-ban Tokajban, Zemplénmegyében. Atyja középszolnoki ref. lelkész levén, az elemi iskolákat Zsibón, a többit Zilahon és a kolosvári ref. főtanodában kitűnő szorgalommal végezte be 1845-ben. Többször iskolai pályadíjt is nyert. Már mint jogásztól jelentek meg költemények, mellyek figyelmet keltettek. Ekkor dolgozott az „Erdélyi Híradó“ számára is. Iskolái bevégeztével az irodalomra szentelvén magát, az erdélyi ellenzék akkori közlönyének, az Erdélyi Híradó-nak rendes munkatársává szegődött. 1847-ben egy, a jobb irodalmi erők által támogatott zsebkönyvet szerkesztett, melly 1848-ban Unio zsebkönyv czím alatt Kolosvárott jelent meg. 1848-ik évben a politikai pályára készülvén, Marosvásárhelyen ügyvédi vizsgálatot tett. 1849. év végén szülőföldjére, Tokajba ment, s az angol és francia irodalmat tanulmányozta. 1850-ben Pestre jött Császár Ferencz „Pesti Napló“-ja mellé, és azóta az e czímű pol. hirlap dolgozótársa volt. 1853-ban jelent meg „III. Napoleon“ czímű történelmi és politikai könyve. 1854-ben mint a Pesti Napló levelezője a keleti háború színhelyére a török táborba ment. Ez utjának eredményeül Keleti képek (Pest, 1854.) czímű munkája jelent meg. Jelenleg a magyar nemzet története kérdéseivel foglak-

kozik, és erre vonatkozólag Katkázus című munkát készít a sajtó alá, e mellett a „Magyar Posta“ című politikai lapot szerkeszti. Urházy egyike csinos, jobb irányú fiatal íróinknak, kinek tevékeny munkássága már csak azért is méltánylandó, mert komolyabb studiumokkal is (millyekkel ifjabb íróink közül kevés) foglalkozik.

Uzoni Balás, dévai ref. predikátor, még tanuló korában magyarítva bocsátá közre Diest H. a hitágazatairól szóló tanítását illy cím alatt : „Öt sima kövekkel felékesített Dávid parittyája.“ Fojérvár, 1653. Megjelent Kemény Simon költségén.

Váncsi Endre, Tolnai Dali János ellen irt illy című munkát : „Taufos és vádos magok és mások mentésére való választétel.“ Kassa, 1654.

Vadász Ferencz, szombathelyi megyei áldozár, hit-tudor és a szombathelyi seminariumban az egyházi történet s egyházi jogtan tanára, született Kőrmenden, 1804-dik évben; áldozárrá felszenteltetett 1829-ben. Rövid időt a lelkipásztorkodásban mint ikervári és baltavári káplán eltöltvén, a szombathelyi seminariumban tanulmányi felügyelővé, később ugyanott tanárrá neveztetett ki, melly hivatalában jelenben is fáradhatlan munkássággal foglalkozik. Tanítványai évenként hálás érzelemmel bucsuznak el a közkedvességű tanártól, ki az egyházi történet iskolai kéziratanak szerkesztésében semmi fáradságot sem sajnál, hogy hallgatói minél könnyebben tehessék sajátjokká e hecces tant. A szerény férfiu mindenki elismerését, tiszteletét és szeretetét bírja. Irt több cikket a Religio és Nevelésben; a latin nyelven kiadott „Fasciculi Ecclesiastico-Litterarii“ című füzetekben pedig a Reformatio Magyarországbani elterjedésének történetét írta le.

Vadnai Károly, beszélyíró, jelenleg a Hölgyfűtér munkatársa, szül. 1832. Miskolczon, előkelő szülőktől. Tanult szülőhelyén. 1848-ban részt vett a magyar hadjáratban mint honvéd, s a forradalom elnyomása után a császári katonaságba soroztatván, egy évet Olaszországban töltött. — Az

irodalmi téren először 1852-ben lépett föl Nagy Ignác Hölgyfutár-jában „Ceylon gyöngyei“ című beszélylyel, mely figyelmet gerjesztett. Azóta szépirodalmi lapjainkban: „Orezág Ilona“, „Rafael“, „Utolsó méd király“ történeti beszélyei; „Straniera“, „Hű varróleány“, „Illyenek a nők“ című vig novellái; „Művészi család“, „Adeline“, „Jenny“, „Sorsüldözöttek“ stb. című társadalmi elbeszélései jelentek meg. 1856-ban a B. P. Vieszhangban „Megtörtént“ című beszélyt közölt, mely szerzőnek Petőfivel történt találkozását tárgyalja. Jelenleg, mint a Hölgyfutár szerkesztő-társa, e lap tárzarovatát írja.

Valkai András, szül. Erdélyben, Kalotaszegen. Kronikái maradtak fön illy czimek alatt: „Chronica vagy szép históriás ének, miképen Károly császár hadakozott Afrikában Barbarosa basa ellen, és Muleaseat királyi székibe viszatétele.“ 1571. — „Chronica, vagy szép Históriás ének: miképen Hariadenus tengeri Tolvaj Barbarosa Basává lett és ez által Szuliman Császár a Tengert birta, sok várakat elvett és Tunctum orezágát is.“ Kolosvár, 1573. — Chronica, mellyben megiratik a nagy pap János Tsászárnak igen nagy Tsászári birodalma, kit Indiában bir.“ Kolosvár, 1573. „A nagy Bánk Bánról.“ U. o. 1573. „Historia az vitéz Hunyadi János erdélyi Vajdáról“ (versekben). Debreczen, 1575. „Historia az Longobardusoknak tízed Királyokról, Andoinusról.“ (Versek). Kolosvár, 1580. Genealogia historica Regum Hungariae ab Adamo Protoplasta, ad serenissimum usque Joannem Secundum.“ Kolosvár.

Váli István, almási ref. pap, nevezetes munkát irt s kiadott „Romai imperatorok tüköre“ czim alatt, melly 118 imperator életét, viselt dolgait, eredetét stb. tárgyalja. Megjelent Posonyban és Kassán, 1778. 8dr. 326 l.

Váli Mihály (nedelitz), orvos, „Házi orvos szótárótka, azaz: Betű szerént magyarul szóló orvos könyvecske“ czim alatt hasznos munkát bocsátott közre Győrött, 1792. 8dr. 200 l.

Vályi Klára, Hontmegyében, Jánosiban született, ki-

tanult szülész nő volt. 1798-ban buzdító verseket írt a magyar insurgensekhez, mellyek összes versei kiadásában is megjelentek.

Váradí Ferencz, szül. Belényesen. Apafi Mihály fejedelem uradalmainak teljhatalmu igazgatója volt. Megjelent róle: „Isten elébe felbocsátandó lelki áldozatok“ czimű imakönyv. Kolosvár, 1670.

Kalmári Várady János, kiadott illy czimű könyvet: „A régi magyar zászlósságról való nyomozások.“ Posony, 1830. 8dr. XII és 286 lap. Ezen könyv czimlapján az író neve mellett levő czimekből értjük, hogy Nógrád-megye táblabírája s báró Balussa család egykori levéltárnoka volt, s hogy munkáját Kassán 1826-ban írta. Itt mondja az előszóban, miszerint könyvét még az előtt írta, mielőtt Píringer hasontárgyu munkáját (Banderien Ungarns) ismerte volna; és mind annak daczára — úgy mond — hogy az említett irattal „vagy igen egyet ért, vagy igen ellenkezik“, mégis kiadandónak tartotta. A munka egyébiránt a már akkor elvirágzott mult századi kritikai iskola után bekövetkezett kritikátlanabb s ábrándozóbb hazai történeti irányban van írva. Meglátszik rajta másképp is „a Horvát Istvánféle iskola magyar szószármaztatásai nyelvészkedése. Mire nézve Várady a közéletben is kor- és laktársainál hírhedt volt. Valljon írt-e s kiadott-e még ezenkívül is más munkákat, nincs tudomásunkra. Neve tudunkra irodalomtörténetünkben eddig említetlenül maradt. Mit róla még ki-puhatolhattunk, abból áll, hogy élte utóbbi éveiben jószágán, Csallóköz Előpátony helységében lakott, mint a főnemlített uradalom nyugalmazott számvevője, hol a nagylégi plebánia anyakönyve szerint 1848. jun. 3. élt 67. esztendejében meghalt.

Váradí Mátyás, orvosdoctor volt, melly czímet a frankerai akademiától nyerte, hol felsőbb tanulmányait végzé. Két rendbeli latin művén kívül magyarul megjelent róle: „Égő szövétnék, avagy: ragyogó fáklya.“ A kath. szentírás, különösen a mise ellen írt könyv. Frankera. 1668.

Vas Gereben, családi néven Radákovics József, legjelesebb és legtermékenyebb tősgyökeres magyar íróink egyike, szül. Fürgeden, Tolnamegyében, 1823. apr. 9-én. Atyja, Radákovics Mihály hg. Batthyányi gazdatisztje volt. Tanult Veszprémben, Sz.-Fejérvárt, Pécsen és Győrött. A bölcsészetet elvégezván, a gazdasági pályán gyakornokoskodék; két év múlva azonban, szülőinek akarata ellenére is, Győrbe ment joghallgatás végett. Ez idő alatt Atádi barátjával szépirodalmi képzőkört alakított, s egy írott lapot adott ki. Sopronban lett joggyakornok, azután kir. táblai jegyző, s 1846-ban ügyvédi oklevelet nyert. Ezen időszak alatt kezdett írni az Életképek és a Pesti Divatlap számára a nélkül, hogy komoly szándéka lett volna az irodalmi téren maradni. 1847-ben írta a „Darázs-fészek” című humoristikai gyűjteményt. Ez év végével Győrbe ment ügyvédkedés végett, azonban 1848-ban a „Népbarát” szerkesztését vette át. Azóta szakadatlanul az irodalmi téren működik; fényes tehetségéről, tevékenységéről a következő művei tesznek tanuságot: „Parlagi képek” (1851. 2 kötet); „Neveessünk” (adomagyűjtemény. 1854. 1 kötet); „A régi jó idők” (korrajz. 1855. 3 kötet); „Tormagyökökerek” (humoristika 1855. 1 k.); „Nagy idők, nagy emberek” (korrajz. 1856. 3 k.). „Nébusulj” (novellagyűjtemény. 1856. 2 k.). „Régi képek” (jellemvonások. 1856. 2 k.); „No még egyet neveessünk” (adomák. 1856. 1 k.); „A nemzet napszámosságai” (korrajz. 3 k.). Sajtó alatt van „Egy alispán” (regény 3 k.). Azonfölül a B. P. Viszhang szépirodalmi lapot (két évig), a „Falukönyvet”, „Falusi estéket”, „Kis és nagy képes Naptárt”, „Tárcza-Naptárt” és a „Paleskei Notarius” ezimű népkönyvtárt szerkeszté. Évek óta gyűjti a népszokásokat; mire azonban hosszabb idő kívántatik.

Vásárhelyi Pál, mérnök, a magyar tudós társaság rendes tagja, szül. 1795. Szepesolasziban. Tanult Miskolczon, Eperjesen és Pesten. 1819-ben mérnöki oklevelet nyert, s azonnal részt vett a Körös vizénélí előmunkálatokban, azután a Duna-abroszolás munkájában. 1833-ban az Al-

Dunához igazgató-mérnökül rendeltetett. Ismereteinek bővítése végett Angolországba utazott, s onnan 1834-ben visszajővén, Orsovánál a Széchenyi-kút építéséhez hozzá is fogott, egyszersmind a folyó akkori csekély állását használva, a vízből kiálló sziklákat szétvettette, Szirinyánál csatornautat tört a Duna sziklái közt, melyen most már gőzhajók járnak. A vaskapui sziklák széthanyatása körül az eredmény nem volt olly kedvező. Az aldunai munkálatok körül nagy érdeme van. Széchenyi, kit utazásaiban gyakran követett, becsülte őt. Az aldunai munkák befejezése után 1837-ben valóságos kir. hajózási mérnök, s helyettes hajózási főügyelő lett, a már akkor kezdett a Tisza fölmérésével és abroszolásával foglalkozni. — 1831-ben a m. akademia levelező, 1838-ban pedig rendes tagjául választott. 1841-ben már hajózási főügyelő, vagy is osztályfőnök lett. 1845-ben egész hosszában megjárta a Tiszát s elkészíté a szabályozási és hajózási terveket. 1846-ban a Tiszaszabályozó egyesület által igazgató mérnökké választott, de mielőtt munkálkodását megindithatta volna, ugyanazon év apr. 9-kén, az egész haza mélyly szomorúságára hirtelen meghalt. Munkái: „Introductio in praxim triangulationis.“ Buda, 1827. „Auflösung einiger wichtigen Aufgaben, als Beitrag zum geometrischen Trianguliren.“ Buda, 1827. Vannak továbbá jeles értekező és bíráló cikkei az Athenaeum és Figyelmezőben. Illyenek: „Traján műveiről az Al-Dunán;“ „A budapesti állóhid tárgyában;“ „A vaskapui ügyben;“ „Bírálata Beszédes országos csatarnájának“ stb. Székfoglaló értekezése, mely az akad. évkönyvek V. kötetében foglaltatik; „A Berettyó közhajózhatóvá tételét“ tárgyalja; ugyanott olvasható jeles értekezése „A sebességek fokozatáról folyóvizeknél.“ Kéziratban maradtak az akadémiai ülésekben olvasott értekezései „Egy duna-tiszai csatorna mi módon eszközölhetéséről s vasutak- és csatornákról.“

Vásárhelyi Sámuel, orvos, írt illy czimű könyvet: „Az egészséges hosszú életről való szabad elmélkedések.“ Kolosvár, 1792.

Vásonyi Márton, vadosfai predikátor, magyarra fordította Franck A. „Szentírás szerint való életnek reguláit,” e egy toldalékkal bővítve kiadá Halában, 1711. Tőle van illy című munka is: „Sullyos papi terh.” Jena, 1726.

Vatthay Ferencz, 1605-ben nagyatyjának, atyjának és saját életét írta meg. A munka, melyet Ponori Tewrewk József 1838-ban adott ki, nagyon érdekes.

Veber János, szül. Sopronban 1806. jul. 11-én; a gymnasiumot ott végezte, a philosophiát és jogot Posonyban. 1828. Bécsbe hivatott nevelőnek Eszterházy grófi családhoz. Írói pályáját ott kezdette a hulló csillagokróli értekezés-sel, melly a bécsi „Archiv”-ban jelent meg, mire majd valamennyi bécsi lapok közlötték dolgozataikat. 1839. maga nyert engedélyt az „Actionär” című folyóirat kiadására. 1840. Pestre hivatott mint a Duna-tiszai-csatorna-társaság titoknok. Itt mint magyar író lépett fel az akkor virágzó „Magyar gazda” című folyóiratban és később a „Világ” című pol. lapban gróf Dessewffy Aurel vezetése alatt. 1841/2 mint egy főrendű család képviselője a posonyi országgyűlésen jelenvolt, hol gr. Dessewffy Emil megismerte; mint a Budapesti Híradó munkatársa értekezett a vízi utakról, vámszabályzatról és anyagi érdekekről stb. A vámszabályzati cikkek egy külön könyvben is megjelentek. Átalában a mérsekelt haladók táborában a hazai reform minden irányában serényen működött. Mikor a vasutak a vízi utakat háttérbe szorították, feloszlott a Duna-tiszai-csatorna-társaság, és Veber a budai hegyekbe beteges családjával visszavonult, hol a „Magyar Gazdában” fejtegetett elméleti eszméit gyakorlatilag kivívén, a Sashegy kietlen pusztaságát gyümölcskertté átalakította, hova most a budai közönség, miután Scitovszky bibornok és hg.-primás engedélyénél fogva e helyen kápolnát nyitott, mintegy bucsura járván, örömmel élvezi a főváros szép környékének ezen legujabban felfedezett pontjának kellemeit. 1848. majus 4-kén a közlekedési ministerium titoknokává neveztetvén ki István főherczeg által, sashegyi rusticatiója félherczakittatott, de

csak rövid időre. Az új kormányrendszer alatt 1849-ben kezdé szentelni a közügynek bő tudományát és szakismerettel párosult tevékenységét; ugyane a duna-tiszai csatorna-társulatnál dicsérettel viselt titoknoki hivataláról, nem különben a Világ, később a Budapesti Hiradó pol. hirlapnál töltött működéséről a nevezett társulat és hirlapok vezetői által fényes bizonyítványokkal láttatván el, 1849. nov. 1-jén b. Geringer polg. kormányzó által az építészeti ügy rendezésével megbízott választmány tagjává neveztetett. 1851. márt. 14-kén a magyarországi cs. kir. helytartóság által a pesti szinpadokon adatas végett megengedendő színművek bírálása ruháztatott reá. — 1851. márt. 1-jén a magyarországi helytartóság titkárává; 1852. aug. 30-án a pestbudai rendőrigazgatóságnál fölállított könyvvizsgálói bizottmány elnökévé; végre 1855. jan. 18-án cs. kir. rendőri főhatóság tanácsosává a budapesti rendőri igazgatóságnál neveztetett. 1850. kiadta a Magyarországra vonatkozó újabb törvénytárát ezen czim alatt: *Codex der neuen Gesetze*,“ mely eddig a VII. kötetig terjed. 1851-ben pedig megjelent tőle: „Ungarn in seinen neuesten Verhältnissen und Einrichtungen“, melyhez organikus törvények és hivatalos adatok nyomán Magyarország újabb térképét csatolta.

Vécsey József, kápolyi ref. predikátor, hat kötet predikáziót hagyott hátra németből fordítva, illy czimmel: „A keresztény erkölcsi tudomány renddel predikáziókban foglalva.“ Győr, 1796—97. 8dr. 400 és 438 l. Másik két kötet Győrben, 1798—99. jelent meg. 8dr. 458 és 564 lap. Ötödik és hatodik kötet u. o. 1800—1808. 482 és 452 l.

Vecsei P. István, „Magyar Geographiát“ írt, mely 1741: Pécsen, másodsor Zaráthi József által bővítve és javítva Nagy-Károlyban jelent meg 1757. 8dr. 435 l.

Vecsey Sándor, szül. Tatában. Alsóbb iskoláit helyben a kegyesrendieknél, a felsőbbeket a pápai ref. főiskolában végzé. Mint joggyakornok fen' volt az 1847/4-iki országgyűlésen; honnan visezatérvén, kir. táblai jegyzőnek

esküdött föl, s az igazságügyi ministeriumnál lett fogalmazó. Pápán az ottan virágzott képzőtársulatnak tagja, s mint ilyen az „Estikék“ című helyi lap szerkesztője volt. „Füz alatt“ című kis románcza a képzőtársulat által kiadott „Tavasas“ című zsebkönyvben jelent meg. A nyilvános lapok közül a Pesti Divatlap közlé legelőször „Temetés“ című szép költeményét; azóta majd minden lap hoz tőle költeményeket, melyeknek nagyobb részét összeszedve „V. S. költeményei“ cím alatt 1855-ben Jókay Mór boosátá közre.

Vedres István, szül. Szegeden, Csongrádmegyében 1763. Iskoláit szülőföldén és Pesten végezte. A sokoldalu ismeretekkel ékeskedő s mérnöki oklevéllel koszoruzott ifjut tanpályájáról haza érkeztek Szeged város nagy örömmel fogadta keblébe, s nem sokára főmérnöki állomással tisztelte meg. A gyakorlatilag művelt, gyors felfogású s fáradhatlan munkásságu férfi egyetlen alkalmat sem mulasztott el, melyben embertársait tanácsával támogatni, szülőföldje jólétét előmozdítani s hazája boldogságát emelni képes volt; mi által azt vivta ki, hogy azoknál, a kik őt ismerték, mai napig áldásban él emlékezete. 1808-ban a Tisza balpartján, Szeged átellenében 3000 holdnyi posványoságnak (3000 öl hosszú, 3—13 öl széles, 1—3 öl magas töltés által) kiszáritására s közhasznuvá tételére fordítá figyelmét, Vedresházát alapítván, melyet ámbár 1813 és 1816-ban a Tiszaárduló ereje egészen elborított: de V. csüggedetlen buzgalma által újra annyira helyreállított, hogy 1830-ban, midőn a tavaszi árvongás városok-, falvak-, rétek-, vetéseket megsemmített, nemcsak Vedresházát tartotta fön, hanem Szeged város birtokait is szerencsésen megmenté. Számos emberbaráti tettének s tudományos ismeretének hite nemcsak az egész hazában visszhangzott, hanem annak határain túl is elhatott; minélfogva több t. vármegye őt táblabíróssággal, a cs. kir. bécsi és brünni gazdaságtani társulatok tagsággal tisztelték meg. A magyar irodalomnak nemcsak kitünő pártolója, de munkás bajnoka is volt. E mellett tanuskodnak egyebek közt következő jeles munkái: „N. sz. k. Szeged vá-

rosa megnagyobbítandó tanácsháza talpkövének letétele alkalmatosságára készült versek 1799. eszt. Kisasszonyhava 30-ik napján, Vedres István által." Pesten, Fűskuti Landerer Mihálynál. „A Tiszát a Dunával összekapcsoló új hajókázható csatorna stb." Rézre metszett Plánummal. Szeged, Grün Orbánnál 1805. Ugyanezen munkát németre fordítva adá ki Sztankovics Miklós kegyes rendi áldozár s a szegedi feltanodában a történelem tanára, 1805-ben. — „A Hazának szeretete avagy Nemes Szeged városának a törököktől való visszavétele. Egy négy részből álló Vitézi Játék." Szeged, 1805. — „A Magyar nyelvnek a magyar hazában való szükségesség voltát tárgyzó hazafiui elmélkedés." Szeged, 1806. „Egy nemzeti jószág, melly Magyarország és hozzákapcsolt tartományok számára szerkesztetett." Szeged, 1807. „A nemzeti jószág szerzőjének Vedres Istvánnak a bankó-czédulák elenyészethetőségéről való vélcédése." Közrebocsátotta T. Ns. Csongrád V. Főadószedője és több Ns. V. T. Birája Botka Ferencz Szegeden, Grünél 1807. — „Stephani Vedres Dissertatio de Fundo publico in Commodum Regni Hungariae et Provinciarum eidem adnexarum erigendo. Ex Hungarico Latine reddita, et Animadversionibus illustrata per Jos. Basilium Salamon e S. Piis, AA. LL. et Phil. Doct. Hist. Univers. et Pragm. P. o. Szegedini. Grün. 1809." — Écska rövid Rajzolatja V. I. által, Pesten Trattner Mátyás betűivel 1807. — „A Szegedi Muzsák százados ünnepe. V. I. által. Szegeden, 1820." — „A magyar nemzeti lélekről egy két szó. Irta V. I. Szegeden, nyomt. Pesten Trattner M. 1823." — „Öröm Dall, mellyet ő kegyelmesége gróf Brunszvik József urnak stb. T. Ns. Csongrád vm. Fő-Ispánságába való beigtatására 1696. eszt. Szent György hava 12-ik napján Szegváron lett pompás bevezettetése alkalmatosságára készített V. I. Szegeden. Pesten, Landerer Mihály betűivel 1796." — „Az 1805-ik eszt. Fölkelő nemes magyar sereg Vitézi Dallja, irta V. I. Szegeden Grün Orbán betűivel." — „A sivány homokság használhatása. Sz. k. Szeged városának javasolta V. I. nemes Magyarországon

hiteles, és azon kir. Város Esküdt földmérője; egyszersmind Morva országban a Földművelést s annak természetét Es-mértető Brünni ca. kir. Társaságnak Tagja, Szeged, Grün. 1825. — Ezen munkás és közszeretethen álló férfi, ámbár nemzeti érzületében némileg túlaradó, minthogy haladott korában egyedül magyar gyártmányu posztóból viselt öltö-zetet, és bort csak „magyarká“-nak nevezett szőlő nedvéből készültet ivott; de a vallásosságnak buzgó ápolója és ter-jesztője volt. 1823-ban a tiszai töltések nyugati végén 8 öl-nyi magas keresztet állított e fölirattal: „Vedresháza Párt-fogójának,“ — mely csinos villámhárítóval is el volt látva. Ennek fölszentelési évnapiját, Sárlos Boldog-Asszony ünnepét, a puztai néphez mondandó egyházi beszéd által kívánta megtartatni. Az ünnepély végzésében a környék hirnevesb egyházi szónokai vettek részt. 1830-ban Riczó Bonaventura sz.-ferencz-rendi áldozár mondott beszédet e czim alatt: „Az emberi tehetségek tüköre,“ mely nyomtatásban is megje-lent Szegeden. — Midőn az emberiség és nemzetünk szere-tetétől áthatva a közjó előmozdításán lankadatlan igyekezet-tel ekként mindegyre fáradozott, érdemekkel teljes életét, miként a régi temetőben sirkövén olvassuk, bevégezte 67-dik évében, Szent-Andráshóban, 1830-ban.

Vég Mihály, kecskeméti származásu, 1535-dik év kö-rül irt egy szent éneket, mely a reformatusok régibb éne-kes könyvében a 115. szám alatt így kezdődik: „Mikoron David nagy busultában.“ A verssorok első betűi kiadják nevét latinul. Kiadta legelőször Gönczi Fabricius György 1592-ben Debreczenben. Azóta pedig többször kinyomatott ugyanazon könyvben.

Werbőczy István, öröknevű első jogtudósunk szüle-téshelyére nézve történetíróink sok ideig kételyben voltak. Némellyek Severini János „De veteribus incolis Hungariae cisdanubianae“ (Sopron, 1768.) czimű munkája után indul-va, Nógrádmegyében, mások Hontmegye Verbőcz vagy Varbőcz nevű helységében születettnek mondják. Homoród-

Szentpáli, ki Werbőczy Tripartitumát versekbe foglalva fordítá, munkája előszavában mondja:

„Werbőczy Istvánt is Küküllő vármegye

Szülte Szőkefalva, és Adamos völgye.

Övé volt szent Márton-Borzás, Majos-hegye,

Désfalva, Kápolna, Dombó, Pánat, Enyé.“

Mindazáltal ez is tévedés, mint azt Szirmai Antal „Notitia Comitatus Ugochensis“ című, Pesten 1805-ben megjelent munkája 78. és következő lapjain megmutatja: hogy t. i. Werbőczy Ugocsamegye e nevű falujában 1460 körül született. Atyja, János 1462-ben kir. táblai ügyvéd, anyja Deák Apollonia, Adami Deák ugocsai szolgabíró leánya vagy huga volt; melly család és név rokonságban volt Zápolya-családdal. E körülménynek tulajdonítandó, hogy Zápolya János olly nagy gondot fordított Werbőczy István kiképeztetésére. Végezve a budai tanodákban tanulmányait, hol Zápolya-Deák Imre és István közbenjárására Mátyás király kedvezésében részesült, joghallgatás végett Bécsbe, s innen Romába küldetett. Haza térvén, a gyakorlati térre mint irnok lépett a kir. cancellariánál, később királyi főtörvényszéknél, azután az erdélyi főkormányzészéknél, végre az országbírósnál viselt jegyzői hivatalt; 1505 körül pedig országbírói helytartóvá nevezteték. Mindezen hivatalokat fejedelmének legnagyobb meglegedésére, hazájának javára tölté be, annyira, mikép neve, tehetsége és szorgalma ország-szerzte elhíresedék.

Ezen foglalkozásaiban tapasztalá, milly hiányt szenved az igazság-szolgáltatás írott törvénykönyv hiánya miatt. A bírák ugyanis, a királyok néhány alkotmányos okleveleit kivéve, ítéleteiket merő szokásokra és hagyományokra alapították, mint azt Ulászló király maga, Werbőczy Tripartitumához csatolt helybenhagyó levelében bőven megfejtí. Az ország rendei sürgeték a királyt, hogy e bajnak királyi tekintélyével elejét vegye. A különben igazságszerető király a rendek e méltányos és jogos kívánatát, nem tudni mi okból, az ország nem csekély hátrányára, csak későn teljesíté.

Hosszu tanácskozás s többszöri elnapolás után végre jogtudományáról már ismeretes Werbőczy István bizatott meg, hogy a terhes munkát az ország alkotmányos leveleiből és szokásaiból összeállítván, füzetekre és címekre osztsa. Elkészülvén a munka, haladék nélkül szakértők által megvizsgáltatott, s jónak találtatván, 1514-ben az országgyűlésen mint országszerte érvényes törvénykönyv megerősített. Nem volt egyéb hátra, mint a munka kinyomtatása, mit azonban különféle akadályok miatt eszközölni nem lehetett. A király ugyanis minden egyes megyének saját pecsétjével megerősített példányt akart ajándékozni, melly tervét Bécsben Miksa császárnál s a lengyel királynál hosszabb ideig tartott mulatása miatt elhalasztá, s midőn visszatért, kevés idő múlva meghalt. Ennek következtében a munka még egy ideig kiadatlan hevert, miglen Werbőczy királyi személynökké neveztetvén, azt saját tekintélyének rovására akkép, mint az már országgyűlésileg helybenhagyatott, először Bécsben 1517-ben kinyomtatá illy czim alatt: „Tripartitum opus juris consuetudinarii incliti regni Hungariae: per magistrum Stephanum de Werbewcz personalis praesentiae regiae majestatis locumtenentem: accuratissimo editum: Impressum Viennae Austriae per Joannem Singrenium. Anno Domini MDXVII. Octavo die Maji.“ A gót betűkkel nyomtatott s sajtóhibákban bővelkedő első kiadást 1545-ben egy másik javított kiadás követte, Várdaj Pál esztergomi érsek által eszközölve. Így a magyar jogformának alapja meg volt vetve s olly tapintattal kidolgozva, miszerint Werbőczy az azontuli törvényeink alkotásában mindig irányadó volt. Azontul mindannyiszor tökélyesbitve számos kiadást ért, s az országban divatozó minden nyelvre lefordíttatott. Magyarra legelőször Veres Balás, Biharvármegye jegyzője, fordítá le s kiadta Debreczenben 1565-ben. Azontul magyar nyelven is több bővített és javított kiadást ért. Werbőczy a már elősorolt, s különösen roppant történet-ismerettel irt munkája által szerzett érdemein kívül, a haza ügyei körül kifejtett buzgólkodása s

Magyar Írók.

erélyessége miatt is örök hálára kötelezé az utókort. Midőn a török roppant erővel közeledék határaink felé, szerencsétlen Lajos királyunk megbízásából ő saját költségén utazott Romába X. Leo pápához segítség eszközlése végett. Ezen hazafiúi készségeért Zólyommegyében Dobrovina várat és uradalmat nyeré jutalmul. Melly birtokától később a Zápolya-féle mozgalmak következtében a császári párt által megfosztatott. 1525-ben a Rákos mezején tartott országgyűlésen Werbőczy volt az első, ki a király környezői ellen kikelt, s indítványozá, hogy a rendek Hatvanban gyülekezzenek össze tanácskozásra, miután előbbi helyőkön a jelen volt királyi hivatalnokok által mindenben gátoltatnak. Itt Werbőczy remek beszédben adá elő az ország sérelmeit. Ennek következményei hazánk történetéből ismeretesek. Werbőczy, kit a hatvani gyűlés nádornak kiáltott ki, később a király által javaitól megfosztatott és haza ellenségének nyilváníttatott. E miatt Zápolyához Erdélybe menekült, hol a fenebbi versben megnevezett javakat nyeré adományul. A szerencsétlen mohácsi ütközet után Werbőczy folytonosan Zápolya pártján maradt, ennek sorsában osztozott, s az országban legfőbb hivatalokat viselt. Több irataiból kitetszik, hogy Zápolya cancellárja volt, s folytonosan a Zápolya János és Ferdinand közti béke létrehozásán fáradozott. A béke megkötése után őt küldé Zápolya, Zsigmond lengyel királyhoz, hogy Erzsébet hercegnőt számára nőül megkérje. — Zápolya János halála után, ennek nejjével és csecsemőjével Werbőczy Solyman zultánnál keresett menedéket, s midőn a törökök Budát is elfoglalták, a kormányzó basa Werbőczyt csakély fizetés mellett arra kényszeríté, hogy Buda város birájává legyen, melly minőségében sok nyomort és bánatmal szenvedett; a többi közt egyik szolgáját a törökök, szeme láttára agyonverték, a nélkül, hogy e miatt csak föl is szólalhatott volna. Végre sok szenvedés, hazája pusztulása fölötti kesergés és bánat után a nagy tudományu férfit a halál menté meg a végső nyomortól, 1541-ben. Hogy orozva mérég által a törökök dü-

hének esett áldozatául, arról több történetíró tesz tanúságot. Eltemettetett minden szertartás nélkül a budai temetőben. Neje kilétéről mitsem tudunk. Egyetlen fia Imre, János király alatt tolnai főispán volt s a haza iránti szeretetét több csatákban hebizonyítá; de hogy ez utód nélkül halt el, bizonyítja azon körülmény is, hogy korunk Werbőczy nemzetiségét csak e két férfiú híréből ismeri.

Veres Balázs, Biharmegye jegyzője és Nagyvárad városi főbíró. Első volt, ki Werbőczy István hármas könyvét magyarra fordította s kiadta Debreczenben 1565. ily cím alatt: „Magyar Decretum kyt Weres Balas a deakbol, tudni illyk a Werbewezy Istwan Decretumabol magyarra fordított.“ Ajánlva van II. János királynak.

Veres Dávid (szendrei), írt egy tankönyvet ily címmel: „A statistika tárgyainak és tanítása módjának megismertetésére vezető utmutatás.“ Bécs, 1797.

Veres Gáspár neve alatt megjelent „Szép Historia két nemes ifjakkak barátságokról.“ Kolosvár, 1577.

Veres László, debreczeni tanár, szül. Várkonyban, Bányamegyében 1816. dec. 24-én; atyja iskolatanító volt. Elemi kiképzését atyjától nyerte; tanulását a csurgói gymnasiumban folytatván, Debreczenben végezte főbb iskoláit 1831 — 7-ig, s itt előbb egy évig az első szónoklati osztály, azután évben pedig az első évi philosophusoknak mathesis és történelembeni oktatásával bizatott meg. 1838-ban b. Vay Lajos fia, Béla nevelését vállalván el, 1839 őszén külföldre ment s Berlinben másfél évig tanult a kir. egyetemen, s a Diesteweg kormányzása alatti tanító-képezdét rendesen látogatta az egyetemi testgyakorlati intézetben, s az angol, francia nyelvek tanulásával képezé ki magát fontos pályájára. Nevelői pályája ezután 1841—1850-ig tartott; nevendékével ifj. b. Vay Miklóssal beutazta Németországot, Belgiumot, Hollandiát, Francia- és Angolországot. 1851. Párisban tartózkodása alatt hívták meg a debreczeni főiskolába a neveléstan és francia nyelv tanszékére, melyhez az elemi iskolák felügyelősége is kötve van; a meghi-

hívást elfogadta s állomását 1852-ben foglalta el. Munkái: „Földrajzi tanítás harmadik folyama, a polgári földrajz.“ Pest, 1846. — „Tanmódszerű (methodicus) számtanítás.“ Debreczen, 1856. „Gyakorlati számoláskönyv.“ Debreczen, 1856.

Veres Mártontól fenmaradt: „Eliza, avagy millyennek kell lenni az asszonynak?“ (Fordítás). Posony, 1803. 8dr. 365 lap.

Veres Mátyás, dialogust irt e czim alatt; „Egy kárhözatra szakadt gazdag test és léleknek egymással való beszélgetések.“ Bécs, 1636.

Veres Mihály, „A jó gazdasszony“ cz. alatt házi asszonyok számára irt oktató könyvet hagyott hátra. Második kiadás. Posony, 1797. 8dr. 214 l.

Veresmarti Mihály, szül. Baranyamegyében 1570 körül ref. szülőktől. 38 éves korában Pázmány Péter által sok másokkal ő is a kath. vallásra térítettett nemcsak, hanem hitének bátor és buzgó bajnoka lett. 1610-ben az egyházi rendbe felvétetett, s már 1629-ben Pázmány alatt és 1638-ban Lósy alatt tartott zsinat határozatait mint posonyi kanonok és bátai apát irta alá. Irt több könyvet, melyek hitszilárdságának, buzgóságának és áhitatának megannyi bizonyítványai. Munkáinak czimei ezek: „Tanácskozás, mellyet kelljen a különböző vallások közül választani.“ Posony, 1611. Másodszor Meisnerhez intézett felelettel bővítve. U. o. 1612. Harmadszor egy toldalékkal 1640. „Intő és tanító levél, mellyben a régi keresztény hitben a bátaikat erősíti apáturok.“ U. o. 1639. 12dr. 250 tömött lapra terjedő munka; ajánlva van Pázmány Péternek, kinek az ajánló levélben halát mond, hogy előtte a kath. hitigazságokat föltárta. — Továbbá tőle van: „Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról, és az Istennek adott hitnek megtartásáról.“ U. o. 1641. 8dr. 100 l. „Az isteni tiszteletnek tiszta tüköre.“ U. o. 1638.

Verestói György, kolosvári ref. tanár s végre superintendens egy kötet temetési és lakadalmi verseket adott ki Kolosvárt, 1781. Azonfölül tőle van illy czimű

munka is : „Némelly erdélyi nagy uraknak halálok után is virágzó emlékezetök.“ Két kötet. U. o. 1783. 8dr. 963 l.

B. Wesselényi Anna; b. Wesselényi Miklós Barkóezredbeli százados és Cserei Ilona leánya, gr. Bethlen Lajos hitvese, lefordítá Stapfer F. oktató könyvét s kiadta illy czim alatt : „A keresztény vallásra való utmutatás.“ Kolosvár, 1774. 8dr. 200 l. Anna unokája volt Daniel Polixenának és kisunokája Petróczi Katalin szintén írónőknék. — Ennek nővére :

Hadadi b. Wesselényi Mária, gr. Teleki Ádám hitvese. Sarasa Alfons eredetije után magyaritva kiadá : „Szüntelen való örvendezésnek mestersége.“ Kolosvár, 1784. 8dr. 430 l. Meghalt 1786-ban, midőn is férje emlékére gyászverseket írt és nyomtatott.

Báró Wesselényi Miklós, hatalmas országgyűlési szónok, a magy. akademia igazgató és tiszteleti tagja, fia a hasonnevű apának, — ki a középkori ököljogra emlékeztető erőszakoskodás miatt börtönben is sanylett, a mellett azonban a nemzeti ügyek körül nem csekély buzgóságot tanusított, — és Cserei Juliának, szül. 1797-ben a család zsidói várkastélyában. Kiképeztetését Pataky nevelőjétől nyeré, ki az atyjától öröklött vad szenvedélyeit mindenkép szelidíteni igyekezett. Ifju éveiben deli lovaglás, ügyes vivás és czéllövés által tünt föl. A politikai küzdtéren 1818-ban lépett föl; megyéről megyére járt izgatni az akkor kiadott urbéri összeírások és kormányrendeletek ellen. 1823-iki mozgalmak következtében leginkább a politikai reform körül buzgólkodék. Ugyanekkor megbarátkozott Széchenyi Istvánnal, ki akkor mint huszártiszt Debreczenben állomásozott, s vele egy pályán járt az újabb időkig. Vele utazott a külföldön, nevezetesen Német-, Francia-, Angolországban és Amerikában. Hazájukba visszatérve mindketten megkezdték reformatori szerepöket, minden igyekezetöket társas körök, egyletek és irodalom útján a nemzet fölébresztésére és emelésére fordíták; később azonban elvileg meghasonlottak egymással, nyilvános vitáikban keserű szemrehányás-

sal illették egymást. Hogy az eszélyes és mélyen gondolkodó Széchenyinek volt igaza, megmutatta a következés. Wesselényi politikai hírének fényszakát az 1830 és 1834-iki országgyűlések alatt élte le, mikor a felsőházi ellenzéknek vezére volt s egy szónok sem részesült több kitüntetésben mint ő. Azonban ekkor csillaga is letűnt; a nyilvánosság és szólásszabadság terén több rendbeli botránnyal összekötött visszaélésekért pörbe fogatott, s miután még makacskodék is, börtönre ítéltetett. Egy ideig a budai várban volt elzárva, honnan azonban egészsége tekintetéből szabadon bocsáttatott és engedelmet nyert, hogy fogsága idejét Gräfenbergben tölthesse. Innen csak 1839-ben a kihirdetett általános amnestia után tért vissza Erdélybe roncsolt egészséggel, s mi legsajnosabb, félva-kon. Azonfelül politikai befolyását is egészen elveszté; ő maga is polgári halottnak hirdeté magát. A milly nagy hatása volt előbb izgató beszédeinek, színtolly kevésre méltatták most tanácsait. 1843-ban Lipcsében közrebocsátott „Szózata a magyar és szláv nemzeti-ség ügyében“ a pusztában hangzott el, sőt gunynyal találkozók. Az abban foglalt érett tanácsait előbbi bálványzóí időnkivülieknek s megtört, elesüggedt lélek ábrándjainak tarták. 1848. mart. 15-ike után Pestre sietett; barátai tanácsára elvállalta megyéjének főispánságát s a magyarországi felsőházban a forradalmi eszmék s tények ellen küzdött, de sikeretlenül. Mindenütt gunynyal találkozott, népszerűsége teljesen elmállott; minek következtében jónak látta hazájából Gräfenbergbe vonulni, s a forradalom lefolyása alatt ott lakott. 1850 ben tért vissza Pestre, de már hazajövet a gőzhajón tüdőgyuladásba esvén, partraszállása után nemsokára meghalt. — A fenebb említett szózatán, és számos hirlapi vezérczikkein kívül nyomtatásban birunk tőle: „Bal-itéletekről.“ Bukarest, 1833. „A régi híres ménések egyike megszűnésének okairól.“ Pest, 1829. „Teendők a lótenyésztés körül.“ Kolosvár, 1847.

Wesselényi Zsuzsanna, neje volt gr. Teleky Ádám tábornoknak, anyja az ifj. Teleky Ádámnak és ekkép napa

az előbb említett Wesselényi Máriának. Két művet fordított francziából; az elsőt Fenouillot Falbaire után illy czim alatt: „A gályarab, vagy jntalma a fiui vagy magzati szertetnek.“ Dráma, 5 föl. Megjelent Kolosvárt, 1781., és másodszor u. o. 1785. A másikat fordítá Lilleton György után illy czimmal: „Szent Pál apostol megtéréséről és apostoli hivataljáról való jegyzések, a keresztény vallás igazságainak megmutatására.“ Kolosvár, 1786.

Veszelszki Antal orvostól birjuk a következő műveket: „A növény plánták országából való erdei és mezei gyűjtemény.“ Pest, 1798. „Száz esztendő kalendariom, vagyis az esztendőnek 12 hónapjaira alkalmazott falusi gazda.“ Buda, 1799.

Veszprémi István, Debreczen város tiszti orvosa, szül. Veszprémben 1723. aug. 13-án. Atyját Csanádi Istvánnak hívták. Tanult Pápán, Sopronban, Besztercebányán. 1743-ban Debreczenbe jött tanulni, s itt 1751-ben seniorságot is viselvén, 1752-ben külföldre indult, s előbb a helvét, majd a hollandi egyetemeket látogatta meg, utóbb Londonba ment s itt végezte be az orvosi tudományok tanulását. Az orvostudorságot Utrechtben nyerte el; haza térvén, Posonyban ujlag vizsgálatot kellett kiállania, s azután Debreczen és vidéke híres orvosa lőn. Orvosi érdemeiért 1761-ben Mária Theresia gyémánttal kirakott arany érdempénzzel jutalmazta meg. 1768-ban Debreczen város tiszti orvosává választatott. Meghalt 1799. márt. 13-án élte 76-ik évében. Munkái magyar, latin és német nyelven irvák, s ezek nevezetesbjei a következők: „A magyarországi keresztény királyoknak historiája versekben foglalva.“ Bécs, 1752. „Kisded gyermek neveléséről való rövid oktatás.“ Kolosvár, 1760. „Bábamesterségre tanító könyv.“ Debreczen, 1766. Legelső e nemben magyar nyelven. „Gazda ember könyvecskéje.“ Szeben, 1768. „Succincta medicorum Hung. et Transilv. Biographia.“ 4 kötet. Lipcse és Bécs, 1774—87. „Magyarországi 6 különös elmélkedések,“ u. m. a szent koronáról; a magyar királyné vizéről; a legrégibb magyar gram-

matikáról; némelly régi magyar királyoknak ritka pénzeikről; a magyarországi szőlőstőkében nőtt aranyról; a magyarországi régi orvos doctorokról. Posony, 1795. „Luctus Pannoniae“ némelly toldalékokkal. Posony, 1799.

Vezerle Ignác, hittudor és tanár, szül. Pápán 1803-ban. Tanult szülőhelyén, Pesten, Győrött és Szombathelyen. Mint veszprémmegyei papnevendék a hittudományokat egy évig Veszprémben, s négyig a bécsi Pazmaneumban hallgatta. Mint pályavégzett Bécsbe, a sz. Ágostonról nevezett felsőbb áldozári intézetbe visszaküldetett, honnan 1828-ban mint hittudor tért vissza, s Veszprémben, a papneveldeben tanulmányi felügyelő lett, mint ilyen a szentszéki jegyzőhivatalt is viselvén. 1832-ben plebánossá neveztetett Ács-teszéken, honnan félév múlva Kopácsy József püspök által Veszprémbe erkölcs, pásztorkodás, elemi oktatás és nevelés-tan tanárául meghívatott. Azóta 23 éven át mint tanár, házasság védő, szentszéki ülnök és a pesti hittudományi kar bekebelezett tagja működik; ez utóbbit czímmel tudta és folyamodása nélkül tiszteltetett meg. Rendes teendői mellett mindenkor legkedvesebb foglalkozása volt az Isten ígéjének hirdetése. — Munkái: „A nyilvános isteni tisztelet és haza holdogsága“, koszoruzott pályamunka. „A nagyhéti ajtatosság“, kézikönyv katolikusok számára. „Szent István első apostoli király mint népének első nevelője“, egyházi beszéd, melyet Béciben a capucinus atyák templomában mondott a nemzeti ünnepen 1840-ben. Vannak beszédei Szalay gyűjteményében. Megjelentek Veszprémben ünnepi, alkalmi és böjti szent beszédei.

Vidovics Ágoston, szül. 1794. Dunapentelén, Fehérmegyében, polgári szülőktől. Alsóbb iskoláit Székesfehérvárott végzé, a bölcsészetiakat Győrött. Innen Veszprémben kívánt az egyházi rendbe fölvétetni. Elvégezvén a theologiai cursuat, 1814-ben fölszenteltetett és kilencz évi káplánkodás után a kovácsii plebániát nyerte. — Vidovics is, mint Ruszek ellensége volt a szóujításnak, de igen mérsékelte. „A

Neolog“ czim alatt alapos magyar nyelvészeti tankönyvet bocsátott közre.

Willinger Ernő János, szül. Sopronban 1745-ben. Iskoláit ugyanott kezdé, végezte Posonyban és Jenában. Dömölkön lett másod predikátor, azután Kapolcásra és onnan Sopronba hivatott, hol életét 1803-ki aug. 8-án végzé be. Kinyomatott műve ez: „Az ugynevezett Dunántul való kerületben levő aug. conf. tartó Ekklesiáknak mult két században élt Főigazgatójainak, avagy Superintendenseinek rendje.“ Sopron, 1796.

Viski Pál, Mármarosban hosszumezei ref. predikátor. Munkája: „Mennyei épület, avagy: Az örök idvesség építésének diszes alkotványa.“ Kolosvár, 1767.

Ivánkai Vitéz Imre, Dusch után fordítva kiadá: „A tiszta és nemes szeretet ereje (Orestes és Hermione).“ Kassa, 1789, 8dr. 398 l.

Vitkőczy Máttyás „Három nyelven szóló magyar Grammatikát“ adott ki Kassán. Második kiadás. Pest, 1797.

Vitzai Anna, sz. Klára rendü zárdaszüz, szép könyvet hagyott hátra „Elmélkedések és lelki foglalatosságoknak könyve“ czim alatt. Nagyszombat, 1720.

Vizaknai, másképp **Bereczki György**, szülővárosától nevezé el magát. Sok ideig ref. predikátor volt Kolosvárt. Magyarul tanköteményeket irt a boncztanról hexameterekben (1595.). — Más munkája: „Az keresztyény tudománynak egynehány főarticulusáról való könyvecske“ czim alatt megjelent „Siczben“; melly név alatt némellyek szerint Szécsény, Sándor István szerint pedig Schütz (Lövd, Vasme gyében közel Németujvárhoz) értendő. 1593-ban.

Zabka Márton, rosnyói kanonok, szül. Rosnyón 1785. nov. 11-én. Elemi s gymnasiális tanulmányait szülőhelyén, a philosophiát és theologiát mint nevendékpap Nagyszombatan végzé, s 1808-ban pappá szenteltetett. Előbb Polomkán és Rimaszombatan mint segédlelkész, később Szent-Endrén és Szilason mint plebános, az utóbbi helyen egyzersmind mint tornai kerületi alesperes mivelé az Ur szől-

lejét. Innen Rimaszombatba tétetett át mint plebános, ke-
rületi alesperes és később cz. kanonok. E helyen, hol az
evang. és ref. elem tulnyomóbb mint a katolikus, alapítá-
meg Zabka hirnevét szivreható és böles egyházi szónoklata
által. Beszédeire a protestansok és katolikusok egyiránt
nagy számmal gyűltek egybe, mit némellyek annak tulajdo-
nitottak, hogy az ev. és ref. tomlomokban akkoron gyenge
szónokok működtek. A város más ismert hirű szónokokat
választott lelkészekül, s dicsekedve mondák a prot. előljá-
rók Zabkának, hogy immár az ő szónoklatát nélkülözhetik.
Zabka a két lelkész beköszönő beszédeit meghallgatta, s
rövid idő alatt egy kötetnyi czáfolatot irt illy czim alatt:
„Rimaszombati beköszönő beszédeknek taglalatja“ (1837.);
melly jeles polemiai mű általános figyelmet gerjesztett. 1842-
ben valóságos kanonok és seminariumi igazgató lett Ros-
nyón; jelenleg éneklő kanonok ugyanott. Fenebbi munká-
ján kívül nyomtatásban megjelentek: „Planctus valedicto-
rius.“ — „Schwartner Imre egyházi beszédeinek vizsgálatja.“
1836. „Főtisztelendő Szokol János által bemutatott másod-
zsenge és hálaáldozat alkalmával mondott egyházi szózat.“
1838.

Zai Sámuel, „Magyar Mineralogiát“ adott ki Komá-
romban, 1791.

Zalányi Péter, felvinczi ref. pap, Marmontel „Beli-
sárját“ fordítá magyarra. Kolosvár, 1773.

Zalár családi néven Hizli József, költő, szül. Gyön-
gyösön, Hevesmegyében 1825. Végezvén ugyanott a gy-
mnasialis osztályokat, az egri papnevendékek közé fölvéte-
tett; a bölesészet és a hittudományok bevégeztével egy évig
a jogot hallgatá. Fölszentelése előtt lelépett az egyházi pá-
lyáról. A forradalom alatt historiograph volt Damjanics tá-
borában. 1850 óta Gömör- és Hevesmegyében, Pesten és
Bécsben neveléssel foglalkozott. Jelenleg Pesten Szentes
József fineveldéjében a történelem tanára. — Költeményei-
vel még a forradalom előtt lépett föl családi neve alatt a
Pesti Divatlapban. Néhány verset Hunfi álnév alatt is irt.

1849-ben egy füzet verset adott ki „Szabadságdalok“ czim alatt. 1855-ben összes verseit egy kötetben „Zalár költeményei“ czim alatt Vahot Imre adá ki. Azóta keveset írt. E kevés közt azonban van egy szép balladája „Bánk bán“ czim alatt az Erdélyi Muzeumban; melly sajátos hangja és formájánál fogva meglepő. Vahot Imre „Magyar írók pályakönyvé“ben ő nyeré el „Samyl hazája“ czimű remek költeményével a lyrai versekre kitűzött jutalmat. — Zalár költeményeiben a hazafiuság borongása, magas képzelem, s mély érzés nyilatkozik.

Zechentner Antal, szül. Budán s a csehországi kormányzóságnál hivataloskodott. Munkája: „A magyar Anakreon,“ melyet egyenesen görögből fordított. Prága, 1785. Fordított színműveket is; ilyenek: „A hitető Mahomet,“ szomj. „Geklen Adelaida,“ szomj. Bécs, 1772. „Mitridates,“ szomj. Zechenter képével. Posony, 1781. „Fedra és Hippolitus,“ szomj. Posony, 1775. „Horatziusok és Kuriatziusok,“ szomoruj. U. o. 1781.

Zerdahelyi Lőrincz (nyitrazerdahelyi), szül. Nyitra-Zerdahelyen. Versei kiadattak 1818.

Zosimus igaz néven Kollavits vagy Golubits Tamás, ligvandi születésű, 1746-ban a capucinusok közé fölvétetett. Mint ilyen a kalocsai székesegyházban hitszónok volt. Később 1757—1764-ig a megye nevéndékeit tanítá. Tetszés közt a tanuló ifjúsághoz mondott sz. beszédeit magyar nyelven hocsátá közre illy czim alatt: „Keresztény tanítási beszédek.“ Posony, 1794—98. 6 kötet. Töle van: „Franczin szabadságfa“ (predikáztio, németből fordítva). 1793.

Zsarnay Lajos, szülőhelye Zsarnó, tornamegyei helység. Világot látá jan. 1 napján 1802. Szülői: Zsarnay Ferencz, és Csécsi Zsuzsanna, nemesi rendből. Elemi oktatást születése helyén s a szomszéd szepsii tanodában nyert, honnan a sárospataki gymnasium fogadá a gyermeket 1811. sept. havában. Végezván a gymnasiumi tanfolyamot, jul. 16. 1819. az akadémiai pályára főlebbvitetvén, öt esztendőig hallgatá a bölcsészeti, jogi és theologiai tudományo-

kat, mikor 1824—26. évekre Lőcsét látogatta meg a német szó kedvéért; egyuttal sajátjává tevő a francziát is, azonkívül rajz- és zenében tökéletesíté magát. 1827. visszatérve Sárospatakra, esküdt diáki karba emeltetett, s a rhetorikai osztály köztanítójává neveztetett. — Lácza Szabó József halálával (1828.) a keresztény erkölcstudományban, 1829. Kövy hunytával a jogi tudományokban volt helyettes tanár, mikor némelly kedvező külviszonyok szinte arra határozták, hogy politikai életpályára lépjen; hanem engede a sárospataki ref. egyház hívásának, melly lelkészévé-, s a tiszánineni ref. egyházkerület szavazatának, melly a sárospataki főiskola papjává s a ker. erkölcs és papi tudományok rendes tanárává olly kedvező föltéttel választá meg, hogy két éven át előbb még a külföld tudományos egyetemeit látogathassa. Ő ez utóbbi sorsot választá, s a Csécsiek unokája egyszerűsmind utóda is lett. Két éve különösen Göttingában telt el. A keleti nyelvekben Ewald, Katechetikában Trefurt, a ker. hit és erkölcstanban Lücke voltak vezérei. De meglátogatá visszafelé vett útjában Helvetiát s tanintézeteit, végre elfoglalá hivatalos székét nov. havában 1831. A következő 1832. év utolján a tiszánineni egyházkerület országgyűlési pappá választotta; 1833. aug. havában hazatérván, azóta mint sárospataki pap és tanár működik szakadatlanul, iskolai dolgait csak mint 1848. elváltasztott, 1850-ben felesküdt egyházkerületi főjegyző, s más megbízások folytán, mint 1848. zsinati követsége miatt, hagyván félbe ollykor kevés időre. Hittani elvei s nézetei szerint mint theolog, Lücke után Schleiermacher iskolájába sorozható. Munkái: 1) Keresztyén erkölcstudomány. 1836. 8dr. Második kiadás 1854. Sárospatak. 2) Paptan, vezérfonalul tanításaihoz. S.-Patak, 1847. 3) Ferge könyörgései egy heti könyörgéssel bővitve. 1837. 4) Döring gyakerlatai, magyarra fordítva. 1840. 528 l. 8dr. 5) Ker. egyháztörténet rövid summája; gymnasiumok számára. 1852. 98 lap 8dr. 6) Ker. erkölcstudomány, gymn. számára. 1853. 96 l. 8dr. 7) Görög Magyar szótár, nyomatik Patakon, szerkeszti Zsarnay L. és Soltész Ferencz.

8) Alkalmi s halotti beszédek I. Ferencz, József Nádor, gr. Széki Teleki J., Kézi Mózes, Miklós László stb. halálára.

Zilahy János, ref. pap munkája: „Az igaz vallásnak világos tükröje.“ Kolosvár, 1626.

Zoltán József, orvos Erdélyben, magyarra fordította Saligniac munkáját s kiadta „Telemek bujdosási“ czim alatt. Kolosvár, 1788.

Zólyomi Boldizsár, Gebhard J. elmélkedéseit fordította le magyarra s kiadta illy czim alatt: „A kegyességnek mindennapi gyakorlása.“ Bártfa, 1710.

Zsoldos János, orvos, „Asszony orvos“ czim alatt adott ki egy czélszerű kézi könyvet női nyavalyák ellen. Győr, 1802. 8dr. 452 l.

Zsolnay Antal, irt s kiadott „Négy beszédet az örökkévalóságról.“ Váradi, 1781.

Zvonarich Imre, csepregi predikátor, és Nagy Benedek, Pázmány kortársai, ennek „Kalauz“ czimű munkája ellen gúnyos polemiai munkát irtak, s ezt gr. Nádasdy Tamás és Pálnak ajánlva kiadták illy czim alatt: „Pazman Péter pírónsági.“ Nyomatott Keresztúron, 1615. 4dr. 333 l. Zvonarich maga, németből fordítva illy czimű könyvet irt: „Az szent Írásbeli Hitünk ágainak bizonyos móddal és renddel három könyvekre való osztása.“ Keresztúr, Farkas Imrénél. 1614. 4dr. 542 l.

Zvonarich Mihály, előbb sárvári, utóbb czenki predikátor és dunáninneni superintendens, predikáziókat hagyott hátra „Magyar Postilla“ czim alatt. Nyomattak Csepregen, Farkas Imre által 1628. 4dr. 697 l. Osiander A. után fordított és kiadott illy czimű munkát: „Pápa nem pápa“ (polemicus mű); megjelent Keresztúrott Manlius János betűivel 1603. 4dr. 240 l.

Toldalék. *)

Bedeő Pál, szül. Ásványon Györmegyében 1805. A gymnasiumot Magyar-Óvárt végezvén, 1826. az esztergomi főmegye növendékei közé fölvétetett. A bölcsészeti folyamat Nagyszombatban, a hittanít Pesten tanulá. 1827. felszenteltetvén, előbb Diószegen, aztán Sz.-Mihályfán működött káplányi minőségben, honnan 1831. vége felé Illésháza plebánosává nevezteték ki. Pályája nem sokára Posonyba vezérle őt, hol több kórodában lelkészi, felügyelői s a körülmények szerint, számadói tisztet is viselt. Innen a forradalom lezajlása után hivatásának lelke őt ismét a lelkipásztorság munkás terére szólítván, Királyrévre rendeltetett plebánosnak. Ámde Királyrév a zsigárdi csata alkalmával nagy részben porrá és rommá hamvadt el. A sors sujtotta népnek tehát mindenekelőtt vigasz, tanács és vezérlés kelle kioldulásra a sajtó sebekből, mit erélyes plebánosában valólag fel is talált. Őt év mulva Komárommegyébe Szémőre mozdíttatott elő plebánosnak, hol egyebeken kívül a rozszant iskola újból fölépítése s két osztályúvá átalakítása jeleli tanfériui buzgalmát és értelmességét. Nevezetesebb irodalmi művei: „Legyen áldott az Ur neve“ és „Jézus élet tüköre,“ mindkettő imakönyv Leonhardt Mihály után magyarítva. „Szenetek élete képekkel a zsenge ifjuság számára.“ „Ő és új testamentomi képes biblia,“ melly többszöri kiadásban részesült, és több intézetben tankönyvvül használtatott. „Magyarország és királyainak története.“ „Átálános földleírás, különös tekintettel az austriai birodalomra.“ E könyvek mind Bucsánszky Alajosnál jelentek meg Posonyban. Egyéb-kint is Bucsánszky Alajos könyvkiadói vállalatának többnyire mind Bedeő Pál vala indítója, vagy legalább vezetője és gyakran szerzője is.

*) A névrendből esetleg kimaradtak,

Deáki Fülöp Sámuel, a magy. tudós társaság levelező tagja, szül. Kolosvárott 1781-ben, nemes szülöktől. Atyja városi tanácsnok volt ugyanott. Tanulmányait szülőhelyén végzé kitünő sikerrel. Működését a köztéren a kolosvári tanácsnál kezdé; később az erdélyi kormányzékhez számvevői minőségben, innen a bécsi udvari cancellariához mint fogalmazó tétetett át, s itt hivataloskodott 1850-ig, mely évben nyugdíjaztatván, Kolosvárra vonult s itt halt meg 1855. oct. 21-én. — A magyar nyelv s irodalomnak egész életében buzgó pártolója volt. E buzgalomtól ösztönöztetve számos munkát és színműveket fordított magyarra; ilyenek: 1) „Az ifju Anacharsis utazása Görögországban.“ Barthelémy után francziából számos képpel. Kolosvár, 1820. 7 k. E jeles munka, mint az egyes kötetekben feljegyzett számos előfizetők nevei mutatják, tetszéssel fogadtatott; fordítója pedig a tudós társaság 1831. febr. 17-én tartott gyűlésében l. tagul választatott. 2) „Raphael vagy a csendes élet.“ Regény Lafontaine után fordítva. Buda, 1830. 3) „Leontina“ Regény Kotzebue után fordítva. 2 kötet. Kolosvár, 1832. 4) „Természet és szercelem“ (Kolosvár, 1832.) és 5) „Tinka vagy a férfitpróba“ (u. o. 1833. 2 k.) Lafontaine után fordított regények; megjelentek a „Pándora“ czim alatt megindított regényfolyamban. 6) „Ezeregy nap“ czimű persá regékből négy kötetet fordított le, melyek Kolosvárt, 1833 — 44, jelentek meg. — Deáki F. nagy kedvelője volt a zeneművészetnek is. Több operaszöveget fordított le magyarra; ilyenek: József és testvérei; Raul; Sorell Agnes; A fogoly; A félbeszakadt áldozat; Párisi vízfordó; Két szó; Bájtal; Alvajáró stb. Fordított ezenfölül kétszáznál több színművet, s egy ideig az „Erdélyi Híradó“-t szerkesztette. Kéziratban, Budán lakó családjánál számos regény- és színmű fordítmányai hevernek rendezetlenül. Ezen kéziratok közt elszórva található számos régi színlapot, melyeken Erdély főrangú hölgyeinek és férfaiinak nevei díszlenek, kik a Deáki Fülöp által jótékony czélokra, többnyire szegények is kórodák javára rendezett színi előadásokban műkedvelés-

ből részt vettek. Szomorú tapasztalás látni, hogy azon férfinak elaggott özvegye s családja, ki a szegényekért, a közjóért, a nemzet mivelődéséért egész életében annyit fáradozott, mindenkitől elhagyatva a legnagyobb szegénységgel küzd.

Fábián István, széplaki plebános a győri megyében, szül. 1809-ben sept. 2-án Tamásiban, Sopronmegyében. Első képeztetését a jámbor szülői háznál, s a helybeli tanodában nyerte. Tíz éves korában a soproni kath. gymnasiumba vittetett, onnan a bölcsezet hallgatására Győrbe. A bölcsezeti tanulmányokat bevégezvén, jogi pályára indult, de hajlamát követve, Győrött pappá lett, s 1833-ki jun. 4 én Juranics Antal győri püspök által fel is szenteltetett. Kápláni minőségben először Bogyoszlóra rendeltetett, nem teljes öt év után Széplakra Eszterház mellé, hol ekkor hg. Eszterházy Miklós nejevel, a jeles miveltségű Jersey Sára angol urhölgygyel évenként a nyarat tölteni szokta. A nyelvek ismeretében is kitűnő hercegnő, új hona nyelvét is sajátjává akarván tenni, vezetőjeül a tanulásban Fábiánt hívta meg. Utóbb (1847.) már mint széplaki plebános a kis hercegek mellé nevelőül kéretett ki megyés püspöktől, s ő a felhívásnak engedve ment, de a közbejött gyász- emlékü bonyodalmak miatt a nevelői pályáról visszatért plebánia-hivei közé, hol azóta hiveinek, s az irodalomnak él. Az irodalommal Borovszky Lénárd s Kis Venczel sz. benczedekrendi tanárok ismertették meg, s ez utóbbi éleszté benne különösen a m. nyelv és költészet iránt megscjtett kedvet, s ifjabb korában a költészet terén tett is kísérleteket, de ebbeli dolgozatait bogyoszlói káplán korán elégette. Közölök csak négy látott napvilágot: kettő az Urániában, egy a Regélőben, egy a Gyarmathy által szerkesztett M. Sionban, mind álnév alatt. Megválva így a költészettől, mint fiatal káplán, a komolyabb, főleg egyházi tudományokkal, jelesül a biblia s nyelvek tanulmányozásával foglalkozott. Ez időtájban lépett fel mint író azon fiatal tűz-

zel irt értekezéssel, melly Guzmics Egyházi Táranak 12-ik füzetében 1838-ban illy czim alatt: „Egy tekintet a szépművészetekre, s egy m. kath. egyházi énekes és imádságos könyv terve fölött irt levelek“ látott napvilágot. E korszakba esnek azon népismertetések is, mellyeket a Regélőben („A mosonmegyei pórok;“ „Rábaközi népszokások“) közlött. Ezután következett műve (pályafelelet volt a magyar akademiának XI-ik nagygyűlésében (1840.) kihirdetett jutalomkérdésre): „A magyar szókötés szabályai,“ melly mint díjazott pályamunka a m. tudós társaság által kiadott pályamunkák III-ik kötétében (1846-ban) jelent meg. A vegyes házasságok fölötti vitakorszakában két cikket irt a „Századunk“ban. Részt vett az egyházi Műszótár készítésében is, mellyet Nagy János szombathelyi hittanár „Köztanulatos egyházi Műszótár“ czim alatt Szombathelyen, 1845-ben adott ki. Ő t. i. egy egyházi műszótárral, mellyre a pesti hittani kar által a Szilasyféle jutalom volt kűtüzve, szintén pályázott, s miután a jutalmat versenytársa nyerte, dicséretre méltatott művét Nagy Jánosnak, hogy ez az ő gyűjteményének is hasznát vehesse, nemeslelkűen átengedte. 1844-ben megjelenvén Bajza Józseftől „Az emberi nem művelődésének története,“ a téveszmék, s azon elbizott hang által, mellyen e mű írva volt, kath. vallásos érzelmét mélyen sértve érezte; azért részt vett a küzdelemben, melly Bajza ellen hevesen vívatott. Ő Bajza némelly tévállításait következő cikkekből czáfolta: „Igaz-e hogy a) a halhatatlanság és halál utáni jutalom és büntetés hite a görögöknél csak Plato kora után lőn általános néphit? s hogy b) az eredeti mosaismustól még a halhatatlanság eszméje is idegen volt?“ (1. az 1844-ki Religio és Nevelés kath. egyh. folyóirat második félévi 4. számában.); „Az eleve adott kijelentésről“ (u. o. 20. sz.); „Az emberek, bármilly nagy különbség létezik is köztök, mind egy nemző pártól származnak“ (u. o. 36. sz.). 1846-ban egy nyelvészeti cikket közlött a Budapesti Híradóban, t. i. mióta neki a fiatal Eszterházy hercegnek a magyar nyelvbe avatása alkalmat szolgáltatott a

Magyar Írók.

nyelvtudományról komolyabban gondolkodni, a m. nyelv-mivelése végett felállított akademiának dolgozatait különös figyelemmel kísérte. S most a m. tudós társaságtól közrebocsáttatott „A magyar nyelv rendszere.“ S im ennek hiányait mutogatta az említett cikkben. 1853-ban adta ki „A szóelemzés és szóértelmezés alapelvei“-t, mely munka írására az akademiában (Hunfalvy Pál és Czuczor közt) támadt vitakérdés indította. Ő Hunfalvy részén állt; de a mint utóbb (1854-ben, az Uj M. Muzeumban közlött „Magyar nyelvtud. mozgalmak“ című értekezésben) Hunfalvy kimutatta, elve s kiindulása félszeg volt; s miután szóelemzését maga is egyoldalunak elismerte, Hunfalvy biztatásaira, hogy belássa a kört, melyben ez a nyelvhasznitást állírá teendőnek, a finn nyelvek tanulásához fogott. Azóta csakugyan a finnisták között szemléljük őt, s mint Hunfalvynak dolgozó-társa a „Magyar Nyelvészet“-ben adta „A finn nyelv ismertetését“ s Philofennos álnév alatt a „Finn-nép talányait.“ Ugyanott ismertette meg Zahourek „Über die Fremdwörter im Magyarischen“ című munkáját. Jelenleg egy általa készített „Finn nyelvtan“-t adott át a magyar akademiának nyomtatás végett.

Horváth Döme, szül. Kecskeméten, 1819-ki oct 25-én, kath. kézműves szülőktől. Az elemi és középtanodai első osztályokat szülővárosában végezte; a gymnasialis utóéveket pedig, kora árvaságában idősb testvére-, Horváth Cyrillnek védszárnyai alá jutván, a nemeslelkű testvér vezérlése alatt Szegeden és Budán, bölcséleti tanulmányait Szegeden fejezte be. A jogtudományt Pesten és Egerben hallgatá. — Ügyvédnek 1841-ben esküvén föl, joggyakorlati helyül szülővárosát választá. Itt 1848-ig igen szép sikerrel ügyködven, jeles tehetségeinek, ügyvédi képzettségének, igazságosságának, nemzet- és emberszeretetének szép bizonyítványait adá. A szerencsétlen időszak lezudulta óta magán gazdálkodással, s pár éve, szülővárosa anyagi és szellemi haladásának lehető előmozdítása tekintetéből, községtanácsosi hivatallal foglalkozik. Ifjabb korában Cyrill testvére-

nek, a mély bölcselet- és írónak védszárnyai alatt tanulmányain kívül irodalmi előkészületekkel foglalkozni, egyike volt legkedvesebb élményeinek. — Ez időszak műveiből mutatványokat, saját neve és „Sólyom“ álnév alatt több lap közölt. különösen a Kunoss által 1838-ban kiadott „Részvét Gyöngyei.“ De életkörülményei s a practicus jogüzlet ifjúkori szenvedélyével fölthagyni készítették. Azonban a zivataros időszak lefolytával beállott viszonyok a nemzetnek egyik legszentebb kötelességeül tevén az irodalom és színészet lehető ápolását: e téren tehetsége szerint működni kívánván, soha el nem aludt ifjúkori vonzalmát követé; s azóta különösen a drámai irodalom fejlesztésén törekszik. Még 1848-ban (Kecskeméten, Sziládynál) kiadá juratuskori eredeti drámáját „A hit- és hontagadó“ czim alatt, koszaros költőnknek, Vörösmartynak ajánlva. 1850-ben fordítá Hugo Victor „Borgia Lucretia“ drámáját, s „Alföldi Szinműtár“ czim alatt Cyrill testvére „Vetélytársak“ czimű színművével ugyanaz évben közrebocsátá. 1851-ben Hugo Victor „Tudor Mária“ s Racinenak „Phaedra“ czimű ollassicus színművét fordítá, s azon évben ki is nyomatá. Ugyanaz évben „Ujabb Szinműtár“ czim alatt egy irodalmi vállalatot indítván meg, annak első füzetei „Neslei torony“, „Paul Jones“ és „Velencei kalmár“ ismert becsű színműveket hozák, Dumas- és Shakespearétól, fordítva barátai, Ács Zsigmond és Horváth György által. 1853-ban Voltaire Zaire-jét fordítá, s a színműtári füzetekben mutatá be. 1856-ban kiadta korán elhunyt Katona József költőnknek, földijének, országos becsű „Bánkban“ drámáját, s a szerző arcképével s általa szerkesztett életrajzával együtt. — E kiadás jövedelme a szerző nevéhez méltó siremlék állítására szenteltetett. S miként a példányok kelete s a kiadó fáradozása folytán a siremlék érdekében vendégszereplésre megnyert néhány pesti műszínművész által gyűjtött jövedelem mutatja, biztos reményünk lehet, hogy legrövidebb idő alatt szemlélendjük a sirkövet, melly porai nyughelyét jelölje annak, ki Bánkbanban szellemét örökölt meg. „Podmaniczky Balázs“

és „Bakics Péter“ című történeti színművei kiadásra várnak. Jelenleg a benne mindig kész pártfogóra találó vidéki színművészet biztosítási teendőin kívül, Raumernek ismert classicus becsű „Lengyelhon bukása“ című történetműve fordításával, nemzeti tárgy életrajzok készítésével s a Rákóczy-időszakra vonatkozó, nagybecsű történeti adatok gyűjtésével foglalkozik.

Horváth Endre, született Esztergomban 1816. nov. 26., s ott végző a gymnasialis pályát. 1833-ban az esztergomi főmegye növendékei közé fölvétetvén, a bölcsészetet Nagyszombathban, a hittudományokat pedig Pesten tanulmányozá. Főlszenteltetvén, 1840-ben Rév-Komáromba káplánnak, 1844-ben pedig a nagyszombati seminariumba tanulmányi felügyelőnek rendeltetett. Ez idő alatt egyházi és világi lapokban több közügyi dolgozatokat bocsátott napfényre. 1849-ben izsai plebánosnak neveztetett ki. Még Komáromban mondott jeles böjti beszédei „Jó Pásztor“ cím alatt Pesten 1844. jelentek meg. E szent beszédek gondolat-tömöttség, szép magyar hangzás és szabályos nyelv tekintetében az újabb magyar homiletica legéltrevalóbb terményei közé tartoznak.

Lászkallner Antal, veszprémi kanonok, s egyházi magyar íróink egyik legtudósika, született Veszprémben 1774. Pappá szenteltetett 1797-ben, ki mint veszpr. káplán, utóbb n.-vázsonyi, onnan sümeghi plebános és esperes, bokros érdemei jutalmául 1819. tiszth. kanonokká, s a veszpr. növendékpapság lelki igazgatójává, végre 1832. valóságos kanonokká neveztetett; e diszes állásban 22 évet töltött. Isten dicsőségére, s főkép szükölködő embertársainak fölsegelésére szentelt példás életének 80-dik évében 1854. ápril 30-kán szólíttatott ki a jámborok boldog hazájába; pap-társainak, kik közt számosokat tulajdon költségén neveltetett, s minden igaz emberbarátnak, de különösen az általa ápolt számtalan ügyefogyottaknak kimondhatlan fájdalmára. Bármennyire német hangzásu neve mellett az ezer ívet jóval meghaladó irományai közt egyetlen egy lap sem talál-

tatott más mint magyar nyelven írva. Ezen irományai közt számosak nyomtatásban is megjelentek, melyeket mindig tulajdon költségén nyomtatott s ingyen osztogatott szét a tanuló ifjuság, s a szegény falusi nép között. Tudtunkkal a következő dolgozatai láttak napvilágot, melyekre tulazerénységénél fogva nevét soha sem engedte kitétetni:

1) „Regulae politico-morales vitae socialis recte instituentiae;“ latinul és magyarul. Buda, a cs. k. egyet. nyomd.
 2) „Az Istenhez felemelkedő szívnek ömledézései.“ Imakönyv nagykorúak számára. Nyom. Veszprémben.
 3) „Istenhez vezető gyermekkalauz.“ Imakönyv a haza mindkét nembeli ifjuságának számára. Nyom. 1843. Pesten Landerernél.
 4) „Az 50-dik zsoltár magyarázata.“ Veszprémben.
 5) „A legfölségesebb oltári Szentségnek imádása.“ Veszprém, 1851.
 6) „A könyvolvasásról,“ tanulságos utmutatás. Veszprém.
 7) „Erényképző olvasókönyv az ifjuság számára.“ Pesten, 1844 stb. Írt ő azonfölül sok jeles czikket a hajdan Horváth János, sz. fehérvári püspök még mint veszpr. kanonok szerkesztése alatt megjelent „Egyházi értekezések“be, ugyszintén Guzmits Isidor, hajdan bakonybeli apát által kiadott Egyházi Folyóiratba is. Végre Laszkallnernak, mint a honi irodalom, s minden hazai vállalat bőkezű pártolójának köszönhetni több jeles magyar munka napvilágra jöttét; így p. o. Bommel „A nyilvános oktatás igaz elvei;“ „P. Ventura halotti beszéde O'Connel Daniel fölött“ (Veszpr.) és mások. Számos részint befejezett, részint még befejezetlen kéziratát Kr. A. s Sz. Fl. két unokaöccsének jutottak, melyek tán Isten segítségével még valaha napvilágot látnának.

Pákh Albert, szül. 1823. mart. 11-én Rozsnyón, Gömör-megyében. Tanult Rozsnyón, Miskolczon, Iglón, Lőcsén, Sopronban, Debreczenben. (Philosofhiát és theológiát Sopronban végzett, jogi pályát Debreczenben). Ez utóbbi helyen egy évet együtt töltött Petőfivel. 1844-ben Pestre jött törvénygyakorlatra. 1845-47. a „Pesti Hirlap“ rendes dolgozótársa volt, s az „Életképekben“ számos humoristicus művei jelentek meg „Kaján Ábel“ álnév alatt. 1846 ele-

jén ügyvédi censurát tett. Az „Ujabbkori Ismeretek Tára”-nak legnagyobb részét ő szerkeszté és írta (1850—55). 1853. első felében Gyulai Pállal együtt szerkeszté a „Szépirodalmi Lapokat,” melyek jobb sorsra voltak érdemesek. 1854-ben Jókai-val szövetkezvén, a mai napig a „Vasárnapi Ujságot” és a „Politikai Ujdonságokat” szerkeszti. 1853-ban ügyvédnek lón kinevezve Beregszászra, azonban inkább akart Pesten maradni. Tanuló korában sokat járt-kelt az országban; Erdélyt is bejárta. Selmeczen is megfordult, hogy a bányászatot tanulja; Magyar-Óvdrótt pedig a gazdaságra akarta magát szentelni. Azonban e pályát, valamint az előbbieket is elhagyta, s kizárólag az irodalommal foglalkozik. Egy ideig súlyos s hosszús betegsége megszakítá munkásságát; egészségének visszanyerését a gräfenbergi vizgyógyomódnak köszöni.

Szakáll Lajos, költő, született Körös-Tarcsán, Békésmegyében 1816. évi február 12-dikén. Neveltetését az anyatanodák küszöbén tul előbb mező-berényi, utóbb a debreczeni, végre az eperjesi prot. iskolákban nyeré. A népszokások tanulmányozása iránt különös hajlammal viseltetvén, főleg Pulszky Ferencz és Sárosy Gyula buzdításai következtében népdalköltészetre adta magát s e nemben csakhamar otthonos lón. Egyes népdalai 1838-tól kezdve egész maiglan különféle szépirodalmi lapok és zsebkönyvekben; azok összes gyűjteménye pedig „Czimbalom” czim alatt jelentek meg, s csakhamar annyira elkeltek, hogy már régóta második kiadásra várnak. Békésmegyében előbb al-, később több éven át főjegyzői minőségben szolgálván, magát a hivatalos pályán is kitüntette. Jelenleg családi életet él, — mig népdalai az ország népének ajkairól mindenfelé hangzanak.

Klegészítések. *)

Arany János, legjelesb költőink egyike, szül. 1817. mart. 17-én Nagyszalontán, Biharmegyében, hol atyja szegényebb sorsu földmivelő volt. Szülői rendkívüli vallásosak lévén, e hajlamot hön szeretett egyetlen fiokban is korán kifejtették. Bogárhátu kis viskójok templom volt, hol a gyenge gyermek füle soha trágár szót nem hallott, nem lévén abban cseléd vagy más lakó, mint az öreg szülők és fiok; ellenben otthonos volt a vallásos ének s a szentírás, mellynek vonzóbb részei első tápja lettek a fiu fogékony kedélyének. Ehhez járulván, hogy testvérei nem voltak, s más gyermekekkel is ritkán lelt alkalmat játszani: ezekből magyarázható azon komolyság, melly már a gyermekben és ifjuban észrevehető volt s a férfit is jellemzi. Emellett tanulékony-sága is korán feltűnt; tanulmányait egész a költészeti osztályig a szalontai iskolában kitünő sikerrel végzé; a már akkor halomra gyűlt költeményei tanítóinál tetszésben részesültek, mi őt magyar és idegen remek költői művek tanulmányozására buzdítá. A költészet végeztével a debreczeni collegiumba ment át tanulmányainak folytatása végett, hol azonban a szegénységgel küzdés alatt elcsüggedvén, tanulási kedvét is elvesztette, s martiusban (1834.) Kis-Ujszállásra ment ideiglenes iskolatanitónak egy évre, hogy tanulmányai folytatására magának módot kereszen; hol tanítói foglalkozása mellett éjjel-nappal olvasott, ismereteit bővítette annyira, hogy Virgil Aeneiséből pár éneket már lefordított, s részben a német és franczia nyelvet is sajátjává tette. Az uj tanév elején szintén kevés móddal, de uj erővel és buzgalommal s a kisujszállásiak legjobb ajánlásai-

*) Jónak láttam némelly írók részint újabb, részint régibb, de az első kötetben elő nem forduló munkáit elősorolni s néhány töredékes életrajz helyett újabb adatok nyomán teljesebb életrajzokat közléteni.

val visszament Debreczenbe, hol a tanárok figyelmét magára vonván, ezeknek gondoskodása következtében anyagi sorsa is javult. Arany e kedvező fordulat daczára unni kezdé az iskolai egyhanguságot, hosszallani a tanidőt; innen van, hogy 1836. februárban minden anyagi vagy erkölcsi kényszerítés nélkül önkényt és mindenkorra oda hagyá a collegiumot. Néhány havi sanyaru vándorlás és hányattatás után ugyanazon év nyarán ismét Szalontára érkezett, hol atyját megvakulva találta, anyja pedig pár héttel azelőtt meghalt. Az egyedüli támaszát sirató galambbász világtalan apa állapotja elhatározólag hatott a jó ifju élettervére, melly abból állott: őt többé el nem hagyni. A város és egyház előljárói részvétellel tekinték Arany sorsát s még azon ősszel megválaszták conrectornak, s e minőségben 1839. tavaszáig tanította a nyelvtani osztályokat; ekkor a városnál irnok, 1840-ben pedig ugyanott aljegyző lett. Pár évig egészen hivatalának és családi ügyeinek szentelé idejét. Később midőn a Kisfaludi-társaság görög tragoediákat kezdé kiadni, Aranyt is egykori iskolatársa, Szilágyi István igazgatótanár, illyek fordítására unszolta (igy állt elő „Sophokles Philoktetese“). E mellett az angol nyelvet tanulmányozá, összeveté Shakespeare német fordítását az eredetivel, végre studiumul „János királyt“ fordította jambusokban. 1843-dik év nyarán Pestre és Bécsbe tett utazása kiszélesíté látkörét. „Falusi beszélye“ felvételt talált az Életképekben s némi tetszéssel fogadtatott. 1845-ben a megyei életnek szeméi előtt lefolyó kicsapongásai gunyoros hangulatot idéztek elő benne, s terv nélkül, pusztán magán időtöltésül „Az elveszett alkotmány“ czimű költeményhez fogott, s midőn a Kisfaludi-társaság 1845-ben hazai tárgyú vig eposra 25 arany díjat tűzött ki, sietett azt befejezni és felküldeni; s őt pályatárs műve közül csakugyan övé lett a nyertes. Megjelent, de jóval utóbb, „Az elveszett alkotmány, vig epos hét énekben“ czimmel a nevezett társulat Évtapjai VII-ik kötetében (Pest, 1849.). A helyeslő, részben magasztaló vélemények részletei közül csak a Vörösmartié: „Nyelv, verselés olyan, mintha

rodalmunk vaskorát élők“ hangzott fülébe; úgy vélte, hogy kilépven egyszer a nyilvánosság elé, megállapodnia többé nem lehet. Ez buzdítá őt arra, hogy a Kisfaludi-társaságnak, első sikerét kihirdető ülésében kitűzött költői jutalomra újra pályázzon. Ennek eredménye lett „Toldi, koszoruzott költői beszély XII énekben“ (Pest, 1847.; másodszor u. o. 1854.), mint a melly a nevezett társaság által husz darab arannyal jutalmaztatott. E művet a jutalmazó társaság s az ítéset egyiránt rendkívüli örömmel fogadta. A Kisfaludi-társaságnak 1847. febr. 6-án kihirdetett jutalomtétéle: „készíttesék költői beszély, mellynek tárgya Szécsi Mária,“ illy tárgyú mű készítésére gerjesztette, melly „Murány ostroma, beszély négy szakaszban“ cz. alatt Pesten, 1848. jelent meg, de mellyel szerzője nem pályázott. Azon évi februárban végre a Kisfaludi-társaság által taggá választatott. A következő forradalom viharos idejében, bár annak csak távoli szemlélője volt, keveset dolgozott; néhány „Népies balladát“ készített mégis akkor, mikkel e nemnek valóságos megújítója lett. Vas Gereben „Nép barátja“-nak szerkesztését el nem vállalván, de részvételét megígervén, neve azon, mint szerkesztő társá állott, maga azalatt folyvást Szalontán maradván. 1849. tavaszán a magyar belügyministeriumnál nyert fogalmazói alkalmazást, de pár hó múlva visszasietett családjához Szalontára. Itt a béke helyreállta óta egész 1851 őszéig mint magánzó lakott, midőn a nagykőrösi gymnasiumhoz meghivatván, azóta ott mint a latin és magyar nyelv és irodalom tanára működik. A forradalom óta, inkább mint azelőtt lyrailag hangulva, a szépirodalmi lapok gyakran hoztak és hoznak tőle kisebb költeményeket. Kőrösön laktában készült el még Szalontán megkezdett vig eposa: „Nagyidai cigányok, hősköltemény négy énekben.“ Pest, 1852. Továbbá „Toldi Estéje. Költői beszély hat énekben.“ Pest, 1854. Majd összegyűjtve „Arany János kisebb költeményei.“ Két kötet. Pest, 1856. Két műtani értekezése megemlitendő még: „Valami az asszonanczról“ (U. M. Muzeum 1854. I. kötet)

és „A magyar nemzeti versidomról (u. o. 1856. I. kötet). Kéziratban vannak több eposi dolgozatai, de még befejezetlenül. (Kivonatilag Toldy „A m. nyelv és irodalom kézikönyve“ után.)

Balásházi János, ujabban „a Pinczegazdászatról, borkereskedésről“ stb. adott ki egy könyvet. Pest, 1856. 12dr. XXIII. és 259 l.

Ballagi Mór, ujabban „A héber nyelv elemi tankönyvé“-t adta ki. Pest, 1856.

B. Balassa Bálint (gyarmati és kékkői), jeles magyar lyricus, régi fényes család ivadéka, melly már IV. Béla alatt a hazának egy nádort, a következő századokban vajdákat, bánokat, főispánokat adott; unokája a Mohácánál elesett Balassa Ferencz szörényi bánnak, született 1551-ben. Atyja, János zólyomi főispán, királyi főkomornok s a bányavárosoknak főkapitánya volt. Bálint katonai s egyszerűsmind rangjához illő tudományos nevelést nyert. A főurak akkori szokása szerint Bálint II. János király udvarában mint apród kezdé lovagi pályáját; a költői lélek korán ébredt föl a mély kedélyű ifjuban; Sándor István szerint már 1572-ben jelent meg tőle Krakóban egy füzet vers illy czim alatt: „Beteg lelkeknek való hűvös kertecské.“ II. János halálával Magyarországra térvén, 1572-ben atyjával megjelent a posonyi országgyűlésen; Istvánffi mint szemtanu írja, hogy ugyanekkor, midőn Rudolf király koronázása alkalmával a magyar uri ifjak többféle vitézi játékokkal mulatnák az udvart, Balassa Bálint mesterségesen eljárt juhásztánczával, bámulásra ragadá a fejedelmi nézőket. Midőn Miksa, Báthori Istvánnál együtt, a lengyel királyságot keresvén, ennek gyengítésére Báthornak Erdélyből kiűzött vetélytársát, Békassy Gáspárt segitené, s ez mind császári csapatokkal, mind magyar urak hadaival 1575. Erdélybe rontana: Balassa B. is segedelmére sietett; de Erdély határain a fejedelem segítésére siető huszti kapitány, Kornis Gáspár által éjjel megtámadtatván, csapata szétveretett, ő maga futás közt megsebesített, elfogatott és a fejedelemlennek kiszolgált.

tott; ettől azonban később kegyelmet nyert, sőt ennek kedvenczévé lett annyira, hogy tiz évvel utóbb végrendeletében hitvese oltalmazójául egyenesen Báthoryt, a lengyel királyt kérte meg. Ezentul Magyarországon szolgált Rudolf részén a török ellen, mint versciből kitetszik. 1584-ben Dobó Istvánnak, Eger egykori hősének leányával, Krisztinával kelt össze, kitől a következő évben János fia, utóbb leánya született, ki Mérey alnádor hitvese lett. Házasságával kezdődtek költőnk családi bajai is; vérbűnnel vádoltatott közel rokonsága miatt hitvesével, saját süve Dobó Ferencz visszatartóztatta huga örökségét, s egyéb vagyonkérdések sillyekkel járó meghasonlások a már említett végintézet alkotására birták. Végre 1589-ben a folytatott üldözések összegyenvallások, nem tudjuk, önkénytelen vagy épen ítélet által kiszabott számkivetésbe üzték. 5 év mulva ismét a hazában találjuk őt, hogy itt dicső halállal zárja be viszontagságokkal teljes életét. Tudniillik, midőn 1594-ben az imént rendkívüli szerencsével megkezdett török háboru folytatására nemesi fölkelés rendelteték, a hathatósan buzdító Illésházy István tevékenysége következtén lelkesedve fölkel dunáninneni nemesség zászlóihoz csatlakozott Balassa Bálint is, s Esztergom sikeretlen vivásában részt vevén, a hős Pálffy török golyók esőjében követvén, vezére mellett mindkét czombján megsebesített; s miután hattyuként utolsó dalát elénekelte, mint látszik, czélszerű gyógybánás hiányából majus 20-án a táborban kimult. Tetemei a Kriván alatt fekvő Hibe városába vitettek végnyugalomra, mint ez Rimay Elogiumából kitetszik, hol így ír:

Hibe városának, hol nyugszol, állása
Ott vagyon, Krivánnak hol magas havassa.
Vendégfogadóját minden úgy szállhassa,
Szeredet tekintvén, hogy meg is állhassa:
Mondván: itt fekszik az a Balassa Bálint,
Ki kevés öröm közt nyelt sok keserves kint,
Kinek irásiban, a ki jól is tekint,
Elméje bársonyán szemlélhet skárlát szint.

Énekeit, melyek a kibujdosása előtt elégetettken túl maradtak, Rimay és más, XVII. századbeli kisebb versszerzőkéivel együtt Nadányi János gyűjtötte össze s adta ki N.-Váradon egymásután négyszer (a 4-dik Jankovics szerint 1666.) Ezeket követte Faber Mihályé illy czim alatt: „A néhai tekintetes nagyságos vitéz urnak, gyarmati Balassa Bálintnak és ama jó emlékezetű néhai Rimay Jánosnak igaz hazafiainak és a magyar nyelv két ékességének istenes éneki.“ Posony, 1676. Azontul számos kiadást értek. Utolsó kiadás, Posony és Pest, 1806. Ugy látszik, hogy e kiadásokban nem foglaltatnak régibb, Krakóban megjelent énekei, minthogy nagyobb része vagy későbbi éveket visel, vagy világosan későbbi viszonyokra vonatkozik. Ezek kevés kivétellel vallásos tartalmuak, s rajtok azon mystikus jellem terjed el, melly részben ugyan a kor irányát jelöli, de kétségkívül Balassa egyéniségén is alapszik, ki buzgó vallási nevelést nyert. Meghatók különösen hazafiui énekei, és azon pár dala, mikben a természet és a vitézi élet szeretete derült tüzes repdesést veszen. Ezen Bálint nem tévesztendő össze II. Balassa Bálinttal, ki honti főispán és I. Leopold tanácsosa volt a XVII század közepén, s kinek „Átok“ cz. költeménye Toldy „Költői régiségei“ közt 1828-ban jelent meg. A Tarnovszky grófnévali viszony is ezen II. Bálintot illette. Horányi I. Bálintnak diák (kiadatlan) verseket is tulajdonit. (Toldy „A m. irodalom kézikönyve“ után).

Balogh Zoltán „Költeményei“-nek újabb füzeté Pesten 1856-ban jelent meg. 12dr. 121 lap.

Bárány György, magyarra fordítva kiadá „Augustana confessiot, azaz: A hitnek azon vallását, melly V. Károlynak az angusztai gyűlésben 1530-ban németül nyújtatott.“ Jena, 1740.

Baresai-Nagy Mátyásnak egy másik magyar műve „Historia az egyiptomi Józsefről“ Kolosvárott, 1556-ban jelent meg, s több kiadást ért.

Baróti Miklós, erdélyi székely születésű minorita. 1657-ben magyar hitészónok volt Eperjesen, 1662-ben pedig

a rend főnöke. Az első kötetben említett munkáját, mint a rend tanácsosa és bölcsészeti tanár írta, és Kisdi Benedek egri püspöknek ajánlotta. Meghalt Szegeden pestisben, 1680.

Beöthy László, meghalt e folyó évben. Utóbbi művei: „A pesti arszlány vagyis diszes társalkodó. Viggall elegy komoly értekezések.“ Pest 1856. — „A ki vesz, annak lesz!“ Humoristikus naptár 1857-re. — „Comoedia és tragoedia.“ Novella, a hazai beszély- és regénytár II. füzet (szerkeszti és kiadja Friebeisz István). Pest, 1857. „A puszták fia.“ Regény. Pest, 1857. Összes munkáit testvére, Zsigmond készül kiadni.

Bérczy Károly újabb műve: Világkrónika. Népszerű előadása az 1855. sept. elejétől 1856. oct. végeig történt nevezetesebb eseményeknek. Pest, 1856. Ő szerkeszti az ez évben megindított „Lapokat a lovászat és vadászat köréből.“

Bernát Gáspár, közkedvességű humorista és költő, szül. Hevesmegye Tiszafüred városában, 1810. jun. 26-án. Atyja megyei ügyész volt, ki munkássága, bő tudománya és igazságszeretete miatt köztiszteltben állott, s a költészet terén néhány maradandó becsű művet írt. Szép tehetségű fiát 1819-től 1825-ig Debreczenben taníttatá; ittléte alatt ábrándos, merengő ifju levén, tanulótársai „luna“-nak nevezték. A bölcsészeti tanulmányokat két évig Pesten, a jogot Kövy híres jogtudor vezérlete alatt S.-Patakon végzé. 1832-ben joggyakornok volt Pesten. — Ifjukora óta kedvelé az irodalmi foglalkozást s a zenészetet. 1834-ben lépett föl először talpraesett népdalaival; ezek közt különösen kiemelendők: a „Halászdal“ és „Barna bandi“, melyeknek gyönyörű melódiáit is ő szerzé, s melyek jelenleg is a népnek s a művelt osztálynak egyiránt kedvencz dalai. Neve alatt legelőször a „Jelenkor“ pol. lapban közlött „Talányok“-at, melyek által szép tehetsége országszerte köztudomású lett. — Később a Rajzolatok című divatlapba irogatott, miglen Horváth Lázár személyes kérésére és biztatására a Honderűnek lett dolgozótársa. E lapokban jelentek meg első „Freskoképei“, mely czim alatt eddigelé három jeles és mulattató tartalmu

kötet kering az olvasó közönségnél. Ugyancsak e czim alatt készíti sajtó alá összes műveit hat kötetben. Most jelent meg Lavotta híres magyar zenevirtuoz életirása, arczképével. „Bernát Gazsiadák“ czim alatt sajtó szerű adomafélék két füzetben szintén sajtó alá adattak. Ezekből a Hölgyfutár közlött mutatványokat. B. G. műveit vidámság és kedélyi ábrándosság jellemzi; magán körökben s társalgás közt is e két tulajdon fő éltető eleme. Független élet után határtalan ragaszkodásánál fogva minden neki kínálkozó szerencsét és alkalmat háttérbe szorít.

Bezerédy Amalia másik ifjusági olvasmánya „Földesi esték“ czim alatt Pesten, 1840-ben látott világot.

Boross Mihály újabb művei: 1) „Boldogháza“ népies regény, 2 kötet. Pest, 1856. 2) „Vagy idejében vagy soha! Ez a házasság jelszava.“ Vig regény. Pest, 1856. 3) „Hazajáró lélek.“ 4) „Egy nyomorék története.“ 5) „Boldogházi esték.“ 6) „Kis kertészek.“ 7) „Zsiga bátyám és én.“ 8) „Fölfedezett ékszer.“ 9) „Ujabbkori Jób.“ 10) „Képmások.“ Mind népies elbeszéléseket tartalmazó füzetkéek. Megjelentek Boldogházi Esték általános czim alatt 1856. 1857. 11) Az 1857-iki Vasárnapi könyvtárban „András a szolga-legény“ cz. három kötetes népies irányregény jelent meg tőle. 12) „Kis pajtások 6 krajczáros könyvtára“ cz. alatt hat füzetkét adott ki gyermekek számára. 13) Legközelebb „A hét főbűnök“ cz. alatt indított meg beszélyfüzért, melyből eddig egy füzetke jelent meg. 1857. július 1-től a „Kalauz“ cz. néplapot szerkeszti, s közlött ezenfölül számosb cikket a néplapokban. Megjegyzendő, hogy Boross ezen legújabb művein tanulságos eszme szövődik át s mindenütt erkölcsi irányt tüze ki földatául.

Bulyovszky Lilla „Novellái“-nak III. és IV. kötete Pesten, 1857-ben jelent meg. „Uti Napló“ja sajtó alatt.

Csacsakó Imre, az újabb törvények magyarázatát bocsátá közre e czimek alatt: 1) Büntető jog elemei. Pest, 1850. 2) Az 1852. maj. 27-iki ausztriai birodalmi büntető

törvény magyarázata. Pest, 1852. 8dr. 488 l. 3) Büntető perrendtartás magyarázata. Pest, 1854. 8dr. XII és 272 l.

Cherrier Miklóstól újabban megjelent: „Magyar egyház története.“ Pest, 1856. VIII és 592 lap.

Csaplár Benedek később Léván és Nyitrán, 1854 óta Szegeden mint vallás, görög és német irodalom előadója tanárkodik. Egyideig egészségeinek helyreállítása végett Sz.-Györgyön időzött, hol a fűvészetet és magyar irodalmat nagy hévvel tanulmányozta. Közlé Ipolyival másolatban az egész boszorkánypört és számos népszokást, melyek a „Magyar Mythológiá“-nak, Ipolyi elismerése szerint is, érdekes adatokul szolgáltak. Emlitendő még a szegedi gymnasiumi évkönyv 1856-iki folyamában megjelent értekezése illy czim alatt: „Önképzési irányzatok.“ Egyéb dolgozatai, számra 50-nél több, koronkint a tudományos folyóiratokban jelentek meg.

Csató Pál életrajzához kiigazításul és pótlékul a következőket közöljük. Született ő nem N.-Váradon, mint többen rosszul írák, — hanem Sarkadon, Biharvármegyében 1804. jan. 7-én; és az akkori anyaegyházban, Gyulán jan. 9-én kereszteltetett. Nemes eredetű szülői: csatószei Csató Mihály, ki Erdélyből Csik-Csatószeigről költözött ki, és Sarkadon gróf Almásy Ignácnál gazdatisztságot viselt, — és visontai Kovács Rozália valának. Csató Pálnak nevezett atyja tehetős ember volt, és még halála előtt ősi csatószei birtokán, és legutóbbi lakásán, N.-Váradon birt ingatlan javain felül 20 s néhány ezer forintról rendelkezett. Pál, az író, a papságból kivetközni akarván, ez okból írta a gunyiratot; különben mind a mellett, hogy szép örökségét könnyelműleg és nyomtalanul elpazarlá, nyomorúságban soha nem élt, mert élete végéig saját esze után mindig megkereste a szükségeseket. Holta után pedig neje másra nem szorult, hanem saját örökségéből tisztességesen megélt. (Beküldetett.)

Csengeri Antal, jelenleg a Pesti Napló rendes dolgozó társa „Történeti tanulmányok“-at bocsátott közre. Az első kötet megjelent Pesten, 1857. IV. és 297 l. — Ez évben

megjelent tőle: „Vegytani képek a közéletből, Johnston nyomán,” és „Budapesti szemle” havi folyóiratot indított meg, melyből eddig 3 kötetet birunk. — Azonfölül még 1851-ben jelent meg tőle egy jeles mű illy czimmel: „Magyar Szónokok és Statusférjak.” (Politikai jellemrajzok. n8dr. 561 l.).

Csorba József a Somogy megyében 34 éven át viselt főorvosi hivataláról lemondott. A megye főnöke a fáradhatlan buzgalmu tudós főorvos érdemeit igen szép dicsérő levélben emelé ki. Jelenleg Pesten tartózkodik, most is a tudománynak szentelvén öreg napjait. Az első kötetben nem említvék a következő munkái: 1) Észrevételek az álladalmi egészség rendezéséről hazánkban. Pécs, 1848. 2) Észrevételek az éghajlatnak befolyásáról az emberre, Falconner Vilmos után fordítva. Pest, 1833. 3) A „pokolvarról” irt pályamunkáját a magyar akademia jutalomra méltatta. Vannak több értekezései a Tud. Gyűjteményben, az Orvosi Társban, és Pesti Naplóban. Legujabban pedig „Somogy megye ismertetése”-t adta ki Pesten, 1857. 8dr. 222 lap.

Czech József, már mint papnövendék Nyitrán és Sz. Györgyön a rend nevendékei között virágzott, Zobori magyar nyelv művelő egyesület'-nek, melly későbbben a Dugonicsféle társulatot eredményezé, buzgó tagja és tollnoka volt s e társulat „Zobori lapok” cz folyóiratában több rendbeli dolgozataival lépett fel. 1842—48. Kolosvárt a nyelvtani és szónoklati osztályt tanítá. 1849-ben a pesti szaktanodában mint mennyiségtanár működött. 1850—54. Vácson, 1855-től fogva Szegeden tanárkodik. Irodalmi termékei közül említendőek még: „Latin hangmértan” magyar latméretű versekben, az ifjuság számára, tájékozásul a latin költők elemzésében, az Alváriféle latin versezet nyomán. Az 1855. Magyar sajtóban a török világból „Régi okmányok” cz. cikket közlött. A magyar tájszótár gyűjteményéhez váci tájszókkal járult. „Osztrák birodalmi honismé”-jéből csak 3 iv jelent meg nyomtatásban; a folytatást kedvezőtlen viszonyok gátolták.

Danielik Nep. János, 1856-ban sajó-sz.-péteri cz.

préposttá neveztetett. Ujabb művei: „Columbus vagy Amerika fölfedezése.“ Kiadja a Szent-István-Társulat. Pest, 1856. n. 8dr. VIII. és 406 lap. Két aczélmetszetű képpel és egy földabroszszal. Továbbá: „Magyarországi sz. Erzsébet élete.“ Megjelent a Szent-István-Társulat által a felsőeges uralkodópár 1857. évben tett körutjának emlékére készített diszalbumban, s külön is ugyancsak a Sz.-István-Társulat által kiadva. Pest, 1857. 12dr. 142 lap. „A történet szelleme“ czimü, a pésti egyetem theologiai kara által Horváth-féle jutalomdíjra méltatott történet-bölcseلمي értekezését önállólág kiadta (Pest, 1857. n. 8dr. 140 l.) és vele a Sz.-István-Társulat tagjainak kedveskedett. Emlitendő még több bírálata, mellyek a Pesti Napló tárczájában jelentek meg Δ alatt, s részint neve aláírásával. Illyenek: Cantu „Histoire de cents ans“ és Thiers „Histoire du consulat et l'empire“ bírálatai stb. Ide tartoznak végre a Szent-István-Társulat közgyűlésein elmondott és a társulat jegyzőkönyveiben megjelent beszédei.

Gr. Dessewffy Emil „A főnforgó austriai pénzügyi kérdésekről“ 8dr. 146 lapra terjedő elméleti iratot bocsátott közre Bécsben, 1856.

Erdélyi János ujabban „A hazai bölcészet jelene“ cz. jeles munkával gazdagította az irodalmat. Sárospatak. 1857. Szerkesztője a Sárospatakon megjelenő „Sárospataki füzetek“ cz. folyóiratnak. — „Velencei hölgy“ cz. 5 felvonásos dráma is jelent meg tőle. — Szintén tőle vannak: „Magyar közmondások könyve.“ Pest, 1851. — „Magyar népmesék.“ Képes kiadás. Pest, 1855. „Mit várhat a nőtől a ház, haza, egyház?“ Halotti beszéd. Sárospatak, 1856.

B. Eötvös József legujabban ismét egy jeles regényt bocsátott közre „A nővérek“ czim alatt. Pest, 1857. 2 k.

Fáy András összes szépirodalmi munkái 1843—44. jelenvén meg 8 kötetben, ezeknek 9-ik és 10-ik kötete illy czim alatt: „Buzavirágok és kalászek“ 1853-ban; 11-ik és 12-ik kötete illy czim alatt: „Jávor orvos“ 1855-ben jöttek ki; 13-ik és 14-ik kötete pedig illy czim alatt: „A szutyog-

falviak. Magyar faj-képek“ Heckenastnál ez évben jelentek meg. Ezeken kívül három nevelési munkát adott ki. 1839-ben készítette el a Pestmegyének adta be „Egy Pesten fölláltatandó takarékpénztár“ tervét; ennek folytán sikerült a hazai első takarékpénztár fölláltítását eszközölnie s azt 1840. jan. 11-én megnyitattnia, melly azóta szép sikerrel folytatja működését. — Ezen intézet megbízásából elkészítette 1848. febr. „A magyar életbiztosító intézet“ tervét is s azt lyto-graphirozva a részvényesek közt ki is osztotta; de a közbejött zavarok miatt füstbe ment az intézet létesítése. Azonban annyi sikere lett ebbeli munkálkodásának mégis, hogy gyűjtött adataiból egy statistikai munkát adott ki i. ly czim alatt: „Adatok Magyarország bővebb megismertetésére,“ mellyben egyszerűen a magyarországi halálözsi nagytábla is, általa kidolgozva jelent meg. Végre 1833-ban a Budán letelepedett magyar színésztársaságnak Pestmegye által kinevezett igazgatója volt két évig s a Kisfaludy-társaságnak és Műegyesületnek elnöke több éven keresztül.

Fényes Elek egyideig a „Falusi Gazda“ cz. gazdasági folyóiratot szerkesztette. Ezenkívül újabb művei: „Magyarország geográfiai szótára.“ Pest, 1851. 4 rész 2 kötetben, n. 8dr. 1253 l. — „A török birodalom leírása“ legújabb kútfők után. Pest, 1854. 8dr. 476 l. „Az Orosz-török háboru.“ Pest, 1854. 576 lap.

Fogarasy János újabb munkái: 1) Egyszerű s ketős könyvvitel alapelvei az ipartanoda számára. Buda, 1850. 2) Törvénykezési kalauz. U. o. 1850. 3) Tájékozo az ideiglenes bélyegadó törvényben. U. o. 1851. 4) A magyarországi polgári uj perrendtartás alapvonalai. U. o. 1853. 5) A közönséges váltórendszabály alapvonalai. U. o. 1854.

Frankenburg Adolf újabb műve e czimet viseli: „Sirva vigadók.“ 2 kötet. Pest, 1857.

Garay Alajos „Falusi élet“ cz. alatt népies elbeszéléseket bocsátott közre 2 kötetben. Pest, 1856. 8dr. 206 és 195 lap.

Dr Grynaeus Alajos későbbi munkái: 1) Sz. imák

és énekek. Pest, 1854. 2) *Theologia pastoralis e scriptis SS. PP. usibus publ. praelectionum synodaliū item ac dioecesanorum examinum accommodata: in libris tribus.* Második bővített kiadás. Buda, 1856. 3) *Akademiai egyházi beszéd.* Buda, 1855. 4) *Sioni örömhangok.* Buda, 1856. 5) *Meny-nyei Korona.* Pest, 1856. 6) *Sz. István első magyar király tisztelete.* Pest, 1856. 7) *Szeplőtelenül fogantatott bold. szűz Mária tisztelete.* Pest, 1856. 8) *Bucsujáratí ajtatossáág szent Anna asszony tiszteletére.* Pest, 1856. 9) *Tövis korona.* Pest, 1856. 10) *Tan-könyv, elemi s reáliskolák használatára.* Pest, 1857. Ötödik és hatodik kiadás. 11) *Brevis instructio pastoralis de iis, quae circa legem matrimoniale catholicoꝝ, in imperio Austriae, imprimis a parochis observanda sunt.* Pest, 1857. 12) *Népszertű alkalmi s rendkívüli oltár- és szerbeszédek, esperesi és lelkeszi szózatok, meg lelkipásztori intelmek gyűjteménye.* Pest, 1857. 2 kötetben. 13) *Képes kis biblia magyar 3-ik kiadásban; azonkívül ugyanaz német, tót, szerb, ruthen, és román nyelven.* Pest, 1854—1856.

Gr. Gvadányi József az első kötetben föl nem jegyzett munkáinak czimei: „A pöstyényi fürödés,“ mulattató versek. Megjelentek 1787-ben. „A mostan folyó török háborura tüzéző gondolatok, Montekukuli életével.“ Posony, 1790. „Nándorfehérvárnak megvétele“ és „Rettentő látás, rettentőbb történet“ (Erzsébet hercegnő véletlen halálára) versek. U. o. 1790. „A nemes magyar dámákhoz és kisasszonyokhoz szóló versek“ (a magyar ruha iránt). U. o. 1790. „Aprekaszion, mellik meg sinalik fersben, mikor meg tartatik Sz. Franz Xav. neve nat. Patron Strengé Herr kapitán ur N.*** (gunyvers). 1791. — „XII. Károly szvetziai ország királyának élete.“ U. o. 1792. 8dr. 386 l. — „Unalmas órákban, vagyis a téli hosszú estvéken való időtöltés. I. darab Bodoló falunak Beregmegyében vidéke és ottan történt dolgok más versekkel együtt. 87 l. II. darab: Verses levelezései Caizi István fő strázsamesterrel és Molnár Borbálával.“ U. o. 1795. 8dr. 232 l. „Egy a Rhenus víze part-

ján táborozó magyar lovas katonának Posony városába egybegyűlt rendekhez írott levele.“ U. o. 1796. „Verses levelezés, a melyet folytatott nemes Fábíán Juliannával, nemes Bédi János élete párjával; melybe több nyájias dolgok mellett királyi Komárom városában történt földindulás is leíratott“ (versekben). U. o. 1798. 140 l. „A világnak közönséges historiája,“ melynek kiadását holtá után Kiss János folytatá, megjelent 5 kötetben képekkel Posonyban. 1796—98. 8dr. I. k. 422, II. 376, III. 325, IV. 360, V. 369. Hatodik kötet Posony, 1803. 8dr. 460 l.

Gyurits Antal újabb munkái : „Nőnevendékek könyvtára.“ Tanodai és magán használatra készíté Gyurits Antal. I. „Magyar Nyelvten.“ II. „Mondattan.“ III. „Természetrajz.“ IV. „Természettan“ 1. és 2. füzet; a 3. füzet „Csillagászat. Pest, 1856. és 1857. „Egyházi szent szertartások magyarázata.“ A középtanodák használatára némethől fordítva sajtó alatt. „A katholika nő.“ Ventura-Joachim atya után olaszból fordítva I. II. III. kötet. Sajtó alatt.

Gyöngyösi István verses munkái közt nem említvük : „Rósa koszoru, a melyet az testté lett Ige Jezus Christusnak és az ő édes anyjának, a szeplőtelen Szüz Máriának öt rendbéli kiváltképen való örömének, keserűségének és dicsőségének feir és piros rósáiból kötött.“ Nagyszombat, 1772. Továbbá „Kuma városában építettett Dedalus templa.“ Buda, 1764.

Hetényi János újabb munkája : „A magyar Parthenon előcsarnoka.“ Akadémiai felolvasmányában alaprajzolva. Pest, 1853.

Hoványi Ferencz újabban ismét igen becses munkával gazdagítá a kath. irodalmat, melynek ozime : „Néhány hét a szent földön 1856-ban.“ Bécs, 1857. A szent sir temploma homlokzatának és alapjának rajzával. Uti naplója jegyzeteiből alakult ezen rajzolatok által — mondja többi közt az előszó-ban — szeretne ártatlan utánzási vágyat ébresztetni hazája fiaiban azon érdekes zarándoklat iránt, melyet magára nézve lelki- s testileg üdvösnek talált.

Hunfalvy János „Magyarország és Erdély eredeti képekben“ cz. folyóirat számára a történelmi és helyirati szöveget írja.

Hunfalvy Páltól megjelent „A Dakota nyelv.“ Külön lenyomat a magyar akadémiai Értesítőből. Pest, 1856.

Illés Pál (edvi) további munkája : „Közhasznú népi olvasókönyv“ 4 részben. Pest, 1851. „Elszórt költészetei“t, korábbi folyóiratokból összeszedte és kiadta E. I. Gyula. Pest, 1853.

Irinyi József, jelenleg a Magyar Sajító egyik főszerkesztőtársa „Béla“ czim alatt 2 kötetes regényt adott ki. Pest, 1855. Ezt követte : „Dicső napok.“ Regény 3 kötetben. Pest, 1857. — „Az 1794. 26-ki vallásügyi törvény keletkezésének történelme. Közjogi észrevételekkel a bécsi és linzi békekötések alapján.“ Pest, 1857. 8dr. IV és 231 l. Tőle van „Tamás bátya kunyhója“ (regény 4 k.), és „Kulcs Tamás bátya kunyhójához.“ Mindkettő angolból ford. Pest, 1853.

Jászay Pál magyarra fordítá Wildner Ign. jogtani könyvét s kiadta illy czim alatt : „Hiteltörvények, melyek az 1840-iki országgyűlésen a váltó kereskedés, gyár stb. ügyében hozattak.“ Pest, 1845. Továbbá tőle van : „Kegyelmes királyi utasítás a váltóbiróságok számára, melyet legfelsőbb engedelemmel közrebocsátott.“ U. o. 1841.

Intel János irt egy farsangi játékot „Tornyai Péter“ czim alatt. Komárom, 1798. Tőle van továbbá : „Külömbféle elmefuttatások“ francziából fordítva 2 részben. Posony, 1790. 120 és 118 l. Van egy munkája „A filozofiának vizsgálásáról.“ Boetius után fordítva.

Jókay Mór újabb munkáinak sorozata : „A magyar nép adomái.“ Pest, 1857. II. kiadás. — „Oceania. Egy elsüllyedt világrész története.“ Pest, 1856. „Magyar népvilág.“ Pest, 1857. 2 kötet. „Török mozgalomnak 1733-ban.“ Regény. 2. k. Pest, 1854. „Erdélyi képek“ (novellák). 2. k. Pest, 1854. „Déli virágok“ 2. k. Pest, 1856. „Szomorú napok.“ Regény. Pest, 1856. „A varchoniták.“ Pest, 1857. II. kiadás. Novelláinak újabb gyűjteménye „Árnyképek“ czim alatt

jelent meg. 2. k Pest, 1856. Ez évben szép sikerrel adatott a nemzeti színpadon „Dózsa György“ cz. 4 felvonásos drámája, mely színműirodalmunk jelesebb termékei közé tartozik. Jókay e roppant munkássága mellett a „Magyar Sajtó“ és „Vasárnapi Ujság“ fődolgozótársa, s 1857-ben a Heckenast által kiadott „Nagy tükör“ cz. humoristikai folyóiratot szerkeszté, melynek VIII. füzetében közölt „Szaladj szaladj, jó a billog“ kezdetű költeménye köztetszést idézett elő. Legujabban sajtó alól kikerült „Decameron“ cz. alatt száz novellája.

B. Jósika Miklós újabb munkáinak sorozata: „Jó a tatár.“ 1856. 4 kötet. „A rom titkai.“ 1856. 2 kötet. „A rejtett seb.“ 1857. 3 kötet. „Pygmaleon, vagy egy magyar család Párisban.“ 1856. 2 k. „A szegedi boszorkányok.“ 1856. 3 k. „A tudós leánya.“ 1855. 3 k. „A zöld vadász“ 1854. 3 köt. „Egy házasság a nagy világban.“ 1844. 2 köt. „Toussaint.“ Pest, 1844—45. 8 kötet. E két utóbbi fordítás; megjelent „Jósika külföldi regényei“ cz. alatt.

Báró Kemény Zsigmond 1856 végével lemondott a Pesti Napló szerkesztéséről, s ez évben „Özvegy és leánya“ czimű jeles regényét fejezte be, s írta „A rajongók“ cz. 3 kötetes regényét, mely sajtó alatt van. E folyó év dec. havában, miután a behozott hírlapbélyeg különösen a nagy napi lapok sorsát kétséssé tévé, újra átvette a szerkesztést, s föllépését többi közt e szavakkal jelenté: „Meghoztam az áldozatot, mert hittem és hiszem, hogy azt a jelen körülmények közt hazám és nemzetem több, lényeges, névszerint becsületbeli érdekei kívánják meg. — Legalább egy független nagy napi lapot meg kell a nemzetnek tartanunk, ha csak a respectusnak azon mértékét, melyet annyi hazafiui lelkesedés és küzdés vivott ki a multban, jövőre könnyelműen — mert a megmentéának még csak kísérlete nélkül is — kockáztatni nem akarjuk.“ Ezenfölül a Csengery által megindított „Budapesti Szemle“ czimű haviúratban „Zord idők“ czimű regénye van folyamatban; e haviúrat politikai szemláját is ő kezeli.

Kempelen Riza „Beszéleyei“nek 3. és 4-ik kötete Szegeden, 1855-ben jelent meg.

Kliss Károlytól ujabbban megjelentek: „Olvasmányok a hadi történelemből.“ Külön lenyomat a magyar akadémiai Értesítőből. — Továbbá: „Hunyady János utolsó hadjárata Bolgár és Szerbországban 1454-ben stb.“ (Külön nyomat a magyar akadémiai Értesítőből). Pest, 1857.

Koczányi Ferencz 1825-ben szenteltetett pappá. Az új tanrendszer behozatala után a pesti nagy gymnasiumban a hittant, magyar és latin nyelvet 4 évig tanította; jelenleg a nagykárolyi gymnasium igazgatása bízott buzgalomteli gondjaira. „Magyar-latin-német zsebszótár“-a Pesten, 1851-ben látott világot. Ezenfölül munkái: „Latin irodalmi szemelvények“ a n.-gymnasiumi V. és VI. osztály számára. Pest, 1852. „Latin irányképző gyakorlatok“ a gymnasiumi felsőbb osztályok számára, magyar szöveggel. 1852. „Szent hangzatok“ a n.-károlyi tanuló ifjuság használatára. Nagy-Károly, 1856. Ezekon kívül a Családi lapokban több természetrajzi cikket, s a Kath. iskolai lapban neveléstani értekezéseket közlött. Végre az 1855-ki tanévben „A n.-károlyi algymnasium történetét,“ az 1856-iki iskolai évben pedig „Ó-kori remekművek és jó magyar fordítmányok“ cz. értekezést irt és adott ki sajtó utján. N. Károly, 1856.

Kovács Ferencz, jezuita Boilieu után magyar versekbe foglalva kiadott illy czimű költeményt: „A pulpitus, egy mulatságos vitézi költemény.“ Győr, 1789. Továbbá Gautier után fordítva kiadá „Az utak és utzak építésének módjáról“ czimű könyvet. Posony, 1778. 8dr. 215 l.

Könnye Alajos tankönyvet adott ki: „Magyar vers-tan és a felolvasás és szavalat alapszabályai.“ N.-Károly, 1856.

Kővály László ujabbban „100 történelmi regét“ bőcsátott közre (Kolosvár, 1857.), melly szerző kisebb munkáinak első kötetét teszi.

Lauka Gusztáv ujabb műve: „A vidék. Társaséleti szín- és árnyrajzok.“ 2 kötet N.-Várad, 1856.

Lévay József „Ujabb költeményei“ Pesten, 1856-ban jelentek meg.

Lonkay Antal 1856-ban „Tanodai lapok“ cz. heti tanközlönyt indított meg, s azt most is folytatja olly tapintattal és buzgósággal, mikép az a birodalmi hasonneműlapok közt bátran az első közé sorozható.

Losonczy László, költő, szül. Kecskeméten 1818-ban május 25-dikén régi nemes családból. Már 11 éves korában tanulását szülővárosában kezdette, és folytatta egészen a philosophicus cursus végezteig; a jogot és hittudományt a debreczeni főiskolában hallgatta, hol pályája végeztével a korán elhunyt Nagy Imre helyébe a költészeti osztály tanítójává választatott. Korán kezdé tanulmányozni a latin, görög és német írókat; amazok közül különösen Horác és Anakreon, ezek közül Schiller és Göthe voltak kedvencei. Már deák korában több költeményt irogatott, mellyek közül több dala keringettek kéziratban az ifjúság s ez által a nép között. Először csak hittan-hallgató korában lépett föl a „Társalkodó“-ban s maga iránt mindjárt figyelmet gerjesztett; de ezen tette egyik tanára által nem helyeseltetvén, magába vonult, s csak titkon irogatott, míg nem a Nagy Imre számára rögtönzött sirversével különösen az ifjúság között szép nevet szerzett magának. Tasnádi legatus korában a regényes Ér-Szalacson menvén keresztül, a vidék szépsége, az őt szívesen látott pap és nép szeretete annyira meghatotta, hogy midőn az ottani akadémika-promotioju iskolába igazgatónak hivatott, ellent nem tudá állani, s 1841-ben bucsut vett a debreczeni collegiumtól. Itt tölte el két évet; a két év elteltével 1843-ik év tavaszán Biharmegye akkor egyik elválasztott követével, Komáromy Györggyel mint fogalmazó Posonyba ment. 1844-ik év october hónapjában a tolnamegyei gyönki gymnasiumban a humaniorák tanárává választatott, s ezen hivatalát 1849-ik évi octoberig folytatta, midőn a kecskeméti főiskolába a latin és magyar iradalom tanárául hivatott meg. Ezen minőségben működött szülőfö-

dén egész 1853-ki octoberig, midőn a nagykőrösi nyilvános főgymnasiumba az egyháztanács közakarattal tanáruul megválasztotta, s részint mivel akkor a kecskeméti gymnasium, anyagi viszonyainál fogva alább kezdett szállani, a mint-hogy a következő iskolai évben főgymnasiumból algymnasiummá lett; részint mivel az akkori egyháztanács egyik határozata által önérzetét mélyen sértve érezte, — azon reményben, hogy az akkor mind nagyobb virágzással s népszerűséggel dicsekedhetett nagykőrösi főgymnasiumban többeknek használhat, fájdalommal vőn bucsut szeretett és szerető anyavárosától, s ez idő óta Nagykőrösön fáradozik mint tanár és író egyiránt ernyedetlen buzgalommal. 1853 elején adta ki Pesten Költeményei I.-ső kötetét, melly a közönség részéről érdemlett pártfogásban és tetszésben részesült. Legközelebb ugyancsak Pesten láttak világot a szépirodalmi lapokban elszórva megjelent s a közönség által tetszéssel fogadott művei, régibbekkel s újabbakkal bővitve, mellyek Költeményei II.-ik kötetét teszik. Több műve van még kéziratban, mint az Anakreoni dalok, Epigrammai költemények stb., mellyek kiadóra várnak. Népdalai egyszerűek, tiszták, világosak, könnyen folyók, különösen magyar érzellemmel teljeseek; s épen ez az oka, hogy jelesebb zeneszerzőinktől dallamra téve, olly hamar utat találtak a nép fogékony szívéhez. A színműírásban is tett kísérletet. Darabjai közül az „Áljuratus“ és „Legatus“ címűek 1848-ki febr. a színbiráló választmányának beadás végett Egressy Gáborhoz küldettek, s kevéssel azután az akkori zavaros körülmények között elvesztek, s még mindeddig meg nem kerültek. Egy vigjátéka, „Követség“ című 1847-ik év tavaszán Tóth János vándor-színészársulata által Gyöngön az erdőben épen majális alkalmával adatván elő, a környékről nagy számmal összesereglett uri vendégkoszoru által nagy tetszéssel fogadtatott. Költeményei I.-ső kötetét irodalmi, különösen kritikai tekintélyünk Toldy Ferencz (Uj Magyar Múzeum II. év. dec. 1. 1852. XV. füz.) így jellemzi: „Egy magával

s a világgal tisztában lévő, nyugodt kedély nyilatkozásai. Hol didaktikai hurok pendülnek meg, az érzület (Gesinnung) emberét ismerjük fel a költőben. Gyakran derült, sőt vig. A népi hangot sokszor jól találja.“

Majer István további munkái: „Egészségtan nép számára (Buda, 1847.). Egy évben két kiadást ért hat ezer példányban. — „A jó házi gazda. Nép számára életszabályul“ (Vácson 1848.) 1847-ben a természetvizsgálók gyűlésén, Sopronban a műtani osztályt megalakítani segíté, melynek jegyzőjévé választatott, a mikor felolvasá és nyilvánítá „A rézmetszészet műtana“ (Buda, 1847.) czimű művét. Nem különben a pesti kir. természettudományi társulat megbízásából, mint ennek r. tagja, felavatásul dr Rummy György életét megírta, ennek időszakai iratjában közlendőt. — „A magyar képezdek reformja. A m. közoktatási ministeriumnak benyújtott röpirat.“ (Esztergom, 1848.) — „Népszerű egyházi beszédek.“ Két kötet. (Pest, 1849. és 1851.) — Ugyan 1848-ban az ország tanítói által Pesten a tudományos egyetem épületében tartatott tanácskozmány által közakarattal jegyzőül választatott. Nemkülönben a m. püspöki-kar által a tanügy rendezése tárgyában Pesten tartott tanácskozmányba szerencsés volt meghivatni. — 1849-ben a pesti tudományos egyetemhez a felsőbb nevelészet helyettes tanáruul meghivatván, ott másfél évig tanárkodott, s e tanáriszék emelésére vonatkozó véleményét az egyetemi tanács figyelmére méltatta; valamint az ő sürgetésére az előadási két óra hetenkint négyre szaporítottatott. — Ez idő alatt 1850-nek első felében a „Kath. Néplap“nak volt szerkesztője, mely minőségéről, a jó és olvasó könyvkiadó társulat által első ügynökül megválasztatván, lemondott. — 1850-ben sz. kir. Pestvárosa fő- és elemi iskoláinak igazgatását és rendezését egy önálló (előbb egyik tanácsnoka lévén az iskolaigazgató) szakférfiura kívánván bizni, pályázatot nyitott, kik között felebbvalói biztatására M. is jelenkezvén, Pest város tanácsa és községtanácsa által a kijelöltek között fölterjesztetett, s a m. kormány által Pest városi egyetemes fő- és al-elemi,

ugy magán-tanodák igazgatójává kineveztetett; melly hivatalát 1857. kőrthi plebánossá kineveztetéseig dicséretesen viselé. Ez idő alatt a középponti iskolák sorsát szíven hordván, nem csak a tanítótanácskozmányokat, s a tanítókönyvtárt létrehozta, hanem az ő terve és sürögölése következtében az annyira ohajtott vasárnapi tanodák is életbe léptettek, mellyek megkedveltetésére és sikeres terjesztésére alkalmas terv írójának a Néplapban pályadijt is hirdetett. Nemkülönbén egyik tervezője és létrehozója vala a pesti első bölcsődének, miért a bécsi és párisi bölcsőde-(Crèche) egyletek tiszteletbeli tagjokká választották. Ez idő alatti irodalmi művei, a kéziratban maradt és hivatalosszinű több tervét elhallgatván: „Aranytanácsok vándorló mesterlegényeknek.“ Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társulalt (Pest, 1852.). — „István bácsi a boldog családanya és okos gazda.“ Népkönyv. (Pest, 1854.). — „ABC és olvasókönyv“ (Bécs, 1853.). — „Aranytanácsok nőcseledek számára“ (Pest, 1855.). — „Szívmevelő beszélgetések és színjátékok ifjúság számára“ (Posony, 1855.). — „István bácsi naptára 1856-ra és 57-re“ (Pest). — „István bácsi aranytanácsai a veszedelmekben“ (Pest, 1856). — A Pázmány-füzetek is a Sz.-István-Társulat meghíztából terve szerint és közremunkálásával indultak meg. — Az időszakai sajtó útján közzétett számos cikkek közül csak kettőt emelünk ki: egyik azon pályakoszoruzott terjedelméből irata, mellyet „Menhely a szegény árváknak“ czim alatt a Magyar Sajtó 1855-ben; a másik, melly az esztergomi basilika főszentelése alkalmából „Esztergom“ czimű cikksorozatban a Vasárnapi újság hasábjain közfigyelmet ébresztett. — Ezenkívül költségen megjelent: „Vezérkönyv az állat-, növény-, és ásványtan oktatásában.“ Ifjúság számára írta Minikus Vincze. Magyar és német szöveggel (Pest, 1854); és serkentésére „Kluch József nyitrai püspök élete“ (írta. Alvinczy) a pesti papnővelde egyházi irodalmi iskola 1854-ki Munkálataiban látott napvilágot. — 1856-nak vége felé tőle sajtó

nlá bocsáttatott: „A regélő István bácsi. Családkönyv a nép számára;“ és szerkesztése mellett: 25 pályairat.

Matusik János ujabban megjelent munkái: „Ajtatos elmélkedések. A középtanodai rom. kath. ifjuság nagyheti lelkigyakorlataira.“ Bibornok, herczeg-primás s esztergomi érsek ő főmagassága engedelmével. Kolosvár. 1855. — „Az austriai közbirodalom honisméje, különös tekintettel Magyar- és Erdélyországra.“ Pest, 1857. — „Erdély földrajza“ közelebbről kerül ki sajtó alól második kiadásban. — Apróbb elbeszélő, majd történelmi cikkeit rendszeren az „István bácsi naptára“ hozza évenként.

Mentovich Ferencz *), jelenleg marosvásárhelyi tanár, lyrai költeményeit összeszedve „Száraz lombok“ czim alatt 1854-ben adta ki. Tőle van továbbá: „Halotti bucsuhangok.“ Kecskemés, 1855—6. — „Idegen“ cz. költői beszélye a Vasárnapi ujságban a Tomory A. által kitűzött 20 arany pályadíjat nyerte el.

Mészáros Imre ujabban havi folyóiratot indított meg „Népnevelési közlemények a kath. egyház szellemében“ czim alatt.

Némethi Mihály, kolosvári predikátornak van még egy nevezetes munkája e czim alatt: „Szent Dávid Psalteriuma: avagy 150 szlávoknak elosztása és magyarázata.“ Kolosvár, 1629. 648 l.

Ney Ferencz, philosophiai tanulmányait Szombathelyen végezte legkitünőbb sikerrel. 1846-ban a kir. magy. term. tud. társulat rendes tagjává választatott. Ugyanekkor Mar-maros-, 1847-dikben Zemplénmegye táblabírájává nevezetett. 1847-től 1854-ig a festészeti akademiát gyámolító társulat titkára volt. 1848-ban az egyetemes magyar tanári gyűlésen (257 tanár és tanítótól közakarattal megválasztva) elnökölt. Ez évben pestvárosi képviselő is volt. 1856. dec. a pesti főreáltanodához magyar nyelvtanárrá neveztetett. — Megjelent beszélyei- és novelláinak száma 32. 1851-ben a

*) Tévedéshől csuszott be az I. kötetbe hogy e jeles költő 1856-ban meghalt. Éltesse Isten még sokáig!

Gyermekek könyve második kiadásban jelent meg. 1856-ban „Nevelési galyfűzér“ és „Szirmok,“ (2 füzet); „Családképek,“ költeményfűzér (1 kötet) jelent meg tőle. Van ezenfölül egy értekezése „A magyar nyelvtanulmányról német tannyelvű reáltanodákban“ és mintegy 40 cikke a kiseddóvás érdekében, elszórva a lapokban.

Oltványi Pálnak újabb munkája: „Privilegium fori, és az uj polgári s büntető codex.“ Temesvár, 1857.

Pájer Antalnak „Szent Lant“ czimű költeménygyűjteménye Pesten, 1857-ben jelent meg. — Továbbá „Villámok“ cz. alatt jelent meg tőle egy füzet költemény Pesten.

Pálházi Miklós, szeredi ref. pred. és superintendensnek említést érdemel még a következő munkája: „Az romai Babylonnak kőfalai, azaz: egy neminemű Jezsuvita, ez tetgetlen, az szent Váras kőfalainak nevezetialatt magyarázta gondolt XII. fundamentomi“ stb. Nyomatott Kereszturrott, 1619. 4dr. 196 l. Fordítás Rodenborch J. után, mint címéből is látható rossz magyarsággal. Irt kézi könyvet „Az Ur vacsorájáról az augustana confessio szerint.“ Keresztur, 1613.

Palotay (Purgstaller) József újabb művei: 1) Philosophiai propaedeutica, azaz: tapasztalati lélektan, gondolkodástan és bevezetés a bölcsezetbe. 8dr. Pest, 1851. 2) Szépészet, azaz Aesthetika. Elemező módszer szerint. 8dr. Pest, 1852.

Pálffy Albert ujabban „Fejedelem keresztleánya“ cz., két kötetű regényt bocsátott közre. Pest, 1856.

Pongrácz Lajos (óvári és sz.-miklósi), szül. 1815-ben Felső-Túron, Hontmegyében előkelő szülőktől. Váczon és Selmeczen végzett gynnasialis iskolái után 1830-ban Pestre jött, hol a bölcsezeti, majd a törvénytudományokat hallgatta. 1835-ben szülőmegyéjében esküdtté, 1842-ben szolgabíróvá, s a megyei népnevelési választmány tagjává választott. 1845-ben a megyei összes ellenzékkal hivataláról leköszönt. 1848-ban megyei tiszt. főjegyzőnek, s ugyanez évben a nádor-helytartó által titkáruul neveztetett ki s

pénzügyminisztériumhoz. Jelenleg urad. jószágigazgató Biharban. Szellemi működését több nemből kísérté meg, melynek szépliteraturai része a vele egykorú folyóiratokban (Rajzolatok, Honderű, Divatlap, Életképek, Regélő, Társalkodó, Kliegl-könyv) jelent meg. — Politikai munkásságát, szónoki előadásain kívül, legkivált az egykori „Pesti Hírlap“-nak szentelvé, melynek többnyire saját neve alatt folytonos levelezője s egyik harczosa volt. 1848 után ő is mint sok mások, gazdasági studiumokra adta magát, s a „Gazdasági Lapok“ levelezője lett, mialatt néhány gazdasági cikket közölt. — Külön nyomtatásban megjelent nevezetesebb művei: *Érzemények* (Pest, 1838.). *Kárpáti Zengemények* (Buda, 1838.). *Tisztválasztási szózat* (Eszterg. 1839.). *Honti Füzér* (Buda, 1840. 2. füzet). A „Kelet Népe“ felnyitotta szemeit egy nyugotfinak (Pest, 1842.). Továbbá: „Munkái.“ I. Versek. (Pest, 1846.). II. Magyar uti képek. (Pest, 1845.). Ezenkívül kéziratban, részint az idézett folyóiratokban beszédek, színművek, értekezések, bírálatok, beszédek, levelezések stb.

Récsy Emil újabb munkája: „A római jog elvei tekintettel a történelmi fejlődésre.“ Pest, 1857. — A Heckenast által megindított „Téli könyvtár“ számára Dickens Károly, *Néhez idők* és „Pusztá ház“ cz. műveit fordította le. Pest, 1855.

Róder Alajos a Szent-István-Társulat által „Pázmány-füzetek“ cz. alatt megindított egyházi beszédek, homiliák és katechesisek gyűjteményét szerkeszti, melyből eddig 2 vastag kötetben tíz füzet jelent meg.

Sárváry Béla, 1856-ban M. T. Cicero kiszemelt szónoklatait magyarítá, kísérve kimerítő jegyzetekkel, s a műben előforduló helyiségi ismertetésekkel; a mű II kötetből áll; tartalma XII nagyobb szerű beszéd. Ugyanazon évben magyarra tette át C. Julius Caesar műveit: névleg a „Galliai hadjáratot“ igen számos fölvilágosító és földirati jegyzetekkel I. kötetben, és szintén C. J. Caesarnak emlékiratait a „polgári háborúról“, szintén egy kötetben. Mindkét mű hozzá az illető szerzők kimerítő életrajzát is. 1857-ben

kiadta az „Irályismét“ második és teljesen átdolgozott szerkezetben. Ugyanazon évben juttatta napfényre „Történelmi viszhangjait“ is, élet-, jellem- és korrajzokban. A Családi lapok is több „életrajzot“ közöltek tőle.

Somosi János, sárospataki nagyhirű theologiai tanár, született Bodzás-Ujlakon, Zemplénmegyében, május 24. napján 1783. Előbbi családneve Kődöböcz; édes atyja, István, ugyanott ref. lelkész. Betölté immár nyolczadik évét, mikor a sárospataki gymnasiumba vitetett 1791. sept., miután az atyai háznál kevés deákságra is megtanított. Az akademiái pályára lépett 1798. július havában. 1803. augusztus havától 1804. július 10-ig majd egy évet töltött Lőcsén, az ágostai iskolájában a német szó kedvéért, mind a mellett hallgatott methaphysikát és alkalmazott mennyiségtant; kezdé a franczia nyelv ismeretét. Visszatérván a Szepességről, még két évet tölte az akademiái pályán, s bevégezé a hittant. 1806 első felében a költészeti osztálynak helyettes oktatója lett. Második félévben már a grammaticában rendes tanító volt (publicus praeceptor) és ment tanítványaival szinte a bölcsészeti előtanokig. 1808. évben alkönyvtárnoknak neveztetett ki, 1809. emberleges tanár lett (humaniorum prof.); 1813. évben külföldi egyetemekre ment, s különösen Göttingába vevé útját, hova 1814. mart. 30. napján érkezék meg, april 14. pedig ünnepélyes hittal az egyetem tagjai közé fölavattaték s a tanárokkal is kezét fogott. Visszatért a külföldről 1815. épen azon időtájban, midőn a waterlooi csata folyt, mellynek hallotta dörgéseit. Frankfurt s Ulm felé tért meg Bécsnek, és itt kapta Vay József, sárospataki főgondnok meghívó levelét egy humanitatis iskola megürült tanúri székének elfoglalására. Noha kilátásai voltak Miskolczon is, ő az elsőt fogadá el; s mint pataki gymnasiumi tanár vitte hivatalát három esztendeig. 1818. aug. 8. napján az egyházkerületi gyűlésen theologiai tanárrá választaték, s tanításait megkezdé sept. 7. napján; székfoglaló beszédet tartván előbb Puky István segédgondnok és Tóth István alsózempléni esperes elnökletök alatt: „De cognitio-

nis lingvarum sacrarum in explicatione scripturarum sacrarum utilitate et necessitate. Somosi, mint közönségesen tudatik, nem készült tüzetesen theológiára, mert tanulmányai a történet és classica irodalom voltak ifjúsága óta; s inkább csak nyelvészeti jártassága dönté el theologiai tanárságát. De majd 1819-ben az egyháztörténet és ujszövetség magyarázatára új tanszék emeltetvén Vay József által, Somosi kedves szaka, a görög nyelv, oda tétetett által s az ő philologiai leczkéi a zsidó nyelvre szorítottak. Már több évig tanítá a hittudományt s még mind nem vala pappá fölavatva. Ez is megtörtént oct. 9. napján 1820. a tornallyai egyházkerületi gyűlésen. Három évvel később a dörék Szombathi János halála után (1823. oct. 5.) a könyvtár gondjai reá bizattak. A theologiai karra szükséges könyvekben ő alatta nyert az legnagyobb szaporodást, de meg is kell valani, hogy ezekért feláldozá különösen a hazai literaturát, melly Szombathi alatt első ranguságra volt haladóban. — Hasonlóul felügyelése alá adatott a nyomda és könyvesház (bibliopolium). 1845. az alsó-zempléni egyházmegye sok küzdéssel bár, noha nem volt fárás pap, mint tanárt mégis esperesévé tette. Érdemes férfiak állottak félre, midőn a második választáson neve megpendült; és Somosi kormányzókre emeltetett. Azonban tanulmányai sohasem engedék bajnokká lehetni e pályán. 1854 őszén öregkorát vetve okul, lemondott az esperességről, mellé prosenior rendeltetett, ki az ügyeket vezeté, nála nem maradván egyéb a czimnél, mit az egyházmegye kérésére tartott meg. 1848-ban jelen volt a Pesten tartott protestans zsinaton. Mint alsózempléni esperes, hagyományos joggal volt egyházi algondnoka a pataki főiskolának. Mint illyen viselte 1850 óta az iskolai tanácsosi rangot. 1834 sept. 10. a m. tudós társaság levelező tagjául, Zemplén- s Tornamégye által pedig táblabírák sorába választatott. Irodalmi munkássága kétfelé osztott, u. m. theológiára és héber nyelvre. Az első többször dolgozta ki. Legelőször: „A dogmatika theologia első vonásai“ ozim alatt 1827. 8dr. 444 l. Ugyanaz megjelent 1835-

ben másodszer. Következett az ugy nevezhető nagy theologia „Keresztyén hittudomány“ czim alatt. Sárospatak. Első kötet 1836. 8dr. XVIII és 696 l. Második kötet ugyanott 1838. 8dr. XIV és 548 l. 1843-ban ugyanezer kivonva: „A hittan első vonásai“ czim alatt. 1854-ben adta ki a „Hittan vázlatát.“ Első füzet, Bevezetés és bibliologia. Sárospatak, 1854. 8dr. 103 l. Második f. „Maga a hittan,“ Sárospatak, 1854. 8dr. 127 l. — Munkásságának másik iránya volt a héber nyelv. Ebben adott egy nyelvtant és olvasó könyvet Gesenius nyomán; amazt 1833, emezt 1835-ben. Nyomatott mindkettő Budán. — Ő adta ki a Bibliát egészen, S. Patakon 1835. Részt vett a jelenleg Patakon nyomtatás alatt levő Görög-Magyar Szótár készítésében. Maradt utána egy héber-magyar szótár kéziratban a zsidó R. (resch) betűlig; összehasonlításokkal. Tartott halotti beszédet Köves Sándor fölött, de ez nyomtatásba nem ment. — Nem jól talált arczképe a sárospataki könyvtárban 71 éves korából látható. Az, mely az 1857. protestans naptárban Ballagi szerkesztése alatt megjelent, nem az övé; hanem volt abauji eszperes id. Futó Sámuelé.

Szabóky Adolf, kegyésrendi tanártól 1856-tól megjelent: 1) Vezérfonal mértani tárgyaknak távlati rajzolásában nézet szerint. Különösen mértani alakoknak laposai rajzolása szabad kézzel. Rédliskolák számára s magán használatra Heissig Ferdinand után. 2) „Egyházi énekek“ és „Kirchenlieder.“ Kiadja a Sz. István Társulat; 3) Számolási módszertan. Kiadja a cs. kir. oktatásügyi ministerium Bécsben. Fordítás németből. — Mint a pesti kath. legényegyletnek alelnöke részint magyar s német társalgási énekeket (I–VIII.) adott ki, részint a „Szeretet adománya“ cz. füzetben Weinhofer „Tanácsait a vándorkölegényeknek“ és a „Legényegylet“ cz. színművet fordította. A kath. legényegyletek tagjai számára „Vándorkönyvet“ is adott ki.

Szalay László, jeles történetírónk „Kemény János önéletírását“ adta ki (Pest, 1856. VIII. és 543 l.), mely a Heckenast által megindított „Magyar történelmi emlékek“

1-ös kötetét teszi. Fordította Marcus Tullius Cicero munkáját „A köztalálásokról.“ Pest, 1857. 8dr. 156 l.

Szathmáry Károly újabban „Magyarhon fénykora“ cz. történeti regényt bocsátott közre 3. kötetben. Pest, 1857.

Szász Károly költőnkől újabban megjelent „Hedvig.“ Költői beszély négy énekben. Gyula, 1856.

Szegfi Mór Mihálytól megjelentek „Kis bajok nagy gondok“ cz. regényes képek. 2. kötetben. 1856. E munkája a köztalálásonál tapasztalásból és az itészetnél méltányolásból részesült. Ezt követte: „A harmadik azonosítók.“ Népies regény 2 részben. Pest, 1857.

Szelestey László legújabban: „Szépirodalmi Közlöny“ cz. lapot indított meg. Eszenföül „Tündérvilág“ cz. költemények Pesten, 1855-ban láttak napvilágot.

Szemesi Pál által fordított „Körözés Zrínyije“ az Élet és Literatura 1826-ik évi folyamának 2-ik részében jelent meg.

Szenczy Imre újabb műve: „Tacitus C. Cornelius évkönyvei.“ Fordítás. Szombathely, 1856. 8dr. VIII és 415 l.

Szilágyi Virgil „A végzet utai“ cím alatt két füzet beszélyt bocsátott közre. Pest, 1855.

Tárfányi Béla a folyó évben egyéki plébánossá neveztetett. Jele „Költeményeit“ a Sz.-István-Társulat adta ki 4500 példányban (Pest, 1857. 16dr. VIII. és 472. Dízkiadás, a költő arcképével és életrajzával Toldy Ferencz által) és osztá ki tagjai között. A népnek használatára szánt énekes füzetek a címeket viselik: Énekek az oltári sz. áldozathoz; Énekek adventre, karácsonra, újvire és vízkereasztre; Énekek nagyböjtre; Énekek a bold. sz. Mária tiszteletére; Énekek husvételre, pünkösdre; Énekek különféle alkalmakra stb. Megjelentek mind Egerben, 1847. a következő években. — Miután Pynker László éresek 1847-ben meghalálozott, ki mellett Tárfányi teljesítette a hála és szeretet utolsó kötetelmét, annak utóda, a közügyi áldozatokban kifogyhatatlan irodalmi-művésztárs, Bartakovics Béla, titkárnak irodalmi munkásságát méltányolva, ez kettőre az orgalommal

fordíthatta figyelmét a népi, főleg buzgalmi irodalomra, melyen a hivatott munkások hiányát érezvén, hosszú sorát adta a népazerű és felsőbb rendű vallásos és tankönyveknek, melyek némelyikei számos kiadásban terjedtek el. Illyeknek: „Egri abc. és Olvasókönyv, kath. iskolák számára.“ Eger, 1851. Azóta tíz kiadás. „Vezérkönyv a ker. kath. anyaszentegyházban tartatni szokott processiókhoz.“ 1851. Négy kiadás. „Lelki Manna.“ 1853. Négy kiadás. „Jézus szent szívének imádása.“ 1853. Két kiadás. „Ajtatosság lilio-mai.“ 1856. — Ide tartozólag kiemelendő a szakjában hosszú idő óta ismét korszakos „Kath. egyházi Énektár.“ Eger, 1855., melyben 150 ének töle van. — Ő eszközölte és adta ki a következő munkákat: „Kath. ker. hittan rendszeresen szerkesztve.“ Eger, 1856. „Néphez alkalmazott egyházi beszédek.“ Irta Szabó Imre. 5 kötet. U. o. 1856. „Toldy Ferencz irodalmi arczképei.“ Pest, 1856. — Ezek mellett 1852 óta érseke megbízásából Káldi nyomán a magyar Szentírás átdolgozásával foglalatos.

Toldy Ferencz „Irodalmi arczképei és újabb beszédei Törkányi B. által kiadva 1856-ban jelentek meg.

Tóth Kálmán 1856-ban a „Hölgyfutár“ szerkesztését vette át. „Száz új költemény“-e Szegeden, 1856. jelent meg.

Vahot Imre a B. P. Viszhang szerkesztésétől visszalépván, 1856-ban Müller Gyulával „Nagy képes Naptárt“ és „Mátyás fiák“ czimmal népszerű naptárát adta ki. Mult évben „Mária királyné“ czimű történeti drámája adátott a nemzeti színpadon; ugyanez évben adá ki Magyar írók arczképcsarnokát két nagy lapon. E folyó év elején „Napkelet“ czim alatt szépirodalmi lapot indított meg, s az év végével Hunyadiház diadalünnepét ábrázoló remek arczélmetszetű nagy képpel kedveskedett a már 2000-re menő előfizetőinek. Ezenfölül „Magyar írók pályakönyvét“ adta ki több rendbeli jutalommal.

Vajda János „Költeményei“ Pesten, 1856-ban jelentek meg. — Ugyanez évben vette át a Heckenast által megindított „Nővilág“ czimű szépirodalmi lap szerkesztését.

Zalka János készíté a „Keresztény Naptár“ 1850—1854-iki folyamát. Irta továbbá ezeket: „Emlék-könyv az esztergomi főtemplom 1856-iki aug. hó 31.-dik napján végbe ment fölszentelésére.“ Nyomatott Pesten, Kozma nyomdájában 16dr. 86 l. Tartalma: történet és ajtatosság-gyakorlatok. Ez ugyancsak 1856-ban második kiadásban, 1857-ben pedig német fordításban is megjelent. — „Series Chronologica Aeporum Strigoniensium.“ Az 1856-ban Kozmánál nyomatott „Memoria Basilicae Strigoniensis, a. 1856; die 31. August. consecratae“ czimű gyűjtemény második részét teszi. — „Mária-czeli utitárs a nagy-mária-ozeli kétezázados ünnepre 1857-diki septemb. 8-ra.“ Kiadta a Sz.-István-Társulat; a képeket hozzá Scitovszky János bibornok s hg.-primás ajándékozá. Nyomatott Pesten Kozmánál. 16dr. 104 l. Tartalma: történet és ajtatosság-gyakorlatok. Továbbá ezen bucsujárat emlékének megörökítésére leírta a magyar országos bucsujáratot két munkában; egyik: „Mária-czeli emlékkönyv a nép számára“ 11 fametszettel és 3 könyomatu képpel ékesítve. Ez tót nyelvre is lefordíttatott. A másik: „Mária-czeli liliomok“ a nagy bucsujáratra vonatkozó okmányokat eredeti nyelven, a menet naplóját, az ott mondott sz. beszédeket és a menetre kiadott költeményeket tartalmazza. Ezt is könyomatu képek díszítik. Megjelent mindkettő Pesten, 1857. Az első 16, a második n8drben.

Zimmermann Jakab életirátát (628 l.) Barmászat czimű kéziratban stb. sortól ékkép kérjük kiigazíttatni: Nem említvén a vegyes házasságok- s nevelésről írt Századunk, Hasznos Mulatságok, Religio s Nevelés, és Katholikus iskolai lapok hasábjain megjelent értekezéseit s könyvbírálatait, nyomtatásban kiadott külön művei ezek: „Daguerotyp képeinek készítése“ (Bécs, 1840). Német után. „Ifjúságot képző ismeretek tára“ (Bécs, 1840. négy köt.). Nagy Mártonnal „Magyar irodalom“ (Bécs, 1843 s 1845. második kiadás). „Vallástanmód“ (Pest, 1844.). „Egészségtan s rügtöni esetek gymgymódja“ (Pest, 1845.). „Barmászat“ (Pest, 1845.). E három ő es. kir. apost. fölségétől 1845. megju-

talmaztatott, s tankönyvül elfogadtatott. (Több kiadást is ért). — „Vallási szokások s szertartások magyarázata“ (Pest, 1846 s 1852. harmad. kiad.). „Magyarország oknyomozó története“ (Pest, 1846.). Többed magával Spányik latin munkája után. „Magyar nyelvtan“ (Pest, hatod. kiadás). „Ungarische Sprachlehre“ (Pest, 3 kiad.). „Német nyelvtan“ (Pest, 3 kiad.). „Deutsche Sprachlehre“ (Pest, 3 kiadás). „Iratok föltevése“ (Pest, 5 kiadás) felsőbbileg helybenhagyva. „Schriftliche Aufsätze“ (Pest, 3 kiadás) felsőbbileg helybenhagyva. „Írálytan“ (Pest, 2 kiadás) felsőbbileg helybenhagyva. „Aufsatzlehre“ (Pest, 2 kiad.). „Lehr und Lesebuch“ (Pest, 1850.). „Képes kis katekizmus“ (Pest, 1853.). „Népiskolák könyve“ (Pest, 1853.) Márky József tantárssal. Továbbá: „Egyházi szertartások magyarázata“ (Pest, 1855. 2 kiad.). „Kirchliche Gebräuche und Zeremonien“ (Pest, 1855. 2 kiadás). „Népszerű neveléstan“ (Pest, 1855. 2 kiad.). „Populäre Erziehungskunde“ (Pest, 1855. 2 kiad.). E négy felsőbbileg helyben hagyva. „Népszerű egészségtan“ (Pest, 1856.). „Populäre Gesundheitslehre“ (Pest, 1856.). „Népszerű barmászat.“ (Pest, 1856.). „Populäre Viehzucht“ (Pest, 1856.). — Végre legfelsőbb rendelet következtében elemiskolákban használt 3 rendbeli könyvből „Sprachübungen,“ s „Nyelvgyakorlatok“ czime alatt, fordítás (Pest, 1856.).

Végül ide jegyezzem Tisza Domonkos rövid életirát, kinek versei („Tisza Domonkos hátrahagyott versei“ 1857.) a szerkesztés befejezésekor jutottak kezemhez. A számszerint 80 költeményt szerzőjük életkorának 14—18 éve közt írta. Az előszóban koszorus költőnk Arany János egész gyöngédséggel állítja elének a műnek közrebocsáttatását, melly főleg csak rokonok, barátok, ismerősök közti elosztásra van szánva. A pár száz fölös példány jövedelme a Garay árváknak van szánva. — Szül. a fiatal s korán elhunyt költő 1837. oct. 27-én. Szülői: borosjenői Tisza Lajos és gr. Teleki Julianna a leggondosabb nevelésben részesítették. 1851-ben a szülők Aranyt bízták meg, hogy határozott köl-

tői hajlamát fölismerve, ez iránybani fejlődését vezetné. Sokat tanult és olvasott. Szorgalma fékezhetlen volt úgy, hogy ifjává fejlődve tüdejét orvosolhatlan baj támadta meg, melyre nem hozott írt az édesanya ápoló gondja, Olaszhon lágy ege és Egyiptom száraz éghajlata. 1856. jun. 21-kén elhunyt.

Szintén a szerkesztés befejezésekor jutottak kezemhez halotti beszédek

Sebestyén István fölött, ki ezek szerint született Mezőtúron, Hevesmegyében 1761. martius 6-kán. Tanulását szülőhelyén kezdé, folytatta és 1784-ben bevégezte Debreczenben. Ezután 3 évig Kunszentmiklóson volt tanító; 1787-ben Odéra melletti Frankfurtba ment s az ottani akademiában tanulással töltött 3 évet. Haza térvén, Monoron volt predikátor, azontul tiz éven a debreczeni főiskolában a keleti nyelveket tanítá. 1803. büszörményi, 1806. szoboszlói, 1814. ismét monori lelkészül választatott meg. Végre 1817-ben a pápai főiskolához theológiai tanáruul hivatott meg, s e minőségben 20 évet töltött. Meghalt 1841. jan. 25-én. — Munkái: 1) *Messiologia*, vagy a Messiásról szóló jövendölések magyarázata. Buda, 1835. 8dr. 338 l. 2) *Hebraizáló etymologus*, a m. akademia által 1836-ban kiadásra elfogadva s ivenkint 3 aranynyal díjazva. 3) *Észrevételek a valásra egy kantianus philosophustól* (Egyh. Ért. 3. és 4. k.). 4) *Kézikönyvecske toldalékul a messiologiához*. Buda, 1831 5) *Apologetica és dogmatica theologia*, kéziratban.

Névsor, abc-rendben.

	1. k.	2. k.		1. k.	2. k.
Abonyi-Márton	1		Aranyos-Medgyesi		8
Abrányi-Eördögh	1		Arenstein	8	
Ács Mihály id.	1		Argenti	9	
„ „ ifj.	1		Armbruster		8
Adami	2		Árvay Gergely	10	
Adorján	1		„ József		8
Ágoston Antal	2		Aszalay János		9
„ János	2		„ József		9
„ Péter	1		Atádi	10	
Alaxai	3		Bába		11
Albach	2		Bábai		11
Alexovics	2		Babócsai		11
Almásy	3		Bacsák	11	
Alvinczy Ferencz	4		Bacsányi	11	
„ Péter	3		Bádo		11
B. Amade	3		Bajtai	12	
Ambrosovszky	5		Bajza	12	
Ambrus	5		Bakó		11
Andrád	5		Balás Ágoston		12
Gr. Andrásy	4		„ István	14	
Angyalfi	5		„ Theofil	15	
Angyán	5		Balásfi	15	
Antalfi	5		Balásházy	15	394
Ányos	6		B. Balassa Bálint		394
Apáczai I. Csere			Balassa Szilárd		12
Apafi	5		Balázs Sándor	16	
Apáti	6		Bália	17	
Apor	7		Bálinth	17	
Aranka György	6		Bálintith		13
„ „	8		Balla Imre	17	
Arany	391		„ Károly	17	

1.k. 2.k.		1.k. 2.k.	
Ballagi-Bloch Károly .	18	Báthori Mihály . .	20
„ „ Móríz .	18 394	„ Zsófia . .	20
Balogh Benjamin . .	14	Báti . .	20
„ György . .	14	Batizi . .	38
„ István . .	14	Bátky . .	20
„ János . .	15	Batizfalvi István . .	20
„ József . .	19	„ Sámuel . .	22
„ Pál . .	20	Bátori Gábor . .	34
„ Zoltán . .	20 396	Gr. Batthányi Alajos .	34
Balsarátí-Vitus . .	15	„ Ignác . .	34
Balugyánszky . .	17	Bedeő . .	382
Bánáti Katalin . .	17	Bedly . .	36
Bándi Mihály . .	21	Beimel . .	23
„ Sámuel . .	17	Bejthe . .	40
Bányai (felső) István .	17	Beke . .	40
„ „ Mihály . .	18	Békéfy-Bigelbauer . .	41
„ Sámuel . .	18	Bél . .	41
Bárany Ágoston . .	21	Bellenyi . .	23
„ Pál . .	18	Benczur . .	43
„ Péter . .	21	Bende . .	23
Baranyi György . .	21 396	Bene Ferencz id. . .	24
„ László . .	18	„ „ ifj. . .	44
„ Pál . .	22	Beniczky Péter . .	44
Barcsai . .	22	„ Tamás . .	24
„ Nagy . .	23 396	Benkő Dániel . .	24
Bárczai Klára . .	19	„ Ferencz . .	44
Bardóc . .	19	„ József . .	25
Baricz . .	23	„ Sámuel . .	44
Barina-Küthen . .	19	Benkő 1 Dálnoky . .	
B. Barkóczy . .	23	Benőfy . .	45
Barna Ignác . .	25	Benyák . .	45
„ János . .	25	Beőthy László . .	397
Bárczy . .	25	„ Zsigmond . .	46
Baróti-Szabó . .	27	Bérczy . .	397
Baróthi Miklós . .	28 396	Berde . .	26
Bartakovics . .	28	Berecz Imre . .	47
Bartfay . .	33	„ Károly . .	47
Bartha . .	19	Beregszászy Pál id. .	27
Barta . .	33	„ „ ifj. . .	48
Bartsai . .	19	Berényi . .	27
Bátai . .	19	Bernárd . .	27
Báthori László . .	33	Bernát . .	397

1.k. 2.k.		1.k. 2.k.	
Bertalanfi	49	Bosnyák	81
Bertha	50	Bossányi András	81
Berzay	50	„ Farkas	62
Berzeviczy	50	Bőszörményi	81
Berzsenyi	51	Bőzoki	81
Bessenyei György id.	27	Bözzai	62
„ „ ifj.	54	Breztyenszky	63
„ Sándor	28	Brezanóczy	64
Beszédes	55	Brúnek	64
Bethlen Katalin	28	Buczy	65
Bezerédy Amália	54	Budai Ezaiás	65
Bielek	56	„ Ferencz	67
Bigelbauer I. Békefy		Bugát	67
Birányi-Schultz Ákos	56	Büki	81
„ István	28	Bulcsu	82
Biró István	28	Bulyovszky Gyula	68
„ Márton id.	57	„ Szilágyi Lilla	68
„ „ ifj.	57	Buzinkai György	82
Bitnitz	58	„ Mihály	82
Blahó	29	Cesinge (Janus Pan.)	69
Blaskovits	29	Chászár	70
Bloch I. Ballagi		Cherrier	71
Blümelhuber	59	Cornides	83
Bocsor	29	Csacskó	73
Bod	59	Csajághy	75
Boda	29	Csák	84
Bodoki	29	Csáktarnyai	77
Boér	29	Gr. Csáky Antalné	34
Bogáti	60	„ Katalin	85
Bogyay	30	Csáki János	84
Bőjthi Antal	30	Osanádi	85
Bölkényi Fülöp	30	Osánky	85
Bolla	61	Csaplár	77
Bölöni	30	Csaplovics	85
Bolyai	61	Csapó	86
Bornemisza János	30	Császárs Ferencz	78
„ Péter	61	„ György(kass.)	86
Boross István	62	Csaszmai	87
„ Mihály	585	Csatári	87
Borosnyai Lukács	30	Csató	80
„ Zsigmond	80	Csécsei Imre	82
Borsai	31	„ János id.	87

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Csészi János ifj.	42		Czuczor	89	
Csecsinovia-Kemenes	45		Dajka János		58
Cseh	45		Dáli L. Tolnai		
Csene I. Csuzi	45		Dallós		53
Csengeri Antal	82	899	Dálnoki-Benkő	92	
„ József	46		„ János		53
Csepán	46		„ László		53
Csepesányi	46		Daniel István		53
Cseré-Apáczai	88		„ Polyzena	92	
Cserey	46		Danielik János	92	400
„ I. Nagyajtai			Daniss		54
Cserényi	46		Dankovszky	94	
Csernátoni (Cseh) Laj.	46		Darabos	96	
„ „ Sámuel	46		Dárhócsa		55
Csery	84		Dávid	97	
Csete	85		Dayka	97	
Csiha	47		Deák Zsigmond		55
Csikés-Komáromi	85		„ Fülöp		382
Csiszár Amália	47		„ „ Sámuel		383
Csizi	47		Debreczeni István		57
Csokonai-Vitéz	86		„ János		57
Csoma I. Körösi			„ Ember Pál	99	
Csombor	86		„ Kolocsa		57
Csorbá-Szakácsi	87	400	„ Márton		57
Csulák I. Dobrai			„ Péter		58
Csutor	47		Déczy Antal		58
Csuzi-Cseh Jakab	87		„ Gáspár		59
„ János	87		„ János		59
Csuzy Zsigmond	47		„ Sámuel		59
Czakó	87		Degré	536	
Csanaki	48		De la Casse	99	
Cseglédi György	49		Demeter		59
„ István	88		Dengelengi		59
Cseh József	88	400	B. Dercsényi	100	
Cseh János	49		Derecskai	101	
Czente	89		Derkai	102	
Csiffrai	51		Déry-Mráz	102	
Csilcher	51		Derzsi		60
Csinke	89		Deseivics		60
Csiráký	52		Dési József		60
Csirják	58		„ Lázár		60
Csővek	58		Deső		60

1.k. 2.k.		1.k. 2.k.	
Dessewffy Aurel . . .	102	Enyedy János . . .	68
„ Emil . . .	108	„ Pál . . .	68
„ József . . .	106	Eörsdögh I. Abrányi . . .	
Dévai . . .	60	„ Daniel . . .	68
Dienes . . .	61	Eötvös . . .	120
Diószegi . . .	61	Ercsey . . .	122
Diószegi-Kis . . .	61	Erdélyi János . . .	122
„ Sámuel . . .	61	„ Indali . . .	69
Dobay . . .	62	„ József . . .	68
Dobos I. Tofaeus . . .		Erdey . . .	69
Dobrai-Csulák . . .	62	Érdy . . .	123
Dobrossi . . .	62	Erdődy . . .	70
Dobraviczai . . .	62	Erdősy . . .	124
Dobsa . . .	109	Érkövy . . .	70
Döbrentei . . .	109	Érsekujváry . . .	71
Dohovics . . .	112	Eszéky . . .	71
Dombi Mihály . . .	62	Gr. Eszterházy Károly . . .	71
„ Sámuel . . .	62	„ László . . .	72
Döme . . .	113	„ Miklós . . .	587
Domokos . . .	63	„ Pál . . .	125
Draskovich . . .	114	„ Tamás . . .	125
Drégelypalánki . . .	63	Etédi . . .	72
Dudás . . .	63	Fábián Ambrus . . .	125
Dugonics . . .	114	„ Gábor . . .	126
Dus Muraközi . . .	63	„ István . . .	884
Ecsedi . . .	64	„ József . . .	72
Éder . . .	64	„ Julianna . . .	78
Édes . . .	65	Fabricsius I. Gönczi . . .	
Egerváry . . .	117	Fabricsy . . .	127
Egressy . . .	117	Fábry I. Szatmáry . . .	
Egry . . .	65	Fabschich . . .	127
Egyed Antal . . .	118	Faigel . . .	128
„ Joakim . . .	65	Falk . . .	73
Elenyák . . .	65	Faludi . . .	181
Elek . . .	65	Falusi . . .	74
Elfen . . .	65	Fanni . . .	74
Endrődi . . .	119	Fáncsy . . .	138
Enessey . . .	65	Farkas-Lupus András . . .	134
Engel . . .	66	„ (berei) András . . .	75
Entz . . .	66	„ Antal . . .	75
Enyedy György . . .	67	„ Ferencz . . .	75
„ János (bened.) . . .	68	„ Károly . . .	76

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Farkas (bolyai) Sándor	184		Fridvalszky .	148	
Fáy András	184	401	Friebeisz		84
„ István gróf		76	Fuchs	148	
Fazekas	186		Fülöp János		86
Fejér Antal		76	„ Gábor		86
„ György	186		Füsi		86
Fékesházi		76	Fűsös		87
Fekete Gergely		77	Gaal György		87
„ István		77	„ József	149	
„ János		77	Gál Anaxius		87
Félegyházi	188		„ Domokos	149	
Feleky		77	„ Tamás		89
Felsőházyai I. Bányai			Galambos		89
Felvinczy György		78	Galgóczy		89
„ Sándor		78	Gálszécsi	149	
Fémer		78	Gánóczy		91
Fenicz	188		Garay Alajos	150	
Fenix	140		„ János	151	
Fényes	140	402	Gáti István		92
Ferenczy Endre		78	Gáthi István	152	
„ Jakab	141		Gebhardt	153	
„ Therez		78	Gegő	153	
Fésős		79	Gelei József	155	
Fessler		80	„ Katona	156	
Filipszálási		80	Gellei		92
Filicski		80	Geodri		92
Finkei		81	Georch	156	
Flór	142		Gergei	157	
Fodof		82	Gerő		92
Fogarassy Ferencs		82	Gévay	157	
„ János	148	402	Gidófalvi		98
„ Mihály	148		Gigler		98
Főjtényi	146		Göböl		93
Földi Ferencs		82	Gombási		94
„ János		82	Gombos	158	
Förgő		83	Gömbös		94
Förrey		83	Gömöry		94
Forró György		83	Gönczi-Fabricsius		94
„ Pál		84	Gönczi Pál	161	
Frangepán I. Ozolyi			Görgei Márton		94
Frank	147		Gorove István		94
Frankenburg	148	402	„ László	159	

1.k. 2.k.		1.k. 2.k.	
Gossárváry	95	Hanák	180
Gózon	160	Handerla	103
Görög	162	Hari-Betleni	103
Greguss	162	Harsányi István	103
Grosszer	163	„ Pál	103
Grynaeus	165	„ Sámuel	104
Gubernát	96	Hatvani István id.	104
Gundi	96	„ „ ifj.	104
Guzmics	166	„ Pál	104
Gusztényi	169	Házi	104
Gradányi gr.	170	Hegedűs János	104
Gyalogi	171	„ Lajos	105
Gyarmathy János	171	„ László	106
Gyarmati Miklós	97	„ Sámuel	181
Gyarmathi Sámuel	172	Hegyessy	109
Gyirva	97	Hegyfalusi	109
Gyöngyösi János	97	Hegyi	182
„ István	173	Helmecezi István	103
„ János	98	„ Mihály	183
„ László	98	Heltay	183
Györfy Gyula	98	Henszlmann	184
„ József	98	Hermann	110
Györgyényi	174	Hermolaus	110
Gyűry	174	Hetényi	184
Gyujtó	98	Hevenesi	110
Gyulay István	99	Hevesi	111
„ Márton	99	Hindy Iván	185
„ Mihály	99	„ Mihály	185
„ Pál	174	Hoblik	186
Gyurikovits	175	Hodászy	111
Gyurinka	99	Hodow	112
Gyurits	177	Hoffner	112
Gyűrky	99	Holló	112
Haas	178	Hollók	186
Haiszler	100	Hollósi	188
Hajas	179	Homonnai	189
Hajnal	101	Homoród-Szentpáli	113
Hajnik	101	Horányi	113
Halász	101	Horváth Ádám	190
Gr. Haller János	102	„ Bálint	191
„ László	179	„ Cyrill	192
Hamari	103	„ Döme	386

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Horváth Endre . . .	194		Intay . . .	220	
„ „ . . .		988	Ipolyi-Stummer . .	221	
„ Ferencz . . .	115		Irinyi János . . .	225	
„ Gábor . . .	115		„ József . . .	225	405
„ György . . .	115		Istvánffy Pál . . .	225	
„ Imre . . .	115		„ Miklós . . .		125
„ István . . .	195		Jakabfalvy . . .		121
„ János . . .	198		Jámbor . . .	226	
„ József . . .	115		Jallosics . . .	226	
„ „ . . .	117		Jambresich . . .	228	
„ „ Elek . . .	202		Jankovich . . .		121
„ Lázár . . .	202		Janus Pann. I. Cesinge		
„ Mihály . . .	204		Jász . . .		122
„ Pius . . .	206		Illyefalvi . . .		122
„ Sámuel . . .		117	Illyés András . . .		123
„ Zsigmond . . .	206		„ István . . .		123
Hoványi . . .	207	404	„ Péter . . .		124
Hrabovszky Dávid . .		117	Illyésbágy . . .		124
„ György . . .	213		Insititoriss Gábor (mosóczi)		124
Hubai . . .		118	„ Mih. I. Mosóczi		
Hübner . . .		118	Inczédi . . .		124
Hugo . . .		118	Iratosi . . .		125
Hunfalvy Pál . . .	214	405	Irsik . . .		125
„ János . . .	215	405	Jászay . . .	228	405
Hunyadi . . .		118	Jegényei . . .	228	
Huszár Gyula . . .		118	Jerney . . .	229	
„ Károly . . .		119	Jókay . . .	229	405
Husztí Endre . . .		119	Jókayné . . .	231	
„ Péter . . .		120	B. Jósika . . .	232	406
„ -Szabó István . . .		120	Juhász Mátyás . . .		127
Hutter . . .	216		„ Péter . . .	233	
Igaz . . .	217		Kabai . . .		127
Jakab Endre . . .		120	Kabatai . . .		127
„ István . . .	227		Kács . . .		128
Jaklin Balázs . . .		121	Kacs Kovics . . .	233	
„ István . . .		121	Kádas . . .		128
Jász . . .	217	405	Kákonyi . . .		129
Jász (edvi) . . .	218	405	Káldi . . .	233	
Jilucz-Oláh . . .	218		Kállay . . .	234	
Josvai-Selymes . . .	219		Kálniczky . . .		129
„ János . . .		122	Gr. Kálnoky . . .		130
Imre . . .	219		Kamarási . . .		130

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Kaprány	235		Kerti		144
Karác Théréz		180	Király		144
Kardos		180	Király I. Szatmár		
Kármán József id.		180	Királyi		144
„ „ ifj.	235		Kis I. Diószeghi		
Károlyi András		181	Kiss Bálint		145
Gr. Károlyi Ferencz		181	„ Fábán		145
Károlyi Gáspár		182	„ Ferencz		145
„ Péter		182	„ Gergely		146
Karvassy-Karpf	236		„ János	245	
Kassay András		182	„ Imre	247	
„ József	236		„ István	248	
Kászoni Endre		182	„ József	249	
„ János		182	„ Károly	249	407
Katona Imre		182	„ Mihály		146
„ István		182	„ Pál		146
„ József		182	„ Zsigmond		147
„ Mihály	237		„ I. Tótfalusi		
Kasintay Ferencz	238		Kisfaludy Károly	250	
„ Gábor		186	„ Sándor	253	
Kecskeméthy János	241		Kisnarjai		147
„ Elekes		187	Kántai		147
„ János		182	Klauzál		147
„ Zsigmond		182	Klenák		148
Kelecsényi		182	Klezsó	259	
Ketemen Didák		182	Klobuszcky		148
„ László		182	Knaus		149
Kemenes I. Csacsinovics			Kóczi		150
Kemény János		182	Gr. Kobáry	260	
B. „ József		140	Koczányi	261	407
„ „ Zsigmond	241	408	Kollarich		150
Kempelen Riza	243	407	Köleséry	261	
Kép		142	Kölcsey	262	
Kerekes Ábel	243		Koller		150
„ Ferencz	244		Kolosváry Ferencz		153
Kérékjártó		142	„ Pál	264	
Kerényi	244		„ Sándor	264	
Kereskényi	244		Kolcsár		153
Keresztesi		142	Kolumbán		153
Keresztury		142	Komáromy I. Csipkés		
Kéry		143	„ Ferencz		153
Kertbeni		143	„ István		154

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Komjáthy	154		Kovács Sámuel		163
Kömley	154		„ Sebestény	283	
Komlóssy Ida	154		„ Vasul		163
Kondé	155		„ Zsigmond		164
Konek	266		Kovácsóczy		165
Könnye	266	407	Kőváry	284	407
Kontor	155		Kovácsnay		166
Kónyi	155		Kővesdi		166
Kopácsy	267		Kővy	285	
Kopcsányi	156		Kozma	285	
Kőpeczy	157		Krákkai		167
Koré	157		Kranetz		167
Korecz	270		Krapf		167
Korizmicz	157		Kresznerics	286	
Körmböczy	270		Kriza		168
Korecz	158		Kronperger	287	
Kőrösy Mihály	159		Kubinyi	288	
„ Csoma	277		Kubriczky		168
Kőröspataky	159		Kulcsár	290	
Környi	159		Kunics		170
Kösa	159		Kun		170
Kosztolányi	160		Kunoss	291	
Kövér	278		Kuthen I. Barina		
Koslovich	278		Kufhy	291	
Köteles	274		Lácay-Szabó		171
Kovács I. Telegdi			Laczkovics		172
„ Agoston	277		Laky		172
„ Antal	278		Lakner	292	
„ Ferencz	160		Lambach		173
„ „	278	407	Landovics	292	
„ Gyula	160		Lány		173
„ János	161		Lányi	292	
„ József	162		Laskay		174
„ „	162		Lassu	294	
„ Márk	279		Laszkallner		388
„ „ Antal	275		László József	294	
„ Mátyás	281		„ Pál		174
„ Mihály	162		Latkóczy	295	
„ Pál	281		Laucsek		175
„ „	282		Lauka	295	407
„ „ Rupert	283		gr. Lázár János	295	
„ Péter	163		„ „		175

1.k. 2.k.		1.k. 2.k.	
Lázár Miklós . . .	175	Makai . . .	188
Lemouton Emilia . . .	177	Maklár János . . .	188
Lendvay . . . 296		„ Lajos . . .	188
Lépes . . . 296		Malom Luiza . . . 810	
Lestyán . . .	177	Mándi . . .	188
Lethenyi István . . .	178	Máudli . . .	188
„ János . . .	178	Mannó . . . 810	
Lévay . . . 297	408	Margittai . . .	189
Lichner . . .	178	Marikovszky . . .	189
Lichtner-Világosi . . . 297		Márkffy . . . 311	
Lippai . . . 298		Márky . . . 312	
Lipsiai . . .	180	Maróthy György . . .	190
Lisznay Kálmán . . . 298		„ Mátyás . . .	190
„ Pál . . . 299		„ István . . .	190
Liszthy . . .	180	Márton István . . .	191
B. Liszti . . . 299		„ József . . . 818	
Lonovics . . .	181	Mártonfalvai . . .	191
Lónyay . . . 300		Mártonfalvi . . .	191
Lonkay . . . 300		Mártonfi . . .	192
Lórándfi Zsuzsanna . . .	182	Máthys . . .	193
Lósi . . .	183	Matics . . . 814	
Losonczy István . . .	183	Matkó . . .	194
„ László . . .	408	Matovics . . .	194
Lovász . . .	183	Mátray . . . 315	
Lugossy . . .	184	Matusik . . . 316	412
Lukács Móricz . . . 302		Mátyási . . .	195
„ Richard . . .	184	Medgyes . . . 317	
Lutter . . . 302		Medgyesi . . .	195
Maar . . . 302		B. Mednyánszky . . . 317	
Madarász . . .	184	Medve . . .	195
Magda . . .	185	Megyeri . . . 322	
Magyar Ferencz . . . 304		Méhes István . . .	196
„ Mihály . . . 305		„ Sámuel . . . 323	
Magyari . . .	185	Melótai Nyilas . . . 323	
Magos . . .	185	Mendlik Ágoston . . .	196
Majer József . . . 305		„ János . . .	197
„ István . . . 307	410	Mentovich . . . 324	412
„ Károly . . . 309		Mérey Mihály . . .	197
Major . . .	186	„ Sándor . . .	197
Majoros . . .	186	Mester . . .	197
Gr. Majláth . . .	186	Mészáros Ignác . . .	197
Majthényi Flóra . . . 310		„ Imre . . . 325	412
Magyar Irók.			28

1.k. 2.k.		1.k. 2.k.	
Mészáros Károly . . .	198	Nagyfejeő . . .	332
Michnay . . .	326	Nagy Ferencz . . .	215
Mihálka . . .	199	„ Ferencz . . .	215
Miháltz . . .	326	„ Ferencz (vályi) . . .	215
Mihalykó . . .	200	„ János (mesterműzi) . . .	220
Mike . . .	200	„ János . . .	333
Mikes . . .	200	„ ker. János . . .	220
Miklós . . .	201	„ Ignác . . .	334
Miklósi . . .	201	„ „ (sállyei) . . .	217
Milesz . . .	201	„ Ignác . . .	335
Miletz . . .	201	„ Imre . . .	336
Miller . . .	201	„ István . . .	217
Mindszenth Gedeon . . .	203	„ Iván . . .	218
„ Sámuel . . .	204	„ József . . .	221
Misséri I. Pesti . . .	204	„ Károly . . .	337
Miskey . . .	204	„ Lajos . . .	222
Miskolczi Ferencz . . .	204	„ László . . .	222
„ Gáspár . . .	204	„ Márton . . .	337
„ István . . .	204	„ Mátyás . . .	222
Mislei . . .	205	„ Mózsés . . .	222
Mocsáry Antal . . .	205	„ Sámuel . . .	222
„ Lajos . . .	205	Nagyari . . .	223
Mócsi . . .	205	Nagyszőlősi . . .	223
Molnár Albert . . .	326	Nagyváthy . . .	223
„ Borbála . . .	205	B. Nalácsi . . .	224
„ Ferencz . . .	205	Nánási Benjamin . . .	224
„ Fer. (eörvendi) . . .	206	„ Gábor . . .	224
„ István . . .	206	„ István . . .	224
„ János . . .	328	„ József . . .	224
Monoszló . . .	207	Nárai . . .	225
Morócz . . .	211	Negyedes . . .	225
Mossóczi-Institoris Mih. . .	329	Nehéz . . .	338
„ Zachariás . . .	330	Németh Antal . . .	225
Munkay . . .	330	„ László . . .	339
Murakózi I. Dús . . .		„ Mihály . . .	225
Nadányi . . .	212	„ Péter . . .	226
Nádasi . . .	212	Némethy Mihály . . .	340
Nádaskay Endre . . .	213	„ Sámuel . . .	226
„ Lajos . . .	214	Nendtvich . . .	226
Nádudvari Benjamin . . .	214	Ney . . .	340
„ Péter . . .	214	Nogall . . .	228
Nagyajtai-Cserei . . .	331	Nógrádi . . .	229

1.k. 2.k.		1.k. 2.k.	
Noszko . . .	230	Palóczy . . .	246
Noszlopy . . .	231	Polotai Zsigmond . . .	246
Novák . . . 341		Palotai-Purgstaller . . . 350	413
Nyilas l. Melótai . . .		Palugyay . . .	246
Nyiry . . . 343		Panczél . . .	248
Nyulas . . .	231	Pankotay . . .	248
Nyulassy . . . 345		Pap l. Tholnai . . .	
Nyűrő . . .	231	Pap Endre . . . 351	
Obernyik . . .	231	„ Ignác . . . 352	
Ocsosvsky . . .	232	„ István . . . 353	
Oláh László . . .	234	„ János . . .	248
„ Miklós . . .	234	„ l. Szatmári . . .	
Olasz . . .	236	„ Lőrincz . . .	248
Oltványi . . . 345	413	„ l. Szikszai . . .	
Ónodi János . . .	236	Pápai István . . .	248
„ Sámuel . . .	236	Pápai-Páriz . . . 353	
B. Orczy . . . 346		Páris-Pápai . . . 358	
Ördög . . .	236	Paskó . . . 354	
Orosz Ádám . . .	236	Patai András . . . 354	
„ Ferencz . . .	238	„ István . . .	248
„ József . . .	239	„ Sámuel . . .	249
Oroszhegyi . . .	239	Pataki . . .	248
Oroszhegyi-Szabó . . .	239	Patkai . . .	249
Osvald Ferencz . . . 346		Pauer . . . 355	
„ Zsigmond . . .	242	Pauler . . .	249
Otrokocsi-Foris . . . 347		Paulikovics . . .	249
Ötvös . . . 347		Pázmándi Gábor . . .	250
Ozdi . . .	242	„ János . . .	250
Ötvös l. Szatmári . . .		Pázmány . . . 357	
Ozolyi-Frangepán Flóra . . .	243	Pécsi János . . .	250
Ozora . . .	243	„ Lukács . . .	250
Özséb . . . 349		„ Simon . . .	250
Pados . . .	243	Pécsváradi . . .	251
Pájer . . . 349	413	Péczeli József id. . . 361	
Pajor Gáspár . . .	244	„ „ ifj. . .	251
„ István . . .	244	Pelczmann . . .	252
Pákh . . .	389	Pénzes . . .	252
Pálffi Albert . . . 350	413	Peregriny . . . 362	
„ Lőrincz . . .	245	Pereszléni . . . 363	
Pálházi . . . 350	413	Perger János . . . 363	
Pálkövi . . .	245	„ „ . . .	363
Pálma . . .	245	Perlaky Dávid . . .	252

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Perlaky László . . .	364		Rajcsányi . . .		262
Perlitzi . . .		258	Rajnis . . .	377	
Pernyeszi . . .		258	Ramóczy . . .	378	
Pesti-Misséri . . .		258	Ranolder . . .	380	
Pesthi Gáspár . . .		254	Ráth József . . .	381	
Péterfi . . .	365		„ Károly . . .		263
Pethe . . .		254	„ Mátyás . . .	384	
Petkó . . .		255	Redmetzi . . .		265
Pető . . .		255	Reguly . . .	382	
Petőfi . . .	365		Récsy . . .	385	414
Petróczi Katalin . . .		255	Remellay . . .		265
Petrovics Ede . . .		256	Remetei . . .		266
„ Fridrik . . .	367		Rendek . . .	385	
Petróczy-Trattner . . .	367		Repiczky . . .		266
Pilcz . . .		256	Révai . . .	388	
Piry . . .		257	Révész Bálint . . .		267
Podhradszky . . .	368		„ Imre . . .		268
B. Podmaniczky . . .		257	Ribiánszky . . .	391	
Podrányi . . .		258	Rimai . . .	391	
Pólya . . .	368		Roboz . . .		270
Pompéry . . .	369		Róder . . .	392	414
Pongrácz Boldizsár . . .		258	Rohrer . . .		271
„ József . . .		258	Rónai . . .	393	
„ Lajos . . .		413	Roskoványi . . .	394	
Poocs . . .		259	Rozgonyi . . .		272
Poor . . .		259	Rumy . . .	395	
Porubszky . . .	370		Rusvay . . .		273
Pósaázi . . .	371		Ruszek . . .		274
Potyondi . . .		259	Sághi . . .	397	
Prágai . . .		259	Sal . . .		274
Práy . . .		259	Salamon . . .	398	
Predmerszky . . .		261	Salánki . . .		274
B. Prónay Gábor . . .	371		Sallai . . .		274
„ Pál . . .		261	Samarjai . . .	398	
„ „ Sándor . . .	373		Sámbár . . .	399	
Pucz . . .		261	Sánsur . . .		275
Pulszky . . .	374		Sámuel . . .	400	
Purgstaller I. Palotai . . .			Sándor . . .		275
Pyrker . . .	374		Sándorfi . . .		275
Rácz . . .		262	Sántha . . .		275
Gr. Ráday Gedeon . . .	376		Sárkány Dávid . . .		276
„ Pál . . .	377		„ Miklós . . .	401	

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Sárosy . . .		276	Sós Kristóf . . .	419	
Sárpataki . . .		278	„ Márton . . .		285
Martori Bernát . . .	402		Spangár . . .		286
„ János . . .		278	Spányi . . .		286
Sárváry Béla . . .	402	414	Spethi . . .		286
„ Ferencz . . .		278	Spetyko . . .		286
„ István . . .		279	Spilenberg . . .		287
„ Pál . . .	408		Spindelhuber . . .	419	
Sasku . . .	404		Srányi . . .		287
Saur Josefa . . .		279	Sréter . . .		288
Schedius . . .	405		Stankovácsei . . .		289
Schirhuber . . .	405		Stettner l. Zádor . . .		
Schrück . . .	407		Sujánszky . . .	419	
Schuster János . . .		279	Súkey . . .	420	
„ Szilárd . . .	407		Sümeghi . . .	421	
Scitovszky . . .	422		Svastics . . .		289
Sebestyén . . .	407		Szabó Alajos . . .		289
Sebők . . .		280	„ Anna . . .		291
Seelmann . . .		280	„ Dávid . . .		291
Segesvári . . .		281	„ Imre . . .	421	
Sigrai . . .		281	„ István . . .	422	
Siklósi . . .		281	„ „ . . .	422	
Simai . . .	413		„ János . . .	423	
Simon Máté . . .		281	„ József . . .		291
„ Vincze . . .		281	„ l. Baróthi . . .		
Sipos József . . .		282	„ l. Lácza . . .		
„ Márton . . .		282	„ József . . .		292
Skaricza . . .	414		„ Károly . . .		293
Sófalyi . . .		282	„ László . . .		294
Soltész . . .	414		„ Márton . . .		294
Somogyi Alajos . . .	416		„ Mihály . . .		294
„ Elek . . .		283	„ Richard . . .		294
„ István . . .		283	„ l. Oroszhegyi . . .		
„ Károly . . .	416		„ Sámuel . . .	424	
„ Lipót . . .		283	„ l. Szentjóni . . .		
„ Csizmazia . . .	418		Szabóky . . .	424	417
Somosi István . . .		283	Szaitz . . .		295
„ János . . .		414	Szakácsi . . .	425	
„ Péter . . .		284	Szakall . . .		390
Somsich . . .		284	Szakonyi . . .		296
Sós Ferencz . . .		285	Szalay Imre . . .	425	
„ János . . .		285	„ János . . .		296

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Szalay László .	426	417	Székely József .	442	
„ Pál .		296	„ Sámuel .		305
Szalárdi János .		296	Szekér .		305
„ Miklós .		296	Szeleczy .		306
Szalkai .		296	Szelepcsényi .		306
Szaller .		296	Szélessy .		308
Szaniszló Ferencz .	428		Szelestey .	442	418
„ József .	430		Széli .		308
Szántai .		297	Szeli .		308
Szántó .	431		Szemere Bertalan .	443	
Szárasi .	279		„ Miklós .		308
Szarka .	432		„ Pál .	444	418
Szász József .	432		Szemes .	445	
„ Károly id. .	432		Szenczy Ferencz .	446	
„ „ ifj. .	433	418	„ Pál .		311
„ Póli .	434		„ Imre .	446	418
Szatmári Domonkos .		297	Szentilonai .	447	
„ Károly .		297	Szentiványi .	448	
„ „ .	434	418	Szentjóni-Szabó .	448	
„ Fábry .		298	Szentkirályi .		311
Szatmári-Király György .		298	Szentábrahám .		311
„ „ Miklós .		298	Szentely .		311
„ Ötvös .		298	Szentes .		311
„ Pap .		299	Szentgyörgyi Gellért .		312
„ Mihály I. .		299	„ Gergely .		312
„ „ II. .		300	„ István .		312
„ „ III. .		301	„ „ .		314
„ Pál .		301	„ József .		314
Szatmárnémeti Mihály .		302	Szenthe .		314
„ Sámuel .		302	Szentiványi .		314
Gr. Széchenyi .	435		Szentmiklós Alajos .	449	
Széchy .	438		„ Thimotheus .		315
Szeder .	439		Szentmártoni .		315
Szegedi János .		302	Szentpáli-Nagy .		315
„ Kilit. .		303	Szentpáli l. Homoród .		
„ Lörincz .		303	Szentpéteri Albert .		315
„ Mihály .		304	„ István .		315
Szegfi .	441	418	„ Zsigmond .	449	
Szegi .		304	Szentsimonyi Ambrus .		315
Székács .	441		„ József .		316
Gr. Székely Ádám .		304	Szepyey .	450	
Székely István .		304	Szép .		316

1. k. 2. k.		1. k. 2. k.	
B. Szepessy . . .	450	Szörényi . . .	465
Szepeai Imre . . .	539	Sztankovics . . .	314
Szeredai . . .	316	Sztárai . . .	328
Szerelemhegyi . . .	316	Sztrokay . . .	465
Szeremlei . . .	316	Szűcs István . . .	466
Szerdahelyi . . .	452	„ „ . . .	330
Szider . . .	317	Szuhányi . . .	328
Szigeti György . . .	317	Szunyog . . .	466
„ József . . .	317	Szuppan . . .	328
Szigligeti . . .	452	Szvorényi . . .	466
Szikorai . . .	318	Takács Adám . . .	330
Szikszaí Bálint . . .	318	„ József . . .	330
„ György . . .	319	„ Judith . . .	331
„ Pap Sámuel . . .	319	„ Károly . . .	332
Szilágyi Benjamin . . .	319	Talabér György . . .	333
„ Ferencz id. . .	451	„ János . . .	469
„ „ ifj. . .	454	Tanárky János . . .	333
„ János . . .	320	„ Mihály . . .	333
„ Márton . . .	320	„ Sándor . . .	471
„ Sámuel . . .	321	Tancsics . . .	338
„ „ . . .	456	Tapolcsányi . . .	336
„ Sándor . . .	456	Tárczy . . .	472
„ Virgil . . .	456	Tárkányi . . .	478
Szilasy . . .	458	Tarnóczy . . .	474
Szilvásy . . .	322	Tarpai . . .	336
Szirmai . . .	322	Tasi . . .	336
Szlávi . . .	322	Tasner . . .	474
Szlávik . . .	322	Tatai András . . .	337
Szlemenics . . .	460	„ Ferencz . . .	475
Szoboszlai József . . .	322	Taubner . . .	475
„ Pap . . .	322	Taxonyi . . .	476
„ Miklós . . .	324	Telegdi-Kovács . . .	337
Szőke . . .	324	„ Miklós . . .	476
Szokolyai . . .	324	Telek . . .	478
Szombathy . . .	324	Gr. Teleky Ádám . . .	339
Szöllősy István . . .	327	„ Domokos . . .	478
„ Mihály . . .	327	„ Ferencz . . .	479
Szomor . . .	327	„ József id. . .	479
Szontagh . . .	464	„ „ ifj. . .	479
Szőnyi Benjamin . . .	327	„ László . . .	481
„ István . . .	328	„ Mihály . . .	339
„ Pál . . .	465	Télffy . . .	482

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Telki-Bányai . . .		839	Trattner I. Petróznai		
Temesvári-Deák . . .		839	Trautwein . . .	497	
Tétsi . . .		839	Traxler . . .	497	
Tessedik . . .	482		Tréfort . . .	498	
Thaisz . . .	488		Turkovics . . .		356
Thali . . .		840	Tussai . . .		356
Thewrewk-Ponori . . .	540		Tyukodi . . .		356
Tholnai-Pap . . .		840	Udvardi Ignác	499	
Timon . . .	484		„ János . . .	499	
Tinódi . . .	484		Ujfalussy Judith . . .		356
Tisza-Daniel . . .		840	Ujfalvi (Szilvás) . . .		356
„ Domonkos . . .		421	Urházy . . .		357
Tittel . . .	485		Uzoni . . .		358
Tofaeus Mihály . . .		841	Váczai . . .		358
„ Sófia . . .		841	Vadász . . .		358
Toldy . . .	486	419	Vadnay . . .		358
Tolnai-Dáli . . .		841	Vachott Sándor . . .	499	
„ István . . .		844	Vahot Imre . . .	500	419
„ Sándor . . .		844	Vajda János . . .	501	419
Tomori . . .		844	„ Péter . . .	502	
Tompa . . .	489		„ Samu . . .	503	
Tordai . . .		845	Valkai . . .		359
Torkos . . .		846	Váli István . . .		359
Tormási . . .		846	„ Mihály . . .		359
Tormay . . .	490		Vállas . . .	504	
Toroczka . . .		846	Valaszky . . .	505	
Török Damascen . . .	491		Vályi András . . .	505	
„ Incze . . .		846	„ Klára . . .		359
„ János . . .		846	„ I. Nagy . . .		
„ József . . .	491		Váradi Ferencz . . .		360
Törpe . . .		854	„ János . . .		360
Tóth Fábán . . .		854	„ Mátyás . . .		360
„ Endre . . .		854	Vargyas . . .	505	
„ Farkas . . .		855	Varjas . . .	505	
„ Ferencz . . .		855	Vas Gereben . . .		361
„ István . . .		855	„ József . . .	507	
„ József . . .		855	„ László . . .	507	
„ Kálmán . . .	493	419	Vásárhelyi Gergely . . .	507	
„ László . . .	494		„ Pál . . .		361
„ Lőrincz . . .	494		„ Sámuel . . .		362
„ Mihály . . .		856	Vásonyi . . .		363
Tótfalusi-Kiss . . .	496		Vathai . . .	509	

	1.k.	2.k.		1.k.	2.k.
Waltherr . . .	522		Virág Jácintó . . .	516	
Warga János . .	522		Viski . . .		377
Veber János . . .		363	Vitéz (zrendai) . .	516	
Vécsey József . .		364	„ (iváinkai) . .		377
Vecsei József . .	505		„ 1. Csokonai . .		
„ István . . .		364	Vitkóczy . . .		377
„ Sándor . . .		364	Vitkovics . . .	518	
Vedres . . .		365	Vitus 1. Balsarati . .		
Vég . . .		367	Vitzay Anna . . .		377
Wenzel . . .	523		Vizaknai . . .		377
Veranz Antal . .	510		Vörösmarthy . . .	518	
„ Faustus . . .	510		Zabka . . .		377
Werbőczy . . .		367	Zádor-Stettner . .	523	
Veres Balás . . .		371	Zay . . .		378
„ Dávid . . .		371	Zalányi . . .		378
„ Gáspár . . .		371	Zalár . . .		378
„ László . . .		371	Zalka . . .	524	420
„ Márton . . .		372	Zechentner . . .		379
„ Mátyás . . .		372	Zerdahelyi . . .		379
„ Mihály . . .		372	Zerich . . .	525	
Veresmarti . . .		372	Zichy Antal . . .	526	
Verestói . . .		372	Gr. Zichy Péter . .	527	
Verseghy . . .	512		Zigán . . .	527	
B. Wesselényi Anna		373	Zimmermann . . .	527	420
„ Mária . . .		373	Zosimus . . .		379
„ Miklós . . .		373	Gr. Zrinyi . . .	528	
„ Zsuzsanna . .		374	Zsarnay . . .		379
Veszelszki . . .		375	Zilahi . . .		381
Veszprémi . . .		375	Zoltán . . .		381
Vezerle Gáspár . .	514		Zólyomi . . .		381
„ Ignác . . .		376	Zsoldos Ignác . . .	530	
Vida . . .	514		„ János . . .		381
Vidovics . . .		376	Zsolnay . . .		381
Wilfinger . . .		377	Zsombory . . .	531	
Világosi 1. Lichtner			Zvonarich Imre . .		381
Virág Benedek . .	515		„ Mihály . . .		381

Hibajavítás.

Csécsei Miklós (Técsi helyett) 45-ik lapon hibásan fordul elő. Továbbá Kunics Ferencz és Tatai Ferencz az első kötetben is előfordulván, e kötetben mellőzendők.

